RÉTHEY-PRIKKEL MIKLÓS

AKASZTÓ DÖBRÖGEC

KISKUN HELIKON

7

AKASZTÓ DÖBRÖGEC

Élet és költészet

Írta és szerkesztette:
Réthey-Prikkel Miklós

Akasztó, 2016

A sorozatot szerkeszti: Réthey-Prikkel Miklós

Szerzők:
Árpás Károly, Falusi Márton, Farkas László, Kemsei István, Kiss Benedek,
Ködöböcz Gábor, Krizsán Györgyné Varga Rozália, Raffai Sarolta, Zalai Szalay László,
Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna, Vasy Géza

Köszönet azoknak, akik biztosították e könyv kiadásának nyomdai költségeit:
Akasztó Község Önkormányzata
Akker-Plus Kft. • Bognár-Vin Kft. • Néma Kft. • Béke Mezőgazdasági Szövetkezet
Tóth és Fia Kovácsüzem Kft. • Boden-Vin Kft • Chudi és Társa Kft.
En-Gros Kft. • SK. Drink Kft. • Szervin Kft. • Vinotrade Kft. • Al-Inox Kft. • Égető Ádám
Kalapos László • KI Szerviz Kft. • Németh György
ÖKO 2000 Kft. • Plasztik 2004 Kft. • R-Water Kft. • Topiker Bt. • Tóth István
Tóth Sándor • Tóth és Torgyik Trans Kft.

Az adatgyűjtést segítették
a falu lakói és Mészáros Józsefné, Opauszki Györgyné, Gulyás Lajosné,
Szmutka Lajosné, Bogáromi József, Kisléghy Györgyné, Suhajda Antal,
Gelányi Ferenc, Gyuris György, B. Nagy János, Községi Könyvtár, Akasztó
Petőfi Sándor Városi Könyvtár, Kiskőrös
Lupták György, Kiskőrös • Orosz Ákos, Martonvásár
Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest • Baranka György, Nagytarcsa
Győriné Kováts Andrea, Nagytarcsa
Keresztúri Attila, Kiskunhalas • Kovács Lajosné, Akasztó
Gál Gyuláné, Kiskőrös

A számítástechnikai munkát segítette:
Horváth Éva, Hubert János, Ujváriné Lengyel Éva, Teknyős Flóra, Akasztó
Vári Gábor, Kiskőrös

Az okleveleket fordította: Darvas Mátyás, Szentendre,
a cikket flamandból: Bódis Tamás, református lelkipásztor, Csögle

Címlap: Victoria szobor: Akasztó Döbrögec
Függelék: 427-456. oldal.
Melléklet: 457-494. oldal.

ISSN: 1586-2240
ISBN: 978-963-9829-40-4

Kiadó: Akasztó Község Önkormányzata
Felelős kiadó: Suhajda Antal, polgármester

Nyomtatás: Print 2000 Nyomda Kft., Kecskemét

Feleségem, Valéria emlékének,
aki hűségesen támogatta
kutatómunkámat
47 éven át.

„A költők voltak azok, akik a legelőből később hazát csináltak.
Mindig a költők csinálnak hazát a legelőből.”
(Márai Sándor)

B. Nagy Ferenc
(1898-1978)

Falumhoz

Kicsiny falum a
Nagy Alföld közepén:
– Olyan vagy-e most is,
Mint gyermekkorom delén?

– Akáczlombos falum,
Bogárhátú házak,
Telve vagytok-e még
Virág illatával?

– Fehér, meszelt házak
Zöld zsalugáterrel,
Honol-e boldogság
Köztetek, mint régen?

– Kedves öreg falum:
Drága vagy te nékem.
A hő kívánságom:
Légy boldog, mint régen!

Pottenstein, 1918. május 13.

Előhang

Az ember keresi helyét a Világban. Apám így tanított:
– Élj a Világban!
Élni annyi, mint: látni, gondolkodni és cselekedni.

A dimbes-dombos Somogyból, Sávoly-tőzegtelepről indultam és nem kis kerülővel érkeztem a hetedik helyszínre, Akasztóra. Más szemmel nézem e tájat, e falut, az embereket. Ami a helybelieknek természetes, abban én megláttam a *rendhagyót*, *a szépet és a létfennmaradási értéket.*

1971 tavaszán tudtam meg, hogy távoznom kell a híres Martonvásári Kutató Intézetből. Kérvényt írtam az ország 18 helységébe. Elsők között a kiskőrösi Járási Tanács Művelődési Osztálya válaszolt: Akasztón kell a tanár. Jöttünk, az egész család. Otthagytuk a híres martonvásári arborétumot, a Brunszvik-kastélyt, a halhatatlan kedves, Brunszvik Teréz és Beethoven szellemét és eljöttünk – a kiskunsági pusztába. Még visszhangoztak fülemben az *Örömóda* dallamai:

Lángolj fel a lelkünkben szép
Égi szikra szent öröm,
Térj be hozzánk drága vendég
Tündökölj ránk fényözön… –

S akkor meghallottam az akasztói balladákat:

Jó estét, jó estét, Sági bíróné asszony!
Itthon van-e a lánya, az aranyos Mariska?...

Ezért a szép balladáért Kodály Zoltánnak Mátyusföldre kellett utaznia, én csak a ide mentem a Kápolna utcába: ő 1905-ben gyűjtötte, én 1973-ban.

Rákóczi kocsmának két gyöngyös ajtaja
Arra mén, arra mén szegény özvegyasszony….

Ezt meg Törökkoppányban gyűjtötte 1938-ban; én itt Akasztón 1973-ban egy 14 éves leánykától, aki nagymamájától tanulta.

Leégett a tetétleni cserény,
Benne égett szegény juhászlegény…

És a többi…
A hatás? Hirtelen megvilágosodott előttem, amit addig csak sejtettem:
Ez hát a nép költészete?!

*

Még Martonvásáron találkoztam Kőrösi Csoma Sándor szellemével: csodáltam tudását, küldetéstudatát, bátorságát, teljesítményét. Be is léptem rögtön a Kőrösi Csoma Társaságba, amint alkalom nyílott rá.

Az ő hatása volt-e, nem tudom, de vonzott a Kelet, s példája megindított. Ő is a gyökereket kereste, én is.

Én csak Akasztóig jutottam, s mit ad Isten: magyarokat találtam.

És milyen magyarokat!

*

Családdal és fiatalos lendülettel érkeztünk a faluba. Ám néhány év múlva lehetőségünk nyílt Szegedre költözni, egy kertes házba. Csábított bennünket a lehetőség, de én azt mondtam:

– Akasztó aranybánya!

Kiálltuk a *szakítópróbát*, s maradtunk.

*

Ez a könyv nem helytörténet!

A helytörténet módszeres leírása egy falu múltjának. Témája az állami és egyházi intézmények, a közigazgatás, termelés, oktatás és egyéb intézmények keletkezése, működése, a mindennapi élet módszeres leírása, mely jobbára követi az időrendet, következetes, témája az élet feltételeinek előteremtése: a termelés, az életmód, szokások és a hagyományok: ballada-, a dal-, a monda- és a mesekincs stb. – röviden az anyagi és szellemi kultúra.

Mindez nem tárgya e munkának!

Ez a mű két részből áll: az első rész Akasztó keletkezéséről, illetve első okleveles említéséről, „keresztleveléről" szól röviden. A másik Döbrögec életéről és költészetéről. Törekedtem az arányokra, hogy a hat alkotó személy a saját hiteles arculatával, *költői portréjával* jelenjen meg.

Györffy Istváné a gondolat: *„Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e tőle mindent, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést."*

E mélyenszántó gondolatot alkalmazva a kérdés így szól:

Mit adott Akasztó az Országnak?

A válasz e könyvben olvasható.

*

Az ember szenteli meg a helyet – tartja a közmondás.

Ha az emberre figyelünk, felmagasztosul a tanya, a táj, a vidék, – az ember nem választható el a tájtól, amelyben él.

A Táj a Természet adománya, s benne az Ember a Történelemé: kölcsönösen egymásra utaltak.

„Az ilyen tájék igazán a tenyerén viszi az embert, minden lépésnél ad ínyének vagy szellemének valami édességet. Ezt hívják kultúrtájnak; ilyent teremteni, ez az ember dolga a földön, a földdel; s ilyet megőrizni. Egyaránt kell hozzá jó talaj és jó szellem; nem is tudom, melyik bőkezűsége és áldozatkészsége a lényegesebb." (Illyés Gyula)

A Szép eszméjét, értékét az ember magában hordja, ő maga éli, de csak akkor teljesedik ki, ha a másik ember is részesül belőle: ha megélik, ha közös a tulajdon, a szép eszméje.

Ne lepődjön meg a Tisztelt Olvasó, hogy e műben egymás mellé kerültek távoli beszédes részei a múlt valóságának. A dolgok csak látszólag vannak beláthatatlan távol-

ságra egymástól: lényegük szerint nagyon is közeliek, bár kapcsolatuk sokszor rejtett. Jó szem kell hozzá, hogy megpillantsuk a hajszálvékony fonalakat, melyek összességét röviden – kultúrának, műveltségnek nevezzük.

E kötetben különböző alkotások szerepelnek: versek, elbeszélések, életrajzok, hímzett életképek, grafikák – mind-mind az *alkotó ember* spontán teljesítményei.

Ezek az alkotó személyek Döbrögecen születtek és éltek, vagy oda kerültek és ott éltek rövidebb-hosszabb ideig.

Olyan szorosan kötődtek Döbrögechez, hogy a *Hely Szelleme* megfogta és alkotásra késztette őket.

Ők a – **Döbrögeci Múzsák**.

*

A falu jeles szülötte, Kiss Benedek, József Attila-díjas költő, egy óvatlan pillanatban így dedikálta nekem egyik kötetét: *„Akasztó fogadott fiának barátsággal”*. Köszönettel elfogadom a megtisztelő címet, sőt rangot. Egyben ajánlom e könyvet, könyvünket – mert e könyvet az akasztói emberek írták! – elsősorban Akasztó lakóinak – és az érdeklődőknek:

Akasztó, 2016 februárjában, Aranka napján.

Réthey-Prikkel Miklós
a falu fogadott fia

1278.

AKAZTHOW / AKASZTÓ
IV. (Kun) László király oklevele – és a nyári események

Az 1278-as esztendőben számunkra érdekes, mondhatni jelentős események zajlottak le nemcsak Akazthow / Akasztó életében, hanem az ország belpolitikai, sőt külpolitikai életében is.

1. Történelmi tény: IV. (Kun) László király Csanádra menet átutazott **Akasztón**, s amikor a falunkhoz ért, megpihent és oklevelet adott ki. (Képet lásd a Mellékletben)

Akasztó nevének írásképe: **Akazthow.**

Időpont: **1278. június 2.**

2. **Csanádon** törvényt ült: **1278. június 19**.

3. Közben készült csatára, amit még ez év augusztusában **Morvamezőn** (Dürnkrut mellett) vívott meg a három király: Habsburg Rudolf német király és szövetségese IV. (Kun) László II. (Nagy) Ottokár cseh király ellen: **1278. augusztus 26**.

Az első adat helyi értékű, a második országos, a harmadik nemzetközi jelentőségű. A három időpont, ill. esemény oly közel esik egymáshoz az idők távolában, hogy erőltetés nélkül összevonhatja a történelmi emlékezet – tanulságául.

Kun László király oklevele: szövegét tartalmilag átírta Garai Miklós nádor 1430. március 30-án.

Az oklevél latin nyelvű szövege:

altera vero similiter eiusdem domini Ladislai regis littera prope villam Akazthow in octavis Ascensionis domini anno eiusdem millesimo ducentesimo septuagesimo octavo exorta explanasset, quod cum Symon filius Hymus de Baktha pro se et Demetrio filio Symonis, Ithemerio et Johanne cognatis suis de eadem Petrum filium Theodori de eadem Baktha super facto cuiusdam terre Goch Bered vocate traxisset in causam dicendo, quod idem Petrus ipsam terram Goch Bered, quam idem dominus Ladislaus rex eidem Symoni et cognatis suis contulisset, indebite occupatam detineret et idem Petrus dictam terram similiter ex sua regia collatione dixisset sibi fuisse devolutam et super hac partibus exhibitio instrumentorum fuisset adiudicata, tandem idem Petrus litteras eiusdem domini Ladislai regis patentes et antedicti conventus exhibuisset, in quibus terram ipse dominus Ladislaus rex ex collatione sua eidem Petro comperisset fuisse, devolutam, Symon vero exhibuisset quasdam litteras eiusdem domini Ladislai regis, que ad rem non tantum fecissent, quem cum requisset, utrum haberet talia insrtumenta vel non, iidem respondissent, quod nullas litteras haberent super facto terre antedicte. Unde idem dominus Ladislaus rex eandem terram Goch Bered ipsi Petro ordine iudiciario reliquisset perpetuo possidendam ipsi Symoni et dictis cognatis suis perpetuum silentium super hoc inponendo.

Az oklevél szövege magyarul:

Hasonlóképp kifejtette ugyanezen László úrnak egy másik *Akazthow* falu mellett, az Úr ugyanezen 1278. évében, az Úr mennybemenetelének nyolcadán[1] kelt levele, hogy ami-

kor Bakthai Hymus fia, Symon maga és Symon fia Demeter, valamint rokonai, Ithemerius és János érdekében perbe hívta bizonyos *Goch Bered* nevezetű földdel kapcsolatban (szintén Bakhtai) Tódor fia Bakhtai Pétert, mondván hogy ugyanezen Péter ezt a *Goch Bered* földet, melyet ugyanezen László király úr e Symonnak és rokonainak adományozott, jogtalanul elfoglalva tartotta és ugyanezen Péter a mondott földről szintén azt mondta, hogy az királyi adomány útján szállt rá; és erről[2] a feleket bíróilag kötelezték a bizonyító eszközök bemutatására. Ekkor Péter bemutatta László király úr nyílt formában kiállított levelét és a korábban említett konventét; ezekben azt találták, hogy az említett földet maga László király úr saját adományaként Péternek adta, Symon pedig bemutatta ugyane László király úr bizonyos levelét, ami nem annyira rendelkezett a dologról. Mikor őt megkérdezte, vajon vannak-e ilyen bizonyító eszközei avagy nincsenek, ugyanők azt válaszolták, hogy nincsenek irataik az említett föld vonatkozásában. Ezért László király úr e *Goch Bered* földet bírói rendelettel Péterre hagyta, hogy örökké birtokolja, Symonra és említett rokonaira pedig örök hallgatást parancsolt ez ügyben.

Íme, az eredeti oklevél Akazthow-ra vonatkozó részletének fénymásolata:

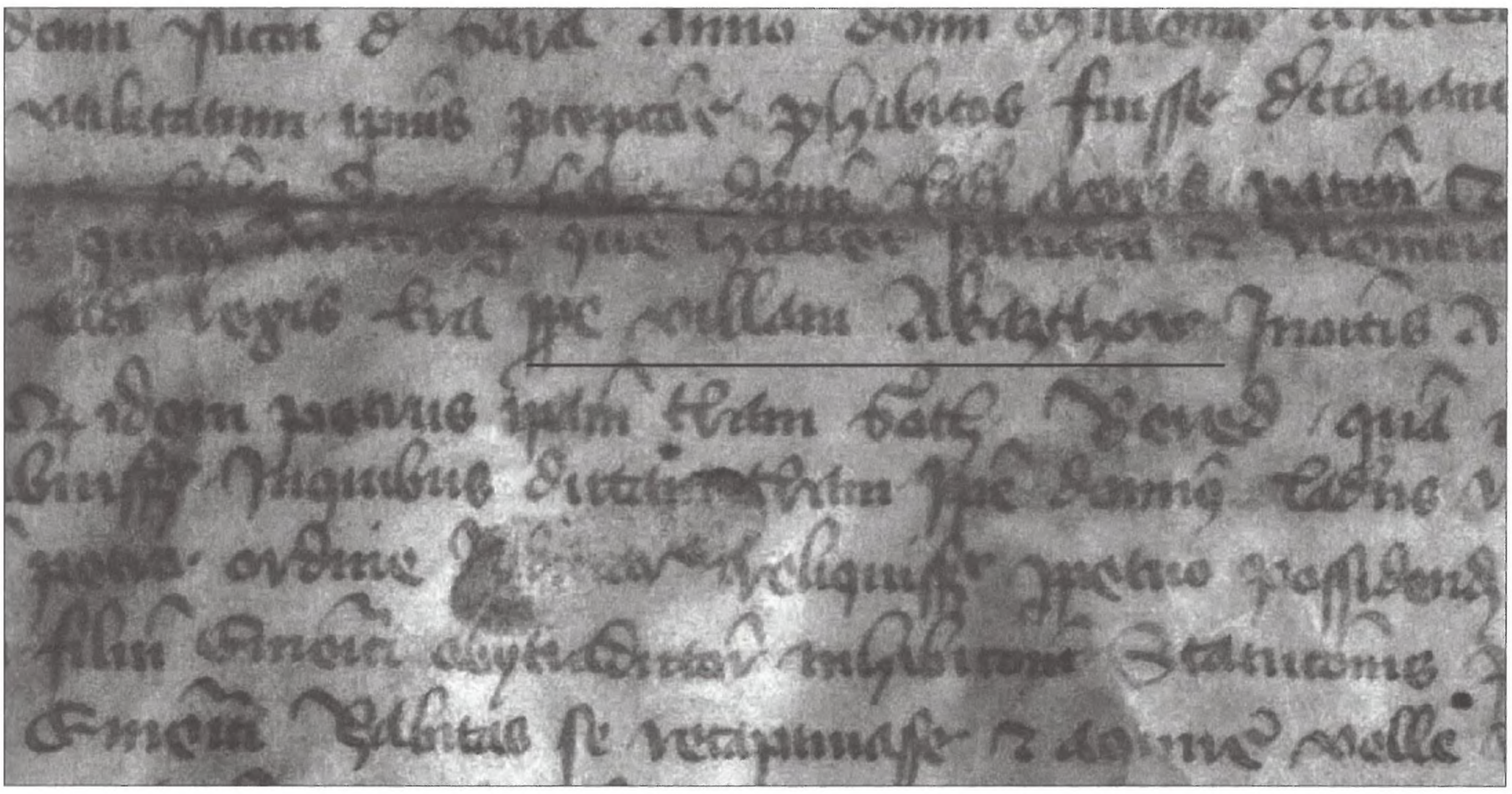

Az átírt eredeti latin nyelvű szövegben aláhúztuk: ppe villam Akazthow = prope villam Akazthow (bizonyos szavakat rövidítettek); jelentése: Akasztó falu mellett.[3]

Felmerül a kérdés: Miért pont itt, Akazthow mellett állt meg Kun László a kíséretével, s vajon milyen volt az arculata 1278 nyarán e tájnak?

Két oka lehetett: egyik a *király és vonuló kísérete*, a másik a *táj*, amelyen át haladnak. A király útjában bárhol megállhat, és vidékünkön bizonyára sok szép *kies* hely volt.

A kellemes, *kies* táj megfogja, magához köti a vándort. Mert *kies* volt e tájék! Ez a – ma már ritkán használt szó – hitünk szerint jól utal a valószerű képre, mely a királyt és kíséretét fogadta azon a szép nyári napon. A jó ötszáz évvel később keletkezett írásban ezt olvashatjuk Akasztóról:

„Magyar és tót falu Pest vármegyében, földes ura Gróf Battyáni Uraság, lakosai katolikusok, fekszik a' Solti járásban, Kis Kőröstől nem messze, *vidékje kies, földgye termékeny, melly nevezetes tulajdonságaihoz képest első Osztálybéli.*" Később ismét említi Akasztót: Apostag „magyar és tót falu Pest vármegyében, birtokosa a Fáy uraság s több nemesek ... *szőlei olyanok, mint Akasztó helységének*, nádasa elég."[4]

Bennünket a táj érdekel most, mely fekszik: „Kis Kőröstől nem messze, *vidékje kies, földgye termékeny".*

A király döntése nem hagy kétséget a táj szépsége felől, valamiért megtetszett neki ez a *hely,* hisz megállt, letáborozott. S mi ma nem tehetünk mást: elképzeljük e táj szépségét, kivetítjük képzeteinket e *kies hazára.*

Hiába: „A hely megigézi az embert, s az ember nem tud kitérni az igézet elől" – mondja Márai Sándor. S milyen igaza van!

Nem csak a táj szép – az ember lelke is, amit kivetít a tájra.

*

Kun László június 19-én már Csanádon van, ahol országos ügyben jár el, politikai egyezséget köt az ország főuraival, kibékül a Gut-Keled nembeli Istvánnal, (aki korábban elrabolta őt, majd királlyá koronázta), és kinevezi országbíróvá. (Ez az első hazai kinevezési okmány.)

Augusztus 26-án már döntő csatát vív Morvamezőn Habsburg Rudolf oldalán a cseh Ottokár ellen. A három király viszonya mutatja, milyen volt a nemzetközi helyzet.

A győzelem kivívásában döntő szerepe volt a jobb szárnyat alkotó magyar-kun hadaknak, amit az osztrák történészek a mai napig kétségbe vonnak. A cseh király elesett az ütközetben, halálával lezárul a Babenberg-örökségért 1246 óta folytatott harc, az elnyert örökséggel Rudolf megalapozza a Habsburg-ház hatalmát, ill. a több száz éves Habsburg birodalmat.

*

A morvamezei csatát megfestette Than Mór. Alkotásának címe: **Kun László és Habsburg Rudolf találkozása a morvamezei csatatéren.** 1873. A kép a Magyar Nemzeti Galériában látható. A festményről röviden. (Lásd a Mellékletben)

A művész, alapos előtanulmányok után, a saját képzelete szerint festette meg a *képet*. A csata utáni pillanatot ragadta meg, amikor már eldőlt a csata, s vele együtt a három ország sorsa is századokra. A történelmi eseményt ábrázoló kép *történelmi* és *képzőművészeti* szempontból értékelhető.

Történelmi tény: a csata helyszíne és időpontja, a három király jelenléte, a csapatok, a csata eredménye: a cseh király, II. Ottokár elesett, Rudolf és Kun László a győztes.

Képzőművészeti (festészeti) tények: a képen látható minden alak, azok ruházata, pozíciójuk, kapcsolatuk stb., a művész gondolatainak visszavetítése 1873-ból 1278-ra. A

művész történelmi szemléletét, értékítéletét tükrözi, de így is elgondolkodtató a mai néző számára.

A kép középpontjában látható a három király: lóháton ül, szemben a nézővel Kun László, vele szemben, háttal a nézőnek Habsburg Rudolf, éppen kezet fognak; a kép előterében vérző nyakkal az elhunyt cseh király, II. (Nagy) Ottokár teteme fekszik a földön. (Előtte ölték meg 17 szúrással, majd megfosztották még a ruháitól is, ezért takarták le fehér lepellel.)

Feltűnik a nézőnek: Habsburg Rudolf nem Kun László szemébe néz, miközben kezet fog vele, ahogy illenék, hanem a halott Ottokárra.

Mit jelent, mit sugall ez a testbeszéd?

„A csatát megnyertem – mehetsz haza!"

Nem: „Megnyertük!" „Megnyertem!" – mármint ő „egyedül". Ezt a álláspontot igazolja a csata helyszínén, a 700 évvel később állított emlékmű szövege is.

Rudolf tekintetéből és kézfogásából sugárzik a lekezelő habsburg önteltség, sőt gőg, amit azóta a történelem sokszor igazolt. Utólag bizton mondhatjuk.

De, egy kis jóindulattal, talán jelentheti e tekintet azt is: *„Köszönöm, szomszéd, a segítséget, legyőztük közös ellenségünket."*

Kaphatunk-e pontos választ?

Morvamező: Pozsonytól nyugatra (Dévénynél) folyik a Dunába a Morva folyó, a két folyó alkotta „sarok" a Morva-mező, az osztrák oldalon. Felnyúlik északra egész a dombokig. Ez a terület sohasem tartozott Magyarországhoz.

Bécs északkeleti határában van Aspern falucska: itt ütköztek meg a Bécset ostromló francia seregek az osztrákokkal (1809. május), az osztrák sereg győzött. Bécstől 19 km-re van Wagram, itt megismétlődött a csata (1809. július), és a franciák győzelmével végződött, Napóleon bevonult Bécsbe.

Bécstől 50 km-re nyúlik el Morva-mező, rajta a két falu: **Dürnkrut** és **Jedenspeigen** határa: itt zajlott le az **ütközet a három király részvételével**.

Az osztrákok emlékművet állítottak a csata színhelyén a 700. évfordulóra. Az emlékmű szövege:

Zur Erinnerung / an die Schlacht bei / Dürnkrut und Jedenspeigen /am 23 [!] august 1278. zwischen / Rudolf v. Habsburg / und / Ottokar v. Böhmen /
Gewidmet von den Marktgemeinden Dürnkrut und Jedenspeigen / 1278-1978.

Magyarul:

Az 1278. augusztus 23[!]-i Habsburg Rudolf és Cseh Ottokár közötti Dürnkrut-Jedenspeigen-i csata emlékére / ajánlja Dürnkrut és Jedenspeigen község / 1278-1978.

Megjegyzés. Hogy a dátum pontatlan, hagyján, de elfelejtették a harmadik királyt – Kun Lászlót – megemlíteni. Mint tudjuk, nem két, hanem három király csapatai vettek részt a csatában, és magyar haderő többszöröse volt a habsburg haderőnek. A győ- zelem vitathatatlanul a magyar seregek részvételének köszönhető, amit persze az osztrák történészek vitatnak. **Az emlékmű a történelem meghamisítása**.

Rudolf templomba ment a csata előtt, imádkozott Istenhez, a segtíségét kérte, a jelek szerint meg is hallgatta őt, a Habsburg ház története fényesen igazolja.

Arról nem szól a hír, hogy Kun László is ezt tette volna, ő előbb ért a csatamezőre, mint Rudolf. Hogy nem volt templomban, abból is gyanítható, ami a csata után következett.

Költői kérdés? Rudolf imája vagy Kun László kunjai segítették-e győzelemre a habsburg-magyar szövetséget? Egy *hívő* és egy *hitetlen* szövetsége a 1278-ban. Csatájuk az utókorban és az utódokban – immár nem a csatamezőn – máig tart.

A csata üzenete a 21. század magyarjainak: Csak nehogy úgy járjunk mi is, mint Kun László: Csatát nyerünk – másnak: Ausztriának, Európának!?

A sorsfordító történelmi eseményt a mai néző számára is elfogadhatóan ábrázolta a művész: kompozícióteremtő- és alakábrázoló képessége kitűnő, s a néző áhitattal tekint a képre.

Van abban valami legendás, hogy itt járt Kun László király Akasztón a csata előtt. IIlik ismernünk a történelmi hátteret: a királyt, aki nevet adott falunknak, s ezáltal kiemelte a múlt homályában névtelenül megbúvó több száz falu közül. A csata időpontja elég közel 1278. június 2-ához, amikor megpihent nálunk a király, akiről ugyan nincs eredeti ábrázolásunk, de aki mégiscsak adott egy mozdulatlan, szilárd pontot a múló időben, egy stabil fogódzót a falu lakóinak az öntudatra ébredés, a szülőföld szeretetének, a *hely szellemének* ébresztéséhez és életben tartásához.

Ismerje meg a falu e hányatott sorsú király életét. Lengje körül a múlt szelleme őt – és a falut! Legyen áldott a király emléke, aki aktív részese volt a sorsfordító csatának, s aki zűrzavaros korának volt szülötte és áldozata: saját híveinek kezétől halt meg.

1291.

OKOZTHOV / AKASZTÓ
Fenenna királyné oklevele

A másik oklevél, mely Okozthov / Akasztó község létezését igazolja, a III. András felesége, Fenenna királyné által kiadott oklevél.

Akasztó nevének írásképe: **Okozthov**.

Időpont: **1291. július 26**.

Az oklevél tartalma: Fenenna királyné fehérmegyei Gumchud birtokát a margitszigeti apácáknak adományozza s a nevezett birtok határait állapítja meg.

Az eredeti oklevél másolatának hosszabb részletét közöljük, melyben az Akasztóra vonatkozó rész olvasható.

Az oklevél latin nyelvű szövege:

Fenenna Dei gratia regina Hungarie omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium Salvatore. … Mete autem ipsius terre, sicut in litteris in capituli Budensis domino nostro karissimo Andree Dei gratia illustri regi Hungarie dorectis vidimus contineri, hoc ordine distinguntur: Prima siqui-dem meta incipit a parte orientali iuxta Danubium et sunt ibi due mete veteres angulares, quarum una distingit terram ecclesie capituli Budensis Saap vocatam, alia terram Gumchud, deinde vadit ad partem oreintalem ad duas metas, quarum una distingit et separat terram Opoy, inde tendit versus meridiem ad magnam vi-am, qua itur ad villam Okozthov et ibi sunt due mete. Abhinc pergit ad partem meridionalem ad duas metas, quarum una separat terram Achad, dehinc procedit ad duas metas, quarum una distingit Tetetken, deinde versus septemtrionem ad duas metas, quarum una separat terram Halasci, abhinc procedit versus plagam septemtrionalem ad duas metas, que sunt erecte iuxta pinachulum ecclesie Sancti Marcy, quarum una separat terram Dob, abhinc redit ad portum Danubii et ibi sunt due mete angulares et sic terminatur. …

Datum per manus venerabilis patris domini Andree Dei gratia episcopi Agriensis, fidelis cancellarii, anno Domini M(o) CC(o) nonagesimo primo, septimo Kalendas Augusti.

Az oklevél szövege magyarul:

Fenenna, Isten kegyelméből Magyarország királynéja üdvösséget kíván mindenki Megváltójában minden krisztushívőnek, aki jelen levelet olvassa majd. Úgy illik a királynői fenséghez, hogy a jó dolgot rendelkezésével segítse és az örök égiek tiszteletét bőkezű segítségével szorgalmazza, hogy az ajándékok osztásával saját urát[5] ajánlja, aki azért is nagyobb dolgokat ajándékoz neki, mert látja, hogy általa (királynői) méltóságának dicsősége is növekszik. Ezért hát jelen sorokkal mindenki tudomására akarjuk hozni, hogy mi Isten nevének és Isten Szülőanyja, a dicsőséges Szűz Mária iránti odaadásuk és tiszteletük miatt a Szigeti Szűz Mária kolostor Istennek szakadatlan szolgáló nemes avagy jámbor apácanővéreinek egy bizonyos királynői földünket (melyet *Gumchud*nak nevezznek és Fejér vármegyében van) minden jövedelmeivel és összes tartozékaival (tudniillik

rétjeivel, halastavaival és három szigetével, úgymint a *Fuen*, *Dyneus* és *Zumlov* nevűek) adtunk, ajándékoztunk és adományoztunk az említett nővérekeknek és általuk a Szigeti Szűz Mária-templomnak örök jogon, hogy békében birtokba vegyék és birtokolják. E föld határjelei pedig, amint azt a Budai Káptalannak a mi kedves urunkhoz, Andráshoz, Isten kegyelméből híres magyar királyhoz intézett levelében láttuk leírva, e sorban következnek: az első határjel a kelet felőli részről indul, a Duna mellett, és két régi szögletes határjel van ott, melyek egyike a Budai Káptalan templomának *Saap* nevű földjét választja el, a másik *Gumchud* földjét, azután a keleti oldal felé húzódik két határjelig, melyek egyike elválasztja és elkülöníti *Opoy* földjét; innen dél felé tart a nagy úthoz, mely *Okozthov* falu felé tart és ott két határjel van. Innen a déli rész felé halad tovább két határjelig, melyek egyike *Achad* földjét különíti el, ahonnan továbbmegy két határjelhez, melyek egyike *Tetetken*t határolja el, azután észak felé két hatrjelhez, melyek egyike *Halasci* földjét küöníti el, ahonnan tovább halad az északi égtáj felé két határjelig, melyeket a Szent Márk-templom oszlopsora mellett emeltek; ezek egyike *Dob* földjét határolja, ahonnan visszatér a Duna kikötőjéhez és ott van a két szögletes határjel és így végződik. E dolog emlékezetére és hogy e jelen adományozásunk az örök szilárdság erejével bírjon, kibocsájtottuk jelen, kettős pecsétünk biztosítékával megerősített levelünket. Kelt a tisztelendő András atya, Isten kegyelméből Eger püspökének, hű kancellárunknak keze által, az Úr 1291. évében, július 26-án

Az oklevél szövegének lényege röviden:

1291. július 26. Fenenna királyné a szigeti apácáknak adja Dömsöd (Gumchud) királynéi birtokot Fejér megyében, Fuen, Dyenus és Zumlov dunai szigetekkel együtt. A budai kpt. [káptalan] bejárta a b. [birtok] határait, amelyek érintik a kpt. [káptalan] Saap birtokát, Opoy földet, Okozthov falut, Achad földet, Tetétlen (Tetetken), Halászi (Halasci) földet, a Szent Márk-egyház harangtornyát.

És íme az átírt eredeti latin nyelvű szöveg Okozthov-ra vonatkozó részletének fénymásolata. Aláhúztuk, ahol Okozthov [Akasztó] neve olvasható: ad magnam viam, qua itur ad villam Okozthov; a nagy úthoz, mely *Okozthov* falu felé tart:[6]

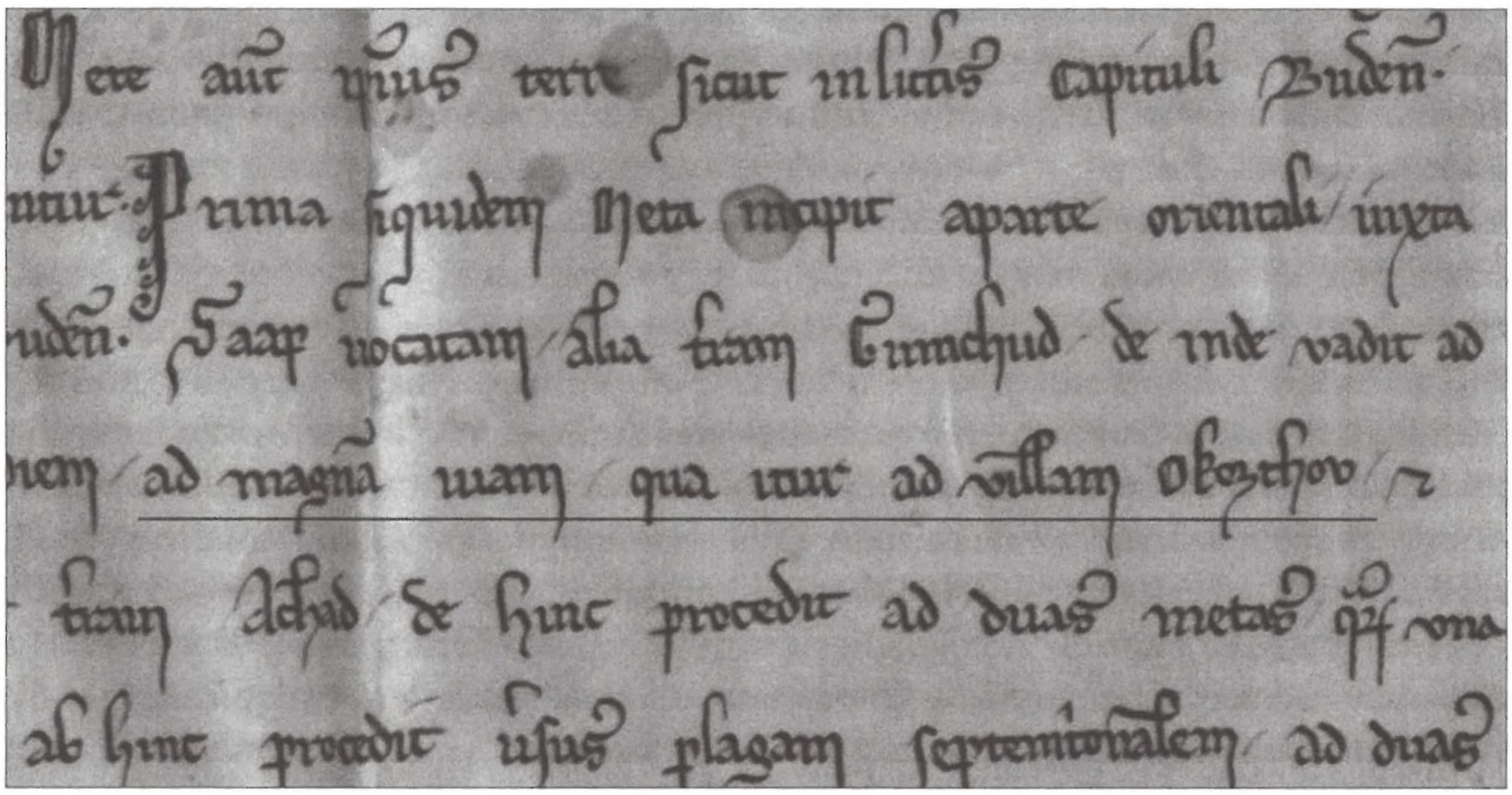

Jegyzetek:
1. június 2. Szentpétery Imre Oklevéltani naptára alapján számítva.
2. ti. a földről
3. Az eredeti oklevelet a Magyar Országos Levéltárban őrzik Budapesten.
Jelzete: DL 28707.
4. Vályi András: *Magyar országnak leírása*. Budán, 1796-1798)
5. Ti. a királyt. A latin szövegben egyértelműen *actorem* (ügyvivő, felügyelő) áll, amit az átírás is tudomásul vesz, de felkiáltójelez: vélhetően *auctorem*-et („teremtő") várna. A mondat azonban sokkal értelmesebb, ha a királyra vonatkozik, s mivel a kézirat is ezt támogatja, ezt veszem figyelembe a fordításnál.
6. Az eredeti oklevelet az Magyar Országos Levéltárban őrzik, Budapesten. Jelzete: DL 1320. – 1291-ik évi átirata DL 1322.;Gárdonyi Albert: Budapest történetének okleveles emlékei. Budapest, 1936. 272-273.

Akasztói legendárium[1]

Minden falunak van története: az új településeké rövidebb, könnyen belátható, a másiké hosszabb, a harmadiké a múlt homályába vész.

Akasztó története a messze múltba vész. A település első lakóinak kilétét homály fedi, komoly levéltári munkát igényelne a válasz.

Az akasztói legendát már az ókori görögök elkezdték építeni, amikor Stadiont emeltek az olimpiai játékoknak.

Fő tárgyuk a sport volt, amit meztelenül műveltek, a gimnázium szó azt jelenti: meztelen hely. Fontossá vált az edzett test, a szobraik életszerűek, hibátlanságuk az abszolút szépségre utal. A csatákhoz, veresenyekhez edzetteknek kellett lenniök. A győzelen pénzt, karriert jelentett.

A görögök hittek a testi és szellemi kultúrában, ezért szervezték meg az olimpiai játékokat, melyeken kezdetben csak a stadionfutás szerepelt, később bevezették az öttusát (stadionfutás, távolugrás, diszkoszvetés, gerelyhajítás, birkózás), majd következett az ökölvívás, négyesfogat-hajtás stb. A jó sportoló egyben jó katona, aki védi s megvédi hazáját.

Minden kisvárosnak volt saját színháza. Három színész lehetett egyszerre a színpadon, akik mindig férfiak voltak. Minden színdarabot csak egyszer adtak elő. Arisztotelész szerint a színház az emberi konfliktusok tükre, amely meggyógyítja a lelket.

A sportolók, az otthon és a haza védelmére képzett katonák elé szimbólumot állítottak, hogy buzdítsa őket a sportpályán és a harcmezőn egyaránt: ez a „megtestesült hit" a győzelemben a görög mitológia istenalakja – Niké, a győzelem istennője; a rómaiak Victoriának nevezték.

Az ókori Görögország a nyugati kultúra bölcsője.[2]

Az **akasztói Stadionban** a görög küzdőszellem támadt fel: az aktív sportolás helyszíne, bár most üresen áll a falu szélén. Az alkotó, Stadler József, évekig csendesen pihent – „ült".

Szegény Jóska, egy ország helyett ült: magára vette az ország bűneit:

„Habe alles nicht für mich, sondern für das Land gemacht." – Nem magamért, az országért tettem. Ezt még Németországban is tudják. [2a]

A győzelem babérkoszorújának hulló leveleit szemléli, s várja a megdicsőülés boldogabb napjait. Ahány napig „ült", annyi levélből áll a fejét ékesítő babérkoszorú.

Niké szobrát Görögországban, Szamothraké szigetén találták meg, (ma Párizsban őrzik, a Louvre féltett kincse). Ezt a szimbólumot vették és formálták át a rómaiak a maguk ízlése szerint: így lett Niké – Victoria.

A Victoria szobrot, a katonai győzelem istennőjét egy délitáliai bronzöntő műhelyben készítették, s innét „vezetett az útja" a római kori Pannoniába, Dunakömlődre (Lussonium, római erőd, Pakstól 5 km-re északra), s onnét Akasztóra. A szobrot a falutól nem messze, Döbrögecen fordította ki a homokból az eke, majd 2000 évvel később, 1965-ben, s ekkor került a Magyar Nemzeti Múzeumba.

Elődeink a szarmaták, akik itt éltek a falu területén, is szerették a „szépet", főképp, ha „isteni alakja" volt, s ha nem jött magától, hát „elrabolták", a régész elmélete szerint.

A **Victoria szobor – Akasztó Döbrögec** másik **legendája** – nemcsak műtárgy, műemlék, hanem szimbólum is – a falu s a nemzet kincse. A szépsége miatt – Európában egyedülálló!?

Aki meg akarja őrízni emlékezetében a Victoria szobor hivatalos jellemzőit, csak ennyit jegyezzen meg, röviden:

Akasztó – Döbrögecen 1965-ben Gombár Sándor találta az i. sz. 91-ből származó Victoria-szobrot, mely Pannonia kisbronz szobrainak csaknem legszebbike. Magas művészi értéke, kifogástalan kivitele, teljessége és a koracsászárkori kisbronz szobrok ritkasága miatt különösen értékes lelet. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.

A *hit* hajtotta a görögöket és a rómaiakat is, mint majd két ezer évvel később az akasztói embert is.

Hit Istenben. A görögök sok istenben hittek, gazdag *mitológiájuk* volt, s úgy tűnik e sok-isten-hiten alapuló „isteni eszmevilág" „gondolatvilág" jobban kifejezte a köznapi emberek hitvilágát: hisz ugyanúgy *küzdelem* töltötte el az emberek lelkét s é-letét a „földön", mint az istenekét az „égben".

A *vetélkedés*, *küzdelem*, a görög olimpiai eszme szelleme máig él az olimpiai játékokban, és minden **V** alakban felmutatott mutató- és középső ujj-ban.

Akasztó – a legendák faluja

Mi a legenda?

A legenda régen történt jelentős eseményeket vagy kimagasló személyek tetteit kiszínezve elbeszélő mű. Vallásos eredete kétségtelen, de mi most faluközösségünk régebben élt vagy még élő tagjainak életéből merített eseményeket fogalmazzuk meg – a hagyományozás szándékával. A régmúlt miatt mindig van benne egy kis bizonytalanság, a közelmúlt eseményeit, történéseit is bizonyos homály öleli, ezért a hallgató némi hitetlenséggel fogadja. A hitetlenség, a kételkedés a gondolkodó ember lényege – az teszi az embert emberré.

A kis homály, mely a történet hitelét fedi, a valószínűség határára tolja a történeteket.

A legenda a múlté, de a múlt legendája beleolvad a jelenbe és általa a jövőbe, mert a legendát mindig élő emberek és élő lelkek építik – önmaguknak, hogy a *hitüket* erősítsék. A legenda születése közben elszakad az esemény realtásától és emelkedettebb eszmeiség felé szárnyal.

Annál szívesebben olvassuk, hallgatjuk, minél inkább kiemelkedik hőse – az ember. A *legenda* szó jelentése: *olvasandó*.

Lényeglátók Mikszáth Kálmán szavai a legendáról:

„Érdekes kérdés volna analizálni, miképp keletkeznek a legendák? Lehetséges-e az például, hogy *jön egy óra, amikor látni fognak a vakok, és a látók szeme elhomályosodik.* Valóban rajta ül e szavakon a miszteriózus bibliai köd. S mégis

vannak szituációk, *az élet apróbb eseményeiből kirügyeznek az efféle csodák.*" [miszteriózus = titokzatos, rejtélyes, rejtelmes][2b]

Saját életünkből vesszük a példát: miként keletkeznek a legendák.

Akasztó Döbrögec – mit jelent e két szó külön-külön? A legenda lényege: már a forrását bizonyos homály burkolja.

A falu legendáját maguk a faluban élő emberek alkották, teremtették meg az igazoltan 1278. június 2-ától napjainkig megélt 737 évben.

Vannak *élő legendák* is: az *élő* szó a legenda hősére és az eseményre utal, amiről a történet szól. Még él a személy vagy csak a történet. Nálunk mindkét típus előfordul szép számmal.

Az egyik élő legenda szorosan kapcsolódik a falu „szimbólumához" a Niké-Victoria istenőhöz, és e sorok írójához. Hogy mi az élő legenda, és hogy jön létre, azt akkor tudtam meg, amikor egy helybeli fiatalembernek megdicsértem a pólóját:

– Jaj de jó, nikés pólód van!

S ő kijavított: – Nájkos.

Mire én: – Vigyázz! A Niké görög szó, győzelmet jelent, a görög mitológiában a győzelem istennőjének a neve; amit átvettek rómaiak, de ők már Victoriának nevezték, mert a latin nyelvben a *victor* szó azt jelenti: *győző*. A szót átvették az olaszok, a franciák és az angolok is, ez utóbbiak mondják az eredeti görög szót, Nikét így: nájk.

Jó pár év múlva váratlanul megkérdezte tőlem a Fehér Jani bácsi:

– Tényleg, Miklós, te hány nyelven beszélsz?

Nagyot néztem, s csak ennyit mondtam:

– Hát… magyarul… – s ő hitetlenkedve tekintett rám.[3]

Így keletkeznek az *élő legendák*. Mert élnek még a legenda keletkezésének, az *eseménynek* résztvevői. A gondolkodó ember ugyanis kikerekíti a történeteket, s ha hiányzik néhány adata saját tudásából, emlékezetéből pótolja azokat. Homály nemcsak az idő múlásával keletkezhet, akár több száz év után, amikor az ismeretek elvesznek, kihullnak a közösség emlékezetből, hanem a jelenkorban is, amikor két beszélgető ember nem érti meg, ill. félreérti egymást. Beszélgető partnerem egyetlen szó több nyelven való említése miatt úgy vélte: annyi nyelven beszélek, ahány nyelvet említettem.

Tévedett.

A fiatalember nagy valószínűséggel elmesélte az utcai beszélgetést, végül, évek múltán eljutott Jani bácsihoz is, aki egyszerűen megkérdezte, amit mások nem mertek tőlem személyesen megkérdezni.

Jóleső homály burkolja személyemet, aki több mint negyven éve élek a faluban. Homály? Az évek óta folyó gyűjtőmunka, a könyvek könnyen kelthetik az emberekben a talányos érzést: Hány nyelven beszél? Az örökös jegyzetelés, meg a könyvek… De mit akar? Valami furmányos alak…

Íme, egy élő legenda élő szereplőkkel – egy élő faluközösségben. Hamis, de ismereteinkben mindig ott lakozik a bizonytalan.

Legendák akkor keletkeznek, ha sápadt, rejtett információk napfényre kerülve éltető erővé duzzadnak.

Akasztó – és a **Stadion** a falu szélén, a másik élő legenda.

Kétezer éves múlt a jelenben, görög örökség. Műemlék vagy sportpálya?! Bűnjel vagy a céljára törő emberi teljesítmény ékes példája? Romhalmaz vagy szimbólum?

Sokszor megfordultam szülőmegyémben Somogyországban, a szülőfalumban Sávolyon s a környéken, Nemesdéden: ha kiderült, hogy Akasztóról érkeztem, rögtön megkérdezték:

– Hát a Jóska bácsi hogy van? – Stadler Jóska bácsi, természetesen.

Eleinte csodálat, később tisztelet volt az emberek hangjában, s újabban együttérzés, sőt részvét.

A hír, az akasztói Stadion híre bejárta az országot, s úgy tűnik minél messzebbre jutott, annál nagyobb legenda lett belőle.

Íme egy legenda, mely nemcsak az ország határain belül él, hanem azon túl is.

Hogy mi a legenda tartalma, üzenete – azt nem könnyű megfogalmazni, inkább csak sejti az ember, és nem is igyekszik szavakba önteni, talán még fél is, hogy elárulja önmagát, mint aki hiszi a hamisat. Kiki maga értelmezi, és nem tolhatja félre: véleményt kell formálnia mindenkinek.

Akasztónak nincs kastélya. Mért nincs Akasztónak kastélya? Bizonyára, mert a: *„Van-e ott folyó és földje jó? / Legelőin fű kövér?”*[4] kérdések közül csak az elsőre és harmadikra volt „igen” a felelet; s a „földje jó?” kérdésre a „nem”. Valószínűleg nem találták a földjét a grófok elég jónak ahhoz, hogy kastélyt építsenek rá. Bezzeg a szomszédban, Tetétlenen már igen!

Akasztónak nincs kastélya – de van Stadionja. A kastélyokat mindig titkok és legendák lengik körül. A Stadiont is! Az újonnan épült stadionokat is!

Mária Terézia 1768-1769-ben hajtotta végre az úrbérrendezést, ekkor rendezte úr és jobbágy viszonyát. Körlevélben feltett a falvaknak kilenc kérdést, az utolsó így szólt:

„ A jobbágyok szabadok-é vagy örökösek?”

Büszkén válaszoltak eleink:

*„**Mink szabad jobbágyok vagyunk**, és itt a Helységnek eleget tévén, és az Uraságnak eladott Ház árábul huszadik pénzt megadván, kinek hova tetszik, elmehetünk.”*

A jelentést Szabó Mihály főbíró, Loványi András törvénybíró, Lajkó István esküttt, Csatay Imre, a helység notariusa (jegyzője) írta alá.

Hogy mit jelentett ez a szerzett jog abban az időben, azt akkor érti meg az Olvasó, ha összeveti a mai – 2015-ös – törvénnyel: Szabad országban – szabad hazában é-lünk! Mindenki oda megy, ahova akar – Európában. Hasonló „biztonságot” nyújtott akkor a jobbágynak a *szabad költözködési jog* az országon belül.[5]

Legendárium

Akasztó – Aranybánya

Akasztó és a Stadion-ügy / Stadion-legenda. Az álomból valóság akkor lett, amikor felavatták a Stadler Stadiont 1995. március 4-én, szombaton, 14 óra 30-kor – az ország egyik legmodernebb stadionját – Akasztón. Ez az esemény a legenda forrása.

Kétségtelen, hogy a 737 éves Akasztó történetében nem volt olyan esemény, épület, amely köré ilyen gazdag és sokrétű legenda-kör épült volna, mint a Stadler Stadion. Az újságok, ha röviden, tömören fogalmaztak, csak ezt írták: „Akasztó – Stadler", ebben benne van minden: jó s rossz.

Ezúttal azonban nem a részletek érdekelnek bennünket – annak hatalmas „irodalma" van –, hanem a lényeg: a Stadion „üzenete" az egyén, a falu s a nemzet számára. Ahhoz azonban, hogy új színt kapjon a történet, kicsit távolabbról kell vizsgálódnunk.

Németh László írja: „*A gondolkodás végső hitele nem a gondolatban van, valahol mélyebben: a közérzetben... A legigazibb gondolatok: tévedések, s a legnagyobb szellemi tágasság: vakság, ha a közérzet alatta rosszul kever.*"

Csoóri Sándor így folytatja: „*Nem tudom, volt-e furcsább, már-már a tudathasadás mélységébe zuhanó közérzete a magyar irodalomnak [1820-1848 között] , mint épp a megújhodás évtizedeiben. A legtisztább szándékok, gondolatok alján sűrű, fekete iszap kavarog. [...] A nemzetmentő látomások mögül halálbojtosan úsznak elő a hiábavalóság látomásai.*"[6]

Németh László megfesti a gondolat láthatatlan mélységét, Csoóri Sándor pontosítja az időbeli teret, nekünk már csak alkalmazni kell a képletet: „A legigazibb gondolatok: tévedések". Ma már közismert Stadler József esete.

A stadion építője is azt hitte: A fociban van a pénz. Tévedett? „S a legnagyobb szellemi tágasság: vakság, ha a közérzet alatta rosszul kever". Na, igen, a közérzet. Majd Csoóri tovább gombolyítja a gondolatot: tudathasadásos mélységekkel jellemzi a megújhodás korszakát. Bátran összevethetjük az egymástól 150 év távolságra lévő két korszakot, ahol „a legtisztább szándékok, gondolatok alján is sűrű, fekete iszap kavarog" s még a „nemzetmentő látomások mögül [is] halálbojtosan úsznak elő a hiábavalóság látomásai".

Ám a hiábavalóság pozitív tulajdonsága: mindig *utólag* derül ki.

Németh László egyik hőse mondja: „*Nézd meg Széchenyit... Mit csinált? Költeményeket!... Az a híd, meg egypár gőzhajó: alig valami valóságburok az álmon. A Bachkorszak százszor többet csinált. S mégis ő kapcsolt bele, annyira amennyire, a kapitalista fejlődésbe. – Ez igaz.*"[7] A párhuzam magától adódik az „ő kapcsolt bele, annyira amennyire, a kapitalista fejlődésbe" gondolattal: a kereskedelem meg a foci nálunk nem újdonág, de Stadler József mutatta meg mind-kettő kapitalista útját az országnak – mert egyedül csinálta; pontosabban, némi segítséggel: legalábbis a homokot kalákában hordták a falubeliek a lelátó építésekor.

Az újban a valószínűtlenség a meglepetés ereje. Másként: az újban a meglepetést valószínűtlensége okozza, gerjeszti.

Ha Stadler József Budapesten építi fel a Stadiont, nem kelt feltűnést, sőt természetesnek veszik (ti. Budapesten), hogy épült egy új stadion. Ott „adva van" az igény s lehetőség! De Akasztón? Ugyan már?

Ha a híd, a Széchenyi-híd – „költemény", akkor egy Stadion is lehet „költemény".

Igen. Kicsit hihetetlen, kicsit zavaros, kicsit homályos a kép – de szép, hatalmas, látható, használható, mondhatni: „olvasható" – „költemény". Mint a ballada: tragédia dalban elbeszélve.

A világ tele van csodákkal: a csodás építmények egyik jellemzője a helyszín: ahol felépítették, ahol vannak és ahol rátalált az utókor. Attól meglepő, hogy oda építették, ahol van. Miért pont ide? – kérdi a ma embere, és értetlenül áll a csoda előtt. Az akasztói Stadion előtt is épp ilyen csodálkozó tekintettel áll majd a kései vándor.

Ki érti a valódi költemények költői képeit, metaforáit fenntartás nélkül, teljesen, tökéletesen? Ki tudja kitapogatni a költő eredeti szándékát? Az élményt, melyből a képek születnek? Ha így szemléljük: a Stadion – költemény, s olyan költemény, melynek érthető az üzenete.

Álljunk meg e gondolatnál!

Stadler, a tanyasi juhászból lett kereskedő, stadionépítő – költő? Németh László nem tette idézőjelbe e szót, joggal, hisz a *nyelv* költeményei élesen különböznek attól, amit tapintható valóságos *anyagból* épít az ember.

Mert: „*A világ költészet, mit érzékeim írnak*" – mondja egy finn költő.[8]

Németh László írja: „*A nagy romantikusok akármivel foglalkoznak, elsősorban költők. Széchenyi alkotásai se mások, mint a nemzet tudatába beléragadt költemények.*"[9]

Németh László nem teszi idézőjelbe a szót, én igen: így kínálom fel az olvasónak a választás lehetőségét.

Németh László metaforája: a híd, a stadion „költemény" – minden „csodára" érvényes? Ha „költemény" a híd – jutalom jár érte. Van költemény, amelyért *babérkoszorú*, s van költemény, amelyért *börtön* jár, melyik milyen korban született s mekkora „költemény" – akkora babérkoszorú vagy annyi év börtön, jó esetben csak el/hallgatás. Széchenyi is börtönben végezte, bár az övét elmegyógyintézetnek hívták.

Sőt, az is előfordult, hogy a költemény egyenesen börtönben született, nem is egy költemény, egy egész kötetre való, a váci börtönben: rangos bizonyítéka a *Füveskert 1954-1995* című antológia, melynek ars poétikáját így fogalmazták meg a kötet szerkesztői:

„*A három műfordításkötet nyilvánvalóan az európai polgár gesztusa: az igény bejelentése a világszabadsággal a világ kultúrájára. Ám a két magyar verskötet e gesztus és igény hitelesítője; az európai polgár létezésének bizonyítéka e tájon – még ha épp a tájék egyik börtönéből való is.*"[10]

Herczeg Ferenc börtönben írta első regényét (Fent és lent).

Egyszóval: elég széles útja van nálunk, Magyarországon a költők megdicsőülésének.

„*Közép-Európában az embernek meg kell tanulnia pálinkát inni, vodkát inni, fölkínálnia magát a vereségeknek, gyakorolni állandóan a zsákbanfutást, hogy a szabadságra és belső függetlenségre készen álljon. A mi világunkban, akár a költészetben, az nyer, aki veszít. Aki mer veszíteni, aki szinte elkötelezi magát a megpróbáltatásoknak.*

Azt is mondhatom: szellemileg nem felnőtt ember, aki nem ismeri a hiábavalóságot, akit a reménytelen vállalkozások nem kergetnek izgalmi állapotba."[11]

*

Akasztó – és Stadler József.
Lehoczki Péter és Ujvári Ignác találkozása Stadler Józseffel.

A történet Ujvári Ignác szájából.

Igazgatóhelyettes voltam, egyszer megszólított a Péter:

– Hallottad, hogy a Stadler Jóska támogatja az iskolákat, óvodákat, ismered te őt?

– Igen, siheder kora óta.

– Kijönnél velem hozzá?

– Persze.

– Jó, megbeszéljük az időpontot és kimegyünk.

A következő héten kimentünk, tizenöt-húsz ügynök, kereskedő állt az irodája előtt, kis táskával a hónuk alatt. Bementem és szóltam a titkárnőnek, hogy megbeszélt időpontra jöttünk, tudna-e a Jóska fogadni bennünket. A titkárnő felhívta, azonnal fogadott. A többiek meglepődtek, de valaki megjegyezte: a helybelieket azonnal fogadja.

Bementünk, bemutattam Lehoczki Pétert, az iskola igazgatóját, hellyel kínált, és az igazgató úr előadta, hogy miért jöttünk:

– Szeretnénk eszközöket vásárolni az iskolának és az óvodának; az óvodának 20.000, az iskolának 100.000 Ft már segítene.

Rövid gondolkodás után megkérdezte:

– Elég lesz az óvodának 100.000, az iskolának meg 500.000 Ft?

Meglepődtünk és megköszöntük a nagylelkű támogatást. Ő felállt, odament a sarokba, kinyitott egy bőröndöt, a szemünk láttára, kiszámolta az összeget és átnyújtotta.

Újra megköszöntük, én kértem, írjon egy átvételi elismervényt. Közölte, nem kell, majd ha elvásároltuk, akkor mutassuk be a számlákat.

Rövidesen megvásároltuk a taneszközöket (írásvetítőt, diavetítőt, fóliát stb. minden osztálynak), én elvittem a számlákat Jóskának, lemásolták és iktatták.

Lehoczki Péter így adta elő:

Stadler Jóska felhívta az iskolát és megkérdezte:

– Nem kellene-e pénz?

– Természetesen, az iskolának mindig sok pénzre van szüksége, a plusz pénz nagyon jól jön.

– Jöjjön ki hozzám és megbeszéljük.

Kimentem kocsival egyedül, lehet, hogy az Ignáccal, de nem vagyok benne biztos.

Nagy bőrfotelben tárgyaltunk. 400.000 Ft-ot adott. Hazafelé jövet találkoztunk az óvoda vezetőjével, Dávid Ödönné Csörével. Később derült ki, ő is a Stadlerhez ment, és ő is kapott 100.000 Ft-ot.

Kétszer találkoztam vele. Másodszor, amikor kivittem a számlákat megmutatni, ő megnézte és tudomásul vette.

E sorok írója így hallotta:

Kiment a Péter meg az Ignác a Jóskához egy kis pénzért az iskolának.

Amikor elmondták jövetelük okát, Jóska megkérdezte:

– 500.000 Ft elég lesz?

– Elég, hogyne, jó, köszönjük. Náci vedd át – mondja Péter, mire ő:

– Én? Én nem veszem át!

Paff helyzet! Ott a pénz, de nincs, aki átvegye és elvigye.

Ezért ragadt meg a történet az emlékezetemben; tudniillik a fáma nem szólt róla, mi lett a pénzzel? Az egyszerű párbeszéd, történet, színpadi, sőt drámai töltést nyert az emberek nyelvén a váratlan helyzet miatt.

Már régóta terveztem, utánajárok, hogy is történt valójában.

Íme, a legenda feloldódott és kitisztult a valóságban.

Stadler József támogatta **Az igaztörténet** című doktori értekezésem kiadását is, ami később az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Folklore Tanszéke hallgatóinak kötelező olvasmánya lett – Budapesten. A könyv ugyanabban a faluban íródott, három utcával odább, ahol a Stadion áll. Témája az igazmondás lelki-nyelvi mechanizmusa.

Két adat a háttérhez.

Puskás Akadémia Pancho Aréna.
Felcsút. Rákóczi út.
Terv: Makovecz Imre, Dobrosi Tamás.
Elkészült: 2014. 04. 21.
Férőhely: 3500 fő.
Tulajdonos: A Puskás Akadémiát működtető Felcsúti Utánpótlás Neveléséért Alapítvány.
Az építés költsége: 3,8 milliárd Ft.: 70 % társasági adójuk egy részét felajánló nyereséges magáncégektől a TAO-program (társaságadó kedvezmény sporttámogatási rendszere) keretében + 30 % magánadományokból és hitelből.
Megjegyzés:
„A társasági adókedvezmény magánadomány, valójában közjogi értelemben közpénz, állami támogatás, a bevezetéskor így kellett engedélyeztetni az Európai Bizottsággal. Másképpen fogalmazva, ha nem lenne, akkor adó formájában be kellene fizetni a cégeknek, vagyis ez a bevétel hiányzik az állami kasszából.”[12]

Rába ETO Stadion, Győr
Építés éve: 2008. Méret: 105 x 70 m
Tulajdonos: Quaestor Rt. Csoport
Bérlő, kezelő: Győri ETO
Befogadóképesség: 15.600 fő
2015. március végén az ügyészség, a brókerbotrányba keveredett Quaestor Csoportot érintő, vagyon visszaszerzési eljárás keretében a stadiont lefoglalta.[13]

Stadler József Akasztón akart focit csinálni – a kormány Magyarországon akar. *Szép szándék* volt az egyik, *szép szándék* a másik – de hol a különbség?

Kísért a Stadler-szindróma vagy a Stadler-legenda?

Akasztó – és katolikus hite. Katona István történész az akasztói plébániát Patachich Gábor nevéhez kötötte, aki 1744-ben Szűz Mária születésének titulusát viselő, új templomot emeltetett. Viszont az a dokumentumok tanúsága szerint 1733 előtt már biztosan létezett, még ha alapítását a történeti sematizmus is csak 1735-re teszi. Van, aki úgy véli, hogy az 1735-ös alapítás előtt csupán egy kis helyi kápolnáról lehetett szó. Az biztos, hogy a hivatalos dokumentumok Akasztót e dátum előtt is önálló címként említik, sőt még a kiskőrösi filia is hozzá tartozott. Első plébánosát1722-ben nevezték ki.

Akasztó, mint birtok, a Koháry grófok családjának fennhatósága alatt állt. A templom védőszentje Szent Anna volt, plébánosa Hedry Boldizsár. A plébániatemplom szilárd falu épület volt, teteje nádból készült, ami beázott és felújításra szorult.

Akasztó legendásan vakbuzgó katolikus falu – volt. Hívei hívó szóra rögtön segítségére siettek a szomszédos helységeknek, hogy védjék a katolikus hitet az evangélikusok és a reformátusok ellenében.

Kiskőrösön történt: Patachich kalocsai érsek vezetésével 1748. április 26-án Kecelről és Akasztóról összeszedett pusztító hadával megjelent, és földig romboltatta az iskolaként és imaházként használt épületet. E sérelem miatt sokan úgy elkeseredtek, hogy itthagyták a nagy áldozatokkal és fáradtsággal felépített fészküket, és visszamentek oda, ahonnan jöttek. A tilalom ellenére az éj leple alatt zárt ajtók mögött gyülekeztek istentiszteletre a hívek továbbra is.

Évek múlva a két testvéregyház – az ágostai hitvallású evangélikus és a helvét hitvallású református – ismét felépítette először közösen, azután külön-külön az imaházat és iskolatermet. Nem sokáig örültek, mert 1766. június 26-án Kolinits [így?] kalocsai érsek rendeletére a pest megyei szolgabíró által vezényelt, Kecelről, Akasztóról és helyből összeszedett katolikusok által (az utóbbiak az első rombolás után telepedtek meg Vadkerten) a nagy áldozatok árán felépített mindkét imaházat és iskolát lerombolták és felégették, harangjukat elvitték Kalocsára, az istentisztelet tartását pedig megtiltották.[14]

Harcos hit, mondjuk ma, bő két és fél évszázaddal később, az efféle viselkedésre. Csakhogy van egy kis hiba: Patachich Gábor 1733-1745 között volt kalocsai érsek, 1748-ban Csáky Miklós volt. A másik „támadás" adata sem pontos, mert 1766-ban Batthyány József volt a kalocsai érsek, Kollonich László csak 1787 után 1817-ig.

Pedig megtörténtek az események, mert a soltvadkerti reformátusok feljegyezték és emlékezetben tartják máig. Vagy csak legenda?

Akasztó – és AZ UJVÁRI CSALÁD, és a A ZSELLÉR CSALÁD családfája.

Családfa 1. **AZ UJVÁRI CSALÁD** A. D. [Anno Domini] 2005.

Készítették: Ujvári Ignác unokatestvére Belák Istvánné Mészáros Mária készítette el a „törzsanyagot" kb. 20-25 évvel korábban. Ujvári Ignác ezt a „fát" egészítette ki 30-40 személy adataival. Ujvári Ignác. Akasztó, 2005.

Családfa 2. **A ZSELLÉR CSALÁD** A. D. [Anno Domini] 2015.

Kiskőrösön, 2014 júliusában találkoztak a Zsellér család tagjai. Három unokatestvér szervezte a találkozót: Zsellér Margit (1947), Zsellér Magdolna (1957), Endrődi Miklós (1960)

Ujvári Ignác felkészült a találkozóra: „sablonokat" készített: egy-egy füzetlapra felírta az egyes családtagok nevét, kiosztotta, a tagok még a helyszínen kitöltötték sablonokat, összegyűjtötte, ezek alapján szerkesztette meg a családfát, amelyen 161 személy adatai vannak feltüntetve. Ahogy ő mondta: „Kihasználtam az ölembe hullt lehetőséget."

Készítette: Ujvári Ignác (1938), Akasztó, 2015.

(A családfákat lásd a **FÜGGELÉKBEN!**)

Akasztó – a hithű falu három legendás lelkészt is adott a Római Katolikus Egyháznak és a Magyarságnak. Bizonyság az akasztói emberek hitének éltető erejére!

Bisztyó Józsefet (1920-2007) misszionárius, pápai prelátust. Ökördin született, Döbrögecen nőtt fel; Akasztón, Kalocsán tanult, majd Rómáig s onnét Saskatchewan-ig (Kanada) meg sem állt. Csaknem 50 év után hazahozta a szíve. Ő jutott legmesszebbre, mégis csak ő nyugszik itthon, az akasztói Isten kertjében.

Csanád Bélát (1926-1996) teológiai akadémiai tanszékvezető tanárt, költőt, pápai prelátust, aki a költészetével és teológiai műveivel építette egyházát, s a hívő lelkeket, Budapesten élt.

Nagy Ferencet, (1920-2013), „a nép plébánosát",) szalézi szerzetest, (SDB: Societas Don Bosco), aki két év börtönnel és két év internálótáborral kezdte küldetését. Az Állami Egyházügyi Hivatal jóvoltából körbejárta a Kalocsai érseki kerületet – kényszerből: mégis 65 évig szolgált – küldetéstudatból, boldogan.

A negyedik, falunkban született lelkész Hatházi Róbert, nem rég lépett küldetése útjára, a Kecskemét-Széchenyivárosi Szentcsalád Plébánia plébánosa.

Czár Menyhért hosszú ideig szolgált a falunkban.

Gelányi Ferenc plébános úr messziről érzekezett, 24 évig szolgált a faluban, a hosszú szolgálat önmagáért beszél. Istenfélő szolgálata mellett mindig szakított időt arra, hogy megnyissa a plébánia levéltárát, saját könyvtárát és tapasztalatait a falu sorsát böngésző néprajzkutató előtt. Sőt, hitelvi kérdésekben bele is folyt a munkába (*Hit szárnyán az újjászületésig*). A múló időben nő a dicsfény. Köszönjük.

Akasztó – és az *útmenti keresztek.*

„Az útmenti keresztek olyan szilárd és állandó jelek, amelyek a táj, a terület emberének tájékozódási eszközei, noha eredetileg elsősorban kegyeleti és vallásos szándék hozta létre őket. Az útmenti keresztek többnyire jól látható helyen (út mellett, utak kereszteződésében, határdombon stb.) állva erőteljes, egyszerű formáikkal harmonikusan illeszkednek a tájba, a térben eligazítanak. Esetleg emlékeztetnek régi eseményre, vagy éppen egyéni fogadalom jelképeként hívő embereket, dolguk után sietőket intenek jámbor életre vagy csak futó áhitatra."[15]

Az *Ürgési szőlőkben* állt egy régi kőkereszt. Ott ahol a *Szőlő utca* beletorkollott a szőlőkbe. Amikor a sok kis szőlőt a szövetkezet tagosította, „útban volt" a kereszt. A talapzatát széthordták, maga a kereszt a temetőbe került valahová – így szól a szájha-

gyomány. Nemsokára visszájára fordult a történelem, és rendszerváltozáskor szétosztották a nagy, közös szőlőtáblát a szövetkezet tagjai között, sorshúzással. Tóth Sándornak az a terület jutott, ahol egykor a kereszt állt, és ahol a legszebb szőlő termett, mert ott telepítéskor kevésbé bolygatták a talajt. – Történetesen a sorshúzással egy időben volt a szentmise az apósáért (Krizsán Pálért) a templomban, érte imádkoztak. Sándor úgy véli: *– Az égiek segítettek, hogy ezt a területet kaptam. Gondoltam, hálából, visszaállítom a keresztet! De nem oda, ahol volt, hanem ide ki a csengődi út mellé, ahol sokan látják.*

A fakereszt talapzatát maga a tulajdonos, a korpuszt Fish-Kovács László (Harta), népi iparművész készítette. Gelányi Ferenc, plébános és Bisztyó József, pápai prelátus szentelte fel 2000. augusztus 19-én.

Felirata: *„Isten dicsőségére emeltette Tóth Sándor családja - 2000."*

Akasztó – a falu legendás kántora Oravecz Andor (1909-1996) volt, aki megjárta az orosz frontot, s miután jó sorsa hazavezérelte, választania kellett hite és foglalkozása között: ő a hitét választotta, s kántorként sok éven át hosszú rímes költeményekben, énekekben, ún. *halotti búcsúztatókban* köszönt el a gyászoló család nevében a sír szélén a halottaktól. A legendás kincs a hagyatékából itt nyugszik a láda fenekén. Amíg az egyház törvényei engedték, írta a búcsúztatókat.

Úr is keletkezett ebben a legendában. Sok éven át szinte naponta találkoztunk. Többször is gondoltam: el kellene már menni Andor bácsihoz, de … csak maradt, nem mentem el. Ő ment el..

280 *halotti búcsúztatót* hagyott ránk 1997-ben. Önmagában legendás teljesítmény, mert az egyház nem nézte jó szemmel ezt a tevékenységet. Sőt, tiltotta! A halotti búcsúztatók nem kanonizált egyházi énekek, hanem apokríf költészet.

Nem kérdeztem meg, miért tette, s hogy volt lelki ereje cselekedni az egyház ellenére? Pótolhatatlan mulasztásomért elnézést kérek tőle és a falutól.

Hagyatéka ritka kincs, kiadásra vár.

Akasztó – és a sziksó gyűjtése. A sziksót, régiesen széksót a legtöbb országleírásban megemlítik: *„A kis Kúnság természeti fekvésére nézve, némely homok dombokat kivévén, a kis Kúnságnak mind az 5 része sík térség. Folyó vizei a Kígyós patakon kívül egy sincsen, de nem kevés mocsárok és tavak áztatják a kis Kúnság földjét. Szántóföldjei némely homokos részeket kivévén, termékenyek, a gabonának minden neme bőséggel termesztetik, dohány és dinnye sok, a tágas legelőin pedig számtalan szarvas marhák, lovak és juhnyájak tenyésznek. A fának nagy szűkét száraz marha ganéjjal, náddal és szalmával pótolják. Széksó a kis Kúnságban nagy mennyiséggel gyűjtetik, és sepertetik össze."*[16]

A Kiskunságnak sok sós, szikes tava van, pl. a Halasi tó, Sós tó, szintén a halasi határban, Mórici tó Móricgát határában, Szék tó Majsa mellett, Félegyházi sekélyes ér. E tavak szélein szedték a széksót a szappanfőzéshez.

De a széksót nemcsak szappanfőzésre, hanem puskapor készítésére és a gyógyászatban is használták. Sok településen megtalálható a Salétrom utca. A debreceni salétromtermelés története részletesen foglalkozik e témával.[17]

A legtöbb sziksót termelő település Akasztó volt a 19. század végén. Évente 4-5 ezer mázsa [!] sziksót termeltek.[18] Termeltek ki, vagyis söpörtek össze az asszonyok a szikes területeken.

Az adatot igazolja, hogy a II. katonai felmérés térképén fel van tűntetve a Széksó - Soda Fabrik = szódagyár helye a Nagy-széknek nevezett legelőn, a falutól nyugatra. Márpedig, ha odarajzolták, létezett és működött is. Bár több adatot (e pillanatban) nem tudunk róla.

A helybeliek sziksót gyűjtöttek a *Nagyszéken* és szappant főztek belőle. A felesleget kocsira rakták és vitték faluról-falura, árulták, mint a meszet. Róluk szól ez a kis rigmus (dallama nincs):

Derül-borul a Dunárul,
Gyün már Médár Jankovácrul.
Visszahoz egy véka széksót,
Feleségem mond egy jajszót.
(Tertsch Mátyásné Gulyás Katalin (1903), 1972)

A szikes föld, a szikes táj „szikes verseket", „szikes költészetet" terem, újabb példa:

Akasztónak rúdjára,
Soltnak saroglyájára,
Úgy megrakta széksóva',
Alig birta két lóva'.
(Tertsch Mátyásné Gulyás Katalin (1903), 1972)

Azt írtam az elébb, sziki költészet, hát nem az? *Akasztónak rúdjára. / Soltnak saroglyájára, / Úgy megrakta széksóva', / Alig birta két lóva'.*

Látott már valaki akkora kocsit, melynek rúdja Akasztón van, saroglyája meg Solton? Közte meg a széksó, a kocsiderékban. Kell ennél természetesebb és naivabb szürrealizmus? Nem párizsi! Akasztói!

Akasztó – a költők legendás faluja: **Rejtett rímek 1-2. Akasztó verskincse**. 817 oldal. 113 szerző versét tartalmazza az antológia. Pomogáts Béla az *Egy község virágoskertje* című előszóban a lényeget így fogalmazta meg: „*Akasztó... a költők faluja*". Alább többször is hivatkozom. A mű a maga nemében egyedülálló, már csak a terjedelme miatt is, hát még a tartalma! Egyszóval – legenda.

Akasztó – az igaz emberek, a köznapi történelmi hősök faluja. Az élő, igaz ember – *igaz történetet* beszél el. E köznyelvi formát úgy különböztetjük meg a tudományos szakkifejezéstől, hogy egybeírjuk: *igaztörténet*.

Témája az élő elbeszélés, az igazmondás lélektani-nyelvi-széptani folyamatának tudományközi elemzése. Az *igaztörténet* fogalmát a történettudományban *oral history*-

ként határozták meg. A két fogalom ikertestvér. Az oral history ma már általánosan elfogadott és elismert fogalom, akkor még (1991) gyerekcipőben járt. (**Az igaztörténet**).

Akasztó – a balladák faluja. 1992-ben jelent meg a **Rákóczi kis úrfi. Élő népköltészet Akasztón – balladák és balladás dalok.** Megtiszteltem Csoóri Sándort egy példánnyal, íme a válasza:

Kedves Miklós!
Köszönöm balladás könyvedet s természetesen a rögtönzött vers-dedikációt is. Valóban kaptam már hasonló könyveket: Csanádi Imrétől, Vargyastól, Kallós Zoltántól, másoktól, de egyetlen falu csűrbe hordott ballada termésével eddig még senki se lepett meg.

Nagyszerű munkát végeztél, már-már csodálatra és ámulásra méltót. S mindezt Magyarországon, nem pedig a Mezőségen, a Székelyföldön vagy Moldvában!

Ha volna időm, szívesen írnék róla, hiszen néhány tanulmányom – elsősorban Az egykor elindula és a Tenger és diólevél – a népköltészet, a népballada világát vizsgálja a modern költészet ismeretében. Ha netalán elkerülték volna ezek az értelmezések a figyelmedet, tolakodás nélkül – pusztán a közös gondolkodás érdekében – fölhívom rájuk a figyelmedet. Mindegyik a Nomád napló című tanulmánykötetemben jelent meg. (1978) Akkortájt nagyon korlátozott példányszámban.

Könyvedről szeretnék íratni a Hitelben, de kell keresnem valaki hozzáértő embert. Megpróbálhatom a Nagy Öreget: Vargyast, de félek, hogy már nem vállalkozik könyvismertetésre.

Még egyszer köszönöm figyelmedet s fogadd el munkádért baráti kézszorításomat.

Üdvözlettel,
Csoóri Sándor

[Dátum nincs. Érkezett: 1993. 05. 10.]

Akasztó – a legendás falu ***daltengerben úszik***. Dalos ajkú lakói századokon át énekelték és örökítették a dalokat, nótákat, énekeket egyedül, társaságban, pávakörökben, dalkörökben. Igen, a mi falunk valódi daltengerben úszik. Volt a faluban jó néhány szorgalmas kéz, mely lejegyezte a dalokat, amelyek szíve szerint szóltak, mindenki a saját dalkincsét. Így született meg Akasztó legendás dalkincse, amely immár összegyűjtve, részben publikálva, egészében digitalizálva (számítógépen) van, s a láda fenekén hever, és feldolgozásra vár. Mintegy **3380** oldalon valami **6510** dal, ballada, magyarnóta, egyházi ének vegyesen – szinte egyetlen faluból.

Hihető? Hihetetlen? Valóság? Legenda?
Lapozz **a** a Függelékhez, Kedves Olvasó! Ott láthaó a –
DALKINCS A LÁDA FENEKÉN. AKASZTÓ DALKINCSE.

Akasztó – Z. Szalay László tanyát épített a homokra; az a legenda jár róla, hogy talán nem is lakott a tanyájában, pedig hát egyes leírások a tanyára ill. környezetére utalnak, pl. a tavacska a tanyával szemben az út másik oldalán.

Szalay László a tényekből szőtt legendát a falu köré, s abból, amit ő megélt. Az ő legendája épp e kötetben támad fel hamvaiból, hisz majd 50 évig tiltott listán voltak művei. Hogy miért?

Akasztó – Horváth Dezső mesélte nekem Paton, hogy neki meg a somogyjádi kocsmáros mesélte Stadler Jóskáról, aki megvett valahol Zalában egy rakás (több ezer) szőlővesszőt, hazafelé Somogyjádon meg eladta.

Ugyanezt így mesélte el nekem egy akasztói parasztember, aki Jóska utasa volt a Zsiguliban.

– Zalában voltunk, az egyik faluban, a tsz elnökkel beszélgettünk, egyszer azt mondja:

– Szőlőt telepítettünk, de kimaradt pár ezer vessző. Nem kell nektek? Négyen voltunk, hárman azt mondtuk, nem kell. Jóska:

– Én átveszem.

Aztán jöttünk hazafelé, út közben betértünk ide is, oda is, Somogyjádon találkoztunk a tsz elnökkel, aki így szólt:

– Szőlőt telepítünk, kellene valami jó fajta vessző.

Csend, egymásra néztünk. Jóska megszólalt:

– Én tudok adni. És eladta, ott helyben a néhány faluval odább vásárolt vesszőket. Természetesen megfelő haszonnal.

A barát csak ennyit mondott: – *Ilyet csak a Jóska tud megcsinálni*.

Egy legenda két forrásból: az egyiket Paton halottam, nem messze Nagykanizsától, a másikat itt helyben, Akasztón. Legenda vagy igaztörténet?

Akasztó – Bözsi néni, a legendás szent asszony: Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet. Ő az egyetlen asszony a faluban s talán az országban: aki hétszer adta át az életét utódoknak, hét leánygyermeket szült; aki leírta termékeny élete történetét elbeszélésekben (**Eke szarván pacsirta**); aki megírta élete szép élményeit versekben, költeményekben (**Égi anyámnak**); aki 170 apokrif levélben hagyta ránk örökül mélységes hitét, mondván: „Szükség néktek újonnan születnetek.” (*Jn 3,7*) Hitelveit a római pápa prelátusa, Bisztyó József – aki akasztói, sőt döbrögeci származású volt – ajánlott a hitben ingadozók és a hitetlenek figyelmébe (**Hit szárnyán az újjászületésig**).

Sokszor voltam nála, egyedül élt, mehettem bármikor. Egyik alkalommal kopogásra emeltem a kezem, de halk hangokat hallottam bentről. Vártam, s füleltem néhány másodpercet: imádkozott… Nem zavarhatom – gondoltam és visszafordultam.

Én nem láttam Istent, de hallottam, hogy szóltak hozzá!

Hányszor elmondtam már: *Ölelni vágyom a világot és sírni milliók szívén*...Erről a szemléletről teszek tanúbizonyságot a következő igaztörténettel.

A hetedik, majd a nyolcadik osztályt Vácott végeztem 1958-ban. Meghívót kaptam a következő osztálytalálkozóra, 2015. október 16-ra. Nagy örömmel és szorongással készültem, ahol én voltam a meglepetés, mert 57 év óta nem láttak az osztálytársaim. A meleghangú találkozó után levélváltások következtek.

Az egyik osztálytársam azzal dicsekedett, hogy a fiának *hét* gyermeke van, s bizonyságul beletette a levélbe a család fényképét. Nyolcan mosolyognak rám (a legki-

sebbik nincs a képen), de milyen tiszta, szelíd s mégis ragyogó mosollyal! Nem tehettem mást, rögtön elküldtem nekik Bözsi néni könyvét, a *Hit szárnyán az újjászületésig* című.

Hiszem, hogy termékeny talajra hullanak a hétgyermekes Bözsi néni biblikus gondolatai egy szintén hétgyermekes családban, Csörögön.

Köszönöm a fényképet, s hitet, ami a szemetekből sugárzik. Amikor a gondolataimmal bíbelődöm, mosolyotokból merítek erőt.

Akasztó – és a Bakay család tele van legendákkal. Trianon: Sajnos elveszítettük Bácskát és … , – a falu megkapta a Bakay családot. Róluk tartja az élő szájhagyomány: *Ők hozták be Akasztóra a kultúrát*, – amikor az óhaza, Magyarkanizsa helyett új hazát, Akasztót választották, kényszerből. Ha nincs Trianon, nincs Bakay család Akasztón. Történelmi tény, jóval több, mint legenda!

A családról: Bakay Gyula az akasztói iskola igazgató-tanítója, leventeoktató, ő szervezte meg és „ruházta fel" (látta el hangszerekkel) a saját pénzén az első akasztói fúvószenekart – a falu díszpolgára. A szegény, de tehetséges gyerekeket támogatta. Nagy Ferenc atya a szószékről így emlékezett: *Bakay Gyula igazgató úrnak köszönhetem, hogy pap lett belőlem.*

Bakay Terézia (1901-1976) és Bakay Mária (1905-1997 a falu tanítói. A három Bakay tanító a faluban összesen száz esztendőt tanított: Mária egymagában 48 évet. Ő vásárolt először nemzeti zászlót a községnek 1924. március 15-én. Ő vállalta hazája, faluja s a maga sorsát! 1945 után is vállalta a kommunista hatalom szerveinek (MNDSZ) tagságát, kiemelkedő munkásságát 1966-ban a Munka Erdemrend arany fokozatával ismerték el – a falu díszpolgára.

A három Bakay-testvér közül a legmarkánsabb egyéniség Bakay Gyula volt, a legszeretetreméltóbb, Terézia és a közösségért legtöbbet tevő, Mária.

Bakay József orvos-százados, sok éven át a falu gyógyítója.

E faluban töltötte gyermekkorát Bakay Kornél régész, életműve magyar örökség, a falu díszpolgára: aki új szemléletet vitt a magyar régészetbe, ős/történelembe. Aki fogantaték Akasztón, születék Kalocsán, megfeszítteték Kőszegen…, meghala … , s eltemettetik… majd, ha: *lesz tenyérnyi zöld hely nagy határ mezőben.* – Bakay Kornél a szocializmus igazi terméke, megélte a politika három színeváltozását: a tudománya fogantatásában *támogatta* a politikai hatalom, aztán csak *megtűrte* s ma már *tiltja*. Ő az elismert, tisztelt, vitatott – és tiltott legenda. *Bújt az üldözött, s felé / kard nyúl barlangjában, / Szerte néze s nem lelé / Honját e hazában…* – panaszkodott már Kölcsey a saját hazájában.

Akasztó – A színjátszás, a színpadi kultúra a falu kedvelt művelődési és szórakozási formája volt már bizonyára korábban is, de a két háború között különösen, ami folytatódott az 1950-es évektől, az Önkéntes Tűzoltótestület ügybuzgalmának köszönhetően, melynek vezetője sok éven át B. Nagy János volt. Ebbe a termékeny környezetbe lépett be Petkó Jenő, tanár, költő, színpadi szerző és rendező (iskoladráma). Tanári pályáját, küldetését a mi falunkban kezdte, oszlopos tagja volt a falu iskolai- és közművelődési életének. A gyermekek játékából, nyelvéből, lelkéből építkezett, tudott a helyszí-

nen darabot rögtönözni: előjátszotta és eljátszotta a jelenetet. A *Csóka Móka, Mátyás király komédiái* és más színdarabok, jelenetek, vásári komédiák, legendás költője és rendezője volt. A színpad, az iskoladráma országos hírű legendája. Életműve publikálásra és színpadi feldolgozásra vár; e sorok írója őrzi Archívumában.

Később, a helyben gyűjtött *Halálra táncoltatott lány* című balladát is színpadra állítottuk, ami a hagyományőrzés sajátos és ritka formája. Kecskeméten is bemutattuk sikerrel.

A színjátszás mindig is része volt a művelődési ház tevékenységének évtizedeken át.

A kecskeméti Tanyaszínházat elsők között fogadta a falu.

Ha nem volt rátermett színjátszó kör vezető, a szomszédos falvak színjátszóit láttuk vendégül, sőt, évekig Tabdiból járt át hozzánk a színjátszó kör vezetője.

Szia Miklós.
A Kiskőrösi Művészeti Iskola tanáraként, 2003 szeptemberétől 2006 júniusáig, tanítottam Akasztón színjátékot, Miklós meghívására. A három év alatt a 15 fős csoporttal saját írású mesejátékokat adtunk elő karácsonyra és évzárókra, gyereknapra. Volt, hogy az iskola farsangjára is meghívtak, hogy tanítsak be egy vidám zenés produkciót. A gyerekek az oktatás alatt – saját elmondásuk alapján – bátrabbak lettek, több lett az önbizalmuk és már kevésbé voltak idegesek, ha fel kellett lépniük. A három év alatt erősebb lett a csoport kohézió és kedves barátságok is születtek. Csak szép emlékeim vannak erről, az időszakról, ahol Miklóstól és az önkormányzattól is sok segítséget kaptunk.
(Picard Tünde,Tabdi)

Akasztó – a költők faluja, már említettem. A költészet megterem mindenütt, ahol termékeny talaj van számára. A népköltészet (közköltészet) egyik műfaja a *vőfélyversek*, melyeket kétféleképp lehet „használni”: egyik vőfély *elmondja* a vers szövegét, természetes, vidám, megnyerő mosollyal, pontosságára ügyelve, s olyan hangerővel, hangszínnel, hogy a vendégsereg rá figyeljen; az ilyen vőfély *őrzi* a hagyományos szöveget; a másik vőfély *előadja*: nem ragaszkodik a szöveghez görcsösen, hanem elvesz belőle és ha lehet, hozzátesz, módosítja, figyelembe veszi a menyasszony és a vőlegény személyét, mintegy személyre szabja, a vendégek körében kialakult helyzethez igazítja; jól rögtönöz, és nemcsak a vőfélyvers szövegét tudja fejből, hanem más főként népies költők verseiből is tud idézni; az ilyen vőfély *megújítja* a hagyományos szöveget.

Egyszer megkérdeztem Németh Pali bácsit: – Hány vőfély volt tulajdonképpen a faluban? – Vőfély, Akasztón? – volt vagy húsz.

Összeszámláltuk, huszonkettőig jutottunk.

A vőfély a közösség „első” embere, aki kiáll a falu népe elé és versekkel szórakoztatja a lakodalmas népet. A születendő új élet „fogantatásánál” szól a biztató költészet, illő, hogy itt álljon a nevük: Babucsik Pál, Babucsik János, Nagy Pál Gébli, Országh Lajos, Turánszki József, Tóth László, Bíber József, Korthenc János, Markó Sándor, Chudi János, Martinkovics István / Tyellár, Bartek Mihály, ifj. Bartek Mihály, Suhajda Imre, Kis Tóth József, Klajkó Pál / Péntek Pali, Klajkó Pál / Ladik Pali, Németh Pál / Kacamány, Nagy Sándor, Ulrich Endre, Országh Sándor, Országh Lajos, Szabó

Pál / Tanyás, Balázs János. Persze nem szolgáltak egyformán: volt aki évtizedekig játszotta e nemes szerepet, s volt aki csak néhány alkalommal.

Van még valaki?

Ma is élnek négyen – hála Istennek!

Akasztó – Miska bácsi. Eredeti képesítése géplakatos volt, de önképzés útján szerteágazó ismereteket szerzett a szomszédos szakmákban. 10-12 éves korában már kerékpárokat szerelt. A géplakatos szakmát Páczi Jánosnál tanulta, mindenféle gépet szerelt kezdetben: traktort, cséplőgépet, később motorkerékpárt, autómotort, karosszériát, varrógépet, motoros permetezőgépet, zárat, rádiót, televíziót. Mozigépész is volt jó ideig.

Szerteágazó tevékenysége tette legendássá, de igazi legenda az *esztergapad* lett. Esztergapadot épített ugyanis az egyik Akasztó Döbrögec pusztán, Bisztyó János tanyájára lezuhant második világháborús repülőgép I alakú tartógerendájának egy darabjára. Ezen a kis esztergapadon sok-sok alkatrészt elkészített a motorokhoz. A repülőgép szétszedésének történetét többször elmesélte nekem, a felesége és segítőtársa, Erzsi néni is sokszor hallotta.

De! Pánya István és munkatársai szerveztek egy kiállítást Kecskeméten *Törött szárnyakon / Broken Wings. Bepillantás a Bács-Kiskun megyei II. világháborús repülőgéproncsok világába* címmel.[19]

E kiállításon bemutatták az esztergapadot, mint világháborús érdekességet, a roncsokból is hasznot húzó, alkotó ember dicséretes teljesítményét. A pilóták és repülőmérnökök megállapították azonban, hogy: „*Ilyen része az Akasztón lezuhant B-25 repülőgépnek, vagy esetleg a határában lezuhant egyéb nemzetiségű gépnek nem lehetett*", „*túl nehéz, ilyen jellegű tartókat nem építettek repülőgépekbe*".

Miska bácsinak kitűnő memóriája volt, számtalanszor tapasztaltam, ő nem tévedhetett, legfeljebb én. Hogyne emlékezett volna pontosan a repülőgépre, amelyhez ketten jártak ki Rátkai Gyulával egy (vagy két?) hónapig, hogy elfűrészeljék a „gerendát" (vagy a motor főtengelyét?) fémfűrésszel? Célorientált, ötletgazdag, problémamegoldó és szolgálatkész személyiség volt széleskörű anyagismerettel.

Most itt állunk emlékeinkkel, s nem tudjuk, hol került porszem a hagyományozás folyamatába. Mert valaki téved? De ki? Én megesküszöm, hogy jól emlékszem, de hát a tudomány szava (is) szent! Valóban? Lám, így válik az *igaztörténet – legendává*. A biztos információ – kétségessé.

Miska bácsinak kitűnő memóriája volt, számtalanszor tapasztaltam, ő nem tévedhetett, legfeljebb én. Nagyon jól emlékezett a repülőgépre, amelyhez ketten jártak ki Rátkai Gyulával Döbrögecre egy (vagy két?) hónapig, hogy elfűrészeljék! a „gerendát" fémfűrésszel? Célorientált, ötletgazdag, problémamegoldó és szolgálatkész személyiség volt széleskörű anyagismerettel.

Kiválóan klarinétozott, sok népdalt és magyarnótát tudott.

Ő az egyik példa arra, hogy mulasztja el ismerősei, barátai körében a gyűjtést a népdalgyűjtő. Tudja, hogy gadag dalkincst hordoz dalgazda a fejében, sokszor találkozik is vele, de a módszeres gyűjtés marad. Majd legközelebb fölírom – gondolja a gyűjtő,

csak az autó legyen kész, mert menni kell a szőlőbe, s a gyűjtés elmarad. *Ez a népdalgyűjtő megjegyzése!*

Élete utolsó éveiben felszínre tört kreatív ösztöne, alkotó energiája, a *forma* szeretete, amit fafaragással vezetett le: mellszobrokat és egész alakos szobrocskákat faragott. Meglátta a természet fába rejtett üzenetét: pl. *Niké* istennő figuráját, ami a *Rejtett rímek* c. antológia 2. kötetének címlapját díszíti.

1954-től haláláig szolgálta a falut. Szegénynek született és szegényen halt meg – de a lelke, a szelleme gazdag volt. Jó kedvében így bölcselkedett: *Szegény gazdagok vagyunk.*

Ebben az egyedülvaló életben kiérdemelt szerepe volt sokoldalú feleségének, Erzsi néninek, aki egész életében Miska bácsi *jobb keze* volt. Sorsa úgy hozta: amíg Miska bácsi élt, addig őt szolgálta ki. Miután ő égi vizekre evezett, kibontakozhatott kézügyessége, saját lelkéből szőtt, sző valóságot: csuhéból virágokat, madarakat, állatokat, életképeket készít; horgol, köt, gobelint varr. Jártas a bőrözésben, a tojáskarcolásban; képet készít magokból. Falunk és a környező falvak rendezvényeinek állandó tagja; Budapest-Vajdahunyad vár, Hungexpo, Békéscsaba, Kiskunfélegyháza voltak kiállításainak helyszínei.

Fehér Mihály sokoldalú személyiség volt: *Ezerarcú Ezermester* – ma már legenda, és Erzsi néni – az ő méltó párja.[20]

*

Akasztó szülöttei a Nagyvilágban.

Akasztó – *B. Nagy Ottó. Született Akasztón,1939. július 20-án, édesapja, B. Nagy Ferenc és édesanyja, Nagy Julianna kilencedik gyermekeként. 1960-ban feleségül vette Boros Máriát, akitől hat gyermeke született. Felesége 2015-ben elhunyt.*

Középiskolai tanulmányait a Győri Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban végezte, majd megszerezte az érettségi bizonyitványát 1957-ben, az ausztriai Innsbruckban müködö Ungarische Mittelschule-ban magyar és német nyelven. 1956-ban a magyar forradalom és szabadságharc vihara Belgiumba sodorta. Egyetemi tanulmányait a Löveni Katolikus Egyetem Természettudományi Karán végezte franciául, ahol 1961-ben vegyészi oklevelet szerzett, majd 1966-ban megkapta a tudományok doktora fokozatot. 1968/69-ben gyakornoki továbbképzést kapott angolul a kanadai Ottawa-ban működő Carleton University-n, a National Research Council ösztöndijasaként.

Tudományos pályafutása a Löveni Katolikus Egyetemen, Löven-ben (flamand-francia nyelvű), majd Louvain-la Neuve-ben (francianyelvű) folyt le, ahol tanítással és tudományos kutatással foglalkozott a fizikai kémia területén. Megalapitotta a Szerves Fizikai Kémiai Tanszéket, melynek vezetője maradt egészen a nyugdíjaztatásáig. Szerteágazó érdeklödési körének köszönhetően sokféle szaktárgyat tanított az egyetem különböző fakultásain és bevezetett új szaktárgyakat is. Tudományos eredményei szaklapok cikkeiben és nemzetközi kongresszusok közleményeiben jelentek meg. Számos diplomamunkának, doktori értekezésnek és egyetemi tanári vizsgamunkának volt az irányítója. A lengyelországi Politechnika Gdanska, Gdansk, műszaki egyetemmel való több évtizedes együttműködés folytán rendszeresen meghívott előadó a doktori képzésre.

Több tudományos kongresszuson és nemzetközi tanfolyamon volt meghívott elöadó. Egyetemi és minisztériumi bizottságok tagja és elnöke. Számos nemzetközi kongresszus szervezője. Különböző belga tudományos kitüntetések birtokosa és tagja több tudományos egyesületnek.

Feketeöves cselgáncsos, szereti a magyar östörténetet, különbözö tudományokat, idegen nyelveket, klasszikus- és népzenét, lírai költészetet.

Akasztó – *B. Nagy János. – Akasztón születtem, 1941. november 20-án. Az általános iskolát Ménfőcsanakon és Kisbaráton végeztem, majd elkezdtem a középiskolát a Czuszor Gergely Bencés Gimnáziumban, Győrött 1956-ban. 1956 novemberében elhagytam Magyarországot bátyámmal, Ottóval és röviddel később megérkeztünk Belgiumba politikai menekültként. Középiskolai tanulmányokat Liègeben Saint Barthélemy kollégiumban 1957 és 1961 között végeztem. 1961-ben kezdtem meg tanulmányaimat Leuven-i egyetemen, a diplomát 1965-ben kaptam meg kémia szakon. Az egyetemi tanulmányaim során ösztöndíjat kaptam, mint ENSZ menekült. A PhD tanulmányok alatt tanársegéd voltam a Leuveni Katolikus egyetemen. PhD fokozatot 1970-ben kaptam „summa cum laude". Egy éves kitüntetéssel posztdoktori állás után a State University of New York (Stony Brook), Long Islandon dolgoztam, majd Leuvenbe tértem vissza és folytattam a kutatást, mint asszisztens. A Namur-i Egyetemre mentem 1974-ben, ahol kutatási asszisztens lettem. Később kineveztek tanárnak a Namur-i Egyetemre. Most már a Namur-i Egyetem emeritus professzora vagyok. Több mint 600 tudományos cikket közöltem különböző nemzetközi tudományos folyóiratokban, tartottam előadásokat, szóbeli konzultációkat.*

Fő kutatási területeim: kolloid kémia; heterogén katalízis; magas felbontású szilárd mag mágneses rezonancia; szerves és szervetlen nanorészecskék; fullerének és szén nanocsövek. Céget alapítottam szén nanocsövek szintéziséről Belgiumban, NANOCYL, amely most a Sambreville-ben van és szén nanocsöveket gyárt és árulja az egész világon.

1992-ben megalapítottuk az Emberi Jogok Közép-Európai Bizottságát, ahol nagyon aktívan dolgozunk a különböző nemzeti közösségekben élő személyek megsegítésében: Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia és Ausztria területén. Szoros kapcsolatban vagyunk ezen országok különböző szervezeteivel és a magyar szervezetekkel. Nélkülözhetetlen feladatunk az információ továbbítása a nyugati intézményeknek és politikusoknak: Európai Parlament és az Európai Tanács.

Tagja vagyok a magyar származású egyetemi tanárok csoportjának, melyet a brüsszeli magyar nagykövet, Trócsányi Zsolt alapított. Jelenleg próbálunk választ adni a magyar kormány és Magyarország elleni támadásokra.

Díjak: Magyar Tudományos Akadémia külső tagja; Magyar Mérnök Akadémia tiszteletbeli tagja; Szegedi Egyetem Díszdoktora; Főtiszti Rend Leopold II.; „Az év Namur-i Polgára"– Citizen of the Year of Namur 2002"; „Az év wallonja" – „Wallon of the Year 2004"; Akasztó Község Díszpolgára; Tagja a Rotary International-nak.

Akasztói leány tanítja a fél világot „szív-ügyben” – Kutyifa Valentina.

Amikor annak idején poros kisfalumban, Akasztón a nádasban töltöttem a kedves mindennapokat, vagy könyveket búvva, csillagokat bámulva álmodoztam a nagybetűs „Életről”, nem tudtam, hogy egy napon, a világ másik feléről tekintek vissza a kezdetekre, és írom ezeket a sorokat. Hiszem, és szeretném, ha mindenki tudná, aki ezt olvassa: Ha van egy álmunk az életben, valami, amire igazán, tiszta szívből vágyunk, akkor azt sok munkával és hittel meg lehet valósítani.

Amikor kisgyermek voltam, azt álmodtam, ORVOS leszek, és segíteni fogok a beteg embereknek, gyógyulást és mosolyt hozva az életükbe.

Ha megkérdezték:

– Mi leszel? – azt válaszoltam boldogan:

– Doktor néni! – nem is sejtve, mit jelent.

Sosem gondoltam, hogy mindez nehéz lenne, vagy egyáltalában véve lehetetlen. Hittem, hogy tisztességesen és rendületlenül dolgozni kell érte, a legjobb tudásom szerint, és sikerülni fog. És így is tettem. Hozzá kell tennem: az ösztönző, bátorító családi háttér nagyban hozzásegített a dogok ilyetén alakulásához. Így végeztem a gimnáziumot, felvételiztem az orvosi egyetemre, majd végeztem az első klinikai kutatásokat Varga Albert irányítása alatt Szegeden. Hamar kiderült, hogy a kardiológia, a szívek tudománya az, ami igazán vonz. És csak haladtam rendületlenül az úton, amit a szívem diktált a szívek gyógyítására, sosem kérdőjelezve: Vajon lehetséges-e? És minden lehetséges volt. Az első munkahely Budapesten Merkely Béla kitűnő kardiológiáján, a PhD (nagydoktori) megszerzése, vagy az első amerikai kéthetes kutatóút.

Az Élet végül Amerikába hozott, a szívbajok kutatása ma a hivatásom. MADIT klinikai vizsgálatokon dolgozom Arthur Moss professzorral, akinek egyedülálló példamutatása egész életemre kihatással van.

Hiszem, hogy a kutatással számtalan szívbetegnek tudok segítséget nyújtani. Több ezer betegszámot magába foglaló kutatásokat tervezünk és kivitelezünk, és tudásunkat gyarapítjuk a beültetett defibrillátor készülékekkel kapcsolatosan. Ezek olyan készülékek, amelyek a szívritmuszavarok kezelésében hasznosak, és csupán az elmúlt 20-30 évben vezették be őket. Nemzetközi, amerikai, európai és ázsiai kutatócsoportokkal dolgozom együtt és élvezem a több kulturális színességet, az egyéniség értékes egyedi megnyilvánulásait.

Hiszem, hogy minden nap tudok valamit adni ennek a világnak, amitől az remélhetőleg jobbá válhat. És ha e soraimat olvasva csak egyetlen akasztói leányzó vagy fiatalember is úgy dönt, hogy csak azért is megpróbálja a lehetetlent, és kisfalunkból szerencsét próbál követve az álmait, legyen az bármilyen hivatás, már nem írtam hiába...

Amerikai Egyesült Államok (USA), Rochester, 2015. augusztus 26.

Kutyifa Valentina MD, PhD

Valentina küldetése elején áll. Kívánjuk, járja be az utat sikerrel, melyet tehetsége eleve elrendelt – mindannyiónk üdvösségére.

*

Akasztón –a Művelődési Házban (ma Faluház) működött a **Kiskun Helikon** könyvsorozat műhelye, melyet e sorok írója szerkeszt. Megjelent eddig *hét* kötet a soro-

zatban, *hét* sorozaton kívül, készül a *jelen* kötet és várja a befejezést ill. a megjelenést néhány félkész mű. (A könyveket lásd a Függelékben)

Akasztó – Vén Antalné Turánszki Julianna akasztói leány, derűs, optimista ember, de Csengődön éli dalokban gazdag életét. Ő nemcsak énekli, írja is a nép/dalokat. A **Dalol a rőzseláng** című daloskönyben két népzene kutató: Kálmán Lajos és Fehér Zoltán szakavatott elemzése igazolja, hogy nem csak századokkal korábbról örökölhetünk szép dalokat; sőt újakat is lehet írni, ha van hozzá tehetség:„*Juliska néni kézírása nagyon jól olvasható, tisztán, közlékenyen kiírt betűket mutat. Mindez egyszerű, őszinte lelkére, jó kifejezőkészségére utal*”, [21] amit a dalok szövege és örökölt dallamuk egyaránt igazol.

Akasztón – a Művelődési Ház (ma Faluház), mint önálló intézmény tette a dolgát, 1976. január 1-től az igazgatásom alatt: rajtam kívül egy könyvelő és egy takarítónő, (eleinte fél állásban, később nyolcórás munkaidőben).

A 31 évi munkálkodásomnak számtalan rendezvény volt az eredménye, nem férne be e keretek közé még nagyjából sem, de néhány adatot ide írok, mert nyomják a begyemet, s ma már senki más nem tudja, csak én. Az 1978. évi költségvetés adatai a következők voltak (ezer Ft):

Bevétel: előző évi pénzmaradvány: 44; tanácsi (állami) támogatás: 64; egyéb szervek támogatása: Áfész: 10, szakszövetkezet: 20; működési bevételek: terembérlet: 143; műsoros rendezvények: 185; táncos rendezvény: 76; egyéb: 4; saját bevétel összesen: 408; bevétel összesen: 546

Kiadás: főfoglalkozásúak bére: 94; megbízásos alkalmazottak tiszteletdíja: 119: egyéb: 297; Összesen: 510.

Mi a tanulság? Egyik: a tanácsi (azaz állami) támogatás (64) még a főfoglalkozásúak bérét (94) sem fedezte. Másik: a saját bevétel (408) az előző évi pénzmaradvánnyal (44) együtt: 452 – ez az összeg éppen a hétszerese annak az összegnek, amit az államtól kapott (64) a művelődési ház. Másként fogalmazva: *hétszer* annyi bevételt „termelt” a művelődési ház, mint amennyivel az állam támogatta.

Jó tudni, honnét indult a ház. Igaz, az arányok később javultak.

Hogy megyei (vagy országos) kitekintése (vagy bepillantása) legyen az Olvasónak, még egy adat: ezekben az években a kecskeméti Erdei Ferenc Megyei Művelődési Központ többmilliós évi költségvetésének kb. a *harmada* volt a saját bevétele (emlékezetből). Pedig a kecskeméti kollégák munkája az elsők között volt az országban!

Ezek az adatok szinte hihetetlenek!? – de tények, történelmi tények, útban a legenda felé.

Az adatokat elmondtam az egyik kecskeméti konferencián, nem reagált rá senki.

Évekkel később ismét szóba hoztam az egyik kollégával való beszélgetésen, ő csak ennyit mondott: – *Ha te ezt el merted mondani...*

Akkor még ehhez is bátorság kellett!? Jut eszembe a bibliai Dávid és Góliát története, legendája.

Akasztó – Zsellér György: Gyuri bácsi igazi közösségi érzésű parasztember, aki – saját gazdasága mellett – több munkakört is betöltött hosszú éveken át a község különböző intézményeiben, s általában vezető beosztásban, és részben társadalmi munkában. Részt vett a legeltető bizottság, a községi tanács, a szakszövetkezet, takarékszövetkezet, vízmű munkájában. Sokat beszélgettünk, egyszer ezt találta mondani: *„Soha nem volt olyan sorsa az akasztói parasztnak, mint a Kádár-korszakban."*

Ez nemcsak az ő véleménye, többen is vallják a faluban. Gondolkodásra serkentő kijelentés – és még sokáig az lesz.

Akasztó – a jó gazdák és egy legendás szakszövetkezet faluja. Dolezsál Ferenc, elnök, a szövetkezet vezetősége és a falu gazdái az akasztói termőföldön, a sok helyütt gyenge szerkezetű talajokon, az ún. „perc-talajokon"[22] kiváló eredményeket értek el. Többször is az ország élére állították a környék egykor legszegényebb faluját, azaz: elnyerték a *„Kiváló Szakszövetkezet"* címet.

Gyenge talajon kiváló eredmény! Ezt az eredményt csak a helybeli gazdák tudják értékelni, akik több mint 700 éve tanulják a „szakmát".

Ez ám a legenda – a törvényes legenda!

Akasztó – A népzene és a néptánc együtt él a falu lakóiban.

E sorok írója távoli rokonságban van a magyar néptáncművészet első monografikus feldolgozójával, a tánckutatás úttörőjével, népi táncmozgalmunk egyik megalapozójával *Réthei Prikkel Mariánnal (1871-1925).* [23]

Apám gyermekkorunkban, a gazdagfüvű Somogyságban, a sávoly-tőzegtelepi kaszálón, szénagyűjtés közben, büszkén emlegette a híres, távoli rokont, családunk s nemzetünk büszkeségét.

Amikor a tánccsoportot szerveztük, a népzene és néptánc iránti rajongás hatott át bennünket. A Kopogós Néptáncegyüttes mintegy 80 taggal indult Iker Józsefné és Kisléghy Györgyné vezetésével. Sok fellépésünk volt, helyben: Tavaszköszöntő fesztivál, Falukarácsony, vidéken: Alap, Balatonboglár, Balatonfüred, Budapest, Cece, Dunaszerdahely, Kecskemét, Kraszna; táborokban résztvettek: Harkány, Gyula, Vajdaszentiványi).

Akasztó – Amióta itt élek a faluban, hallom a citeramuzsikát. Az az érzésem, hogy akasztói emberek és a citeramuzsika egy tőről fakadtak. *A citera századunk kezdete óta a szegényebb néprétegek hangszere: falusi és tanyasi parasztoké, pusztai, uradalmi cselédeké. Ma, a moldvai csángokat kivéve, az egész magyar nyelvterületen ismerik és használják a hangszert* – írja Sárosi Bálint.[24]

Az anyagi szegénység és a lelki gazdagság ikertestvérek?

A citera száraz fája / Magyar ember mulat rája, / Oly szépen szól, úgy kesereg, / Tán lelke is beleremeg – írja Nagy Imre, a gyergyóalfalvi citerazenekar életrehívója és vezetője.[24a]

A hosszú éveken át daloló *Röpülj páva kör* vezetője Harcos Karcsi bácsi volt. A vegyes: női és férfi kar dalolt és citerazenekar kísérte számtalan fellépésen, melynek elindítója, motorja Nagy Sándor és testvére, Ferenc voltak, 1968-ban. A nép/dal szerete-

tét, tehetséget az énekléshez és a citerázáshoz bizonyára édesapjuktól és különösen nagyanyjuktól – Nagy Istvánné Ujvári Erzsébettől – örökölték, akinek *Dalosfüzete* értékes darabja AKASZTÓ DALKINCSÉNEK.

A múló évek során több citerazenekar is volt a faluban. 1984-ben ifjúsági citerazenekar alakult az általános iskolában Belák Mária vezetésével, majd – többszöri átalakulás után, 2004 és 2008 között – Urbán Bernadett (Kecskemét) vezette az ifjú citerásokat.

Ha az idősek felett eljárt az idő, a fiatalok léptek a helyükre, s aki magára maradt társakat keresett, mint például Rátkai Gyula, aki éveken át citerázott a helybeli citerazenekarban társaival. A zenekar megszünte után a Kiskőrösi Szlovák Népdalkör és Citerazenekar tagja lett, 2000-ben. De a kultúrházban „elfekvő" citerák nem hagyták békén. Ugyanis a Művelődési Ház / Faluház volt igazgatója megőrizte a *Sándorfalvi citerákat*. A meglévő citerák adták az ötletet a citerazenekar feltámasztásához. Középkorú asszonyokból és férfiakból, régi és új tagokból megszervezte az „új", a *Vízkesreszt citerazenekar*-t, vezetőjük ő maga lett. Tagjai 2014-ben, régiek, Nagy Sándor, Belák Andrea; újak: Baltás László, Bognár János, Podmaniczki Attila. A régiek már bizonyítottak, az újaknak még ezután kell.

Most ők muzsikálják:

Megöltem egy juhászt hatszáz forintjáért,
Beledobtam a Dunába barna babájáért.

A Duna elvitte, partjára kitette,
Arra ment egy halászlegény hajójába tette.

Hajójába tette, hazafelé vitte,
Hazaüzent az anyjának, jöjjön temetésre.

El is ment az anyja, költi, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, kedves fiam, gyere velem haza!

Nem mehetek haza, mert meg vagyok halva,
Szép fekete ráncos csizmám lábomra van fagyva.

Nagy Bözsi nénink énekelte ezt a szép balladát, sajnos kimaradt a *Rákóczi kis úrfi c.* balladás kötetből. Másik három szép változat benne van, de ennek épp tömörségében rejlik a szépsége.

Szánt az eke, csireg-csörög a járom.
Leszek én még szabad legény a nyáron.
Kis kalapom jobb szememen viselem,
Minden barna lánynak meg sem emelem.

Ne haragudj, édes rózsám, ha látod,
Hogy énnékem ez a jó bor megártott.

Hiszen te is oka vagy a bajomnak,
Szép szemeid mindég másra ragyognak.

A citeramuzsikához csak annyit: Rácz Aladár (1886-1958) a cimbalmot fejlesztette hangverseny-hangszerré; hasonlóan nemes rangra emelték a nagyok a citerát: Pribojszky Mátyás (1931-2014) és Bozay Attila (1939-1999), akik a citerán klasszikus zenét is megszólaltattak, újabban Lajkó Félix (1974), eddig ismeretlen lehetőségeit tárja fel ennek az egyszerű és mégis nagyszerű hangszernek – vállalva a *stílusidegen előadásmód* megítélés ódiumát.

Döbrögecre a a Cefer-banda járt ki muzsikálni Kiskőrösről. Zsuzsa néni verset írt és képet is rajzolt a kiskőrösi Cefer bandáról: *Cefer István, Martinka János és társai, cimbalom, asztali citera, kanalas citera és balalajka (többet em tudok)* – írta Zsuzsa néni.

Akasztón a búcsú napja 1744 óta szeptember 8., Kisasszony napja, Szűz Mária születlésnek emléknapja. E napot hűségesen megünnepelte e katolikus falu századokon át. Nem tudjuk pontosan, hogy mikortól, de az utóbbi évtizedekben bizonyosan, e napon tartottuk és tarjuk a szüreti bálat is. Az oka nagyon egyszerű: akkor jöttek haza a vidékre költözött rokonok, ismerősök. A két ünnep kölcsönösen segítette egymást. A szüreti bálnak nagy hagyománya van, éppúgy mint más falvakban. Igazi *nagy rendezvény* volt mindig. A feldíszített kocsik, a felvonulás, körülöttük a nyargalászló csikósokkal, a cigányvajda kocsija, igazi látványosság. A szereplők: lányok, fiúk, táncosok, zenészek, lovak, lovasok, csikósok; a műsor: kisbíró, bíró, bíróné, falurossza, cigányvajda, vajdáné, rajkók, csőszök; és a kellékek: ruhák a lányoknak és fiúknak, a dob, a hirdetmény szövege, a sok díszítés, azután a vedégek, helybeliek és vidékiek megvendégelése finom ételekkel. A felvonuló hintók nemcsak helybeliek, vidékről is jönnek egyre többen. Nem folytatom a leírást. Sok hivatalos szervezője és még több önkéntes résztvevője volt, nem sorolhatok fel mindenkit, de két személy nevét ki kell mondanom. Az egyik Bagó Ferencné (1929-2006), Erzsike néni, aki műsort tanította be sok éven keresztül a fiataloknak; a másik Kalapos Mihály, aki a lovakat és lovasokat, a kocsikat és hintókat szervezi évek óta. Köszönjük minden résztvevőnek.

Akasztó – A fentebb említett első fúvószenekar után következett a második, a harmadik és így tovább, szinte folyamatos volt a fúvósmuzsika a mi falunkban az utóbbi évtizedekben, legalábbis vegyes zenekar keretében.

Az önkéntes tűzoltók nem csak a tüzet oltották, a műveltséget is terjesztették több mint száz éven át! Fúvós/zenekaruk, színjátszó csoportjuk, dalkörük évtizedeken át élő szervezetei voltak a falusi művelődési életnek, s messze földön híresek.

Az ő nyomukba lépett Fuchs Attila, az elmúlt években ő keltette életre és vitte sikerre a fúvós muzsikát.

Kiskőrösről indult. Előbb az akasztói zenekart szervezte meg 1987-ben, amely 1994-ig működött a művelődési házban. (A kiskőrösi selejt hangszerekkel kezdtük a munkát.) Utána a Kiskőrösön oktatott: öt diákkal kezdte, évek múlva már száz diákkal

dolgozott, és vezényelte a fúvószenekart. Solton 2006-ben kérték fel önálló művészeti iskola megszervezésére, ahol ma már zenei- és képzőművészeti tagozat működik.

Az akasztói fúvósokkal a falut látta el fúvós zenével (nemzeti ünnepek, falusi rendezvények); első vidéki szereplésük Bakonysárkányban volt. Azóta a kiskőrösi zenekarral megjárta fél Európát (Ausztria, Franciaország, Spanyolország, Németország, Dánia). Sikereket (sajnos) nem az akasztói zenekarral érte el, de a dicsőség dicsőség akkor is, ha a szomszédban, Kiskőrösön és Solton terem.

Mint a fűzfa ágai, hajlik erre, hajlik arra, de a gyökere egy helyben tartja: Akasztón.

Petőfi Akasztón – itt az *Égéseken*, meg a *Kerekréten*, ahol kitárul a világ.

Amikor a faluba érkeztem 1971 nyarán, forró volt az augusztus. Különösen, ha figyelembe vesszük, hol éltem, éltünk előtte, és honnét érkeztünk: Dunántúlról, Martonvásárról, a Brunszvik kastélyból, s parkjából. Nem a parkban laktunk, csak ott dolgoztunk. Fákkal teli, hűvös, árnyékos helyről jöttünk a fátlan forró síkságra. Vonzott a síkság, nem tudtam, miért. Kis idő múlva kimentem az Égésekre, csak úgy egyedül, körülnézni.

És mit láttam? „Semmit"!

Csupán messze, a távolban egy parasztember követte a lovát, ekézett. Körülnéztem, és kerestem a látóhatárt, de messze volt, talán nem is volt. Ez volt az élmény a dunántúli dombok közül érkezett fiatalnak! Elhevertem és néztem a kék eget, eszembe ötlöttek a jól ismert szavak a szabadságról: *„Börtönéből szabadult sas lelkem, / Ha a rónák végtelenjét látom."* Most értettem meg: Petőfinél a vers és élmény-valósága egy. A szabadság és a végtelenség – *„túl a földön, felhők közelébe"* – egy. Ott a szabadság, ahol a végtelen. – Aki nem hevert le, és nem merült el e végtelenbe nyúló szikes rónán, nem nyílt meg, nem élte meg a saját testével-szemével-fülével ezt az élethelyzetet, élményt, nem is értheti Petőfi verseit és vonzódását az Alföldhöz, pedig költői képei milyen tisztán tükrözik a látható világot.

Akasztó – és Petőfi Sándor? Igen! Petőfi Sándort nemcsak költészete, de más szálak is fűzik Akasztóhoz. E sorok írójának felmenője, talán távoli rokona is, Réthei Prikkel Lajos (1841-1923) Pozsony megyei árvaszéki elnök volt, aki először kutatta a Petrovicsok családfáját, azzal a szándékkal, hogy igazolja nemesi származásukat. Mint később kiderült, téves úton indult el és téves eredményre jutott, de a téves adatok termékeny kutatáshoz adtak inspirációt: Dienes András a Réthei Prikkel Lajos-Csergheő Géza-Ferenczi Zoltán-féle Petőfi nemzedékrendből indult ki kutatásai során. Ezt ellenőrizte, vitatta, cáfolta és fejlesztette tovább.[25] – A téves adatok tudományos kutatásban betöltött szerepe – felbecsülhetetlen. Már idéztem Németh László gondolatát a tévedésről, itt csak a döntő érvet ismétlem meg, és megismétlem, mert a tévedés és jóhiszeműség ikertestvérek, s oly gyakran volna szükségünk a mindennapokban erre az ismeretre, biztatásra: *„A tévedések a dolgok álruhái. S ami nem ejthet többé tévedésbe, nem is érdekel; a lehetőségek garderobja nélkül a dolgok elfakulnak. ... A valóság felismerésére legfőbb jogcímünk a hit, s megközelítésére legjobb eszközünk a képzelet."*[26]

A hit és a képzelet? De hisz mindkettő tárgya és eszköze a legendának is.

Akasztó – Kraszna. **A hetven országba szétszórt magyarságot** finom láthatatlan lelki szálak kötik össze, ma már „határok nélkül", törvényesen! Egyre jobban gyarapodnak és élettel telnek meg ezek a kapcsolatok. Lényegük ember és ember kézfogása. Virulnak, virágzanak érzelmekkel teli emberi viszonyok között. Nemcsak a folyamatos munkakapcsolatok, hanem egy-egy ünnepélyes alkalom is maradandó élményeket adhat a testvérfalvak lakóinak. Példa Akasztó és Kraszna kapcsolata. A két polgármester: Suhajda Antal és Pop Imre, és az alpolgármesterek: Gyuris Ferenc és Torma Sándor évek óta táplálják e kétoldalú kapcsolatot.

Szász Károly tömör, mégis messzehangzó szavait mondom, a 130 éves Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület jelszavát: „*Ki a köznek élhet, annak élni érdemes.*" S ők élnek ezzel a lelki fájdalmaktól nem mentes küldetéssel, melynek végső célja – a lét, mindannyiunk élete.

Kraszna 2004. szeptember 5-én, szobrot állított Petőfi Sándornak.

A szobor avatásának ünnepén több jeles személy méltatta a költőt, a szobor alkotóját és a falut nemes tettéért.

Engem is felkértek. Avató beszédemnek magvát két mű alkotta: *Petőfi Sándor összes költeményei.* (Díszkiadás a költő születésének 150. évfordulója alkalmából, 1973-ból, emlékbélyegzővel ellátva Kiskőrösről, saját példányom, féltett kincsem, volt.) és a *Rejtett rímek. Akasztó verskincse*. Mindkét könyvet letettem a szónoki asztalkára, a következő szavakat szóltam:

Én az Alföldről jöttem, a Duna-Tisza közéről, Petőfi Sándor szülőhazájából, onnét hozom az emberek üdvözletét.

Az előttem szóló egy költőt idézett, hadd idézzek én egy filozófust, Benedetto Croce azt mondta: *Minden ember költő.*

De mi a költészet?

Nem az az igazi költészet, amelyet fényes papírra nyomnak cifra betűvel!

A költészet nem társalgóterem, hová fecsegni jár a cifra nép…
A költészet szentegyház, hová belépni bocskorban, sőt mezitláb is szabad.
Nagy munkát vállal az magára, ki… (eddig Petőfi Sándor szavai A költészet c. versből, de itt váltottam: nem azt mondtam: *ki most kezébe lantot vesz,* (A XIX. század költőiből, hanem) … aki ma Petőfi Sándornak szobrot állít!

Az igazi költészet az, amit Te a testeddel testnyelven beszélsz, amit tested mozdulataiból sugárzol. Ahogy az élő beszéd dallamával megszólítod embertársadat. Ahogy rákösönsz bajtársaidra az utcán, és arcodon az öröm fénye derül, csillog – az már költészet. Amit az iskolázatlan ember ösztönösen papírra vet s a ládafiába dug, és amit elrejt mások elől: az is költészet.

Van egy falu az országban, ahol elvégezték már e munkát, ahol összegyűjtötték e rejtett verseket: Akasztó, a Duna-Tisza közén.

Íme, itt van! (Felmutattam a két hatalmas kötetet.) Harminc évi gyűjtőmunka eredménye!

És íme: Petőfi Sándor összes költeményei. (Felemeltem és megmutattam, kitartott mozdulattal, az ünneplő közönségnek Petőfi Sándor összes költeményeinek vastag kötetét is.)

Nagy munkát vállal az, ki ma Petőfi Sándornak szobrot állít – mondtam az imént. Íme, a munka:

– *Gyűjtsétek össze ti is a falutokban rejtőző verskincset!*

– Mert van, megvan ez a kincs, csak fel kell kutatni, össze kell gyűjteni, és ki kell adni, ahogy Akasztó is kinyomtatta – a saját költségén.

De szép volna, ha minden magyar falu könyvtárának polcán ott állna Petőfi Sándor összes költeménye és a falu verskincse – egymás mellett.

Csak akkor fogjátok megérteni, mit üzen a költő – Petőfi Sándor. (E szavakkal rámutattam a költő új szobrára.)[27]

Akasztó – és **Ada** kapcsolata a határon túli magyar közösségekkel való kötelék másik szép példája. Négy helyi közösség van a városban, az *I. Helyi Közösséggel* létesített testvértelepülési kapcsolatot 2009-ben Akasztó. Újabb ere a lüktető, határokat átívelő emberi kapcsolatoknak.

A Kis-Magyarországban, Maradék Hazában lakók lelki erőtől duzzadó keble akkor apad meg, amikor váratlanul, elszakadt nemzet-testvéreinktől kapunk nem várt bíztatást egy ölelésben, egy pohár borban, egy köszöntőben. Mert nem azonos a súlya a két köszöntő szónak, jó kívánságnak, az övékének és a miénknek: az övék „súlyosabb".

Hogy miért? – nem tudnám megmondani. Talán mert: ha lefelé folyik a Tisza vize – természetes, de ha visszafelé!?

Sáfrány Ágnes így köszöntött bennünket 2015. szeptember 13-án, a búcsúban, a Fő téren, Akasztón:

LEGYEN ELŐTTETEK MINDIG ÚT,
FUJJON HÁTATOK MÖGÖTT A SZÉL,
AZ ESŐ PUHÁN ESSEN FÖLDJEITEKRE,
A NAP MELEGEN SÜSSE ARCOTOKAT,
ÉS KÍVÁNOM, HOGY EGÉSZ ÉLETETEKBEN
HORDJON TENYERÉN BENNETEKET A JÓISTEN!!!!!

Ők így köszöntenek!
És ők mutatják a példát!

Akasztó – Bengő Antal. 1946-ben született a fekete klottgatyás parasztgyerek: apja, anyja földműves, egy kis föld, egy kis szőlő, zsíros kenyér, lekváros kenyér, 1953. évi tavaszi fagy… – ez volt a „humusz", ebből nőtt ki a vasesztergályos, aki Budapesten kezdte, majd Kiskőrösön folytatta szakmunkáját. (Első váltás.)

1981-ben Kiskőrösön (Cebén) tanyát vásárolt 1 kh földdel, szőlészkedett, öt év alatt egy termést adott az Irsai Olivér, háromszor fagyott el. Fordított a sorsán, uborkatermesztésbe fogott: csepegtető öntözőrendszerrel eredményesen kertészkedett a család. (Második váltás)

Rendszerváltás: 50 embert el kell küldeni – szólt az utasítás, mire ő maga mondott fel: – Én leszek az első, utánam jöhet a többi… (Harmadik váltás)

Rendszerváltás után kertészeti vállalkozásba fogott. (Negyedik váltás)

1993 végén a 11 hektár földet és egy tanyát vásárolt Akasztón a Kígyós-háton,

1994-ben a kecskeméti konzervgyárral kötött szerződést 200 tonna uborkára, 158 tonnát teljesített, modern öntözőrendszert épített ki, növényvédelmi gépeket szerzett be. Az első öt uborkatermesztő közé tartozott az országban, beválasztották a Konzervuborka Termelők Terméktanácsába. A pünkösdi királyság három évig tartott, mert a piac bedőlt: 14 konzervgyárból 1 maradt meg.

1999-ben 65 tonna uborkát semmisített meg, belehányta a vályogos gödörbe.

2000-ben paradicsomtermesztésbe kezdett, 100 tonna paradicsomot termelt ebben az évben. (Ötödik váltás)

2001-ben jégverés, felhőszakadás váltásra kényszerítette: felépített 18.000 m2 fóliaházat, amely több növényházból állt, ebben termelt öt évig, 2006-ig; (Hatodik váltás); közben 2004-ben beléptünk az Európai Unióba, ami mérföldes pofont adott a magyar kertészetnek, a multik a spanyoloktól, a hollandoktól kamionszámra hozták az árut alacsony áron, amivel nem tudtunk versenyre kelni.

2002-2007-ig folyt a termelés „teljes gőzzel": összesen 2000 tonnát termelt.

2007-től új gazdasági és piaci feltételek között csökkentett mértékben folyt a termelés, csak a stabil piac által igényelt árukat termeltek. (Hetedik váltás)

Dolgozóinak száma mutatja a vállalkozás erejét: kezdetben 30-50 idénymunkás dolgozott, majd 12 főállású, azután 4, a megszűnésig.

Nyugdíj. (Nyolcadik váltás)

– Milyen hatással volt a szik a termelésre? – kérdezem.

– Minőségben óriási előny a szik, de mennyiségi szempontból hátrány: 20 %-kal kevesebbet termett, és a minőséget a piac nem fizette meg!

Fecskék a csarnokban. Ahol garmadában állt az uborka, paradicsom, paprika, a zeller – most fecskék tanyáznak és vidám csicsergik: „Nem halt meg, csak alszik itt az élet".

Bengő Antal – a *módszer-váltás* mestere! – vagy áldozata?

A mai, modern mezőgazdasági elmélet így fogalmaz: *„A zöld-közösségi piacgazdaság ökológiai megközelítésében a legszélesebb értelemben vett agrárium számos ágazatát nevezhetjük összefoglalóan kertgazdaságnak."* 'Új-Kertmagyarország mozgalom kell!' – hirdetik a világhálón. Lám az elhunyt legendák: Németh László, Veres Péter, Somogyi Imre háború előtti álmai, gondolatai, tervei Akasztón (is) élnek ma még! vagy: már megint?

Már a nyomdai munkálatok előtt állt a könyv, amikor véletlenül láttam a Ozone Network adón a *Valóságos kincsesbánya. Nap, föld, víz, szél: végtelen a magyar nergia*. c. ismeretterjesztő film harmadik részét, ahol ilyen fogalmakkal operáltak: helyi energiaforrás, termálfűtés, talajfűtés, holland technológia átvétele, termálkút, klimakomputer, holland, magyar kertészet, Szentes, Szabó Sándor projekt stb. miközben láthatja a néző a már kész és készülő legmodernebb hajtatóházakat, félkész és kész állapotban, tele papriákával, paradicsommal illetve a termálfűtés csöveivel.

Mit is mondtam fentebb? 'Új-Kertmagyarország mozgalom kell!' De hát itt van, él a mozgalom. Az egyik kertészeti nagyüzem itt termel Akasztón, a másik meg Kiskőrösön, a harmadik és a többi szerte az országban, és egyre szaporodnak. (*Magyar Kertészek* a világhálón)

Íme a példa!

Akasztó határában, Akasztó és Kiskőrös között terül el, az 53-as úttól nyugatra a ForTész Szövetkezet. 2011 tavaszán jött létre, hogy a kiskunsági termelőket összefogja, a környék évszázados zöldség- és gyümölcstermesztési hagyományaira, az itt élők szaktudására alapozva megteremtse a szervezett termesztést, feldolgozást és értékesítést. Közel 600 hektáron termelnek spárgát, paprikát, almát, dinnyét, cseresznyét, meggyet és szilvát. A szövetkezet tervezi, szervezi és irányítja tagjai munkáját, ami kiterjed a fajtaválasztásra, a palántázás és betakarítás időpontjaira, az ökológiai növényvédelemre, új technológiák bevezetésére, továbbképzésre és szakkiállításokon való részvételre.

Termékeikkel megjelennek magyarországi élelmiszerláncokban, és Németország, Svájc, Ausztria, Svédország, Norvégia, Finnország Lengyelország, Csehország, és Szlovákia üzletláncaiban is. A stabil nyugat-európai és hazai piac megteremtésében és megtartásában rejlik a Szövetkezet eredményessége, ezzel tudnak kiemelkedni versenytársaik közül.

Szép példa az 'Új-Kertmagyarország mozgalom kell!' jelszó valóra váltására. Jelmondatuk: *Magyar termékek a Kiskunság szívéből.*

Akasztó – Turú János az általános iskola után lakatos szakmát tanult, a kiskőrösi gépállomáson dolgozott, Hoffer (egyhengeres dízel) traktort, K-25-ös Zetort, majd Landbulldog-25-ös traktort vezetett három nyáron át. Akkor még traktorral szántottak és lófogattal vetettek.

1957-ben nősült, majd kiváltotta fűrészgépre az iparengedélyt. 1958-tól három nyáron át kombájnozott Balaton, magyar gyártmányú kombájnnal, majd SZK-3-al. Közben szőlőt művelt, bort termelt és árult. 1980-ban halőr lett a Szegedi Új Élet Halgazdaság akasztói telephelyén 9 évig; majd a Kecskeméti Horgászegyesület vette át a halgazdaságot, náluk három évig dolgozott.

A Kígyós melletti holt ágakat látva támadt az ötlete: halastavat kellene csinálni. Göbölyös Gábor, dunaharaszti mérnökkel vágtak bele. A dunapataji tsz-től béreltek 250 ha-t, ebből 80 ha halastó lett, fele-fele alapon; a hartai tsz-től 30 ha-t béreltek, egymás mellett volt a két terület. A területet SZ-100-as lánctalpas tolólapos traktorral tolatták ki tómederré. A kalocsai Vízügy gépei bérben végezték el a munkát. 1989-ben telepítettek halat a tavakba. Először egynyaras (0,5- 8 dkg) halakat, majd kétnyaras (30-50 dkg) és háromnyaras (1 kg-2,5 kg) halakat.

1990-ben már horgászegyesületek vásároltak tőlük: a Kígyósba, a Dunába Tassnál és Dunaegyházán telepítették a tőlük vásárolt halat. Utána saját maguk nevelték ki a halállományt. 2013-ig folytatták az intenzív haltermelést. A faluban először ők készítettek halastavakat és ők folytattak halgazdálkodást.

Akasztó – Szabó József: 1989. A rendszerváltás előestéjén baráti körben felmerült a téma: – Mit tegyünk, merre induljunk? A vízé a jövő, afelé kellene mozdulni. És döntöttek: helyet kerestek, s végül itt, Akasztón találtak alkalmas gyep területeket és megfelelő terepviszonyokat: agyagos vályogtalajt, ezen fekszik a halastó rendszer.

Először bérelték a területet. 1989-ben kezdték építeni a tavakat, 1990-ben már termelt az első tó.1993-ra épült 50 ha vízfelület, de ekkora területet még nem lehetett

gazdaságosan üzemeltetni. 1995-ben nagy belvíz volt, Suhajda Mihály juhászatát kiöntötte a víz, megvásárolták az ő területét, 2000-re megépült 240 ha vízfelület. 2001-ben nagy lehetőséget kínált a Széchenyi-terv, pályázaton nyert összegből megépítette a Horgászparkot és Halascsárdát.

2004-ben nyitott meg a szabadidő központ, turisztikai létesítmény. 2006-ban megépült a családi ház, leköltözött Kiskunlacházáról. Három gyermekük van. A gyermekeket kezdetektől bevonták a munkába (haletetés, halválogatás, pincérmunka), hogy majd továbbvihessék a vállalkozást. Első horgászpark az országban: mellőzi a természetes viszonyokat, tudatos tervezés nyomán kifejezetten park jelleggel épült („mű", vagyis mesterséges földfelszín, növényzet, tereptárgyak, épületek...)

Egyre több vendég keresi fel a Halascsárdát: országosan ismertté vált, sőt már Amerikából, Romániából, Németországból, Franciaországból és Szlovákiából is jönnek vendégek. A gasztronómiai igényeket a csárda konyhája jó ízekkel elégíti ki. Az ételekhez felhasznált alapanyag nagy része helybeli (hal, szarvasmarha, rackabirka). A szikes tavak talajadottságai és a szigorú tartástechnológia következtében vörös húsúak a pontyok, nem zsírosak, emiatt sajátos ízvilágot képviselnek. Az épületek fekvése, stílusa, nádtető, az étterem berendezése: asztalok, székek, padok, terítékek; a díszítő elemek: búbos kemence stb. harmonikus összhangja a múltat idézi, és kellemes benyomást tesz a fáradtan érkező vendégre.

A céltudatos tervezés, kivitelezés még nem fejeződött be: szálláshely bővítése, halfeldolgozó, tokhalfélék (viza, kecsege, lénai tok) tenyésztése, kaviár készítése szerepel a célok között. A tulajdonos céltudatos, pontos, következetes és igényes szakember, amit a vállalkozás sikere bizonyít: Szabó József *paradicsomot* csinált a sziken, úniós támogatásból.

Akasztói Sporthorgász Egyesület. Elnök: Suhajda Antal. Gazdasági vezető: Orbán Gábor. Az egyesület 1968-ban Pelsőczi Gyula tanár úr (Akasztó) és Ámon Adorján (Csengőd) szervezésével ill. vezetésével akalult meg. Akkor a környékbeli horgászok gyűjtőegyesülete volt. A taglétszám 160-180 körül mozgott. A Kecskeméti Hirös Horgászegyesülettől kaptak területi engedélyt a Duna-völgy Főcsatorna meghatározott szakaszára: Kovács-majori hídtól a Vajas kifolyásig, 21 fkm = 11 ha. A tagdíjakból gazdálkodtak: telepítettek, utakat javítottak, fásítottak. Üzemi csoportos horgászversenyeket rendeztek, szakmai segítséget nyújtottak.

Mandics János (Kiskőrös) után Darin Sándor (Kiskőrös) volt az egyesület elnöke. 2004-ben vezetőségválasztás volt, az új tisztségviselők új alapokra helyezték az egyesület működését. Átvételkor 800.000 Ft volt az egyesület vagyona, 2014-ben elkérte a 11 millió Ft-ot. A megye egyik legnagyobb taglétszámmal működő egyesülete: 638 felnőtt, 87 gyermekhorgász és mintegy 30 nő tagja van. Az egyesület horgászvize a DVCS, Soltszentimre Kovács-majori hídtól az Őrjegi zsilipig terjed, közel 21 km hosszan. Az egyesület az Akasztói Önkományzattól 1 ha-os horgásztavat bérel és üzemeltet a településen belül. Az egyesület évente négy díjazásos horgászversenyt rendez, nyáron 30 gyermeket táboroztatnak az egyesület faházában. Az egyesület gyermek- és ifjúsági versenycsapata évek óta rendszeresen az első helyezést hozza el a megyei versenyekről. A és B kategóriás felnőtt versenyzői is eredményesen szerepelnek.

A sikeres gazdálkodás titka: az egysületért mindenki önzetlenül dolgozik; a tisztviselők munkájukat társadalmi megbízásból végzik; több sikeres pályázaton vannak túl (a faház LEADER programból nyert 2,5 millió Ft-ból épült), a parlagfű pályázaton több, mint 3 millió Ft-ot nyertek, melyből John Deere fűnyíró traktort és Stihl fűkaszákat vásároltak. Az évi 6000 kg (elsősroban ponty) őrzése céljából Lada Niva terepjáró gépkocsit és motoros csónakot vásároltak. Az egyesületben nyolc társadalmi halőr tevékenykedik. A horgászversenyeken kívül környezetvédelmi napokat és egyéb szakmai találkozókat rendeznek.

Akasztó – verskincse. A **Rejtett rímek. Akasztó verskincse 1-2**. című antológia két nagy kötete, 817 oldal, 2001-ben jelent meg. Az irodalomtörténész, Pomogáts Béla ezt írta az előszóban: *„Aligha hiszem, hogy mostanában más közepes méretű magyarországi község (közösség) hétköznapi életében ilyen magas helyet foglalna el a verses önkifejezés, mint éppen Akasztón, amely község, ezek szerint, a költők faluja."*

Petőfi Sándor *A költészet* c. versében írja:

„*A költészet* nem társalgó-terem,
Hová fecsegni jár a cifra nép,
A társaság szemenszedett paréja;
Több a költészet! olyan épület,
Mely nyitva van boldog-boldogtalannak,
Mindenkinek, ki imádkozni vágy,
Szóval: *szentegyház, ahová belépni*
Bocskorban, sőt mezitláb is szabad."

Röviden: A költészet *szentegyház, ahová belépni bocskorban, sőt mezitláb is szabad.*

Mit jelent ez a költői kép?

Minden ember költő, de „*kis költők egyesek, nagy költők mások*" – mondotta az olasz esztéta, Benedetto Croce. *„Minden ember költő, csak különböző mértékben az, hiszen valamennyire mindenki képes intuitív módon szemlélni, vagyis mindenkiben adva van az egymástól elválaszthatatlan alkotói zsenialitás, illetve a művészi produktumot minősítő ízlés."*[28]

Az akasztói emberek versei ékes bizonyítékai Croce, megállapításának: *Minden ember költő!*

Csak fokozza a gondolat nagyszerűségét, hogy Akasztó és Kiskőrös szomszéd helység, és az az **Egy** kiskőrösi költő – Petőfi Sándor – avatja költővé az akasztói **Száztizenhármat**! A **Nagy Szomszéd** fogalmazza meg azt a költői képet, metaforát, mellyel költővé avatja az akasztói költői lelkületű embereket is. És nemcsak az akasztóiakat – mindenkit! Nem a nagyokról, a hivatásos költőkről beszélek, hanem a kicsikről, az amatőrökről, akik szeretik, amit csinálnak, *szeretnek verset írni*, vagy ellenkezőleg: *kényszerülnek* verset írni.

Az akasztói kötet ékes bizonyítéka annak, hogy a költészet *egyetemes*. Magába ölel mindenkit. Mindenki lehet alkotó, korra, nemre, foglalkozásra tekintet nélkül!

Nemcsak lehet, az is. Sigmund Freud a lélektan felől közelít a kérdéshez, és mutat rá a költészet eredetére: „Nem kellene a költői tevékenység első nyomait már a gyermekekben keresni?” [29] Németh László válaszolt: megírta a *Költők a gyerekszobában*, *Verselő gyerekek, Kata beszélni kezd és A mondat születése* c. tanulmányokat, s igazolta: a nyelv és a költészet egyszerre születik a gyermek ajkán.

A költészet egyetemes: *minden* vers beletartozik, nemcsak azok, amelyek megfelelnek *bizonyos széptani* (esztétikai) elveknek. Nem csak az a költészet, amit leírnak és kinyomtatnak, a mindenkor kikiáltott széptani elvek alapján: az is költészet lehet, amit nem nyomtatnak ki. Sőt, ott kezdődik a költészet! Pl.: Ha valakinek a zsebében megcsörren a telefon, kétféleképp szólalhat meg. Aki azt mondja: *Csöng a telefonom*!– köznapi nyelven beszél, prózában; egyszerű, szürke, „közönséges”. De aki így szól a társához: *Kapás van!* – Nemcsak „megnevezi” a jelenséget, hanem „átnevezi”, más szót használ, mint amilyet a köznyelvben használunk – *eltér a köznyelvtől*, ez már költészet: metafora!

A költészet nemcsak az Olümposz Múzsáinak felszentelt szellemi terméke, hanem mindannyiónké – az *Emberiség Anyanyelve*.

Arany János még egyszerűbben, érthetőbben fogalmaz:

„Valóban vigasztaló, hogy az igazi, gyökeres, organikus költészet iránti ösztön nincs szorítva, sehol, semmi időben, egy-két kiváló egyéniségre, hanem az összes nép tömegében van letéve örök alapul, mellyel, mint földanyjával a hitrege óriása csak érintkeznie kell a nemzeti műköltésnek, hogy mindannyiszor megifjodva, megújulva, gazdag erőben s egyszerű szépségben emelkedjék, lehányva magáról a ficamlott ízlés, romlott kor, meskerélt világ ízléstelenségeit.” (1861) [30]

Kiragadom a lényeget: *„az igazi, gyökeres, organikus költészet ... az összes nép tömegében van letéve örök alapul”* – mondta Arany János 1861-ben. *Minden ember költő* – mondta Croce fél évszázaddal később. Akasztó költészete a példa – mondjuk mi.

Most már tudom, mért buzog a költészet forrása oly gazdagon Akasztón: mert Kiskőrös éa Nagykőrös között fekszik. Bolthajtásos csarnokban áll a falu: egyik oszlopa Kiskőrös, ahol Petőfi Sándor, a másik oszlopa Nagykőrös, ahol Arany János tartja a boltozatot. Szellemük már-már kultikus magasságba emeli a tájat s falut. E hely szelleme szimbólum: táj és költészet harmóniája.

Afféle ráadás. Somogyi voltomat sohase tagadtam. Sőt, akkor voltam igazán büszke rá, amikor itt Akasztón megkérdezték:

– Mit keresel itt, ezen a lapos tájon, te, somogyi?

– Képzelheted, mennyi érték van itt, ha azt a szép Somogyországot otthagytam érte!

Ember és táj összefonodottságát sokszor, sokféleképp megénekelte Kerék Imre, Somogy s az ország immár klasszikus költője, Berzsenyi Dániel tisztelője, ki *csodanyelveken* írja verseit. Ő Sopronban végzi küldetését, én Akasztón.

Úgy töri latin verslábakba a somogyi s a magyar valóságot, hogy érzi az olvasó, a ritmus kényszerét: zenei hangokat hall és mozgásingere kél a sorok olvastán. Elmúlt századok zenéjét hozza magával az ősi ritmus s körüllengi az olvasó lelkét.

Földiek vagyunk: ő az alkotó, én csak befogaó. Őt hívom segitségül a költészet dolgában, legyen övé az utolsó szó:

Költészet nemcsak az, mit versbeírtak,
valami rögzítetlenebb, mi él
a nők mosolyában, mozdulataiban,
kutyák, madarak hű tekintetében,
éji lámpák villódzó gyöngysorában,
téli űrből üzenő csillagfényben…
Igen, ez mind-mind színtiszta poézis.
Olykor igazibb, akár az írottak,
a pompázók, remekül rímelők.

Kell ennél több magyarázat?[31]

Akasztó – Turu József (1921).

Itt van egy mondat a gyűjtőfüzetemből, Jóska bácsi szájából:

– *Miklós, nekem 1200 nótám van.*

– *Hol???*

– *Itt, a fejemben.*

Megjegyzem. Ez az őszinte megnyilvánulás, egyedi, mégis jellemző. Nem nagyzolás, nem azt jelenti, hogy Jóska bácsi megszámolta a nótáit, hanem, oly sokszor eldalolta őket, hogy joggal kimondhatja ez a számot, akkor is, ha csak saccolta.

Akasztó – a vendéglátó falu. E sorok írója bő harminc évig volt a művelődési ház igazgatója; nagyon sok vendég fordult meg ezalatt a faluban s a házban, és többször búcsúztak a vendégek ilyen szókkal: – *Sok helyen megfordultunk már, de ilyen fogadtatásban még nem részesültünk.* – Pedig nem tettünk mást csak emberül viselkedtünk: fogadtuk a vendégeket, elkalauzoltuk őket az öltöző szobába, a színpadra, azután megvendégeltük finom birkapörkölttel, elbúcsúztattuk őket, s végül egy könyvet adtunk ajándékba – mosolyogva.

Jó visszaemlékezni a szolgálat éveire.

Akasztó – „Az Endrődi Jóska, a Jordán Pista meg a Liszka Turú Miska fia alakított egy kft-t 1990. január 25-én” – így szól a fáma. Az Akker-Plusz fő tevékenysége a tüzelő és építőanyag kereskedelem, a tüzelőanyaggal kezdődött és az építőanyaggal folytatódott.

Telephelyek Akasztón 1990-től, Soltvadkerten 1993-tól, Kiskőrösön 1995-től, Kecskeméten 2000-től működik. 2011-ben Hufbau-Akker Áruház nyílt Kiskőrösön.

Endrődi Ferenc 1981-től 1990-ig Kiskőrös és Vidéke ÁFÉSZ vezetője Akasztón és Kiskőrösön. Az Akker-Plusz Kft. a négy telephelyén 125 főt alkalmaz.

Az ÁFÉSZ és a szakszövetkezet foglalkoztatásban betöltött szerepét a vállalkozók vették át.

2014-ben már az ország egyik legnagyobb forgalmú építőanyag kereskedő cége.

Céljuk a társadalmi felelősségvállalás a kultúra, vallás, sport területén. Támogatja az értéket közvetítő tevékenységeket, melyek segítik a közösségek létét, sikereit és boldogulását.

Most már elismerik, megsüvegelik őket.

A döbrögeci pince, az Akker-Pince kis vállalkozás. Nyögi a becsületes emberek sorsát. Csak helyben termelt szőlőből készült bort forgalmaz: ezekkel jelenik meg a borversenyeken és a hazai piacokon. A szőlőtermesztésben és a borászatban hagyományos technológiát alkalmaz: a tápanyag utánpótlás alapja az istállótrágya, kaszálóikon, legelőiken szarvasmarhát tartanak. A Farkas-tanyában van a telephelyük, amit 1994-ben vásároltak meg. Vendégfogadójukban az üzleti körből jövő üzletfeleket vendégelik meg akasztói birkákból készült pörkölttel, amit a Jordán Pista bácsi és a Liszka Turu Miska bácsi főzött, és amire jófajta döbrögeci bort kortyoltak. Ízekben csalódott vendég soha nem távozott a tanyáról.

Döbrögec: Kis sziget Kiskőrös és Akasztó között. „Más világ", „Nyitott világ." – kínálja magát a vendégeknek. Ez volt az „olvasztó tégely" korokon át: aki oda kikerült, az beépült – szerénykedik Túrú Gábor és Csatai József.

„Amit csinálsz, azt szenvedéllyel csináld, és legyen benned kitartás. Hinned kell abban, hogy eléred célodat." Pál Ferenc atya gondolata vezérel bennünket – mondja Endrődi Ferenc.

Akasztó – Beszedics László. Egy pillantás a gyermekkorra: a kis Lacit subával takarta be az apja a kocsin, amikor mentek Szupricsba kukoricát ekézni, majd kőműves szakmunkásként két-három évet dolgozott a szakmában. 1986-ban Csengődre ment a Borkövhöz dolgozni pincemunkásnak, megfogta a pince légköre, 14 éves korától benne volt a szőlőben, metszett, permetezett, szüretelt. 3 kh szőlővel kezdte. Indulás: 1992 a testvérbátyjával közösen, 1996-tól önállóan dolgozott.

2004-től az európai uniós követelmények a mérvadók: hűtött erjesztés, modern reduktív technológia, friss gyümölcsös borok... Közben folyamatosan fejlesztett: 1998-ban Ecséden (Heves megye) vett kisebb területet, betelepítette; 2002-ben, Bérbaltavár-on (Zala megye) vásároltak közösen Borbényi Lászlóval nagyobb területet az egykori Balatonboglári Á.G. ültetvényéből; 2003-ban Karácsondon (Heves megye) újabb területet vásárolt; a paksi a szőlőtermesztőktől évek óta felvásárolta a szőlőt, egy-két rossz gazdasági év után, 2004-ben úgy döntött a kft nyolc tulajdonosa, hogy eladják a területet: Beszedics László (és társa, Borbényi László) megvásárolta. Közben folytatódott a telepítés Ecséden, nőtt a terület; ugyanitt megvásárolták a szövetkezet elnökének a tulajdonrészét. 2008-ban pályázaton nyert összegből új 4000 m2 alapterületű fedett pince komplexumot épített, ahol 70.000 hl bort tud tárolni.

Az elmúlt tíz évben nagy hangsúlyt fektetett a szőlőterületek felújítására. Célja 2018-ig az összes terület felújítása (újratelepítés); a technológia fejlesztése, a mai piaci igényeknek megfelelő minőségű bor előállítása, a versenyképesség. Az akasztói pince befogadóképességre 20 év alatt 100.000 hl-re nőtt. Nem régen megvásárolta a volt Csengődi Aranyhomok Szövetkezet pincéjét, ahol kezdte 1986-ban borász pályafutását. Ezzel a lépéssel bezárult a kör: Laci visszakerült oda, ahonnét elindult, de már nem pincemunkás – hanem a pince tulajdonosa.

Akasztó – Bogáromi János. 1965-ben, még gyerekfejjel ment ki a papával tehenes szekéren a szőlőbe, a Bugylifalra a Szabadság utcából. Beáztatták a kékkövet és a meszet, másnap mentek permetezni. Mind a két nagypapának voltak szőlői, innét a kötődés. Augusztus elején már hozta haza a nagypapa az Oportot, két-három fürtöt a bőrtáskában. 1974-ben megnősült, attól kezdve van saját szőlője. Az első darab szőlőt a Hangyász Ila nénitől vette a Dinnyeföldeken. 1976-ban kezdett el borászkodni: 2-3 hektós hordókkal kezdte, 5-10 hektósokkal folytatta, majd jöttek cementhordók, a '80-as évektől több száz hektós tartályok. Jött a TSZKER (Agrárszövetkezetek Kereskedőháza Részvénytársaság, Kecskemét, nálunk Csatai Imre képviselte), amely nagy tételben vásárolta a borokat. 1981-ben indultak meg a magánfuvarozási vállalkozások, akkor fuvarozni kezdett: homokot, cementet, bort, mindent szállított. *„Én soha senkinek nem mondtam nemet!"* – mondja János, vagyis minden kérést teljesített. Borszállítás, borkereskedelem, borkereskedők – így szövődtek kapcsolatai szerte az országban. Nagykanizsáról, a konzervgyárból vettek 10 darab 300 hl-es alumínium tartályt Bognár Gáborral: – *Ez, Jani most már elég lesz*. – A 90-es évek elején már volt 8 db. pótkocsis szerelvénye, végül 16 lett. – A borászat feneketlen kút: mindig lehet fejleszteni.

1996-ban megvásárolták a Pinceszövetkezettől a volt (Béke) szakszövetkezeti pincét. 1996-tól 2003-ig Dénes Istvánnal közösen kezelték, azóta egyedül használja. – Helyben 80, a Balaton mellett 30 ha szőlője van. Az akasztói pincében 4.000.000 [!] liter bort tárol.

2010-ben megvásárolta a szóládi szövetkezet pincészetét (Szólád / Kötcse) ma látványpincészet működik benne: palackozás (végtermék-előállítás), borvacsora, borkóstoló, szállás, szép kilátással a Fáncsi hegy lábánál. 30 munkása van.

Akasztó – Bognár Gábor. Fiatalon két irányban indult el az élete. 1975-ban választania kellett: munkahely (ipar) vagy szőlő (mezőgazdaság); megmaradt a szőlőnél. 1995-ben megalapította apa és három fia a Bognár-Vin Kft.-t: ennek keretében termelték és vásárolták fel a szőlőt, majd értékesítették borként. A piac növekvő igénye növekvő termelésre sarkallta a családot: idővel létrehozták az Ital Magyarország, az Ági Nektár (szörp) és a Hunnium Kft-t (pálinka). Szőlőt helyben és Villányban termelnek; bort helyben, Tokajban és Villányban tárolnak.

Gábor a szőlőt a családi „fészekben" szerette meg. Időben felismerte, hogy a helyi (homokos) talajon és a távolabbi jól bevált szőlőtalajokon eredményes borászati tevékenységet lehet folytatni – kitartó munkával. 150 dolgozót foglalkoztat.

Akasztó – Suhajda Imre**.** Ő is beleszületett a szőlőmunkába, szőlőt termeltek, és amit termeltek, el is tették hordóba, és a bort értékesítették. Az édesapja a legnagyobb bortermelő volt a faluban a maga idejében. 1974-től értékesítette a bort, mint őstermelő. Az 1990-es évektől fejlesztette ki a modern technológiát. Családjuk ugyan többgenerációs szőlő és bor termelői tapasztalatokkal rendelkezik, csak az utóbbi időkben alakult ki, kis illetve közepes borászati vállalkozásuk, mely szintén a család irányítása alatt működik. A lépésről lépésre történő fejlesztés során mindig a bor minőségét, egyben a

piaci biztonságot szolgáló technológiát tartották szem előtt a szőlő feldolgozásában már az erjesztéstől.

Vendéglátással is foglalkozik. 1980-as években indult az Akasztó – Söröző-vel. '85-ben cukrászdát nyitott, majd 1992-ben a falu szélén, az 53-as főút mellett indította a Zöldvendéglőt Agip üzemanyagkúttal együtt. A melegkonyhás szolgáltatást az átutazó vendégek és falu intézményei használják.

Akasztó – és a Borlovagrend. Európa országaiban már a középkorban alakultak bor(lovag)rendeknek nevezett társaságok, melyek a bor kultuszának, egy-egy borvidék hagyományainak ápolását tűzték ki célul, mindezt a lovagi erények gyakorlásával: hűséggel, odaadással, becsületességgel, udvariassággal és mértékletességgel. A bor, bár élvezeti cikk, azonban már ekkor is jóval több ennél, már ekkor is egészséges, egészségvédő italnak, gyógyszernek és tápláléknak számított a számos betegséget okozó és terjesztő vízzel szemben. Ez áll hátterében annak, hogy a középkor végén Nyugat-Európa borvidékein ezen egészséges ital kultuszát kialakították a Bacchus-társaságok. E társaságok egy-egy táj borainak, vagy egy-egy borfajtának a híveit tömörítették egyesületekbe. Szigorú szabályok szerint működtek, szervezeti felépítésük az egykori lovagrendekét követték. Külsőségeikben is (a középkori divat szerinti öltözék, a felvétel ünnepélyessége, szertartása, a lovagi eskü, a próbatétel) a lovagrendeket követték.[32]

Ehhez a szép történelmi hagyományhoz csatlakoztak az akasztói borászok is. Az akasztói borrend neve: Akasztói Borbarát Borrend. 2009-ben 11 fővel alapították meg. Az alapító okiratot 2010. 02. 22-én írták alá, a borversenyen.

Alapítók: Jónás József, Németh Antal, Martinkovics Tibor, Gubán Gyula, Beszedics László, Csaba Gyula, Kállai Pál, Szabó József, Bognár Csaba, Hubert János, Teknyős Károly.

Céljuk a helyi szőlő- és borhagyományok megőrzése, a borkultúra terjesztése, az akasztói borok hírnevének jobbítása. Feladatuk: aktív részvétel az akasztói borversenyen, a Falunapok rendezvényein, megjelenés a különböző szakmai rendezvényeken határon innen és túl.

Rendfőnök: Gubán Gyula. 2015-ben már 24 tagja van.

Akasztó – 1994-ben alakult a vállalkozás, a Szervin Kft. Négy magánszemély alapította: Kuncz Péter, Gulyás Antal, Szabó János, Szabó Benő. Sok új vállalkozás alakult Akasztón és a térségben, mert a borászoknak szükségük volt technikai berendezésekre is. Ezt az űrt ismerték fel piacban, és erre alapították a vállalkozásukat. A gépek felújításához szakemberek kellettek, őket a kiskőrösi MEZŐGÉP és a Pincegazdaság szakemberei közül választották.

A szőlőtermelés fejlődése magával hozta a borászati eszközök fejlődését is. Idővel új gépeket (is) kerestek a borászok. A vállalkozások azonban nem rendelkeztek megfelelő nagyságú tőkével, ezért eleinte használt berendezéseket kerestek és tudtak csak megvásárolni.

Kezdetben borászati eszközöket újítottak fel, később, felkerültek a palettára üdítőital gyártásához, ásványvíz és szesz palackozásához szükséges gépek is. Belföldi, később külföldi forrásból (Olaszország, Németország, Ausztria) hozták be a szőlőpréseket,

bogyózókat, szűrőket, szivattyúkat, és a palackozáshoz szükséges egyéb gépeket, gépsorokat. Belföldi igények mellett rövidesen külföldi megrendeléseket is kaptak Románia, Moldávia, Ukrajna, Oroszország, Üzbegisztán, Azerbajdzsán, Grúzia, Szerbia területéről.

A minőségi bor előállításához új, modern berendezések szükségesek. Ezeket már csak európai uniós források felhasználásával tudják a borászok beszerezni. Napjainkban tizennyolc főt alkalmaznak. Hazánkban ennek a területnek egyik meghatározó tényezője lett a kft. Távlati céljaik között szerepel egy korszerű javító műhely építése, korszerű szerszámgépek beszerzése.

Ősfoglalkozások – ma Akasztón. A Herman Ottó által megrajzolt témakörök a halászat és az állattartás: ez utóbbiakból ma már csak a szarvasmarha-. sertés és a juh állomány számottevő, a ló (és a baromfi) állomány visszaszorulóban van. Sok múlik a kormány napi- és távlati gazdaságpolitikáján (is).

Hogy lovas nép voltunk hajdan – köztudomású, s hogy itt, a Kiskunságban *méneseknek nyargaló futása zúgott a szélben, s csikósok kurjantása hallott...*, csak emlék; falunkban ma már csak néhány kocsiló, hátas ló, versenyló jelzi a régmúltat.

Akasztón a lovak száma ma 40-50 között változik, de még nem nélkülözhetők teljesen. Sőt, ha valóra válik a lovaglás iskolai oktatása, szükségszerű lesz a lóállomány fejlesztése.

Kevés ló szaladgál a határban, de van traktor: MTZ-82, John Deer, Belarusz T-25, Goldoni Star-85, Zetor 56-11, Zetor Proxima, JCB-3230 (70 km/ó sebességgel); Vlagyimirecz T-25, Fiat 180-90, Renault, MC Cormick, New Holland típusok. A modern munkagépeket már nem is említjük: a vonóerő a lényeges, de a munkagépek sem hanyagolhatók el, sőt szerves részei a minőségi talajművelésnek. És a változás visszafordíthatatlan?

Akasztó – és a legelésző állatok kapcsolata valahol a honfoglalás tájékán kezdődött, és azóta folyton él ez a kapcsolat. Mindig is ezrével? legeltek a rónán az állatok: korcsoportokként, falkákban, nyájban, gulyában, ménesben, kondában a pásztorok őrizete alatt: a juhokat nyájakban a juhászok, a marhákat gulyákban a gulyások, a lovakat ménesben a csikósok, a disznókat kondában a kondások őrizték.

A hagyományos állattartás „élő" bizonyítéka, hogy még mindig megvannak az ácsi határban a cserények vagy szárnyékok: ezek a nádból vagy vesszőből font sövényfalak a jószág védelmét szolgálták a hideg szél ellen. Majd száz éve lesz annak, hogy Györffy István, Tálasi István és mások, a magyar néprajz klasszikusai, elzarándokoltak Akasztóra, hogy szemre vételezzék ezeket az ősi eszközöket, és könyvbe írják őket, amelyek ma is ugyanott állnak, ahol ők látták. A cserény az állatoknak enyhely, a gulyásnak nyugalom, a falunak büszkeség, a néprajztudománynak történeti-tárgyi dokumentum.

Ballada is szól róluk, a cserény és a gulyáslegény a népköltészet halhatatlan figurái:

Leégett a tetétleni cserény,

Benne égett szegény gulyáslegény.
Benne égett kilenc pár ruhája,
Számadónak kivarrott subája.

Számadónak nem lett semmi kárja,
Megveszi a pataji vásárba.
Hanem az a szegény gulyáslegény,
Ő maga is benne égett szegény.

Barna kislány kerüli a cserényt,
Keresi a szegény gulyáslegényt.
– Barna kislány, hiába keresed,
Benne égett, ki téged szeretett.

– Mutassák meg nékem a sírhalmát!
Hadd ültessek rája tearózsát,
Hogy teremjen rózsát, ne csak bimbót,
Mert ő nékem igaz szeretőm volt.

Nagy Istvánné Ujvári Erzsébet (69) énekelte nekünk még 1973-ban. A népköltészet őrzi eleink lelki világát.

A magyar szürkemarha tartás- és tenyésztés történelmi adatait nagyjából ismerjük. Közszájon forog, hogy századokon át ezrével hajtották ki a szürke marhákat lábon Bécsig és tovább, München, Augsburg, Nürnberg városokba. Aranykort és virágkort emlegetnek a történészek: 100-120-150.000 szürke marhát hajtottak Bécsbe a 16. (!), a 17. és a 18. században. A bevétel 800. 000 és 2.200.000 Rajnai Forint között mozgott. A marhakereskedelem fénykora a 17. század volt. A marhahús, a bárányhús exportja ma is virágzik.

Akasztó – Németh Antal marhatenyésztő (Néma Kft. 1991). Nádvágással kezdte, birkatartással folytatta, mert jó ára volt a báránynak, meg a gyapjúnak.

A nádat kezdetben kézi kaszával és kisméretű nádaratő gépekkel vágták, 1991-től fejlesztette a technológiát, (gumikerekű és hernyótalpas nádvágó gép), mert növekedett a nádexport az uniós országokba: Anglia, Franciaország, Hollandia, Dánia, Svédország. Kévébe kötve, bálázva kamionokban szállítják a kiváló minőségő a szikes nádat, ami tetőfedésre nagyon alkalmas.

A marhatartáshoz megvásárolta a Piros színeket a szakszövetkezettől részarány jogcímen. Magyartarka marhákat tartott 2000-től, de e fajta húsának a minősége (márványozottsága: az izomrostok közé rakódott zsír mennyisége és minősége) nem felelt meg a nyugati piac igényeinek, ezért intenzív húsmarha fajták tartására tért át (Charolais, Blonde D'Aquitaine). Törzstenyészete van e két fajtából. Ezek a fajták gyorsan növekednek, nem faggyúsodik a húsuk, bírják az extenzív tartást: egész nyáron kinn vannak és csak akolba húzódnak be, ami szél irányban téglafal, ellenkező oldalon nyitott.

Exportálja a kész marhákat Görögországba, Olaszországba, Horvátországba és Törökországba. – Természetvédelmi területen tartja az állományt extenzív körülmények

között, ahol szabad állásban vannk, (vagyis cserény, ill. szárnyék nélkül), csak decembertől május 1-ig vannak zárt istállóban. (Jó tudni, hogy a rideg állattartás a magyarsággal egyidős, ma extenzív tartásnak hívjuk.) Ebben az időszakban ellenek a tehenek és borjakkal mennek ki a legelőre. A szikes legelő Akasztó-Ács-Harta-Dunapataj-Szakmár között terül el. Takarmányozáshoz saját területen termelt lucernát, kukoricasílót és fűszénát használ, abraktakarmányt vásárolnia is kell. 500 db felnőtt marhával és ennek szaporulatával rendelkezik.

A döbrögeci volt evangélikus, majd állami iskolát 2010-ben megvásárolta az Önkormányzattól.

Akasztó – Németh György parasztcsaládból származik. Gyuri két birkát kapott a bérmakeresztapjától bérmálkozásra, ezzel kezdődött az állatokkal való kapcsolata. Azóta mindig volt birkája, 14 éves korától már maga gondozta saját birkáit. Majd szakszövetkezeti tag 1973-74-től 4 ha szőlővel és 4-500 darab birkával, amiket a kiskőrösi 8-as gyakorlótéren tartott vagy húsz évig. A napirend így alakult ebben az időben: hajnal 3-tól birkafejés, nappal szőlőkapálás, permetezés hagyományos szőlőben, délután fejés, este sajtcsinálás, háziállatok etetése.

Rendszerváltáskor már közel ezer birkája volt. Fejték a bikákat több mint tíz év-en át; kezdetben sajtot csináltak, később tejként értékesítették, Kistelekre és Kunszentmártonba szállították. Rendszerváltáskor megvásárolták a Vásárteret, később az Égéseket.

1991-ben birkahodályt, pásztorlakot, szociális helyiséget épített. 2002-ben 60 db szarvasmarhát vásárolt a Mezőfalvi Mezőgazdasági részvénytársaságtól, azóta szaporítják az állományt: Franciaországból vásárolnak Charolais fajtát. Ma 300 db. tehén, 100 bika, 100 borjú van a tenyészetében. Összesen 1000 ha-on gazdálkodik: 300 ha szántó, 120 ha kaszáló, a többi legelő. 400 ha saját, 600 ha bérlet. Termel évente 3-4000 q búzát, napraforgót, repcét, az abrakot saját termelésből biztosítja az állatoknak.

Értékesítés: a borjakat választási korban értékesítik Törökországba, Olaszországba, Görögországba, Szlovéniába, Horvátországba: a hízóbika alapanyag külföldön, üszők továbbtartásra belföldön. 2010 óta törzstenyésztő.

A szürkemarhát nem lehet eladni külföldön, mert nem izmolt, nem réteges a húsa, a magyar üzletekbe csak a fekete marha (Holstein) kerül. A finom, izmolt marhahús „megy" küldföldre, mint annak idején – nem lábon, kamionban.

Saját erőből épített szociális helységet, tárgyalót, vendégvárót; európai uniós forrásból: istállókat, silótárolót, trágyatárolót, magtárat; vásárolt traktort (John Deere), fűkaszát, rendsodrót, pótkocsit, szilázscsomagolót, teleszkópos rakodót, ekét, vetőgépet.

50 év alatt eljutott a *faküllős parasztszekértől a John Deere traktorig.*

A család viszi tovább a gazdaságot!

Akasztó – és a juhtartó gazdák, juhászok – ma, 2015 nyarán. A juhokat a gyapjúért, a tejért és a húsért tartják, tenyésztik. A gyapjú hasznosítása változó, függ a divattól. Ma a tej és a hús hasznosítása áll előtérben: vagy fejik a birkát vagy eladják húsáért.

Engedjük be könyvünkbe a sokféle szemlélet mellet a statisztikai szemléletet is, mint a valóság pőre vázát.

Ma négy juhász fej a faluban: Opauszki János: 300 hl-t, Suhajda Mihály 500 hl-t, Teknyős Antal 500 hl-t, Barna Csaba 150hl-t fej egy laktációban (nagyjából: az ellés napjától a következő vemhesség napjáig 1 birka 100 liter tejet ad). Az akasztói juhászok, az élő generáció tagjai régóta, húsz-harminc éve fejnek.
A hús hasznosítása céljából az *anyja alól* adják el a bárányt és utána hízlalják fel, választás után 20 kg-ig. Ez a juh-gazda nem fej. A húst külföldre viszik, exportálják (Olaszország, Törökország).

Juhtartó gazdák Akasztón:
Németh György, Kígyós-híd 9. sz.: 350 db.
Németh József, Sörke: 900 db.
Opauszki János, Döbrögec: 350 db., fej.
Szmutka István, Döbrögec: 400 db. körül.
Binszki Imre, Ács: 980 db. Európai uniós támogatással épített hodályt, trágyatárolót, tűzivíz tárolót.
Kothencz István, Ács: 400 db.birkája volt, eladta, átállt a tehéntartásra, jelenleg 63 db. tehene van.
Teknyős Antal, Vermes: 500 db., fej.
Fenster János 370-400 db. birkát tartott 1997 óta, de 2010-ben váratlanul elhunyt, a felesége az idén eladta az állományt Karcagra.
Suhajda Mihály, Soltszentimre, a Csonka-torony mellett: 750 db., 500 hl
Szabó József, Halas csárda: 500 db.
Bogáromi János, Pince mellett tartja nem piacra, konyhára, hogy legyen friss hús 70 db.
Vajda János, Ács: 70 db.
Barna Csaba, Ács: 150 db., fej, sajtot készít.
Ujvári János, Bógyi: 120 db.
Supka Sándor, Döbrögec 49 sz.: 300 db.

15 juhtartó gazdának, juhásznak mintegy 5400? birkája él ma a falu határában, de ez a szám állandóan változik. Fejlődik a juhtenyésztés Magyarországon, szaporodik a juhállomány, közeledünk az 1.000.000. darabos állományhoz. (Rádióhír, 2015. október)

Ide sorolható a kecsketartás is, bár kisebb a jelentősége.
Az elmúlt ötven év során a hazánkban őshonos kiskérődzök közül a juh számban, népszerűségben és jövedelmezőségben megelőzte a kecskét. Bár eléggé közismert, hogy a kecsketej jobb minőségű, mint a tehéntej. Úgy tudják az emberek, hogy kecske „a szegény ember tehene", mert századokkal korábban valóban csak a szegény embereknek engedték meg, hogy kecskét tartsanak. A kecsketartásnak nagy múltja és jelentősége van. A görögök szent állatnak tartották, mert tőle „tanulták el" a szőlő metszését.
A kiskérődzök közül a juh megelőzte hazánkban a kecskét. Hazánkban 1,2 millió liter tejet fejnek évente, melyet két nagyobb és több kisebb üzem dolgoz fel. A termelői kedv szerencsére folyamatosan nő, s hozzájárulhat sok száz család megélhetéséhez, a vidék fejlődéséhez és a népességmegtartó képessége fokozásához.

Akasztón Vas Tamás és Megyes Tünde húsmarhákkal és kecskékkel foglalkozik.

Jelentkeztek a *Fiatal gazdák induló támogatása* pályázaton és nyertek, 2012-ben. Öt év alatt kell megvalósítaniok a vállalt feladatokat. Mint *őstermelők* első évben termőföldet (szántót, legelelőt, kaszálót), állatokat (szarvasmarhát, kecskét) és gépeket (dobos- és tárcsás fűkasza, szárroppantó, bálázó) vásároltak, istállót és takarmánytárolót építettek. A földvásárlás a *gazdaság átadás-átvétel* szabályai szerint történt, amelynek az a lényege: egy megszűnő gazdálkodó, őstermelő helyébe lép egy új őstermelő, aki átveszi elődje jogait és földjét.

Natura 2000 területen gazdálkodnak: szigorú előírásoknak kell eleget tenni a föld használata során. Húsmarhát tartanak vágásra, a kecskéket fejik, a tejet árusítják és sajtot készítenek belőle, az árukat a háztól viszik a vásárlók. A tejet csecsemők és allergiások fogyasztják; a sajtot izesítik (só, fokhagyma, metélőhagyma, lilahagyma, csili, köménymag, dió), így egyre többen kedvelik.

Nem vagyok adóhatósági alkalmazott, ezért a számok pontosságát nem garantálhatom, de a tájékoztató adatoknak is van tanulsága. A régi regula szerint: Soha ne kérdezze a vándor a legeltető juhásztól: hány birkája van, mert úgyse válaszol. Legfeljebb frappáns, kitérő választ ad. Hasonlóképpen felesleges a borosgazdától megkérdezni, hágy hektó bora van. Sőt, a borospincében hordót kopogtatni is – tele van-e vagy üres? – illetlenség.

Turu Miska bácsi péncéjében sokszor megfordultunk. De jó bora volt!

Egyszer a barátom megkopogtatta az egyik hordót, azóta keserű a szám íze. Nem tudom, ki követte el a nagyobb illetlenséget: a barátom, mert kopogtatott, vagy én, mert hallgattam, nem figyelmeztettem: Nem illik!

Ők már odafönt vannak mindketten, csak az én lelkemet nyomja vétek, de íme – meggyónom mindenkinek. Pedig a barátom, Varga János, Júnó jóravaló ember volt, mert egy megyében születtünk, Somogyban, sőt osztálytársak voltunk a csurgói gimnáziumban; másrészt meg jól sakkozott és szerette a bort.

Akasztó – A Csengődi Kossuth Vadásztársaság Akasztó-Csengőd-Tabdi községek közigazgatási területén folytat vadgazdálkodást, 1997 óta 13.000 ha-on, amely apróvadas területnek minősül (nyúl, fácán, vadkacsa) de előfordulnak nagyvadak is (őz, vaddisznó, szarvas). A társaság múltja mintegy hatvan évre nyúlik vissza.

Vadászmester: Juhász Barnabás (Akasztó) volt, jelenleg Kastély Attila (Akasztó). Elnök: Kalapos István (Csengőd).

Fő vadfaj a fácán. A „modern" mezőgazdasági technológiák következtében egyre fogy az apróvad, szükséges a természetes szaporulat pótlása, ami az Akasztói Fácántelepről történik: előnevelt, vadászatra „kész" fácánokat bocsátanak ki a területekre: a csengődi társaságnak évente 5000, a többi szomszédos falunak 20.000 db-ot. Az optimális vadgazdálkodás következtében sok vendégvadász látogatja területeinket (Spanyolország, Németország, Olaszország, Ausztria, Szlovákia, Svédország). Magyarországnak jelentős bevétele van a vadgazdálkodásból és a hozzá kapcsolódó szolgáltatásokból. A társaság tagdíjakból és a bérvadászatból származó bevételekből gazdálkodik. Vadászházukat 2007-2008-ban felújították, ahol a társasvadászatok után megvendégelik egy-

mást, s a külföldi vendégvadászokat is itt szállásolják el. A vadászbálakon vadhúsból készült finom ételekkel és trófea-kiállítással várja a társaság a mulatni vágyókat. A tagok létszáma: állami vadászvizsgával ill. -engedéllyel rendelkezik 60 fő, alkalmazott: 3 fő.[33]

Akasztó – A Mustang Lovas Club Egyesület 1998-ban alakult 21 fővel. Alapító és jelenlegi elnöke Kastély Attila, aki többszörös magyar bajnok távlovaglásban, illetve a western szakágon belül is 10 éven át magyar bajnok hordókerülés (Barrel racing) és szlalom (Pole Bending) versenyszámokban; továbbá Európa bajnok (2002 Ausburg Barrel Race), Western Szakág alapító tag, stb., legutolsó eredménye: 2015 Mexico: Guadalajara (NBHA Barrel Race World Cup) 4. helyezett hordókerülésben .

A Klub fő tevékenységi köre: lovas hagyományok felkutatása; ápolása, kulturált lótartás és tenyésztés, szakmai követelmények biztosítása a lovassport különböző szakágaiban, a versenyzés és versenyeztetés feltételeinek megteremtése. Kiemelt feladatunknak tekintjük a fiatalok támogatását a lovas sportokban. Kastély Ákos 7 évesen szlalom (Pole Bending youth) versenyszámban első helyezést ért el a lovas klub színeiben az El Bronco-n megrendezésre került Országos Western versenyen.

A lovas klub rendszeresen rendez alapítása óta (1998 I. Mustang Kupa) minden évben versenyeket a székhelyén, – amely Akasztó, Döbrögec tanya 1. szám alatti Kastély Attila lovas tanyán található –, Mustang Kupa néven. A Mustang Lovas Club tagjai a versenyzés mellett évente saját örömükre többször szerveznek hosszabb és rövidebb lovas túrákat a környéken, amely közül kiemelkedik a 2000 májusi Millenniumi Lovas emléktúra, amely keretében az ópusztaszeri Nemzeti Emlékparkig lovagoltak el. 2000-től a Mustang Kupa éves lovas rendezvényük – a szintén ebben az évben alakult Western Szakág közreműködésével – western versenyszámokkal is bővítette versenypalettáját.

Az egyre népszerűbbé váló versenyekre, mely hagyománnyá vált az akasztói lovas tanyán, az ország különböző részeiről jönnek versenyzők, a lovas hagyományok iránt érdeklődők és szórakozni vágyók.

A Mustang Lovas Club kibővítette tevékenységét, nyitott más sportág felé. A klub székhelyén három szalszerűen megépített salakos teniszpályát üzemeltet és modern 16 fős *napraforgós* minősítésű Mustang Vendégházában várja a kikapcsolódni vágyókat. Gondolva a legkisebbekre: uniós követelményeknek is megfelelő, zárt játszótérrel is kedveskedik látogatóinak. A vedégház a lovas turizmus mellett megcélozza a vadász és horgász turizmus iránt érdeklődőket is. Avatásán spanyol vendégek koccintottak magyar pezsgővel.

Akasztó – Zöldkereszt Zenekar. 1989-ben alakult. Alapító tagok Suhajda Norbert, Sutus Imre, András László. A '90-es évek elején megszűnt a tagok sorkatonai szolgálata miatt. 2002-ben újraindult Suhajda Norbert, Suhajda Krisztián, Sutus Imre, Danis Imre részvételével. 2003-ban csatlakozott hozzájuk László Krisztián, Szabó István, majd Bedőcs Imre a Felvidéki Rockszínháztól. A zenekar magyar feldolgozásokat játszik. Művelődési házakban, klubokban, rock kocsmákban, szüreti bálokon léptek fel évente nyolc-tíz alkalommal: helyben, a Vadkerti és más motoros találkozókon, a szelidi Tófesztiválon, Erdélyben a gyergyószentmiklósi motoros találkozón. A működésükhöz

szükséges volt az egyesületi forma, ezért létrehozták 2003-ban a Tartsd Életben a Zenét Egyesületet. Az egyesület lehetővé tette, teszi a zenekar gazdasági működését, másrészt kiszélesíti a zenekar tevékenységi körét amatőr zenekarok, énekesek felkutatásával, színpadra segítésével és koncertek szervezésével.

Akasztó – Kalmár Benedek, agrármérnök ereiben növénynemesítő vér csörgedez: nyugdíjas, dísztököt nemesít és termel. Testvére: Kalmár Gergely a tönkölybúza világhírű nemesítője.

A tök zöldségnövény, változatos színe, formája, íze, illata, „hangulata" iránt sok az érdeklődő. A színek és formák faragása, variálása, festése révén alakoskodó népszokásokban is szívesen használják.

Sokféle formája sokféle funkcióra teszi alkalmassá: lopótök, vízhordótök, kolbásztök, korsótök, szivacstök; közülük legrégebbi borászati eszköz a lopótökből készült lopó, lopótök, borlopó. A töklámpás néphagyomány.

Többféle étel készíthető belőle: főzelék, töklapcsánka, töklekváros palacsinta, tökös-mákos rétes, tökös beigli, tökös-borsós lecsó, rántott tök kapros joghurttal, tojásos tök, gombával töltött tök egyformán készülhet belőle.

A sártököt gyógynövénynek termesztik. Töklevél szárából mélyebb hangú, nagyobb sípot is készíthetünk. A szivacstököt állítólag Kleopátra is használta fürdés közben. A minikobak és az ékszertök gyermekjátékszerek.

Benedek büszkén viseli a „tökkirály" tiszteletbeli címet.

Munkája gyümölcseit kiállításokon tárja az ország elé, ahol a hazai és külföldi vendégek csodálják és vásárolják. Híres a Nagydobosi Tökfesztivál.

Írva van egy krónikában, hogy Szent László király katonái kivájt tökedényből itták a bort Bétek falu határában. A *kabak*, *kobak* szavunk valószínűleg kun-besenyő eredetű.

A tök legendája már a biblikus korokban kezdődik: *„Az Úr Isten pedig egy tököt rendele, és felnöve az Jónás fölé, hogy árnyékot tartson feje fölött és megoltalmazza őt a hévség bántásától. És nagy örömmel örvendezék Jónás a tök miatt. De másnapra férget rendele az Isten hajnal-költekor, és megszúrá az a tököt, és elszárada."* Ez az ige bizonyára arra utal, hogy Isten segít a bajba jutott emberen, de azután magára hagyja.

Az „Este virágzik a tök" – szólás: ha a nőkre vonatkozik: este cicomázza magát a nő; ha férfira: idős ember futkos a nők után.

Tök az irodalomban. Babits Mihály *Jónás imája* 4. részében dolgozza fel a tök motívumot.

A tök a népköltészetben is él. E dal ugyan nem akasztói, de szép és fantáziát megengető – itt a helye:[34]

Öste virágzik a jó tök,
Szép leánból lesz a jó dög.
Magas fára kőt a kánya, kőt a kánya,
Szép leánból lesz a dáma, nyehónye.

Itt a lányok olyan cifrák,
A fazékot ki se mossák.
A kutyával kinyalatják, kinyalatják,
A karóba kiaggatják, kiaggatják, nyehónye.

Keresztúri bíró lánya
Férjhöz menne, de nincs ágya.
Ha nincs ágya, vagyon hája, vagyon hája,
Tapogasd meg, hogyha állja, nyehónye.

Ha még egyszer legény lennék,
Megnézném, akit elvennék.
Megválasztanám a leánt, a szép leánt,
Mint a zacskóba ja dohányt, a dohányt.

Akasztó – Supka János családi legendája eképp szól: Tóth Mihály bevonult katonának az első világháborúba. Fogságba esett, a foglyokat kirendelték Moszkvában a Vörös térre, Lenin beszédét hallgatni. Kőhajításnyira álltak tőle. Meg is hallgatták böcsülettel, és az „előadás" után ő és a bácsalmási barátja haza indultak, nyugodt lelkiismerettel, mint aki eleget tett a „felkérésnek". No, nem a lágerbe, ide Akasztóra, a barátja meg Bácsalmásra, ki-ki a maga falujába.

Jöttek gyalog, vonattal, lovaskocsival és a többi alkalmi közlekedési eszközzel. És hazaértek, annak rendje és módja szerint.

Néhány békés év után azonban ismét behívták Tóth Mihályt katonának, de most nyugatra kellett mennie. Bécsig ment is jó szándékkal, de út közben elgondolkodott Mihály bátyánk: Én már hallottam az ígét Moszkvában, nekem már nem tudnak ezek újat mondani még Berlinben sem, azt az előadást kihagyom. Ahogy elgondolta, úgy is cselekedett – megfordult és hazajött.

Vigyázz kedves Olvasó, ez nem a „vödrös" történet változata.

Példa egy akasztói ember teljesítőképességére! Hogy egy kicsit hihetetlen? Csak ismerni kell az akasztói embert. Mit is mondott Erdei Ferenc? Az akasztói ember 300 évvel túéléli a többit! Hja, a múló idő legendává oldja az igazságot, pedig a magja színigaz, azért is termékeny.

Akasztó – és az Erzsébet-híd. 1959 ősze. Élt a falu szélén egy nagycsaládos szegény ember. A fiai igyekeztek, ki erre, ki arra, csak minél jobb helyre, tudással, ügyességgel. Az egyik Pestre került, a lebombázott Erzsébet-hidat építették újjá. Hordták ki az uszályból a cementes zsákokat. Jó márkájó szovjet, kékes színű cement volt, gyorsan kötött. Fiatalok voltak, heccelték egymást:

– Ki bír fölvinni két zsákot egyszerre?

– Én fölviszek még hármat is!

– Ha fölviszed, Pali, ma nem kell dolgoznod!

– Megegyeztünk!

Egyik kezembe fogtam az egyik zsákot, a másik kezembe a másikat, a harmadikat meg feltették a vállaimra, meg a tarkómra, így keresztbe. Aztán szép lassan felsétáltam

az uszályból. Két gép keverte a betont, de nem a közelebbihez, a távolabbihoz kellett vinnem a zsákokat.

Nem a zsákok (akkor még 50 kilogramosak) voltak nehezek, az „út" az uszálytól a partig, az volt félelmetes, mert ingott alattunk a padló, a padló alatt meg a Duna vize csobogott. Még ma is reszket a lábam, ha rágondolok.

– Azon a napon nem dolgoztam többet. Persze még csak húszhárom éves voltam.

Meséli Kacamány Németh Pál.

Hihetetlen? Nehezen hihető, de nem legenda – *igaztörténet*.

De szép legenda lesz majd belőle!

Van ellenpélda is. Barna János, valamikor a két háború között, felvitt két? zsák búzát, egyszerre, a tetétleni Teleki grófok padlására – fogadásból. Az olvasó képzelő erejére bízom, hogy nézett ki egy ember két zsák búzával a vállán?, vagy a karajiban?

Na, ezt nem kellett volna: megszakadt s belehalt.

Az ilyen emberre mondják: *Bivaly erős ember* – volt. Ez nem sértő szó, inkább dicsérő jelző.

Hallottam olyat is, hogy lefeküdt az ember, a nyakára tettek egy zsák búzát és úgy állt fel. A virtus űzi, hajtja az embert, ügyelni kell rá.

Akasztó – Napsugár Üzletház. A *Tízek Építőközössége* kezdeményezte, 1995. május 1-én adták át. Eredeti tulajdonosai: Aczél Freencné (cipőbolt), Puskás Attila (műszaki bolt), Akker Plusz Kft. (grill büfé), Teknyősné Heidrich Gyöngyi (zöldségbolt), Judák László-Judák Lászlóné (virágbolt), Tóthné Judák Ilona (lakásfelszerelés), Supka János-Supka Jánosné (vegyeskereskedés), Tóth Judit (pékárú), Ujvári Jánosné (papírüzlet), Bogáromi János (iroda). Kalákában építették a tagok. Az épület arculatát és tájolását az Önkormányzat határozta meg. Ekker épült az épület előtti és mögötti parkoló is. Impozáns épület a falu központjában. Azóta is aktívan üzemel.

Akasztó – Béke Mezőgazdasági Szövetkezet. 1962-ben alakult: öt tszcs alakult át egy szakszövetkezetté. A „béke-évek" után az igazgatóság elnöke ma Gyuris György, aki már 1974 óta dolgozik vezető beosztásban: 1979-1992-ig pincevezető. A „rendszerváltás" időszakában a tagok kivitték vagyonrészüket a szövetkezetből, a maradék szövetkezet elnökhelyettese, majd 2000 óta elnöke. Közéleti személyiség, szolgálatkész pályázat-szerkesztő.

Az átalakulás óta szövetkezet kezeli a nyugdíjasok földjeit. Az agrár környezetgazdálkodást, valamint az ökológiai gazdálkodást a szövetkezet vezette be.

Új kutatásfejlesztésbe kezdett a szövetkezet a nanosilver technológia területén. Kutatói: egyetemi tanárok, egyikük az MTA külső tagja. Élelmiszeripari és egészségügyi alapkutatásokat végeznek, üzlettervvel rendelkeznek. A kutatás, a fejlesztés és gyártás Akasztón történik. A tervek szerint jelentős munkalehetőségeket biztosít a falu lakóinak.

A szövetkezet irodaházában működik:

A falugazdász szolgálat, vezetője 1995-től Németh László. 1997-től szolgálja a falu lakóit / őstermelőit; számuk kezdetben 2400 fő volt, ma 360 családnak van őstermelői igazolványa: azaz 718 fővel folytatnak őstermelői tevékenységet. Jellemző adat még: Bács-Kiskun megyében 38.761 őstermelői igazolványt adtak ki, ezzel a második helyen állunk az országban, csak Szabolcs-Szatmár megye előz meg bennünket 55.385-tel. Még Hajdú-Bihar megye jelentős, a többi 10.000 alatt van.

A Hegyközség 1995-ben alakult meg, 263 szőlőtermelő, borász taggal. Első hegybírója Kalmár Benedek volt. Hegybíró ma: Gubán Gyula.

A Süteményország Kft., amely 10-40 főnek ad munkát.

Akasztó – Sok mester dolgozott és dolgozik a faluban, mindenkit nem vehetek sorba, de egy mesterséget ki kell emelnem. Sok szakma van a világon, de, mind között az első a kovács.

A szakma legrégibb „fogása" a kovácshegesztés, melyben az anyagok egybeolvasztással kötődnek össze. (A régészeti leletek alapján ezt az eljárást kb. 3000 évvel ezelőtt alkalmazták Görögországban fegyverek, szerszámok és háztartási eszközök készítéséhez.)

A kovács „tűzből dolgozik". Ezt a hittétellel felérő megállapítást ifjan hallottam Sávoly-tőzegtelepen, a sávolyi Jankó bácsi szájából, amikor az öcsém pályaválasztás előtt állt. Mágikus erő sugárzott e szavakból.

Akkor jót kacagtam, ma már tudom: évezredek óta hordozzák jelentésüket. Mert a tűz valami *szent* dolog, a négy alapelem: Tűz, Víz, Föld, Levegő egyike. Emberré válásunk eszköze, segítője. A kovács az anyagon uralkodó mágikus képességek és alakító erő megszemélyesítője. A mítoszokban a kovács alakítja a vasércet vassá, így hasznossá teszi az ember számára, és a világmindenség építőmestere is.

A tűz feletti hatalma miatt esővarázsló és gyógyítással is foglakozik. Ez a hit a mítoszokban élt, de a középkorban, a falvakban a foghúzást valóban a kovács és a borbély végezte. Elődeink a kovácsmesterséget már a honfoglalás előtt is gyakorolták.

A falusi vagy patkolókovács főleg a paraszti munkaeszközök készítésével, lovak patkolásával foglalkozott. A faluban öt-hat kovács is volt s van, ma már nyugdíjban. B. Nagy János kovácsmester szerénységénél csak tapasztalata s tudása volt nagyobb, meg a szíve. Jani bácsi nemcsak a mesterségét űzte magas fokon, mellette még az önkéntes tűzoltók parancsnoka is volt hosszú éveken át. A B. Nagy-család tagjai tudásukkal messze földön, Európában s azon is túl, terjesztették a család s a falu hírnevét. Ő itthon maradt, a saját falujában:

– *Nem hagyom el azokat, akik nekem kenyeret adtak a legszegényebb időkben is!* – mondta.

Utolsó inasa Szabó István volt.

Ő is megtanulta a legrégibb fogást, a kovácshegesztést, de nemcsak azt.

Sokféle munkát végeztek. Abban az időben, mindennap lovat patkoltak és kocsikereket vasaltak. Akkor még minden második házban volt lőcsös kocsi. Szabadtéri tűzben venyigével melegítették fel a sínt, az kitágult, ráhúzták a kocsikerékre, s miután lehűlt, rászorult. Szent György napkor, kihajtáskor, számokat sütöttek a borjak körmébe, felül, hogy ki ne nője behajtásig, Szent Mihály napjáig. Még kutat is fúrtak. Szabadulás

után Kiskőrösre ment, rövidesen vezető beosztásba került, majd néhány év után hazajött. 1963 óta dolgozik, a falu majd minden házában megfordult: kerítést, terasztetőt, ajtót, ablakot csinált, lakatosmunkát, mindenféle javításokat, csőszerelést, kutat is fúrt. Éppen úgy, mint Héphaisztosz, a görög istenek kovácsa, aki az istenek palotáit, kerítéseit, szerszámait csinálta az Olümposzon álló műhelyében.

Szolgált egész életében társaival együtt.

Akasztó – Tóth István (1948-1996) tanyán született, ennek ellenére kőműves szakmunkásként már Pesten végzett 1965-ben, 1971-ben szobafestő-mázoló vizsgát tett, 1972-ben mesterlevelet szerzett, ettől az évtől kőműves kisiparosként dolgozott. Családi házakat szeretett volna tervezni, ezért végezte el a Szegeden működő Kőműves Ipari Mestervizsgabizottság tanfolyamát. Ahogy megszerezte a mesterlevelet, megváltozott a tervezési engedély szabálya: csak technikusi oklevéllel lehetett tervezni. Majd beiratkozott a szegedi Vedres István Építőipari Szakközépiskolába. 1980-ban érettségizett, 1981-ben technikusi oklevelet szerzett. Újabb változás következett: csak főiskolai építész végzettséggel lehetett tervezni. Ezt a nagy feladatot család és munka mellett már nem tudta vállalni.

Megbecsült kőművesmesterként brigádjával a '70-es évektől családi házakat épített. 1984-ben márványpadló fényezéséhez csiszoló gépet vásárolt és a környéken egyedülálló kőfeldolgozó műhelyt épített. Ezt követően kőműves munkák helyett mészkő, márvány, gránit burkolatok igényes megmunkálásával nyerte el a megrendelők elismerését. Kezdetben a siklósi és a tardosi márványbányákban kiselejtezett hulladékokból különleges, díszes padlóburkolatot, asztalt és pultot készített. Utolsó éveiben az egyik legkeresettebb kövesként budapesti bankokban készített veronai gyárakból importált gránitból exkluzív, magas színvonalú kőburkolatot. A süttői mészkőbányában is érdekeltséget szerzett.

1992-től kisiparos: Kft-t alakított a fiával közösen (Etrox Kft).

Fia, István, 1995-ben végzett a Tömörkény Isván Képzőművészeti Szakközépiskolában, Szegeden. Művészi pályára készült, szobrász szeretett volna lenni. Épp főiskolára készült, de apja váratlan halála 1996-ban közbeszólt. Ekkor tizennyolc éves. Sorsa lett a nagy kérdés: Elkezdi saját életútját vagy folytatja az apjáét? Képzőművészeti főiskola vagy az apja vállalkozása? István úgy döntött: lemond a művész pályáról és folytatja az apja vállalkozását. Az apja élete derékba tört, és az ő vágya sem teljesült – bár önként mondott le a művész pályáról.

A tragikus sorsú vállalkozók gyermekei közül ő viszi leghosszabb ideje apja vállalkozását, és tapasztalt legtöbbet. Övé a gondolat: *Kell-e, szabad-e vállalni apáink foglalkozását?* Több mint húsz év után megadóan mondja: – *Nem vagyok biztos, hogy a helyes utat választottam, de nyugodt a lelkiismeretem, folytattam apám munkáját.*

Akasztó – Chudi Tivadar pályafutása az édesapjával kezdődik, aki Ácson, az ácsi pusztán született. Chudi Károly (1946-2000) Ács pusztán született, kőműves kisiparos volt. 1972-ben kőműves mestervizsgát tett, majd elvégezte a Vedres István Építőipari Technikumot Szegeden. Jól működő kisipari vállalkozásából jött létre 1995-ben: Chudi és Társa Kft.

Szívbetegséggel, infarktussal élt tizenegy évet, végül agyvérzésben hunyt el 2000-ben.

Tivadar az apja nyomdokain járt. Az általános iskola után ő is a Vedres I. Építőipari Technikumot végezte el Szegeden 1991-ben, miközben állandóan az apja mellett ügyködött. Vonzotta homok, a mész, a tégla és az emelet, a magasság: az apja mellett kedvet kapott az építészethez. 2000-ben jelentkezett a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki karára, 2004-ben építészmérnök diplomát kap. 2007-ben felsőfokú műszaki ellenőrzési végzettséget szerez.

2011-ben a Pécsi Tudományegyetem Műszaki Karán *okleveles építésztervező művész* diplomát kap. E diplomákkal korlátlan tervezői és kivitelezői jogosultságot szerzett: bármilyen funkciójú és nagyságú épületet tervezhet és építhet.

Mivel Tivadar már az apja mellett megszerette az építészetet, így az ő halála után nem kényszervállalkozó lett, hanem célratörő építész. A falu minden utcájában áll egy-egy családi ház, melyet Chudi Károly vagy Tivadar tervezett és épített. Tivadar akasztói munkái: Polgármesteri Hivatal felújítása, tűzoltószertár bővítése és felújítása, Boden-Vin pince bővítése és felújítása, Idősek Napközi Otthonának építése (alvállalkozó), Autóvillamossági Javító Műhely és Üzlet, Zöld Vendéglő bővítése, Musztáng Lovas-klub Egyesület vendégháza és szabadidő központja stb. E munkálatokat nagyrészt európai uniós támogatások fedezték.

Vajon tudta-e Chudi Károly, hogy „szent földön" született, merthogy a papok birtoka volt. Álcs-pusztát [!] 1422-ben már említik az oklevelek, századokon át Ács-pusztának hívták s hívjuk mind a mai napig. Lakott hely volt századokon át, *Akasztó* után, a második legöregebb helynév.

Akasztó – Kalapos István (1953-2001) Döbrögecen, a Kalapos-tanyán nevelkedett, általános iskoláit is itt a tanyasi iskolában végezte. Kiskőrösön a Szakmunkásképző Intézetben mezőgazdasági gépszerelő és lakatos szakmában szerzett képesítést. Az akasztói Béke Mg.-i Szakszövekezetben dolgozott (műhelyfőnök), majd 1987-ben magánvállalkozó lett, kezdetben a családi házában, majd a falu szélén a Borsai-raktárban nyitott műhelyt. Helybeli és környékbeli mezőgazdasági gépeket, traktorokat javított, majd Stadler József járműparkját tarotta karban. A család vállalkozásába bekapcsolódott a fia is, aki apja mellett volt ipari tanuló. Az oktató tekintélyének alapja a családi harmónia és a szakmai tudás volt.

1994-től a KI-Szerviz hat munkást foglalkoztatott. 2001-ben súlyos tragédia következtében elvesztették egy személyben a családfőt, a műhelyfőnöket, a szakembert. A tragédia nagyon megviselte a családot, de az élet nem állhatott meg: a műhelyben hat munkásnak és családjuknak kellett munkát és kenyeret adni; a kötelességtudat, a becsület és a szeretet összetartotta a vállalkozást. Az apa jó szakember volt, és Frigyes még csak 23 éves, de átvette a műhely vezetését, sőt később fejleszti is a vállalkozást: járműjavítás mellett bérelt földet is művel a Kalapos-Agro kft. keretében. A két munkakör jól kiegészíti egymást, 30-40 km-es körzetből (Soltvadkerttől Soltig) keresik fel a járműjavító műhelyt.

Szeretne fejleszteni, hogy jobban kiszolgálhassa a falut: magtárat tervez helybe, hogy ne kelljen távoli falvakban tárolni az akasztói gabonát.

Akasztó – Égető Zoltán (1959-2013). Tázlár az ő szülőfaluja. Még iskolás gyermek volt, amikor elvesztette az édesanyját. A mostohája mostohán bánt vele: keveset játszott, annál többet dolgozott. Korán megtanulta: a szülői utasítást végre kell hajtani. És ő végrehajtotta. Kecskeméten központi fűtés- és csőhálózat szerelő szakmát tanult. Pontosságára, szorgalmára szaktanárai is felfigyeltek és alkalmazták iskolán kívüli munkákban. Amikor házasságot kötött Páczi Évával, ide költözött a faluba, és kiváltotta a kisipari működési engedélyt a szakmájában. Szakmunkáin kívül egyre több feladatot kapott, amiket ő ügyesen megoldott. Az alumínium hegesztése ekkor kezdett elterjedni ipari méretekben, a vasas szakmákban. Megtanulta és gyakran használta az alumínium kádak összeállításakor. Amit csinált, szívvel-lélekkel csinálta, híres volt pontosságáról. Volt Németországban is, ahol hűtőgépgyárban bővítette ismereteit. A helyi és vidéki szőlőtermelők és borászok egyre több alumínium tartályt kértek tőle, de acélvázas vaskerítést, tartályt kamionhoz, utánfutót, csigalépcsőt, bárpultot is készített.

Az újabb feladatok mindig más-más technológiai megoldást kívántak: átállt a krómacél lemezek, csövek és más szerkezeti elemek használatára. A szőlőtermesztés és feldolgozás (csiga, fogadó, garat, bogyózó, fix cefre vezeték, derítő) eszközeit már krómacélból gyártotta. A tároláshoz és palackozáshoz tartályok és csőrendszerek kellettek, Zoltán az efféle feladatokat is megtervezte és elkészítette. A szőlő művelésétől a bor palackozásáig számos újítást vezetett be a technológiába. Ahogy nőtt a termelők igénye, úgy bővültek Zoltán szakmai ismeretei. Nőtt a tekintélye a faluban, a környéken, az országban.

Két fia közül Bálint építész lett, az apjától tanult alapvető szakmai ismereteket: a fémek szerkezetéről, szilárdságáról, olvadáspontjáról stb. Adám humán beállítottságú, az apja kérésére választotta a műszaki irányt a Óbudai Egyetemen. Apjuk halála erősen befolyásolja sorsukat. Szeretnék továbbvinni az ő vállalkozását, – de ki tudja, mit hoz az élet.

Halai közt lelte halálát:

Tóth István (1948-1996)

A *kor betegsége*, szívinfarktus vitte el:

Chudi Károly (1946-2000)

Egyetlen *pont* hiányzott a tökéletességből – az lett a végzete:

Kalapos István (1953-2001)

Szívében hordozta életét s halálát:

Égető Zoltán (1959-2013)

Sorsuk áldozatai lettek: az egyik kedvelt szórakozásának, a másik szakmájának, a harmadik és negyedik genetikai örökségének, s így lettek a legendárium szomorú emlékű hősei.

A tanulság? Kérdés. Nagy kérdés!

Váltás kérdése: át tud-e váltani a fiú a maga induló életútjáról az apjáéra, anélkül, hogy a saját célját szem elől tévesztené?

Kell-e a fiúnak becsületből folytatnia váratlanul elhunyt apja vállalkozását? Csak azért, hogy az ő vevőkörének, szakmai becsületének, emlékének és szellemének megfeleljen. Súlyos apai örökség! Súlyos örökség, mert csupán a célt örökölte a fiú, az eredményt nem. Neki magának kell apja céljait, a majdani „örökséget" megalkotnia.

De!

Vajon *neki kell-e* megvalósítania apja meg nem valósult álmát?

A hangsúlyt áthelyezve:

Vajon neki *meg kell* valósítania apja szertehullott álmát? Nem bánja meg döntését majd évek múlva, félresikerült életpályájának tanulsága árán?

Akasztó – Hubert Nyomda. A nyomda a műveltség terjesztésének eszköze, a kézi sokszorosítás váltása a gépi sokszorosításra, kezdetektől kihat a kultúra egészére a valástól a közismeretekig. Szóban és képben sugározza az ismereteket, s ezért központi szerepe van egy közösség életében.

Amikor Akasztónak nyomdája lett, örömmel hallottam, s rögtön megláttam benne a kultúraközvetítő szerepet. Később már természetes volt. A jelenség érdekessége, különössége akkor tűnt fel, amikor túl a Dunán, idegen embereknek dicsekedtem:

– E könyv verseit akasztói emberek írták, akasztói ember gyűjtötte össze és elemezte, és az akasztói nyomda nyomta ki.

– Akasztón van nyomda? – kérdezték.

– Igen! *A rejtett rímek* című nagy antológia a Hubert Nyomda terméke.

Akasztó – Vesztergám Miklós. Ugyan Csengődön született és élte gyerekkorát, de érzékeny szálakkal kötődik Akasztóhoz. Az édesapja napszámos volt, jól citerázott, sok nótát tudott. A kis Miklós csak nézte s gyönyörűséggel hallgatta az édesapját, egyszer csak megszólalt:

– Taníts meg citerázni!

Mire az apja kezébe nyomta a citerát e szavakkal:

– Tessék, itt van, tanulj meg magadtól, én is magamtól tanultam.

Elkezdtem kottázni…, kotta után pötyögtetni, de az apám rámszólt:

– A kottát felejtsd el, a füled után tanuld meg a dallamot, és azt soha nem fogod elfejeteni! Így is tett és nagyon megszerette a hangszert.

A csengődi citerazenekarban kezdett játszani, majd a kiskőrösi Szakmunkásképző Intézet citerazenekarában folytatta, mint kőműves ipari tanuló.

Később Akasztóra a Művelődési házba járt át motorkerékpárral a pávakör és citerazenekar próbáira, legalább öt-hat évig. Mint autodidakta játszik szaxofonon, tárogatón. Ma már ez a hivatása: országos hírű amatőr tárogatós. Ma már ez a hivatása: országos hírű amatőr tárogatós, aki szakmunkás létére könyvet írt, címe: *Első lépcsőfok a Szent Korona tanhoz* –benne az isteni erkölcsre alapított alkotmányt hirdeti.

Akasztó – A méhészet a mézelő méh tenyésztésével és hasznosításával foglalkozó termelési ág. Igazi ősfoglalkozás, méghozzá a gyűjtögetés köréből. Egyidős az emberiséggel, Kínától Egyiptomig minden kutúrában ismerték és használták, sőt kultikus jelentése is volt. Fontosságára jellemző, hogy a méznek mint édesítőszernek és a viasznak mint a gyertya alapanyagának a 18. század elejéig alig volt versenytársa. Hippokratész mézzel is gyógyított. A méh a szorgalmat, a háziasságot, a takarékosságot, a jótékonyságot, a bátorságot, a kitartást, az éberséget és az ügyességet jelképezte. A méh az emberiség jótevője: *egy rész* hasznot hajt a gazdának, *három részt* az emberiségnek, a virágporzással.

Nálunk Beszedics István a méhész, a vándorméhész. De hogy lett méhész? Kamionozik. Udinében a vámudvarban beszélgetett egy sofőr kollégájával, aki dicsérte e méhészetet:

– Ha valaki jól csinálja, megéri vele foglalkozni – mondta.

Innét az ötlet és belevágott, szakismeretek nélkül, de a haszon reményében. Megvásárolt 2000-ben egy komplett méhészetet: 68 család méhet, pergetőt, méztéri fiókkal, kereteket, füstölőt, kaptárszolgát, fedelező villát, méh lesőprő kefét. Egyszerre kezelte a méheket (gyakorlat) és tanult (elmélet) – a munkája mellett: 2001-ben már si-keres szakmunkás vizsgát tett, öt év gyakorlat után, 2006-ban pedig mestervizsgát. Ma már több mint 100 méhcsalád birtokosa, felével vándorol, felét értékesíti. Tanárai, példaképei: Buchinger György és Fehér Péter. Tagja az Országos Magyar Méhészeti Egyesület kalocsai szervezetének.

Az országban található méhlegelőket a vándorméhészek használják ki. A fűzfák virágzata kínálja az első nektárt, majd áprilisban a repce, májusban az akác, júniusban a napraforgó. 1.000.000 méhcsalád él Magyarosrszágon 20.000 méhész kezelésében.

Az első osztályú méz nedvességtartalma tizennyolc százalékos, tiszta és kiváló élelmiszer. A megtermelt mézet értékesíti: kiszerelve és hordóban (lédig), piacon, helyben és külföldön (Németország, Olaszország, Franciaország).

Akasztó – Nagy Ervin üdítőgyártó vállalkozó. (R-Water Kft.)
Üdítőital és ásványvíz gyártással ill. palackozással foglalkozik. A családi vállalkozás 1993-ban alakult, saját ásványvíz kúttal rendelkezik. Termékeik: sport- és funkcionális üdítőital speciális összetétellel. Értékesítése hazai és külföldi piacokon történik: Szlovákia, Románia, Belgium, Hollandia, Franciaország, Olaszország, Svédország. 20 főt foglalkoztat.

Akasztó – Társaságuk az SK. Drink Kft. 2009-ben alakult, székhelye Budapesten található, a gyártás, termelés, palackozás, értékesítés az akasztói telephelyen történik. Gyümölcsbor termeléssel és értékesítéssel foglalkozik. A gyártott terméket palackos

illetve lédig (tartályos) kiszerelésben forgalmazza főleg az Európai Unió tagállamaiban: Cseh Köztársaság, Szlovákia, Románia.

A tagállami forgalom nagy részét, közel 90%-át a szlovák piacon értékesítik. A belföldi piacon forgalomba hozott termékek nem érik el még 5%-ot sem. A cégük vezető márkája a Di Angelo (szénsavas gyümölcsbor alapú koktél), mellyel szeretnék a fogyasztók minél nagyobb táborát megszerezni.

A 2012-ben kezdték meg a hazai cíder borok gyártását. Négy különböző ízben gyártják: alma, körte, bodza, cherry. Mivel a hazai ízeket helyezték előtérbe, ezért a külföldi gyártóktól eltérően állították össze a termékek ízét. Az ízeket egy neves nemzetközi labor készítette a magyar fogyasztók részére.

A terméket a 18-35 év közötti fogyasztók veszik, ennek megfelelően alakították ki a termék megjelenését. Társaságuk a gyümölcsbor előállításához szükséges alapanyagokat, segédanyagokat belföldről illetve tagállam/ok/ból szerzi be. Közösségi médiában is megjelentek 2012 augusztusában, ennek köszönhető a Sunburst egyre nagyobb ismertsége.

Ma már közel 45 főnek ad munkát közvetlen, de további munkahelyek függnek a cég működésétől (fuvar, címkegyártás, palackgyártás, gyümölcstermelés, cukortermelés).

Akasztó – Tóth és Fia Kovácsüzem Kft. Alapító: Tóth János, Turú Mihály, Turúné Tóth Anikó, Tóthné Tóth Henrietta, Tóth Szabolcs. Alapítás éve: 2003. Fő tevékenység: kovácsolás, kovácsolt alkatrészek gyártása. Főbb célpiac: járműipar, gépipar, mezőgazdasági gépalkatrészek, vasúti alkatrészek. Piac: belföldi feldolgozás után exportra kerülő teherautó sebességváltó, mg.-i talajművelő gépek, olajhűtő alkatrészek, IKEA-nak bútoralkatrészek. Statisztikai létszám: 2003-ban 7 fő, 2015-ben 17 fő. A gyártható alkatrészek nagysága: 0,2 kg-tól 4,5 kg-ig. Az országban 12 hasonló üzem működik.

Akasztó – Dél-Alföldi Műanyagipari Kft. Tulajdonos, ügyvezető: Miszlai Attila Gyula. Fő tevékenysége műanyagcsomagoló eszköz gyártás és egyéb kereskedelmi tevékenység (gép, egyéb vegyipari termék). 2002 óta működik ebben az üzemcsarnok-raktár-iroda helyiségben, 1200 m2 alapterületen, ami új (DVOP-1-1-3) pályázaton nyert forrásból épült.

Akasztó – Tóth László (Tóth és Torgyik Trans Kft.) Nemzetközi áruszállítás és áruszállítmányozás. 1989-ben indult, 2006-tól Tóth László egyedül vezeti az akasztói telephelyen. Nagyterjedelmű, de könnyű árúk szállítására specializálódtak: nád, toll, szigetelőanyag, polifam.

A szállító eszközeik egész Európát bejárják Skandináviától Spanyolországig, Portugáliáig, de a fő profil Németország, Franciaország, Belgium, Ukrajna.

Telephelye megosztott: fele ipari, fele mezőgazdasági célt szolgál. Lovardát és lóverseny pályát tart fenn. Tagja a *Nyeregszemle* országos lovas turista hálózatnak, melynek központja: Ópusztaszer.

Akasztó – Tóth Sándorné nevén indult a vállalkozás 1991-ben, elektromos eszközök javításával és villanymotorok tekercselésével. Férje munkahelye megszűnt, csatlakozott a családi vállalkozáshoz színesfém-hegesztő (aluminium, réz, saválló anyagok) munkakörrel. A vállakozás 2000-ben kft-vé alakult (Al-Inox Kft.) élelmiszeripari eszközök: tartály (sör, bor, olaj, szesz) és ezekhez kapcsolódó eszközök gyartására. Külföldön is dolgoznak (Algéria, Anglia, Románia, Szerbia, Szlovákia, Csehország, Ukrajna). Elsősorban magyarországi borvidékekre készítenek borerjesztő és -tároló tartályokat. Sörerjesztő tartályokat a Független Államok Közössége (FÁK) államaiba szállítanak. Ipari pálinkafőző berendezésket is készítenek. 2014-ben fejezték be a 32 KW-os napelemrendszert európai uniós támogatással, mely tárolt napenergiával fedezi a műhely elektromos áram szükségletét. A zöldenergia pályázat elnyerése után a következő projekt a vízvágó berendezés beszerzése; már meg is nyerte a kiírt pályázatot (azonosító száma: GINOP-1.2.1-14-2004-00321). 2015 folyamán pályáznak fémmegmunkáló eszközökre is. Alkalmazottainak statisztikai létszáma: 20 fő. Hasonló profilú cég Kecelen és Kunfehértón van.

Akasztó – Tóth Imre. Ahogy beléptem a kerti lakba, elébem tárult Európa: Spanyolország, Franciaország, Németország, Olaszország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Belorusszia térképe a falon. – *Kecskeméten voltam ipartan hallgató a szobafestő tanszéken* – foglalja össze tanulmányait röviden, humorizálva Imre. E mondatban benne van életszemlélete.

Itthon dolgozott Rácz Pál mellett egy évet, majd a kötelező két év gyakorlati idő letöltése nélkül iparengedélyt kapott a tanácselnöktől, Bilekov Lászlótól. 1991-ig dolgozott ebben a szakmában, de mindig is érdekelték a világ dolgai: folyamatosan hallgatta a Szabad Európa Rádiót, német nyelvet tanult Hartán – nemsokára váltott.

Kötőgépet vásárolt, gépikötő kisiparosként termelte ruháit saját üzleteiben árulta, többek között Tompán. Itt ismerte meg az italkereskedelemben rejlő lehetőségeket, megalapította három társával a Bacchus Kft.-t, majd saját céget alapított 1992-ben: To-Pi-Ker Termelő és kereskedelmi bt.-t, amelynek fő profilja a kereskedelem volt. 1995-ben szakosodott: fuvarozó részleget alakított élelmiszer- és egyéb áruk fuvarozására (tartályos-, ponyvás kocsik, nyerges szerelvények).

Nemsokára kiépítette a nemzetközi kapcsolatait: kifelé raklapokat, faárut, visszafelé szaniter alkatrészeket, burkolóanyagot szállított, a végén már 10 autóval. Kapcsolatban volt majd az egész Európával, ehhez kellettek a térképek a falon. Sok stresszel járt ez a tevékenység, 18 év után abbahagyta. Mindig valami mást, újat, jobbat akart, azért váltott többször is. Ma már csak fuvarszervezéssel, haszongépjármű kereskedéssel foglakozik.

Filozófiája: *Nem vagyok annyira gazdag ember, hogy azt csináljam, amit akarok, de annyira mindenképpen, hogy azt ne csináljam, amit nem akarok.*

Akasztó – Oroszi Ervin borász, a Budafoki Borászati Szakképző Iskolában végzett, utána, 1991-ben a Soltvadkerti József Attila termelőszövetkezetben dolgozott, 1000 ha-on, de már döcögött a gazdaság, otthagyta. 1994-ben megalakította Csaba Gyulával a Metavin közkereseti társaságot, pincét építettek a Homok utcában, borkereskedéssel

foglalkoztak, 2000-ben kilépett a társaságból. Közben már 1996-ban szőlőt béreltek Lengyeltótiban a Balatonboglári Állami Gazdaság területeiből. 2007-ben borozót nyitott Balatonszemesen: Oroszi Présház. Termelői bort árulnak, öt fajtát: Csaba Gyöngye, Zöld Veltelini, Merlot, Cabernet rozé és vörös bort. A nádtetős épületben harminc vendéget tud fogadni egyszerre helyben fogyasztásra, és elvitelre. A 13 ha területet folyamatosan újítják európai uniós támogatásból. A présházat szeretnék bővíteni szállással. Igazi családi vállalkozás: három fő + egy alkalmazott. A két fiú besegít, részt vesz a munkálatokban, Ákos agrármérnök, Gergő éppen most vált az egészségügyi pályáról a borász szakmára, végzi a budai borászati szakképzőt. Ervin arcáról sugárzik a megelégedettség, nem akar többet, csak amit a család elbír. Mottója: *Az adott szó sokat ér, becsapni csak egyszer lehet mindenkit.*

Akasztó – Kalapos László egyéni vállalkozó. Nagybácsija Budapesten élt, az ő asztalos műhelyében került közel a szakmához. Nyaranta neki segített ebben-abban: bontott dolgokat, fát esztergályozott. A kiskunhalasi ipariban többek között Turu József akasztói születésű tanár tanította, épületasztalosként kezdte, de bútorasztalos lett különbözeti vizsgával. 1995-ben már egyéni vállalkozó, édesanyjánál épített műhelyt. 1998-ban új telephelyet választott, 180 m2 alapterületű műhelyt épített pályázat segítségével. Saját gyártású faipari gépekkel kezdte (szalagfűrész, marógép, szalagcsiszoló, faeszterga), később új, gyárban készített gépeket vásárolt. Állandóan fejlesztenie kellett. A gépek használóit egyre szigorúbb munkavédelmi szabályokkal biztosították (pl. motorfék, amely vészhelyzetben 10 másodpercen belül megáll). Készít beépített szekrényt, falépcsőt, beltéri ajtót, esztergályozott elemeket, keretlécet a méh kaptárokba.

Reklám: egyéni ajánlások útján, ill. apróhirdetést ad fel szakújságban. Húsz éve dolgozik a helybeli és környékbeli megrendelőknek, sőt az ország távoli falvaiba is. Néhány terméke külföldre is eljutott. Jobb lehetőséget nem látott, ahol önállóan érvényesülhetett volna. Önerőből, saját munkájából fejlesztette a műhelyét, nem európai uniós támogatásból. Tartalmas, szép, ötletes, kényelmes bútorokat készít, minőségi küszöb alá nem hajlandó lemenni.

Akasztó – Kézműves Ház: Sámel Zsuzsa és Endrődi András tulajdona. Mintha egy eredeti paraszthá volna, úgy néz ki az udvar, a szobák – kézműves foglalkozásokhoz igazítva. Olyan közösségi teret alakítottak ki és tartanak fenn, ahol bemutathatják és gyakorolhatják a régi kézműves mesterségeket, fogásokat, eszközöket, tárgyakat. Az udvar tele van a paraszti életmód múltbéli eszközeivel: szekér, sparhelt, szita, tökgyalu, kármentő, fatölcsér, boroshordó, szőlőprés, szakajtó, véka, bölcső, Singer varrógép. A látogató néz – a tárgyak beszélnek.

Az udvarház alkalmas nyári táborok, csoportok fogadására, játszóházi foglalkozásokra. Rendelkezésre áll: fűthető, zárt helyiség és szabadtéri fedett tartózkodó, babaszoba-konyha kisgyermekeknek és sokféle játék. Lehet nemezelni, szalmát fonni, agyagozni, csuhé- és textiltárgyakat, játékokat készíteni. A foltvarrás, kötés, horgolás, mesterfogásait is megtanulhatják a gyerekek és felnőttek. Ketten viszik az udvartartást – András és Zsuzsa –, de életet Zsuzsa munkatársaival lehel a házba, akik sokoldalú, tapasztalt

szakemberek: Fehér Mihályné, Erzsike, Németh Pálné, Margitka, Cserményi Boglárka, Lengváriné Bárány Mária és a *Fürge ujjak kézimunka kör* tagjai.

A kemencében hagyományos paraszti ételeket lehet sütni, főzni. Hátul nagy veteményes kert fogadja az érdeklődőket, ahol gyakorolni lehet a kertészeti munkákat, s amelyben a szokásos konyhakerti növényeken, zöldségféléken kívül tárkony, izsóp, kakukkfű, levendula, rozmaring, fekete nadálytő, zsálya, körömvirág, bazsalikom, borsikafű, csombor, citromfű, menta, fekete csalán, lestyán, batáta illatozik és kínálja önmagát fűszernek, gyógyszernek. E fűszer- és gyógynövényeknek már a *neve* is gyógyít, olyan szép hangzásuk van, egyben mutatják a növényvilág magyar szókincsének gazdagságát.

A programok a naptári jeles ünnepekhez és falunapokhoz kapcsolhatók. Előre bejelentett időpontokban kézműves foglalkozást tartanak. Kapcsolatban állnak a környékbeli kézművesekkel.

Akasztó – Fürge Ujjak Kézimunka kör. Vezeti: Kisléghy Györgyné. 2008 óta működik. Tagjai szívesen és nagy szakértelemmel horgolnak, kötnek, patchwork-öznek, gobelineznek, hímeznek. Szeretnék átadni és megszerettetni a különböző kézimunka technikákat fiataloknak, idősebbeknek egyaránt. A falu minden nagyobb rendezvényén részt vesznek, kézműves tábort, játszóházat szerveznek. Kiállításaik: *A fonal varázsa*, kézimunka kiállítás; *Mesélő falvédők*; *A tű fokán túl*; *Öltögető*; *Barátság fonala*; hímzők találkozója Szarvason; *Tű és cérna – megszületik a csoda*, kézimunka kiállítás; *Nagyanyáink öröksége*, helyi értékeket bemutató kiállítás. A kör folytatja üdvös munkáját.

Akasztói Polgárőr Egyesület. 2003-ban alakult. Az alapítók Csehi Zoltán, Jenei János és mások voltak. Elnöke volt: Szabó Ferenc, 2010 óta Harcsa Sándor, helyettese: Judák László, titkára: Harcsáné Csengeri Rozália. Tagok létszáma: 76 fő, 56 személy rendelkezik igazolvánnyal; ifjú polgárőr 16 fő (5-8. osztályos tanulók). Célja a falu közbiztonságának fenntartása, javítása, a lakossággal való napi kapcsolattartás és a bűnmegelőzés.

Akasztó Község Önkéntes Tűzoltó Egyesülete. Elnök: Hambalkó István. Parancsnok: Rátkai István. A község Önkéntes Tűzoltótestülete 1913-ban alakult meg 13 taggal. A legrégibb egyesület a faluban a leggazdagabb múlttal.

A nagymultú egyesület 2005-ben megfiatalította a vezetőséget, a régi és új tagokkal dolgozott tovább. Az elavult technikai felszereléseket kicserélték: tűzoltó autót vásároltak, melyet új szivattyúkkal, új tömlőkkel szereltek fel; felújították a tűzoltó szertárat, így most már a *vonulás* sokkal hatékonyabb. A felújításokat európai úniós forrásból, helyi vállalkozók sok-sok társadalmi munkájával valósították meg. 98 tagja van.

Akasztó – Ritmika Közhasznú Sportegyesület. Elnöke: Turúné Letoha Bernadett. 2007 óta dolgoznak, 2010 óta sportegyesületként folytatják tevékenységüket. Programokat szerveznek. Résztvettek országos versenyen, szabaidő parkot létesítettek, melynek biztosítják térítésmentes használatát. A kiadásokat tagdíjakból, pályázati forrásokból és civil szervezetek támogatásából fedezik. Taglétszámuk 35 fő körül mozog.

Akasztói Focisuli Egyesület. Elnöke: Klajkó Tamás. Elnökségi tagok: Dulai Andrea, Judák Ákos, Szabó Szabolcs. Alakult 2007-ben. Az egyesület tagjainak létszáma: 28 fő. Igazolt játékosainak létszáma: 71 fő, amely 7 korcsoportra oszlik: U7, U9, U11, U13 és a női felnőtt labdarugó csapat. Minden korosztály állandó bajnokságban játszik minden héten (versenyidőben). Az edzők: Ujvári Gábor, Teknyős István, Szrenkó István, Judák Zoltán. A háttér támogatást a szülők biztosítják és a megnyert pályázatok: TAO-pályázat.

Akasztó Futball Club – 1989. (Akasztó FC) (Jogelőd: Akasztói Sport Klub – 1932) Elnöke: Supka Roland. Taglétszám: 50 labdarugó, akik a következő korcsoportokra oszlanak: U16 (serdülő), U19 (ifjúsági) és felnőtt. Minden korsztály állandó bajnokságban játszik, hetente, verseny időben. Minden csapat szervezett keretek között szerepel. Edzők: Szrenkó István, Teknyős István. A felnőtt csapatot Agócs Zoltán edzi.

A csapatok anyagi hátterét biztosítják: A támogatói kör (helyi vállalkozók nagyobb összeggel támogatják); a Baráti Kör legfontosabb támogatója a csapatoknak, minden körülmények között mellettük állnak, sikerek és kudarcok esetében is. *A Baráti Kör a 12. játékos.*; És az Önkormányzat, amely a sportlétesítmény fenntartását finanszírozza. 2014/15-ben és 2015/16-os szezonban az Ági Nektár Akasztó FC. néven szerepelnek a bajnokságban a csapatok.

Három csapat: 3 x 15 = 45 focista áll játékra készen, ill. összesen 52 igazolt labdarúgó tartozik az Akasztó Futball Clubhoz.

Akasztó – A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetségéhez (MEOSZ) tartozik a faluban két csoport. Mozgáskorlátozottak Bács-Kiskun Megyei Egyesületének akasztói csoportja. Kezdetben Kiskőröshöz tartozott (1994-1995), 1996-ban 260 taggal önállósult az akasztói tagság Morvai Zoltánné vezetésével, aki 17 éven át vezette az egyesületet, ekkor a tagok létszáma 120 fő volt. Az egyesületi munkából kiemelkedett a Mozgáskorlátozottak dalköre, mely kezdetben 16 főből, később 10 főből állt. Felléptek helyben, a környék falvaiban, Lakitelken és Budapesten rendszeresen.

2012-től Teknyős Pálné vezeti. Taglétszám: 61. Találkozót szerveznek évente. Tagdíjból és a vállalkozók támogatásából gazdálkodnak.

Kiskőrös és Környéke Mozgáskorlátozottak Egyesülete Akasztói Csoportja. 1993-ban alakult Kiskőrösön. Önálló egyesület. Taglétszám: 114 fő. Elnöke: Détári Ferencné (Kiskőrös). Titkár és csoportvezető: Lestákné Hegedűs Zsuzsanna, négy éve végzi e munkát, Szabó Jánostól vette át a csoportot, aki 1993-2011-ig vezette azt. Kezdetben 320 tagja volt az egyesületnek. Évente három-négy közgyűlést tartottak. Kirándulásokat szerveztek, lakásfelújítási támogatást igényeltek, baráti találkozókon vettek részt a környező falvakban és Budapesten.

A mozgáskorlátozottak egyesületének tagjai a következő kedvezményekben részesülhetnek, ha az adott követelményeknek megfelelnek. A kedvezmények elnyerésének lebonyolítása egyben a mindenkori vezető önként vállalt kötelessége. Feladata: idős emberek rendszeres látogatása, napi szükségleteik kielégítése, MOPED (három- vagy

négykerekű elektromos motor), gyógycipők beszerzése, alkalmankénti szakorvosi vizsgálatok lebonyolítása; méltányossági nyugdíjemelés, fogyatékossági ellátás, évenkénti gyógyszer támogatás és rendkívüli segély, parkolási igazolvány, súlyadó intézése; LÁT (Lakásátalakítási Támogatás) lebonyolítása, személygépkocsi vásárlás, ingyenes jogszolgáltatás, pályázatok intézése. Baráti találkozókat szerveznek, negyedévenkénti taggyűlés tartanak, a karácsonyi ünnepeket közösen ünneplik, kirándulásokat szeveznek gyógyfürdőbe.

Anyagi támogatást az egyesülettől (irodai munkák tárgyi feltételei), a helyi önkormányzattól és a vállalkozóktól kapnak.

Magyar Vöröskereszt Akasztói Szervezete. Elnök: Dr. Pálúr István. Titkár: Lőczi Jánosné, 1956-2007-ig, 51 éven át. Legmagasabb kitüntetése: A Vörökeresztes Munkáért – arany fokozat, 2005. A kitüntetett Suhajda Ferencné 2010-től vezeti a szervezetet, aki már korábban is belefolyt a munkába. 2013 óta évente már háromszor szerveznek önkéntes véradást, amit hosszú évek óta vacsorával hálál meg a szervezet. A lakosság százalékában a véradók elvárt aránya 5%, Akasztó a Kecskeméti vérellátó területen az elsők között áll. Statisztikai adatok igazolják állításunkat:
2011-ben: 1. Tabdi. 2. Soltszentimre. 3. Akasztó (8,79 %)
2012-ben: 1. Tabdi. 2. Soltszentimre. 3. Akasztó (8,24 %).
2013-ban: 1.Akasztó (9,77 %). 2. Soltszentimre. 3. Tabdi.
2014-ben: 1. Akasztó (8,86 %) 2.Tabdi.
2015-ben Akasztó 7,7 % lett. [35]

Az **akasztói** Nyugdíjas klub hosszú éveken át működött: Lőczi Jánosné 25 évig vezette társai segítségével. Dalkörük sokszor fellépett helyben és a környező falvakban.

Akasztó Gazdakör. Alapítási éve: 2010. Az egyesület alapító elnöke: Odrobina József. Jelenleg, 2015-ben 37 tagja van. Szakmai fórumokat szervez, a gazdák érdekképviseletét gondozza (földtörvény, pályázatok).

Akasztó – Sziki Vendégház. Apartman. Falusi szálláshely. Tulajdonosa és üzemeltetője: Martinkovics Tibor és Martinkovicsné Bús Ildikó. A vendégházat 2007-ben nyitották meg a Kiskunsági Nemzeti Park területén, Akasztó középpontjában. Nevét a falu határában elterülő szikes pusztákról kapta. A megfáradt vendégek kényelmes fekhelyen pihenhetnek, miután megkóstolták a vendégház borait a boltíves pincében.

Akasztó – Lóki András és Szabó Gyula vállalkozása 1995-ben indult. Mi csak így hívjuk: Kábeltv, szolgáltató betéti társaság. A *szolgálat* szép magyar szó: a közösség szükségleteit szolgáló rendszeres tevékenységre, ill. ennek szervezetére, intézményére használjuk e szót. Feladata: *távközlési vezetékes műsorjel továbbítás*; internet / világháló szolgáltatás, számítástechnikai szolgáltatások; a kábeltv munkatársai ugrásra készen állnak, hogy rögzítsék a falu eseményeit, híreit, életét, videofilmet készítenek a falu rendezvényeiről (önkormányzat, egyház, iskola, óvoda, faluház). – Működésük állandó

készenlét és a szolgálat jegyében zajlik, miközben mindketten állandó munkahellyel rendelkeznek.

Kereskedők a faluban: Király István: Király Csemege; Tóth László: Nemzeti Dohánybolt, ill. Totyika, vegyeskereskedés; Arany János: Hentesüzlet; Jónás Józsefné: Festékbolt; Kállai Pál: Mezőgazdasági bolt; Kovács Béla: Vas-Műszaki Bolt; Lajkóné, Anikó: Háziasszonyok Boltja; Danisné Szabó Márta: Bolero. Fodrászkellék és illatszer-bolt és így tovább.

Vendéglátó egységek: Szabó József: Halascsárda; Suhajda Imre: Zöld Vendéglő; Fehér Katalin: Oázis Cukrászda; Szabó János: Bika Kocsma és így tovább.

A jól végzett munka után jó ebéd jár. Voltak s vannak személyek a faluban, akik jól forgatják a főzőkanalat, és akiket meg lehetett szólítani, ha a faluközösségért dolgozókat étellel, itallal kellett ellátni, s akik egy szóra siettek, ha főzni hívták őket. Ők finom ételeket készítettek, azzal kedveskedtek, szolgáltak és szolgálnak a falunak. A sor hosszú: Csatai István, Juhász Barnabás, Nagy József (1954-2012), Jenei János, Klajkó József, Dulai Pál, Rátkai István, Kiss András és mások, akiknek a nevét híven őrzi majd a falu emlékezete.

*

De ki e legendák hőse? Az Akasztói Ember.

Hogy *néz ki* az Akasztói Ember? Milyen a testi felépítése: a termete, az arca, a haja, a szeme?

Az Akasztói Ember *etnikai embertani képét* Henkey Gyula rajzolta meg. Alább az ő gondolatait idézem.

Akasztói embertani felméréseire 1978-ban a tüdőszűrésekkel párhuzamosan került sor. Azokat 18 és 70 év közötti férfiakat és nőket vizsgáltam, akiknek szülei, nagyszülei a régi akasztói, vagy részben azon szomszédos községekbeli családokból származtak, melyekkel az akasztóiak már az első világháború előtt is összeházasodtak. Összesen 375 akasztói jelent meg az embertani vizsgálaton.

Az akasztói férfiakra az enyhén magas, a nőkre a nagyközepes termet a jellemző (magas a termet a férfiaknál 170, nőknél 159 cm-től), a fejjelző mindkét nemnél nagy méretek mellett rövid (a fej felülnézetben közel kör alakú), az arcjelző széles, a járom-csont nagyrészt előreálló, többségben van a közepesen kiemelkedő, egyenes orrhát, a barna-fekete hajszín férfiaknál 99,4 %-ban, nőknél 98,6 %-ban észlelhető; szemszín tekintetében férfiaknál barna (47,1 %), világos, zöldes, nőknél barna (47,5 %), zöldes, világos az előfordulás sorrendje.

Az akasztóiak között három típusnak, a *közép-ázsiai (törökös)* réteghez kapcsolódó *turanidnak* (29,1 %), *pamirinak* (13,1 %), valamint a zürjéneknél, Finnország, Észtor-szág, Lettország keleti felében, Fehéroroszországban, Lengyelország északkeleti részé-ben és a Novgorod környéki oroszoknál gyakori *keletbaltinak* (10,4%) van jelentősebb szerepe.

Az előfordulás szempontjából első helyen álló *turanid* típuson belül a *turanid-nagyalföldi típusnak* (1. kép)

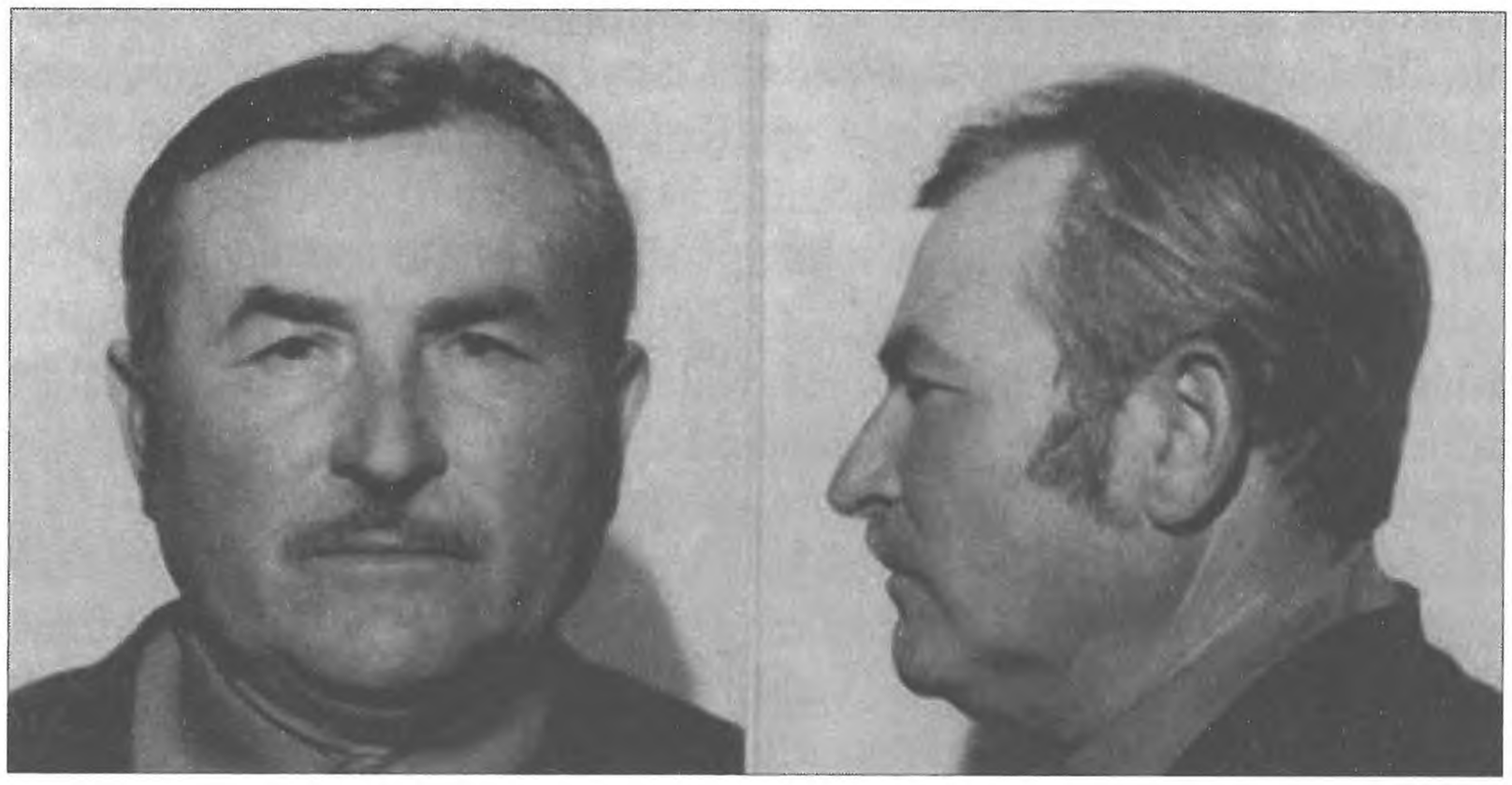

1. kép.

és az *észak-kazakisztáni* (2. kép)

2. kép.

változat gyakorisága jelentősebb. A *turanid-nagyalföldi típusnak* változatra a magas vagy nagyközepes termet, erős alkat, a fej nagy méretei mellett rövid fejjelző, előreálló járomcsont, közepesen kiemelkedő, egyenes vagy enyhén domború orrhát, barna vagy zöldes szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. Az *észak-kazakisztáni* változat termete kifejezetten magas, a fej méretei még nagyobbak, az arc még szélesebb és a járomcsont is némileg erősebben előreálló, mint az előbbi változatnál. A *pamíri* típusra a nagyközepes termet, kacsú alkat, a fej kis méretei mellett rövid fejjelző, közepes arcjel-

ző, lekerekített járomcsont, a közepesnél erősebben kiemelkedő, domború vagy egyenes orrhát, barna vagy zöldes szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. De az akasztóiaknál és általában a magyaroknál lényegesen gyakoribb a *pamiro-turanid* átmeneti forma (3. kép),

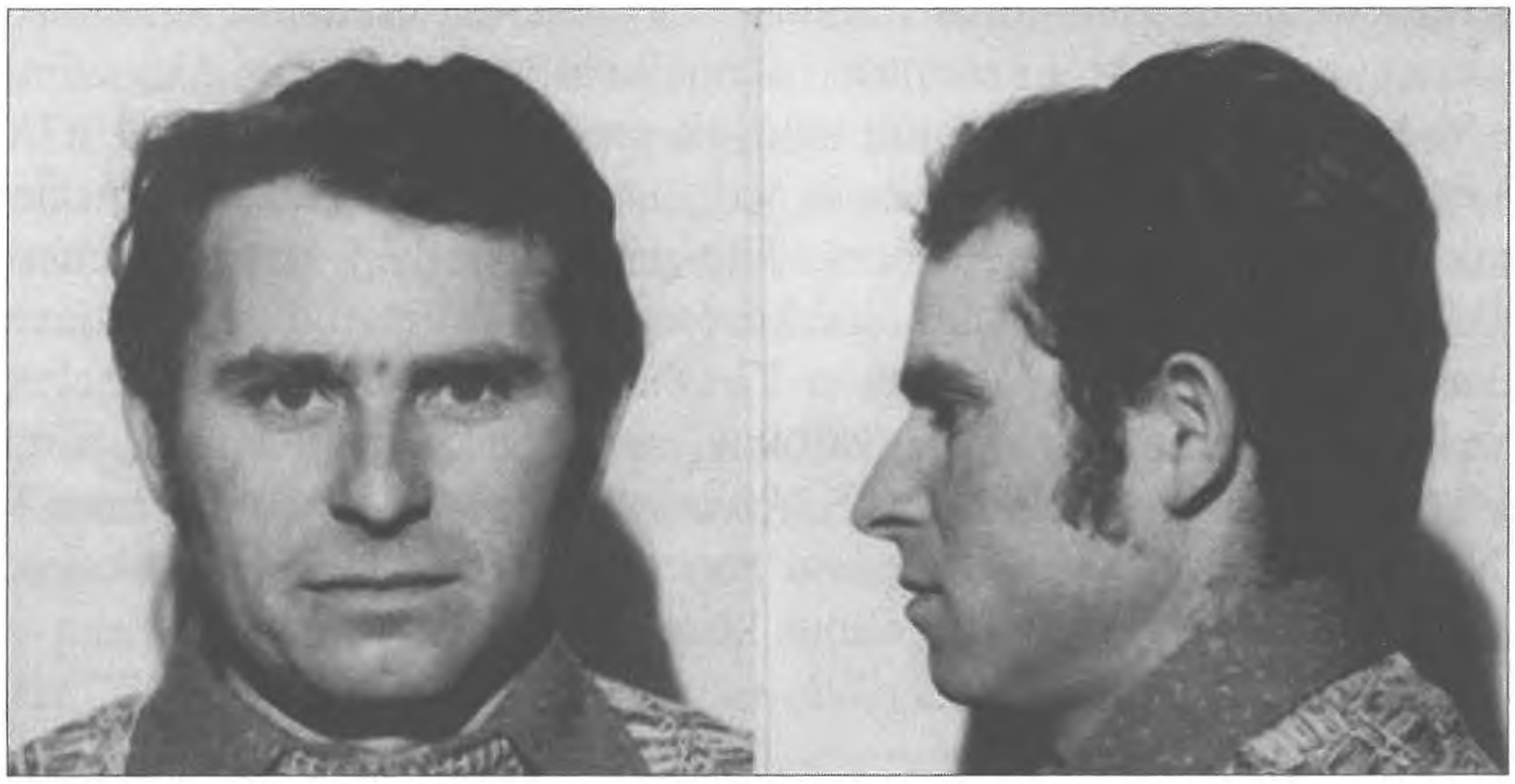

3. kép.

melynél a termet kissé magasabb, a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb és a járomcsont is előreálló. A *keletbalti* típus klasszikus formájánál a termet közepes, az alkat zömök, a fejjelző rövid, széles, alacsony arc mellett az arcjelző széles, az orrhát a közepesnél gyengébben kiemelkedő és homorú, a szemszín világos és a hajszín sötétszőke, de az e típusba sorolt akasztóiak nagy többségénél a hajszín barna, főleg a gyakori *keletbalti* + *turanid* (4. kép) formánál.

4. kép.

Az 1-4. képekkel bemutatottak az akasztóiakra jellemző típusok 77 %-át képviselik.

Akasztó a török hódoltság alatt elnéptelenedett, az újratelepülők 1719 körül érkeztek, a helyi hagyományok szerint jelentős részben Trencsén megyéből, de Dr. Benda Kálmán országos hírű történésznek az volt a véleménye, ahová nem a földesúr szervezett telepítést, feltételezhető, az oszmán-török hódítás elől menekült családok leszármazottai költöztek vissza az északi tájakról származó rokonaikkal együtt. Bár az Akasztón felmértek között 36 %-ban voltak kimutathatók szlovák eredetű családnevek, de a XVI-XVII. században észak felé menekülő magyarok, vagy utódaik a környezettől új, szlovák nevet is kaphattak, de a XV. századi Knyiezsa-féle néprajzi térkép szerint Trencsén megye déli felének lakossága már a menekülők érkezése előtt vegyesen magyar-szláv volt.

Akasztó a Duna-Tisza köze azon 17-18. században újratelepült helységei közé tartozik, melyekben a honfoglaló magyaroknál is leggyakoribb két típus, a turanid és a pamíri együttes előfordulása jelentős, 42,2 %-os, nagyobb a 35,7 %-os Duna-Tisza közi átlagnál. Nemcsak a típusok megoszlása, hanem antropológiai-statisztikai számítások szerint is az akasztóiak a palócokhoz állnak közelebb.[36]

*

Eric és Rita, Belgiumból

Akasztó: ons geliefde dorp

Hongarije is ons tweede vaderland geworden sedert 8 jaar en Akasztó is onze echte "thuis" want we verblijven er langer dan in ons eigen land België - waar we in Vlaanderen (Brakel-Opbrakel) wonen en Nederlands spreken.

Wij houden van Akasztó om diverse redenen.

Hongarijeleerden we kennen in 1956 toen de televisie (TV) onscherpe zwartwit beelden toonde van de opstand van dit volk tegen de Sovjet Unie (voor ons gewoon de Russen). Deze gebeurtenis werd bijzonder reëel door de vlucht van Puskas Ferenc, de beroemde voetballer, naar het westen. Wij waren zowaar fans van de "kleine majoor" voetbaltovenaar en goalgetter bij Real Madrid.

Vanin de tachtiger jaren tot heden zijn wij lid van een uitwisselingsorganisatie (doel gastvrijheid aanbieden aan buitenlandse gasten). Via deze weg kwamen wij in contact met een Hongaarse familie. Op een julidag stond in Brakel (onze gemeente met 15000 inwoners) de familie Lelkes voor de deur: vader, moeder en een dochter (Monika 11 jaar en ze kon goed opschieten met onze kinderen). We reisden met hen naar diverse plaatsen in België en het klikte goed tussen ons, ondanks de moeilijke communicatie door de taalbarrière. Wij werden uitgenodigd hen laterin Hongarije te bezoeken.

Toen kwamen wij op kennismakingsbezoek bij deze familiein Kiskőrös (nog in de socialistischetijd). Dit was voor ons zowat het eerste echte contact met het land van de Magyaren en dit viel bijzonder goed mee. Door de gastvrijheid van onze gastfamilie die ons onvergetelijke ervaringen bezorgde: zoals de wondermooie natuur in de omgeving, grote culturele steden, mooie monumenten, bijzondere evenementen, kuurbaden, het

eten van pörkölt, enz. Ik was toen reeds een hobby ornitholoog en het waarnemen van de Grote Trap (Tuzok) in het gezelschap van een lokale landbouwer maakte ons zowaar lyrisch en als ervaring onvergetelijk. Daarenboven bleek de ooievaar (gólya) hier een gewone broedvogel te zijn en dan hebben we het niet over de vele merkwaardige waarnemingen.

De volgende tientallen jaren bleven wij in contact met onze Hongaarse vrienden via diverse kanalenen af en toe kwamen zijn naar ons toe en wij op tegenbezoek naar Kiskőrös. Wie kon toen weten dat Hongarije EU zouden worden? Zo leerden wij dit volk en hun land nog beter kennen en waarderen in diverse aspecten. Dit kon toen enkel in de schoolvakanties want wij waren beiden leraren (hogeschool en lagere school). Intussen naderde de tijd van het pensioen en mijn rugproblemen werden er niet beter op. In het kuurbad en dit op aanraden van een Belg rijpte het idee hier een woning te kopen. Wij kochten een huis in Akasztó (2003-De dochter Monika leefde sedert haar huwelijk namelijk in dit dorp en haar man Pisti is er geboren en getogen) enonze vrienden regelden alles voor ons. Dit was nodig want onze kennis van de moeilijke Hongaarse taal was nihil.

Sedert 2004 werden al onze vakanties doorgebracht in Akasztó en dit overtuigde ons 100% dat dit wij hier onze tweede thuis gevonden hadden. Bijgevolg verblijven wij sedert 2008 (ons pensioneringsjaar) zowat 7 maanden (op jaarbasis) in dit dorp en of dit een belevenis of ervaring is! Natuurobservatie (voor ons iets wonderbaarlijks), de open ruimte (levegő), de vriendelijke mensen (buren), de leuke evenementen, het goede weer, de fietsmogelijkheden, de puszta met het nationale parken o. a. een ringstation, kortom het goede leven enz. wie kan dat niet waarderen?

Wij leerden wel intussen en dit via een avondschool de Hongaarse taal (een bijzonder moeilijke maar een mooie taal). De waardering van de mensen hiervoor is de beste stimulans. Intussen ontvangen wij hier onze familie, vrienden en kennissen en proberen ook hen leuke ervaringen te bezorgen. De beste ervaringen voor hen is het contact met de mensen.

Over dit alles schrijven wij met plezier op een blog (inclusief de rijke geschiedenis –Vlaanderen en Hongarije hebben een stuk gemeenschappelijke geschiedenis via de Habsburgers - en cultuur) om het thuisfront te informeren over onze leuke avonturen in het land van de Magyaren…

Akasztó ons geliefde dorp dat we niet meer willen missen!

Eric Van Cauwenberge – Rita D'haeyer Belgen die met plezier proberen "halve-Hongaren" te zijn…

Magyarul.

Akasztó: a szeretett falunk

Magyarország nyolc éve a második hazánk és Akasztó az igazi „otthonunk", mivel több időt töltünk itt, mint a saját országunkban Belgiumban – ahol Flandriában (Brakel-Opbrakel) élünk és hollandul beszélünk.

Szeretjük Akasztót különböző okokból.

Magyarországot 1956-ban ismertük meg, akkor a TV életlen fekete-fehér képernyőjén keresztül hangsúlyozta e nép felkelését a Szovjetúnióval szemben (nekünk egyszerűen oroszok). Ez az esemény, Puskás Ferenc a híres magyar futbalista nyugatra menekülésével lett igazán valóságos. Kedvencünkké lett a „kis őrmester", a Real Madrid futbalvarázslója és gólkirálya.

A nyolcvanas évektől napjainkig egy cserekapcsolattal foglalkozó szervezet tagjai vagyunk, célunk a külföldiek vendéglátása. Így ismerkedtünk meg egy magyar családdal. Július egyik napján Brakelben (15000 lakosú város) az ajtón bekopogott a Lelkes család: apa, anya és lányuk, Mónika, aki 11 évesen jól kijött a gyerekeinkkel. Belgium különböző helyeire utaztunk velük, nagyon jól megértettük egymást a kommunikációs problémák és a nyelvi különbözőségek ellenére. Meghívtak bennünket, hogy majd látogassunk el Magyarországra.

Ismerkedő látogatásra érkeztünk ehhez a családhoz Kiskőrösre, még a szocialista időben. Ekkor kerültünk először kapcsolatba a magyarok országával és ez nagyon megtetszett nekünk. A vendéglátó család vendégszeretete felejthetetlen élményt nyújtott: éppúgy a környék csodálatos természeti világa, a kulturális városok, a szép műemlékek, a különleges események, a gyógyfürdők, a pörkölt stb. Már akkoriban hobbi ornitológus voltam. A túzok közelsége a helyi gazdához lírai költeménybe illő volt és felejthetetlen élményt nyújtott. Ezenfelül láttuk, hogy a gólya költőmadár, és még sok egyéb különlegességben volt részünk.

A következő évtizedekben különböző módokon maradtunk kapcsolatban a magyar barátainkkal, néha meglátogattuk őket Kiskőrösön. Ki tudhatta akkor, hogy Magyarország az EU tagja lesz. Így egyre jobban megismertük ezt a népet és az országukat és értékeljük őket sok szempontból. Csak az iskolai szünetekben tehettük meg, mert mindketten tanárok voltunk: általános iskolai és főiskolai. Közben közeledett a nyugdíj és a hátproblémáim sem javultak. A gyógyfürdő és egy belga tanácsára ért meg a gondolat, hogy itt vásároljunk egy házat. Akasztón vásároltunk egy házat. (2003 – Monika a házasságkötése óta él ebben a faluban férjével, Pistivel, aki itt született és nevelkedett, és a barátaink mindent elrendeztek. Ez szükséges is volt, mert a tudásunk a nehéz magyar nyelvből egyenlő volt a nullával.

2004 óta Akasztón töltöttük a szabadságunkat és 100 %-ig meg vagyunk győződve, hogy a második otthonunkra találtunk. Nyugdíjazásunk, 2008 óta hét hónapot töltöttünk ebben a faluban, sok élményt és tapasztalatot szereztünk! A természet megfigyelése számunkra csodálatos, a levegő, a barátságos emberek, a szomszédok, az érdekes események, a jó idő, a kerékpározási lehetőségek, a puszta a Nemzeti Parkokkal, röviden a jó élet.

Ki ne értené ezt?

Közben egy esti iskolában magyarul tanultunk: különösen nehéz, de nagyon szép nyelv a magyar. Az emberek megbecsülése ösztönöz a legjobban. Időközben fogadtunk már vendégeket, a gyermekeinket, barátainkat, ismerőseinket és megpróbáltuk a szép élményeket megosztani velük. A legszebb élmények számunkra mégis csak az emberekkel való kapcsolat.

Minderről szórakozásból egy blogon is írunk: belefoglalva Flandria és Magyarország gazdag történetét is. A Habsburgok és a kultúra révén még közös pontjai is vannak a két

ország történelmének. Tájékoztatjuk az otthoniakat a Magyarok földjén ért kalandjainkról ...

Akasztó a kedves falunk, amit már soha nem akarunk elhagyni.

Eric Van Cauwenberge és Rita D'haeyer belgák, akik örömmel próbálnak „fél-magyarokká" lenni.

Fordította hollandból/flamandból: Bónis Tamás, református lelkipásztor, Csögle.

*

Mi, a falu lakói, köszönjük Eric és Rita meleg hangú nyilatkozatát. Köszönjük a sok szép képet és szöveget, melyeket világgá röpítenek falunkról az interneten. Tettekkel bizonyítják, hogy valóban szeretik a falunkat. Kívánjuk, hogy még sok-sok örömteli évet töltsenek el otthonukban – Akasztón.

*

Zárszó a legendáriumhoz.

A legendák tanyaudvarból és parasztudvarból indultak és országos szintre emelkedtek a növénytermesztésben, az állattartásban, műszaki-technikai eszközök gyártásában, javításában és kereskedelmében, a szőlőtermesztésben és borászatban, a kézműves foglakozásokban, a zenében, a korszerű kertészetben, kertgazdálkodásban, a kisipari termelésben stb. Vagy a hagyományos gazdálkodást fejlesztették tovább és új irányba indultak, de mindig megmaradtak a falu közösségének keretei között, miközben nyitottak az országra, Európára.

Ilyen a modern magyar falu: örökölt és megélt földjén, a szikes-agyagos-homokos talajon éli életét, őrzi történelmét és építi jövőjét.

Folytathatnánk a felsorolást, mert vannak még érdekes, értékes személyek, közösségek, társaságok s említésre méltó, érdemes eredmények, teljesítmények.

Az Olvasó bizonyára elgondolkodik: De hát x is, y is kiemelkedő teljesítményt nyújtott, és eszébe jutnak, többek között, a vállalkozók is. Igaza van. Mindenkinek megvan a maga legendárium gyűjteménye. Van rokona, barátja, ismerőse vagy bárki más, akit csak hírből ismer, s akit mégis nyugodt lelkiismerettel ide sorolna.

Így van jól, de a válogatás nehéz feladat, s a terjedelem is nagy úr, korlátokat szab. A magam példáján tapasztaltam.

Majd tíz évig kerestem az „igazságot", míg megtaláltam az akasztói emberek ajkán (**A igaztörténet**).

Majd húsz évig gyűjtöttem a tragédia költészetét – balladáit – a faluban, míg összeállt a legendás balladakincs (**Rákóczi kis úrfi**).

Harminc évig figyeltem az akasztói emberek ajkát s halmoztam a verseket, míg összegyűlt a falu verskincse (**Rejtett rímek 1-2**).

Negyven éve figyelem az akasztói emberek lelkét, mint kötődik a tájhoz, a földhöz, az életet adó környezethez. Máig figyelem, hogy ad nevet a dűlőknek, legelőknek, domboknak, vizeknek, hogy el tudjon igazodni a majd hét-nyolcszáz éve örökölt kies földön. (**Földrajzi nevek**. Kézirat, megjelenésre vár.)

Több mint ötven éve gyűjtöm a dalokat: **KINCS A LÁDA FENEKÉN**. Gyűjtésem lényegét **AKASZTÓ DALKINCSE** alkotja. (Lásd a Függelékben!)

Nem folytatom. Legyen elég ennyi ékes szóba szedett legenda.

A kosár betelt!

*

A jövő legendái. Ma, 2015-ben **420** vállalkozó van a faluban, aki Akasztón él és dolgozik, ebből **62** sikeres, eredményes, „menő", a statisztika szerint. A lehetőség ott áll mindenki előtt: van, aki él vele, s van, aki nem. *Minden paraszt tarsolyában hordja a marsallbotot* – mondja a közmondás a sakkjátékra. Hasonlóan: *Minden gazdálkodó és vállalkozó tarsolyában hordja marsallbotot*: a siker, a legenda magját – csak rajtuk áll, hogy szárba szökken-e.

*

ZALAI SZALAY LÁSZLÓ, UJVÁRI BENJÁMINNÉ SZTRAKA ZSUZSÁNNA, KRIZSÁN GYÖRGYNÉ VARGA ROZÁLIA, RAFFAI SAROLTA, KISS BENEDEK, ÁRPÁS KÁROLY – ők a *legenda aurea* tagjai, külön szerepelnek a kötetben.

*

Jegyzetek:

1. Hét nappal korábban leírtam (2015. 03. 22-én) e címet, mint ahogy hallottam a rádióból a *Székelyföldi legendáriumról*. Megnéztem a világhálón: már 2008-ban kiadták a Székelyföldi legendáriumot, s azóta továbbfejlesztették a témát. Egyszerre örültem: Gyönyörű munka! és bánkódtam: Már megint megelőztek? De megnyugodtam, mert én a Niké-Victoria mítoszból indultam ki. A mítosz és a legenda fogalma hetekig bírkózott elmémben: melyiket használjam?

A mítosz és a legenda jelentésköre közel esik egymáshoz, jelentésüket elsősorban eredetük határozza meg: a mítosz ókori műfaj, a legenda középkori.

Végül a legenda győzött. Ugyanaz a nyelvi forma egyszerre két (vagy több) élethelyzetben is használható, de micsoda külöbség van esetünkben két fogalom jelentése között! Célunk mégis egy: A Tegnap, a Múlt élesztése, ébren tartása a Holnap, a Jövő érdekében.

2. Világháló: Viasat History. A civilizáció felemelkedése. 1. rész. 2015. 08. 14. 21:00.

2a. Stadler József: Onkel Joschkas Imperium. Der Spiegel, 1995. 11. 06.

2b. Mikszáth Kálmán: Legenda. Összes művei 15. 242.

3. Oldom a legenda homályát, honnét a látszat. A csurgói gimnáziumban latint tanultam. Tanárunk, Pókos Ferenc, hét (!) nyelven beszélt, írt, olvasott: latin, olasz, spanyol, francia, angol, német, magyar. Sajnálkozva jegyezte meg: – *Oroszul nem tudtam megtanulni, mert az orosz csapatok hamar ideértek* (ti. Csurgóra). Latin órán a tanár úr mindig elmondta, hogy vették át az élő európai nyelvek az adott latin szót, amit épp tanultunk. A „vándor" szavak engem nagyon érdekeltek. Érdeklődésem a nyelvek iránt és szórványos ismereteim a latin órák terméke. Köszönjük, Tanár Úr! Áldja Isten az emlékét!

4. Arany János: A walesi bárdok.
5. A szabad költözködési jog a jobbágyságnak a 13. századtól szerzett joga: a jogosultak elköltözhettek a földesuruk földjéről; alapvető jog volt a gazdálkodás, adózás stb. szempontjából, de amit egészen 1848-ig mindig vitattak. Sokszor a két földesúr megegyezésén múlt a jobbágy sorsa. Hogy milyen fontos volt, mutatja az akasztói jobbágyok büszke és határozott kijelentése: „Mink szabad jobbágyok vagyunk…, kinek hova tetszik, elmehetünk".
6. Csoóri Sándor: Nomád napló, Bp.1978.140.
7. Németh László: Szörnyeteg. In: uő.: Szerettem az igazságot 2. Bp. 1971. 415.
8. Id.: Csoóri Sándor, Készülődés, Bp.,1987. 220.
9. Id.: Csoóri Sándor, Készülődés, i.m. 419.
10. Füveskert. 1954-1995, Bp.,1995. 7.
11. Csoóri Sándor: Készülődés, i. m. 58.
12. Világháló: TAO-program: Felcsút Puskás Akadémia FC. építésére vonatozó támogatások forrásai: Szöllősi György, a Puskás Akadémia kommunikációs igazgatója.
http://www.mlsz.hu/blog/2013/10/14/fejlesztes-tao-palyaztatas/
13. hu.wikipedia:org/Wiki/ETO_Park
14. Pataki Frigyes: Soltvadkerti Református Egyházközség története. Soltvadkert, 1995. 3-4.
A témában nemrég megjelent monográfia útbaigazítja az érdeklődőt: Tóth Tamás: A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye 18. századi megújulása. Budapest-Kalocsa, 2014. 177, 179, 199, 203 (Pataji vita). – A szerző dedikált könyvét Boldóczki Sándortól és Tündétől kaptam, Kiskőrösről. Köszönöm.
15. Fekete János: Kiskunfélegyházi útmenti keresztek. Ethnographia, 95(1984)1. 80.
16. Puky Károly: A Magyar Haza. Kis Kúnság. In: Bács-Kiskun Megye Múltjából 6. Kecskemlét, 1983. 56.
17. Bács-Kiskun Megye Múltjából 6. i.m. 150, 168.
18. Id. Kovács Ferenc-Rakonczai János: Geoinformatikai módszerek alkalmazása a tájváltozások értékelésében a Kiskunsági Nemzeti Park területén. Földrajzi konferencia, Szeged, 2001. 14. old.; (3) Az adatot. Iványosi Szabó A[ndrás]: a KNP természetföldrajzi környezete. In: Tóth K. szerk.: 20 éves a Kiskunsági Nemzeti Park 1975-1995. Kecskemét, 1996. 17-36. oldalról vette, amely viszont a Kereskedelmi Közlöny 1893. évi kimutatására hivatkozik. Az idézett mondat: „A Kereskedelmi Közlöny 1893. évi kimutatása szerint a legtöbb hazai sziksót termelő település Akasztó volt évi 4-5 ezer mázsával." Mondhatjuk? Ez a falu még a só hátán is megél.
19. Kecskemét, Cifrapalota: 2013. 7. 26-10. 23.
20. Hagyományok és hagyományos mesterségek. Adventi kiadvány. Kecskemét. 2015. 33. o.
21. Vörös Júlia: Akiben együtt él a vers és a dal. In: I. m. 173.
22. Kalmár Benedeknek köszönöm e szakkifejezést. „Perctalaj": nagyon rövid idő áll rendelkezésre, hogy megfelelő minőségben, káros taposás vagy a munkaeszközök tönkretétele nélkül tudjuk megművelni a területet. Röviden: akkor kell a talajt művelni, amikor lehet.
23. Réthei Prikkel Marián: A magyarság táncai. Budapest, 1924.

24. Sárosi Bálint: Magyar népi hangszerek. Bp. 1973. 37.
24a. folkradio.hu/hirek/archivum/2009/01
25. Vö. Dienes András: A fiatal Petőfi. Budapest, 1968. 9-21.
26. Németh László: Európai utas. Bp. 1973. 330.
27. Megjegyzés: Úgy mutattam fel a két nagy könyvet, mint Mózes a kőtáblákat. – Szónoki (retorikai) teljesítmény volt, amire készültem (hisz magammal vittem a két művet), mégis a szituáció hívta elő, s adta meg az ösztönző lökést: az ismeretlen falu népe (akkor voltam először Krasznán), a központ, Petőfi Sándor szobra, az ünnepi alkalom és a biztos tudat: Minden ember – költő: Akasztó példája bizonyítja. Ez a meggyőződés adta az érzelmi töltést a kiálláshoz: a testbeszédhez, a megfelelő hangerőhöz, hangsúlyozáshoz, s gesztusokhoz, szóval az attitűdöt az egész jelenethez, „produkcióhoz". Jegyzeteket nem készítettem, de évek óta mondtam magamban és hangosan Petőfi idézett sorait, (csak két sort idéztem) ezért előadása reprodukciónak is felfogható, hatását az érzelmi töltés és a hangsúlyozás biztosította.
Figyelem magam, hogy csábítana a részletek további kidolgozása, de legyen elég ennyi. Öröm s megnyugvás: Akasztó nevében szólhattam egy Partiumi magyar faluban, Krasznán, ugyanakkor tisztelet a nagy költő emlékének.
Beszédem szövegét emlékezetből jegyeztem le 2012. április 20-21 között, később kiegészítettem, pontosítottam.
28. Kaposi Márton: Intuíció és költészet. Bp. 1994. 205, 207; intuitív: ösztönös megérzés, képesség az igazság előzetes élményszerű megismerésére.
29. Freud, Sigmund: A költő és a fantáziaműködés. In: Művészetpszichológia. Bp. 1983. 193.; Németh László: A kísérletező ember. Bp. 1973. 203-218., 230-243., 262-268., 269-274.
30. Id.: Faragó József: A népballadák és Sinka István balladái. Kortárs 38(1994)10. 52.
31. Kerék Imre: Költészet. In: Aranylen. Kaposvár, 2015. 45. Két Márai-etűd.
32. http://www.borrend.hu/a_magyarorszagi_borrendek_tortenete
33. http://www.akasztoifacan.hu; http://www.csengodivadaszok.hu
34. Heidi Strobl: Tökételek. Fajták / Termesztés / Receptek. Budapest, 2007.
Tök: Az Új élő népzene 1. c. lemezről. Udvarhely, Erdély. Kiadó: Táncház Együttes, 1996. www.tanchaz.hu – Énekli: Berecz András.
35. Az adatokat Dr. Horváth Lászlónak, a Magyar Vöröskereszt Bács-Kiskun Megyei Szervezete igazgatójának köszönjük.
36. Henkey Gyula: Akasztó népességének etnikai embertani vizsgálata. Cumania 14. Kecskemét, 1997. 313-329. – Rövidített változata: Akasztói magyarok embertani képe. Kecskemét, 1999. XI. 11. Kézirat. Vizsgálatainak eredményeit a Cumaniaban megjelent dolgozatában foglalta össze, e rövidített változatot a nagyközönség számára készítette. Henkey Gyula (Léva, 1920–Tiszakécske, 2010). A kárpát-medencei magyarság etnikai embertani vizsgálatával és népességtörténetével, a magyar nép származásával foglalkozott. Embertani kutatásokat folytatott Kecskeméten és környékén (1956–1971), a Jászságban (1971–1973), a Nagykunságban, a Tiszazug környékén (1973–1979), a Dunántúlon (1980-as évek). Magyarország több mint 150 helységének etnikai embertani feldolgozását fejezte be, méret-, alak- és színkomplexió szerinti főbb embertani sajátosságait gyűjtötte össze (1956 és 1997 között több mint 35 000 főn!). Embertani gyűjtéséből

vitatható etnogenetikai és őstörténeti következtetéseket is levont. Véleménye szerint a mai magyar felnőtt lakosság még mindig őrzi az ősi rasszok jegyeit: a magyarság döntő mértékben közép-ázsiai eredetű nép (46,8%). A Kárpát-medencében 198 népcsoportot vett fel, s ebből 110 csoportban a közép-ázsiai eredet dominált. Bartucz Lajos nyomán megkülönböztetett egy *homo pannonicus* embertípust, amelyet Henkey Gyula *turanid-nagyalföldi típusnak* nevezett el.
E rövid jellemzés kéziratát Henkey Gyula 1999. 11. 11-én küldte el e sorok írójának. (Kozák Péter: http://nevpont.hu/view/9980)

Akasztó Döbrögec

Miért tetszik nekem Döbrögec?
Talán a szülőhelyemre emlékeztet, amely éppolyan távol, négy kilométerre volt falutól, mint Döbrögec? Nem hiszem. Inkább azért, mert nagy kultusza van az olyam pihenőhelyeknek, melyek mérsékelt távolságra vannak az adott lakóhelytől. A római korból maradt ránk a Tuskulanum kifejezés. Ciceró birtokát nevezték így, nem messze Rómától. A szó jelentése az idők folyamán módosult: pihenőhelyet jelentett, ahol a katonák megpihentek, távol a csaták és a köznapi élet zajától. Mai jelentését néhány példával illusztrálom. Érd város egyik kerületének neve: Tusculanum, de van lovas panzió és kisvendéglő is ezzel a névvel; a kalocsai érsek pihenőhelye a Hajósi Érseki Kastély volt, ma látogatóközpont. Hasonló Soltvadkertnek Büdös-tó, Kiskőrösnek Erdőtelek, Akasztónak Döbrögec. Mindegyik más-más tartalommal, de mindegyik egy ugrásra van a falujától, és könnyen elérhető. A *kiruccanás* lehetősége megemeli a pihenőhelyek értékét. Személyes kapcsolatom az ott élő emberekkel évek során egyre gazdagabb lett. Képzeletemet ugyancsak megmozgatta a Victoria szobor. Körülnéztem kicsit Európában s lám szinte mindegyik fővárosban van Victoria szobor, vagy annak módosított változata. Az Olvasó a **Mellékletben** megtalálja az **Európában található Victoria szobrok tablóját**. Mindegyik más-más stílusban fogalmazta meg ugyanazt a „témát", a győzelmet hozó Victoria istennő figuráját. Róluk annyit kell tudni, hogy 1., 2., 9., 10. eredeti, a többi utánzat. Szép az 1. és 9., de sajnos torzók, hiányzik valamelyik testrészük. Legszebb a miénk, a 2. számú, teljessége, kifogástalan kivitele és művészi értéke miatt. Megpihen a szem rajta, a formák szinte versengenek a jogért, hogy gyönyörködtessék a tekintetet. De ezek öröklött értékek.
Döbrögec valódi értékét nemcsak az egyszerű táj, hanem az ott élt és élő alkotók munkái: versei, elbeszélései adják.

Döbrögec

Jó hangzása van a szónak: Döbrögec. Mintha már hallottam volna – gondoltam gyanútlan, amikor először hallottam a szót. Talán a Lúdas Matyi Döbrögije visszhangzott emlékezetemben.

A helység nevét különböző formában is írhatjuk.

Döbrögecz: 1870-1899 között ez a hivatalos forma, de használták a második világháborúig, sőt utána is. A 19. és a 20. század fordulóján megkülönböztették Alsódöbrögeczet és Felsődöbrögeczet (1900-1919); különböző formában használták az idők múlásával: Döbrögecz, Döbrögec, Döbrögöc [!], Akasztó-Döbrögec és Akasztó-Döbrögec-puszta, mind az öt írásmódot használták.

A helynév: Döbdrögecz-puszta / Döbrögrec – a 19. században már élt, hogy mely korban keletkezett, nem tudjuk.

Ma, hivatalosan: **Akasztó Döbrögec**. (Nincs írásjel a két szó között.)

(A *puszta* megjelölés az 1950-es években, a tanácsrendszer kialakulása idején szűnhetett meg. A szót ma is használják a köznyelvben, a jelentése általános, elsősorban a területre utal. (A globális szemlélet a világhálón *Döbrögec*-et mint „várost" emlegeti.)

Ma a helységnévtár szerint Akasztóhoz két külterületi lakott rész tartozik: Döbrögec ['tanya' szó nélkül] és Kígyóshíd tanya. ['tanya' szóval].

A szó helynév, jelentése összetett: jelenti a területet, épületeket, tanyákat, intézményeket, melyek itt voltak és vannak, embereket, akik itt éltek vagy élnek; utalnak a kiemelkedő személyek alkotásaira, s jelenti végül a Victoria szobor lelőhelyét.

'Élő tanya': ezt a kifejezést a közigazgatásban használják, azt a tanyát jelenti, amelyikben van bejelentett lakos. Számuk **2014** nyarán: **41** (Előfordult olyan eset, hogy 1983-ban vették meg a tanyát, laktak is benne, de csak 2013-ban jelentkezett be a tulajdonos; ez a tanya hivatalosan csak 2013-ban lett 'élő tanya'.)

*

Döbrögec: tanyavilág.

Főképp az első világháború után vásároltak földet Akasztó községtől, egyre többen, építettek tanyát, ki-ki a tehetségéhez mérten, és költöztek ki.

Úgy tudjuk, hogy kiskőrösi (szlovák/magyar) és akasztói lakosok az első világháború után költöztek ki. Számuk egyre nőtt az idők folyamán, a második világháború előtt már 71 lakott tanyát tartanak nyilván. A legnagyobb házszám ill. tanyaszám 75 volt. Ez a szám stagnál egy ideig a háború alatt, majd lassan csökkenni kezd. Az 1970-es évek elején 58 tanyában élnek. Napjainkban az állandó lakosok száma 51? fő.

Talán meglepő, de kezdetben gunyhóban (is) laktak az emberek.

Az első? tanya épületét 1912-ben emelték. Varga Ignác 1934-ben épített. Líbor Imre 1943-ben épített „tanyát", de ez a tanya még csak gunyhó volt: öt méter hosszú, négy méter széles, két méter magas. 'A' alakú volt, mint a legősibb, legegyszerűbb, legkönnyebben építhető és használható építmény. Fala vesszőfonat vályoggal tapasztva. A déli oldalon fix ablak. Egyterű, közepén egy hengeres oszlop, ami a tetőt tartotta. Kisgyerekek kedvenc játékszere: körülötte forogtak. A „szobában" két ágy, két szekrény, asztal, székek.

A Líbor-család jól érezte magát e kunyhóban, még az emléke is szép. Erzsébet örömmel beszélt róla. Amikor vendégségben voltak, és bátyja, Imre unta már a távollétet, így kérlelte édesanyját: – *Menjünk haza a putris házunkba!*

Sok mindent elárul ez az egyetlen mondat: életérzést, hangulatot, és főképp azt, hogy a *gunyhó*, a *putri* meg a *ház* szó jelentése ugyancsak összefolyik, és nemcsak a kisgyermek ajkán.

Líbor Imre 1949-ben épített végül igazi tanyát az 53-as út mellett: szoba, konyha, kamra, nyári konyha, pince-kamra. Innét vezetett az élet útja a faluba, a Táncsics utcába, ahol már modern házban folytatódott az élet.[1]

Raffai Sarolta írja, aki 1949 szeptemberétől 1950 végéig? tanított Döbrögecen:

„Akasztó-Döbrögecz puszta Kiskőrös környékének egyik tanyacsoportja. 1950-ben még alig épült ott öt-hat ház egymás kurjantásnyi közelébe, az iskola közelébe, ahol felnőtté válásom elkezdődött, ahol önállóvá lenni kényszerültem." [2]

Ő öt-hat házat látott kurjantásnyi közelségben. Én 1971-ben érkeztem a faluba, és '73-ban már bújtam a tanyákat, pusztákat, gyűjtöttem diákjaimmal a földrajzi neveket. Döbrögecen már tanya-sorok voltak: Németh-sor, Gombár-sor.

Azokról a régi szép időkről Csehi Zoltánné beszélgetett Opauszki Jánossal még 2005-ben:

„Opauszki János 1945 óta él Döbrögecen, így szinte mindent és mindenkit ismer. Az esti órákban érkeztem hozzájuk, a házuk előtt piros és kék fénnyel kivilágított fa mutatta az utat. A ház nagyon takaros, felesége frissen sült tepertős pogácsával kínált, és a jó meleg étkezőben meghitt, otthonos hangulatban hallgattam a történeteket a régi döbrögeci időkről.

A '60-as évekig 200-220 lakosa volt Döbrögecnek – meséli Jani bácsi. Minden családban legalább három gyerek volt. Az emberek itt nagyon összetartottak. Télen eljártak szomszédolni, az idősek kártyáztak, mi gyerekek meg csuhéból tehenet készítettünk vagy tökbe gyertyát tettünk, azzal ijesztgettük egymást. Szmutka Pista bácsiék tanyáján nagyon sokat játszottunk. Egy labdajáték volt a kedvencünk, a kiszaladó játék, még Pista bácsi is beállt közénk játszani. Télen csúszkáltunk, szánkóztunk, a szülők befogták a lovakat a szánkó elé és azzal húztak bennünket. Nyáron kosárral halásztunk, nagyon jó gyerekkorunk volt.

A lakosság egyik fele katolikus, a másik fele evangélikus volt, de itt mindenki jól megfért egymással. Nem volt széthúzás, rosszindulat senkiben.

Az ifjúsági bálak az '50-es években kezdődtek. Fő szervezők Kriskó István és Varga László voltak. Karácsony előtt betlehemezni jártak a fiatalok: Varga Sándor, Varga István, Gombár Sándor, Bartek István, Városi László, Németh János, Kriskó István, Varga László.

Ősszel kukoricafosztás és tollfosztás volt, a legények néha egy verebet dobtak a toll közé, ilyenkor az egész szoba úszott a tollban. Persze ezt mind viccből tették, hogy incselkedjenek.

Az iskolába körülbelül 60 gyerek járt, a felsősök 8-12 óráig, az alsósok 13-17 óráig tanultak. Dömök József tanár úr nádpálcája sokáig emlékezetes maradt, sokszor deresre húzott bennünket. Meg kellett fogni a lábunk újját, úgy jobban fogott a pálca. A kamaszok azt tanácsolták, hogy kenjük be fokhagymával, mert akkor a pálca eltörik. Oroszi Palcsi kente be, persze lett is belőle ribillió, mert a tanár megérezte a hagyma szagát. A pálca nem tört el, de Oroszit jól elnáspángolta. Szigorúság volt akkoriban, volt egy szamárpad, amiben hárman fértek el. Aki nem írta meg a leckét, az ott maradt a szamárpadban leckét írni.

A téli időszakban mi vittük a fát és a szenet az iskolába. Volt kinevezve egy tűzmester, aki begyújtott, mire kezdődött a tanítás. Udvart söpörtünk, tavasszal a kertet munkáltuk, a szülők meszelték az iskolát. Mindig rend és tisztaság volt az iskola körül. Később Varga Rózsi nénit vették fel takarítani, 15 évig dolgozott ott.

Szép tanyavilág alakulhatott volna ki, ha a fiatalok maradnak, de sajnos villany is csak 1972-ben lett. Abból az alkalomból villanyszentelést rendeztünk.

1964. március 8-án nyitott a bolt, melyet Opauszki Györgyné üzemeltetett 1997-ig. A régi időben az utak is borzalmasan rosszak voltak. Venyigét hordtunk a gazdákkal

az utakra, hogy valamelyest lehessen közlekedni. Akkoriban lehetőség adódott egy alkalommal és sikerült kiharcolnom a kövesutat. Ezután neveztek az emberek „döbrögeci polgármesternek".

Most kb. 30 lakosa van Döbrögecnek, nagyon kevesen maradtunk itt a tanyán. Többnyire telefonon beszélünk egymással, már nem járunk össze, mint régen. De ha valamiben segíteni kell, nekem szólnak, hogy intézzem el, én szívesen megteszem. A havat is segítek eltúrni a tanyákon, de ha szükséges, Akasztóra is bemegyek segíteni.

Itt nőttem fel, a szívem is csak idehúz, olyan jó felidézni az elmúlt éveket.

Eszembe jutnak azok a régi szép idők."[3]

Tanyák Döbrögecen. Emberek, lelkek, akik itt éltek és élnek: helyben születettek, bevándorlók és új tulajdonosok váltogatják egymást; létük igazolja a tanyák *életfenntartó* erejét. A nevek a volt tulajdonosok sorrendjében követik egymást, az utolsó név az utolsó, vagyis a mai (2015. június) tulajdonos, az adatok változ(hat)nak.
Az elhunytak emlékére és az élők dicsőségére álljon itt a nevük!

„Fő" út: homokos dűlőút, a tanyás terület „fő" útja, az 53-as főútról indul kelet felé, két részre osztja a tanyavilágot, ebből ágaznak el jobbra (délre) és balra (északra) az egyes „sorok": , Gombár-sor , Németh-sor stb., az út egy része portalanított.
Farkas Gyula, Akker Pince Kft. Döbrögec 22. 'élő tanya',
Gyurján János a kis erdőben, az úttól távolabb, 'élő tanya'
Kopál Pál, tanyaház nincs, 'üres telek'
Pivarcsi János, Bauer János, 'élő tanya'
Szalay László ügyvéd (Kiskőrösi lakos, 1920), Klajkó- és Kelemen-család (Őrjegi lakosok), Opauszki Pál (Kiskőrösi lakos, 1928?), Opauszki Erzsébet (Kutyifa Andrásné) és Zsuzsanna (Sztraka Pálné), Sztraka Zsuzsánna (Ujvári Benjáminné; 1995. április 8.), Surányi János, Katzenbach Tibor, ő a tulajdonos. 'élő tanya'
Oroszi István, Babucsik István, 'élő tanya'
A következő tanya Oroszi Istváné, most egy német? állampolgáré, 'élő tanya'
Kutyifa András, Kelemen Jánosné, az iskola mellett, kiskőrösi lakos 'élő tanya'
Iskola-imaház,1942-ben épült, államosították, ma Németh Antal tulajdona, 'élő tanya',
id. Opauszki György, Kiss Balázs, Kiskőrös 'élő tanya'
ifj. Opauszki Györgyné Turák Mária (1972-ben épült), 1964-től bolt, kiskereskedő üzlethelyiség a telek sarkában, 'élő tanya'
Dúl Imre, Töltszéki László, Szmutka János, 'élő tanya'
Vörösváczki Mihály, Oravecz József 'élő tanya'
Szmutka Lajos, 'élő tanya'

Iskola dűlő:
Varga György szülei, Fehér György lánya, Sarolta, 'élő tanya'
Varga Ignác, Varga László, Varga Katalin: új tanyaház van 'élő tanya'
Kiss Pál 'üres telek'
Kiss János, 'élő tanya'
Kutyifa János ,'üres telek'

Mészáros József 'üres telek'
Bartek Mária, üres telek
Odrobina József, 'élő tanya'
Varga Sándor, 'üres telek'
Szmutka István, Kastély Sándor, 'élő tanya'
Suhajda Antal, Supka Sándor, 'élő tanya'
Szmutka Lajos, német tulajdonos, 'élő tanya'
Varga Pál, 'üres telek'
Sinkovicz Pál, 'üres telek'

Kriskó-sor:
Kriskó Pál, 'élő tanya'
Kriskó János, 'élő tanya'

Oroszi-sor:
Opauszki János, 'élő tanya'
Varga János, 'élő tanya' (Kiskőrös)
Oroszi István, Suhajda Norbert, belga tulajdonos, 'élő tanya'
Krizsán Pál, Varga Albert, 'élő tanya'
Krizsán Pál, 'üres telek'
Bartek Pál, 'üres telek'
Rácz Ferenc, 'élő tanya'
Oroszi János, 'üres telek'
Kúti Pál, Kúti János, 'élő tanya'

Németh-sor:
Németh János, Varga Béla (1956-2015), 'élő tanya'
Németh Benjámin, 'élő tanya'
Németh József, Németh János, Péli Sarolta, 'üres telek'
Bisztyó János, (Bisztyó József: [1920-2007) lelkész szüleinek a tanyája (Döbrögec 74. sz.): a Németh-sor „mögött" át kell menni a csatornán, a Jordán-hídon, és onnét kb. 500 méterre volt, ma már nem létezik, a háborúban rázuhant egy B-25-ös repülőgép, amit Fehér Mihály és Rátkai Gyula szedett szét; 'üres telek'

Gombár-sor:
Varga Antal, Kovács Imre, (Kiskőrös) 'élő tanya'
Varga Ferenc, Szabó Norbert, 'élő tanya'
Gombár Pál, 'élő tanya'
Gombár Mihály, Sztraka Pál, 'élő tanya'
Firkó Istvánné, 'üres telek'
Pecznyik István, 'álló, de lakatlan tanya'
Pivarcsi Pál, Sztraka Pál (Kiskőrös), 'élő tanya'
Dedák Pál, Suba Györgyné ,'élő tanya'

Tanyák az 53-as főút mellett:
Tápai László, Budai Imre t., Kastély Attila, Kastély Lovasfarm volt, ma Kastély-tanya. 'élő tanya' (Érdekes szóösszetétel!)
Bognár-tanya, 'üres telek'
Farkas Szabó András, Tóth és Torgyik Kft., 'élő tanya', telephely
Langer-tanya,'üres telek'
Líbor Imre, Gulyás Lajosné Líbor Erzsébet, 'üres telek'
Széchényi ……. 'üres telek'
Líbor Ferenc 'üres telek'
Turák István tanyája: Turák István és Kriskó Anna építette 1928-ban, *Döbrögec 75 sz.* volt, a „legnagyobb" számú tanya,. 'élő tanya'
Maczkó Pál, 'élő tanya'
Kalapos István tanyája: 'Döbrögec 21' helyén ma félben maradt beruházás, félkész épület, pusztul
Fecske-tanya, 'üres telek'
ForTész Szövetkezet: Akasztó és Kiskőrös között terül el, az 53-as úttól nyugatra. (Külterület: 095/57 hrsz.). 2011 tavaszán jött létre, új üzem: hűtőház, kertészet, fóliaház stb.; földrajzi neve, helyneve: Erdőalja, 'élő üzem'
Ribánszky-tanya, 'élő tanya'.

Tanya a Keceli / Ökördi út mellett:
Podmaniczky Sándor, 'üres telek'
Rücsi-tanya, Markó…, 'üres telek', a Keceli úttól nyugatra
Bíber István tanyája, ma Csatai Józsefé, 'üres telek', a '70-es években még megvoltak.

Összesen: 41 'élő tanya' és 25 'üres telek', ill. 'álló, de lakatlan tanya'. 2015. június 20-án.Változás az időben: a legnagyobb házszám, „tanyaszám" 75 volt, az 1960?-as években;1980-ban már csak 60 számozott tanya volt.

*

Döbrögeci iskola. E megnevezés két intézményt jelöl: döbrögeci *ideiglenes iskolát*, mely bérelt üres tanyában működött, és a döbrögeci *új iskolát*, egy téglából épült új épületet, melyet a tanyasi parasztemberek építettek gyermekeiknek az Evangélikus Egyház irányításával és támogatásával.

Ideiglenes iskola: Bándi István, fiatal evangélikus lelkész bérelte ki Babucsik János újonnan épült, de üresen álló tanyáját (mert ők elköltöztek Öregcsertőre), két évig használták, miközben épült az új iskola. Vácki-, Vörösvácki-tanya mellett, Varga Antal tanyájával szemben volt az épület, ma (2014) már nem áll.

Az *ideiglenes iskolában* 1939-1941-ig első tanítója Tóth János (Vanyola, Vas megye), majd Hősz Ilona és testvére, Márta tanítottak; fiatalok, kezdők voltak.

A tanítás reggel nyolc órakor kezdődött, de előtte a mindenkori felelős begyújtotta csikókályhába, hogy időre meleg legyen. A vallásé volt az első félóra, amit a következő versikével fejeztek be:

Add az órán én Istenem,
hogy figyelmem éber legyen!

Adj kedvet a tanuláshoz,
buzgóságot a valláshoz!

Döbrögreci *új iskola*, evangélikus iskola: 1937-ben kezdték szervezni, 1938-ban kezdték építeni, 1941 szeptemberben készült el. A telket Markó Páltanyás gazda adományozta aziskolaépítés céljára.
első tanítója Bányai Teréz. Az első évben 39 gyerek járt az iskolába. Osztatlaniskola volt, a diákok 1-6 osztályig egyidőben, egy tanteremben tanultak. A tanulóknak lehetőségük volt a 7-8. osztály elvégzésére is, a tananyag a mezőgazdasági ismeretek elsajátítása volt.

Az iskolák története tele van érdekességekkel. A döbrögeci iskola építésének történetét Varga Rozi néni beszélte el, alább olvasható e kötetben.

Az építése nehezen indult, „külső" ellenállás miatt; az államosításakor viszont „belső" ellenállás volt. Az iskolák államosításáról szóló törvény hatálya alól a döbrögeci tanyai iskola sem mentesült. Bányai Teréz tanítónő, az 1948/49-es tanévben tanított itt utoljára. Ebben a tanévben 35 gyerek járt az iskolába, ekkor került állami kezelésbe az iskola. A tanítónő a *felekezeti iskola* feliratot áthúzta és fölé írta: 1948. VIII. 1.-től *állami népiskola*, majd távozott.

A tanyasi emberek küzdöttek az államosítás ellen, hiszen az evangélikus egyház és az ott lakó emberek anyagi hozzájárulásával és saját kétkezi munkájukkal épült az iskola. Megfellebbezték a döntést, de 1950. január 17-én az Államosítási Bizottság végleges döntött az iskola államosításáról. *Ebben az évben a döbrögeci iskolában Raffai Sarolta tanított* – írja dolgozatában Tasnádiné Mártonfalvi Éva.

Az államosítás után a döbrögeci iskola az Akasztói Általános Iskolához tartozott. Az összevonás inkább hátrányára, mint előnyére szolgált az iskolának.[4]

1969. január 25-ig használták, ekkor megszűnt az oktatás; Utolsó tanító Berta Somogyi László volt; később az ÁFÉSZ bérelte a tanítói (szolgálati) lakást üzlethelyiségnek; ma is áll, Németh Antal birtokában van.

*

A **'Döbrögec'** szó jelöli a híres Viktoria szobor lelőhelyét e szavakkal: „*a lelőhely az Akasztó faluhoz tartozó Döbrögec puszta*". 1965 júliusában Tápai László volt a tulajdonosa e tanyának, ezért Tápai-tanyának hívták a leletmentés , ill. Kastély Attila, Kastély Lovasfarm volt, ma Kastély-tanya.

S végül jelenti: ez a terület a költészet forrása, amit röviden a *Hely Szelleme* megkopott, ám élő gyűjtőfogalmával jelölhetünk, s amelyet feltárni és tartalommal megtölteni szeretne e sorok írója. Jelen kötet épp ezt a szándékot igazolja: az talpalatnyi helyen kivirágzó költészet és szellem létét.

Nyelvészeti és művelődéstörténeti kérdés: rokon-e a két fogalom: Döbrög és Döbrögec?

Közismert Fazekas Mihály Ludas Matyijának főszereplője: Döbrögi.
Egy másik adat Somogy megyéből: „1454-ből ismerjük a Taranyi-Rinya mellett lévő Debred (Döbrög) vadum-ot, azaz révet. A tőle délre lévő Babócsa ugyancsak vám- és révhely, csakúgy mint Barcs.[5]

Utal a szó egy adott tanyára. Akasztó-Döbrögec-puszta, tanya 741. – volt még 1944-ben is, azután lett 34., ma: 6. a házszáma. Ez volt Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsanna tanyája. Ma Katzenbach Tibor tulajdona.

Ez a tanya áll e mű valóságos és szellemi középpontjában.

Döbrögec és Őrjeg. Ez utóbbi tanyavilág ugyan távolabb esik, de ide is tartozik, mert ott is éltek akasztói emberek, s van, aki itt is és ott is lakott, és éppen Varga Rozi néni. Mindkét tanyavilágban egy időben szervezték meg a tszcs-ket: 1959-1960-ban, 19661-ben.

Őrjegről írja Rozi néni:

„A negyvenkét család nagyon gyorsan elköltözött a szélrózsa minden irányába, Kalocsára, Kiskőrösre, Akasztóra és néhányan Dunapatajra.

A tanyákat szétszedték, lebontották.

A használható dolgokat elszállították, és alig múlt el egy-két év és az Örjegből még hírmondónak sem maradt egy picinyke rom sem.

Mert az állami gazdaság, ami birtokba vette, eldózerolta, széttúrta a negyvenkét tanyát, az iskolát, a kis templomot. Betúrta a tisztavizű, ásott kutakat, kitúrta a tanyák körül lombosodó sok, szép, jó gyümölcs és eperfákat. A miénket is. Hogy majdnem a szívünk szakadt belé."

Döbrögec él – és virágzik.

Döbrögecről indult „világkörüli" útjára Bisztyó József (1920-2007) lelkipásztor, plébános, egyetemi tanár, pápai prelátus.

*

Gyermekszáj.

A *Suhajda* név a falu egyik legpatinásabb családneve. Szalay László írói nyelvén: *Suhajtó*.

Régen Róma volt a világ központja: *Minden út Rómába vezet* – szól a közmondás. *Rómát látni és meghalni* – így a másik.

Később Párizs volt a célpont.

Most London. Még a Suhajda unokák is megjárták a ködös várost.

Ám legyen! Jól van ez így.

Jól van ez így?

Egy szép napon váratlanul odaszól a Suhajda nagypapa az unokáknak:

– Gyerekek, gyerünk Döbrögecre, megnézzük az ősi birtokot. Ujjongva fogadja az ötletet a gyereksereg, be az autóba, irány Döbrögec.

Kint a szőlők közt elszélednek, jó ideig látni se lehet őket.

Egyszer csak megjelennek örömtől ragyogó arccal és tele marokkal.

– Nézd papa, mit találtunk! és egymást túlharsogva mutogatják a kis „régészek" kincseiket: besenyők, szarmaták „maradékait", – s felkiált az egyik:

– Papa, ez jobb, mint London!

*

A tanya – **Emlékház** – múltjának felfedezése.

A faluban éltem már évek óta. Sok személlyel beszélgettem, sok történetet, dalt, balladát, verset gyűjtöttem. Megjelent *Akasztó verskincse,* a terjedelmes antológia is több mint száz alkotóval.

Zsuzsa néni mindig szívesen fogadott. Egy alkalommal a tanyájáról érdeklődtem:

– Ki építette, maguk?

– Nem.

Aztán elsorolta a ház történetét.

– Szalay ügyvéd, kiskőrösi lakos építette 1920-ban. Fölépítette és eladta, talán nem is lakott benne – mondta Zsuzsa néni, aki Bisztyó Józseftől hallotta, aki kubikos volt a tanya építkezésénél.

Az őrjegi Klajkó- és Kelemen-család vette meg. Elfelezték a házat, még a padlást is. Tőlük Opauszki Pál vette meg 1928-ban. Ő a lányainak, Erzsébetnek és Zsuzsannának adta jussként. Erzsébet férje Kutyifa András volt; Opauszki Zsuzsanna férje Sztraka Pál – ők Zsuzsa néni szülei. Zsuzsa néni e házban született 1931. február 23-án, itt élt 1995. április 8-ig. Ekkor, hatvannégy év után, költözött be Akasztóra a faluba (kis kitérővel) a Rákóczi utca 23. számú házba.

A tanyát eladta Surányi Jánosnak, aki továbbadta Katzenbach Tibornak, mai tulajdonosának.

Jegyzetek:

1. Köszönjük Gulyásné Libor Erzsébetnek, hogy feltárta családja példáján a tanyasi élet egy kis részletét.
2. Raffai Sarolta: Lobogó 20/1978/49. (dec. 7.) 17-19. o.
3. Csehi Márti / Csehi Zoltánné: Akasztói Hírmondó, 2005. december, 3. o.
4. Tasnádiné Mártonfalvi Éva: Az alsófokú oktatás kezdetei Akasztón. Az akasztói Római Katolikus Elemi Népiskola története 1948-ig. Akasztó, [1992]. (Szakdolgozat. Eötvös József Tanítóképző, Baja)
5. A helynév földrajzilag távol esik ugyan, de a szavak birodalmában kétszáz kilométer nem távolság. Magyar Kálmán: Nagyatád és környéke XI-XV. századi településtörténete és régészeti emlékei. Somogy Megyei Múzeumok Közleményei, Kaposvár. 1996. IV. 06. 3.126. o.

Hely – Szellem – Alkotás
Irodalmi alkotások
Döbrögec

Zalai Szalay László

Mottó:

„Mi pedig vakációzó és rakoncátlan diákgyerekek voltunk, és ott laktunk a tanyán, Akasztó mellett...

Egyszer, hogy, hogynem, eszünkbe jutott, – persze este kilenc órakor, – hogy elfogyott a cigarettánk. Nincs immár mit tenni …, mint beballagunk Akasztóra cigarettát venni… És beballagtunk – akarom mondani – beloholtunk…”

(Zalai Szalay László: Vakáció)

ZALAI SZALAY LÁSZLÓ
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

A népdal

Pirosítós, árvalányhajas buckák között székelt a homokba temetett özönvíz előtti kisváros, melyben mint nagyreményű jártam a tudományok erdejét. Ahol a mi kedves, jó professzoraink, ki negyvennyolcas huszártisztből, ki orvosból, végzett földesúrból lett tanárrá, mert hisz régen volt. De azért megtanították ők a magyarok történetét; Beöthy Zsolt irodalomtörténetét, – jobban, mint mások. És ami a fő, megtanították teljes szívünkből, teljes lelkünkből szeretni, imádni – félteni a hazát…

Református iskola volt. Főtantárgya a hazaszeretet. Petőfit könyv nélkül tudtuk, s az énekkar kuruc dalokat zengedezett.

Mit szólnának ők, ha most feltámadva, látnák, hová juttattak bennünket, – és még hová akarnak juttatni – azok, akiktől reggeltől estig, rimánkodva és fenyegetve, óvtak és intettek minket…

Nagyszerű harcosok kiröpítője volt ez a fészek. Szilaj, rebellis magyaroké. Akik ellepték a főiskolákat és éjjelt nappallá téve, fogcsikorgatva tanultak, hogy mint lelkészek, tudósok, politikusok és írók, halálraszántan küzdjenek az ellenséggel…

Ó, ha élnétek: Ti meg tudátok tán még cselekedni, hogy ami van, az megmaradjon magyarnak és hiába halásszon, belső ellenségeink hálója…

*

Poézis-óra volt.

Balajthy tanár ült a katedrán, a becsületben megőszült, hosszú, fehér, kurucosan lelógó bajuszú, szigorú öreg Balajthy. Róla emlegette a fáma, hogy negyvennyolcban huszártiszt volt.

Lecke: A népdal. Abból kellett felelni.

Előveszi a noteszét, nézi, forgatja:

– Jöjjön ki Avas Vince…

Avas Vince valahol a háttérben „szurkolt”, s elszólta magát:

– Azt a hét meg a nyolcát, azt se tudom mi van feladva…

– A népdal, – súgják neki.

– Bele se néztem…

No, gyere, gyere – türelmetlenkedik öreg Balajthy…

Vince kiballag, meghajtja magát és kivágja: – A népdal. Aztán nézi, nézegeti a csizmája orrát – és hallgat…

– No, mi lesz? – riaszt rá öreg Balajthy. Tudod vagy nem tudod?

– Már hogyne tudnám, – hörren fel sértődötten Vince. – Csak a gondolataimat köll rendezni…

– No hát csak rendezd, mondja epésen öreg Balajthy, azzal csibukot tölt. kicsihol és rágyújt.

Egyszer csak Vince hátracsapja bozontos fejét, előrelép és elkezd beszélni.

Először csak úgy bizonytalanul, ingadozva, mint a kisgyerek, mikor járni tanul. Majd mindig határozottabban, gördülékenyebben, mintha tükörlapon golyó gurulni.

„Száll a madár ágról-ágra
Száll az ének szájról-szájra…”

Balajthy nagy szemeket mereszt, némelyek meg hátul csöndesen röhögnek, de Vince elszántan folytatja:

– Ez a nép ajkán dalos madárként szépen szálló, szóló, röpdöső ének: a népdal.

– Hm, – mondja öreg Balajthy, – folytasd…

– Hogy honnét jön? Nem tudja senki. Hogy hova megy? Ki tudná? Csak jön, mint a sóhajtás, a bárányfelhő; csak jön, mint az ökörnyál, az esti szellő, hogy aztán eltűnjön, elszálljon, mint az ifjúság… hogy aztán eltűnjön, elszálljon, mint a jókedv, a virágillat… mint levegőégen nagy, fehér, kinyílott virágként tovaúszó kócsag… mint bánatosan, kiáltva evező, szürketollas darvak, ahogy eltűnnek … elszállnak…

– Apja a szív… Anyja az öröm vagy a bánat… Születik vagy temetőben, vagy fekete felhőn… hulló levelen… lekaszált réten… zokogó viharok közt… télen…

Halálos csönd lett. Öreg Balajthy annyira előrehajolt, hogy szinte kibukott a székből. A csibuk is kialudt a szájában.

Vince meg folytatta. De idáig komoran kongó hangja csengővé vált. Ezüst csengővé. És könnyed diadallal, rózsákat dobált a tanárra:

– Vagy születik harmattól ragyogó hajnal rózsás ujja hegyén… pünkösdkor… rózsabokorban… Vagy születik szálló, aranyos szélű felhők lágy patyolatján… virágillatos pacsirtaszó közepette… tavasszal…

– Vagy nyáron… szénakaszáláskor… aratáskor… cséplésкor születik… szűzlányok vérpiros ajkán… kacagva, repülve a népdal.

Egy pillanatra elhallgatott. Csak, hogy levegőt kapjon. Az osztáléy dermedten figyelt. Összebújva, mint a megrettent bárányok. Öreg Balajthy csodálkozva pislogott. Azt hitte, álmodik.

– Nem jár egyedül: Bejelenteti magát, előre repülő gondolattársával – az első sorban. Vidáman csevegő fecskemadár… az ég kárpitján hangjával ragyogó csillag a pacsirta… a csalogány, a „bokrok furulyája”… kényes sárgarigófütty… bús búgása a galambnak, vagy pitypalattyszó a bevezetője…

– Vagy kék ibolyával, illatos violával kezdődik; vagy bazsalikom, muskátli szagos ágán; vagy harmatos orgona hozza, vagy születik a rózsakoborba… zöld erdőben… csörgedező patak ágyán… Sokszor rozmaring, kökény, árvalányhaj szolgálja… alapozza… hozza… hordozza – mint az eléje szórt virágon járó szép fiatal menyasszonyt – a népdalt – midőn a szívek temploma felé megy.

– Búsongó örörmök megnyilatkozása, elhervadt remények képzelt utazása: – „Zöld erdő zúgása, vadgalamb búgása, az én bánatomnak sehol nincsen mása”… Akik sötét színben látják a világot: – „Sirassatok engem orgona virágok”… aki azt sem tudja, mint kezd bánatába: – „Elment az én rózsám idegen országba”… aki két kézzel kap ezerjófű után: – „Szomorű borongó vasárnap délután”…azzal könnyít magán, – mindjárt jobban bírja, – ha szíve bámatát dalolva kisírja…

– A boldog szerelem felkacag a dalba: –„Olyan az orcája, mint a piros alma”… „Reszket a szívem, mert eszembe jutottál”… csókokkal etettél. csókokkal itattál…

„Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok; az én galambomnak utat mutassatok”…
„Szabad a madárnak ágról-ágra szállni, leánynak, legénynek vágyakozva várni”…

Példának okáért egyet előadok… Hiszen leckét mondok, amikor dalolok:

Szépen felnöveli, szárnyára ereszti,
Csak az a szomorú, hogy más üti-veri…

Öreg Balathy kitárta a karját:
– Gyere ide, te szélkiáltó, te gézengúz, te – hadd öleljelek meg.

A puszta. A Duna-Tisza közötti Alföld növényvilága

Ami a Duna-Tisza közötti Alföld növényvilágát illeti, erdők – és pedig jóformán kizárólag csak úgynevezett bokorerdők, – a völgyes, nedves helyeken; – cserjék és bokrok a homokokon; – apróbb növényfajok meg mintegy 1200 változatban különböző helyeken csoportosulva, elszórtan tenyésznek rajta…

A kis bokorerdő fái, – különösen a különböző nyárfák, – a nedvesebb völgyekben összebujva, a pálmákhoz hasonló családi életet élnek… Úgyhogy a gyakorlott szem azonnal meg tudja különböztetni nemcsak a család generációit, hanem a hím- és nőnemű egyedeket is… Elképzelhetetlenül nagyszerű ecsettéma egy ilyen tíz-húsz nyárfából álló bokorerdő, ahol a töredezett, száraz ágaikkal szinte bánatosan borongó ősszülők, s az ereje teljében duzzadó szülő, a hozzábujó élettárssal, s a többé vagy kevésbé egészséges és életképes gyerekek raja a családi együvétartozást a megdöbbenés erejével jelképezi…

Akácosok a síkon, sőt a dombokon is díszlenek, – azonban csak termő talajon… Amit úgy kell érteni, hogy ha szaladó homok is az aljzatuk, akkor az a homok már úgy halmozódott föl a szél segítségével alattuk, azzal a naív hittel töltve el a hozzá nem értő szakértőket, hogy íme a derék akác poszamokban nőtt góliátnyira, holott bizony az akác gyökeres termő talajban van, a homokot csak felülről fujta alája a szél…

Ó, felebarátaim… Nem kell, ahhoz csízió, - se ankét, se bankett, – hogy megállapítsátok, hogy micsoda növényt kell telepíteni a *tetűhegyesi,* az *átokházi,*a *nixbródi,* meg a *kódúshegyi* homokbuckákba!...

Mert megmutatta már a jó Isten, mikor a sivatagi cserjéket, *galagonya, kecskerágó, som, kökény, rekettye, koca,* meg *tamariskus cserjét* ültetett bele…

*

A duna-tiszaközi róna csodálatos méla szépségét nem is az erdők, a magasra szökő szálfák zúgó koronái szolgáltatják, hanem a hullámzó vetések, virágos rétek távolba vesző, napfényes, színes szépségei, – amiről Petőfi énekel…–

Mennyi virág, – Uram én Istenem!...

Égszínkék katang, bíborvörös kakukfű, aranysárga gyermeklánc… Ametisztszínű csenkeszek, cickórok… Rozsdavörös szamártövisek, élénkpiros pipacsok, szalmavirágok… Sárga mustár, szegfű, orbáncfű, pipitér… Odébb kék búzavirág, szamárkenyér, bogáncs… Aztán sötétkék zsálya, lila szarkaláb, mályva, itt-ott gyönyörű ochideákkal, lilaceákkal… A héricsnek, a gólyahírnek, homoki gyopárnak, csődfűnek, ökörfakkórónak, kökörcsinnek, fecskefűnek, kikiricsnek sárga a különböző időben nyíló virága… S a pásztortáskák, papsajtok, mécsvirágok, dercefüvekéi – fehérek…

Ez a sok-sok pompázó virág adja meg az Alföldnek azt a csodabájos, meleg, ragyogó szépségét, amit a nagy költő, a puszták és a szabadság oroszlánja, az igazság és az őszinteség harcosa magasan föléje helyez a zeg-zugos, komor, mogorva, megbízhatatlan és bizalmatlan hegyvidéknek…

Az Alföld jellegzetes növényzete a talaj minőségéhez képest, ahol díszlik, három csoportba sorozható:

Első a buckás, vagyis homoki növényvilág… A második a szikes, szittyós vízi növényzet világa… A harmadik a művelt füves helyeken, legelőkön, faluszéleken és országutak mentén otthonos gyomvilág…

Legjellegzetesebbek a buckai homoki növények… Ezeknek már széphangzású nevük is csupa poézis… Mint például az *ősz postája* (aster anclias), *szellőrózsa, fátyolvilág, homoki liliom* (iris arenaria), *tollas szegfű, szöszke bakszakáll, vadlányhaj* (slippa capillata), *sóhajtófű, homoki gyopár, pirosító, a kakukfű, a bábakalács, zörgőfű, csillagpázsit, tövisperje, tyúktaraj, nyúlárnyék* és a *boglyaszegfű*...

A szíkes, szittyós helyeken és a vizekben a *bakacs, bárányparéj* (camorosna ovata), *békavirág, bodorka* (trifolium fragefirum), *csírkáka* és a *feketezsája* otthonos… Itt terem aztán az *istenkefája, kékvirág, őszifű* (aster pannonicus), *sárkelep székfű,* aztán itt van a hazája a *széki ballangkórónak* (salsola soda), a *székkórónak,* a *varjusásnak, viziparéjnak, zsombóhajnak* (carex) s itt bókol a szellőben a *békabuzogány* és a *szikkáka*… Itt honos a kecses *sárga liliom* s itt hozza fehér virágait a *tavirózsa*… És elborítja a rétet az *ecetpázsit,* a *fehértippancs,* a *kékperje,* a *csenkesz sás, rétimoha, hinár* s a vizek színét a jellegzetes *békalencse*…

A száraz, füves, művelt helyeken, a falvak szélén s az utak menti árkokban, legelőkön honosak a gyomok… A *pirók*... A *kakaslábfű*… A *kőperje*... A *harmattartó*… A *mezei árvácska, katang, zsurló* – és hogy hamar a végére érjünk, – a *mustár, édesgykér, orbáncfű, ökörfarkkóró, pemete, anyafű, pipitér, pásztortáska, hérics, iglic* és a *fecskefű*....

Ennek az egynéhánynak a nevére emlékezem vissza… Ahogy ott jártamban-keltemben, a délibábos ég alatt foglalatoskodó paraszti testvéreimtől eltanultam…

*

Uzsonna után, száz mérföldе Pesttől, – a csendes budai polgári kávéház barátságos enyhén, – künn északi szél dudál és 18 fok hideget mutat a hőmérő, – elbeszélgetünk ketten a pusztáról, meg a nagy költőről, – Moesz Gusztáv, a kiváló botanikus, a magyar Nemzeti Múzeum növénytani osztálya igazgatója, az Alföld növényvilágának nagyszerű tudósa meg én…

Magamba szívom, amiket hallok… Ahogy Moesz Gusztáv csöndes jósággal, maga elé mélázva virágokat, lombot és enyhe fuvalmakat varázsol az ablakon kívül ácsorgó rettenetes télbe…

*

– A természet rajongója volt… Hisz ha nem lett volna érzéke a természet szépségei iránt, akkor hogy tudta volna olyan röviden és mégis annyira találóan érzékeltetni és jellemezni az Alföldet és a pusztát?...

Az Alföldön érezte magát otthon… Ez volt a világa… Ezer és ezer szál fűzte őt ide… Nem csoda hát, ha azokat a növényeket, – virágokat, – melyeket költeményeibe tüzdel, az Alföld mezőin szedegett össze…

*

Ő volt az, aki az Alföld iránt érzett rajongó szeretetének olyan kifejezést tudott adni, amellyel a tömegek érdeklődését aztán az Alföld szépségei iránt fölkeltette…

Az ő színes, lelkes, hangulatos képei varázsolták az eddigi egyhangúnak, unalmasnak tartott Alföldet kedvessé és érdekessé…

*

Idegen táj nem vonzza… Nem lelkesedik se Provence, se Itália enyhe, kék egéért… De még a zordon Kárpátok se állanak közel a szívéhez…

Nincs földbirtoka… Még csak kertecskéje se… S így nem nyílik alkalma, hogy megismerje az idegenből származott kerti növényeket…

Az ő kertje az Alföld… Annak virágait szedi bokrétába:

Ki a mezőre ballagok,
Hol fű között virág terem.
Virágok, szép virágaim,
Be kedvesek vagytok nekem!
Ha látom, mintha lyányt látnék,
Szívem reszket, keblem dagad,
Síromra, hogyha meghalok,
Ültessetek virágokat!

*

Minden gondolata csupa virág… A kedvese ifjú virág… Szíve kert, melynek legillatosabb virága a szerelem… Felesége nyomán virág terem… A költő szíve olyan kert, amely másnak terem virágokat… Virágokhoz hasonlítja a jókedvet, a reménységet és a haza ifjúságát… Az ember a virágnak gyökere…

A virágnak megtiltani nem lehet,
Hogy nyíljék, ha jő a szép kikelet!

Aztán:

Minden virágnak, minden kis fűszálnak
Jut a napból, ha több nem, egy sugár.

A harmadik:

Elhull a virág, eliramlik az élet.

Vagy:

Búsulnak a virágok, szegénykék betegek.

De ki tudná valamennyit fölsorolni?!...

*

Költészetében a *fa* is nagy szerepet játszik…

Élete a költészet fája… Magát a kiszáradt fához hasonlítja… Kedveséhez pedig így szólt:

Fa leszek, ha fának vagy virága,
Ha harmat vagy, én virág leszek.

A gyülöletet olyan fához hasonlítja, mely a kebel határtalan pusztaságában él… A hír pedig olyan fa, mely zöld ágait századokra nyujtja…

Legyek fa, melyen villám fut keresztül!

Sajátossága, hogy a virágokat és fákat név szerint is megnevezi… Számszerűleg harminchatot… S a növényt nem a botanikus szemével nézi, – nem érdekli a növény alaki tulajdonsága és életjelensége, – az ő szemében a növény csak a maga egészében jelentett olyan tárgyat, mely a figyelmét és képzeletét is megragadta…

A kékvirágú szamárkenyér, a királydinnye, a törpenyárfa az ő költészete révén került először a magyar irodalomba…

*

Leggyakrabban emlegetett virága a *rózsa*…

Iluska sírján termett rózsából, a tó vízében Iluska új életre kel… A költő kedvese is rózsa, melyet, csalogányként körülzeng… Szerelme rózsafa, melynek árnyékában hever… Rózsával jelképezi a csatában kiomlott vért is… S a rózsa a szerelem virága…

Egész babérerdőnél egy rózsabimbó többet ér!...

*

A fűzfának hatféle neve van az ő költészetében: a fűzfa, szomorúfűz, árvafűz, gyászfűz, gyászfa és rekettye…

Kis furulyán szomorúfűz ága,
Temetőben szomorkodik fája.

Kedves fái még költészetében a tölgy, a nyár, az akác, kökény, körte, meggy – s a cserjék közül a kecserágó, a gyalogbodza, a mogyoró, s végül a rozmaring…

S kisebb növények közül az *árvalányhaj, királydinnye, vilola, ibolya, búzavirág, szarkaláb, pipacs, liliom, gyöngyvirág, kikirics, búza, káka, sás, nád, paréj, csalán, moha és gomba...*

*

Elhallgatunk… A szél viharosan rázza a kávéház ablakait… Az emberek hidegtől elgémberedve, könnyes szemekkel sietnek az utcán… Ráeszmélünk a valóságra, – a mi nagy-nagy nyomorúságunkra, – és könnyfátyolon át nézzük egymást…

Hová lett a tarka szivárvány az égről?
Hová lett a tarka virág a mezőkről?

A puszta poézise

Az alföld poézise, – a végeláthatatlan mezők, tovairamló ménesek, legelésző gulyák, szaladva füvelő birkanyáj, ezervirágos rét, haragoszöld láp, s a buckák öbleit uraló bokorerdők, bercelek, serevények, hangulatképe nem lenne tökéletes, ha kifelejtenők belőle a róna jellegzetes madarait…

Hisz elképzelhető-e, teszem a kúnsági homoktorlaszok lélekkínzó csöndje méla kakukszó nélkül… Vagy a kecskeméti, kőrösi, szentmiklósi szőllők, ahogy nem kereng fölöttük sötéten seregélyfelhő… Hogy az édesbús szólású vadgalambot, a fuvolázó rigót, a csengő pacsirtát, a csattogó fülemilét s az ünnepélyesen csicsergő vörösbegyet ne is említsem…

Fakón festett mozdulatlan kép, önmagának színtelen, szagtalan és hangtalan árnya lenne csak a róna, ha a növények, a bokrok és a fák szellőjárásba nem bókolnának rajta; s ha a virágait nem jellemezné színpompás köntös, megejtő illatár; s hangtalanságát nem fűszerezné – madárdal…

El se képzelhető enyhe szellő, tündéries, nyári alkonyat tücsökcitera, az égen oldott gyöngyként nyílazó víziszárnyasok látománya nélkül…

A lápok komorságát nádirigó, bibic, füttyentgető cankók, harsogó harisok, buffogó bölömbikák s mélabúsan fuvolázó polimadarak enyhítgetik; s a hallgatag bercelek, bokorerdők csöndjét szépen füttyentgető füzikék, csevegő cinkék, csicsergő stiglicek teszik tűrhetővé…

Már február fogytán, vagy tavaszhó beköszöntőjén megindul a madárdal… Amely aztán teljes virágzásban májusban delel, hogy hallhatatlanná halkuljon őszelőn…

Még mindent hó borít és fagyot fujdogál a szél, mikor a visszaköltözött seregély, a vörösbegy, a cinegék és őszapó már csicsereg, cincog és cseveg…

S ezeket az itt telelőket, a szintén nem költöző pacsirták, pipiskék, sármányok, ökörszemek és tengelicék követik, míg a többiek, – a fülemilék, rigók, vadgalambok, szajkók és a kakuk – csak áprilisban szólal meg…

*

Őszbefordúláskor, – mikor a sárguló mezőkre ökörnyál ezüstös fátyla ereszkedik, meghűvösödnek az éjszakák s a rovarok raja kezd eltünedezni, – nyugtalanul készülődnek délszak tájaira a vándormadarak…

Elsősorban az élelem hiánya készteti elvonulásra őket… A hűvös időben eltünedező rovarok… S csak másodsorban a téli zimankó, amihez nincsenek hozzáedzve…

A madárvonulásból nem sokat láthatunk, mert a költöző madarak magasan szállanak… Csak egymást hívó s összetartó elnyújtott kiáltásuk jelzi, fárasztó, láthatatlan utazásukat…

Az alföld madarai Afrikában telelnek… Algir és Tuniszban… Ahova Spanyol- és Olaszországon át, a Földközi tengeren keresztül érkeznek…

A tengeren nagyobb távolságot egyfolytában nem tesznek… Szigetről szigetre szállnak… De ha viharba kerülnek, a nehézkesebbjéből így is igen sok elpusztul…

Vannak, akik azt tartják, hogy a költöző madarak szél ellen vonulnak… Mert ezek szerint, ha a madár széllel együtt repülne, a tollát fölborzolná a szél, s így teste melegét elvesztve, erőtlenül a tengerbe esne… Ezzel ellenkezőleg vannak, akik azt állítják, hogy

a költöző madarak azt a légréteget választják a vonulásra, amelyben a nekik alkalmatos légáramlat van, mely aztán magával röpíti őket úgy hogy valósággal pihennek a levegőben…

Hogy hol az igazság, ki tudná eldönteni… Mikor a csillagászok megállapítása szerint, a költöző madarak 5-6-7 kilométer magasságban szállanak…

*

A már említetteken kívül az alföldnek és a pusztának legjellegzetesebb szárnyasa még a gólya, a fecske és a kakuk, s a már teljesen kiveszett, feledésbe menő kócsag, darú és énekes hattyú…

A bujkáló kakukot, a pusztának eme titokzatos ősmadarát szinte misztikussá teszi állandó rejtőzése, szívigható szólása és költésének csodálatos módja, az ember nem lakta hallgatag homoki nyékeken…

A kakuk ugyanis ott honol, ahol rajta kívül nem tanyáz élőlény…

Mintha valami szörnyű átok kergetné, remeteként él, gyötrődve, panaszolkodva… Hogy az elhagyott néma tájról, honnét mélabús siráma hallatszik, borongó árnyat vetve menekül még az aranyosszegélyű hófehér felhő is…

Fészket nem épít, pelyhes magzatot nem nevel… Tojásait idegen madarak fészkébe rakja, egyenként…

Azt beszéli a monda, hogy tojásait a földre tojja, aztán a csőrébe fogja és elszáll vele valamely tojásain költő énekesmadár, barázdabillegető, vörösbegy, füzike vagy gébics fészkéhez, s megbújva leskelődik mindaddig, míg az ülő madár egy pillanatra elhagyja fészkét, mire odarepül, a tojást a fészekbe csempészi, s hogy a csalást teljessé tegye, egy tojást a csőrében elvisz…

A csempészést elősegíti, hogy a kakuktojás rendkívül kicsiny… Testéhez arányítva, galambtojás nagyságúnak kellene lenni, de nem nagyobb a verébtojásnál…

Mikor a tojások kikelnek, a kakuk ismét odalopózik a fészekhez s az összes fiókát kidobálja, - a sajátját kivéve…

*

A népmonda tudni véli azt is, hogy a *jó gólya madár* házas életet él, s ha párját veszti, elpusztul… S hogy a szárnyaszegett költözni nem képes gólyával nálunk marad télre a párja is…

De azért a házasságtörés gólyáéknál is megesik, s ilyen esetben a népmonda bizonysága szerint a megcsalt gólya panaszt tesz hűtlen élettársa ellen a bölcs öreg gólyák testületénél, s azok kihallgatás és tanácskodás után ítélnek, s ha a gólya lúddal, hattyúval, vagy gémmel vétkezett, amit a férj a tojásokon vagy a kicsinyeken észrevételez, akkor a nőgólya halállal bűnhödik…

Az *árva gólya* aztán párt próbál csábítani, mire a gólyák társadalma kiközösíti, úgy hogy a gémek közé kényszerül…

Magam is ösmertem ilyen gémek között élő árva gólyát az akasztói réteken… Naphosszat egy hegyes szénaboglyán állt, féllábon… Vállba húzott nyakkal, csüggeteg szárnnyal, földre szegezett csőrrel, mozdulatlanul maga elé merengve…

Lesírt róla az elhagyatottság és gyötrelem… Igazi árva gólya volt…

Egész nap a boglyán ácsorgott… Csak naplementén kerekedett föl, elszállt az ácsi kanálisokhoz és hajnalig együtt halászgatott a gémekkel…

A gólya hozzátartozik a síkság jellegéhez… Alföld, rét, szénaboglya, el se képzelhető gólyamadár nélkül… Méltóságteljes merengése, mozdulatlan röpte, imádságos kelepelése, s az az áldott nyugalom, ami sose hagyja el, megelevenedett szimbolumává teszi a pusztának…
Írók és költők nem tekinthetnek el tőle zöngeményeikben… S a festőművészek alföldi tájai a rét, a tó, s a fehér kistanyák kéménye, – szinte elképzelhetetlen gólyamadár nélkül…

Legjobban a föld népe szereti… Isten madarának, szentnek és sérthetetlennek tartja… Fészekrakását a ház áldásának mondja, s tavaszi érkezését boldog bizakodással, őszi távozását elbúsuló lélekkel nézi…

„Mikor tél multával fehér hó-subáját
A föld levetette,
S virággal zsinórzott sötétzöld dolmányát
Ölté föl helyette:
Akkor az én lelkem is felöltözék új
Ünnepi ruhába,
S gólya-várni néha elballagtam egész
A szomszéd határba.”

A *kócsag* az alföldön már emberemlékezet óta nem költ… Az a kegyetlen hajsza, amivel az orvvadászok a hátán rezgő csodaszép, értékes tolláért üldözték, részben kipusztította, részben elüldözte őket…

A kócsag egyébként igen bizalmatlan, de ha a tojásait kikelti, elmúlik minden félelme, bevárja a vadászt, s ha fölszáll is, csak a fészek körül kering…

Ezt a kritikus időt várták ki az orvvadászok, a kócsagtelep kiirtásához…

A kócsagtollkereskedő már hetekkel előzőleg megérkezett Bécsből, s valami rétmenti tanyában bújt meg reménykedve…

Az orvvadászok a kócsagtelepet rejtő rét körül valóságos őrséget állítottak, hogy a várható nagy hasznot egymás elől megvédjék…

Mindennap figyelték a költés előrehaladását, de csak óvatosan… Mert ha a tojásokon ülő kócsagot megriasztják, az végkép elröpül…

Mikor a költés befejeződött, a fészkek megteltek pelyhes fiókákkal, kezdetét vette a mészárlás… Reggeltől estig durrogott a puska és százával zuhantak a nádba a telep fölött keringő szerencsétlen madarak…

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ebben az időben még az alföldnek óriási kiterjedésű ősmocsarai voltak, amelyekben a kócsagtelepek legtöbbször megközelíthetetlen erősséget képeztek… Mert a sűrű nádrengetegeken s az ingoványos lápokon körösztül az ember nem volt képes a kócsagtelepekhez behatolni… De ahogy lassan vesztettek terjedelmükből a mocsarak, a kócsagtelepek is áldozatul estek a szennyes emberi kapzsiságnak – és illetve az asszonyok hiúságának…

*

Darú se fészkel már nálunk… Csak átvonul fölöttünk néha… A hetvenes években lelték az utolsó darútojást Izsákon, a kolontói rétben…

Az átvonulási út régente az alföld volt, mikor még nagy tömegekben húztak itt át a darvak, a poléziai mocsarakba, Keletporoszország ingoványaiba és Finnországba.

Ebben az időben volt divatos a darvak kunkorodó faroktolla a süvegek és a füvegek mellett…

A darúlövők, pákászok és tollkereskedők lelketlen pusztításának aztán itt is meg lőn a következménye: a zaklatott darvak megváltoztatták útirányukat, s ma már nem az alföldön, hanem Erdélyen körösztül igyekeznek északnak…

Az alföld poézisében valamikor még nagyobb szerepet játszott a darú, mint napjainkban a gólya… Népdal, szokásmondás, hasonlat, hangulatkép, minduntalan a darúra utalt, annak színére, hangjára, röpülésére vagy magatartására hivatkozva…

A magyar nép fölfogásában nincsen egyetlen madár se, amelyet olyan közel bocsátott volna a szívéhez, mint a darvat… Jellegzetes magyar madárrá tette, fogalommá, amely fogalom még ma is, láthatatlanul bár, a feje fölött kering…

*

Vannak még unokák, ama Kiskunhalason, akik regélni tudnak az öregek említette énekes vagy *vadhattyú*-ról…

Ott fészkeltek ezek elszóródottan a fehértói rétekben… S ha jött az esti szellő virágillatos májusi alkonyokon, kellemes távoli harangzsongásra vagy fúvó hangszerek érchangjára emlékeztetőn énekelgettek a hímek…

Azt regélték a régi öregek, hogy aki csak egyszer is hallotta ezt a hattyúdalt, amíg élt, megőrizte az emlékét…

Nem tudom, hogy a valóság hol végződik és hol kezdődik az álom – csak egy a bizonyos: hogy az emberi kapzsiság, midőn most szárító csatornát készített nyerészkedésből, terméketlen sivataggá tette a szép alföldet, minden poézisével…

A puszta. Alföldből sivatag

A Hortobágy és a Nagykúnság pusztulása a Tisza-szabályozással, – Pest vármegye pusztulása meg most, a bugyi-bajai belvízlecsapoló csatorna elkészülésével vette kezdetét…

Mielőtt a bugyi-bajai szárítócsatorna ásását elkezdték volna, – *Alföldből sivatag* címen rimánkodó hangon fordultam az irányadó körökhöz, hogy hagyjanak föl az Alföldet végzetes katasztrófa elé állító szándékukkal…

Idéztem Strabó, Istakari, Thomas Holdig, Huntington, Tietze, Tomasek, Vámbéry Ármin, Sven Hedin és Stein Aurél világraszoló nagy műveit és rámutattam, hogy a sivatagokat, – a homokba temetett városokat, – Syrdarja, Korasszány, Turkesztán, Afganisztán, Tibet és Perzsia szörnyű pusztulását kizárólag a nedvesség, a csapadékok hiánya okozta…

A következőkben rámutattam arra, hogy az Alföld mocsarai a talajnedvesség és a légköri csapadékok, s így a harmathullás szempontjából is nélkülözhetetlenül szükségesek, – *s egyedül csak a mocsarak azok,* amelyek az Alföldet megmentik a *szikesedéstől…*

Süket füleknek beszéltem… A bugyi-bajai 140 kilométeres szárítócsatorna elkészült, sőt már termi is gyilkos pusztításának gyümölcseit… A kunszentmiklósi határban az első évben 26,000 katasztrális termőföld lett a Hortobágyhoz és a karcagi legelőhöz hasonlatosan a közigazgatási hatóság, a főszolgabírói hivatal jelentése szerint szikesedés folytán sivataggá…

A tapasztalatok halmazata, – elsősorban a Tisza szerencsétlen kézzel eszközölt szabályozásából származó irtózatos károk, – bebizonyították, hogy az ármentesítő és folyamszabályzó eljárások, ha egyidejűleg öntözésről is nem gondoskodnak, magukban véve csak rettenetes károkat okoznak…

Kiváló tudósaink, – Treitz Péter agrófőgeológus – már 1924-ben, – tehát még idején, – hatalmas tanulmányban hívta föl az irányadó körök figyelmét, hogy ne tegyék tönkre, ne tegyék sivataggá a Duna-Tisza közét (*A sós és szikes talajok természetrajza*); úgyszintén Kaán Károly a Magyar Tudományos Akadémia kiadványában megjelent művében (*A magyar Alföld gazdaságpolitikája*) rámutat arra, hogy az alföldi mocsarak kiszárítása egyenesen katasztrófális, – s ezt teszi Nagy Sándor is és még fölsorolhatatlanul számosan, – s a tudománynak és a tapasztalatnak eme nagymesterei és ezek minden vétója ellenére is az irányadó körök a bugyi-bajai csatornát mégis megásatták…

Jóhiszeműleg a jobbik esetet veszem… Fölteszem róluk, hogy fogalmuk se volt arról, hogy mi a szik… Hát nézzünk csak a szemébe ennek a kérdésnek…

A csatornázás és illetve a kiszárítás folytán a kiszárított felső termőréteg (20-25 cm) olyan kristállóid vegyi átalakuláson megy át, melynél fogva vízhatlanná lesz… Nem ereszti magába föl a mélyebben fekvő talajvizet és nem ereszti át magán a csapadékot, – sőt a gyökeret se, hogy az talajvízhez jusson… Ezenfelül, *mint nem párolgó felület, nem vonja le a légköri csapadékot,* – s végül mint a steril, száraz réteg, teljesen kipusztítja magából a virágos növényzetnek nélkülözhetetlen baktériumokat, moszatokat és gombákat…

Hát ez a szík… Mely télen és tavasszal nem engedi le, s nyáron és ősszel nem engedi föl a talajvizet… Amely tehát megakadályozza a talaj nedvkeringését… S amely még a nyári záporok nedvességét se engedi be magába… S amelyen nincs még harmathullás se, – amint azt a kúnszentmiklósi közigazgatási hatóság is jelenti…

Szíkes talajok a mult században még alig voltak… Csak ott keletkeztek, ahol a mocsarakat kiszárították… Vagy a folyók ártereit megszüntették… Alig pár évvel ezelőtt 300.000 kat. hold volt a szík az egész Alföldön… És ma: 1,300.000 kat. hold…

Tanulmányaim és a szakemberekkel folytatott tárgyalásaim alapján megjósolom az alábbiakat:

Pest vármegye 12.000 négyzetkilométer… Ebből a bugyi-bajai 140 kilométer hosszú csatorna széleire esik hozzávetőleg 5000 négyzetkilométer. Ezt az 5000 négyzetkilométert annyira tönkre tette a bugyi-bajai csatorna, hogy azon öt éven túl kapásnövény és tíz éven túl kalászos nem fog teremni…

De ez a legtávolabbi terminus, hogy ez az ötezer négyzetkilométeres óriás nemzeti vagyon sivatag lesz, hasonlóan a Hortobágyhoz és a karcagi legelőkhöz, ahol ma nemcsak hogy szántani nem lehet, de ahol még a legelő barom is éhenpusztul… *Egymillió kat.holdon közel egymillió magyar válik földönfutóvá…*

Mert az árasztó öntözéssel való kecsegtetés kivihetetlen humbug, – s a szíkes talaj földjavítására történt kísérletezést az állam már mint anyagilag irreálist – *beszüntette*…

*

Gyerünk… Nézzünk szét a magyar Alföld duna-tiszaközti tájain… A délibábos, virágos rétek tarkította mezőtengeren… Amit halálra ítélt a hozzá nem értés… S amiből sivatag lesz tíz éven belül…

Öleljük emlékünkbe a szőkén szaladó vetést… A piros pipacsos, kék búzavirágos, szarkalábas gabonamezőket… A május pompájában csillogó mirriád virágos, üdezöld rétet, – mely nem lesz többé…

Véssük lelkünkbe a mocsárban álldogáló gólyát, a tisztások szélén halászgató gémet, s az éles süvöltéssel szálldosó vízimadarak ékét…

Búcsúzzunk el az itatókutak mélázó gémjétől… A távolról fehérlő nyárfás tanyáktól… Az akácbokorerdőktől, s a tornyos, nyúló nyárfáktól, – mert mindezek életnedűjét a bugyi-bajai halálárok rövid tíz éven belül kiszívja…

Minden élet el fog innét tünni… A csatorna nyéke rongyszínű sivataggá válik… A tanyák és a falvak milliónyi népe koldussá lesz és kivándorol… A házak összedőlnek… S eljön a nyugati szél és eltemeti a romokat is…

Sivatagi sóskák, – gyomok és gazak, – soha nem látott torznövények honosodnak és sokasodnak meg… És megérkezik a buckák méhéből a pergő homok, – és pohos dombok sírját rakja mindenre, ami eddig – aranykalásszal ékes rónaság volt…

Betlejesedik az írás szava… Mint valamikor Tirus és Babilon, – Ninive és Jeruzsálem fölött…

*

Az Alföld megoldásra váró problémáinak jelenségei korántsem elkülönültek… Csak tárgyilagos szem köll hozzá, hogy kapcsolatos egybefüggésük megtessék…

Így például a magyar Aflöld gazdaságpolitikai kérdései között fontosságban első helyen áll az erdősítés, aminek jelenlegi tervei egyenesen – utópisztikusak…

A hozzá nem értés, az invenció teljes hiánya, – gondolatmentesség, – az Alföld erdősítését illetőleg is teljesen úttalan utakon tévelyeg… Midőn azon erőlködik, hogy a kopár szíkeken és a terméketlen homokbuckákon erdőket telepítsen…

Mintha bizony bolonddá tehetné a fát, hogy ott, ahol még a fűszál se él, a fa megnőjön…

A terméketlen talajon, – a buckák, sivók, poszák és szíkek világában, – a vegetáció is nyomorúságos… Csak a törpenyár, boróka, kökény, galagonya és a kocafa sínylődik ott, 3-4 méter magas koronájával, melyet hol a hegység betemet, ahol a gyökeréig kiás az örvénylő homokból az orkán…

Micsoda torz gondolat ebbe a terméketlen talajba akácfát dugdosni… Mikor az ott nem nő, nem termetesedik, – ha sinylődve vegetál is…

Igenis, van a magyar Alföldön is, respektíve a Duna-Tisza közén – Pest vármegyében – olyan 700.000 kat. hold terület, amely az erődítésnek, a legkiválóbb keményfaerdőnek a legkedvezőbb talajt nyujtja, – ami nem bucka, nem szík, de még csak nem is gabonatermő rónaság…

Ez a 700.000 kat. hold az a zsombékos, szittyós, kákás, nádbokros ősmocsár, amely már a hajdankorban is őserdő volt, s amelynek kiszárítását, s ezzel Pest vármegye sivataggá tételét éppen most folyamatosítja a bugyi-bajai lecsapoló csatornának nevezett gyilkosárok…

Ha ezt a 700.000 kat. hold ősmocsarat kiszárítás helyett beültetik mocsári tölgy- és kőrisfaerdőkkel, akkor megtörtént az Alföld erdősítése olyan arányban, hogy nemcsak az országban szűnik meg a szerszám és tűzifahiány, hanem a külföldi piac részére is nagyszerű exportcikkhez jutunk…

A kiskőrösi limphában ma is gyönyörűen virul egy 200 holdas kőrisfaerdő… S a tabdi pusztai őcsmocsarában hatalmas mocsári tölgyfaerdő díszlik…

Igen… Így aztán valóban paradicsom lenne az Alföldből, – hogy Széchenyi szavaival éljek… Mert a mocsári erdő megakadályozza a párolgást, fölfogja a szelet, és elősegíti a légköri csapadékot, akár harmat, akár eső alakjában…

A mocsár és az erdő meggátolja a szíkesedést… A talaj kiszárítása elősegíti azt… Tehát nem elvonni, hanem elősegíteni kell a nedvességet… Szállja meg az irányadó köröket a szentlélek világossága… Nyissa föl az eszüket, a szívüket és a lelküket… Hogy vegyék mindezt az én szavaim az isteni gondviselés útmutatásának – és irgalmazzanak, kegyelmezzenek meg ennek a szerencsétlen országnak és ennek a boldogtalan népnek!...

*

A pestvármegyei erdősíthető mocsarak – a hasznot adó kaszálókat és nádasokat nem is számítva, – az Ercsi és Albertirsa községeken átmenő 15. földrajzi szélességi foktól délre eső alábbi mocsarak lennének:

Borzashegy, Szittyó, Peszér, Göbőlyjárás, Bakér, a kúnszentmiklósi, szabadszállási és fülöpszállási mocsarak… *Kígyós, Zsombékos, Kolontó,* az izsáki és az akasztói mocsarak, *Mikla, Ács, Ökördi, Döbrögöc,* a Kiskőröstől Császártöltésig haladó 20 km-es hosszú *Vörösmocsarak,* a Kalocsától Bajáig terjedő *Sárköz* tekintélyes része, – végül a félegyházi, halasi és majsai ősmocsarak…

Ősszel ezek a mocsarak csaknem teljesen kiszáradnak… Tehát az erdőültetés nagyobb nehézségekbe nem ütközne… S a betelepítést eszközölhetné vagy az állam, vagy a tulajdonosok, vagy valamely magánvállalat…

Huszonöt év mulva, – mert a mocsárban gyorsabban fejlődik a fa, – évenként 4 millió öl keményfa lenne kitermelhető, – ami valóságos káprázatos perspektíva…

Irgalmazzanak tehát az Alföldnek!... Tömjék be azt az árkot és telepítsék be erdőkkel a mocsarakat!...

A határfák

Van a kiskőrös-akasztó-keceli hármas határon, egy határdomb… És van azon a hármas határdombon, három nagyon öreg, töredezett ágú, ezer sebhelyes, félig élő, félig halott, – óriási tölgyfa…(*)

Ez a három mathuzsálemi korú tölgyfa talán már akkor is megvolt, mikor az Alföldet még tisztára zúgó erdők, zizegő nádasok, meg csillogó virágos rétek alkották… Mikor eke nem szántott, magvető nem vetett még, – mikor a domboson, csak a szilaj ménes, a vad gulya és a szelíd juh-nyáj legelészett…

A hármas határdomb mellett, óriási, feneketlen ősrét torpad… Délnek meg, sárga homokgát húzódik, melyen ezer meg ezer, a föld színe fölött egy-két-három arasszal lefűrészelt behemoth faóriásnak az itthagyott tönkje búsong…

A tönkök, a hajdan kiirtott fák különböző korához és keménységéhez képest, különböző színűek… A legöregebb fák tönkje mészfehér és barnába menő szürkék a többiek… Olyan ez a kiirtott, mint egy ezeréves romváros, – ahol szomorú összevisszaságban, félig a terméketlen sivatag-homokba süllyedve hevernek szerteszét a különböző színű, erezett, csonka, márvány- és kőtömbök…

Az ősrét – a fák alatt s a domb mellett – maga a kultúrával még igába nem fogott szűz őstermészet…

Nyáron, itt-ott visszahúzódik, elapad… De tavasszal kicsap ismét, mint a tenger, mely az ár-apállyal lélekzik s visszasöpri mindazt, amit a nyáron elhagyogatott széjjel…

Feneketlen az ősrét… A víz, az iszap, a nád, a káka és a szittyó alatt; a tavirózsák, békalencsék s a hínárgyökerek hegyén túl, – két, három, négy arasz vastag terméskőréteg kezdődik, mely az iszap, homok s az elkorhadt növényi alkatrészekből létesült, s mindig vastagabb lesz… S ha ezt a terméskőréteget áttörik, ez alatt egy másik szörnyű degesz, sártenger kezdődik, mely fölött a felső élő ősrét csak penészkéreg a maga zöldjével s mely alant talán özönvíz előtti óriási csodalényeket, sárkány-kígyókat és páncélos férgeket, szörnyeket rejteget a mélyben…

*

Nappal hallgat az ősrét… Alszik… Bágyadtan elnyúlva…

A vizibaromfiak ezernyi szárnyas nyája elhúzódik a forrón tűző nap elől a zsombékok, kákák, nádak árnyába… Csak a nádiveréb fütyörész élesen, vízibogárkák zümmögnek s egy-egy gácsér tör ki hetvenkedő, hangos lármában…

De ha jön az alkony; hűsítő szellő zizegteti a tollbokrétás nádszálat, – megébred az alvó ősrét is és elkezdődik a hangos mulatságos, víg élet…

Még naplemente előtt jóval, elsőnek szállva érkeznek a különböző éhes gémek…

Ezek az ősrét síkvizet jelentő vágásaira, kopolyáira jönnek, – halászás végett… Egész nap megbújva kokadoznak, koplalnak valahol a nagy zöldségben, – csak este érkeznek meg lopva, mint a tolvajok, akik tudják, hogy tilosban mászkálnak…

Nem szállnak le azonnal a vizek szélére… Annál ők sokkal gyávábbak… Csak megjönnek, mivel szörnyen éhesek s a három óriási határtölgyre ereszkednek le… Aztán civakodva, vartyogva, vagy bölcs nyugalommal, tollászkodva, csöndesen, a teljes sötétségre ott várnak…

Nagyon buták lehetnek… Mert én már a fa alatt ülök az öcséimmel – és nem vesznek észre… Igaz, hogy meg se moccanunk…

Elsőnek a bakcsók érkeznek… Ezek a csúf kis gémek… Csak valamivel nagyobbak tán, mint a varjak és négy-öt-hetes csoportokban szállnak…

A többi gémfajta vagy párosával, vagy egyedül jön… Sose csoportosan… S akad néha egy-egy párjavesztett, züllött gólya is a társaságában…

A gólya ugyanis mindig páros számú tojást költ és fiókáinak fele hím, fele nő… Ha tehát a gólya, a párját elveszti, soha nem talál többé párt, ha csak véletlenül özvegy gólyára nem lel…

Egymásután érkeznek a szürke, a vörös, a kanalas és a dobos gémek és a többi, mit tudom én még minő csodálatos és elképesztő madárrémek…

A három fa lassan megtelik velök s a gyenge holdvilágnál valami megdöbbentő, őskori csodává lesz…

Sziszegés, visítás, vartyogás; kelepelés és trombitálás a szavuk… Szinte süketítő zajt csapnak, amint türelmetlenkedve civakodnak egymásközt…

Mikor teljes lesz a sötétség, elkezdenek jobbra balra leszálldosni a síkvizekre…

Egyszercsak megjelenik egy majdnem fekete csodamadár a levegőben, a három tölgyet lassan körül körözve…

Az öcsém fölkapta a puskát, de én lenyomtan a csövet:

- Várj, még leszáll!...

A következő percben leereszkedik, dörren a puska, a megrémült gémek hihetetlen krákogás, vartyogás, visítozás és trombitálás káoszában menekülnek s a meglőtt madár lassan forogva jön le a levegőből…

Odarohantunk: Afrikai fekete gólya…

*

Mindenkoron nevezetes volt ez a hármas határfa…

Gyülekező betyárok innét indultak zavarost halászni az országos vásárokra, – s egyéb kockázatos útjukra…

Sokaknál állott vonatkozásban, az innét való távozás a megérkezéssel az akasztófa alá, kiknek a holló hasztalan károgta a hármas tölgyek töredezett ágáról, hogy – kár!...

Juhászok is ide hajtották össze nyájaikat… Persze este… Legkivált, mikor borongó, sötét éjszaka volt… Mert azt tartották a juhászok, hogy az éjszaka legyen fekete, mint a koporsó, – ha már éjszakának hívják…

A messziről idesárguló ácsi, vadkerti, keceli homokokon, a nyájat megállították, rábízta kiki a bojtárjára, – maga meg nyakig subában, maga után húzva az ölcs gamós botot, ballagott a hármas határfa alá, – egy kis eligazodásra...

Más volt akkor a birka is, nem ez a mai… A hosszúszőrű, nagytestű, szarvú, bozontos, feketekörmű, pusztai magyar birka járta… Racka volt a neve és a honfoglaláskor néhai apáink Ázsiából hajtogatták ide… Roppant igénytelen állat volt… Rozs-szalmán telelt, nyáron meg beérte tarackkal, vadperjével, meg tippánfűvel is… A hatvanas években, mikor még az angoloknál a sveiott dívott, aranyával fizették a gyapját…

A juhászok szállingóztak… Egyik a másik után… Aki érkezett, az köhintett, mert nem látott senkit…

Hatan levének… Hat marcona javakorabeli óriás… Az ördög tudja, a könyvek azt tanítják, hogy az ősmagyarok alacsonyak voltak, de úgy látszik, hogy ez is csak olyan gyűlölködő, német papi krónikás hazudozás, mert én még soha nem láttam mást, csak öles magyar juhászt… A pestmegyei magyar juhászdinasztiák legalább, akik a világ megteremtése óta mindig birkát terelgetnek, mind öles emberek…

*

– Hoztatok ásót?

– Hoztunk…

Az égen fölbukkanó hold, szörnyülködve nézte a határfák alatt tanakodó juhászokat…

– Nohát… Te Miska, Jóska meg Pali, – ti húzódjatok ide szemközt, a másik fa alá… Ide láttok-e?

– Oda…

– Látjátok, ahogy a kalapot megemelem?

– Látjuk…

– Hát ahogy a kalapot majd megelem, – csak rajta… De aztán egyszerre ám az istenfáját!...

Egyszercsak kiválik a sötétből három emberalak… Három betyár…

Köhécselés, – szembekerülnek…

Adj Isten!...

– Adj isten!...

– Hát itt vagyunk, – mi kéne, ha vóna? – mondja hetykén az egyik betyár…

Jobbkezü kben a karabély, a balkarra fektetve, megtöltve, a kakas fölhúzva, az ujj a ravaszon…

– Hát csak az kéne, hogy megúntuk a komiszkodástokat, – mondja komolyan az egyik juhász…

– Még hogy! –nevetett a betyár…

Eddig az úgy volt, – mondja tovább a juhász – hogy ez e környékbeli betyár, nem lopott az e környékbeli juhászoktól…

– Ottan lopunk, ahol van! – hetvenkedik a betyár…

A hátuk mögött meg láthatatlanul ott áll a három másik juhász, rettenetes gamós botjára támaszkodva…

– Eddig az úgy volt – folytatta a juhász –, hogy az e környékbeli betyár a máshol szerzett birkát is nekünk hozta, – oszt megvettük tőle jó pénzért…

– Most meg úgy van, hogy tisztára kiraboltok bennünket…

– Ne mondja! – nevet a betyár…

– Hát aztán?...

– Tőlem elhajtottatok már az idén, meg tavaly közel harmincat… A cimboráktól is legalább annyit, ha nem többet…

– Kiszámolhatják!...

– Hát most csak arról van szó, véget vettek-e ennek az állapotnak, oszt akartok-e velünk megegyezni!...

– Nem akarunk!...

A három juhász – a hátuk mögött – vállra lendítette a botokat…

– Mert, ha nem akartok, – úgy is jól van…

– Aki bírja, az marja! – kacagott a betyár…

– Helyes! – s a juhász a süvegéhez emelete a kezét…

A három juhász erre előre ugrott s a három rettenetes kampós bot lecsapott, mint az istennyila…

Valami reccsent, roppant, mint mikor lekváros fazék törik össze… Egyéb semmi…

*

– No, elő azokkal az ásókkal… Mindegyik fához egy-egy gödröt… Ide jön a Csura, ahhon a Göndör, amahhon meg a Zsabka… Mer' aki bírja, az marja, – ők mondták…

*Megjegyzés:
Fontosnak tartom megjegyezni, hogy azok a fák bizonyára őshonos fák, az ősi erdők utolsó hírmondói voltak: Kocsányos- , más néven Mocsári tölgyek (Quercus robur), melyek „hegyvidéken, völgyekben, hűvösebb lejtőkön, gyertyános-tölgyesekben, olykor bükkösökben, mészkerülő erdőkben és erdeifenyvesekben, az *Alföld (pusztai és gyöngyvirágos) tölgyeseinek uralkodó fája, tömeges még kőris-, szil-, tölgyligetekben, sziki és löszerdőkben…*" (Soó-Kárpáti: Növényhatározó, 651. o.)

Fári Jóska

Harmathullásos napszállaton, ahogy az alkonyszél végigsöpör a pusztán, összeterelik a szétszéledt ménest és elindulnak velük a csikósok…

Mennek éjjeli szállásra. Biztos állásba. Ahol a kétlábú pusztai farkasok ellen könnyebb a védekezés…

Igazi betyárpátriákban, aminő az izsáki, orgoványi, bócsai homok, sosem használ cserényt a csikós. Mert elég egy puskalövés, hogy a megriasztott ménes letiporja a nádkerítést és szétszáguldjon az éjszakába…

Itt, a betyárokkal fenekedő tájon, agyarasabb a védekezés is. Mély völgyekbe terelik a ménest, amely völgy három oldalán fölmered. Ha már most a bejáratot őrzik, lehetetlen szétugrasztani a ménest…

Ilyen védett hely az izsáki *Bikatorok*. Vagy az orgoványi *Mélyállás*… Mind a kettő egy-egy kimagasló, félköralakú bucka, melybe csak keskeny sikátorút vezet. S amelynek meredek oldalait sűrű ciherés borítja.

A pásztorok, csikósok a bejáratnál táboroznak le. Ott ügyelnek éjjel. Fokost, fütyköst, sőt még puskát, pisztolyt is szorongatva…

De nem is igen jönnek a betyárok, mert a csikós is csak olyan veszekedett, elszánt, betyárfajta!...

*

Lókötés inkább a tanyákról történt… Csatakos, vaksötét őszi éjszaka… Előzetes tanulmány, leselkedés után, villámgyors lecsapással, akár a héjja…

Furmányos mesterség volt. Sok likra szólt, akár a furulya… Nehéz volt kitanulni… Csak akik beleszülettek, a pásztorivadékok igazodtak el valahogy benne…

Vagy még tán azok se – mert itt van, teszem a Fári Jóska… Annak a hetedik öregapja is csikós volt, értett a lókötéshez, a végén mégis csak rajtavesztett, mint az édesapja, akit az egyik eseténél agyonvertek.

Jóska is ott vétette el, hogy nem gondolta meg, kitől lop… Valami lókötő, csikósból vedlett izsáki gazdának kötötte el a lovát, – aki aztán el is bánt vele…

*

Pedig kár volt érte. Gyönyörű, szikár, szálas legény volt Jóska és mindössze huszonöt-huszonhat esztendős… Koromfekete, göndör kácsérhaja a vállát verte, – mert úgy viselték azt akkor a pásztorok.

Csak hát lókötő ne lett volna. Érte volna be a csikós mesterséggel. Merthogy csikóslegény lett volna Jóska, a kúnszentmiklósiak ménesénél.

De mindig odabitangolt… Lovat lopni… Mert már benne volt a vérébe…

Egyszer is valahogy hírül vette, hogy van az izsáki szállásokon, bizonyos Fekete Mihály tulajdonában, egy szörnyűségesen megfelelő kanca.

Nosza, elkezdte körülólálkodni a tanyát. Szemrevételezte a kancát, olyannyira, hogy Fekete Mihály, aki maga is lókotó csikós volt ifjúkorában – észrevette.

– Hallod-e, Jóska! Úgy kösd el a kancám, hogy az életeddel fizetsz! Érted-e?!...

*

Aztán csak lemorzsolódott néhány hét… Fekete Mihály hat lova künn éjszakázott a tanya előtti páston. Maga a gazda ott hálált az ambituson, azazhogy félkönyökre dőlve, kerek szemekkel vigyázta a lovait.

Egyszer aztán, ahogy reggel fölkel, megyen a lovakhoz, – hát mit lát?!...

Meg vagyon a hat ló, de valaki bitang – hogyan, hogyan nem – egy kócos gebét dugott a kanca helyibe, – a kancát meg elvitte!...

Felhörrent Fekete:

– Az apád csillagát!... Ez csak te voltál, Fári Jóska!...

*

Föllármázta a fiait. Nyergeltetett. Indult. Csak kötőféket, mit, dugott a tarisznyába.

Rimánkodtak a fiai, hogy vele mehessenek ők is, hisz' öreg ember… De rájuk hörrent, hogy nincsen szüksége tanúkra…

Nyargalt egyenest a *Bikatorok*-hoz, ahol a ménes éjszakázott.

Szörnyű magaslat ez a Bikatorok. Van akkora, mint egy négyemeletes ház. Tiszta időben belátni róla fél Pest-vármegyét…

Nem ment a csikósokhoz. Bekötötte a lovát egy bokorerdőbe. Maga meg fölkúszott a Bikatorok tetejébe, onnét lelesett a ménesre és megállapította, hogy Fári Jóska nincs a csikósbandában.

– Na megállj, Fári Jóska!...

Leült. Pipát tömött. Kicsiholt. Várt. Közben nézelődött folyvást. Leste a Jóskát, hogy merről érkezik.

Egyszer csak valahonnét, Csengőd, Akasztó felől, jött ám a Jóska, sebes nyargalvást, akár a vihar!...

– Hát a Duna felől jössz!... No megállj, bitang!...

A csikósok aztán, - mintha csak a Fári Jóskára várakoztak volna – kihajtották a ménest. De Fekete Mihály csak nem jelentkezett. Csak amikor már eltünedeztek, akkor ült lóra.

Odanyargalt a csapáshoz, melyen az imént érkezett a Jóska – és elindult rajta, nyílegyenest.

– No, jaj neked Jóska!...

Nyargalt. Mindenütt a nyomon. Mint a kopó.

Kiért a Matyóból. Elhagyva Kullért, Csengődöt. Aztán Akasztót, Patajmiklát… Vezette a csapás, - egyenesen be Hartára…

Itt nyomot vesztett. De nem hiába volt maga is lókötő, kiszámította, hogy Fári Jóska már nem vihette át a Dunán a kancát, mert világos reggel volt, mire ideért vele. Nappal meg a révészek nem vállalkoznak ilyen kockázatos fuvarra.

Itt köll hát lenni a kancának, ha csak el nem nyelte a föld…

*

Átkutatta a hartai füzest. A dunapartot. Sűrűn füttyentgetve.

Addig-addig, hogy egyszercsak megnyilatkozott a kanca, éleset nyerítve!...

Idáig hozta már a Jóska. Itt aztán bekötözte a legsűrűbb füzesbe… Este meg érte jön, – hogy átalvigye a Dunán!...

– Na megállj, Jóska!...

*

Egész nap pipált, heverészett a kanca körül. Nem ment haza. Egy kis számadásra várta a Jóskát…

A maga nyergesét megkötötte odébb a bokrosba. A kancának meg még egy kötőféket húzott a fejére, a kötél végét meg odacsomózta kegyetlenül egy fűzfához…

*

Lehetett úgy este tíz óra, – a csillagok ragyogtak szépen, mintha csak vetélkedtek volna – mikor megérkezett a Jóska!...

Félrehajtotta a bokrot – gyalog jött, a lovát valahol megkötötte – és odalépett a kancához.

Ebben a pillanatban Fekete Mihály köhintett egyet. Erre a Jóska egyetlen rántással eloldotta a kötőféket és fölpattant a kancára.

A kanca kiugrott, de abban a szempillantásban a másik kötőfék visszarántotta – és Fekete Mihály kilépett a bokorból…

A legény iszonyodva nézte…

– Maga az, Mihály bátyám?

– Én vagyok, Jóska. Ez meg itt a pisztoly!...

– Jóska megszédült a lovon.

– Mihály bátyám, – dadogta.

– Hát csak elloptad a kancát?

– Mihály bátyám!

– Hasztalan mondtam, hogy meghalsz. Hát most magadra vess, Jóska!

Azzal fölkapta a pisztolyt és belelőtt a legénybe.

*

Fári Jóska a szívéhez kapott. Aztán lassan lefordult a lóról.

*

A kanca lehajolt hozzá. Szagolgatta nézte. Talán sajnálta is…

Az állófa

Túlnan az *Ürgedöglesztőn*, a vakdülő végin, – ahogy a pohos Körösztúri nyárfás tanyáját balkézt haladjuk, – a kukoricások domborulatán mélázva uralja a tájat szapora Szabó, felelős kukoricacsősz állófája…

Ha fölmegy emberséged az állófára, – a törzsön körösztbe szögzött lécek lépcsőjén, – annak a magasságos hegyiből tenyerét napellenzőnek tartván, megszemlélheti ennek a keserves világnak még keservesebb végét, – a dülőn túlnani szélhordta termékétlen poszahomokokat, – a lovasbetyárok kietlen örökségét… Ott szokták megkérdezni a jámbor utazótól, hogy mit viszen magával, – hogy könnyítsenek a terhén.

Az állófa tövin rezidencia… Lábatlan nádkunyhó, sárgán virágzó tökin dával futva, – benne a hatalma teljében dühösen hortyogó öreg szapora Szabó kukoricacsőszszel…

Az öreg duplázó neve nem jelent predikátumot, – hisz a kunok anélkül is valamennyien kiváltságosak, ami úgy értendő, hogy őket még másoknál is jobban becsapta a német, – hanem azt jelenti, hogy őkelmét még tejelő korában fejre pottyantották, aminek következtében hadarva beszél… Innét van a *szapora* előnév s ezért lett belőle csupádon felelős kukoricacsősz, nem pedig lelkipásztor, aminek tervezték…

A *felelős* cím és jelleg az állófa tartozéka… Az állófa ugyanis bármikor lehetősíti a terepszemlét s így az őrködést nagyban megkönnyíti… Ezzel a könnyítéssel szemben az előforduló károkért a kukoricacsősz felelős, – ami annyit jelent, hogy ha kukoricát akar lopni, akkor el kell ballagnia a szomszéd határba, mert a magáéban nem lophat…

De így se fizetnek rá a csőszök tiszeségökre… Nem kell félteni őket!...

*

Alkonyat táján, – mikor a Nap kezd bujocskát játszani a Holddal, megmeghúzódva a fák lombkoronája mögött, – különös vendégek szüremlenek az állófa felé…

Elsőnek érkezik Rébék István, – a „homoki pap…” Izgága, szószátyár naplopó, – a nevét is innét kapta, – aki vénember létére is mindenkivel tengelyt akaszt… Ő volt az, aki hajdanán szent János nyakába tarisznyát akasztott, s addig komiszkodott, míg egyszer aztán a fölbőszített pandúrok nekiestek és bicskaheggyel utolsó szálig kitépdesték a fél bajuszát…

Másodiknak, Kása Lehőcz jön… Szintén naplopó, portyázó, hazudozó kortes, – és előénekes a halotti rokon… A neve még ma is fogalom: Mindig akad valami csúnyán Lehőcz Halason, – mondják az unokák… Gyűlölték egymást Rébék Istvánnal, de azért mindig együtt voltak; együtt vállaltak nádazó, falverő és más léhűtő naplopóknak való munkát is…

A harmadik volt Szennyes Vak Gyurka… Hajdanán jeles betyár… Míg meg nem sokalták a tudományát a juhászok, s ki nem szurkálták a szemeit… De még így is lop… Sőt ha becsíp, verekszik is…

Mindnek a nyakába öblös tarisznya lóg – szinte a térdéig… Legalább egy vékás… De persze lapos – üresen… És valamennyi először a kunyhóba megyen, letiszteleg sza-

pora Szabónál, s ki egy csomag dohánnyal, ki egy orvosságos üveg pálinkával, ki egy kis brindzatúróval kedveskedik neki…

Aztán a kunyhó előtt körbe ülnek, kicsiholnak – és elkezdenek beszélgetni, – hazudozni…

A második határból lopott kukorica már ott van szapora Szabó kunyhójában, szűrrel letakarva; de sötétedés előtt bajos lenne a teli tarisznyákkal elindulni…

*

Hogy, hogynem, egyszer csak odakerülközött Sörke Jóska szolgálaton kívüli gulyásbojtár is, aki betyárnak készült, s a méneseket szaglászta paripa végett…

Eddig is inkább betyár volt őkelme, mint pásztor, – csak gyalogost… *Csehelés*-sel foglalkozott, vagyis a hitvány mételyes barmot kicserélte jóra… De ezt megtudák a gazdák, úgy hogy senki se akarta fölfogadni…

Rébék István tisztában volt ezzel, elkezdett hát vele komiszkodni:

– No!... Osztán milyen a mező?... Tanál-e eleséget a csákószarvú tehén, meg a gyopári tinó?!...

– Tanál hát!... Hasig úszik a fűbe!...

– Osztán hunnat tudod?...

– Hunnat?... Hát a kee' keserves édösanyjátul!... Hát…

– Ahun e!... Hát én hempörítettelek ki a bojtárságbul, hogy énrám haragszol?!...

– Hátha mög tudja kee', hogy kihempörítöttek, akkó' minek kérdi… Csak azér', hogy kiverjem a pipát a szájábul?!...

– Ezt e?!...

– Azt hát!...

– Hujnye azt a!... Tudod-e kitül kaptam én ezt a pipát?... Üfelségitül!... Mikor kiszolgáltam a tizenkét esztendőt!... Ehun-e, – azt mondta, – gondolj rám rula, oszt használjad egészséggel!..

A betyár még morgott egy ideig, de hogy oszt szapora Szabó nagy darab kenyeret meg marék brindzát is nyomott a kezébe, neki esett falni, mert éhes volt szörnyen…

*

– Jártam én Talián országba, de még Styriába is, – bion!... Nem hagyon én a számbul a pipát csak úgy kiverni!...

– Könnye jár most a kee' szája, hogy elmönt a Sörke Jóska, – gúnyolódott Kása Lehőcz…

– Könnyen???... Hát hun az a Sörke Jóska!!!...

Erre fölállt Kása Lehőcz, tölcsért csinált a tenyeréből és elkezdett bömbölni a legény után:

– Hahó, Jóska!... Gyere már, mer' ütközni akar veled Rébék István!...

Megpördült erre Sörke Jóska, oszt jött fújva, akár a szilaj bika…

Közben jobbra-balra öklelt a szemivel s ahogy egy karvastagságú mesgye-cöveket meglátott, odarohant és kirángatta…

Ahogy ezt Rébék István meglátta, felüvöltött, mintha oldalba lütték volna, – azzal nekiszalad az állófának, és mint a macska, fölkúszött a hegyibe…

Jóska odarohant, eldobta a cöveket és elkezdte Rébék Istvánt rángatni a lábánál fogva…

Az meg kapaszkodott, mind a tíz körmével, irtózatosan rimánkodva:

– Irgalmazz, Jóska fiam… Puszi pajtásom volt már az idesapád is!... Együtt loptunk csikót a Gózonoktul!...

– Meghalsz, kutya!...

– Bocsáss meg a te István bátyádnak!...

– Kigázolom a beled!...

– Ide hallgass!... Elmondom, hogy mentettem meg az apád életit, mikor huszárok voltunk Majlandba!...

Kása Lehőcz odaszólt a betyárnak:

– Előbb hadd mondja hát el, oszt majd agyonverheted!...

*

Éccör szörnyen ihatnékunk vót, oszt pedig nem vót égyetlen grislink se a tarsolyba!... Úristen, micsinyájunk, – mondta az idesapád, mer' huszárnak hitelbe nem adott a talján a szentnek se!...

Én csak még kiátam vóna huszonnégy órát, másnapi lenungolásig, de a te szegény jó idesapád, Isten nyugosztalja, szinte már nyerített a szomjúságtól!...

Megesett, hát a szívem rajta, oszt mondom neki: Ne búsuj tesvér, csak fogjad a kardod, oszt gyere!...

– Hová? – sóhajtja. – A kocsmába, mondom… Én majd becsapom zálogba a kardom, oszt hónap lénungolás után kiváltom!...

Hát úgy is vót… Becsaptam a kardom, oszt elkezdtünk inni, beszélgetni… Később már dalolgatni is…

Mintha máma történt volna, úgy elmézek rá, éppen a Modok Gergő nótáját fújtuk, hogy azt mondja:

Amely legény szerette a táncot,
Jászberényben zörgeti a láncot,
Ne rij babám, úgy se ér az semmit,
Száraz bokor ki nem leveledzik!..

Hát egyszercsak becsosszanik ám vagy harminc talján, oszt zsivajgást, csácsogást kezdenek ám, de olyat, akár a megülepedett seregélyek!...

Tisztára elrontották, hogy végezetül is kénytelen voltunk kiverni őket!...

Az ám, de most gyün a fekete leves!... Mer' azok meg bementek panaszra a kaszárnyába, oszt a százados úr meg kiküldte értünk a patrujt!…

Hahaj!... Kisült, hogy én a kardomat becsaptam, kard nélkül vittek haza, oszt jelentették a kapitány úrnak az esetet!...

Persze a kóterben aludtunk, oszt reggel, mire kibocsájtottak bennünket, már kiosztották a lénungot!...

– Gyűjjetek hónap, oszt majd megkapjátok, – mondta az őrmester úr…

Hát voltam én gazba, de ráncig, – mert kard nélkül hogy vonuljak ki?...

Mit volt mit tenni, a rozsdás vasak közül kikerestem egy kardmarkolatot, rámadzagoltam egy piszkafára, oszt a piszkafát beledugtam a hüvelybe…

Alig hogy készen lettem, riadót fúj ám a hornista, - oszt az egész század nyergel, oszt sorakozik az udvaron…

Egyszercsak gyün ám a kapitány úr is… Megállt a századdal szömbe, oszt villog ám a szöme, hogy az csak szörnyűség!...

– Stefán Rébék, Gergő Sörke – cu mir!!!...

Kilovagoltunk…

– Hát disznó gazemberek, hol jártatok az éjszaka!?...

Csak hallgattunk…

– Kiirtották a fél várost!...

Csak hallgattunk…

– Ez volt az utolsó istentelenségtek!!!...

Csak hallgattunk…

– Stefán Rébék!... Rántsd ki a kardod és csapd le vele a Gergő Sörke nyakát!....

Siónnak högyén Úristen, – hászen az én hüvelyemben piszkafa volt!...

Elkezdtem rimánkodni: Kapitány uram, alázatosan kérem, ne kívánja, hogy elcsapjam a legjobb cimborám nyakát!...

– Fogd be a szád és teljesítsd a parancsot!...

– Kapitány uram!...

Benyúlt a tarsolyába, oszt kivette a pisztolyt… Fölhúzta… Rámszögezte:…

Ebben a szömpillantásban furmányos gondolatom támadt… Fölálltam a nyeregbe, égnek nyújtottam a kezem, oszt elkezdtem hangosan imádkozni:

Fölséges Uram, ne engedd, hogy a legjobb cimborám nyakát elcsapjam!... Változtasd bottá a hüvelyében a kardom!...

Azzal kirántottam a kardot, akarom mondani piszkafát és magasra tartottam az ég felé…

A másik pillanatban a lovak fara mind megrogyott, ahogy a megrémült huszárok a zabát megrántották!... Oszt olyan kavarodás támadt, mint mikor országos vásárra förgeteg zúdul!...

A százados úr meg a hasát fogta, úgy nevetett, – osztán odakiáltotta: Oszolj!... Nekünk is: Ti is takarodjatok, gazemberek!...

*

– Legyühetek?...

– Le!...

– Nem bántasz?...

– Nem!... De én úgy emlékszem, az apám bakancsos volt!...

– Má' hogy emlékezhetnél te ilyesmire!?... Hun voltál te még akkor!?...

A birkák

Beláthatatlan ősrét közepén terül a birtokunk, melyet csak egy keskeny földgát köt össze a világgal.

Ez az ősrét valahol Budapest alatt kanyarodik ki a Dunából, s Balázsi, Ács, Ökördi, Belágh, Meleghalom, Zöldhalom, Csukás, Örjeg rétek neve alatt végigkígyózik az egész Pestmegyén, s valahol Kalocsa alatt a Sárközben, a rettenetes Vörös-mocsarak neve alatt szakad vissza a Dunába.

A magyarországi őshalászat, s a pásztorélet nagynevű megörökítőjével, Hermann Ottóval, sokat bolyongtam ezekben az ősmocsarakban, s később olvastam műveit, melyekkel átadta ezeket a titokzatos helyeket az örökkévalóságnak.

Akkor én siheder, diákgyerek voltam…

*

Csillagvirágos estéken, mikor a nagy eperfa suhogó lombjai alatt, apámmal sűrűn kvaterkázva, eszmét váltottak, az öreg urat szívszakadva hallgattam:

– Rejt ez a világ magában még annyi csodát, hogy abból még könyvtárak kitellenének… Csak maga a magyar paraszt időjóslása; a madárvonulásból, a növénynek korai vagy kései, alacsony vagy magasabb virágzásból; a nap színéből, csillagok fényéből, a hold udvarából; állatok szőréből, nyulak futásából, játékából; madarak hangjából, bogárzümmögésből, lepkék táncából és a többi… Hát a szelek? Jövésük-menésük; erejük, hőfokuk; szélességük, magasságuk; szeszélyük, törvényük; pályájuk, forgásuk, elágazásuk, csatlakozásuk fel van-e dolgozva?...

*

Csak egy példát hozok föl, mint megdöbbentő rendkívüliséget: a réti marhát. Ez egy olyan különleges mocsárhoz kötött jelenség, ami sehol máshol nem található.

Maga a szarvasmarha, a fehér, fehérkékesszőrű, ázsiai fajta. Mely azonban hosszú évszázadokon és ivadékokon át örökölt gyakorlatánál és megszokásánál fogva hajnalban beereszkedik, bemászik és beúszik a feneketlen hínáros ingoványos ősrétbe, ott legel egész napon át és csak estefelé jön ismét vissza.

Hajnalban a pásztor lehajtja a gulyát az ősrét partjára. A gulya beveszi magát a rétbe, végkép eltűnik a zsombékban, nádban, vízben, csak egy-egy cuppanás, loccsanás, fújás jelzi, hogy még nem veszett valamennyi végkép oda. Néha látod, amint egy-egy tisztáson átevez. Csak az orra áll ki a vízből, de a legnyugodtabban tempózik. Estefelé a pásztor előveszi a kürtöt és megfújja a parton. Az üvöltő hangok behatolnak a rétbe, eljutnak az úszva legelésző barmokhoz, s egy idő mulva megzörren a nád meg a zsombóhaj, s egyik állat a másik után kapaszkodik ki a partra, – éjjeli pihenőre…

Egyszer – emlékszem – egy újdonsült szomszédunk bonyhádi vörös-foltos, nehéz teheneket hozott, lehajtotta őket az ősrét partjára. A tehenek megírtózva nézték a fekete vizet, s szinte elrémülve hátráltak tőle. Az új földesúr karikással beverette őket; három azonnal megfulladt, s a többit kötélen, ökrökkel vontatták szárazra. Hamarosan eladta őket, s helyükre került a tájfajta rétimarha.

*

Birkát is tartottunk, de csak két-háromszázat. Amennyinek akadt forrónyárban is zöldfűlegelője. Forrónyárban ugyanis itt-ott kiszáradt a rét, s a birka is bemerészkedett a friss zsombóhaj gyöngenád legelőre.

Egyszer azonban – emlékszem – szörnyű nyarunk volt. Száraz télre, száraz tavasz jött és kimaradtak a márciusi-májusi esők. A réteken megbújt a víz, s a legvadabb, legmélyebb helyeken is megvénült csonttá száradt a sás meg a nád, amit a birka legelt volna. A birka ugyanis csak friss, puha zsombóhajat, gyönge nádat tud legelni, mert a száraz nád, sás, az orrát, száját kivérzi, meghasítja.

És hát nem esett. Hónapok óta. Pedig már aratás felé jártunk, s a gabona szeme megszorulva kuporgott a kalászban. A satnya kukorica porban sárgult s a krumpli nem tudott virágot hozni. A nap vakítóan sütött, az égnek szürkés színe volt, a földön meg por, por és por…

A nagy itatókút kiszáradt. A jószágnak hordókban hordtuk a vizet, szénát meg a lovaknak a hetedik vármegyéből – vonaton…

És néztük mindnyájan, de mindnyájan az eget.

*

Legelőször a birkák dőltek ki. Ezeknek ugyanis teljességgel nem volt mit enni; éjjel-nappal földnek szegezett fejjel szaladtak, legelőt keresve. Szünet nélküli, vékonyvastag, szívet gyötrő bégetésük még most is a fülemben van.

Suhajtó, a juhász, sírva szaladt velük, s amelyik elvágodott, azt ölben hordta utánuk.

Istenem, Istenem!

Később már minden órában elvágodott néhány, s egy napon tizenhét darabot szedtek össze…

Mi, gyerekek sírtunk, mint a záporeső. Letördeltük a fák ágait, kitéptük a kertből gyökerestül a virágokat, kiirtottuk a díszcserjéket és mindent, mindent, a keservesen bégető, folyton szaladó nyáj elé szórtunk.

Suhajtó a juhász is sírt. Aztán hegyes süvegét a földhöz verve, kemény esküt tett, hogy elemészti magát.

Akkor éjszaka huszánhárom birka fodult fel, mi gyerekek már nem is sírtunk, hanem bömböltünk.

A huszonhárom birkát sorban egymás mellé rakták a szín alatt és nyúzni kezdék őket. A szeme mindnek nyitva volt és hosszú, selymes szempillájuk alól szomorúan nézdegéltek, mintha csak élnének…

*

Este vacsoránál elkezdtünk rimánkodni az apámnak, hogy segítsen a birkákon.

Idegesen nevetett:

– Hát aztán, hogy segítsek, mondjátok?

– Mi azt nem tudjuk, – bömböltem én – de maga, aki olyan okos ember és jó ember, tudni fogja, ha akarja!

Általános rimánkodás és sírás támadt. Sírt már az anyánk, a nagyanyánk és a szobalány is – szóval sírt és rimánkodott mindenki:

– Segítsen a birkákon a szegény éhenpusztuló birkákon…

Húzgáltuk a kabátját, csókoltuk, öleltük, simogattuk, – ki ahogy érte.

Eltolt bennünket, aztán fölkelt az asztaltól és az ablakhoz állt – háttal nekünk. Azt hiszem, ő is kisírta magát, egy kicsit – befelé…

Aztán egyszer csak – úgy háttal fordulva – azt mondja:

– Hívjátok be a vincellért.

Nosza, rohantunk a vincellérért. Volt ugyanis húsz hold gyönyörű szőlőnk is, az apám büszkesége.

– Mondja csak, János – azt mondja a vincellérnek, – hogy is állunk azzal a „Mézesfehér" táblával? Lesz-e azon termés?

– Hát bizony uram kevés. Úgyszólván semmi. Tavaly is megest fölvette a föld árja, csak az öles venyigét hajtja, de a termést, a nagy nedvességtől, elrúgja.

– Hm, hm, – mondja az apám.

– Az a tábla – folytatja János – a mi szép szőlőnk szomorúsága. Mondtam én már, hogy ki kéne hánytatni, a talajt valamelyik dombból feltölteni, oszt úgy az egészet beültetni. Hisz az egész tábla, csaknem egészen egy hold, – mi lenne az!

– Jól van, János, – mondja az apám – ősszel kihánytatjuk, télen feltöltetjük és tavasszal beültetjük. Most pedig szedjenek össze minden rudazó kötelet, kerítsék be két-három soron ezt a táblát, aztán Suhajtó eressze rá a birkákat.

– Hagy éljenek azok is, szegények…

Fekete macska

Minden jólélek dícsérje az Urat…

Fekete macska nem hoz szerencsét. Sőt még azt is elviszi, ami van, – és szerencsétlenséget hoz a házhoz.

A fekete macska rendesen magától ajánlkozik; idegenből, idegenként. S ahová beeszi magát, oda követi a szerencsétlenség, a kár, a baj. A férj beteg lesz, köhög, nyöszörög; a gyerekek senyvednek, sírnak; az édesanya összeesik és meghal…

A fekete macska parazsat hoz a szájában; fölviszi a padlásra a széna közé; fölcsapnak a lángok; sikolytás; a harangokat félreverik; a lángok megvilágítják az éjszakát, s te ott állsz kábultan, támolyogva, megsemmisülve, koldusként…

A fekete macskának nagy, sárga szemei vannak. Úgy forgatja, mint két tüzes üszköt és a fekete macska vad, bizalmatlan, rosszindulatú jószág. Nem hagyja magát megfogni, s ha csak ránézel, már morog, rád mereszti a szemét, hátracsapja a bajszát, föltátja a száját és megmutatja a fogait.

Este mielőtt lefeküdnék a háznép, besurran a szobába, elbujik az ágy alá és mikor alszanak, a sötétben kimászik az ágy alól, rákuporodik az alvók mellkasára és rettenetes farkasszemet néz velük. Azok hörögve vergődnek; fulladoznak, nyöszörögnek; s ha nem sikerül rémes sikolytással felébredniök, végük van – elállítja a szívverésüket.

Iszonyatos jószág a fekete macska. Iszonyatosabb, mint a koromsötét éjszaka, fenyegető búgással repülő, nagycsápú, undok bogarak…

Minden jólélek dícsérje az Urat…

*

Ősszel, úgy szüret táján gyujtják föl a kiszáradt réteket.

Éjjel-nappal égnek, nagy égigérő, koromfekete füsttel, éjszaka messzire lángoló szikraesővel.

Ropogó, lobogó, sípoló lángnyelvek rajvonaloznak; s a nádak, kákák és szittyószálak, mintha csak rendesen kaszálnák őket, arccal a tűzbe borulnak.

Mértföldekre világít rémesen és keserű füstszagot, fekete perjeesőt terjeszt széjjel az égő rét, a koromsötét, reménytelen őszi éjszakában…

És megindul a menekülés. A száraz zsombikban, nádban, kákában meghúzódott különböző férgek; a kígyók, békák, teknősök, sündisznók, patkányok, menyétek kisurrantak az égből rétből és megfertőztetik a vidéket.

A didergő kígyók besiklanak a tanyákba; elbujnak az istállókban, ólakban, ahol meleg van; vagy beosonnak a szobákba, felkúsznak az ágyba vagy elrejtőznek a szőnyegek alatt. A sündisznók az árkok avarjába, a mennyétek a farakások alá bujnak. Mintha csak azt mondanák, ha felégettétek a tanyánkat, adjatok szállást, emberek.

Én, meg a két öcsém kimentünk az égő rét partjára nézni a tüzet, meg a menekülő állatokat.

Egyszer csak, amint állunk, nézelődünk, kijön ám a rétből egy sovány, kócos fekete macska… Ügyet se vet ránk, csak megy.

A nagyobbik öcsém, akinél egy nagy kampós bot volt, fogja a botot, megcsavarja és hozzávágja a macskához.

Fölborul a macska, de föl is ugrik egy pillanat alatt, de olyan dühvel, hogy elképedtünk.

Ráugrik a botra, minden szál szőre égnek mered, fuj, köpköd és nyivákol – és nem akar elmenni a bottól.

Kavicsot szedtünk az országúton, azzal kezdtük el dobálni. De így is csak akkor ment már el, mikor egészen megközelítettük.

Fiatal gyerekek voltunk, érthető, hogy valósággal megszeppenve mentünk a tanyába, a macska viselkedése annyira különös volt. Én meg rosszalólag mondtam öcsémnek, hogy kár volt a botot hozzáhajítani.

Amint mentünk-mendegéltünk, tünődve, egyszer csak a bokorból nyivákolást, fújást hallunk; a beste fekete macska ott csúszott utánunk, tíz-tizenöt lépésnyire a hátunk mögött.

Ő is megállt és összehúzta magát olyan gömbölyűre, mint egy gombóc és fujt, nyervákolt, mutatta a körmeit, fogait, mint az ördög.

Olyan zavarba jöttünk, hogy talán meg is futottunk volna, ha attól nem tartunk, hogy utánunk rohan és a hátunkra ugrik.

– Gyertek, – mondom az öcséimnek – de csak lassan, óvatosan, és hozzuk a puskát.

Mire kijöttünk a puskával, nem volt sehol. Hiába kerestük késő estig.

Este, amint vacsorázunk az eperfa alatt, egyszer csak a bokorból nyivákolást, fújást hallunk. Nézünk oda; hát a fekete macska… De néz ám, mint a gyilkos, hogy a vér is meghül az ereinkben.

Én kapom magam, szaladok a puskáért, de mire kijövök, már elszaladt.

És attól kezdve a fekete macskától nem volt maradásunk: mindenütt megjelent, mindenütt a sarkunkban volt, valósággal terrorizált bennünket. Éjszaka felugrott kívül az ablakpárkányra, nagyot visított, hogy mindhárman felriadtunk, aztán elszaladt.

Közben elkezdődtek a mindenféle bajok: A legjobb igáslovunk szántás közben ürgelyukba lépett és eltörte a lábát. A gulyásgyerek bunkósbotjával agyonhajított egy fejőstehenet. Azonkívül jött a harmadnapos hideglelés, dolog helyett mindenki csak dideregve, gubbaszkodva vergődött.

És mindez azóta, hogy az istenverte fekete macska hozzánk szegődött.

Szuhay kivallatott bennünket:

– Osztán gyerekek: Melyöjüknak volt baja azzal a fekete macskával? Csak ki vele; egy-kettő. Csak maguk csináltak vele valamit, mert mindig magukat kergeti.

Elmondtuk az öregnek a macskával az esetet, mérgelődött szörnyen.

Haragjában, szokásához híven, letegezett bennünket:

– Hát még azt se tudjátok, amit még a szántógyerek is tud, hogy a fekete macskának ki kell térni? Hogy a fekete macskát nem szabad bántani? Hát mi lesz most már? Egyik baj a másik után jön, meg nektek se hagy békét a fekete macska!

– Majd agyonlőjjük, – mondom én – úgy hogy a farkát se rázza meg.

– Ahol van-e, – mérgelődik az öreg – már meg agyonlövöd. A fekete macskát nem szabad se agyonlőni, se agyonverni, mert az csak újabb bajt hoz!

– Hát akkor mit szabad?

– Majd meglátjuk. Ha a macska valahová beszorul, legyetek híradással.

Egyszer szalad az öcsém:

– Hahó! A fekete macska fölment a padlásra, én meg rácsaptam az ajtót!

No volt öröm. Szaladtunk rögtön Szuhayért, aki megértvén, miről van szó, csátibottal fegyverkezett.

Szaladozott ide-oda, bujt volna az egérlyukba is a beste, odalett minden bátorsága.

Egyszer aztán Szuhay úgy csapta szemközt, hogy rögtön kifolyt neki a balszeme és elnyúlt hosszában.

– Most aztán – parancsolta öreg Szuhay – fogják meg a farkánál fogva, vigyék ki a réthez, oszt vessék vissza oda, ahonnét kijönni látták. De bántani nem szabad, mert ez babona…

*

Három vagy négy nap mulva beállított a tanyára egy nagyon öreg, rongyos koldusasszony. Ott szokott ülni – ismertük – az akasztói templom küszöbén. Csakhogy most a bal szeme be volt egy piszkos ronggyal kötve…

– Hol van az a gyalázatos Szuhay, – cincogta – számadásom van vele…

Jött Szuhay fölhorkanva:

– No mi köll, te vén boszorka?

– Még kérdezi? Maga gyalázatos! Hát ki verte ki a fekete macskám balszemit?

– Úgy, – mondja öreg Szuhay, – hát te vagy az a fekete macska, aki idejárt? –Te vagy az a fekete macska, akinek kivertem a bal szemit? No megállj!

Azzal hozott egy kétöles ökörhajtó ostort, s azzal a sivalkodó banyát rettenetesen megverte.

Aztán kikergette a határból, csak úgy porzott.

*

Hát – talán egy hétig, – megint csönd volt.

De egy hét mulva megint csak előkerült – most már félszemmel a beste fekete macska.

Kerülgette a tanyát, miákolt, mint a veszett s különösen Szuhay érdekelte…

Éjszakánként bejött a tanyába, a kutyákkal összeverekedett, a baromfit szétriasztotta, a köcsögöket leverte, nyávogott, zörgött, – nem volt tőle megnyugvásunk.

Végre Szuhay elunta a dolgot és kijelentette, hogy végez vele.

Fogott egy golyós puskát, fölporozta, de golyó helyett araszos gerendaszöget bocsátott a csőbe. Aztán mikor besötétedett, a tanya nyugovóra tért, öreg Szuhay kinyitotta az ablakát, két üres köcsögöt állított egymás mellé, s azok közé tette a fegyver csövét, – letérdelt lesbe…

Hát a macska meg – ahogy a kakas elsőt kurjantott, – jött csak úgy bolondjában.

Meglátta a nyitott ablakot, az ablakban a két köcsögöt, gondolta: a tejből jóllakik, aztán beugrik az ablakon és ráül az alvó öreg Szuhay mellére. Le se jön addig, míg meg nem fullad.

Szaladt az ablakhoz, s mert az ablak alacsony volt, alig három arasznyira a földtől, fölállt két lábra, hogy a két köcsög közt benézzen, hogy Szuhay alszik-e a szobában?

Hát nem aludt. Mert ahogy a macska kétlábra állt, elrántotta a ravaszt, a puska eldurrant, s az araszos gerendaszög beleröpült az ágaskodó macska egyetlen ép szemébe…

Az egész tanya fölriadt. De nem a lövésre, hanem a vérfagyasztó sivalkodásra. A megvakított macska hányta, vetette magát és úgy ordított, visított, mint egy ember.

Béresek, kocsisok, bolgárok, fogvacoga kerültek elő:

– Kit öltek meg?

A kutyák őrjöngve ugattak; Jancsi, a vén kakas, ijedtében kotkodácsolni kezdett és babája a nervózus gyöngytyúk, ájultan fordult le az ülőről.

Mikor aztán a macska elhallgatott s úgy tett, mintha megdöglött volna, öreg Szuhay kiadta a parancsot:

– Pista: nyergeld meg a „Dámát": aztán itt van ebben a rongyos zsákban ez a bödös, vak macska: vidd be Akasztóra és dobd be a községháza udvarára. Onnét, ha átváltozott, majd hazavezetik…

*

Azóta sincsen nálunk fekete macska és így dicsérik az események Szuhayt.

Kísértet

István a kocsisunk, meg öreg Szuhay, bementek a tanyáról Akasztóra, éjféli misére. Mikor hazakerültek, mind a kettő kapatos volt, s ahogy bementek az istállóba, mécsest gyújtottak, oszt vackolni kezdtek. Egyszercsak besétált a félig nyitvahagyott istállóajtón a szurokfekete éjszakából, egy igen nagy hófehér lúd…

Öreg Szuhaynak, aki már vén róka volt, azonnal megrogyott az ina, meg égnek meredt a haja a rémülettől. De István, a kocsis, aki még csak húsz és egynéhány éves volt és nem sokat értett a csízióhoz, ráförmedt a féllábon álló nagy fehér lúdra:

– Hát te meg, Isten fehér eleven vánkosa, hogyan kerülsz ide? Gyere csak, hagy' vágom el a nyakad, – azzal a bicska után kotorászott…

A lúd csak állt és nézett a legényre, mérgesen. Oszt' ahogy az kinyitotta a bicskát, ez meg összeverte a szárnyát nekirepült a mécsesnek, hogy az azonnal elaludt…

Erre aztán lett, ami még nem volt: A sötétben a beste lúd nekiröpült a lovaknak és elkezdte a fejüket, farukat csípni a csőrével, meg verdesni a szárnyával. A lovak meg, valahány csak volt, mind megveszekedett a rémülettől. Elkezdtek nyíni, ordítani és rugdalóztak, mint az eszeveszett. Kettő három a földre zuhant, néhány meg elszaggatta a kötőféket és kirohant a világtalan éjszakába…

Öreg Szuhay mindenes, ahogy csak észbe tudott kapni, rohant ki az udvarra és torkaszakadtából ordítozott:

– Talpra emberek, kísértet van az istállóban!

Egy perc mulva mind az udvaron voltunk; mert már előbb felriadtunk a szörnyű lódobogásra. Ki kézi lámpával, ki gyertyával, puskával, revolverrel, fütykössel, béresek, bolgárok, rohantunk valamennyien az istállóba.

Nem volt akkor már ott semmi, csak az egymást összerugdalt és halálos félelemtől agyonizzadtan reszkető, itt-ott földrezuhant lovak.

Reggelig varrtunk, jódoztunk, raktuk a kötést, borogatást a nyöszörgő párákra; néhányan meg elnyargaltak a világnak futott csikók után.

– No, – mondja az öreg Szuhay, mikor hajnalban az apám pálinkát oszt, – nem lesz itt nyugalom addig, amíg a kirurgus szívébe karót nem ütünk…

*

Sok baj volt ezzel a kirurgussal, különösen mióta megholt.

Nem tudott nyugodni a szerencsétlen, s akár csak az életben nappal, most a halála után meg éjjel, mindig láb alatt volt.

De azon kell kezdenem, hogy nem is a temetőben volt ő eltemetve, mint más rendes ember, hanem itt a tanyák között, a legmagasabb dombon, ahonnét be lehetett látni az egész környéket. Itt üldögélt az öreg lúdszakállú élete végén, s végrendeletileg mindent a falura hagyott, azzal a kikötéssel, hogy itt temessék el, ezen a dombon. Úgy is történt, de ettől a naptól kezdve nem volt maradása a tanyavilágnak. Mert Barrabás, a vén kirurgus, akinek a lelkét nagy bánat terhelte, ahogy este lett, kikecmergett a dombból és elkezdte zaklatni az élőket…

Elállta a hidat, hogy a megrémült lovak az árokba fordultak. Benézett és bezörgetett az ablakon, hogy az álmukból felriadt asszonyok abortáltak. Ott sompolygott, – de úgy, hogy lássák, – a kazlak, ólak, vermek mögött, s hallatta köhögését, vinnyogását,

kopogását a házak külső falán, az ablak alatt, a szellős pitvarban, vagy az éjjel hideg, sötét, barátságtalan konyhákban.

Sokszor egész éjjel a kutyákkal harcolt; a padlásokról meg jobb nem is beszélni. Volt eset, hogy még nappal is ott zakatolt, rámolt, rendezkedett, hogy csak vasvillával mertek fölmenni.

Ilyen izgága lélek volt ez a Barrabás kirurgus, néhai.

*

A dolgot azzal kell kezdeni, hogy hogyan is jutottunk Barrabáshoz.

A faluban nem volt kirurgus, s egyszercsak megjelent ez a Barrabás, körülnézett, aztán megvásárolt egy házat és letelepedett.

Nem volt már gyerekember, deres szakálla volt és gyönyörű fiatal felesége. Olyan szép asszony volt, hogy azóta se láttam szebbet. Bolondult utána minden férfi, de legjobban talán a lúdszakállú Barrabás.

Egyszercsak mi történt? Huszárezred vonult át a falun, – valahova gyakorlatra mentek – s az éjszakát a faluban töltötték. Barrabásékhoz biznyos La Roche nevű kapitányt szállásoltak, s mikor másnap az ezred továbbvonult, La Roche gróf elmaradt a többitől…

Beteget jelentett. Aztán quietált. Aztán megvette az üres urasági kastélyt, lehozatta Bupestről a bútorait, lovait, s az egész személyzetét, háztartását és állandóan a szép Barrabásné körül legyeskedett.

Két kézzel szórta a pénzt, mert ugyancsak volt neki; konvenciós cigányt tartott, s állandóan nyolc-tíz léhűtő gavallér udvarolt körülötte, s hozzá esküdött az egész vidék korhely fiatalsága.

Nagyszerű jelmezes lovasfelvonulásokat, fáklyás szánkázásokat, egetverő murikat rendezett; egyszer meg ezer meg ezer színes lampiónnal világította ki az egész Szűcsi erdőt, egy éjszakai kikocsikázás kedvéért.

A vendéglőben a bor meg a fekete kávé az egész falunak ingyen állt rendelkezésére, úgy, hogy csak ivott, mosolygott meg danolt mindenki, mint valaha a boldog, békés Árkádiában, – ahelyett, hogy dolgoztak volna.

Fölforgatta ez a gróf az egész falut, az egész környéket, hogy az okosabb emberek szinte szívszakadva lesték, hogy mikor megy már végre tönkre.

*

Egyszercsak a szép asszony beteg lett. A kirurgus azt mondta, hólyagos himlőt kapott.

Nem engedett be hozzá senkit, ő maga, meg a gróf ápolta.

A tizennegyedik napon, mikor a betegségnek fordulni kell, meghalt a szépasszony.

Felravatalozták, Barrabás meg a gróf, de az arcát betakarták, mert hogy szörnyen eltorzult.

A koporsót is a gróf meg a kirurgus tették fel a gyászkocsira, – mást közel se engedtek hozzá, – csak éppen a sírgödörbe eresztették le a koporsót a sírások.

De ez aztán elég is volt. Mert a temetés után a sírások tudomására adták a két papnak, hogy ők egy könnyű, üres koporsót engedtek le a sírgödörbe…

Másnap éjjel nekiestek a sírnak és fölásták. A koporsót felnyitották és a koporsó – üres volt.

Megfogadták ott a sírnál, hogy senkinek se szólnak az esetről, mert a gróf csak egy kicsit vadállat volt, akit ha szorongatnak, hoz magának halottat a pokolból is az üres koporsóba, de nem ingyen…

Ámde a gróf huszonnégy óra alatt összepakolt és otthagyta minden búcsú nélkül a megrökönyödött falut, s erre a szabadon lélekző sírtörők, elmondták mindenkinek, hogy ők kiásták a koporsót és abból hiányzott a szépasszony.

No, lett erre elképedés, szörnyülködés. Azonnal bojkottálták a kirurgust, kidobták a kaszinóból, elkerülték az utcán, bezárták előtte a kaput. Hiába mentegetőzött, kiköptek előtte, hisz' eladta a feleségét!

Azt a feleségét, akiben mindenki gyönyörködött. Azt a feleségét, akit egy pillanatra látni csupa gyönyörűség. A gazember…

Különösen a férfiak haragudtak… Az asszonyok nevettek… Mert az asszonyok nagyon huncutok… sokszor a vesébe látnak…

Az öreg kirurgus már nem is mentegette magát. Rángatta a vállát és kétrét görnyedve, mint egy sarló, botikán támaszkodva, köhécselve bolyongott a határban, s látszott rajta, hogy a rettenetes megbánás, a szégyen, de főként az asszony utáni bánat sarkantyúzza.

Azt mondják, de ez nem bizonyos, hogy mikor azt hitte, hogy senki se hallja, égnek vetett fejjel üvölt, mint a farkas.

Nos, aztán meghalt. De a föld alatt se volt maradása. Kimászott a sírból és kereste mindenfelé az asszonyt, akinek a férje Brazíliában hadügyminiszter lett.

Ő meg, vagyis csak az ő gonosz hazajára lelke itt rémítette, nyugtalanította majd fehér lúd, majd guruló hordó, majd meg hitvány kis szakállas kísértetke gonosz vén ember képében, kopogó, fészkelődő szellem alaktalanságában az eleveneket.

Míg aztán öreg Szuhay megunta. Mert meg is únhatta, annyit nyugtalankodott, gyüszmékölt, szöszömötölt a gonosz lélek.

Fogta hát öreg Szuhay, összebolondította a népet, kiásták a kirurgust és karót vertek a szívébe. Azóta csönd van, ki tudná megmondani, miért…

Vakáció

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy nagyon öreg kereskedő. És volt ennek a nagyon öreg kerekedőnek, – akit Reich bácsinak hívtak, – két anyányi, tündérszép lánya. Ezek a tündérszép anyányi lányok pedig valának – a Frida, meg a Szidi.

Mi pedig vakációzó és rakoncátlan diákgyerekek voltunk, és ott laktunk a tanyán, Akasztó mellett, ahol a Reich bácsi, – nagyon öreg – kereskedett.

Egyszer, hogy, hogynem, eszünkbe jutott, – persze este kilenc órakor, – hogy elfogyott a cigarettánk. Nincs immár mit tenni, – mondottam az édesapámra pislogva az öcséimnek, – mint beballagunk Akasztóra cigarettát venni.

Minthogy édesapám a lapjával volt elfoglalva, hallgatását beleegyezésnek véve, – elszöktünk. És beballagtunk, – akarom mondani beloholtunk – Akasztóra, Reich bácsihoz, ehhez a nagyon öreg kereskedőhöz.

Igen ám: csakhogy elkéstünk. A boltot már bezárták és az utcaajtót úgyszinte. Milyen jót nevetne Szuhay, – gondoltam, – ha most látna, elszontyolodva, megnyúlt orral bennünket…

Rágyújtottunk egy-egy cigarettára, aztán, mint az éhes farkasok, körülszimatoltuk a házat.

Az öcsém azt mondja:

– Be kéne csöndesen kopogni a lányokhoz, erre ezek kinyitnák az ablakot, kihajolnának, és mi kurizálhatnánk, kakasüvöltéses hajnalig.

– Okos a beszéd, – mondottam erre én, mint legidősebb; azzal elvonultunk az ablakok alá, ahol a lányok aludtak…

– Ég a lámpa! – cincogja örvendezve a másik öcsém; mire nekiestünk mindhárman az ablaknak.

Hát sereghajtó Úristen! Az ablak fatáblája rosszul zárt, – illetve nagyon is jól zárt, – mert be lehetett látni a szobába, ahol a lányok egy ingben voltak!

Ekkora öröm! … Álomnak sok lett volna!... Szidi és Fridácska egy ingben!

Szidi egy alacsony fotelban ült. Keresztbe vetette a lábát, – de milyen lábát! – olvasott. Frida meg a tükör előtt állt, – térdig se ért az inge, – és a haját fonta.

– Na, fiúk, – mondtam nagyot nyelve, – most már imádkozni ám, teljes gőzzel, – mert Szidinek és Fridának ez csak a nappali inge; még nem vették fel a hálóinget!...

Micsoda duzzadó, hófehér karok, meg vállak! Micsoda párnás, gömbölyű lábikrák, meg térdek!... Aztán ahogy feszült, elől-hátul, minden vonatkozásaiban az az ing… A cápák nem nézték volna olyan ékesen, mint mi… Pedig világosan megmondta nagytiszteletű úr, az öreg Macskássy, hogy a világ az ilyen irigy, pogány kutyák miatt fog elveszni.

De hát lássuk csak: mi lesz az hálóinggel?... Aztán jöhet a világ vége. Csak előbb ne…

A Frida, – elrendezvén a haját, – odatáncolt az ágyhoz. Aztán fogta és a hóna alá csapta a hálóingét. Mikor ez is megvolt, kigombolta az egyik vállán a nappali ingét… Aztán megfogta a fogával, – megfogta a fogával, – azt a rézangyalát annak az apró egérfogaknak!... Aztán kigombolta a másik vállgombot is, de a szerencsétlen ing nem tudott lecsúszni, mert mint a hitközségi elöljáró a szakállát, úgy apportírozta a fogaival.

Sírtunk!...

Mikor aztán belebújt felülről a hálóingbe, akkor kiengedte már a fogaiból a nappali inget, – de már későn…

Úgy éjféltájig vártunk a Szidire. Hátha annak több esze lesz? Egy kicsit megnézni magát a tükörben…

Dehogy… Az is szakállnak használta az ingét…

*

Méla holdvilágnál, ahogy baktattunk hazafelé, mondom én elkeseredve:

– Ide hallgassatok! Még negyvenkilenc nap a vakáció. Én esküszöm az élő Istenre, hogy minden áldott este eljövök ide, míg csak a Szidi vagy a Frida fogai közül ki nem csúszik az a gyalázatos ing!

– Nagyon bölcs beszéd, – hagyta helybe a két öcsém is, – itt leszünk mi is, minden áldott este…

És ott is voltunk. Fogcsikorgatva és dühöngve. Mert csütörtököt mondott minden este.

– Csak beszélne már, vagy nevetné el magát, – kesergett mellettem az öcsém, – hogy lenne valami…

– Lőni kéne tán az ablak alatt, – javasolta a másik öcsém, – akkor ijedtében leesne az álla…

A harminckilencedik éjszaka, ahogy megint szívszakadva strázsáltunk, megszólal egy hang, az ucca másik oldaláról, egy padról:

– Én is oda mehetek?

– Ki az? – kérdem az öcsémtől elhűlve.

– Ki? Hát Vicsora. A végrehajtó.

– Úgy? … Csak jöjjön, jöjjön, Vicsora, – mondom a kezemben lévő husángot mutatva, – a szamár is akkor kívánkozott a jégre, amikor már nem fért a bőrébe!

Megharagudott Vicsora, de nem szólt egy szót se. Csak pipázott mérgesen.

*

Ez a Vicsora volt a legutolsó ember, akit én csak életemben valaha is ismertem. Bírósági végrehajtó volt, a leglelketlenebb fajtából. Őhozzá képest még a dögkeselyű szíve is csak lekvárból volt. S ezért utálta mindenki, mint a bélpoklost.

Történt aztán egyszer, hogy már nagyon is sok volt a rovásán Vicsorának; illett egy kicsit törleszteni. Kiküldték hát Tázlárra a Szakállak ellen…

Haj hopp! – Ujjongott és ugrabugrált az egész város:

– Megyen Vicsora végrehajtani a Szakállakhoz! Ez is utoljára hajt végre életében!

A három Szakáll, az öreg meg a két fia, künn laktak a tázlári homokokon. Mind a három bivalyerős, öles, elszánt ember volt, akik törvényt nem ismertek. Aki csak ujjat húzott velök, az rendesen a rövidebbet húzta. Lett légyen szolgabíró, csendőr, fiskális, – vagy akárki fia.

Hát ide küldték Vicsorát végrehajtani…

Még oda se ért, – mert az orgoványi erdőnél valamelyik Szakáll már várta, – és egy marék vágott ólommal irgalmatlanul tomporon lőtte:

– Nesze Vicsora…

Hát Isten úgyse; – nem hiába örvendeztek a jó emberek: Akkor hajtott volna végre utoljára Vicsora.

Örökre sánta maradt. Éppen eléggé sánta ahhoz, hogy az embertársainak békét hagyjon…

Nyugdíjazták. S mivel jócskán volt pénze, vett két rossz lovat és fölcsapott terménykereskedőnek.

Ott szaladgált folyton a tanyák közt, – mint süket fürj a búzában; – és mindent megvett.

Hát ez a bizonyos Vicsora volt az, akinek én a husángot mutattam, s aki most dühösen pipázott a túlsó félen.

*

Másnap este, – ahogy megérkeztünk az ablak alá, hát nem láttunk világosságot.

– Tán lefeküdtek már, – mondja az öcsém, a kisebbik.

A másik is mereszti a szemét és kézzel-lábbal kereskedik…

– Halljátok-e, – mondom és elhűlve, – Reich bácsi megcsinálta az ablakot!

A két öcsémnek megrogyik a térde. Hamar gyufát gyújtanak… S annak a fényénél átkozódva látják, hogyan csapta agyon, egy hitvány lécdarabbal, a mi összes reményeinket – Reich bácsi.

Dühöngtünk!

– Aztán tudjátok-e, hogy honnét ered ez az egész história?

– Hogyne. Vicsorától. Hogy az Isten szedné széjjel.

– Na, várjatok csak! Nagyobb öröm lesz az nekünk szétszedni…

Aztán elindultunk haza s egész úton azt vitattuk, hogyan fizessünk meg Vicsorának.

*

Szuhaynál még égett a lámpa. Csizmát fejelt.

Mikor elpanaszoltuk neki az esetet, iszonyatos dühbe gurult. Csizmát, árat, csirizestálat, – mindent földhöz vert, – aztán nyakába kerítette a subáját és rekedten vezényelt:

Utánam!

Egyetlen szó nélkül meneteleztünk egészen Akasztóig. Akasztón Vicsora végrehajtó házáig.

Ott így szólt hozzám Mihály bácsi – mint nehéz esetekben mindig, – tegezésre fordítván a beszédet:

– Hallod-e ? Vesd le és fordítsd ki a kabátod. A kalapod húzd jól a szemedre, osztán azt tedd, amit én mondok.

*

Odaállok Vicsora ablaka alá, és zörgetek:

– Vicsora úr!... Vicsora úr! … Hallja-e?

– Ki az? – ordítja az ágyból Vicsora.

– Én vagyok… A sürgönyhordó…

– Rögtön!...

Hallottam, amint kidobban az ágyból, meglök egy széket, – végül kinyitja az ablakot és kihajol rajta:

– Hol az a sürgöny?

Ebben a pillanatban, – Szuhay receptje szerint – vágom, de úgy pofon, hogy nekiesik az asztalnak és keresztülbukfencel rajta!...

*

Tündéries ragyogású, csillagvilágos nyári éjszakán ballagtunk hazafelé…
A harmat és a csönd, s a holdvilág ezüstös fátyla ráborult mindenre…
Távolról erdő feketéllett, abban pánsípoknál tündérek táncoltak.
Idébb, hosszú árnyékot vető jegenyék, hallgatva strázsálták az élőket.
A sárga tarlókon, s a zöld árokszélen tücskök cirpeltek álmosan, s a tó vizén tiszta fekete kicsinyeivel úszkált a vadkacsa.
Messziről, – kifehérlett egy-egy tanya. Üresen, némán. Csak a kakas szava hirdette, hogy élők is vannak benne…
Egyszer csak megállt Szuhay:
– Osztán halljátok a békákat?
– Halljuk, Mihály bácsi!
– Sehol a világon, – én mondom – sehol a világon nem kuruttyolnak ilyen szépen… Istenem, Istenem, – mondta mosolyogva.

Kút a pusztán

A tanyán napirenden volt a tífusz. Gyerek, ember átesett rajta és csak az Uristen kegyelmének köszönhettük, hogy mindnyájan kilábaltunk belőle. Szótyár bácsi, akasztói emberirtó kinyilatkoztatta, hogy a betegség gyökere a csak három-négy méter mély, ásott kutainkban székel, vagyis a mocskos talajvízben, amit iszunk, s apámnak szívére kötötte, hogy artézi kutat furasson.

A nagyapám, aki a tanyán parancsolt, legalább száz éves volt. Ha nem lett volna nyakas konzervatív, Szigetvárnál ő is kirohanhatott volna. De az ő százlajára a lassú haladás volt írva…

A birtok az övé volt, ő parancsolt s a gazdálkodást Mathuzsálem elvei szerint gyakorolta. A harmadik rész birtok minden évben pihenő ugarnak maradt; a kukoricát ekével töltette; a cséplés a lovak és ökrök nyomtatásával; s a kinyomtatott garmada rostálása szeleléssel, szórással történt. Impregnált, nemesített, cserélt magot nem vett, mindig csak a saját elfajzott termésünket vetettük, úgy hogy a legelmaradottabb „kutyu" paraszt szomszédunk is többet produkált mint mi.

Ha építkezni akartunk, először titokban fel kellett gyujtani a régi épületet, hogy muszáj legyen építkezni. Ha lovakat akartunk cserélni, először el kellett emészteni az öreg lovakat – mondván, hogy elhullottak. Mert pénzt tőle kicsikarni nem lehetett.

A pénzt, meg a magtárkulcsokat egy rossz vadásztarisznyában állandóan a nyakában hurcolta, s volt ezenkívül a tarisznyában egy két likra szóló „kohás" pisztoly is. A mottója meg mindenre ez volt: Nem!

*

Késő este, mikor a tanya már elcsöndesedett, s a nagyapám is aludni ment mindenki fellélekzésére s csak a kocsislegények citerázgattak a fehérnéppel legyeskedve, – hívatta apám Szuhay Mihályt, az igazlátó, kivénhedt béresgazdát.

Szuhay se volt valami ugrifüles. Állítólag suhanc korában a zsidókat fuvarozta volna az egyiptomi fogság után haza Kánaánba, de tanult is tőlük annyi „griffet", hogy az ördögök nagyapját is zavarba hozta volna.

Hát ez a tapasztalt, vén embert hívatta apám s elmondta neki, hogy artézi kutat kéne fúratni, mert míg az nem lesz, addig a tífusz a nyakunkon marad, s ha a tífusz évről-évre elővesz bennünket, a vége az lesz, hogy legyöngülünk és rakásra halunk.

Öreg Szuhay mester megértvén a szót, vállalta az ügyet, megitta a neki kiöntött köcsögnyi pohár bort, aztán nyugodalmas jój'szakát kívánva, elkövetkezett.

*

Hajnalban kezében petróleumos kannát himbálva, kiballagott Szuhay a virágos kertbe. Ott a főút végén, az udvar felől, ahol az a pad terpeszkedett, melyen nagyapám szokott a cselédségre meg a gyerekekre leselkedni, – letaposta a csizmáival a földet, hogy egy kis mélyedés támadt, s abba a mélyedésbe petróleumot öntött…

A nagyapám, ahogy megreggelizett, kiment a virágos kertbe, elhelyezkedett ama bizonyos padon, hogy riogassa a béreseket meg a gyerekeket. Egyszer csak meglátta a petróleumos tócsát: – hát ezt a petróleumot meg melyik léhűtő locsolta itt ki? – dörmögte.

Másnap megint látja a petróleumot. Harmadnap megint.

Negyednap Szuhay az öreg, mikor vitte volna be neki reggel a ragyogóra suvixolt csizmákat, előbb mindenikbe egy-egy kis petróleumot töltött.

Hát, ahogy húzza fel az öreg úr a lábbelieket, csak úgy dől ki belőlük a petróleumszag. Nosza veti fejét az égnek és káromkodik, mint a kárhozott. És hívatja Szuhayt:

– Mit műveltél a csizmákkal, te vén átokházi?

– Én? – mondja csikorogva Szuhay. – Bizonyosan beleevickélt velök a petróleumba!

– Micsoda petróleumba?

– Mintha nem tudná, – mondja Szuhay, – hát abba, amelyik a virágos kert végén, az udvar felől jön ki – a föld alól.

– A föld alól? – kérdi elképedve a nagyapám.

– Nem, – mondja epésen Szuhay, – a padlásról jön, a kazlak tetejéről bugyog, a jegenyék hegyéről mászik le a petroleum.

Fölöltözik az öreg, aztán nekiül reggelizni. Elfogyaszt egy font hideg fokhagymás ürücombot, megiszik rá fél liter cimetes forraltbort, aztán Szuhay megtömi a csibukját, rágyjut, oszt kiballag a virágos kertbe. Hát a becstelen petróleumtócsa ott csillog-villog a pad előtt…

– Mihály! Erigy ki a répakapásokhoz: Három ember tüsténT jöjjön be.

Megy Szuhay, belemosolyogván Kossuth-szakállába, oszt hozza a magyarokat.

– Adjál nekik ásót, – parancsolja komoran az öreg, – oszt itt, ahol a petróelum van, – ássanak.

A három ember ás. Estig. Este hazamennek. A nagyapám meg, – mikor mindenki elkotródik, – négykézlábra ereszkedik és szagolja – a gödröt.

Káromkodva áll föl: hasogatja a térdit és nem érez petroleumszagot. Szuhay meg a szerszámoskamra kisablakán kárörömmel nézi a játékot.

Este tíz kubaszivart, s egy kanta bort kap Szuhay s éjszaka elballagván a gödörhöz, belocsol egy kanna petróleumot.

Reggel aztán lelkendezve ujságolja nagyapámnak, hogy a fene petróleumbűz a gödörből csak úgy árad.

Nosza, jött megest a három napszámos, de estig már félcombig vízben dolgoztak. A mély gödröt ugyanis fölvette a föld árja.

Este Szuhay megint belelotyakolt a gödörbe, egy liter petrolajt, úgy hogy reggel a szivárvány minden színében csillogott a petróleumos víz, a nagyapám meg csak nézte, nézte elképedve.

– Kocsmát nyitunk nemzetes uram, – komiszkodott Szuhay; – olyan kocsmát, akibe petróleumot mérnek; mer hogy itt van a forrása. Csak a nemzetes úrnak lehet akkora szerencséje! De az emberek már nem tudnak ásni, fölveti őket a víz, holnap bemegyünk Kiskőrösre, kútfurót fogadunk, hogy az menjen bele csővel a földbe.

Úgy is volt. Másnap bementek Kiskőrösre és kihozták a kútfúrót.

Ahogy zakatol a kútfúró, veri, sülyeszti, ássa, csavarja a csöveket lefelé, este csak nincs egy szikra petróleumbűz se. De jön az éjszaka és vele Szuhay, mint az ördögök nagyapja; s beönt egy kanna petróleumot a csőbe. Van aztán

reggelre olyan büdös petróleumszag, hogy aki beszimatol a csövön, szinte megszédül tőle.

Verik a csövet lefelé, csavarják, nyikorgatják, húsz, negyven, hatvan méterre; Szuhay meg éjszaka önti bele pazarul a petroleumot, mintha csak víz lenne. Mikor a száztíz métert érik, egyszerre csak kivág a forró artézivíz, de úgy, hogy mindenki hanyatt esik és négykézláb menekül előle…

*

Szuhay levétet egy ajtót. Dobatja oldalvást a csőre. Hogy a víz az udvar felé, az árokba folyjon, ahonnét leszaladhat a rétbe.

A nagyapám meg csak néz elképedve: – Mit csináljon ő ennyi fölösleges vízzel, mikor nem szokott soha mást csak bort inni?

– Nem baj, – vigasztalja Szuhay; – lehet minden fertály órában forró lábvizet venni. A csizmákat én majd lehúzgálom.

Erre szégyenkezve elhallgat az öreg, de hogy oszt látja, hogy mindenfelől röhögnek rajta, céklavörösen visszavonul.

Vasárnap délután

Egynémely küntvalósi tanyai magyarok, – teszemazt Reköttye, osztán bizonyos Röszöge, megintlen Baranyai Bujdosó hun mi más névszöréntiek – becsellenköztek, lévén vasárnap délután, hosszú meggyfaszár selmeci pipával, lassúdan sétáltatva az ünneplőt Akasztóra, italozás mög eszmecsere eránt…

Köll az tanyai magyaroknak szörnyen… Mer' hogy egész hét hosszmánt dolgoznak, oszt vergődnek csakis, mindönik a maga kis tagján… Oszt az a nagy egyedülvalóság szíja a vért, akár a pióca…

Mög-mög más fészekaljából összevárakozták egymást…

Oszt imettül csapatost ballagtak a piros pipacsos, buzavirágos hullámzó vetések mentén…

*

Ahogy közel érték a községet, – a torony már ott erősködött az orruk előtt, harangoztak is benne lelkesen, – hát mondja Röszöge:

– Öreg alkotmány ám, még ez a torom is!... Kisség félre is van billenve!...

A többiek is megbámulják a tornyot, mintha most látnák először életükbe, pedig valamennyit ott körösztölték meg, de persze a hóna alatt, a templomban…

– Öregnek ölég üdősses, – sóhajtja Baranyai – mer, hogy van már vagy háromszáz esztendeje, hogy a világra gyütt!...

– Mi az egy toromnak? – mondja Reköttye – mikor a torom kűbül keletkezik!..

– Hát tudod a kű is csak möghal ám testvér, – érvel Röszöge…

– A kű?...

– Ahhát!... A kű!... Én mondom, aki sok küvet faragtam életömbe!...

– Még hogy!... Hát a kű él?...

– De él ám, Reköttye!...

Nagyot hallgatva ballagtak tovább…

– No, – szóllal meg végtére Szuhay – aztat mondjátok meg inkább, hogy merre fog dűlni ez a torom, ha majd ütet is utoléri a mindnyájunk sora?...

–Hogyhogy merre fog dülni?...

– No jó… Hát másként adom föl a kérdést: mire fog dűlni?..

– Ammár már, – derülnek föl a társak, elértve a tréfát…

– Hát én arra szavalok, – mondja hamiskásan mosolyogva Röszöge – hogy a községházára dülled letinkább!...

A többiek nevetnek:

– Oszt minek véled ippeg a községházát?... Aztat is mondjad…

– Minek?... Hát csak annak, mer' hogy onnét szakad a legtöbb áldás… Teszem az adó… Az intés… A zálogolás… Mög az árverés… Hát dűlhetne-e a torom jobb helyre?...

– Hehehe, – hahaha, – örvendezett szív szörént mindenki…

És vígan kocognak tovább, kocsmaszag iránt.

– Hát kend Szarkaláb sógor mire véli?... Hova duhhadjon, ha már zuhan a torom?...

– Hová duhhadjon?... Hm… Hová duhhadjon?... Hát ha már duhhad, duhhadjon, de pont délben, mikor az igazgatók az ülést tartják, az akasztói dunavidéki takarékra!...

Ismét kitört a kacagás… Annál is inkább, mert köztudomású volt, hogy nevezett rablóbarlang többek között Szarkaláb sógort is kegyetlenül megsarcolta…

Nyomultak tovább…

– Én nem engedök a jussombul. – komiszkodott Röszöge – állom, hogy a községházát tisztöli mög!...

– Én meg ammondó vagyok, – ellenkezett Szarkaláb, csak hogy éppen valamit mondjon – hogy a dunavidékire fog nyaklani…

Embörök, – mondta valaki – legszöröncsésebb zuhanás lönne, ha fele a községházára, fele mög a takarékra esne!... Ilyen értelömben köll kiegyezni!...

– Vagy fogadjatok, – tette hozzá öreg Szuhay – hogy mire esik?... A községházára-e, – vagy a takarékra?...

– Én fogadhatok is, hogy a községházára esik!...

– Nohát csak fogadjatok, oszt én majd kettévágom!...

– De mibe?...

– Mibe!... Hát egy hordó sörbe!... Igaz-e társak?...

– Igaz!... Igaz!...

Hát fogadtak egy hordó sörbe, Szuhay kettévágta…

*

Egy megátalkodott rongy ember volt a kocsmáros… Sunyi uzsorás, orgazda és haramia egyszemélyben… Valami osztrák almú zsandár, akit a betyárok nyomorékká lőttek…

Kracsmer volt a becstelen neve, útálta és megvetette mindenki, de nem akadt másik kocsmáros, se uzsorás, hát nem lehetett a határból kiverni…

Neki is kín volt az élete, mert ahol csak tehették, belerúgtak, de még nem rabolt össze annyit, hogy a zsákmánnyal elinalhatott volna…

– Poják! – intézkedett Szuhay – guríts be egy hordó sört, oszt verd csapra!...

– Schön…

– Fogadás történt… Érted-e?...

– Ó ja!...

– Aki a fogadást elveszti, az fizet!...

– Értem…

– Mondd hát el, amit mondtam!...

– Fogadás tertente… Veszti fizet!...

– Ahhát, – ördög bújjon a bőrödbe!...

A hordó begurult, a poják csapraverte és elkezdte csorgatni a sört a poharakba…

A tanyaiak meg ittak…

Szuhay odafordult Reköttyéhöz:

– Hát osztán, jószomszédom Reköttye: követ is hasgatott maga éltibe…

– Hát!...

– Nocsak… Osztán hun?...

– Hun?... Hát hun itt, hun ott… Elsőbb Taliánországba… Oszt a beste németnél… Megint itthon is…

– Még hogy!...

Ittak, pipázgattak…

– Osztán Sándor bátyám, – adja a szót Röszöge – hugyan lehetséges az, hogy még a kű is meghal?...

– Hugyan? – méláz Reköttye – hát könnyen!... Annak is elérközik a halála napja… A homokkű, mög a mészkű, ha rágyün az eső oszt beázik, utána mög rágyün a fagy, – de csak holdtöltekor – hát vége van… Elkezd repedözni, haldokolni, oszt mög hal … Már aztat is látni, mikor beteg… Hát!...

– No!...

– Mit no?...

– Hászen akkor a…

– Lassudj!... Mer' a homokkű, mög a mészkű újan félcentis kemény burokba van: Értöd-é? Ha ez a burok valahogyan megpattanik vagy lemálik, sebe lössz a kűnek. Amin beléje mögy a nedvesség, ami oszt ha holdtöltekor mögfagy, mögrepeszti, oszt tovább gyilkolja a küvet…

– Még hogy!...

– Mer úgy vödd ám, hogy a homokkű mög a mészkű belül porhanyós… Az a!...

– Akar az embör bőre meg a húsa, – mondta valaki, – igaz-e, Sándor bácsi?...

– Csakis!...

– Hát a márványkű?...

– A márványkű?... A márványkű a' nem hal mög soha!... Soha!... A márványkű az mindétig él… Akar a magyarok hírös nevezetös aptya… Áttila, Csaba, Árpád, Dózsa György, Rákóczy, Kossuth apánk… Hát!...

– Hogy az én Istenem áldja mög űket, még a haló porukban is!...

– Hát… Mentül régibb, antul keményebb…

– Hálá Istennek!...

– Hálá Istennek, hálá Istennek, – rebegték valamennyien…

– Oszt hogy elbeszélgettek, esteledni, alkonyodni kezdett…. Harmat lehullott, csillagok kíváncsiskodtak… A sör is fogytán volt…

– No, – mordult meg öreg Szuhay – elkövetközzünk!... Este van… A jószágnak otthun enni mög innya köll adni… Oszt magunknak is elpihenni, mer' hónap is nap lössz…

– Az a, úgy igaz, – morgolódtak és kezdtek cihelődni…

Ahogy az ajtón mentek volna kifele, hát elibük áll ám a poják, a kocsmáros:

– Szepen kerem hordó sör ki fizet?...

– Ki?... Hát aki a fogadást elveszti?... Hát nem abba egyeztünk?...

– Ki elvesztett?...

– Ki?... Hát azt még nem lehessen tudni… Mer' hogy abba fogadtak, hogy torom ha ledűl, hová fog zuhanni: a községházára, vagy az akasztói takarékra?...

A kocsmáros két tenyerével a fejéhez kapott…

– Weh mir!... Szuhay előhuzta a bukszát, kivett egy forintot, oszt nevetve az asztalra lökte… Utána a többi is hasonlatoskép…Mert úr a magyar!... Keletről gyütt lóháton Európába…

A szentimrei harang

A török testvérnek nem volt kedvére a harangszó. Jobban szeretett a toronyablakból csak úgy üvöltözni: – Allah il Allah, Mohamed razul Allah, – és a többi. S ha megszálltak egy-egy szerencsétlen alföldi magyar helységet, első dolguk volt a toronyból a harangot lepiszkálni.

Mikor aztán elhordta őket az ördög, a megkönnyebbült magyarok megint csak fölhúzták a harangot a toronyba, s nagy vígan tovább harangozgattak.

– Kutya-kutyánszkik, – vicsorogták a káromkodás ősapái, mikor valahonnét megint csak előhurcolta őket az ördög, – hát csak megint harangozgattok? Na, várjatok csak… Azzal fogták a harangot, ráhúzták egy erős dromedár púpjára, behurcolták a rét kellős közepébe, – és elsüllyesztették.

Így a kedves török testvérek, akik olyan szívesen farsangoltak Magyarországon.

Mikor aztán visszavonhatatlanul örökre elvitte őket az ördög, keresték ám a megkopasztott szentimrei magyar testvérek az ő harangjukat a rétben.

Körülállták a csillogó lápot, s még a lábujjhegyökre is ágaskodva nyujtogatták a nyakukat:

– Vajjon merre lehet a mi kedves harangunk; hová süllyeszthették el a beste török testvérek?...

Sokan föltűrték az alsónadrágjukat, – a felsővel meg a csizmával nem kellett vesződni, mert az emlékül magukkal vitték a beste török testvérek, – belegázoltak a vízbe és sóhajtozva keresték a harangjukat.

Igaz, hogy a szentimrei toronynak a hegye is le volt égve, mert nem szerették a hegyes tornyot a beste török testvérek, – de legyen csak meg a harang, majd építenek ők a toronynak is új födelet…

*

Csakhogy a harang nem volt sehol. Hiába keresték. Elsüllyedt az, csak a jó Isten tudná megmondani, hány ölnyi mélyen, az ingoványos rét közepén.

Mikor kibúsulták magukat a szentimreiek, – mert pénzök nem volt másik harangot venni, – úgy segítettek a dolgon, hogy az elárvult harangozó minden délben meg este fölbúcorgott a csonka toronyba s mikor kifujta magát, elsőbb az egyik, aztán a másik, majd a harmadik, negyedik ablakon kihajolva, harangozás helyett elkezdett Dávid zsoltáraiból énekelni.

Harangozás híján az is valami. Ha mingyárt a magas toronyablakból vékonyan eresztett is az a hang, akár csak a tücsök-trombita…

Elég az hozzá, hogy harmadik napon, – déli verőn, – ahogy András harangozó nagy szomorúan éneklésbe fogna, – bam-bam-bam – megkondult a harang…

Megrogyott a térde András harangozónak és csak kevés hija, hogy ki nem esett megrezzent kezéből az énekeskönyv.

Fordítja fejét fölfelé; nézi a harangot: Sehol!...

Csak a kongása-bongása; ringása-zúgása; méltóságteljes messzehangzó hangáradozása…

Szalad le András eszétvesztve a lépcsőn és lelkendezve kiáltja:

– Halljátok? Halljátok?

Mindenki hallja. Hogyne hallaná. Az egész Szentimre. Az emberek állnak. Kezükből kiesik a szerszám. Arcukon megdöbbenés. Szemükben ijedtség.

– Hogyan? Hogyan lehet ez?

– Hát hol a harang, amely kong, bong? Amely nincs a toronyban, nincs sehol, mégis szól?

A legközelebbi község, ahol még van harang, száz mérföldre van innét. Onnét nem száll idáig a harangszó.

– Menjünk. Jöjjön mindenki. Keressük meg a harangot…

És fölkerekedtek mind. Apraja, nagyja. Asszony, gyerek, ember. Egymáshoz bújva. Halálos izgalomban. Mennek a harang után…

Át erdőn, földeken, – dombokon, völgyeken, amerre harangoznak, harangoznak, harangoznak…

*

Egyszerre csak nincs tovább: meg kell állni.

Előttük a rét. Az ő tündéries borzalmával. Az ő bevehetetlen birodalmával. Ahogy a tikkasztóan forró, napsütéses ég alatt, ezerzöldszínű pompájában, üdeségének lehelletében – álmodozik.

Imbolygó nádak… Zöld buzogányok… Sáskardok… Szittyóból szuronyok… Növényből edények… Kék nefelejcsek… Zöld békalencse. Tarkázik. Pompázik. Hajbókol. Színtjátszik… Hol magánosan. Hol csoportosan. Egyedül. Csokorban. Elszórtan. Bokorban…

És kong-bong, dong-zsong a harangszó…

Zenekar játszik: Pittyeg… Trillázik… Nádrigók… Bibicek… Hojszák… Meg gojzerek… Szárcsa kiáltoz… Vadkacsa szálldos… Sirályok sírása… Rétisas vijjogása… Békák ümmögnek… Ungolnak… Nyögnek… Bogarak zümmögnek… Szúnyogok dümmögnek… A szellő lendül… A nádas zendül… Sípolnak… Hárfáznak… Dobolnak…. Flótáznak… Kolompok, bongnak… Ostorok kongnak… Ménesek dobognak… Nyargalva robognak… és mindez a tömérdek hang, – forró, rekkenő, delelő kánikulában, – egybeolvad, összefonódik, hogy aztán szétömöljék, – egy messziről jövő, méltóságosan kongó-bongó, ritmikusan rengő-ringó, – tökéletes harangozásban.

Ez a lápokkal ütemesen kiáradó hangzsongás, a tikkasztó hőségben párolgó rétek ezerféle hangjának orgonázó délibábja. S mint a szárazföldi délibáb a látás, - úgy ez a hallás gyönyörűségét szolgálja. De ritka jelenség, mint a fehérholló.

*

– Azok pedig ott. – Isten báránykái, – a bevehetetlen rét szélén térdhullva hallgatják a fölkaroló, biztató, mindent igérő, elsüllyedt, láthatatlan mennyei ha- rangot, mely újabb küzdelemeikre újabb erőt, újabb reményeikre újabb hitet adott.

És otthagyták Szentimrét. És otthagyták a híres csonkatornyot. Amit Petőfi is megénekelt.

És ide költöztek a rét szélére, a harangjukhoz. Megalapítván a ma is virágzó Csengődöt…

A gólyák

Volt nálunk a tanyán, a baromfiudvar sarkában, az ólak közé ékelve egy szalmaboglya. Ennek a hegyes szalmaboglyának az lett volna a hivatása, hogy a hálószobánk banyakemencéjében föltüzeljék. Mert akkortájt még a karcsú, vagy a testes banyakemence járta, mivel az Alföldön nem termett fa, s az én gyermekkorom még a szalmával, venyigével fűtött boglyas kemencés hálószobából indult ki az élet sokaknak dermesztő, viharos, kopár sivatagába…

Magamról nem panaszkodom. Hiszen annyi nyomorúságot, gazságot, irdatlan szenvedést láttam, hogy ennek komoran borongó bábeli tornya agyonnyomta a magamét… s eliszonyodva embertársaim, az én szegény árva testvérkéim szomorú sorsán, előbb vad dühhel, büszkén és tűzzel-vassal, később megkomolyodva, okosodva, szelíd, szeretetteljes alázattal, nem szűntem, meg a megkeményedett szívek kérgein kopogni: – kop, kop, szeressétek még ellenségeiteket is, hogy ne legyenek ellenségeitek; kop, kop, szeressétek már egymást, óh testvéreim, hogy sorsotok végre jóra fordulhasson, ti Isten bogárkái…

Hogy, hogy nem, a szalmaboglya megmaradt. Nem tüzelték föl. És tavasszal, József-nap táján, ráereszkedett két fáradt gólya.

Kipihenték magukat, hisz Szerecsenországból jöttek, – s elrendezvén kúsza tollaikat, ott a boglya hegyén, szorgalmasan fészekrakáshoz fogtak.

Nahát, az az öröm, hogy ime a mi tanyánkon immár gólyafészek is lészen, – le nem írható! Nyargaltunk rögtön öreg Szuhayhoz, aki akkortájt már csak tárcákon kívül kormányzott – intervjú végett…

Mihály bácsi „ippeg” a szerszámos kamrában honolt, s a csizmáit kente holmi hájmaradékkal s közben a Radeczky „mars”-ot fütyülte fogatlan szája, mikor förgetegként rárontottunk:

– Mihály bácsi, – visítottam én lelkendezve, – látta a boglyán a gólyákat?

– Láttam, – mondta szigorúan az öreg s egyik bekent csizmájába belehuppant a jobblábával.

– Hát azt tudja-e, hogy fészket raknak?

– Tudom, - mondta nagyot nyögve, miközben fölcsizmázta a ballábát is.

Aztán elindult velünk a gólyákhoz, – és nyilatkozott:

– Míg magatokat tisztességesen viselitek; míg azok lesztek, akiknek lennetek kell, – vagyis gólyák; addig a védelmem alatt állotok és semmi bajotok nem lészen…

A két hosszúkás madár, félrehajtott fejjel, szinte elérzékenyülve hallgatott.

– De ha a kisnyulakat, foglyokat dézsmálnátok, – folytatta Szuhay mindinkább erélyesebbé váló hangon, hogy a jobblábon ácsorgó gólyák ijedten tették át az egyensúlyt a ballábukra, – ha a kisbaromfit lopkodnátok, – akkor lűttek a barátságnak!...

– Zselléreink lettetek. Tietek a birtok békahasználata, meg ez a boglya. Szaporodjatok, sokasodjatok.

– Nohát!...

A két gólya aztán serényen építkezni kezdett. Hordta a sok targalyat, rőzsét, rongydarabot s akkora fészket rakott, mint egy malomkerék.

Közben elszálltak a rétre s megebédeltek kétségbeesetten rugódozó kecskebékákból nyakig.

*

Istenem, Istenem… Ott, ahol én is ringottam bölcsőmben, a magyar Betlehemben, Petőfi szülővárosában, Kiskőrösön, – ezernyi gólya lakott…

Fészek, fészek mellett. Kéményen, háztetőn. Ott álltak, álldogáltak, röpködtek, kelepeltek ők…

Kiskőrösön mindenki szerette, tisztelte, megbecsülte a gólyákat.

József-napkor minden gyerek, – ezer meg ezer, – a városka terein ácsorgott, az eget nézte és várta a gólyákat. A gólyák hírnökét.

S mikor a gólyák hírnökei, az első gólya megjelent s körberepülte a várost, szemlét tartva fölötte, a sok-sok gyerek az uccákon szaladva követte őt röptében, fülsiketítő, üdvözlő örömrivalgással…

És egy József-napon a gólyák elmaradtak. Hűvös tavasz volt. Megkéstek.A gyerekek nap-nap után hiába ácsorogtak az uccán, hiába vizsgálták az eget, a gólya hírnök nem jött meg…

Az egész város kedvét vesztette. A földmunka csak ímmel-ámmal folyt. Az iparosok székeikről sóhajtozva folyton csak az uccára, a kereskedők üzleteikből félszemökkel mindig csak az égre tekingettek.

Mikor aztán végre a gólyahírnök mégis csak megérkezett, nemcsak a gyerekek, de a felnőttek is kiszaladtak nagy örömükben az uccára és lőn Kiskőrösön hegyen-völgyön vigasság, lakodalom…

Szólott erre a gólyák nagyanyja, a kiskőrösi zahorai réten eképpen:

– Már ezt a nagy megtiszteltetést csak megböcsülöm.

Azzal kapta magát, nem sajnálva a fáradságot, elszállt, elröpült a meotiszi gyermektavakhoz, s elhozta a legremekebb gyereket, Sándorkát, – Petőfi Sándort, a gólyákat szerető, becsülő kiskőrösieknek, – ajándékba…

Így áldja meg Isten a jó embereket… és így lett Kiskőrösből Magyarország – Betleheme…

*

A gólyának főtápláléka a béka. De a békán kívül megeszi a kígyót, gyíkot, egeret, verebet, sőt sok esetben a kisnyulat, foglyot, fürjet és minden egyéb bekebelezhető kártékony és hasznos tücsköt-bogarat.

Mikor a tojó lerakta tojásait, fölváltа ültek rajta s mikor a tojások kikeltek, hozzáfogtak az apróságok etetéséhez.

A réten összefogdostak és lenyeltek öt-hat békát, aztán hazaszálltak s fejüket a fészekbe hajtva, addig rázták a nyakukat, míg a lenyelt békák előkerültek. Az előkerült békákat aztán a tátogó kis gólyák szájába rakták.

A dolog, – az etetés tudniillik, – ment néhány hétig, mint a karikacsapás. De egyszer csak az egyik gólya, – valószínűleg a papa, – elkezdett amerikázni. Vagy a boglya tetején álmodozott, vagy a réten sétált merengve, – de békát bizony nem igen hozott.

A dolog vége az lett, hogy a gólyamama nem győzvén a kosztadást, két kisgólyát a fészekből kidobott…

Hajajaj! Mi gyerekek oda voltunk. A két kis gólyának temetést szolgáltattunk. Szuhay is hivatalos volt, de ő magát kimentette, holmi kocsikenőccsel fenyegetőzött.

Négy kis gólya is soknak bizonyult, mert most meg gólyapapa, akinek a lelkiismerete fölbuzdult, elkezdte összefogdosni a kisnyulakat, meg a kisfoglyokat a tanya körül. Nyilván az útiköltséget akarta megkímélni, ami fölmerült a tanya, meg a távolabb fekvő békásrét között…

A dolog vége az lett, hogy apám meghagyta mindenkinek, hogy amint a gólyák a szántóföldre szállnak, azonnal el kell kergetni őket.

Erre a gólyák ismét kidobtak két kis gólyát s mi, gyerekek, nem győztünk eléggé siránkozni.

Pár nap múlva aztán fölborult minden, egy fölötte sajnálatos esettel.

Az történt ugyanis, hogy Búbos, az érdemekben gazdag öreg tyúk kis kacsákat fürösztött a kút melletti gödörben. Egyszercsak, mint egy veszett sas, levágódott ám az egyik gólya a boglyáról és négy ártatlan kis kacsát egy szempillantás alatt lenyelt. Közben még Búbost is fejbecsapta, de úgy, hogy az öreg tyúk, félholtan esett hanyatt.

Az óriási lármára, Búbos jajveszékelésére és az egész baromfi-penzió élénk és zajos tiltakozására kiszaladt szegény édesanyám, s látván kis kacsái sajnos esetét és Búbost a hátán siránkozni, éktelenül elkeseredett és kiadta Szuhaynak a parancsot:

– A gólyákkal azonnal végezni!...

Mi gyerekek sírva, ordítva tomboltunk:

– A gólyák csak tévedtek! Azt hitték, hogy a vízben úszkáló kis kacsák békák!

Öreg Szuhay szemére húzta a kalapot és kihozta az eresz alól a flintát.

Fogta jobbkézbe. Aztán elindult vele a boglya felé.

Mi meg, gyerekek, hangos sírással utána.

Utánunk meg az egész tanyavilág.

A boglyához érkezvén, fegyverét lábhoz eresztve, hangját kibocsátá Szuhay:

– A mai eset után, - vége a barátságnak! Tolvajokat a háznál nem tűrünk!

A két gólya ijedten nézte Szuhayt…

– Fölszólítlak titeket, hogy a tanyát még ebben a percben, azonnal hagyjátok el és ide többé vissza ne térjetek!...

A gólyák egymásra néztek, aztán a fészek fenekére lapuló két kis gólyára…

– Halasztást nem adok. Egy fertályórát se. Hanem hármat fogok számlálni. Ha a hármat kimondom és azonnal nem mentek el, – agyonlőlek benneteket…

– Egy!

A két gólya sóbálvánnyá válva állt a boglyán…

– Kettő! – kiáltotta Szuhay s katonásan vetvén ballábát, a fegyvert súlyba kapta… Két pendülés is hallaszott, ahogy a kakasokat fölhúzta…

– Három!

A fegyert arcához kapta és célzott… mi megrogytunk…

Ebben a pillanatban a két gólya lehajolt a fészekhez, csőrébe fogott egy-egy kis gólyát és a fészek szélére lépve, – terhével belelódult a levegőbe…

– Nahát! – mondta megkönnyebbülve öreg Szuhay, tenyerével verejtékező homlokát simítva.

Aztán titokban hálát adva Istennek, szétkergetett bennünket a színhelyről…

Birkalopás

Akik csak olyan akármicsodás, hebehurgya emberek, azok azt gondolják, hogy birkát lopni – az semmi. Lemegy a nap, felhők rugaszkodnak az égre, elrejtik a holdat, csillagot, koromsötét lesz, szemez az eső, a juhász meg hortyog hasonfekve. A puli kutyának álmában mákosrétest vetnek, mert hogy az is alszik, karikába görbülve; – oszt jön a híres tolvaj, lábrarugdos vagy huszonöt birkát, a markába nevet és elhajtja.

Így gondolkoznak a balgák, az együgyűek, meg az ügyefogyottak. Akik a birkának, a juhásznak, meg a puli kutyának csak a portáját ismerik, – vásznon.

Jegyezzék meg maguknak mindezt, hogy el ne felejtsék, hogy birkát a juhásztól, meg a puli kutyától még nem lopott soha senki. Mióta csak a világ az Uristen megteremtette.

Az volna csak a szép, ha az álmában lábrarugdosott birka rémült bégetését ne hallaná meg se a juhász, se a puli. Hát ilyen csoda még nem esett, mert ha esett volna, elmondanám.

A birkalopás külön tudomány és veszedelmes, mint az áviatika, ami szakértelmet igényel. De hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem, elbeszélek egy birkalopást, okulásul.

*

Hajnalban arra ébredtünk, hogy éjjel felverték a birkaszín hátulját és huszonnégy birkát elhajtottak.

Suhajtó a juhász ott aludt a birkák között s most tornyos süvegét a földhöz vervén, éktelenül kiabált. Mi gyerekek körülálltuk Suhajtót és áhitattal figyeltük. Apánk az ambituson früstökölt, s csak mosolyogta a dolgot.

– Elmengyek – vonította Suhajtó, kampós juhászbotját szilajul rázva, és vagy visszahozom a huszonnégy birkát, vagy soha erre nem látnak.

– Nem mégy sehova, – kiáltott rá az apám, – hanem kihajtod legeltetni a birkákat.

Elhült Suhajtó:

– Nem mék? – üvöltötte, – hát osztán ki mén?

– Ne komázz, Suhajtó, – mordult rá az apám, – hanem hajtsad azt a birkát, de sebesen, mert mindjárt baj lesz.

Az apám öles ember volt. Ha a vadorzóktól puskát vett el, csövét a térdén kettétörte. Suhajtó hajtott is ész nélkül.

Mikor már messze járt, apám hivatta Szuhayt, aki olyan zupás őrmesterféle volt a tanyán, telve huncutsággal és dús tapasztalatokkal.

– No, öregem, – mondta Szuhaynak, – tudja-e kend, hogy ki lopta el a birkákat?

Szuhay nevetett.

– Tudom hát: maga a juhász.

– Úgy van. Maga ez a zsivány Suhajtó. Csak már most vissza is kell szerezni tőle.

Meghányták-vetették a dolgot és kiókumlálták, hogy Suhajtó a múltheti akasztói búcsún beszélhette meg a lopást cimboráival.

Szuhay rögtön belovagolt Akasztóra, s ott a korcsmákat sorba járva, megállapította, hogy Suhajtó a „Dobos gém"-be italozott két másik juhász cimborája társaságában. Az egyiket Ladik Lajosnak hívták, aki csak itt a fülöpszállási réteken parancsol Borsay földesúr hatszáz birkájának; a másik meg valami Tegzes Jeremiás, aki meg a szabadszállási homokokat legelteti.

Délfelé Szuhay már meg is érkezett, s előadta apámnak az esetet, amiből megállapították, hogy a huszonnégy elhajtott birka ma estig Ladik Lajos birkája közt lesz, éjszakáig, – éjszaka aztán tovább adják Tegzes Jeremiásnak. És így tovább…

Nem volt szabad késlekedni. Csak azt nem tudta az apám, hogy mikép válassza ki Ladik Laji hatszáz birkája közül a maga huszonnégyét? De öreg Szuhay ezt is vállalta.

Megebédeltek, aztán kocsira ültek. S hogy a birkáink mellett mentek el, apám Szuhay súgására odakiáltott Suhajtónak:

– Juhász! – dobd fel a kocsira a pulit!

Suhajtó céklavörösen engedelmeskedett.

*

Egy óra mulva megállt a kocsi Ladik Laji birkáinál. Maga a juhász, meg két tagbaszakadt bojtár vigyázták a nyájat.

– Osztán hány birkád van, te Ladik? – förmedt rá apám a juhászra…

– Hatszáz, – mordult vissza Ladik.

– Hazudsz, gazember, mert az én huszonnégyem is közte van.

A három juhász összenézett, oszt meglódultak vadul a kocsi felé.

– Ez meg itt hatlövetű revolverpuska, – mutatta az apám, – jó lesz ott megállni.

A három juhász megállt és összesúgott.

– No, mi lesz? – türelmetlenkedett az apám.

– Hát jól van, – mondta elkeseredve Ladik, – ha itt van az úr huszonnégy birkája, válogassa ki őket, oszt vigye!

– Az is meglesz, fiam, – szólalt meg most Szuhay. – István, – mondta a kocsisnak, – ugorj csak le, oszt ne, itt van a puli, uszítsd neki a falkának.

– Csak a mieinket, – kiabálta a pulinak folyton Szuhay és nem telt bele egy óra, mind a huszonnégy birkánkat kifogta a hatszáz közül a puli.

A három juhász csak állt, mint a sóbálvány. Mintha az egész dolgot csak álmodnák.

Mikor mind a huszonnégy birka rakáson volt, s apám a leforrázott juhászokat még egyszer mindennek lehordta, Pista a kocsis, meg a puli elkezdte az országúton hazafelé terelgetni a birkákat; a kocsi meg lassacskán ballagot utánok.

Harmat-hullásra otthon voltak. S ahogy Suhajtó meglátta a birkákat, megrogyott a térde, szinte a földig.

Behívta apám a szobába, ott vagy negyed óráig szó nélkül nézte. Mikor aztán már Suhajtó egy facsaró víz lett és makogni, bégetni szerett volna, kapott egy olyan pofont, hogy bukfencet vetett tőle.

Igaz, hogy egy óra mulva egy üveg bort vitt neki Szuhay, és holta napjáig bennünket szolgált Suhajtó.

Hát így lopják a birkát: juhász a gazdájától. Nem mint közönségesen.

Künn a pusztán

Míg az apám alkotmányt vakolt a megyeépületben, mi meg gyerekek a tanyán kikiáltottuk a – forradalmat…

A jelszó az volt, hogy mindent fenekestől felforgatni…

Legelsőbb is egy abrakostarisznyát teletömtünk sós kenyérrel… Aztán egy nyereggel együtt kitoltuk talicskán a gulyához…

A feladat az volt, hogy Samut, a féleszű veszett bikát megnyergeljük…

Megjegyzem, én voltam a legidősebb, – tizenkét éves…

Hát toljuk a talicskát, és mind a hármunknak a szájában egy-egy földig lógó tajtékpipa… Füstölünk és nevettünk…

Ahogy nyikorog a talicska, hát egyszer csak fölüti ám nagy busa fejét Samu, a gulya kormos bikája… Bosszantja a zaj, elkeseredik szörnyen és nekilódulva jön, bömbölve, sikongva egyenesen nekünk, – mint egy gőzmozdony…

Szalad a gulyás Zsámboki, hajítja a botot, sír, káromkodik és ordítja, hogy szaladjunk…

Dehogy is szaladunk… Toljuk szépen szemközt a talicskát a bikával… én meg akasztom nyakamba a tarisznyát, azzal megyünk előre, deputációba fogadni a vadmarhát…

A kezembe egy nagy darab sóskenyér, nyomom az orra alá, hogy öklelne…

Elkapja a kenyeret, aztán égnek vetett fejjel rágja, csámcsogja… Kicsorog a habos nyála s még a két szemét is behunyja a nagy gyönyörűségtől…

Azok is odaérnek a talicskával és körülálljuk fejtől a tanya nevezetességét…

Az ördögnek jut-e eszébe, hogy egy pillanat alatt kigázolhatja az egész kompánia belét…

Mikor megeszi a kenyeret, után körülnéz… Meglátja a talicskát, talicskán a nyerget…

Erre megint fölhevül… Nagyot ordít, lecsapja a fejét, és rohanna a talicskának.

– Nonono! – mondom én eléje ugorva és egy második nagy darab sóskenyeret dugok a szájába…

Aztán körüljárjuk, megveregetjük az oldalát, simogatjuk és vakarjuk a fülét…

– Hozzátok csak azt a nyerget!...

Azok hozzák… A bika meg bömbölve hátrál, mert sejti, hogy disznóság készül.

Ujabb sóskenyér… Miközben az öcskösök rávetik hátára a nyerget…

Forog, ordít, dühöngve, panaszkodva eszi a sóskenyeret…

– No most aztán húzzátok meg a hevedert… De egy pillanat alatt, mert elszalad…

– Megvan…

– No, ki ül fel rá?...

– Majd én, – mondja a középső öcsém, a tízéves…

– Helyes…

Nekiszalad vagy tíz lépésről a bikának – és a nyeregbe ugrik…

Az nagyot ordít… Vagy talán nem is ordít, de sivalkodik…

Aztán elkezd forogni, mintha keringőzne… Hányja a tajtékot… Sikongat… Üvöltöz… Bömböl mint egy oroszlán… Az öcskös még kapaszkodik tíz körmével a nyeregkápába, mint a macska… Úgy ül a nyeregben, mintha hozzá csirizelték volna…

A bika elkezd ugrabugrálni, mint a félbolond, mint a bakkecske… Közben fölágaskodik kétlábra… Aztán észnélkül bokkol…

Kárörvendő nevetés: az öcskös meg se billen a nyeregben…

Erre a bika elkezd nyargalni… Mintha akasztófa alá sürgős levelet vinne. Ölesket rúg magán… Mi meg a földön fetrengünk a kacagástól…

De jön Szuhay… Cséphadaróval, mint a förgeteg…

– Már meg annak a szegény bikának se hagytok békét!... Úgy megváglak benneteket a cséphadaróval…

De a többit már elneveti…

Az öcskös kiugrik a nyeregből… Kiterjesztett karokkal lábakkal, mint a béka… Felugrik, aztán menekül ész nélkül, – utána meg öreg Szuhay a magasra emelt cséphadaróval…

A bika meg berohan a rétbe… Csak az orrát dugja ki belőle… Nyereg a lábán, úgy bömböli el keserveit öreg Szuhay felé fordulva…

*

Igy telt el, – kellemesen, – a nap…

És alkonyatkor meghozták a városból a postát…

Csomag érkezett… Vadászfegyer Kirnertől…

Nosza, nekiestünk, felbontottuk… Hát nagyszerű egy fegyver volt.. Tollkönnyű tizenhatos…

– Gyerekek! ezt ki is köll próbálni! Még ma este!...

– Lesből?...

– Csakis!

Tudvalevő dolog, hogy lesből nyulat lőni nem szabad… Mert ez ellenkezik a kaszinó szabályzatával… Lesből csak embert szabad lőni… Aki lesből nyulat lő, az közönséges paraszt… Aki pedig paraszt, az tudvalevőleg nem úr… Úr az, aki ezer hajtóval összetereltetti tíz négyzetkilóméter vadját és elkezdi az összezsúfolt vadakat észnélkül lövöldözni… Van, aki kétszáz, van, aki négyszáz nyulat lő fél nap alatt… Három-négy puskával… Ez a bizonyos valaki az – úr… Nem az, aki féléjszakai leskelődés után puffant le egy szerencsétlen odatévedt fülest… Ez az utóbbi becstelen dolog… Az előbbi meg úri paxió [passzió]…

Nekem már az apám se volt úr… Mert mikor a kaszinó azt hápogta, hogy eljönnek meghajtani a birtokunkat, ő meg kijelentette, hogy abból ugyan semmi se lesz, mert ő nem enged disznókodni a vadállományban… Ő ugyanis nem tudta levetni magáról az Ázsiából hozott jobb érzéseit…

Nyulat lesni nagyszerű dolog… Dacára a kaszinónak… És aki az egyszer megkóstolja, annak ugyan jöhetnek az alapszabályokkal… Inkább választja a lest, mint a kaszinót…

A les: vadászás, halászás és gyönyörködés egy kalap alatt…

Hej, – sokat elnáspángolt érte az apám, aki mint a vadban disznólkodó körvadászatnak, úgy a lesnek is könyörtelen ellensége volt…

– Micsoda komisz tempó, – mondotta, – csővégről lőni a vadat anélkül, hogy a menekülési jogával élhetne… Ez is csak olyan komisz, közönséges mulatság, mint a körvadászat…

– Hát az őzet, szarvast lehet lőni csővégről? – morogtam én köteles tisztelettel – és mikor lefeküdt, elmentem lesni…

Ősz volt… Bágyadt napsugár… Letarolt tájék… Sárguló fák… Az alkonyi szellősuhanás aranyesőt szór száraz levelekből pásztásan… Itt-ott napraforgók sárga virága hajbókol fáradtan, ahogy madarak lakomázni rászállnak…

Hegyes ökörfarkkórók, mint nyársak sorakoznak… Néhol szántanak… Pihés vadrepce, s a tarlóvirág, békarokka aláfordul a harsogó eke élének, s a lilavirágos szamártövisek is zuhanva kidőlnek…

Nincsen madárdal… Borzogató a máskor hűsítő tótükör hulláma… S mint a kiürült bálterem, piszkos poros, gyűrött az őszbecsavarodott természet képe…

Csak a kukoricások állnak még… Sárgán, fonnyadtan… Mintha halottak csontváza dideregne, csörrenne panaszkodva, könyörögve a száguldó szélben… S a nádasok állnak, fázva, hárfázva a hínáros békalencsés mély vízben…

Alkonyodik… Kiürül a határ… Minden élő lélek a tanyákhoz huzódik… Hol lobogó rőzse lángjánál, a messzi kivilágító konyhában illatos rántással krumplileves készül…

Én már ott fekszem a kukoricás szélén, szemben a szántással – puskával…

Csak az orrom hegyét, – a puska csövét – dugom ki a gazos kukoricásból, s mozdulatlanul nézek…

Szemben, – a szántáson túl, – az akasztói szőlők kezdődnek… S a nyulak az érett, szüret előtt álló védett szőlőkben bujkálnak, – hol azonban… nincs mit legelészni.

Mikor a tanyákon megitatnak, megfejnek; s a kiabálás, zörgés, csörgés megszűnik, – elpihennek, csönd lesz; s a sápadt hold a bálványfák, s a suhogó kukoricások fölött úrrá lesz, – a nyulacskák a szőlőkből eszegetni, játszani kióvakodnak a síkföldre…

A holdvilágnál messze nem látnak… Ezért először óvatosan, lassan, mindig nagyobb körben ugrálnak, – valóságos tánctermet kanyarítva…

S a vadásznak is figyelni kell… Nehogy macskát, vagy sündisznót lőjjön… Ami zsinórba szalad, nem, mint a nyúl, meg megállva, billegve, – óvatosan…

A nyúlra főként arról lehet ismerni, hogyha füttyentessz, a hang felé fordulva föláll kétlábra… S akkor lőhetsz is…

*

Nos hát, mi is kimentünk az új puskával hárman – lesni… Jött is a nyúl, meg is lőttük, – de hibásan… Ide-oda rugdalózott a szántáson, s én egyszer csak a puskatussal dühösen rácsaptam…

Pompás ütés volt… Az új puska agya a pisztolyfogantyúnál – kettétört…

Ijedtemben leültem a szántásra… Itt a világ vége!... Fogadjunk, hogy agyonver az apánk mind a hármunkat!...

Aztán bevonultunk Szuhayhoz, aki ébren volt még a tanyában…

Egy kancsó bor morgott rá az asztalon. Maga meg csendesen olvasgatott kínjában, mert – szörnyen hasogatta…

Mikor beléptünk a szobába és meglátta a kettétört puskát, becsapta a könyvét és akkorát csapott az asztalra, hogy a bor is kilöttyent a kancsóból…

– Hújnye azt a haszontalan munkáját mind a hármótoknak!... Tönkretettétek az új puskát!...

Bánatosan pislogtunk…

– Hát ha még most se ver agyon benneteket az apátok, akkor nincs is igazság földön… Én mondom!... Két borjas tehénnek az ára, százhúz pengő bőgött ki abból a puskából!...

A hajunk kezdett égnek állni…

– Jobb, ha nem is várjátok be az apátokat… Minek a bajt csak szaporítani… Legjobb lesz, ha azonnal elbujdostok…

– De hová?...

– Hová?... Hát a kukoricásba!... Ehol ez a lópokróc: Erre ráfeküdtök… Ezzel a másikkal meg betakaróztok… Én meg ha megérkezik az apátok, megpróbálok a lelkére beszélni…

Mit volt tenni: Kivonultunk a kukoricásba. Ráfeküdtünk a pokrócra, a másikkal meg betakaróztunk…

De kellemetlen hideg volt… A szél is fújt esze nélkül…
Éhesek is voltunk, mint a farkasok és végül is fölkeltünk és nekiláttunk kukoricát sütni…

Utálatos eset volt mondhatom…

Egyszer csak kilódult a szárak közül Szuhay:

– No, – fogjátok a pokrócot, aztán gyertek…

– Hova?...

– Hova?... Hát haza!...

– Hát az agyonverés?...

– Az agyonverés elmarad…

– Hogy lehet az?...

– Hát csak úgy, hogy a puskát nektek hozatták betyárok… A magatokét törtétek el tökéletlen eszűek…

Az örmény alkonya

Egyszer a nyolcvanas években a jég a kukoricánkat elverte… Még az volt a szerencse, hogy szokásához híven csak pásztásan esett, s minden mást kihagyott, csupán a kukorica került mennybeli géppuskázás eszeveszett pergőtüzébe!... Így is lett kárunk elégséges, mert kilenc éhes, hízni szánt malacunk várakozott a kukoricára… Valamenynyi saját nevelésű és akkorák egyénenként, mint a jól megnőtt szamarak, de soványak is egyben, akár a besózott heringek!...

Kilenc kihízott coca!... Hajnali álomnak is gyönyörűséges!... Elég lett volna nekünk hármunknak, gyerekekeknek egy évi iskoláztatási költségnek!... Sőt többet mondok: Kettő, vagy három még otthon is maradhatott volna a háztartás részére, meg a konvenciós cselédségnek!...

Dehát mindegy: Ember tervez virágzó szépeket – és állni köll azt is, ha megfordítják fölöttünk nyéllel a végzetet…

Apám kedvetlenül rendelkezett:

– Szuhay öregem!... El köll adni a kilenc keszegeket… Majd oszt az árukon – ha bemohol a december, – veszünk kettőt, vagy hármat, kövéreket…

Öreg Szuhay sírva vakarászott:

– Esztendeje nevelem, ajnározom őket!... Most oszt, hogy hízlalnám kerekre, mint a zsömlyéket, becsap a mennykő jégeső képében!...

Nem is adta el, – dehogy is adta őket… Haza hajtatta vagy három országos vásárról…

– Nem volt a jószágnak ára! – ezzel ámítgatta az édesapámat…

Egyszer aztán így szólt a dekretum: – A holnaputáni kiskőrösi országos vásáron magam is ott leszek!... Kelnek, ahogy kelnek, – de vissza többet nem hajtjuk őket!...

Szuhay magánkívül volt… Este leitta magát szokása ellen…

– Olyat teszek, – mondta bortól hevülten, – hogy még maga az ég is kormos leszen tőle!..

*

Éjszaka aztán, – ahogy alszik keserű levében, – egyszer csak valaki el kezdi rázogatni:

– Mihály bácsi!... Mihály bácsi!...

Fölriad…

– Ki az? Azt a jégen kopogóját az apádnak!...

– Én vagyok, Mihály bácsi, a szántógyerek… Lopják a sűdőket!...

Hújnye a nyüstjét!...

Ugrik a priccsről, nyúl a flinta után, azután hirtelen megállapodik…

Hümmög… Pipát töm… Majd nézegeti a lopókat az ablakon… A szántógyerek már abban vagyon, hogy megtébolyodott…

Aztán felöltözik… Nadrágot, csizmát, lajblit szed magára – mindent tempósan… A szántógyereket már a hideg is rázza…

Megesd kinézdel… Azok már hárman a kilenc malacokkal ott haladnak valahol a tarlók túlsó szélén… Közel az erdőhöz…

Most aztán veszi meggondoltan a kalapot, meg a puskát, oszt szól a megrökönyödött gyerekhez:

– Esvány!... Ergye aludni!... Oszt senkinek egy szót se!... Csak reggel jelentsed a gazdának, hogy elmentem az elhajtott sűdők csapása után!...

*

Azok meg hajtogatták a malacokat, – őket meg hajtogatta Szuhay… De csak tisztes távolból, hogy észre ne lehessen venni…

Utaztak világos virradtig, egész éjszaka… Mindenütt az erdőben… Hogy oszt valóságos nappal lett, – megállapodtak…

Egy maradt vigyázni, kettő meg elkövetkezett… világos, hogy estig már utazás nem leszen…

Szuhay is beballag a legközelebbi faluba, csárdát hajt föl, oszt megfüstököl nyakig…

Napnyugton aztán előkerül valamennyi… Szuhay is ott lapít nem messze, s ahogyan megindul a csürhe, ő meg messziről mosolyogva követi…

Mennek, mendegélnek… Csaknem éjfélig… Mikor is az örmény Jobbadán birtokán megállapodnak…

Ez az örmény Jobbadán a legnagyobb gazember a környéken… Meg a leggazdagabb is… Tolvajok cimboraságával, orgazdasággal szerezte mindenét, - s ma már törvényhatósági bizottsági tag, - mint virilis!...

– Na, megállj Jobbadán!...

Az egyik betyár odamegy az ablakhoz, oszt bekopog… Kevés vártatva kijön Jobbadán – mennek a disznókhoz…

Beszéd, handabanda, alkudozás…

Egyszer csak elindítják a disznókat be a tanyába és hajtják egyenest a – disznóólba…

Szuhay elneveti magát:

– Na megállj Jobbadán!...

*

Másnap harmathulláskor megkerült Szuhay…

– No, – kérdezi az apám, – osztán mi van a hízókkal?...

– Nyomon vagyok tekintetes uram!... Nem köll már semmitől tartani…

De többet nem mondott; kárba veszett minden nyöszögtetés…

Aztán csak telt, mult, pörgött az idő… Kisasszony, Szentmihály, Mindszent, Szentandrás hava – sorban sorakozva.

Néha elfogta szegény édesapámat a nyugtalanság és reáripakodik keményen Szuhayra:

– Öreg!... Mi lesz hát azokkal a soványakkal?... Benyelte mindahányat a pokol torka?...

– Türelmet instállok! – Minden a Szuhay dolga!...

– Jelentette legalább a csendbiztos úrnak?...

– Jelentett az ördög!... Ó majd mit mondok!... Tessen csak rám bízni: Nagyszerű helyen vannak a gyesznók!...

Karácsony havában aztán mondja megint csak neki: – Öreg!... A jövő heti szerdai kiskőrösi piacon venni köll két kihízott disznót, – érti-e?...

– Dehogy értem! – mondja Szuhay…

– Nem-e? – kérdi az apám csodálkozva…

– Nem hát!... Mert van nekünk hízott disznónk kilenc!... De olyanok mint a piros alma!... Majd holnap értük megyünk!...

*

Másnap hajnalban aztán kocsira ültek: Édesapám, Szuhay, – meg két esküdt, mint hites tanú Akasztó község részéről…

Mentek, menegettek, míg hogynem megérkeztek Jobbadán Bogdánhoz…

Szuhay szónokolt:

– No, Bogdán!... Osztán meghízott már az a kilenc disznó?...

Jobbadán hátracsapta a fejét, mintha pofonverték volna:

– Meg!... Meghízott!... De nem eladók!...

– Lassan csak!... Hát nem esznek már?...

– Nem!... Nem esznek már!... De mondom, nem eladók!...

– Várjál csak Bogdán!... Ne tüzelj annyira!... Hát osztán tudod-e, hogy mér' jöttünk ide?...

– Tudja a kórság!... De majd megmondja!...

– Az a!... Megmondom!... Hát nyisd csak ki a füled: Azért jöttünk, hogy a kilenc hízónkat add csak szépen ide!...

– Hű azt a!... Hát hogy mer kend ilyet mondani Jobbadán Bogdánnak?...

– Ne te, ne!... Hát hun vetted a kilenc malacokat?...

– Saját nevelésem!...

– Az a!... Menjenek csak ki az esküdt urak, oszt nézzék meg őket. Mind a kilencnek a hátulsó bal csülkébe a gazdám billogját magam égettem bele!... Sz. I.... Szalay Imre!...

Mennek az esküdtek oszt gyünnek is… Hát való igaz!... Csülkön a billog: Sz. I.…

– No, Jobbadán!... Erre mondj kádenciát!...

Jobbadán vonaglik, mint az eltaposott kígyó… Szuhay pipát töm, kicsihol oszt a füstöt a szeme közé fújja: – No hirös!... Hallottad-e már hírét Szuhay Mihálynak?... Mer' hogy az én vónék!...

Az egyik esküdt megszólal: – Nem baj Jobbadán úr!... Az egész csak egy rossz üzlet!... Vissza köll adni a disznókat!...

Jobbadán kap a szón:

– Hászen jól van. Én visszaadom a disznókat, csak fizessék meg a kukorica árát, amit beléjök tömtem!...

– Tessék?... – mondja Szuhay, balkezét komiszkodva a füléhez tartva… – Hát ki mondta, hogy tömjed bele a kukoricádat?... Én?... Vagy a gazdám?...

– Hát addig pedig nincsen disznó!... Mer' ez most a leghitványabb is megvan másfél mázsa, oszt ötven kiló se volt, amikor ide került!...

– Hát ha még azt is megsugom, hogy azelőtt hat hónappal az erdőből néztem, ahogy a három betyártól megvetted őket!...

Jobbadánnak megrogyott a térde:

– Hát még ekkora zsivány is lehet valaki?...

– No, ne sokat beszéljünk!... Adod vagy nem adod?... Ha nem adod, holnap már benn vagyok a kalocsai törvényszéki ügyész úrnál, oszt holnapután már visznek is vagy öt évre!...

Jobbadán tisztára lecsuszott!... Végre már könyörgésre fogta a dolgot…

– Jól van gazember… Most azonnal útnak indítod hozzánk a kilenc disznót… Ha reggel kilencig a tanyánkon lesznek, hát eleresztem a nyakad… Lehet, hogy az Úristen is a javadra írja, hogy egyszer tévedésből valami jót cselekedtél…

*

Hajnalban a kilenc zsírtömeg fáradtan, nyögve, méltatlankodva beevickélt a tanyába… Mindenki elképedve nézett… Öreg Szuhay meg akkorát kacagott, hogy még a madzagja is kettészakadt tőle…

Kurta kígyó

Sajátságos, – sőt, egyenesen csodálatra méltó, mert teljesen egyedül álló, – a bucka növényzete, állatvilága, viharos tengerre emlékeztető homok hullámos sivár tája, tikkasztó ege és esőt nem hozó száguldó orkánjai…

A bucka nem csak hazánknak, de egész Európának megdöbbentő sajátossága, – mert kizárólagos, elkülönült és ismeretlen…

A bucka egy félreismerhetetlen középázsiai sivatag. A sivatagok klímájával, növényzetével és állataival, – oázisain a maga ősemberével…

Szélesen és hosszan terpeszkedik a bucka, mint az ősrétek… Kezdődik Kecskemétnél, folytatódik Izsák, Tázlár, Orgovány, Bócsa és Páhi határával, aztán a félegyházi Bugacmonostorral, majd a vadkerti, hajósi, halasi határokba nyúlva, véget ér Terézhalomnál.

Különböző középázsiai sivatagi kórók… Árvalányhaj, pirosító sikár… szappangyökér, sivatagi orchidea… s a galagonya, kökény, som, vadkörte, vadalma, boróka… s a törpenyárfa képezik nagyjából az ő különleges növényzetét… Állatvilága a sivatagi sas, a középázsiai talpas tyúk, az üregi nyúl, s a tázlári homoki vipera, – amit a nép kurta-kígyó néven ismer…

A kurta-kígyó az alföldnek egyetlen mérges kígyója… Bréhm állatvilágában „tázlári vipera” néven szerepel, mivel főképpen a tázlári és terézhalmi buckákban honos…

Nagyjában félméter hosszú, vastag, tompafarkú, rosszindulatú, dühös állat ez, melynek marása, – különösen, ha aznap még nem evett, – és leginkább a nőket illetőleg, – gyakran halálos… Minthogy a bucka népe rettegésben kegyetlenül üldözi, és írtja, nem tud elszaporodni, s a talaj művelés alá vonásával is lassankint kipusztul…

Az én gyerekkoromban a kurta-kígyó még elég gyakori jelenség volt… Mert emlékszem rá, az emberek számoltak vele, féltek tőle, – és gyakran előfordult, hogy megöltek kurta-kígyót…

Különösen a künn dolgozó asszonyok, lányok gyakran riadoztak és futottak szét, éktelen sivalkodással, sokszor csak valami ártatlan gyíktól, vagy gyanús gyökértől megijedve, s odacsődítették a dühös vasvillás férfiakat…

Mikor mi, – tíz-tizenkét éves gyerekek, – vadászgatni, vagy búcorogni indultunk a buckák felé, sokszor hujántott utánunk az öreg Szuhay:

– Gyerekek, osztán jó lesz ám a lábak alá nézni, nehogy kurta-kígyóra hágjatok!...

A kurta-kígyó ugyanis ok nélkül nem támad, – csak ha rálépnek, megrúgják, vagy egyébként zavarják nyugalmában…

*

Egy nyári délelőtt – emlékszem irtózatos szélcsöndes hőség volt, – az ácsi pusztán minarettes, mecsetes, pálmaligetes arab várost ringatott a délibáb, – s a száraz föld holmi apró, vékony, fakó lángokkal lobogni látszott, – én, meg a két öcsém madarászó puskákkal nekivágtunk a buckáknak…

Nem láttunk mi egyebet se… Minden okos érző élőlény eltünt, elhúzódott a rettenetes hőségtől, – csak mi csavarogtunk a buckában…

Fölmásztunk nagy kínnal egy homokdombra – és leültünk… Az irtózatos hőségben lehetetlen volt tovább menni…

S már éppen készültünk haza, visszafordulni, mikor egyszer csak szemünkbe ötlött, hogy lenn a völgyben, a sivár, sárga homoktenger közepén, folyton porzik a föld nyolc, tíz, tizenöt helyen is…

Nézzük… Bámuljuk… Szél nincs… De még csak szellő se… Forgószél se… Mi az ördög szórhatja ott a port, a homokot?... Lehetett tőlünk úgy nyolcvan, száz lépésre…

Föltétlenül valami élőlénynek kell ott vergődni!...

Hát gyerünk oda…

Igen ám, de a jelenség valami olyan szokatlan, valami olyan soha nem tapasztalt tünemény volt, hogy mi rakoncátlan gyerekek, akik puskával meg éppen az ördögtől se féltünk, ösztönszerűleg is megrökönyödtünk tőle…

Nem is mentünk le egyenesen a völgybe, hanem arra szaladtunk le a dombról, amerről érkeztünk… Aztán a dombot megkerülve nagy óvatosan mentünk a völgy felé…

Mikor a távolság felerészét már beloptuk, egyszer csak fölismertük, hogy mi veri föl a porfelhőt: – kígyók játszottak a homokban!...

Még pedig kurta-kígyók… Homoki viperák… Játszottak, fürdöttek, enyelegtek egymással…

Lehetett vagy tizenöt-húsz példány… Kergetőztek… Egymás elől a homok alá bújtak… Átsiklottak egymáson… Majd meg összetekerőztek és dobálták magukat a levegőbe…

Először szörnyen megijedtünk, de a másik percben már felülkerekedett a kíváncsiságunk és csakhamar annyira szemtelenek lettünk, hogy még jobban megközelítettük a játszadozó viperákat…

Innét is, onnét is érkezett még egy-egy társuk és ágaskodva siklott közéjük…

Mindig rakáson maradtak, nem széledtek széjjel…

Már nem lehettünk távolabb tőlük harminc lépésnél, mikor odasúgtam a két öcsémnek:

– Lőjünk közéjük, aztán szaladjunk el…

– Az bizony nagyon jó lesz…

– Na, hát célozzatok ti is és mikor én kimondom a hármat, – lőni…

Céloztunk: Egy, kettő, – három!... bumm!

Azzal már szaladtunk is, mint az őrültek és meg se álltunk hazáig, dacára a szörnyű hőségnek…

Otthon első dolgunk volt fölkeresni Mihály bácsit és nagy nevetve, lelkendezve elujságolni neki, hogy mit csináltunk a viperákkal…

Öreg Szuhay csak a fejét csóválta:…

– A jóreggelét az apátoknak!... Hátha osztán valamelyőtök hasra esik, vagy kificamítja a lábát, mi lett volna azzal?... Húsz kurta-kígyó marta volna meg!...

Ijedten néztünk rá:

– Ejnye, erre nem is gondoltunk!...

– Hát most már aztán csak még azt mondom nektek, nehogy bolond ésszel mostanában odamenjetek: mert a megölt kígyótól napokig nem megy el a párja!...

*

Estefelé mondom a két öcsémnek:

– Na, fogjatok puskát, aztán gyerünk…

– Hová?

Hová!... Hát a kígyókhoz!...

– Ujj! – riadozik a kisebb…

– Oszt minek? – kérdi a másik…

– Minek!... Hát annak, hogy az egyik agyonlőtt kígyót hazahozzuk… Spirituszba tesszük… Hogy aki még nem látott, hadd lásson homoki viperát…

Eleinte nagyon húzódoztak, féltek, de aztán eljöttek mégis sűrűn sóhajtozva… Mert megértettem velük, hogy naplementekor a kígyók visszacsúsznak a lyukakba…

Az édesapám látcsövét is elvittem és először is a dombra mentünk, ahonnét délelőtt a port láttuk…

A nap még nem ment le teljesen, s a látcsővel pontosan ki lehetett venni öt tönkrelőtt viperát a homokban… Még mozgott valamennyi, de helyet változtatni nem tudtak… A megölt kígyó farka ugyanis, – még ha a fejét levágják is, – mozog, naplementig…

Egészséges vipera nem mutatkozott, de azért még sem volt bátorságom lemenni a völgybe… Talán, mert a meglőtt kígyók mozogtak…

*

Másnap reggel aztán ismét fölkerekedtünk… Én egy zsineggel és telve szemtelenséggel… Csizmát húztam és három téli nadrágot, hogy a kígyó ne tudjon megharapni…

Először csak a dombról látcsöveztünk és láttuk, hogy az öt kígyó már nem mozog… Erre én a zsineggel lábujjhegyeztem a szélső kígyóig, hirtelen a nyakára hurkoltam a zsineget, aztán elkezdtem ész nélkül szaladni, – és szaladtunk mindhárman hazáig, a kígyót a zsinegen magunk után húzva…

Amint az udvaron megállunk, odajön Szuhay és meglátja a kígyót…

– Hát azt a!... – és elkezd rettenetesen káromkodni…

– Ide cipelték ezt azt átkozott kígyót – és most utána fog jönni a párja is!...

Megijedtünk szörnyen…

– Merről hoztátok?...

– Erről és erről… Ott van a porban a nyoma…

– Hozzatok egy vasvillát!...

Hoztunk…

Szuhay aztán elindult a kígyó porban lévő nyomát követve – visszafelé…

Mi persze utána…

Még fele útján se lehettünk, mikor egyszercsak Szuhay elkiáltja magát:

– Ahol jön-e!...

És valóban. Elképedve láttuk, hogy csúszik, siklik dühösen cikázó szemekkel dobva magát előre a párja porban hagyott nyomán felénk a vipera…

Jött, szinte tajtékozva, sziszegve, nyelvét villámgyorsan öltögetve, – de Szuhay vasvillája lecsapott rá…

Aztán hozzánk fordult Szuhay:

– Nem takarodtok a szemem elől!... Betyárok!...

A kocsis álljon föl!

Hajnalodott. Az akasztói nagykorcsma kocsiszíne alatt holmiféle nagyon messziről jött idegenszerű echos-szekér terpeszkedett, a saroglyához kötve két nagycsontú sárga bóbiskolt, s a szekér körül egy nemezcsizmás kopott gúnyás torzonborz ember pipázgatott…

– Hé, Efráim – szólt kisvártatva emberünk a kocsi alá, ahol valaki még az igazak álmát aludta rongyos pokrócok vemhén – kelj föl már aztán fogd be a lovakat!...

A pokróchalom erre elkezdett izegni, mozogni, hullámzani, aztán hirtelen szétcsúszott és a kocsi alól egy hasonlóan torzonborz, csámpás kis idősés emberke evickélt elő… Dühösen pislogott emerre és ingerülten kérdezte:

– Mit akarsz?...

– Fogd be a lovakat, aztán indulunk – mondta fölényesen a pipás...

– Én?!... Már mint hogy én?!... – és a két tenyerét dühösen a mellére csapta, – hát már mért fogjam be én a lovakat?!...

A másik erre kivette a pipát a szájából és megbotránykozva mondta:

– Miért?!... Hát csak azért mert te vagy a kocsis!...

Erre a másik akkora szemeket meresztett, mint egy findzsa és dühös lett mint a hörcsög:

– Én?!... Én vagyok a kocsis?!... Hát ezt a marhaságot meg honnét veszed?!...

– Hát ki a kocsis?!... Ki a kocsis te rongyos?!... Te féreg?!... Te koldus?!... Talán én a gazda?!...

– Hát csakis hogy te, te éhenkórász!... Vagy kié a két ló, a kocsi és a kocsin a portéka?!...

– Kié?!... Hát a gazdáé!... Az enyém!... Aki idáig hoztam Olmützből!...

– Hoztad ám az öreganyád térdit!... A hitvány kocsisom vagy és semmi egyéb!...

– Ne mond ezt mégegyszer – ne mond ezt mégegyszer vagy leakasztom a lőcsöt, oszt úgy fejbe verlek, hogy szörnyet halsz!...

– Mit?!... Hogy te engem?!...

Nekiestek egymásnak, hogy ököllel döntsék el, hogy ki is hát a gazda, ki a kocsis kettejük közül….

Olmütziek voltak mind a ketten… Turteltaub, a gazda és … Schumann, a kocsisa. Csak éppen az vált most bizonytalanná, hogy melyik is hát a Turteltaub és melyik a kocsisa, mert mind a kettő a mellkasát verte, hogy ő a Turteltaub, s így ő a gazda…

Olmützből kerekedtek útnak nagy mennykő echos szekerükkel ezelőtt vagy másfél évvel… S a szekér rogyásig volt rakva posztóval, vászonnal és minden elképzelhető szőttesfélével… Becsavarogták vele az egész országot és sátrat vertek minden kis falu hetipiacán, s mikor a portékán túladtak – üres lett a szekér – hazakocogtak Olmützbe és ismét megrakodva előről kezdték a mókát…

Évtizedekig rendben is ment minden… Mert az adó, meg amit a hajdemákok vagy a hajdúk csikartak ki tőlük, már benne volt a rezsiben…

Ami pedig a kapott ütlegeket illeti azt nem vették tekintetbe, mert nem kostálta a pénzüket…

Turteltaubnak, – vagyis mondjuk úgy, hogy a valóságos gazdának – már számbavehető vagyonkája is volt… Emeletes viskója, pénze meg áruraktára Olmützben és ez lett volna az utolsó kiruccanása, mert nem akart többé elcsavarogni hazulról…

Igen ám, de Efraim Schumann – vagyis az, aki kettejük közül kocsisból gazda szeretett volna lenni, elhatározta, hogy megpróbálja maga alá gyűrni a tulajdonost, aki végre is ha most hazamennek Olmützbe, úgy is hátba rúgja őt, mert nem lesz szüksége többé kocsisra…

Mindent ravaszul kiszámított: az árú épen elkelt, alig hevert néhány vég posztó meg vászon a szekérfenéken, s a pénz, közel kétezer forint Turteltaub zsebében… A szekér meg a két ló is megér szerszámostól vagy 400 forintot, az összesen kettőezer négyszáz – vagyis bőségesen elég ahhoz, hogy valahová a Délre húzódva megalapítsa vele a szerencséjét…

Ami a személyi adatokat illeti, a Turteltaub zsebében lévő piszkos és gyűrött irkafirkákból úgy se tud a Herkó páter se eligazodni, nem is számítva, hogy ezeknek az iratoknak is ép úgy mint a pénznek a tulajdon jogát is magának fogja vindikálni.

És sírni meg üvölteni fog… Megtépi a szakállát, földhöz veri magát és nem engedi Turteltaubot szóhoz jutni… Hogy az az együgyű paraszt, aki ebben a rongy kis faluban az igazságot szolgáltatja bizonyára így fog ítélkezni: Ez a boldogtalan jajongó gazda, ez a konok vén huncut meg az kocsis, - ördög bújjék a bőribe!...

Ott hagytuk el őket, ahogy elszántan egymásnak estek és vijjogó átkok förgetegében ütni kezdték egymást…

A csata hevében mindketten a földre estek, és a hadi szerencse pillanatnyi szeszélyeihez képest, hol az egyik kerekedett felül, hol a másik…

S minthogy az ilyesmi nem történik mélázó csöndben, a harsány csatazaj csakhamar összecsődítette a maga publikumát…

Loholva érkeztek a falunak dologidőben is otthon tartózkodó naplopói és ingyenélői…

Kása Lehőcz a piaci betyár, hivatásos betegsajnáló és hites halottvirrasztó… Aztán Vén Rossz Daczi Sándor lacibetyár, piaci köpdöső, kortes és hamiskártyás… Szenynyes Vak Gyura tolvajok kapitánya, falu szegénye, híres verekedő… Majd Benyák János az „igön utolsó”, akit később Halason akasztottak, végül Sörke Jóska gulyásbojtárbitang, betyárvárományos…

Mikor megelégelték a röhögő örömet, amit a két tusázó szemlélése nyújtott nekik, jobbadán csak azért, mert kíváncsiak voltak rá, hogy mért abrakolják egymást olyan igen, elválasztották a két suta kis öreget…

Lefogták őket és megkérdezték tőlük, hogy mely okból szánták páros viadalra magukat?... Mire aztán kitűnt az, amit mi már az előzményekből tudunk, hogy tudni illik mind a kettő gazdának minősíti magát, holott a kettő közül az egyik okvetlenül – kocsis!...

Az „elesettek” hada erre elkezdte kérdezgetni, faggatni, forgatni, vallatni őket, hogy az igazságot kifésülje belőlük, de mind a kettő olyan meggyőzően, olyan valószínűen tudta előadni a maga igazát, hogy ne adj Isten hogy az igazságot ki tudták volna belőlük hámozni…

– Hagyjuk az egészet, – kiáltotta végül is türelmét vesztve Szennyes Vak Gyura – és vigyük be mind a kettőt Szuhay bíró uram elé a faluházába!...

– Má' mé' vinnénk, – ellenkezett Vén Rossz Daczi Sándor – hászen Szuhay uram se tud itt igazságot tenni, mer' azér' hogy se tanú, se dokumentum!...

– De igönis hogy vigyük – erősködött Kása Lehőcz – legalább röhöghetünk rajta, hogyan verejtékezik hasztalan az igazság kiderítésén!…

– Hát így má' látod takaros a beszéd!... Öleget hajkurász, dutyiz bennünket, most legalább olyan borsot törünk az órra alá, hogy hótta napjáig prüszkölni fog tőle!...

– Kinevetjük ott szömtül-szömbe a nagyterembe!...

– No gyerünk had vörösöggyön!...

Szuhay épen holmi tyúkpereket intézett, mert véletlenül törvénykezési nap volt a tanácsteremben… S ahogy a diszes társaság betódult, maguk előtt lökdösve a két morvát, csodálkozva nézett az okuláréja fölött:

– Hát ti mi az ördögöt akartok?...

Valamennyien egyszerre kezdtek el beszélni, de Kása Lehőcz túlsüvöltötte a többit… És lelkendezve meg röhögve elhadarta, hogy mind a két morva gazdának állítja magát, holott a kettő közül az egyik bitang lacibetyár, mert nem gazda, hanem kocsis!... Hát azt szeretnék már most látni, hogy a bíró úr hogyan állapítja meg, hogy melyik a gazda és melyik a kocsis!…

– Azt azt! – mondta csúfondárosan Vén Rossz Daczi Sándor, – bátor én azt hiszem, itt csütörtököt mond a bírói tudomány!...

– Az a'!... Én is ammondó vagyok!... Mer' se tanú se dokument!...

Szuhay belemosolygott fehér szakállába… Látta már, hogy az egész dolog mire megy: röhögni akarnak rajta…

– A két panaszos üljön le ide a padra – ti többiek meg takarodjatok oda hátra!... Majd előbb még itt elintézek három ügyet, csak aztán kerül ezekre a sor!...

El is intézte annak rendje és módja szerint a három ügyet. Megállapította szépen az igazságot, az elesettek bandája meg ezalatt suttyomban halálra röhögte magát, előre örvendezve Szuhay bukásának…

Mikor a harmadik ügyben is kimondta az ítéletet, hirtelen a két ücsörgő morvához fordult és öklével keményen az asztalra csapva dühösen rájuk hörrent:

– A kocsis álljon föl!...

Erre az egyik morva fölpattant mintha tüzes vasat dugtak volna alá, az imént még röhögő elesettek felhördülő elképedésére…

Szuhay gúnyosan mosolygott, a morva meg már leült volna s valamit hápogott, de Szuhay leintette…

– Csönd!...

Aztán meghúzta a csengőzsinórt, mire belépett a kisbíró:

– Parancs?...

– Ezt a bitangot zárd be a kóterbe, aztán majd hazasétáltatjuk tolonc úton Olmützbe…

Aztán a naplopókhoz fordult. – No: tudjátok már most hogy ki a kocsis?...

– Tudjuk!...– No akkor ne rontsátok itt tovább a levegőt, hanem szedjétek magatokat és menjetek a – dolgotokra!...

História

Aki bekukkantott Halas határába, s Inokán a tóhoz is elvitte lába, – gazdagabbá tette az a tapasztalat, hogy ott, mint a rigók, fütyölnek a halak…

Bár mesém fonalát nem e tőtöl kapja, merthogy indítója Gáspár, földek apja; kinek a tószélen volt tizenkét fája, s azoknak aranyból termett az almája…

Hogyha jól fordult a tavasz fordulása, kerülközött egy fán olyan négy, öt mézes… Ám Gáspár csak egyet írt a számlájára, a többit áldozta hazánk oltárára…

De vigyázták is a fákat igen nagyon, nem loptál ott almát nincs az a hatalom… Kivont nehéz karddal egy huszár strázsálta, szikrát hányt a szeme, hogy a posztot állta…

Budáról küldték le a jeles katonát, ahol már több ízben kitüntette magát… Tizenkét tábornok díszben ment el érte és a fák őrzését tőle szépen kérte…

– Dupla lénungot kapsz, dupla porczióval, tarsolyod megtömjük, hogyha kell dióval!... Mához esztendőre obsitod elkészül, tajtékpipád is lesz, örökös emlékül!...

Amikor a huszár őket megértette, vigyázzba merevült és úgy jelentette: A magas parancsra lovat kantározok, Inoka pusztára azonnal indulok!...

*

Kivont fényes karddal őrizte a kertet, – a fák közelébe nem tűrt meg egy lelket, – amikor egy este ez az eset támadt. hét hófehér hattyú lepte meg a tájat…

Körbe-körbe szállták háromszor a tavat, – közben hárfahangon csevelgetve szavat, – majd leereszkedtek tárt szárnyakkal, szépen, az aranyalmás kert kellős közepében…

A huszár csak nézett, de azok meg nyilván nem látták őt, mert a hattyúmezt ledobván, meztelenül álltak ott, már mint tündérek, hogy a katonában megdermedt a lélek…

A tó hűs vizéhez aztán lefutottak, s abban lubickolva fürdöttek, játszottak… A huszár megpödré egyre csipet bajszát s indított ellenök a szemével hajszát…

De azért csak örzé az aranyalmákat, kerülgette egyre s tizenkét fákat… Azok meg a tóban, hogy kissé lehültek, vacogva a parta visszamenekültek…

S hogy melegedjenek, – merthogy bizony fáztak, – összefogódzkodva táncoltak, danázak… Szívbéli fájást a huszárnak okoztak, pedig ők szegénykék csupán szárítkoztak…

Az meg nézte őket mind a két szemével, a szép ifjúságnak áldott szent hevével, – ahogy a jó Isten megalkotta őket: férfiak lelkéről kergetni felhőket…

Végigtáncolt szeme karcsú derekukon, formás csípőjükön, szép hattyúnyakukon… Fehér térdecskéik gömbölyödő halmán, meg az Édenkerti csodálatos almán…

Azok meg mikor egy kissé megszáradtak, hattyúprémjeikhez fürjekként futottak… Gyorsan belebújtak s szárnyaikat verve, elröpültek messze, – szépen énekelve…

*

Másnap, hogy este lőn, ismét megjelentek, a tó hűs vizében nagyhamar bementek… S a derék katona addig nézte őket, megcsodálta közben kedves egyikőket…

Nem nehezményezem, hogy beleszeretett, hisz' az még tündérnek is első lehetett… Csillagként ragyogott szelíd szemepárja, fürtös aranyhaja ékes koronája…

A hős katonánál ép az volt az eset, megelégelte már a legényéletet… S vélte, ha eleget tesz most a hazának, feleséget szerez valahol magának…

Volt egy kis birtoka Miske község mellett, – özvegy édesanyja tartott mostan rendet, – oda honosul a tündér feleséggel, s élik majd éltüket, boldog békességgel.

Mikor szolgálatát végül is letette, obsitját s a pipát a kezéhez vette, hogy ami álom volt valósággá legyen, szép óvatosan a tópartra lemegyen…

Azok meg a tóban vígan vannak nagyon, a fák alatt meg a hattyúprémjök vagyon… A huszár odamegy, nézdeli sorjába és a legkisebbet dugja tarsolyába…

Azzal elhúzódott egy fa mögé állva, a tündéreket a tó partjára várva… Azok meg szegénykék jöttek is sietve, s gyorsan belebújtak hattyúprémjeikbe…

De a legkisebbik sírva szaladozott, mert ő a prémjére találni nem tudott… A többi sürgette a kis ijedt népet – s egyszer csak a huszár közibéjök lépett…

No, lett erre vásár… Riadalom… Sírás… Olyan zűrzavar, hogy nem győzi az írás… Hat tündér elröpült, – nem volt mire várni, de a testvérkéjök nem tudott elszállni…

Cincogó sírással rémülten menekült, a huszártól, aki meg utána szegült és egyre kérlelte, hogy állja meg helyét, hogy ráboríthassa barna köpenyét…

Addig-addig megállt, bár sírt keservesen, mire hozzálépett a huszár kedvesen, szép barna köpenyét a vállára tette és őt kézen fogva szépen elvezette…

*

Értette a módját a huszár felette, lassan a kis tündért oly kezessé tette, hogy az visszanyerte jókedve madarát, s „körülményhez képest" jól érezte magát…

Sütött, főzött, közben a ruhát szapulta, – az öreg mamától, ahogyan eltanulta, – s az esztendő alig fordult kettőt-hármat, vidám gyermekzsivaj tölté be a házat…

Gólya néni elsőbb buksi fiút hozott… Utána meg szőke kislány mutatkozott… A boldog nagymama ringatgatta őket, tárt szívvel várva a még következőket…

A huszár meg mintha járt volna virágon, senkivel sem cserélt volna a világon… Mikor szántott-vetett, víg fütyörészéssel, – pedig a felhő már jött feléje vésszel…

Egyszer a menyecske fölment a padlásra, s ahogy rendezgetett ottan egyremásra, egyszer csak megfogta valami igézet, véletlenül, ahogy a sarokba nézett…

A huszár tarsolya lógott ottan szegen, nézte a menyecske ijedten, mereven… Lassan odahúzta valami hatalom, bár ő ellenkezett, mert rettegett nagyon…

S bár küszködött szörnyen a józan eszével, a hattyúmaskarát kihúzta kezével a cifra tarsolyból, s hosszan nézegette, közben egy kívánság lett úrrá felette…

Gyorsan ledobálta magáról ruháját és felöltötte a hattyú maskaráját… Nem gondolva szegény, hogy ezzel magának, s gyászos sorsot juttat egész családjának…

Mert a hattyúprémet hogy magára vette, férjét, gyermekét nyomban elfeledte… A padlásajtóból kirepült a légbe, el sem is búcsúzott, – elszállt tán az égbe…

*

Ahogy szürke sátrát felüté az este, hazajött a huszár, asszonyát kereste… Az udvart s házat összevissza járta, s megrettent a szíve, ahogy nem találta…

Hangosan kiáltva szólította néven, miközben rémület vett erőt szegényen… Hozzá a gyerekek is sírásba fogtak, édesanyjuk után jajongtak, zokogtak…

– Mondja, édesanyám, az Istenre kérem: Merre van, hová lett az én feleségem?... Mindegyre keresem, sehol se találom, úgy aggódok érte, hogy környez halálom!...

– Megmondom, ha adod vitézi szavadat, hogy nem emészted el botorul magadat: délután öltözött fehér hattyúmezbe, s elszállt a padlásról sebesen evezve!...

A huszár leroskadt ottan egy lócára, könnytől lett harmatos elgyötört orcája: Én vagyok a bűnös, hogy ismét elröpült, mert a hattyútoll a tarsolyomból került.

De, esküszöm, nem lel addig a nyugalom, míg föl nem találom és haza nem hozom!... Átúsztatok érte folyót, tengereket és megvívom, ha kell a csillagos eget!...

Aztán köszörülni kezdte fringiáját, kifényesítette sarkantyús csizmáját, Murci paripáját jól megcsutakolta, szép barna köpenyét végül kiporolta…

A jó öregasszony sírva járt nyomába, kérte, hogy maradjon, de bizony hiába… Mire sonkát tett föl főni hamarjába, s egy egész kenyérrel dugta tarsolyába…

El nem is kiáltá még a kakas magát, már ott viszi lova a derék katonát… Bánatos szeme a messzeségbe kutat, Uram, egy Istenem, mutass neki utat!...

*

Annyira sietett a derék katona, hogy minden héten csak egyszer állt meg lova… Hogy erőt meríteni abrakba harapjon, s egy-két falat sonkát gazdája harapjon…

Közben átalúsztak nagy folyókat, hármat… Eső, mint a Duna oly' szélesen áradt… Közbülső folyását ötszörösen hordta… Harmadik a huszárt egy hétig sodorta…

Mégis átvergődött a túlsó felére, s ért egy rettenetes puszta mezejére… Szörnyű elhagyott volt, gyomverte, kegyetlen, de csak haladta a huszár rendületlen…

Itten történt aztán, a harmadik napon, hogy pásztorokhoz ért, éppen alkonyaton
Akik krokodilus nyájakat vigyáztak, azaz pásztortűznél éppen vacsoráztak…

Krokodiltojásból sütött rántottával kedveskedtek neki. Majd meg a lovával megabrakoltattak egy kalap datolyát… Amitől az rögtön vígan hányta farát…

– Hogyha így, folytatod továbbra is utad, amerre a Gönczöl észak felé mutat a hetedik napon alkonyodására érkezöl a hideg nagytenger partjára!...

Ez a Jeges tenger, – így tisztelik néven, – fenekéig befagy minden áldott éven!... Csak kánikulában nincs rajta e kereszt, amikor a jég egy kevés vizet ereszt!...

Ennek a tengernek a közepetája, ahová törekszel: a „Hattyúk hazája"!... Segítsen az Isten, hogy mielőbb lássad, s megtaláljad ottan kedves élettársad!...

*

Viharzott a tenger jéghegyeket tolva…Oly nagy volt némelyik, akar egy kápolna… Recsegtek-ropogtak egymást rohamozva, siketítő lárma robaját okozva…

A huszár a parton lejön a lováról, s csak úgy vezetgeti maga után száron… Két bánatos szeme hasztalanul kutat, valami lehetős átvezető utat…

Sokat járt hasztalan, végre nagy sokára, egy kompba ütődött fáradtan a lába… Annak a fenekét egy óriás ülte, négy rőfre a huszár nagyságát becsülte…

Szépen szólította őt atyjafiának, de az gáncsot vetett baráti szavának: Tudom én, hogy célod a Hattyúk hazája, az én fuvaromnak száz arany az ára!…

– Nincs énnekem annyi aranyam, barátom!... Akkor hordd el magad vagy bajod ellátom!... Vagy én a tiedet, te csahos mihaszna! – és ezzel a révészt fültövön ragadta…

Erős jobb karjával magasra emelte, csontos bal öklével meg jól képen verte… S az egyik ballábát a csüdjénél fogta, s őt, mint egy kismacskát a tengerbe dobta…

Most oszt Murci lovát a kompba vezette, aztán az evezőt a kezébe vette, s ellódult a parttól a jó Istent kérve, hogy a túlsó partot szerencsével érje…

Négy napig evezve töltött éjjet-napot, – emelhet előtte bárki is kalapot… Az első éjszaka halállal jön rája, de ennek a tájnak nincsen éjszakája…

Mert itt „északi fény" uralkodik éjjel… Csak úgy lát, mint nappal, aki elnéz széjjel… A derék huszár is ennek köszönhette, hogy a jéghegyeket sorra kerülgette…

A negyedik napon végre aztán győzött: orrával a hajó a partnak ütődött… Szerencse kísérte útjában, mint bába: megérkezett ám a Hattyúk országába…

*

Madarak danáztak minden bokron-ágon… Lepkék kényeskedtek a sok szép virágon… Tündérek hófehér őzikét kergettek, de a huszárt látva mind hozzá siettek…

– Csókolunk szívesen te derék levente… Micsoda gyönyörű rajtad ez a mente!... A hattyúkirálynak legkisebbik lánya hitt meg bizonyosan a lakodalmára!...

– Jól mondod galambom, ezt célozza jöttem, a szíves meghívás parancsát követtem!... Mikor is kerül a sor az esküvőre?... S hol bocsájt be engem a palota őre?...

– Ahogy a Nap ébred, holnap reggel nyomba, tartjuk az esküvőt a kastélytemplomban! Amelynek sok tornya átvívja az eget, ottan bocsájt majd be a kapus tégedet!...

– Hát, oszt a vőlegény kinek ija-fija?... A szép menyasszonyhoz pászoló dalia?... Az aztán kevésbé, rezeg a szakálla, hetven esztendőkkel görnyedez a válla!...

– Akkor feleségül hozzája mér' megyen?... Hogy a szüleinek a kedvére tegyen!... Ők kényszerítették veréssel hozzája, mert a vőlegény ám a hattyúk királya!...

A derék katona tudott már eleget… Elgondolt magában hideget, meleget… Búcsút intett hát a tündérek hadának, s kvártélyt ment keresni lovának, magának…

*

Ahogy szárnyat bontott a mosolygós hajnal, – pacsirták köszönték az új napot dallal, – huszárunk könnyedén a nyeregbe lépett, s attakolni ment a lakodalmas népet.

A kastély kapuját megrúgta csizmája, s cifra foglalatban ezt harsogta szája: Hamar ezt a kaput nekem kinyissátok, vagy a rossz kastélytok gyújtom rögtön rátok!...

Erre azok bent a lőréshez siettek, s ijedt tekintetet kifelé vetettek; aztán tanácskozva úgy döntötték sorát, nem bocsátják be a haragos katonát…

– Isten hozott nálunk daliás barátunk!... Örvendünk röttentő, hogy körünkbe látunk!... Csak az a szomorú, nem engedhetünk be, mert a várnagyunk a kulcsot elvesztette!...

Erre a katona a nyeregből szállott, s megrúgta a kaput, hogy az csak szétmállott… Aztán a kengyelbe lépett ismét lába és beugratott a kastély udvarába…

Erre azok ott bent elfutottak szerte, padlás és a pince mind lakóját lelte… Az öreg vőlegényt ott hagyták magára, - fölkúszott rémülten egy ákáci fára…

– Hol van a menyasszony?... Add elő, hadd látom!... Vagy erről a fáról lerázlak barátom!... Osztán paripámmal úgy összetipratlak, hogy a kutyáknak lesz tetemedből abrak!...

Erre a jó öreg elordítá magát: Jöjjön a menyasszony, azt a rézangyalát!... Mire előszedték a megszeppent népek, tíz koszorúslánnyal az udvarra lépett…

A huszár, ahogy rá tekintetet vetett, kitárta két karját és hozzá sietett: Csakhogy a jó Isten visszaadott nékem, hadd csókoljalak meg, kedves feleségem!...

*

Ahol lehet látni a derék katonát, ahogy vezetgeti maga után lovát… Szíve asszonya meg a nyeregben vagyon, mert őt a gyaloglás elkínozná nagyon…

Közelítik mindig otthonukat jobban… A falu tornyán már a kereszt fellobban… De a katonának csügged a reménye, mert nem ösmeri meg őt a felesége…

Uralja az asszonyt valami igézet, bármit szólt is hozzá, nem felelt csak nézett… Uram, én Istenem, szánd meg a katonát! Cselekedj szegénnyel valaminő csodát!

Ahogy érkezének otthonuk helyébe, nagyot nyerített a Murci örömébe… Amire rivalgás verte föl a házat, s a két kisgyerek az érkezőkre támadt…

Mikor édesanyjuk megpillantá őket, sikoltva kiáltá kis-csikó nevöket… Ölelé mindkettőt minden erejével, az édesanyának áldott szent hevével…

Aztán tárt karokkal lépett az urához, – a meghatódottan álló katonához: Egyetlen jó gazdám, de megkínzott álmom! Nékem, mint hattyúnak messze kellett szállnom!...

Mert abban volt hite, hogy ő csak álmodott, – azonnal vacsorakészítéshez fogott… Az öreg mamával egy nagy csirkét fogtak, elvágták a nyakát, – aztán kopasztottak…

Mikor vége szakadt a jó vacsorának, hálát adtak buzgón az egek Urának, – aztán lefeküdtek pihenésre vágyva, – ahol szenderegnek, a paplanos ágyba…

Ujvári Benjáminné
Sztraka Zsuzsánna

Mottó

„A lelki tartalom előbbrevaló a szavak alakjánál”
(Kosztolányi Dezső: Egy ég alatt. Bp., 1977. 191.)

Nem csak enyém a büszkeség
Falum is viseli majd a hír nevét
Akkor derül honan származom
Akasztó-kiskőrös közötti talajon
(Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Nézél falra földre)

UJVÁRI BENJÁMINNÉ SZTRAKA ZSUZSÁNNA
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Kegyes Olvasó!

Zsuzsa néni *költői nyelve* jócskán eltér a *köznyelvtől*.

A versek nagy részét *eredeti* helyesírással közöljük, ezekben *nincs írásjel*. E versekben ragaszkodunk az eredeti formához, mert ezek őrzik Zsuzsa néni sajátos, egyedülálló költői nyelvét, a szlovák-magyar kevert nyelvet, s e nyelv díszeit, az ún. *szlovakizmusokat*.

A többit *javítottuk: közelítettük a köznyelvhez* a könnyebb megértés és befogadás kedvéért (pont, vessző, kérdőjel, felkiáltójel, rövid és hosszú, magán- ill. mássalhangzó).

Amikor olvasod e verseket légy nagyon nyitott, engedd magadhoz Zsuzsa néni szavait, képeit, rímeit, gondolatait. Ne akadj fent a szokatlan szókötéseken. Jussanak eszedbe Kosztolányi fentebb idézett irányadó szavai: *„A lelki tartalom előbbrevaló a szavak alakjánál.”*

Életem napjai
(részlet)

Sorsom tanított, legyek költő,
Sorsom tett engem, legyek döntő,
De nehéz minden szavam,
Irom tentával egy oldalra.

Ezelőt pár évvel nem tudtam én ezt,
Mire döntöt a sors, azt jegyezhetem:
Tanít, csitít, bátorít, kérelget,
De hazudni is megtanít engemet.

Jó is szép is az élet,
Tanulni is kell ezt.
Bármerre is fordul a sorsunk,
De azért sohse búsulunk.

Hasznot hajtani nem tudok,
Én mindig azon búsúlok,
Miért is voltam olyan gyáva?
Jövő sorsomat elengedtem világnak.

Egy életem, egy királyom,
Büszkeségem sudba vágom.
Addig harcolok az élet tengerén,
Míg nem leszek a föld közepén.

Rászülettem festészethez,
Az apám nem engedte.
Rászülettem fényképésznek,
Arról hallani se lehetett.

Választottam egy szerelmi pártfogót,
Kiért az anyám megbúbolt.
Hiába vesztegettem a szegényt,
Csak elpártította a fejét.

Férjhez mentem egy más legényhez,
Házasságunk négy hónapos let.
Szétváltunk, mint a borjak,
Mert nem szerettük egymást soha.

Utána egy évre férhez mentem eképpen.
Ez életem is ilyen eddig végtelen.
Csak a gond, a bánat fejemen,
Visszavágyódik a múltunk eredete.

Születtem egy igazi pályaválasztásra.
Szerettem volna eljutni, de hiába,
Kinek egy gyermeke van, nem adja,
Mindenáron dolgozónak akarja.

Pályám lett volna egy igazi szép élmény,
Festő és fényképész Döbrögecz terén.
Habár nem is lettem volna,
Szülőföldem akkor is emlék maradna.

Így hát mindenről lecsúsztam,
Megmaradtam gyászélet utjára.
Imádságom megvalósul-e vagy tán
Elmúlik mindörökre hiába.

Huszonegy élet évemet töltöttem,
Elég nagy rabságban estem.
Három gyermeket nevelek,
Mely részeges ember kivel élek.

Kajabál, örjöng, vesztegeti szivem
Bánat, szomorúság rejt el engem.
Kinek tőlem elfordították a fejét,
Bánat beteg lett az is szegény.

Bánatát borral őrzi locsolja,
Őnéki is mindegy, mint a bolondnak.
Várjuk perceink kinyílását,
Várjuk az életünk boldogulását.

Nehéz minden perc minden óra.
Nehéz az élet nehéz a sors valója.
Nehéz hogy ezt kell írnom,
De nehezebb hogy kell vívnom.

Le tört egy szekfű a tövéről.
Le tört egy kislány boldogság öléről.
Mutatom néktek az én óhajom,
Mutatom néktek az én sorsom.

Van egy reszkető lélek kit kerget a vágy,
Emésztő bánat kergető végzet,
Kinek élete rongy el dobot,
Kinek párja nincs oly elnyomot. …

1962

Összesen 65 versszak. 1962-ben ezzel a hosszú verssel, elbeszélő költeménnyel kezdte Zsuzsa néni versbe szedni érzéseit, gondolatait, mondhatjuk: kopogott a költészet kapuján – Döbrögecen.

Az élet folytatása
(részlet)

Mielőtt előveszem tentám, papírom,
Gondolkodom előbb mily sorsom,
Hogy mit is kezdjek elsőnek írnom,
Hisz a boldogság nagyon elhagyott.

Életem egyszerű kis parányi,
Mégis nehéz a valót tángálni,
Mindentől az életem mostoha,
Meddig menjek, hogy térjek haza. …

1962-63 körül. Összesen 10 versszak.

Egyszerű parasztasszony vagyok…

Egyszerű parasztasszony vagyok,
Melyet a széphez ragaszkodom.
Boldogságom csak abban látom,
Kis igényű az én vágyakozásom.

Nékem egyedül kell lennem.
Ezt hozza életpár, így legyen.
Az egyedüli magányt így szenvedem,
Csak itthon e ház kertekben.

Egyszerű a ruházatom.
Egyszerű a beszéd modorom.

Egyszerű a ház a környéken,
Melyet az élet így rendelt el.

Az én vagyok, sok mindenről gondolok.
Mindenben csak én sorakozom.
Szeretném életem rendjét,
Ha az életviszály viselné terhét.

1962-63 körül.

Első szerelem 1944

Volt gyermekkori szerelem,
Életével bizonnyal fizetett.
Életét kockáztatta rám,
Ki szerelmét így adta igazán.

Háborúkor megmentőnek sietett.
Lelőtték, az lett az õ végzete.
Itt volt néki e ház kapunál,
Itt a kútnál, ahol a fenyőfa áll.

Fenyőfát csendesen éltetem,
Mely örök emlékre hely nekem.
Hagyjátok e fát élni.
Vére folyt, lelke szállt égig.

Harmincöt évre verse ébredt felém.
Emlékét csak így őrzöm én.
Csendesen e tanyahelyen,
Ahol a vágy örök hűségét érezhetem.

Szigorú tanító az élet nekem.
Szigorúan neveltek itthon engem.
Szigorú lett gyermekálom.
Szigorú kezdet szerelmi valóságom.

1977. január 15.

1944. december 8-án egy kóbor szovjet katona agyonlőtte Ujvári Gábort (1926-1944) Zsuzsa néni kedvesét, saját tanyájuk előtt. Fenyőfát ültettek a tragédia helyszínére.

Az én uram!

Az én uram olyan volt,
A kocsmába beosont.
Még a pénzből tartott,
Addig az én uram el nem távozott.

Az én uram olyan volt,
Káromkodni jól tudott.
Imádkozni nem tanult.
Szent anyja nem volt szigorú.

Így hát van nékem egy csacsikám,
Kiről írom most es sorocskám
Becézgetni is csak szépen lehet,
Mert elkergeti az Isteneket.

Így hát tűrök, szenvedek,
Más választásom nem lehet.
De én azért nem búsúlok soha.
Lesz még az életnek új korszaka.

Kedves férjem, ahogy vezeted az életem,
Úgy vezeti Isten a te kezedet.
Nem lesz, ki halgassa szavad,
Nem lesz, ki veti az ágyad.

Nem lesz, ki int a jóra.
Ne legyél az ördögnek barátja.
Az ördög integet, gyere játszani velem,
Aztán megszorongat, határoz[d] gyorsan magad.

1977. augusztus 15.

Döbrögecz az én helyem

Döbrögecz it az én szűlő helyem
Itt nevelt apám, anyám, engem
Gondal őrzőt nevelt tanítot
Két oldalrol sokszor pofozot

Itt maradtam tanyán joban roszban
Én is itt neveltem gyermekeim a homokban
Itt élem át fiatal, és öregségem
Már csak fekete gyászkocsi visz el engem

Elmúlt a nyár, elmúlt a tél
Én itt maradtam tanya világ közepén
Elmúlt minden szép felettem
Én csak it öregedtem

Csendes helyen élek
Amit másnak szivessen mesélek
Szeretek pihenni múltrol álmodozni
Jelent, a múltat, ösze hasonlítani

Elmesélem hogy igen hejes puszta
És legszeb hely az én házam fő útja
Házam kőrűl az egész földem
Minden felől jól reggelt, köszönek

Szeretem a szülő földem nem tagadom
Nehezen is válok tőle megis siratom
Itt a reménységem itt az én helyem
Csak boldog lelket kérek hozzád Istenem

Ezerkilencszáz negyvenegybe 70 lakosa volt
Utána mindig lejeb roskadozot
Megsemisült 49 tanya már
Huszonhárom maradt fogyunk mint holdvilág

1979. február 5.

Döbrögecz kezdete

Emlékezet óta hallom döbrögecz nevét
De mit őrzők nem sejtem én
Hósszú időkre át leirjam
Döbrögeczi ember multát firtasam

Döbrögecz rég születél tudom
Hányan laktak téged azt sem tudom
Pártanya nevére emlékszem
Mely be népesítet tégedet

Óh, te döbrögecz hová lettél
Mikor még 45 gyerekel diszelegtél
Negyvenöt tehén járt a csordán
Minden este gyermek zsimaly zárult ránk

Hová letettek nyiló kis virágok
Hová letettek legényektől nótás dalotok
Hová lett téli csikorgó havas esték
Kártyázó emberek szórakoztató mesék

Minden el múlt, elmúltak az emberek
Kik ezt folytatták és szerveztek
Csengő hangja nem dalol többé
Talán tél sem lesz? elhagyot örökké

Óh, áldot döbrögecz mely csendes lett
Hová tűnt a sok gyerek
Minden ami régi volt
Isten veled régi othon

Ha elmulik ez a pár ember
Üres puszta leszel
Ifjuságunk nem vágyik vissza már
Szebb othonra rátalált

Létszám tagja egyforma
Ha meghalunk van pótlás
Aglegények száma egyforma
Senki őket ki nem sodorja

Nincsenek legények
Nincsenek sok szép nóták
Kilenc aglegény
Sepri döbrögecz utcát

1981. február 27.

Kicsiny gyermekkor

Nem gondal örzöt baba voltam
Szülők szeretetéről nem álmodozhatom
Csak egyszerű gyermekként kezeltek
Nem gyönyörködve neveltek

Gyermekkorom kicsiny vallomása
Egy asszony emlékszik kicsiny korára
Jegyzi örök emlékbe tenni
Milyen kicsi gyereknek álomfútónak lenni

Miért álomfútó egy gyermek
Kit szülei mindég eréjesen neveltek
Fél emberektől és fél mindentől
Fél még beszélni is emlékeiröl

Gyermekkorom csendes nem sok beszédel
Csak egyszerű halgatási csendességel
Csintalanság után vesszőnek volt dolga
Jól elvertek el mehetsz az ágyadba

Mikor első iskolába felmentem
Azal nem törődöt egyiksem
Reggel mentem este jöttem
Egész nap zsiros kenyérel iskolába ültem

Akasztórol haza értünk vacsorára
Éfélig kártyázni mentek szülök szomszédságba
Korán kelni leckét akkor késziteni
Elindulni ez volt tanyán mindennapi kezdés

Mindennap másik papa vitte pár gyereket
Lovas kocsival iskola közelén letet bennünket
Igy jártuk egy évig végig az iskolát
Ilyen volt az iskolai tanulás

Palatábla, palavessző, végén kicsi szivacs
Sokat ázot fejünk tetején
Mikor eset eső május elején
Azzal takaroztunk ne ázzunk el végén

Ez volt gyermekkorom öröme
Játszásnak nem volt ideje

Köznapi libára pulykára birkára vigyázni
Szülőnek örökös szorgalomal szolgálni

Én már tudom mi az álom futás
Gyerekben nincs meg amit iskola kíván
Se tanulás se pihenés se nyugodság
Gyerek idegeire szál ez az álomfútás

Éjszaka szeme, teste, alszik mégis megy
Szólni hozzánem szabad mert felijed
csendben tükörrel lehet vissza csalni
Lefektetni, és újra álomba ringatni

Még egyet gyermekkorom emlékére
Jegyezem azt és vakulásom elenére
Tíz éves koromban majdnem megvakultam
Szüleim hanyagságuk miat szemüveget hortam

Másik esztendő kicsit könyeb let
Evangélikus egyház tanyát béreltek
Télen minde nap 4 hasáb fával mentünk
Kicsi jancsi kályhával kicsit tüzeljünk

Azért felöltözve tanultunk hogy ne fázzunk
Nem volt meleg hogy könyessen tornázzunk
Örültünk hogy iskolánk közelebb lett
Töb idő jutot tanulás a gyermekeknek

Negyvenben már remény megvolt
Nem sokáig leszünk tanyaiskola lakó
Negyvenegy szeptember elején
Beköltözöt szivünkben új iskola ünnepély

Tanulásom növekedni kezdet
Tanítóink továb iskolára küldtek
Apám azt mondta egygyermekem van
Nem úrnak nevelem soha

Így vált semmivé értelme az életem
Csak nagy parasztasszony lett belőlem
Felejcsem futhatok a multam után
Fiatalság nem jön többé vissza már

Férhez mentem 16 évesen
Elis váltam 4 hónapra egyenesen
Aztán egy év mulva újra férjet találtam
Kivel hószú életem bezártam

Itt maradtam lábbetegen öregen
Miért is születtem nem kérdezem
Nem vagyok boldog sohasem
Csak egyedüli lét húzódik felettem

1991. március 19.

Döbrögeczi tanyasi iskola

Egyszerű tanyasi ház
Földes szoba kicsiny ablak vár
Kettes kicsiny padok
Jancsi-kályha hátul szunyadot

Borúláskor petróleumlámpa éget
Kicsiny fényével árasztot el minket
Anál tanultunk irni olvasni
Edző, nagyparasztokká válni

1991. március 19.

Szűcsi erdő

Erdő erdő szűcsi erdő mit rejtegetsz örökre
Egy ifjú pár halálára találtak gyerekek
Famászás közben fárol láttak egy kerékpárt
Mega sok sok szálingózó legyeket

Szűcsi erdő közepén egy fiú
Fejbe lőtte mellete lévő kedvesét
Azután meg ön magát
Ne szútyongassa őket senki továb

Ekkor tették első lépésűket rendőrségnek jelentették
Bizotság ki ment hamarosan megis találta őket nyomba
Ekkor derült kinek lánya fia szerelem miat estek áldozatba
Ekor lett igazság mi vitte őket örökös sírba

Régóta szerették egymást de össze házasodni nem hagyták
Szüleik tehetek róla gyermekeiket halálba sodorták
Bisztos szűlők nem gondoltak olyanra
Csak szét távolítják ne kerüljenek össze soha

Egyes lány fiú 12 testvéres családbol való
Lány büszke gazdag családbol föld nagy szerepet játszot
Igen szerették az öregek valást és a gazdagságot
Eből származot az én baladám most

Egy nyári vasárnap délelőt templomba is el mentek
Arcukon semise látszot hogy ők mit is tesznek
Haza mentek átis öltőztek megbeszélt hejre sietek
Utána a fiú lányt kerékpáral tethejre vitte

Szűcsi erdő volt annak a tetheje
Déltájban a fiú lányba golyót lőtte
Nagyon nem sejtete senki később lőtte a másikat
Még akor sem sejtette senki hogy egy pár holtan fog feküdni ottan

Szűleik azt hitték kirándulni mentek
Mert othonrol szépen elis kőszöntek
Hósszú várakozás után nem birták ki várni
Jelentették rendőrségnek eltűnt gyermekük hollétét

Rendőrség kereste embereket kérdezgettek
De senki sem tudta meg mondani hová siettek
Elsiettek végútúkra ne találja őket elériteni
A boldog útjaikról senki soha bántani

Egy hónapi keresés után gyerekek találták
Meglet holt testük Ilonka és Pál
A két fajta szűlőnek örökös gyásza már
Igaz szeretetet földér nem cserélnek ma már

Tanulságos eset volt szeretet földért sohasem volt
Tudom szűlők ma nem így gondolnák egyszerm lányuknak
Ezt tőbbé sohasem mondanának
Megrázta őket is gyermekük halála

Búcsúzásul mi a fejfára írva
Letört két fiatal ág
Ilonka és Pál

A fegyverbe két gólyó volt egyiket Ilonkának másik neki szánta most
Semi másé nem szerezte kedvesét ne vegye el tőle senki
Úgy szerették egymást szerelmük értelméért életüket adták
Hogy tanulhasson tőlük sok sok ember társ

Fegyver a kezébe Ilonkára bórúlva piros vérbe folyva holtan így feküdtek
Kerékpár mellettük senkinek sem tűnt fel
Csak a játékos gyerekeknek kelet megtalálni nyomban
Ritka eset mégis számolni kel róla

Két szűlő pár lehetet volna életében boldogab
Gyermekeik nevelték volna unokákat sorban
Sajnos a szerelem kihivásra parancsolt
Hogy a szivükben örökös megynugvást nyugtasson

Büszke szűlők voltak senkinek igazat nem adtak
Azt hitték őbenük őrőké él a remény
Mégis őregségükre ráfizetek hányodva éltek rég
Senkivel sohasem össze nem fértek

Szabó néni nem tudta el viselni
Büszkeségét halált igy át vészelni
Ő is öngyilkoságot követet
Igy lett egy család véget

Vajon ál e még a kettős kereszt
Szűcsi erdő közepén
Vajon emlékszik e valaki reája
Két fiatal holt test valójára

Hosszú évek óta halványan emlékszünk még reá
Hogy is volt szűcsi erdő fiatalok gyászán
Ezen már változtatni nem lehet
Fiatalon örök hűségeben pihennek

El múlt egy gazdag büszkeség
El múlt egy gazdagság el múlt egy ház
Nem várja őket senki továb
Csak az örök ballada emléke már

1992. május 25.

E balladában Pivarcsi Pál és Szabó Ilona tragédiáját írta meg Zsuzsa néni, aki akkor kilenc-tíz éves lehetett, 1939-40-ben. Az tragédia ponyvaballadaként is ismert volt, bár a szerzője ismeretlen. Első sora: *Hallottátok Kiskőrösön mi történt...* Zsuzsa néni szerint: hat-nyolc versszak, dallam nélkül, az ő kezében is volt egy példány, de nem értékelte. Jó ötven évvel később írta meg a maga balladáját. Érdekessége egyrészt: Zsuzsa néni érzékenysége a köznapi tragéiák balladai megfogalmazására – a maga kevert nyelvén; másrészt a magyar népballadák *a magyar nyelven belül* születtek; Zsuzsa néni alkotása *két nyelv: a szlovák és magyar nyelv határán* keletkezett, ezért rendhagyó, ritka s talán egyedülálló, értékét épp ez adja. A *balladai homály a szlovák és magyar nyelv ölelkezéséből keletkezett, és más a minősége.* Iskolapéldája a kevert nyelvek költői alkalmazásának *a költői kép fogalmának és kifejező eszközeinek kiterjesztésére.* Hasonlóan szép stílusban írta meg a *Síneken az alvó ember* c. balladáját melyben, egy 1954. szeptember 30-án történt tragédiát dolgozott fel 91 sorban; a *Rákóczi kis úrfi* című kötetben közöltük a 396-399. oldalon. *Képen* is ábrázolta a tragédia döntő motívumát. (Lásd Melléklet)

Drága képeim

Drága képeim! terólatok is irni kel tudom
Hogy már tízéve ahogy lógtok a falon
Hogy elváljak e egyszer tőletek azt még nem tudom
Nagy fájdalomra kell számítani csak azt valom

Ha felébredek felétek nézek mindig többet érzek
Mintha valaki felém nézne és belém beszélne
Megadja a reménységem életem teljeségére
Megadja nékem mindazt ami az életemhez kel

Gondolataimban fordultok, hogy eladnám őket
Atol félek hogy szivem nem nyugodna miattuk sohasem
Ahogy ők sok gondal reménységel készültek
Azt kimondani nem tudja soha senki sem

Drága képeim! minden örömöm ti vagytok
Mikor felébredek mindég felétek sóhajtok
Hogyha nem volnátok egyszer
Mit súgna szivem azt még nem tudom

Drága képeim! tízéves munkám ál rajtatok
Hogy tízéven át dolgoztam nem is foglalkoztatot
Hogy az életben ilyen fájdalmat is okoztok
Hogy elszakadni tőbbé tőletek nem tudok

Nézek rajtatok mi hová tehető
A hibáitokal is nékem megfelelő
Mikor nézek rátok drága képeim
Mindent könnyessen látnak szemeim

Ezerkilencszáznyolcvanban emlék ötlet jöt nékem
Apajpusztáról lovaslátványról tettem igéretében
Hogy szegény vagyok lovasemlékre nem jutot
Képeim születése eből az emlékből származott

Amit apajpusztán sok sok szépet láttam
Csak szivemben és eszemben jól bezártam
Hogy ithon kifejtcsem emlékem szépségét
Megvalósitottam látványom ékes örömét

Semiből jötetek világra drága képeim
Egy kis képzelet egy kis újforgatás egy kis észindulás
Első képzeleti rajz, utána fürgeujak kőtés
Utána a költés utána kezdődik az első lépés

Egy forint támogatást senkitől nem kértem
Férjem nyugdíjából ketten örültem hogy élünk
Ugy kezdtem pénzemel gazdálkodni szépen
Kőtést válaltam ahol kezdtem reménységem

Aztán képek eladásra is kerültek
Hogy a töbire pénz és újra töbit készitsem
Mikor egy sorozat kész volt igen foglalkoztatot
Igy az én drága képeim megsokasodot

Nem kiméltem fáradságot ideget
Nem sajnáltam menyiért is kerülhetet
Csak mikor elkészültek végre nékem
Össze adtam sok sok kicsi pénzem

Elég sokra rugot kicsi pénzből sok ki jutot
Drága képeim olcsóért tőletek nem futok
Munka nélkül negyvenezerrel zártalak
Ha meghalok íngyért szét kószálnak

1992. augusztus 9.

Ezt a verset Zsuzsa néni *himzett életképeiről* írta, nem a grafikáiról, melyek egy része e kötetben is látható.

Válasz

Értem könyvnek célzását
Kritikusok bírálását
Gyermekkorom idegfeszítő volt
Még mindig meg van a múlt

Érzem testem lelkem remegését
Régi multunk nagy nagy jelét
Úgy érzem ez már elkisér a sírig
Nem tudok tenni erről semmit

Nem költőnek születtem
A sors hozta ezt énnékem
Érzek mindent magamon
Csendes nyugodt helyre vágyodom

1993. április 4.

Háború 1944

Világ háború idején
Itt volt a front az út főterén
Innen lőttek oda át
Tetétlenről meg ide át

Kicsi szünet idején
Elvittek a katonák mindent
Ami kezükhöz ért
Mindent semmi nem maradt ép

Lovakat kocsit malacokat
Földből krumplit gabonát
Elvolt ásva mégis megtalálták
Máshol szeretetből othagyták

Elmult a front szépen csendben
Katonák elvonultak békességben
Kinyitották ajtót ablakot
Ne hogy a bombától kapjon huzatot

Nyebojsza szóval békítettek
Látták nagyon félünk remegésbe
Elvonultak ágyúval tankkal szépen
Ki lovaskocsival kik hogyan tudtak épen
Csend lett végre kicsit a tanyákon

Mintha befejezet letvolna a gond
Aztán jöt csak cudar világ
Minden tanyasi menekült továb

Mondani se merem (3 hétnek utána)
Hogy mi is történt velem
Nagyon nagyon szégyelem
Orosznépet örökre útálnom kel

Fiatalon erőszakal erkölcsömet vesztetem
Amiért nagyon meg is szenvedtem
Kékre zöldre rugdostak vertek
Aztán úgy cselekedtek

Édesanyámat és a Gábort
Ki állították a halálhoz
Félóra múlva kicsit gondolkoztak
Fejük felett szólt a puska

Kálvária azon történt
Gábor hátra nézet ránk
Mi intettünk ne igyék
Férfiakat leitatták úgy csinálták

Nagyon sírni keztem
Nincs többé anyám Gábor nekem
Aztán történt a cudar világ
Orvos segítségével gyógyultunk át

Megálítani nem lehetet
Partizának tekintettek
Sok volt az oroszpuska
Minden orosznál készen kezükbe fogva

Frontvonal el mult rég már
Ők csak zabráni jártak át
Így kerültünk nagy kelepcébe igazán
Vágyodtunk szomszédba kicsit már

Még mindig vissza gondolok
Csak oroszembert utálni tudok
Job azoknak hazájukba lenni
Ne is lássa őket soha senki

Még felnem gyógyultunk
Adig Gábor szüleinél voltunk
De azon a reggelen
Igen jöttünk haza fele

1944 December nyolcadikán délben
Zenélt még barátoknak kedélyen
Barátoknak mindég azt mondta
Útolsó zenésnótát adok néktek mostan

Barátok nem hitték mert vígan beszélt
Mind aki nem fél semitől még
Jöjön aminek jönni kel csak it haljak meg
Egyszer az életben hallni kel

Egy óra tájban jöt kozák sárga kocsis lovával
Bor kellet neki hordoja nem volt semmi
Elment bejeb tanyákra hordóért
Ember csoportot találva karóval vasvillával (támadták)

Azt hitte partizánok támadják
Ki ugrot másik tanyától sorozatot adván
Két embert megsebesítet belőlük
De halálos egysem let gólyólövésül

Vissza felé jövetkor egyszerűen kihivta
És mindjárt szónélkül fejbe lőtte
Utána váktába ment lovaival
Mint aki legjobbat cselekedte mostan

Alig hogy a barátok elmentek
Félúton lehetek lövést hallotak
Mindjárt vissza is fordultak
Nemis mertek rágondolni mi történt mostan

Mikor meglátták földön holtan fekszik
Mindanyian csak sirtunk csak sirtunk
Létra nélkül ugráltunk anyámal
Vész szóra a padlásról hogy mentsünk

Az én öreg apám lapos fele járt
Gyalogosan kezébe görbebottal
Lányait meglátogasa hamarosan
Szerencséje hogy nem let ő is áldozata

Azon a napon egy rosz lóval kocsival
Szomszéd bácsival elvittük haza
Édesanyja kezét összecsapta elájulva
Onén volt temetése temető sirjába

Mikor ki lehetet jöni tavasz fele
Megnéztük a házat semmi nem maradt bene
Össze lövöldözve szekrények edények
Egy tányér egy lábas egy kanál maradt végtére

Maradt még sok romokban véletlen
Kölcsön edényel deszka szegezésel
Kezdtük meg a nehéz kettes életet
Mert az apám is fogságba eset

Tradikus helyén ál egy fenyőfa emlék
Emlékül kereszt helyet amit őrzöm én
Így emlegesük emlékét
Nevét szivembe véstem örökké

Ez a háborús emlék megmaradt
Örökké fáj a múlt pillanat
Elfeledni sohasem lehet
Örök emlék lett ez nekem

1944. december 8-án történt tragédia. Majdnem ötven év múlva, 1993. április 12-én írta meg Zsuzsa néni a történetet 28 versszakban.

A tanyán élni

Tanyán élni nem álom.
Tanyán élni munkálkodással,
Tele vagyok mindég dolgokkal,
Tele vagyok félelmi okokkal.

Tanyán élni csak remélni,
Minden szépről lemondani.
Tanyán élni sok gonddal jár,
Tanyát sokan már itt hagyták.

Tanyán élni nem tud mindenki,
Tanyasi életet élvezni.

Tanyán élni és félni,
Idegfeszítő életet végig viselni,

Az tudja csak igazán,
Ki itt született a tanyán.
Nem ismert meg semmi jóból,
Így maradnak meg tanyasi gondból.

1993. április 4.

Isten súgja

Isten súgja meg nekem,
Hogy mit is cselekedjem.
Isten súgja meg nekem,
A reményt ne adjam fel.

Isten súgja meg nekem,
Egyszer tiéd az életed.
Magam ura lettem,
Nem parancsol senki sem.

Isten súgja nekem,
Írásban tevékenkedj.
Bűneidet csendes hittel
Magadban őrízd meg.

Isten súgja nekem,
Folytassam, amit elkezdtem.
Megáldott széppel, jóval,
Éljek egyszerű szavával.

1993. május 16.

Mire vártam én
(részlet)

...
Mire várok még
Szivem, lelkem legmélyén
Saját költeményem könyvét
Szivemhez ölelhetném.

Mire vágyok még
mesébe legyen a tanyasi ház
Örök történelemben
sorsomat fogadják

Erre vágyom én,
Hogy még egyszer valaha rég
Tanyasi házon emléktábla áljon
Sóhajtok, erre vágyom én.

1993. július 22.

Magamról vallom

Én magamról vallom:
Tót szülők sarjadéka vagyok,
Tótul beszélni mégsem tudok,
Eltiltották tőlem a magyarok.

Mindkét fajta a nagyszülők
Tótul írni, olvasni tudók. (voltak)
En így elmaradtam egy beszéddel,
Magyarok közt sarjadtam eképpen. (lassú növés)

Tört magyarral beszélek,
Lassú gonddal ítélek.
Meg kell gondolnom, forgatnom,
Mert még hozzá balos is vagyok.

Nehéz volt magyarra átállás. (beszédstílus)
Küszködtem iskola nyomdokán.
Kezem-lábam járt és az eszem,
Mindent megértsek tovább.

Tótul tanítottak szüleim beszélni,
Kisgyerek társ nem volt senki.
Magyarul akkor tanultam,
Mikor akasztói iskolába elsőbe jártam.

1993. július 31.

Szülőiház búcsúja
(1920-ban épült)

Neki dőlök az új-ház-falának
Siratom a szülői házamat
Elkelet hogy végre hagyam
Lányom nem hagyot magamra

Neki dőlök aminek érek mindennek
Nem tudom megszokni itten mégsem
Elhagytam szülő othonom
Ahol felnőtté vált gyermekkorom

Senki nem tudja mit érzek én
Csak fáj nagyon szivem környékén
Vágyodom de nem tudom hova
Holis az új helyem mostan

Szememben a köny szivemben a bánat
Minden bújik előttem mintha fájna
Lehajtom fejem a búsmagányra
Fáj, szivem nagyon a szülőiházra

Úgy érzem nincs már othonom
Újházat kelnekem megszoknom
Úgy érzem mintha Istencsapás lenne
Nem éltem még mástájon sosem

Nincs kéznél nékem ennnyi
Nem tudok megszokni semmit
Én csak ott érzem magam jól
Ahol születtem az a megváltóm.

Dőlhetek már az új ház falának
Imátkozhatok az Istenfiának
Szabadicson vagy szoktason
Szülőiházrol lenem mondhatok

Én elmentem te ház maradtál
Üressen továb árvákogyál (árválkodjál)
Te is sírsz ha megyek én utánam
Ha jő rólad a mész és a vakolat

Nem takarít téged többé senki
Nem kérdezik mi is lesz veled
Kinek adsz még egyszer othont
Hetvenhárom éves tanya volt (1993 ban)

Nem kíséri sorsodat senki
Fájószívvel nem őrőz senki
Lehet hogy othonodba
Nem szüll többé senki

Isten veled szülőiház
Csodákra már tesem várj
Megörekszünk leroskadunk
Újkorszakra majdcsak találunk

1993. szeptember 30.

Nézél falra, földre

Nézél falra meg a földre
Kinek a munkája öröme
Csak egy tanyasi liba
Senkitől soha nem tanulta

Nézél falra meg a földre
Mind a két keze eredménye
Amit látot megcsinálta
Nem kelet a magyarázat

Nézél falra meg a földre
Ki lehet az a hölgyike
Nem magyaráz csendben él
Keressétek a nevét

Szövök kötök varrok
Horgolni nem tudok
Életem a bal kezem
Őtven évóta pörgetem

Csomóimat látom kezemen
Hósszú munkám jele
Majd eljön az ideje
Hogy kitárjam büszkeségem

Nem csak enyém a bűszkeség
Falum is viseli majd a hír nevét
Akkor derül honan származom
Akasztó-kiskőrös közötti talajon

Akasztó kiskörös közöt álltanyaság
Párlakossal hervadozik már
Kelenének új lakosok
Döbrögecz újra megváltozon

Nézél falra meg a földre
Mit látsz szépet benne
Nézd meg a fényképemet
Kitalálod a nevemet

1994. január 26.

Költözés

Megcsókolom a házamfalát
Örökre elmegyek tőled már
Nem tudok falaidközt megpihenni
Közelebb temetőhöz hogy meghalni

Legyen hát fiatal újgazdád
Szeressen úgy mint én igazán
Újnemzedék ébredjen
Gondjaidat már ő vegyefel

Nagyon csendesedik már ez a hej
Elmúlót régi nemzedéked
Kopotfalúk már a tanyák
Elemészt a sors mindent már

Újnemzedéket kérünk istenem már
Ne hadd elemészteni tanyák sorsát
Viruljon újra fel a néped
Kérlek téged drága Istenem

Falaidnál leborulok
Könnyes szemmel úgy indulok
Mindent megértek én
Csak ne hagynálak it még

Elmegyek elmegyek végleg belőled
Lesze még szűlőiház ki szeret majd téged
Nem hamarkodom el soha
Nem is felejtlek el téged soha

1994. október 12.

Nem tudom

Nem tudom mért akadozom szavamon
Nem tudom mért fordul meg a gondolatom
Hogy nagybalos vagyok nem jobbos
Vagy talán magyarságom tóttal kevert
Ezt még mindig nem tudom

Nem tudom hogy gondolkodom szavamon
Észre vettem nagyon sokszor magamon
Változtatni sehogyan sem tudom
Akárhogy forgatom az eszem
Mindég fordítva jön ki belőlem

Nagyparasztcsaládból származom
Minden mezei-munkát tudok
Társaságban nem vagyok jártas
Megjelenésem túl parasztos

Társaságban sohasem voltam
Parasztlányoknak nem volt szabad (szülők nem engeték)
Ismerkedés fiúval kicsit a bálban
Más nem lehetet parasztlánynak

Férhezmenés után gyerek csupán
Munka gyerek ez jár a parasztnál
Ez a sorsod nagyparasztlány
Vesd meg ágyadat jól aludjál

1994. október 13.

Döbrögecz

Isten véled drága döbrögecz
Ha hűtlen lettem hozzád
Egyszer mégis szavamon fogtál
Fogadásom megszegtem már

Fogadtam hogy hű leszek hozzád
Megváltozot az álomvilág
Jobb lesz sorsom vagy rosszab
Isten veled fáj a gondolat

1994. november 4.

Helyesírás

Hatvanév után helyesírás csupán
Nekünk az már feledésbe ál
Mindent fejben nem tudunk tartani
Élményeinket pontosan leirni

Kevés ésszel jöttünk a világra
Mi nem tudunk pontossan hiába
Én nem gondolok eseményre
Csak az életem felidézésére

Jól esik az érzés ha végig olvasom
Miénk lett már az öregnyugalom
Gondolkodom ennyi küzdelem után
Vár reánk a nyugalmazás

Helyesírás már nem bánt benünket
Tanítónéni nem ád már egyest érte
Mi már réges rég tanultunk
Közepesre le is vizsgáztunk

Helyesírásunkban sok hibát követünk
Bocsánatot kérünk mert mi már feledünk
Hatvan év után kihagy az ész csupán
Mi meg itmaradtunk bután

Nem kérem én a vizsgáztatást
Nem tudok én felelni már
Emlékezetem rég elhagyot
Csak véletlenül tér vissza ami maradot

1994. november 6.

Mit látok

Mit látnak szemeim
Valóság vagy álom
Keblemhez szóritom
Elhinni még nem tudom

Mit látnak szemeim
Sírjak vagy örüljek
Végre énis egyszer
Fel lélegezhetek

Mit látnak szemeim
Csodás nagyon szépet
Még mindig nem hiszem
Mit hozot az élet

Régi álom új valóság
Át ölelem megcsókolnám
Eljöt az én vágyam
Eljöt a régen várt boldogság

Kicsiny porszem vagyok
Kevés az életem
Boldogságra hagyom
Nékem ennyi is elég lenne

Én már többet nem várok
Könyvem megjelenésére vágyom
Leg drágáb nap lesz nekem
Ha olvashatom könyvecskémet
(olvassátok)

1994. november 21.

Az ihlet

Megtámadott az ihlet
Alvóhelyemből kelni kell
Fogd a papírt írdle
Rímszavaid szépen teddle

Megtámadott az ihlet
Kezedből tegyéle mindent
Gondolkozzál egy kicsit
Meglesznek rendben soraid

Ha nem írom le azonnal
Elveszítem a jó fogalmam
Egyszerűen nem jön semmi
Hiába a gondolat nem fog menni

Gondolkozás rímszava
Az ihlet hódolója
Tedd hát sorba szépen őket
Megtudod mi áll össze belőle

Megtámadott az ihlet
Lefektettem soraim szépen
El-elolvasgatom gyengéden
Versikém született belőle

Ez az ihletcsoda
Sokunkat felrázza
Agyunknak az nem árt
Felfrissítő gondolkodás

Megtámadott az ihlet
Csuda jó vicc lett
Gondolatom feltámadott
Vicceimnek nyomát hagyott

(Az ihlet szót nem tudom, honnan eret)
1995. augusztus 5.

Dugot vers

Dugogattam kicsi versikém
Senki meg ne lássa még
Sok éveken keresztül
Sztrózsák volt a fekhelyük (szamazsák)

Férjemnek látni nem szabad
Seminek tekintette ő azt
Azt mondta eből nem lesz kenyered
Csak a dolog lesz az egész életed

Férjem amig élt szegény
Továb gyugdostam a regényt
Ne akadjon a kezébe még
Jaj lesz Zsuzsa neked rég

Özvegységem után derült fény
Egy embernek kincset ér
Kulturigazgató anak neve
Sztrózsákból elő szedette

Így látnak most napvilágot
Sokan lettek már most
Számon kell ám tartani
Menyit tudok belőlük irni.

1995. augusztus 28.

Barna legény

Barna legény kaszálni jár
Kaszáját gyorsan pengeti már
Igyekszik sok füvet kaszál
Rózsáját oda várja már

Barna legény pihenőt csinál
Megpihen a fa árnyékán
Gondolkozik némán magában
Várja e rózsáját vagy hiába

Barna legény pihenés közben
Előveszi tarisznyáját szépen
Reggelizni készül e képpen
Mikor boldogság jött szívében

Halja már járműje hangját
Ismeri rózsája szokását
Hamar múlik az óra
Barna legény vig lett azóta

1995. augusztus 22.

Népdalszerű alkotás, a téma, a cselekmény Zsuzsa néni stílusában előadva. Már a jelenet utal a népdalokból jól ismert életképre: a legény kaszál, de az esze a szerelmén jár, várja őt s vágya teljesül; a sorok nyolc szótagosak, bár itt-ott eltérnek a szótagszámtól, párosan rímelnek.

Felejthetetlen
(részlet)

...
Volt templom, iskola, sok gyerek
Minden elmúlott feledett tégedet
Egy pár tanya várja még a csodát
Isten veled felejthetetlen Döbrögecz

Felejthetetlen Döbrögecz
Csak egy személy mondja ezt
Legdrágább hely neki
Döbrögecz hallotta csak síró szavait

Döbrögecz régen nád és rét
Vadászok kergették őzikét
Most is oda gyarapszol
Nincsen már sok lakosod

1995. november 7.

Magyarnak érzem magam

Ha tótul beszélnek
Dobban nagyot a szívem
Figyelek mit mesélnek
Magyarnak érzem magam

Értem-e a tót beszédet?
Nem-e feledtem el régen?
Emlékszem-e rája?
Tót mamák mit povedálnak? (beszélnek)

Nehéz a tót szó nekem
Már csak magyarul tehetem
Nem forog jó a nyelvem
Csak magyar az ittlét életem

Értem még a tót szavakat
Beszélni nem jó tudom
Ilyen a magyaral kevert tót
Utoljára magyar minden szó

Mindent magamról írtam
Amit magamról tapasztaltam
Enyit emlékbe zártam
Utoljára magyar maradtam

1996. április 16.

Bözsi néninek

Válaszom azért nem jutott el eddig,
Nem jött rímszavam semmi.
Hiába gondolkodtam ennyit,
Nem jött az ihlet eddig.

Megkaptam levelét, amit nem gondoltam.
Hosszú idő válaszára írogattam.
Amit szeretettel fogadtam őszinte szavával,
Azért emlékül írom magának.

Amit írt, tudom kereszténynek tartozom.
Életem Isten kezében vagyon,
És hittel soha el nem hagyom,
Hisz ő fogja kezemet, lelkemet nagyon.

Fogadja szeretettel őszinte levelem,
Ami főként hiányzik belőlünk.
Sok hosszú évekkel áldja meg az Isten,
Ezt kívánja Zsuzsa nevű testvéred.

Köszönöm minden célzását,
És az Istennek minden tanítását,
Mert mindenben megtanított,
Nem engedett engem roskadnom.

1998. január 10.

Költői levél (episztola), válasz Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébetnek, az akasztói költőtársnak.

Családfa

Öregapám családfája
Széthullott százegy ágra.
Eltörött az öreg ága,
Áll még mellette a párja.

Öregapám családfája
Hasadozik ágról-ágra.
Nehéz néki minden ága,
Fiait már házasítja.

Ága párja vár már rája,
Ő lesz sorba már utána.
Három fia ága családfája,
Unoka dédunoka utána.

Megnyúl a fának ága,
Megszületik család kicsi ága,
Dédunokáink kisvirága,
Így hal meg a családfája.

Múlunk születünk a nagyvilágra,
Mint a lehulló fának ága.
Megöregedett fa egyszer elszárad,
Mi is elmegyünk a túlvilágba.

Az én uram családfája,
Én lettem õ utána.
Gyermekeim az ágai,
Unokáim hajtásai,
Dédikém a rügyei.

1998. január 16.

Nemzetiség

Elárul engem a beszéd modorom.
Elárul hogy tót vagyok.
Szavamon meghallható,
Nem magyaroktól származom.

Nehéz a beszéd kincsem.
Gondolkodni kell, hogy is ejtsem.
Mondani gyorsan nem lehet,
Elgyorsítom a beszéd végeket.

Néha hadarom a szavakat,
Tudom, mi a magyarázat.
Nem tehetek róla semmit,
Elárul a beszédem ennyi.

Tótságomat nem szégyelem.
Honnan származom, semmit nem tehetek.
Ez az én beszédhibám,
Ha hadarni kezdek.

Szeretném szavaim szépen ejteni,
Szépen, folyamatosan beszélni.
Úgy látom az már nem lesz,
Magyarnak születni kell ezt.

1998. május 5.

Csak egy anya

Csak egy anya volt az enyém
Csak egy anya volt oly kemény
Csak egy anyába nem volt remény
Csak egy anya volt az enyém

Csak egy anya szíve kemény
Csak egy anya hideg és merény
Csak egy anya játszotta az eszét
Csak egy anya eltávolodott szegény

Csak egy anya az enyém
Csak egy anya nem beszél többé
Csak egy anya elment örökre még
Csak egy anya lett a múlté

Csak egy anya nem adta érzelmét
Csak egy anya nem tudta ki az övé
Csak egy anya nem becsülte gyermekét
Csak egy anya elvesztette mindenét

Csak egy anya elvesztette életét
Csak egy anya ott fekszik a sír mélyén
Csak egy anya nincs közöttünk többé
Csak egy anya már csak emlékkép

Csak egy anya kegyetlen szeszély
Csak egy anya nagy eszmény
Csak egy anya ki volt nekem
Csak egy anya ki adta életem

1998. április 30.

Festészet

Messze tájon élek,
Lelkem a festészet.
Ahová megyek, ahová nézek,
Mindig te vagy az életem.

Messze tájon élek,
Sok-sok táj emlék lesz.
Sok fáradalmat pihenek,
Képeimben látom ezt.

Tájkép, világ négy sarka:
Szívem mind, mind akarja.
Messze látok utamon,
Elfáradok, itt a nyugalom.

Festészet ád hitet nekem,
Esténként csillagokat nézem.
Messze földön ébredek,
Csillagok között reménykedem.

Adjatok hitet nekem!
Vezessen utatok engem!
Legyen remény, szeretet!
Festészet örömére legyek.

Fe[ss]ünk sok-sok szépet
Múlt örök hűségére!
Ifjaink is lássák a múltat,
Vonják ki, ami őket úntat!

Messze tájon élek.
Minden táj szépsége
Mutatja önmagát.
Szereted-e őt igazán?

Akkor leszel hű festő,
Magad leszel benne ő.
Szép arccal jössz felém,
Így emlékszem még.

Szép arcodat látom,
Csillagokhoz így kiáltom:
Vezessetek új utamon,
Legyek boldog, ha mondom!

Festek, festek, mindig festek.
Tájaimmal sosem telek.
Nézegetem, ismételem,
Örülök, hogy nagyon szépek.

Bámulom sok, sok arcokat.
Ámulatba kergető gondolat.
Gondolatban dolgoznak serényen.
Vajon ki viszi haza a dicsõséget?

Álmomba festő voltam.
Társaim igen drukkoltak.
Felébredtem apám mondására.
Elmúlt, nincs többé, hiába.

Festőnek lenni,
Álmokat kergetni,
Gyötrelemmel élni,
Hazugságba bízni.

Festő akartam lenni.
Apám nem akart annak nevelni.
Egy kölköm van, nem úrnak nevelem,
Ez volt a célja ellenem.

Így ért véget pályafutásom.
Csalódásban éltem világom.
Pályám elfutott előlem,
Így maradtam parasztság kenyerére.

2000. július 11.

Zsuzsa néni festő szeretett volna lenni, de az édesapja nem engedte, hogy tanuljon. 2000. július 10-én meglátogatta a Művelődési Házban működő Kiskun Helikon Alkotótábort, ahol amatőr művészek festettek. Szándékosan hoztam be, hiszen jól tudtam: a festészet volt minden álma. Nem tudtam, milyen hatással lesz rá a látvány: egy nagy terem tele festőállvánnyal, vászonnal, olajfesték szaggal, vidám, fiatal amatőr művészekkel. Örömet akartam neki szerezni, de lehet, hogy bánatot szereztem.

A meg nem valósult, elsorvasztott vágy, álom, kívánság feltámadt és olyan érzelmi energiákat mozgatott meg, melyeket csakis versben tudott levezetni.

Nem vagyok akasztói

Nem vagyok akasztói, nem biz én,
Csak döbrögeczi tanya az enyém,
Csak szülőhelyemen vagyok jó én,
Hiába, tanyasi gyerek lettem én.

Szívem szerint kellett leírnom,
Hogy szívem kicsit megnyugodjon.
Pár évnek utána haza vágyakozom,
Nem vagyok akasztói, csak azt tudom.

Nem vagyok akasztói, nem biz én.
Magam bevándoroltnak érzem én.
Szivem csak azt sajogja mindég,
Döbrögeczen születtél, az a tiéd.

Nem vagyok akasztói, nem biz én,
Hitem sem az, ami itt a népé.
Senki sem érzi azt, amit én,
Öregségem végett élek itt én.

Nem voltak számla, csak falevelek,
Azért nem kellett a sok pénzt fizetnem.
Éltem nagyparaszt módjára életem,
Nem kérdezte senki miből is éltem.

Szivem súgja, le kellett írnom még,
A honvágy sokszor visszatér.
Szivem súgása nagyon őszinte,
Őszintén, szerető maradok Döbrögecér.

2000. november 13.

Krizsán Györgyné
Varga Rozália

Mottó

„Abban az időben Döbrögec jó, szép kis tanyavilág volt. Nem messze a falutól, Akasztótól. Fával szegélyezett, nyílegyenes dűlőutak mentén gondozott, szép szőlők, tele gyümölcsfával. Illatos akácok és lombos eperfák árnyékába megbúvó rendezett, szép tanyák voltak. Testvérség, rokonság volt mindenki mindenkivel. Szorgalmas, dolgos emberek éltek ott békében, szeretetben."

(Krizsán Györgyné Varga Rozália: Háborús évek)

„Az elbeszélés ősi-gyermeteg öröme abból a vágyból fakad, hogy közöljünk valamit, amit mások még nem tudnak. Ez tökéletesen kielégíti az elbeszélőt és az olvasót is, aki egyszerre azonosítja magát vele, figyelni kezd rá, életeket lát, idegen életeket, melyek jobban érdeklik tulajdon életénél."

(Kosztolányi Dezső: Barbárok. Nyugat. 25(1932) 5. 236.)

KRIZSÁN GYÖRGYNÉ VARGA ROZÁLIA
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Igaz történet

Akasztó története

Ezerkilencszázhuszonkettőbe' születtem.

Amikor kicsi gyerek voltam Akasztón az Újfaluba laktunk, most Rákóczi út.

Ott építettek a szüleim egy kis házat, vályog volt a fala, nád a teteje. Ők vették meg a vályogot egyik nyáron, télen meg megvágták rá a nádat. A vályogot a Panyin vetették, a nádat az ácsi tóba vágták.

Az Újfalu a központtól messze esett, túl a vásártéren és a temetőn, jó a falu szélén. Most a temető még ott van, de a vásártér helyén már szép házak épültek és már egyáltalán nem a falu szélén van. Még akkor az Újfalu nagyon foghíjas volt, sok beépítetlen telek volt. Fiatal emberek építették jutányos áron vett telekre. Minden háznál több gyerek.

Mikor odaköltöztünk az utcába csak egy ásott kút volt. Odajárt mindenki vízért a Borsai-kútra.

Édesapám olyan barkácsolós ember volt. Ő aztán ásott nekünk is az udvarba kutat, föl is szerelte kútágassal, gémfával, ustorfával. Jártak is oda az asszonyok vízért. Apám másoknak is csinált kutat, kéményt, kemencét épített, a konyhából kellett fűteni a kémény alatt a kaminba katlant csináltak, azon főtt öntött lábosba a vacsora, egy-egy marék rőzse lobogott alatta.

Reggel a kemencét gazos náddal, kóróval befűtötték, ott készült a reggeli, persze télen.

Nyáron persze sokkal jobb volt. Nyáron mi gyerekek az üres telkeken nagyon jókat játszottunk a jó homokba várat építettünk. Túrtuk, szórtuk a homokot. Kimentünk a vásártérre libákat legeltetni.

A vásártér közepén volt egy kis dombocska és ott volt egy szélmalom, Visontai volt a gazdája. A szélmalom csak ritkán dolgozott, mert vagy rossz volt, vagy a szél nem fújt. Mikor jó volt, a szél is feltámadt zörögve, csattogva megindult, vitték az asszonyok a kukoricát, rozsot őrletni. Abból sütötték a rozs cipót és a kukorica görhönt.

Szegény világ volt akkor, nagyon szegény.

Akasztónak nem voltak akkor még jó földjei. Mocsaras vizes rétek vették körül, legelők. Egészen addig, míg a Dunavölgyi csatorna meg nem épült.

Legelők vették körül a falut. Jószágtartásból éltek az akasztói emberek. Jószág volt sok, mert két fiatal, ha összeházasodott az első keresetükből borjúcskát vettek, hogy mire szaporodik a család a borjúból tehén lesz, s legalább tej lesz a gyerekeknek. A jószágot ki lehetett adni a legelőre nyáron, télre pedig lehetett kaszálni szénát a falu körül részíből.

Akkor még kint háló barom is volt legalább három csapat a falunak. És a fölső rész szélén a tehéncsorda, ami este hazajárt. Akkor még a Kápolna utca volt majdnem a szélső utca. Az utca elején egy nagy gulyás kút volt, s vele szembe, átellenbe volt a bika akó.

Most az akó helyén is szép házak vannak és most inkább a falu közepe, mint a széle.

Este naplementekor vastag porfelhőt verve böggyögött hazafelé a csorda. Hatalmas füstösnyakú, nagyszarvú magyar bikák, kettő is ballagott méltóságteljesen köztük. A csordakúton ittak és terelték őket be az akóba. Volt úgy, hogy nem akart bemenni, elszaladt valamelyik, akkor aztán volt riadalom.

Nekünk is volt egy fehér szőrű tehénkénk, ha nem mentünk elé, akkor elcsavargott, bement a temetőbe legelni. Szüleim féltek, hogy megeszik valami drótot, s elküldtek mindig elé. Kis pajtásaimmal mentünk, rettegve a bikától. Ha véletlen a bika éppen elszaladt, szétrebbentünk, mint a kis verebek.

Abba a szegény világba a férfiak mind eljártak a faluból a környező uradalmakba dolgozni. Akasztón nem volt semmi munkalehetőség.

A környező uradalmak, például Ökördi puszta, vagy Tetétlen, vagy a Törlei major mind messze voltak, tizenöt-húsz kilométerre, sőt még huszonötre is. És csak gyalog lehetett közlekedni.

Ha napszámba járt valaki, akkor napfőkőtre ott kellett lenni és csak naplement után mehetett haza. Így aztán sok ember elment hétfőn hajnalba és szombaton este jött haza. Otthon az asszony egész héten egyedül az apró gyerekekkel, és ha volt egy tehén, vagy egy-két malac.

A szomszédunkba lakott egy család öt apró gyerek és még egy nagypapa is. Ott az embert szinte soha se lehetett látni, mert szombaton késő este ért haza, vasárnap tisztálkodott és pihent és vasárnap éjjel már újra elment.

A zsákba tettek egy frissen sütött kenyeret, egy szakajtó krumplit, egy bögrébe sütött az asszony hagymás zsírt, egy kis lisztet tett bele és egy zacskó száraztésztát, és egy kis szalonnát.

Ezen élt egy hétig.

Vitte a kis bográcsot, amibe megfőzte

Büdös pajtákba, hodályokba laktak. A büdös trágyaszag összejárta a ruhájukat, az élelmüket.

Az egerektől úgy védték, hogy a falra aggatták a zsákot. Sok munka volt az uradalmakba, mert mindent kézi munkával oldottak meg. Gépek nem voltak. Ökrökkel szántottak, vetettek.

Nagy tábla cukorrépát termeltek, amit szintén kézi erővel munkáltak. Kapálták, eggyelték és ősszel szedték, ásták a cukorrépát. Erre a munkára summásokat fogadtak. Ami május elsejétől november harmincig tartott. Oda fölvettek fiatal fiúkat, lányokat is, ők is tudták a répát eggyelni, sarabolni. Akasztóról sokan el voltak summásnak.

Mások részaratást vállaltak és cséplésben dolgoztak.

Nehéz munka volt a részaratás is és a cséplés és nem volt jól megfizetve.

Ezzel kereste meg a legtöbb ember az egész évre való kenyérnek való gabonát.

Bizony mire az elsőkocsi részt meghozták, szétmérték, akkorra már mindenhol elfogyott az előző évi.

Volt olyan asszony, aki azon sopánkodott, hogy ő már a második sütést süti felesbe, vagyis fele kukoricaliszt volt, fele rozsliszt.

Édesapámnak volt egy kis zsebórája, jó pontos kis óra volt. Az egész utcába ez az egy óra volt. Előfordult, hogy vasárnap éjjel bekopogott a szomszéd ember:

– Ignác légy szíves nézd már meg hány óra, nem kell-e még indulni?

Apám megnézte, s kiszólt:

– Most van éjfél. Hány órakor akarsz indulni?

– Kettőkor.

Hajnali kettőkor indulni kellett, hogy napfőkőttre oda érjenek a munkahelyre.

Voltak akik nem mentek el máshová dolgozni, hanem halásztak.

A falu körül sok volt a víz. Tavasszal, ha a Duna megáradt, a hal kiszaladt, eljutott idáig, a langyos vad vizekbe jól érezte magát, lerakta ikráit. Mikor a víz visszahúzódott, árkokba, gödrökbe, kopott kanálisokba itt maradt, s lehetett halászni.

A halászok nem csak halat fogtak, hanem piócát is. A zsombós mély rétekbe az is megtermett. És eladták a patikáknak.

Mert abba az időbe egy kis fejfájásért vagy hasfájásért nem kereste az orvost a szegény ember, hanem ahogy tudta, úgy gyógyította. Gutaütés ellen jó volt a pióca a nyakra rárakva, mire jóllakott, s lefordult a rusnya féreg, akkorra a beteg kicsit megkönnyebbült. Persze nem egy, hanem hat-hét darab. Ugyan így a dagadt bokára vagy térdre is.

Volt a faluba egy-két idősebb asszony, aki ismerte a gyógynövényeket, füveket, belőlük készített kenőcsöt, s hozzájuk ment, akinek volt valami baja. Szívesen segítettek egy szakajtó krumpliért, egy kis lisztért, vagy egy kis szalonnáért. Még abban az időben, egy-két idős asszonyra hamar ráfogták, hogy boszorka.

Az egyik ilyen idős asszonynak a szomszédja mesélte egyszer.

Fiatal házasok voltak, s az idős nagypapával laktak együtt. A fiatalembert gyötörte a boszorka. Nappal semmi baja nem volt, de este, ha lefeküdtek, ha a lámpát elfújták, már a boszorka gyötörni kezdte, ráült a mellére és folytogatta. Így ment egy jó darabig és akkor elhatározták, hogy valamit csinálni kell. A nagypapa is be lett avatva a dologba, és éberen figyelt, a cirok seprőt a kézközelbe készítette. Alighogy lefeküdtek, s elfújták a lámpát, már meg is jött és épphogycsak szendergett már elkezdte gyötörni. Az odakészített készséggel gyorsan lámpát gyújtottak, hát egy nagy fekete macska ugrott s meglátták.

– Itt egy macska, itt egy macska! – kiabálták egyszerre.

Erre a nagypapa is felugrott, a seprőt gyorsan a kulcslyukra helyezte, hogy nehogy ott kiszökjön és aztán add neki a macskának, ütötték, püfölték ahogy tudták, úgy hogy agyon verték a macskát.

Na, most már kész, nem mozdult, a szoba közepén ki volt nyúlva.

Azt mondja a fiatalember, őrizzék, majd behozza az ásót, hogy még ketté is vágja. A nagypapa meg a fiatalasszony őrizték, mégis mire az ásó bekerült a macska eltűnt. Tűvé tettek érte minden zugot, mindent átnéztek, nem lett meg. Hát hová lett, hová lett, hát csak boszorka lehetett, hogy így eltűnt.

Nagy izgalommal tárgyalták, lefeküdtek újra. Alig, hogy lámpát fújtak, kopogtattak az ablakon s beszólt a szomszéd idős ember:

– Szomszéd, légy szíves segíts! A feleségem elesett az utcán és nem bírom magam bevonszolni.

A fiatalember látta, hogy nemcsak az a baj, hogy elesett, hanem össze volt verve akkurátusan, ahogy ők összeverték a macskát, mert ő volt a macska.

Erre az idős asszonyra azt is beszélték, hogy lóvá is át tudott változni. Egyszer, amint ló képében este csavargott az utcán, emberek megfogták, s megpatkolták és amikor visszaváltozott a két tenyerén ott volt a patkó nyoma. Ott maradt.

Akkorjában a szegény emberek babonásak voltak.

Ahol pici gyerek volt a háznál, ott meg volt szabva, hogy kell élni. Ha a gyerek sokat sírt, akkor biztosan megverték szemmel. És akkor meg kellett mosdatni. Elhívták az egyik olyan öregasszonyt, aki értett hozzá. Ez kért egy tányért, a cirokseprőből két szál cirkot a tányérra tett kereszt alakba, három kanál vizet rakott bele, és egy szál gyufát meggyújtott, és beledobta, s persze valamit mormolt közbe. Ezzel aztán megmosdatta a gyereket. Két újjal kereszt alakot rajzolt a kicsi két szemére, szájára, mellére, ing aljával letörölte, és a vizet az ajtó mögé a kanállal visszamérte, és három kanállal több víz lett, ha meg volt szemmel verve. Akkor liszteszsák madzagot hozatott a padlásról, azt a kicsi nyakára kötötte és most már nem árthatott neki a szemmel verés.

De például a pelenkák naplement után nem maradhattak a szárítón, azt össze kellett szedni, mert a kicsi akkor nem alszik jól.

A fürdő vizet nem volt szabad az udvaron szétönteni, azt a kerítés tövébe kapart gödörbe kellett önteni, hogy a gyerek ne legyen szétszórt, izgága, ha felnő, hanem bölcs és okos legyen.

Hát igen régen az öregek babonásak voltak.

Kicsi nádtetős házak voltak, tenyérnyi ablakokkal, de vakító fehér falakkal. Rendes tiszta népek. Girbe-gurba utcák, télen tengelyt akasztó sárral, nyáron rengeteg porral.

Az asszonyok nem mehettek dolgozni, ha gyerek volt,mert nem tudta kire hagyni őket. Óvoda nem volt. Így aztán, ha a legnagyobb elérte a kilenc-tíz évet, azt adták oda szolgálni.

Május elsején, ha még nem is volt vége az iskolának, a gyerekeket már vitték a szélrózsa minden irányába. Tanyára kanásznak egy-két disznó mellé, vagy gulyásnak egy-két tehén mellé a fiúkat. A lányokat libapásztornak vagy pulykát őrizni, vagy kisgyerek mellé kis dadának.

Később, ha már lány gyerek kimaradt az iskolából, akkor már elment Pestre szolgálni szobalánynak vagy Kiskőrösre. Ott is sokan szolgáltak.

Erre körülöttünk sok volt a papi birtok, a falu határába is száz hold földje volt a papnak a javából. De abba az időbe a papok nem törődtek a szegény emberrel.

Az uradalomba is ha megbetegedett, vagy kiöregedett elbocsájtották, nem kellett tovább. Nem kapott ám végkielégítést, se nyugdíjat.

Volt olyan ember, aki ötven évet bedolgozott egy uradalomba, élmunkás volt. Nem bírt annyit keresni, hogy a nyolc gyerekét elbírja tartani, így amelyik már kilenc-tíz éves lett, annak menni kellett szolgálni. És amikor már nem bírt dolgozni, kapott egy emléklapot, olyant, hogy egy paraszt szántott rajta, fogta az ekét. De pénz az nem járt vele egy fillér se.

Mikor én kisgyerek voltam, nagyon sok szegény család élt Akasztón. De én nem tudok róla, hogy valakinek adtak volna valamit a papok. Még karácsonyra sem, egy kis ajándékot sem.

Vagy, ha valahol meghalt a kisgyerek, vagy idős szülő a temetést nem tették meg ingyen, akár milyen szegény is volt valaki.

Az egyik embernek három gyermeke is született, de csak pár hónapig élt, s meghalt. Történt, hogy amikor a harmadik is meghalt, az asszony beteg volt, az ember nem tudott dolgozni járni, nem volt pénz temetésre. Az ember bement a plébániára és mondta:

– Plébános úr, temetni kellene, de nincs egy fillérem se.

Mire a pap:

– Ha nincs, akkor temetés sincs.

– Plébános úr megfizetem, ha mehetek dolgozni, az lesz az első.

– Majd ha fizet, akkor temetünk!

– Jól van Plébános úr, akkor addig fölteszem a holtat a padlásra!

Mit törődött vele a pap, ha nem fizet nincs temetés. Pedig lám vallásos emberek voltak az akasztóiak.

Nem csak azért írom ezt, mert én így látom, de ez így igaz. Az a közmondás járta, hogy a szegény embert még az ág is húzza.

Abban az időben nagyon sok kisgyerek meghalt a faluba. A temető egyik sarka, tele volt kis sírdombokkal, kis fehér és világoskékre festett kis keresztekkel. Járványok, fertőző betegségek tizedelték a népet. Anyám varrt nekem pepita ruhát, szöszke hajamba fekete szalagot kötött és a temetésre mentünk, mert kis barátom és két osztálytársam is meghalt.

A sok baj, gond ellenére is azért a szegény emberek is boldogok voltak. Télen, amikor nem volt más dolog, csak a jószág ellátása, összejártak egymáshoz beszélgetni.

Névnapokat tartottak és az ünnepek, hát azok csodálatosan szépek voltak. Áhítatos, szép Karácsonyra emlékszem, pedig nem volt a fa alatt hajas baba vagy hintaló a gyerekeknek.

Nem volt luxusos ajándék, ha volt valami, akkor csak inkább célszerű, egy-egy meleg , új ruha, vagy kendő, vagy harisnya. A fa sem fenyő volt, csak egy kis borovicska ág, alatta egy-egy alma, pár szem dió.

Pattogatott kukoricát fűztünk cérnára, azzal fontuk körül a fát és tíz szem szaloncukrot vett anyám, azt aggattuk fel a fára. De mikor behoztuk a szobába, a szoba tele lett a borovicska csodálatos illatával. Amitől az ember lelke tele lett valami furcsa jó melegséggel.

A gyerek nem bírt rossz lenni, csak jó, és az ember nem bírt mérges lenni, nem tudott haragudni senkire. Olyan csodálatos békességes, szép, karácsonyi ünnepeket éltek a szegény emberek, akkor régen.

És ha ideért az este, a szenteste, akkor fölkerekedett a falu és ment mindenki az éjféli misére a templomba. Akkor még kicsinyke volt a templom. Most háromszor akkorára bővítették a negyvenes évek elején. A kicsiny gyertyafényben úszó templomban, mikor több száz torokból felhangzott az ének:

„Dicsőség mennyben az istennek.
Békesség földön az embernek.”

Hát úgy éreztük, hogy olyan szép az élet, hogy már talán szebb nem is lehet.

Mikor az éjféli misének vége lett, hazamentek, behozták a kamrából a kocsonyát, mert most már meg volt szabad kóstolni, jó lett-e.

És a névnapok.

Karácsonyra esett két közkedvelt névnap. Az István és a János. Fele falu István volt, a másik fele János. De aki nem az volt, annak is volt a testvére vagy a sógora vagy a keresztkomája, aki erre a névre hallgatott, meg kellett köszönteni.

És mikor este lett, a hólepelbe burkolózott utcák megelevenedtek. Itt is, ott is kis csoportok, a család a villanylámpa imbolygó fénye mellett mentek köszönteni. Egyik erre, másik arra. A felnőttek elmondták a szép, komoly köszöntőt. De mindig akadt olyan tréfás kedvű rokon, vagy koma, aki cifra, pikáns köszöntőt mondott, amire kitört a harsány kacagás, s a jó kedv biztosítva volt. Pedig lám nem volt ám mindenféle finomsággal megrakott hidegtál, vagy cukrásznál vásárolt csokoládétorta és apró sütemény, rétes.

Egy-egy kis pohár bor a felnőtteknek, és egy-egy szelet kalács a gyerekeknek, nőknek. Ez volt a köszöntők megvendégelése.

Ilyenkor karácsony táján mindenki levágta a malackát, amit azért tartott. Ha betegség vagy dögvész el nem vitte. Mert az sokszor előfordult abban az időben, hogy elhullott bizony a malac. Különben a disznótorok is szokásba voltak akkor. Akkor is összejöttek a testvérek, sógorok, jó komák. Volt, aki segíteni is ott volt, és volt, aki csak vacsorára. Ahol nagy volt a család, a nagyszülőknél a disznóvágás olyan volt, mint egy kis lakodalom. Az én nagyszüleimnek hat gyerekük volt, mind páros, családos, de mindnek ott kellett lenni.

Nagyanyámat mintha most is látnám, nagy tízliteres vasfazékba főzte a töltött káposztát, orjalevest, hurka, kolbász, pecsenye, a főtt hús mellé torma, amit a kerítés mellől ástak és maguk reszelték, készítették.

A vacsora után nagyapám megkérdezte:

– Na, gyerekek mit szóltok, elsirassuk ezt a malacot?

– El, el! – kiabáltuk kórusba.

És akkor rázendített az első nótára, s azt követte a többi. Hajnalig siratták a malacot szebbnél szebb magyar nótával.

Ma a harmadik évezred küszöbén, kétezer-egyben, az unokáim, s a dédunokáim a tv-ben a fantasztikus filmeket nézik, és a számítógépet nyomogatják, és ha mesélek nekik a régi világról, a gyermekkoromról, csak néznek, azt hiszik csak mese, és nem tudják elhinni, hogy úgy is lehetett élni.

Pedig talán szebb, tartalmasabb volt az élet, mint most.

Gyermekkori emlék

Verőfényes nyári reggelen anyám halk, szelíd szóval ébrezgetett.

– Keljél föl hamar, ugorjál ki az ágyból, hadd látom, mekkorát nőttél az éjjel!

– Én még álomos vagyok – nyafogtam, mivel még csak épphogy elmúltam négy éves.

– Hát jó, akkor csak aludj, ha nem akarsz eljönni velem a nagymamához – mondta anyám.

De erre már csak kinyíltak a szemeim, mert a nagymamához szerettem menni.

A nagymama tőlünk messze lakott, Döbrögecen, a tanyán. Mi Akasztón, az Újfaluba. Több mint négy kilométer volt a távolság.

Elindultunk.

Velünk átellenben volt egy üres telek, azon keresztül a temető végén kijutottunk a vájkos gödrök és a cigányputrik mellett a Fekete érre. Egy kis sarkot levágtunk az útból, mert hát csak gyalog ballagtunk kifelé a tanyára.

Anyám hátán batyuba bekötve a hugom, kicsi baba volt. A Fekete érbe az öreg Némethnek a sűrű sötét nádasa mellett a rét szélén vitt a gyalogút.

A nyirkos, síma gyalogúton kellemes volt mezitláb menni. A szél, ha egy kicsit meglebbent, a sűrű, sötét nád sejtelmesen susogott, benne a nádi veréb kere-kerézett. Szerettem volna meglátni, milyen madár és hogy csinálja, de a nád közt víz volt, a vízbe pióca. Anyám figyelmeztetett:

– Ne lépj bele, mert rádragad!

En minden iránt érdeklődő kis gyerek voltam. Elvezettel szemléltem, és csodáltam az út melletti dolgokat.Például a gyalogút széli magasabb fűszálakra kifeszített pókhálót, amint a reggeli harmat csillogott rajta korai nap sugarában. És az ágas-bogas kóró tetejére odavetett terebélyesebb pókháló, aminek az egyik szögletében sűrű szövéssel gyűszű nagyságú kis tanya készítve, a tanya, vagy palota előtt pók asszonyság sütkérezett és közben vadászott is.

Szemtelen kis legyek incselkedve cikáztak körülötte, s ő úgy tett mintha nem érdekelné egészen addig, míg egyik véletlenül bele nem akadt egy kicsit a hálóba. Akkor aztán, mint a villám hurkot dobott a kis légy szárnyára, megkötötte, hogy mozdulni sem tudott. Hiába rúgott, nem menekült.

Elnéztem volna még sokáig, de anyám szólt:

– Gyere már, mert jön a csősz és megfog!

Utánaszaladtam.

És csakugyan, honnan, honnan nem, elébünk toppant egy ember, nagy tömör bajusz, sűrű, deres haj és bozontos szemöldöke alól mérges tekintettel méregetett minket.

– Minek gyüssz erre? Erre nincs út!

– Hát ez mi? – nyelvelt anyám.

Felértünk a köves útra. A köves út másik oldalán zsombós, mély rét volt, sötét, fekete vize nyáron sem száradt ki. Azért hívták Fekete érnek. Mostanra már magasra feltöltötték, és kacsalábon forgó paloták épültek rajta. Eltűnt a Fekete ér.

A kövesúton ballagtunk egy kilométert, és a hetes kanális parton ballagtunk tovább. A kanális parton jó volt ballagni, síma kitaposott gyalogúton, nem úgy, mint a kövesút, ahol az apró kavicsok szúrták a lábamat.

A kanális parton változatos volt a látnivaló.

A Beszedics-tanya iránt alacsony volt a kanálispart. A sekély, langyos vízbe fehér tavirózsa virított. Nagy kerek levelein békák üldögéltek, mint valami szigeten. Egymással beszélgettek: kuruty-kuruty.

Fejük felett szitakötők repkedtek. Szárnyukon szivárványszínt játszott a napsugár. Arrább, ahol magasabb volt a part, százféle virág hívogatott: Egő piros pipacs, illatos kék búzavirág, lilás színű konkoly, és fehér mezei margaréta és lila szarkaláb, illatos sárga rókafarok virág.

Lent a kanális oldalba egészen a víznél zöld sás között kéknefelejcs. Sok-sok és gyönyörű.

A part másik olalán a kaszáló felett pacsirták lebegtek trillázva. A gyalogúton üldögélő kecskebékák nagy ugrással csobbantak bele a vízbe, ijedtükbe lespiccelték a lábunkat. Körülöttünk lepkék lebegtek, tarkánál tarkábbak. Utunk során kísértek bennünket. Mintha csak játszottak volna velem, leszállt a virágra, megvárta, megengedte, hogy közelről megcsodáljam, de mikor nyúltam felé, hogy megfogom, tovalebbent, elszállt.

A Nagylaposon még volt olyan mély zsombós rész, ahol még nyáron is volt víz és békák zenéltek benne, és bölömbika buffogott. A szélén, a kisebb vízben gólya lépkedett óvatosan, hogy föl ne zavarja a vizet.

Sok-sok látnivaló volt az úton.

Anyám nem győzte mondani.

– Gyere már, mindjárt odaérünk, ha sietsz!

Végre aztán csak odaértünk.

Nagyanyám ölbe kapott, összevissza csókolgatott, és én nyújtottam felé az úton szedett lankadó virágokat, amit neki hoztam.

Nagyanyámnak jó nagy nádfedeles tanyája volt. Jó széles gangja volt, léckerítéssel volt bekerítve. A gangon asztal, mellette kényelmes karosszékben nagyapám üldögélt, hosszúszárú pipát szortyoktatott. Előtte az asztalon kancsóba borocska. Iszogatott meg pipázott.

A hát előtt hatalmas, terebélyes eperfák voltak, árnyékot vetettek a gangon üldögélőre. És nyár derekén már potyogott róla a finom mézédes eper, amit a malacok nagyon szerettek. A nagymamánál minden olyan érdekes volt. A tehénnek Viola volt a neve, a lónak Matyi. A kutyának meg Besenéz volt a neve.

Nagyanyám beteges volt, azért jött ki anyám, hogy neki segítsen. Nagymosást csináltak, kenyeret sütöttek, takarítottak.

A kicsi babával nem volt semmi baj, anyám megetette, tisztába tette és aludt.

Velem meg nagyapa foglalkozott. Én elmeséltem, mit láttam az úton, és ő csodálkozott, hogy még olyant, hogy így megfigyeltem.

Jól elbeszélgettünk a nagypapával. Ő kis dalocskára, versre tanított engem. A dal így szólt:

Sárga lábú kis kakas
Kiszállott a gyöpre.
Gyere haza kakaskám,
Te leszel a vacsorám.
Jön a kapitány
Sárga paripán.
Lépjünk pajtás egyszerre,
Kapunk rétest estére.
Aki nem lép egyszerre,
Nem kap rétest estére.
Pedig a rétes nagyon jó,
Katonának az való.

Ezt a nótát a rezesbanda szokta fújni a katonáknak, és erre lépték a díszlépést, mondta nagyanyám:

– Azt hogy kell? – kérdeztem.

Megmutatta, és én is vertem a díszlépést le-föl a gangon.

És ha megkérdezték, hogy mi leszel, ha megnősz, mindig rávágtam, hogy:

– Katona!

A nagypapa táncolni is tanított: kettőt jobbra, kettőt balra – mondogatta, és hozzá dalolta, hogy:

Rececе, nincs a lánynak kötője,
Rececе, elvesztette az este.
Elvesztette, csuhaj, az este,
Rececе, mikor a bakát leste.

Gyermekkorom

Ha az ember a hetvenedik évét tapossa, és a hosszú téli éjszakákon nem tud aludni, eszébe jut minden a múltból, ami csak megtörtént vele gyermekkortól végig a mai napig.

Érdekes, hogy ebben a korban a jövő már nem érdekes azzal már nem foglalkozik az agy, csak a múlttal

Én elhatároztam, megpróbálom leírni, ha sikerül, hogyan is éltek az egyszerű emberek ezelőtt hatvan-hatvanöt évvel.

A szegény ember gyerekére már korán rászakad az élet súlya.

Én is már hét-nyolc éves koromba, már otthon lettem hagyva a három-négy éves húgommal.

Emlékszem, elvezettem magammal az iskolába, ha édesanyám nem volt otthon sokszor. Nagyon jó tanító néni volt a Bakay Teréz, elnézte, csak ne legyen rossz. Adtam neki ceruzát meg papírt és elfirkálgatott. Ha már iskola szünet volt, akkor már pláne édesanyám este kiadta a parancsot:

– Reggel nekem el kell mennem Döbrögecre, ha fölébred majd a Judit öltöztesd fel, mosdasd meg, fésüld meg és egyetek!

Ő már hajnalba kelt, elkészített valami kis ennivalót, kicsapta a tehenet a gulyás elé, a malacokat a kanász elé, ránk zárta az ajtót, a kaput és estig oda volt.

Reggel mikor fölébredtünk, eszembe jutott, hogy mit is mondott édesanyám, mit is kell csinálni. Néhány kiskacsának meg volt vágva répalevél, rá volt dobva korpa, csak meg kellett keverni, s nekik adni. Volt úgy hogy elfelejtettem valamit, és ha édesanyám pirongatott nagyon szégyelltem magam.

Mikor már voltak lovaink, akkor minket is elvitt édesanyám Döbrögecre. Ott lakott a nagymama a tanyán. Maga köré szedte az unokákat, öt-hat gyerek mindig játszott az udvar porába.

A szüleink, ki-ki a maga földjébe dolgozgatott.

Nagyapám szétosztotta kis vagyonát a hat gyermekének, mert ő már nem bírt dolgozni. Az én édesanyám is egy gyermeke volt. Ő is jussolt kilenc hold rossz futó homokot, amit aztán télen fordítottak, és ültették a szőlőt.

Nagyon nehéz munka volt akkor még a fordítás és lassan haladt, nyolcvan centi mélyre.

Egyszer aztán édesapám elhatározta, hogy eladja a házat a faluba és tanyát épít. Ezt az elhatározást tett követte. Eladta a házat gyorsan, de úgy hogy már át is kellett adni. Így aztán Döbrögecen egy négyszer négy méteres szobaformát összeraktak vályogból, tetejét lefödték szalmával, egy kis ablakot tettek rá, az ajtaja egy pokróc volt. Ebbe a gunyhóba aztán kiköltöztünk.

Az volt a terv, hogy azon a nyáron majd fölépítik a tanyát.

Az a nyár emlékezetes maradt, annyi eső nem esett talán soha, mint akkor és mindig éjjel. A szalmán meg átfolyt és már nem tudtunk hova lenni. Vizes lett az ágynemű meg mink is, az eső meg csak nem akart elállni. Összekaptuk az ágyneműt meg a subát, pokrócot és futottunk a szomszédba, a nagynéném az már fölépített s benne lakott és

beengedett bennünket. Leteregettük a pokrócot a földre és oda feküdtünk le. Én akkor kilenc éves voltam.

Ezen a nyáron nem lett a tanya felépítve, mert ezen a nyáron nagyon sok minden történt.

Nagyanyám megbetegedett. És beköltöztek Kiskőrösre. Édesanyám elkapta a melléképületet, aminek a végében volt egy pici kis szoba és egy picike konyha. Így aztán mikor már a kunyhóba hűvösek lettek az éjszakák, beköltöztünk Édesanyám jussába.

Lassan elérkezett az iskolába járás ideje, vagyis az ősz.

Négy kilométerre jártunk, én negyedik osztályba, a húgom elsőbe. Azon a télen nagyon sok hó esett és korán leesett, a karácsony gyönyörű fehér volt, akkor még finom puha. Csak az volt a baj, hogy nagyon soká tartott és mindig szaporodott. A jeges északi szél süvítve hordta, fák, bokrok köré odapakolta, alig bírtunk rajta átvergődni.

A húgom, aki nagyon picike volt, ki se látszott a hóból. Kis csizmácskájával a háta közepére verte fel a havat.

Nem csak mi jártunk, egy kilométer forma körzetből, több irányból hét-nyolc gyerek járt.

Volt az utunkba egy kis kanális, azon át egy kis híd. Ennél a kis hídnál gyülekeztünk és onnan aztán együtt ballagtunk tovább. Ez a kis kanális nagyon sebes folyású volt, és a híd csak három szál görbe, vendégoldal forma, vastag akácfa volt áttéve. Ősszel, tavasszal mindig tele volt vízzel a kanális, ilyenkor elég hajmeresztő volt rajta átmenni kicsi gyerekeknek. De minket soha nem kísért el senki a felnőttek közül.

Zúzmarás, ködös téli hajnalokon indultunk. Csikorgott a hó a lábunk alatt. Hu-hu, huhu kiáltással tudattuk egymással, hogy merre járunk, míg össze nem értünk.

Édesanyám korán felkelt, tüzet rakott, kávét főzött. Sokszor a kemencét is befűtötte, krumplit sütött, és ha nem is ettünk, markunkba adott egyet-egyet és azt mondta, dugjuk a zsebbe, az majd melegíti a kezünket és ha meghűl majd együk meg.

Amerre jártunk utunkba a falu szélén volt egy csordakút, úgy hívták a Bógyi kút. A kút le volt deszkázva, egy lék hagyva a vödörnek. A vödör egy húszliteres-forma kis dézsa volt. A Bógyi kút körül volt korláttal is kerítve, és az volt a jó, mert a korláton nagyon jót lehetett tornázni.

Mi aztán el is tornázgattunk ott egy kis időt. Nem siettünk az iskolába. Csaknem mindig elkéstünk, nyolc óra után értünk be. Vöröslő orrokkal, kezekkel, agyon fagyva. Drága tanító néni a kályha mellé ültetett, kezébe vette kis fagyott, maszatos mancsomat, dörzsölgette, melengette, és én sírtam, mert bele ütött a hideg.

Hálás szívvel gondolok most is vissza kedves tanító nénimre, mert ő nagyon sok szépre, jóra, tisztességre, becsületre tanított minket.

Jóságát én azzal igyekeztem meghálálni, hogy jó tanuló voltam.

Szerettem iskolába járni. Szerettem a történelmet, földrajzot. Szerettem olvasni.

Édesapám járatta az Igazság és a Friss újságokat. Mindennap be kellett menni a postára és elkérni, mert akkor még nem járt ki a kézbesítő a tanyára. Én már az úton el is olvastam sokszor a folytatásos regényt, meg a baleseteket, bűnügyeket. Mert ilyenfélék akkor is voltak.

Miránk is leselkedtek apró baleseti veszélyek, például valamelyik kisgyerek beleesik a kanálisba s a víz elsodorja, vagy a jég beszakad alatta, mert mink is megjártuk a

jeget. Vagy hogy találkoztunk a veszett kutyával, mert akkor még azok is voltak. Vagy a Bógyi kútba beleesik valamelyik ott ugrálás közben. Most ha rá gondolok, borsódzik a hátam. De hál' Istennek nem történt komoly bajunk.

Egyszer az egyik kislány beleszakadt a jégbe egyik lábával, megmerült a csizmája. Megijedtünk fele úton jártunk már, de szolidaritásból mindnyájan visszafordultunk, s hazamentünk. Máskor meg nagyon esett az eső, alig hogy elindultunk, azért elballagtunk egészen a falu széléig, s onnan fordultunk vissza. S mentünk haza csuron vizesen.

Télen nyolctól két óráig volt tanítás.

Összevártuk egymást, sőt elkértük azt, amelyik még nem jött ki, és együtt indultunk haza, mert este lett mire hazaértünk.

Ha egy kicsit eljátszottunk, akkor volt úgy, hogy lement a nap is és köd ereszkedett a tájra, orrunkig se láttunk.

Hanem volt nekünk egy kutyánk, hűséges pajtásunk, az meghallotta merre csevegünk, két-három kilométert is elébünk jött. Boldogan körülugrált bennönket és kocogott előttünk az úton.

Ha Édesanyám nyugtalan volt, hogy soká jövünk, ha a kutya eltűnt, akkor megnyugodott, mert tudta, hogy már jövünk. A kutyánk sokszor reggel is elkísért bennönket egészen a falu széléig.

Ősszel, tavasszal mikor hosszabbak voltak a napok, délelőtt-délután jártunk iskolába. Ilyenkor minket délben bezárt az iskolaszolga a folyosóra. Ott aztán előszedtük a kis száraz kenyerünket, ha volt még egy falat kolbász, vagy kakastaréjra bedarabolt szalonna egy-két falatot befaltunk. Körülrágtunk egy almát s megvolt az ebéd.

Sokszor mire hazaértünk, elheztünk, elszomjaztunk, elfáradtunk s nem bírtunk vacsorázni.

Május elején mindig meg volt a vizsga, mert akkor még az elemibe is minden osztályban vizsgával zártunk. A vizsga olyan volt, hogy szépen feldíszítettük az osztálytermet zöld ágakkal, mezei s kerti virágokkal. A falat teleraktuk szebbnél szebb rajzokkal s kézimunkákkal. És a szülők is eljöttek, meg az iskolaigazgató, meg a pap. Sokszor még a tanfelügyelő is. Mi gyerekek ünneplőbe öltöztünk, a tanító néni is csinosan, szépen öltözött, és olyan ünnepélyes volt az egész.

Egy számtanpéldát két-három gyerek megoldott, egy pár sort olvastunk, egy-két könnyű kérdésre válaszoltunk, egy szép hazafias dalt elénekeltünk, s persze verset is mondtunk kettőt-hármat.

Ez volt a vizsga. A húgom az első osztály vizsgáján ezt a verset mondta:

Mackó Muki mézet lelt
Egy nagy odvas fába.
Hej, de jó lesz ez a méz!
Gondolta magába.
Düngi, düngi darazsak,
Félre innen, félre!
Hej, ne bántsd a mézünket,
Mi gyűjtöttük télre!

De a Mackó nagy mancsát
Bedugta a lyukba,
Hej, de ahogy bedugja,
Azonnal ki is rántja!
Mert a dühös darazsak
Rázúdultak bőszen,
És a Mackó jajgatva,
Meg is szaladt hősen.

Mikor vége lett a vizsgának egyik szülő azt kérdezte, hol van az a kislány, aki a mézet nyalta? És egy marék cukrot adott neki.

Meg volt a vizsga, kezdődött a vakáció.

Nem volt gondtalan, s dologtalan az sem.

Szüleim kertészkedtek, jó nagydarab uborkát, paradicsomot, s mindenféle konyhakerti veteményt termeltek. Nem fóliába, mert akkor az még nem létezett, csak szabad földben. Így aztán csak későn, aratás táján kezdett el teremni. Akkor aztán volt mit csinálni. Minden másnap szedegettünk, s vitték Kiskőrösre, piacra.

Mindig meg volt rendelve kinek hány darab apró uborka vagy vizesnek való, ami kicsit nagyobb volt. És kinek hány kiló paradicsom.

Mi aztán szépen kiválogattuk, sorba raktuk vesszőkosarakba, négy-ötszáz darabot, vagy háromszázat, kinek hogy.

És a paradicsomot fényesre törölgettük, azt is szépen sorba raktuk.

Este elkészítették, az árut a kocsira rakták, s hajnalban indultak.

Kiskőrös tíz kilométerre volt tőlünk és csak lépésbe lehetett menni, hogy ne törődjön a sok áru.

Édesapám este lelkemre kötötte, nehogy elaludjak, mert volt két tehén, azokat nekem kellett kivezetni a legelőre, kipányvázni. Sokszor még fejni is nekem kellett. Három-négy malac is volt mindig, azokat is nekem kellett megetetni. Tizenöt-húsz liba is volt mindig, azokat meg kellett legeltetni és csorbókát szedni nekik. Ez az én munkám volt.

De azért jutott idő játékra is.

Édesanyámnak négy testvére ott lakott, s dolgozott a közelünkbe, mivel ott jussoltak a nagyapámtól, ők is. Nagyon jó testvérek voltak. Nekik is voltak gyerekeik, akikkel úgy össze voltunk nevelve, mintha testvérek lettünk volna. Unokatestvéreimmel nyáron csaknem mindig együtt voltunk. Fürödtünk a kanálisba, nyáron csak térdig ért. Meg halásztunk. Nem pecával, hanem vesszőkosárral. Húztuk ketten a kosarat, néha felemeltük és egy-két kis keszeg benne maradt. Aztán, ha már volt egy fél kilóra való, akkor szaladtunk vele haza és gyorsan pucoltuk és már főztük is meg.

Egy öntött vaslábost jól felöntöttünk vízzel, s feltettük a katlanra, s mikor forrt, beledaraboltunk jó sok hagymát, azt főztük egy kicsit, egy kis törött paprikát is szórtunk bele, s beletettük a kishalakat, egy kicsit még főztük és már kész is volt. Olyan jót még életembe nem ettem. Unokatestvérem fiú volt, ő volt a főszakács. Azt mondta:

– Ha hagyunk egy kicsit édesapáméknak is, akkor nem kapunk ki.

Mert ha eljátszottunk nagyon, ők hamar kikaptak.

Szüleim korán keltek mindig.

Délben aztán ebéd után egy kicsit pihentek, egy órácskát. Míg szüleink pihentek, addig mi gyerekek összebandáztunk egy árnyas, lombos fa alatt, beleültünk a hűvös, puha homokba, és ott eltrécseltünk.

Ment a mese a királyfiról, aki királykisasszonykát mentett meg a gonosz sárkánytól, vagy a rút boszorkánytól. Boszorkányok nem csak a meséskönyvekbe éltek, ak- kor még regékbe, mondókákba, históriákba, öregebb emberek meséiben voltak boszorkák, akik ezt, vagy azt megrontották, s betyárok, akik valami különleges dolgot műveltek. Ezt mi ilyenkor jól megtárgyaltuk, melyiket hittük, melyiket nem.

Gyorsan elszaladt az idő és már szólt is az édesanyám, hogy vége a pihenőnek. Ha még nagyon meleg volt, akkor beültünk a hűvös kamrába barackot fejteni, vagy almát szeletelni, s azt kiterítettük a napra, aszaltuk télre. És ha már nem volt olyan meleg, akkor édesanyámmal kötöztünk a szőlőbe, míg édesapám permetelt. Vagy mindnyájan kapálni mentünk kukoricát, répát vagy éppen paprikát, vagy árut készítettünk a következő piacra.

És ha este lett újra el kellett látni az állatokat.

A teheneket hazavezetni a legelőről. Ez mindig az én dolgom volt. Édesanyám megmutatta, hogy kell a kettőt összekötni, s így vezetni.

Mikor este vezettem haza, ott kellett elmennem a nagynéném tanyája előtt, s bekiabáltam az unokatestvéreimnek:

– Jó éjszakát!

És ők vissza:

– Jó éjszakát, szép álmokat, páros csókokat! Vagy:

– Jó éjszakát, kilenc bolhát, csípje meg a kend derekát!

Vagy volt, hogy utánam szaladt valamelyik, s kicsikét rám veregetett s mondta:

– Estéli málé süljön rád!

És nevettünk, nevettünk. Boldogok voltunk.

Mi gyerekek az aratásban is részt vettünk. Kötelet terítettünk a kéve alá, s az édesapám kötözte a kévéket, feladtuk a kötél végét. Szúrt a toklász és a tarló, mert csak mezítláb voltunk. Mert húzhattunk volna papucsot, vagy rossz cipőt, de az úgy meg volt száradva, keményedve, s nyomta törte a lábunkat, hogy inkább mezítláb voltunk.

Édesanyám megmutatta, hogy kell a tarlón menni, hogy ne szúrjon.

– Úgy csoszogjál! – mondta.

De azért össze volt szurkálva a lábunk rendesen, az ujjaink alatt, s a bokánk alatt főleg. Az fájt ám, alig bírtuk rendesen megmosni, úgy fájt. Édesanyám vajjal kenegette.

Aratás után behordták a gabonát a szűrűbe, asztagba rakták.

Ezt a munkát közösen csinálták két testvérrel. Azért, hogy gyorsabban menjen, nehogy beázzon az asztag.

És aztán vártuk a cséplőgépet. A padlást mindig szépen rendbe tettük, fölmázoltuk, az egérlyukakat betapasztottuk, mert a gabonát ott tároltuk. Összeszedtük a zsákokat, megjavítottuk. Leginkább húsz kellett.

És jött a gép. Rossz zörgős, csattogós, körmös traktor húzta, a szétesni készülő öreg cséplőt. Nagyon ritkán volt, hogy jó karban lévő gép vetődött ide. Mivel, hogy erre csak rozsot termeltek, és az gyengébb kereset volt, mint a búza. Puffogott, füstölt a trak-

tor, amikor egyik tanyából a másikba húzatták a tengelyig érő homokba. Erre is kapart, arra is, itt gödröt kapart, amott dombot csinált, megrendezte az utat rendesen.

Az emberek nekifeszülve tolták. Mi gyerekek izgatottan futkostunk körülötte, lestük, kísértük egyik helyről a másikra.

Élmény számba ment ez még akkor. Hiszen még az autó is olyan ritka volt, mint a fehér holló.

Akkor még az orvos is csak kerékpárral jött ki, ha valamelyik tanyába nagy beteg volt. Vagy lovas kocsival mentek érte, s hozták.

Ha nálunk csépeltek nekem dolgom volt. Édesapám felküldött a padlásra, a zsákot kellett kioldoznom a bezsákosnak a vállán.

– Ügyes légy! – mondta. Ne sokáig kelljen tartani!

S mikor elcsépeltünk, egy ideig még naponta meg kellett turkálni, kevergetni a gabonát a padláson, nehogy a friss gabona megdohosodjon. Ez aztán jó munka volt, játék volt.

Mikor tizenkét éves voltam, az utolsó osztályt jártam, a hatodikat, akkorra épült fel a tanya Döbrögecen. Szép, magas, gangos cserepes tanyát építettek szüleim. Szép nagy ablakokat, s üveges ajtókat raktak rá. Meleg, barátságos, boldog otthon volt.

Épp hogy csak beköltöztünk, testvérünk született. Fiú.

Akkor még az én gyerekkoromba télen akármilyen nagy volt is a család egy szobában élt mind. Ott főztünk, ettünk, aludtunk, s dolgoztunk. Egy szobát fűtöttünk, így volt gazdaságos.

Édesapám kötötte a kosarakat vesszőből. Vagy seprőt cirokból, vagy éppen valamelyőnk elvásott cipőjét javította.

Édesanyám font. Mindig termeltünk egy harminc négyzetméter-forma területen kendert.

Úgy aratás után, mikor hullott a virágpora, s sárgult az ajja, akkor kiszedtük, szépen elterítettük a földön sorba, s ott száradt. Később apró kévékbe kötöttük, s a vájkos gödörbe leáztattuk. Mikor már jól megkorhadt a bele a kanálisba kimostuk szép tisztára és jól megszárogattuk.

Úgy augusztusban aztán azzal dolgoztunk. Törtük, tiloltuk, fésültük a kendert. Szépen csomókba rakta édesanyám, külön a szép szálasát és külön a kócos részét. A szálasából szép, finom fonalat fontunk és tavasszal elvittük a takácshoz, megszövettük, s lepedőt, szakajtóruhát varrtunk belőle. A durvább kócból vastagabb fonál lett s abból zsákot, s ponyvát varrtunk.

Télen a hosszú estéken ment a fonás. Két-három szomszéd is átjött családostól, sokszor tele volt a szoba, s az asszonyok mind fontak, a férfiak gazdálkodtak, s lovaikat dicsérték vagy szapulták.

Mi gyerekek nagyon jól eljátszottunk, társasjátékot vagy zálogosat vagy malomjátékot, s kártyáztunk. Volt úgy mesés könyvből mesét olvastunk. Nem volt még tv, hírét se hallottuk, el se hittük volna, hogy még olyan létezhet, még rádió sem volt.

És villany még Kiskőrösön is csak egy-két orvosnál volt, ott is csak este. Petróleumlámpa pislákoló fényénél, de nagyon jól elteltek az estéink.

Az ünnepek azok csodálatosak voltak. Tele áhitatos melegséggel, szeretettel.

Az egyszerű vasárnap is ünnep volt. Akkor nem dolgoztunk, fölvettük ünneplős ruhánkat és mikor édesanyám fölrakta az ebédet, elővette az énekes könyvet, és egy fél órát énekelt, imádkozott. Nekünk is mondta:

– Gyertek, ti is énekeljetek!

És mi is énekeltünk vele. A templom messze volt, oda nem tudtunk minden vasárnap elmenni, ezért otthon végeztük el a lelki gyakorlatot. Szüleim vallásos emberek voltak. Hittek Istenben és aszerint is éltek. Én őket soha nem hallottam káromkodni vagy csúnyán beszélni, egymással veszekedni. Egymást szó nélkül is megértették.

Sokat dolgoztak, hogy mindenünk meglegyen.

De békesség, szeretet uralkodott a mi családunkban.

Iskola Döbrögecen

Döbrögecről az én gyermekkoromba minden évbe húsz-huszonöt kis diák a szétszórt tanyavilágból, négy-öt-hat kilométer távolságból ballagtak Akasztóra az iskolába.

Minden nap, ha esett, ha fújt a tudásér menni kellett.

Egyszer aztán néhány értelmes apa eltalálta, hogy ennyi gyerek már megérdemelné, hogy építsenek Döbrögecen iskolát. Meghánták-vetették a dolgot, és írtak egy kérvényfélét, amibe leírták, hogy rendes, szorgalmas emberek lakják Döbrögecet, és hogy közmunkával, mi egyébbel segítenék az építést. Csak az kell, aki az engedélyt és ilyesmit beszerez és elintéz.

Ezt a kérelmet elvitték az akasztói paphoz, és kérték, vegye őket pártfogásába és segítse őket, ahogy kell.

A pap elolvasta a kérvényt és szája körül egy gúnyos mosoly játszadozott.

Jó – mondta, majd ő is ír még hozzá és megcímezi és vihetik a postára feladni.

Úgy is lett, elvonult egy pár percre, és amikor visszajött a boríték le volt ragasztva, megcímezve. De a gunyoros mosoly most is ott játszott a szája körül.

Az egyik figyelmes apának gyanús lett ez a gunyoros vigyor, nem bízott meg a pap jó szándékába és feltépték a borítékot, hogy megnézzék, mit írt a pap az érdekükbe.

Elképedve olvasták, hogy mindenféle komonista, csürhe bandának nevezte a döbrögeci embereket. Lehangoló érzés volt ez az embereknek.

Ökölbe szorult a kezük dühükbe.

Csak azért is lesz iskola, majd ők megmutatják.

Ez az eset 1937 nyarán történt.

Ebben az időben a szomszéd faluban, Csengődön, egy energikus fiatal pap, igaz evangélikus, templomot épített. A templom már csaknem teljesen kész volt. Csak a belső rendezgetés, és a torony felhúzása volt még hátra. De már istentiszteletet azt lehetett benne tartani.

Döbrögecen is volt néhány evangélikus család, és mivel hallottak ők is a templom készüléséről és mivelhogy Csengőd közelebb volt, mint Kiskőrös, befogták a lovaikat és elkocsikáztak vasárnap s ünnepnap Csengődre a templomba. Nagy örömmel fogadta őket a fiatal pap. A tanyasi hívekre is nagy szükség volt akkor ott. Az emberek beszédbe elegyedtek a pappal, és elpanaszolták neki, hogy jártak az akasztói plébánossal.

Hát még ilyet! – szörnyülködött a fiatal pap. Ha nem akart segíteni, megmondhatta volna nyíltan, őszintén, azért nem járt volna semmi baj. De így megsérteni a tisztességes embereket, ez nagyon csúnya dolog volt.

– Hát ha csakugyan annyi gyerek van, akkor pedig jár az iskola.

És így megkezdődtek a tárgyalások a szülők és a pap között. Ha beleegyeznek a szülők, hogy kézbe ő vegye a dolgot, és ha megegyeznek abba is, hogy egyházi és nem állami iskola legyen, akkor ő már hozzá is fog a munkához, utánanéz a dolgoknak és értesíti szülőket.

Ezer örömmel beleegyeztek a szülők, legfőbb vágyuk volt.

Egy nagytermetű, nagyon kövér ember volt a tisztelendő úr. Bándi Istvánnak hívták. Ettől kezdve csak megszólított a presbiterjét, aki szomszédja is volt. Az befogta a két szép almásderes lovát a könnyű kis homokfutóba, és torony iránt a szöllők közt dűlő utakon, megszaladtak váratlanul, sűrűn Döbrögecre.

Ha megjöttek, mindég vendégek voltak. A szülők nagy szeretettel fogadták őket. Gyorsan került étel, ital az asztalra. Eltárgyalgattak, közben iszogattak,nem siettek akkor sem, ha rájuk esteledett. Csak akkor, ha a tisztelendő asszony is velük volt. Mert hogy volt már fiatal felesége.

A tiszteletes úr számon tartotta hívei nevenapját is, és el nem mulasztotta volna a megköszöntést.

Én akkor tizenöt éves voltam, és addig azt sem tudtam, hogy nekem mikor van a nevemnapja.

Emlékszem, akkor egy szeles őszi napon, viharos szeles idő volt. A szél hordta, sodorta a száraz kukorica leveleket, porral, homokkal együtt.

Én az egyik nénikének voltam segíteni kukoricát szedni Este a nap lemenőbe volt már, mikor piszkosan, kócosan hazaértem. Szemeim tele porral, alig láttam az egész napos munka után. Anyám mosolyogva jött elébem:

– Gyere hamar – mondta. Te nem is tudod, milyen nap van máma.

– Mért milyen nap van – kérdeztem ijedten.

– Hát a nevednapja – mondta anyám, Rozália.

– Ja?

És ahogy beléptem a lakásba, hát ott voltak a tiszteletes úrék. Engem jöttek köszönteni. Én meg semmiről sem tudtam.

Az asztalon már gőzölgött a finom vacsora. És a tiszteletes úr nagyon gyorsan jó kedvre derített engem is a köszöntőjével.

De nemcsak a látogatások voltak sűrűek, az iskola ügye is nagy lépésekkel haladt előre.

Ahogy az ősz közeledett, az építés még nem mehetett, de már bérbe vettek egy üres tanyát. Hozott bele valahonnan kidobott, szálkás öreg deszka padokat, egy rozoga táblát, egy térképet és egy kis gyakorlatozó tanítónőt, és megkezdődött az iskola, a tanítás.

Mikor megjött a tél, a szülők hoztak az iskolához venyigét, kukoricaszárat, amit az állatok lelevelezte és begyújtottak a búbos kemencébe. És így fűtötték be az iskolát.

Ha borús volt az idő, a kicsi ablakok nem nagyon világítottak. De hát a petróleumlámpa sem. De azért ifjúsági estét már tartottunk egy héten kétszer, a nagyobb gyerekeknek.

De milyen jó volt, Istenem!

A bibliából olvastunk, énekeltünk, imádkoztunk is, és azután játszottunk, beszélgettünk.

Gyorsan elszállt az idő.

A játékunk észfejlesztő játék volt. Kérdéseket tettünk fel. Például, mi Magyarország fővárosa? Vagy milyen megyébe lakunk? Mi a székhelye a megyének? És melyik a

járási székhelyünk? És aki nem tudott megfelelni, az zálogot adott. És a zálogot ki kellett váltani.

Mit érdemel az a bűnös, akinek a zálogja a kezembe van?

Az mondjon egy verset! Vagy énekeljen egy nótát! Vagy mondjon el egy mesét.

Ó, hogy mennyit nevettünk, rosszalkodtunk a petróleumlámpa pislákoló pislákoló, halvány fénye mellett.

Mi, tizenöt-tizenhat éves kamaszok nem törődtünk vele, hogy a döngölt fődd padló hogy porolt. agy a lámpa csak pislákolt, és sokszor a petroljom is kifogyott belőle.

Jól éreztük magunkat, boldogok voltunk.

A kis gyakornok tanító is látszólag jól érezte magát köztünk, hiszen alig volt idősebb tőlünk. Még színdarabot is betanított velünk, amit Csengődön is előadtunk. És karácsonyra, húsvétra, március tizenötödikére verses, dalos kis ünnepségeket is rendeztünk. A szülők el is jöttek. Ők is boldogok voltak.

Egy karácsonyi ünnepségen az egyik kis elsős így verselt, piros babos kendővel, bekötött fejjel, fakanál a kezébe:

Töröm a fejemet,
Mit süssek, mit főzzek
Ennek a sok-sok vendégnek?
Egy kopasztott liba
Érkezett Bácskából,
Farkas Juliskáék
Szíves jó voltából.
Megvan a liba,
Megvan a zuzája,
De ami a legfőbb
Hiányzik a mája.
Ejnye, ejnye, Farkas Juliskáék
Tán csak meg nem ették,
Vagy ki nem feledték.
Mondtam is apámnak,
Dünnyögött is rája,
De aztán azt mondta:
Csóri csukának, bácskai libának
Nincsen fiam mája.

Mi, akkor igénytelen kis fiatal emberek tele voltunk romantikus érzelemmel. Keblünket feszítette a vallásos és hazafias érzelem. Büszkék voltunk a hitünkre és a magyarságunkra, pedig tótok is voltak közöttünk. De ők is így éreztek.

Én még verset is fabrikáltam abban az időben, mindenféle szépségről, ami körülvett. A kiskertünkbe nyíló gyönyörű virágról, az illatos márciusi ibolyáról, a rámára felfuttatott csodálatos futórózsáról, a rozmaringbokorról, melyben a picinyke ökörszem

kis madár bujócskázott, és kerítésben az útra hajló jázminbokorról. A ház körül illatozó akácokról. A pirosló gyümölcsével hívogató cseresznyefáról. Velük volt tele a szívem.

Ezt a képességemet eddig senki nem értékelte. Sőt, még ki is nevettek érte.

Egyszer szégyenlősen megmutattam a tiszteletes úrnak, aki nem nevetett ki érte, hanem nagyon is értékesnek találta, és biztatott, hogy írjak csak. Kicsit tanított, hogyan rakjam rímbe a verseket, hogy szabályos legyen.

És én írtam a vereseket.

A tiszteletes úr győzködte apámat, hogy taníttasson éngem, hogy adjon oda, továbbtanulónak, mert tehetséges vagyok, és kár lenne hagyni, hogy elkallódjak.

Mivelhogy már tizenöt éves voltam, apám azzal védekezett, hogy már kiöregedtem az iskolából. A tiszteletes úr vállalta volna, hogy két osztály anyagát átveszi velem egy nyáron, és ősszel levizsgáztat belőle, és aztán már ott leszek, ahol a korosztályom. Mehetek tovább velük. Hiába volt minden, apám hajthatatlan maradt.

Így maradtam földhöz ragadt paraszt.

Az iskola építésének ügye nagy léptekkel haladt. A ránk következő nyáron már épült is. A tanyavilág népe szorgalmasan segitkezett mindenben. Fogatokkal hordták az anyagot össze. Volt, akinek ökör fogata volt, az azzal hordta a homokot, vagy amit tudott.

A tiszteletes úr ott volt mindég. Felügyelt, vigyázott, tanácsokat adott. Nem hagyta magára a híveit.

De a hívek is viszonozták, amivel tudták, a jóságát. Nem múlhatott el névnap vagy disznótor, hogy a tiszteletes úr ott ne lett volna. Elmentek érte lovas kocsival és elhozták és haza is vitték.

Megérdemelte.

A jó disznótoros vacsora után egy-két pohár vérpiros kadarka elfogyasztása jó kedvre derítette a társaságot, elnótázgattak éjfélig is.

A tiszteletes úrnak is volt nótája, amit el is daloltak sokszor. A nóta így szólt:

Én vagyok a döbrögeci kis béres,
Sárga csizmám a köpéstől de fényes.
Ha megrakom a szekerem ganyéval,
Bíró lyányát szemköszt köpöm bagóval.

Még egy tehén ökör lesz a világon,
Az én szemem nem akad meg a lyányon.
Rávágok a riska tehén farára,
Szeretettel gondolok a babámra.

Az iskola lassan felépült, szép világos, magas lett. Egy kis oltár füléke is készült benne, és egy rendes tanító lakás. Az iskola kész lett, a látogatások is jóval ritkábbak lettek. Csak istentiszteletet tartani vagy a hittant ellenőrözni, vagy ha beteghez hívták a tanyákra valakihez.

Egy másik tanítónőt véglegesítettek. Nem azt, aki eddig volt.

Mi továbbra is jártunk az ifjúsági estékre.

A petróleumlámpát gázlámpa váltotta fel. Jó világos, tiszta, szép iskola lett, sima új padok, és jó padló.

Mindez a tiszteletes úr érdeme volt.

Nem felejtették el a döbrögeciek soha.

Sajnos a háború a tiszteletes urat is megrémisztette, és a front elől elmenekült. Itt hagyta a híveit. A háború után visszajött volna, de a csengődiek nem fogadták vissza. Nem bocsájtották meg neki, hogy elment, hogy magukra hagyta őket. Pedig hát úgysem tudott volna segíteni semmit, senkinek. Esetleg elhurcolták volna a ruszkik. Hiszen tudjuk, hogy a pap az nagy ellenük volt nekik.

Emlékeit lejegyezte Varga Rozi, döbrögeci leány.

Háborús évek

Amikor én férjhez mentem 1941-ben, nagyon nehéz idők jártak.

Az én fiatalságom, s az én korosztályomé elveszett, elfújta a szél, a háború szele. Szomorú, szürke volt a falu, nem szólt a muzsika, nem voltak bálak, röpködtek a SAS-os behívók.

Esküvő után a férjem szüleihez, egy Isten háta megetti tanyára mentünk lakni. Ez a tanya, tanyacsoport mindenhez messze volt. Legmesszebb volt Dunapatajhoz, ahová közigazgatásilag tartozott, tizennyolc kilométerre. Örjegnek hívták. Agyagos, sáros vidék volt. Vizekben bővelkedett. A Kijós parton szépen sorban, kétoldalt voltak a tanyák. A Kijós közepén folydogált egy kis kanális, a partján kétfelől pudvás, vén fűzfák hajladoztak. Nekem szép, romantikus vadvíz-ország volt az Örjeg.

Abban az évben 1941 tavaszán kiöntött a Duna. És az Örjeget is elsöpörte a jeges ár. A tanyák víz alá kerültek. A népek állataikkal felhúzódtak a dombosabb részre, amit ők hegynek hívtak. Az árvíz három hétig volt vendég ezen a tájon. A tanyák közül több össze is rogyott, s amelyik állta is a sarat, az is megrogyott, a fala meggörbült, csak épphogy állva maradt. Mire az ár levonult a búzája mindenkinek kiázott, azon a nyáron nem volt aratás azon a vidéken.

Az árvíz elvitte a hidakat, átszakította a töltéseket, völgyekben, laposokon megmaradt a víz. Ott aztán maradt vissza hal is, ezért aztán ellepték a vízimadarak, ezért lett olyan szép vadvízország formája, ami olyan romantikus szép volt. Ha tavaszi hajnalon kiléptünk az ajtón a vízi világ koncertje fogadott, s elragadtatott. A békák kunkogtak, a teknősök fütyültek, a bíbicek sírtak, a szárcsák csipogtak, a vadkacsák lármásan veszekedtek, s a nap első sugaraiban, ahogy verték szárnyukkal a vizet olyan volt, mintha egy marék ezüst gyöngyöt dobtak volna fel s hullott volna vissza.

Tavaszi vasárnapokon beleültünk a férjemmel a ladikba, a ház előtt a Kijós kanálison. A fejünk felett összeboruló virágzó illatos fűzfák alatt lecsorogtunk a köröszt kanálisra és át a Keceli erdőbe. Az erdőbe is víz volt. Vagyis a nyárfa, fűzfa, s rekettyebokrok vízben álltak. Az erdő-széleken, s tisztásokon sűrű vízi repce virágzott. Sárga, illatos virága tele volt méhekkel, bogarakkal, s közte egy-egy zsombó tetején a repce letörve, sátornak megcsinálva. Ott volt a szárcsafészek.

Sok madártojást összeszedtünk és szép sárga tarhonyát csináltunk belőle.

Az erdő közt kis szigetecskén kikötöttünk, elfogyasztottuk a magunkkal vitt elemózsiánkat. Megfigyeltük a fekete varjút, hogyan építik a varjúvárost. Megbámultuk a vadcsibét, hogyan fut a víz tetején. Egy nyaláb virágot szedtünk és indultunk haza. Mire hazaértünk este lett.

A férjem halászattal foglalkozott. Bérelt vizei voltak és halászkártyája. Négyen voltak társak, és hálóval halásztak. Legtöbbször éjjel. A Duna-víz után sok volt a hal a vizekben. Az apósomnak volt egy kis vagyonkája, egy kis földje a tanya körül. Ott dolgoztunk a lakásért és a kosztért. Nem mertünk semmibe belefogni, nem mertünk vállalkozni, mert mindig a behívót féltük.

Oda a tanyákra is megjött néhány fiatalnak.

Egy éves házassági évfordulónk volt éppen, 1942. október huszonötödike, mikor a férjemnek megjött a behívó.

Azonnal mennie kellett Székesfehérvárra.

Szomorú, üres lett az életem nélküle.

Pár nap múlva levelet kaptam, hogy menjek el hozzá, mert búcsúztatják őket és viszik a frontra. Mindszent napján utaztam. Akkor már a laktanyájukba németek voltak, s ők ki voltak rakva házakhoz, pajtákba, kamrákba. Nehezen találtam meg a Csutora utcába egy pajtában.

Ott voltam akkor három napig.

Volt ott egy ismerőse, fiatal pár, őket megkérte nem adnának-e éjszakára szállást nekem. Nappal együtt voltunk, csavarogtunk a városban. Elmentünk a térre a szoborhoz, ahol búcsúztatták a frontra induló katonákat. Nagyon-nagyon sokat.

Szép kis csomagocskákat, cigarettát, süteményt osztottak a vonuló katonáknak és szem nem maradt szárazon. Ott mindenki könnyezett. Örökké tartó emlék marad.

Most is, meg mindig a katonát, ha hívták, annak menni kellett, s ha vitték, hát mit tehetett. Semmit.

Hogy érzékeltessem milyen lelketlen volt akkor is az, aki parancsolt, elmondok egy esetet.

Az egyik fiatal katonának, aki Fehérvár környékére való volt, szült a felesége. Kérte a följebbvalóját engedje el, hogy meglátogassa a gyermekét, mielőtt kimegy a frontra.

Nem engedték.

Szegény fiú elszökött. Reggel ébresztőre már vissza is jött.

Valaki elárulta és rögtön elítélték és felakasztották, a laktanya udvarban. A többieknek meg kellett nézniök. Így jár, aki elszökik.

Lelketlen, kövér, dölyfös papok voltak a bírák.

Volt a férjemmel egy bugaci fiú. Bukócki Miska, ez akkor nősült. Három napja volt nős, mikor megkapta a behívót. Neki is eljött a felesége és ő is három napig volt ott. Ez volt az egész. Az a fiú nagyon el volt keseredve.

– Hej, komám, mink nem jövünk onnan haza.

Mindig ezt hajtogatta. Csináltassunk fényképet, hogy legyen az asszonyoknak emlék rólunk.

– Nem, én nem csináltatok! Én visszajövök! – mondogatta az én férjem.

– Én vissza akarok jönni!

Talán ez segítette haza, ez az erős akarat. Onnan a pokolból. De a Miska nem jött haza tényleg.

1942. november 5-én indultak a frontra.

Az én gondtalan fiatalságomnak is egyből vége szakadt a férjem távozásával. Az aggódás, a szorongás egyből komoly felnőtté tett. Közben az anyósom is lebetegedett. Leterítette a bánat. Hiszen ő már tudta, mit jelent a frontra menni, mivel az apósom is oda volt az első világháborúba, sőt három évig fogságban is.

Az ő betegsége miatt minden aszonyi teendő az én nyakamba szakadt. Nekem kellett a hattagú családnak az ellátásáról gondoskodnom.

Nekem kellett sütni, főzni, teheneket fejni, libákat tömni, disznókat etetni. Ezt mind azelőtt az anyósom egymaga végezte. Láttam, tudtam, hogy csinálja, én is úgy. Eleinte kisebb-nagyobb hibával, de megcsináltam.

Fölhúztam az órát zörgőre és öt órakor keltem.

Viharlámpával beültem az ólba tömni. Mire kivirradt megtömtem a harminc libát. Akkor megfejtem a három tehenet. Volt egy nagy szarvú magyar tehén, az eleinte nem akart tejet adni, mert csak az anyósom fejte addig. Úgyhogy elég sok kritikát, macerát kellett eltűrnöm.

A kenyérsütés is elég nehéz munka volt a gyakorlatlan fiatalnak.

Én akkor csak húsz éves voltam. A férjemnek három lánytestvére volt. Az egyik már tizennyolc éves volt, de arra nem bíztak semmit. Lusta volt szegény. A másik tizenöt éves volt. Ő segített mindenben, vele megoszthattam a gondjaimat. A harmadik csak nyolc éves volt. Még akkor Dunapatajról nem járt ki postás, ezért mivel Kiskőrös közelebb volt hozzánk és volt ott egy ismerős boltos, nála szoktak az Őrjegiek vásárolni, megkértük, hogy a leveleinket oda címezhessük.

Megengedte. Így aztán, ha akárki bement Kőrösre, ha volt levél, akkor hozta.

A Farkas Karcsi elküldte. Közben az én gondolataim mindig ott jártak valahol Oroszországba. És szorongva vártam a levelet, a tábori lapot. Nem sok levelet kaptam. Karácsonyig talán négyet, és karácsony után elmaradtak a levelek. Két hónapig nem hallottunk hírt se felőle.

Kibírhatatlannak tűnő, hosszú idő volt a két hónap.

Én sehol sem találtam helyemet.

Két naponként mentem Kőrösre, hogy nem jött-e levél. Ilyenkor vettem mindig újságot, mert reméltem, hogy megírják az igazat. Most már tudom, hogy nem írták meg.

Volt akkor egy újság, úgy hívták, hogy Magyarfutár. Azt szoktam venni. Az egyik ilyen újságomnak a címlapján egy katona volt lefestve, amint őrségben áll. A háttér a havas orosz határ volt. Ez a festett katona nagyon hasonlított az én férjemre. Mintha csak ő lett volna. Az újságban volt egy vers is, ha jól emlékszem, valami olyan címe volt, hogy Levél a kedveshez. Nagyon szép vers volt. Esténként, ha visszahúzódtam a fűtetlen hideg, picinyke szobámba elővettem ezt az újságot, néztem a festett katonát, aki úgy hasonlított az én férjemre, és a pislákoló lámpafénynél százszor is elolvastam azt a szép verset. Jól kisírtam magam rajta. Álomba sírtam magam minden este.

Abban az időben, márciusban már lehetett hallani, hogy jönnek a sebesült katonák egész tele vonattal.

A nagynéném Kiskőrösön lakott, s ő mondta, hogy ott is áthaladt egy egész szerelvény tele sebesültekkel.

Akkor még csak csendben.

De nemsokára már a hangszórón hirdették Kiskőrösön, hogy szerelvény érkezik sebesültekkel, nem tudom, az egyes vágányra.

A vonat tíz órakor érkezik és tizennégy óráig áll az állomáson.

Akinek ismerőse vagy hozzátartozója oda van, az a vonaton keresheti, s érdeklődhet. Élelmiszert és italt is lehet vinni, a katonáknak.

És amikor a szerelvény beállt, már a kőrösi nép ott toporgott. Az asszonyok karján kosár tele frissen sült pogácsával, ropogós héjú friss kenyérrel, s hozzá egy-egy falatka kolbász.

A férfiak egy-egy bekötött üveg igazi vérpiros kadarkával, s decis poharakkal, nagyon-nagyon megható kép volt.

Sírtak a sebesült katonák a meghatottságtól és a népek a látványtól, ami fogadta őket. Nagyon siralmasak voltak.

Egy ilyen sebesülteket szállító vonaton a nagynéném rátalált az én férjemre. Ott volt a sebesültek között és Kalocsára vitték kórházba. Ez egy szombati nap volt.

Egy Őrjegi asszony bent járt Kiskőrösön boltba és a nagynéném üzente, hogy megvan a párom. Sebesülése nincs, csak elfagyott kezei, lábai.

Nem is tudom, hogy telt el az a hosszú éjszaka.

Reggel korán befogtuk a lovakat és elindultunk Kalocsára. Huszonkét kilométerre volt tőlünk.

Először a kórházba kerestük, majd az iskolákban.

Öt-hat nagy épületet összejártunk, az mind tele volt sebesültekkel. Végre a zárdába rátaláltunk.

Nem lehetett hozzá bemenni.

Az emeleti ablakhoz két apáca segítette oda, s fogta, míg pár szót váltottunk vele. Ahogy két kézzel kapaszkodott az ablakpárkányba a körmei feketék voltak. Kopaszra nyírva, lesoványodva, beesett szemekkel, kiálló arccsonttal csontvázra hasonlított, de élt. És ez megnyugtató érzés volt.

A lábai nagyon elfagytak. A sarkain a csontig lejött a hús. És az ujjai alatt is. Az ujjaiból pedig, a nagylábujjból egy-egy ízt a csontból is le kellett vágni.

Nehezen, lassan gyógyult.

Két hétig nem lehetett hozzájuk bemenni, mert megfigyelés alatt voltak.

Ez az idő is nagyon hosszú volt.

A zárdába apácák ápolták a sebesülteket. Mindent megtettek a javulásukért. Még az orvos is apáca volt.

Az épület másik szárnyába diákok voltak, ott is laktak, még francia lányok is, gimnazisták.

Mikor már egy kicsit javult a betegek állapota, a lányok még egy kis hangversenyt is adtak részükre. Szobáról szobára járva, szívhez szóló, szép dalokat adtak elő hegedűvel, csellóval. És a betegek sírva dúdolták velük azt a dalt, hogy:

Álmodó Tiszapart, szívem, lelkem odahajt.
Vár-e még ott rám az édesanyám?
Dalolsz-e még, kis dalos madár?

Szívszorítóan szomorú látvány volt.

Mert akkor még messzebbre valókhoz nem tudtak eljönni a hozzátartozók, mert a közlekedés még nem volt ilyen jó, mint most.

Nem volt autója senkinek, sőt még busz sem volt. Csak az egy vonat.

Én is kerékpáron jártam tavaszi sarakban, viharos böjti szelekben, a szélnek mindig szembe, negyvennégy kilométer oda-vissza.

De mentem minden héten.

Volt a zárdába egy kis színházterem. Vasárnap délután a diáklányok zenével, s tréfás kis jelenetekkel szórakoztatták a sebesülteket. Már amelyik el tudott oda menni. Emlékszem tréfásan eljátszották a Romeó és Júliát.

Egy láthatatlan mesélő mesélt, így:

A törékeny termetű Júlia könnyed léptekkel átsuhan a szobán…

És bejött egy jól megtermett magas, erős lány. Lépteit jól odaverte a padlóhoz, hogy csak úgy zengett.

És a mesélő mondta tovább:

A délceg termetű Rómeó döngő léptekkel jár a nyomába.

És ez egy kicsiny vézna kislány volt, aki mint kis veréb apró léptekkel szökdécselt a nagy erős után.

Ezen egy kicsit lehetett nevetni.

Mikor már a férjem botra támaszkodva bírt egy kicsit menni, vasárnapokon átmentünk az érsekkertbe.

Ez egy csodálatosan szép park volt. Tele virágzó fákkal, bokrokkal. Korán tavasszal már kezdte az aranyeső, utána a babarózsafa. Gyönyörű volt, azóta se láttam olyant. Szép nagy fa volt és a koronája csupa-csupa apró kis rózsa volt. Levele se látszott, csak a rózsa. Rózsaszín és fehér. Es aztán a labdarózsa bokrok, illatos jázminok és koszorúvirág bokrok. Később pedig az akácok, több féle volt belőle, és az olajfák, s vadgesztenyék piros és fehér gyertyaszerű virágaikkal. Csodálatos szép park volt.

Azt mondják már nem olyan szép, csak fák vannak benne. Azóta se jártam benne, pedig mindig szerettem volna elmenni úgy tavasszal megnézni.

Ennek már éppen ötven éve.

Az idő múlik, öregszünk és az emlékek sokszor úgy megrohannak, nem lehet tőlük szabadulni.

Le kell írni.

A mi fiatalságunk ilyen volt.

Tele szenvedéssel, küzdelemmel. Öröm, boldogság nagyon kevés jutott nekünk. De még így is a szerencsésebbek közé tartozunk, hogy a férjemet haza segítette a Jó Isten.

Abban a gyászos, szomorú időben az emberek Isten felé fordultak. Benne bíztak, reménykedtek. Hozzá folyamodtak, s hozzá könyörögtek. Akkoriban tele voltak a templomok áhítatos népekkel és akkor igazán szívből fakadt, s szakadt fel az ének, hogy:

Boldogasszony anyánk, régi nagy pátronánk…

Egyszer Kiskőrösön búcsú volt éppen és én is ott voltam. A templom zsúfolásig tele volt népekkel és a kóruson egy énekesnő orgonakísérettel egyedül énekelte, hogy:

Mi Atyánk Úristen ki vagy mennyekben.
Add, hogy hazánk újra szabad, nagy lehessen.
Milliók ajkáról esdő ima rebben:
Mi Atyánk, Úristen, ki vagy a mennyekben,
Add, hogy hazánk újra szabad lehessen.
Mi Atyánk, Úristen, tekints le a földre,
Egy bűnbánó szenved, térdel könyörögve,
Szárítsd fel a könnyet, vess véget a jajnak,
Nyújts reményt, bíztatást, annyi sok mártírnak.
Idegen rabságban sínylődő magyarnak.

Gyönyörű ének volt és döbbenetes hatása. Mindenki sírt, sokan pedig zokogtak.

Ezerkilencszáznegyvenháromban ősz lett, mire a férjem hazakerült a kórházból, s leszerelt.

Nehezen gyógyultak a fagyos lábai és lassan erősödött a legyengült szervezete. Hiszen a Don-kanyartól Lembergig [ma: Lvov] gyalog vánszorgott a térdig érő hóban élelem, ellátás nélkül, rettegve a repkedő golyók és robbanó bombák között.

No, de azért hála Istennek, és mi azt hittük naivan, hogy őt már biztosan nem hívják be újra. És akkor úgy éreztük, neki kellene vágni valami vállalkozásnak, a saját jövőnk építésének.

Az egyik nagybátyám hívott a tanyájára, Döbrögecre harmadosnak. Neki csak egy kislánya volt, és Kiskőrösön volt egy kis üzlete, nem bírt mindent ő csinálni. Minekünk ez, úgy láttuk, hogy megfelelne, így elvállaltuk.

Összefogtuk a kis motyónkat és mentünk. Ott álltunk már a kapuba, de a nagybátyám visszavonta az ajánlatát, hímölt-hámolt, hogy így meg úgy.

Mert jó szőlői voltak, azt sajnálta odaadni harmadába. Nekünk meg abból lett volna egy kis haszon.

Így aztán apám azt mondta, menjünk haza, majd lesz valahogy. És haza költöztünk az én szüleimhez, Döbrögecre.

A párom nem félt a munkától, szeretett dolgozni. Apámmal szántottak, vetettek, az állatokat is jól el tudta látni, gondozni. Tele volt az istálló jószággal. Lassan elmúlt a tél, kitavaszodott.

A háború nem enyhült semmit, kezdték az ország bombázását a repülők.

Itt szálltak el felettünk magasan, lassan, mély, terhes zúgással, és sok nagy csapat. Olyan volt, mint sok kis ezüst kereszt lett volna a magasba. Mikor elvonultak nemsokára hallatszott a bombák robbanása Pesten, Pest környékén, s nagyobb városokban.

Itt nálunk is lehetett érezni, mert még a falak itt is beleremegtek, s az ablakok. Mikor a terheiket ledobták, visszafelé alacsonyan, nagy sebességgel bőgve, nagy összevisszaságba vonultak felettünk újra.

Előfordult, hogy a légvédelem megzavarta a repülők vonulását, nem tudták terheiket ott ledobni, ahova szánták és akkor elpotyogtatták, ahol tudták. Így esett le Akasztón is három bomba, szerencsére a falun kívül az ácsi részen, a Bugylifalnak nevezett legelőn.

Olyan is történt, hogy lelőtték a repülőt, s még idáig elrepült, itt esett le az Újfaluba az égő repülő. Apám unokatestvérének a házára. Éjszaka volt, fölijedtek az alvók. A 20 éves fiú az ajtón kilépett és a nyakába hullott egy csomó égő valami, amitől meggyulladt a ruhája s haja.

Az utcán a ház iránt tócsa víz volt, mert előtte nap nagy eső esett. A fiú a vízbe meghempergett, de nemhogy eloltotta volna a tüzet, mert a tócsa tetején is benzin vagy olaj úszott, s az is tüzet fogott, égett a tócsa. És akkor a fiú futásnak eredt az utca végén a Feketeérbe, a vízbe. Mint egy fáklya égett, s futott egy négyszáz métert, mire odaért volna már összeesett. Nagyon-nagyon megégett. Belehalt. És akkor ott három ház égett.

A pilótának maradványa még hetek múlva is ott lógott az eperfán néhány vasdarabbal a repülőből, ami maradt.

Jöttek, jöttek a repülők, hullottak a bombák az országra, szét voltak már bombázva a vasút állomások és sok egyéb.

Akkor is bombáztak májusban, mikor a fiam született.

Egyik nap megszületett, másnap megjött az apjának a behívója. Azonnal menni kellett volna. Ez egy szombati nap volt, és a család úgy határozott, hogy nem megy el addig. Vasárnap elvitték a kétnapos, pici gyereket megkeresztelni, egy kicsi ünnepséget rendeztünk a keresztszülőkkel és csak hétfőn indult el Fehérvárra.

A bombázások miatt nehezen, sokára ért oda, a csapatot már elindították a frontra így ő visszamaradt, hazajött. Egy hétbe telt mire hazajött.

Abban az időben Döbrögec jó, szép kis tanyavilág volt. Nem messze a falutól Akasztótól. Fával szegélyezett, nyílegyenes dűlőutak mentén gondozott, szép szőlők, tele gyümölcsfával. Illatos akácok és lombos eperfák árnyékában megbúvó rendezett, szép tanyák voltak. Testvérség, rokonság volt mindenki mindenkivel. Szorgalmas, dolgos emberek éltek ott, békében, szeretetben.

De most a bombák egyre csak hullottak.

A rémület nőttön-nőtt.

A front nagyon gyorsan közeledett.

1944-et írtunk.

Ezen a nyáron gazdag, jó termés volt mindenből. Gabonából is, szőlőből is.Minden szőlővessző roskadozott a termés alatt, annyi volt rajta. Talán a Jó Isten így akarta feledtetni a háború közeledtét és a miatta érzett rémületet.

Lassan közeledett az ősz.

A férjemnek újra megjött a behívó és azonnal menni kellett Fehérvárra. Szeptember közepe volt, a fiam négy hónapos.

Október közepén apámnak is megjött a behívó, pedig ő már negyvenkilenc éves volt. Őt föl se öltöztették a saját ruhájába lett katona.

Így magunk maradtunk három nő. Én huszonkét éves voltam a pici gyerekkel. Anyám negyvenkét éves és a húgom tizennyolc, és az öcsém, aki tíz éves volt. Így azt hiszem érthető, hogy nagyon féltünk, mert a ruszkikról csak rosszat lehetett hallani, jót nem.

Csodálatosan szép, meleg ősz volt akkor. Jó idő, igazi vénasszonyok nyara. Pókhálók úsztak a levegőbe, úgy nevezett bikanyálak. Apró kis pókok utazgattak ide-oda rajtuk.

A határ tele volt szüretelőkkel, és akkor a dűlőn rohant egy kerékpáros futár, néhol megállt megverte a dobot, a népek meg hallották, közelebb mentek kíváncsian, hogy mi a hír.

A hír az volt, hogy mindenki menjen haza, mert menekülni kell nyugatra a front elől. Háromnapi élelmet és meleg holmit, takarót vigyen mindenki magával.

És ment haza mindenki, otthagyott csapot-papot. Kiürült a határ.

De, úgy tudom nyugatra azért nem indult el senki.

Másnap újra csak folytatták a szüretet.

Még ilyen csendes, rémült szüret nem volt azelőtt soha, mint akkor. Azelőtt vidám, derűs szokott lenni a szüret. Tele kacagással, dallal, gyermekzsivajjal. Olyan ünnepszámba ment azelőtt a szüret.

De, most a futár többször is végigjárta a dűlőket, s verte a dobot, hogy meneküljünk nyugatra.

De, hogy meneküljünk, háromnapi élelem meddig tart, s mi lesz, ha elfogy. Én hogy menjek a pici gyerekkel, és az istálló tele volt jószággal, azokkal mi legyen. Nem tudtuk eldönteni, mi legyen velünk.

Mégis úgy határoztunk, hogy maradunk lesz, ami lesz.

És a front gyorsan közeledett.

Esténként az ágyúzás, mint halk moraj ide hallatszott már, és az ég alját félkör alakban a keleti oldalon torkolattüzek villanásai világították meg. Olyan volt, mintha nagy vihar közeledne, s az ég villámlana. Szorongva gondoltunk a két katonára, akik valószínűleg ott vannak az ágyútűz alatt.

Ebben az időben katonák vertek tanyát a Farkas-tanyánál, ami légvonalban nagyon közel volt hozzánk.

Egyik reggel kenyeret sütöttünk és egyszer csak látjuk ám, hogy katonák vonulnak kis csoportokba itt is, ott is. A mi tanyánkhoz is bejött egy kis csapat magyar katona.

Az egyiknek a fején volt fehér kötés, a másiknak a karja volt felkötve, a harmadik a lábára sántított. Piszkosak, s fáradtak voltak. Valószínűleg éhesek is. Anyám kivette a kenyeret a kemencéből, keresztet rajzolt rá, megszegte és karézta a katonáknak

Én a tejeskannát hoztam és pohár tejet öntöztem nekik.

Lavór vizet, törülközőt is adtunk, hogy mosakodjanak, de azt nem fogadták el, mert menniök kellett. A tejet megitták, a kenyeret majszolták és mentek tovább.

És a kövesúton is vonultak a magyar katonák a falu felé, vagyis Pest felé. Szekerek és ágyúk, fegyverek zörögve, csattogva, odahallatszott hozzánk a tanyára.

És akkor feltűnt az égen két repülő, olyan duplaszárnyú és a vonuló katonákat meggéppuskázta. Már elérték éppen a falut, és akkor néhányan megsebesültek és haltak is meg. Kézigránátot is dobtak a repülőről, ami egy katonát szétvágott, szerveit felmázolta az egyik ház falára. Lovat is, szekeret is eltaláltak. Ló is pusztult el.

Nagy volt a riadalom, és néhány halott kikerült a temetőbe.

És akkor délután míg a magyarok megeresztettek néhány ágyúgolyót délnek, a Farkas- tanyától, majd ők is elvonultak.

Mi döbbenten tettünk, vettünk a pillanatnyi csendben éreztük, hogy most már itt van a front a közvetlen közelben, és nem tudtuk, hogy mi lesz velünk.

Alighogy elláttuk az állatokat estefelé, velőtrázó csattanással megérkezett az el- ső ágyúgolyó. Szétfröccsentek a repeszdarabok. De már jött is a másik, s a harmadik. Mind nagyon közel a tanyához. Behúzódtunk a szobába, mert bár csináltunk magunknak bun- kert, de már nem volt rá idő, hogy oda bújjunk. Így aztán a szobába a földre teriget- tük az ágyneműt és arra lefeküdtünk.

Csodálatos, szép, holdvilágos éjszaka volt.

Ha elcsattant egy lövedék édesanyám, meg az unokatestvérem, aki véletlenül ép- pen nálunk volt és itt szorult a lövések miatt, kinéztek, nem érte-e találat az istállót, ólat.

Reggel mikor kivirradt, akkor láttuk, hogy mennyi lövedék hullott a tanya köré. Éppen a tűz alatt voltunk.

A tanyához közel egy barackfát tövestől fordított ki. Egy másik nagy barackfának egy nagy vastag ágát lenyírt. Egy öreg körtefát kettéhasított a repesz. Az ablak előtt álló eperfának is lenyírt egy vastag ágát, ami a tetőre esett, s eltörte a cserepeket.

Valakinek a kutyáját is eltalálta a tanya közelébe, ott múlt ki.

Éjjel két óráig tartott a csata. Mikor kimerészkedtünk, a falu szélén a Beszedics tanyánál égett a szalmakazal, a lángok az egekig csaptak. November elseje, Minden- szentek napja volt akkor.

A faluba is a Fő utcán az egyik háznak az elejét bevágta egy lövedék, ott nem talált senkit. Bentebb a falu közepén egy ember mászkált az udvaron, őt eltalálta egy golyó, s meghalt. Oda nem messze egy asszony is vizet mert a kúton, őt is eltalálta egy golyó. Ő is meghalt.

A ruszkik, mikor beértek a faluba a Fő utcán minden házhoz bevonultak, katoná- kat kerestek. Az egyik háznál két idős ember lakott. Oda is bementek a ruszkik. Az idős asszony nagyon elkezdett jajgatni, a ruszki vigasztalta, hogy ne féljen, de az idős úgy meg volt rémülve, nem bírta abbahagyni a jajgatást. A ruszki megkapta a puskát és le- lőtte. Az idős ember a felesége mellett ült, az ő térdébe is jutott egy golyó.

A front aránylag gyorsan átment rajtunk, csak az a baj, hogy Soltnál megakadt. Földvárnál.

A Dunaföldvári hidat a németek felrobbantották és az oroszok pontonhidat építtet- tek, hogy át tudjanak kelni a Dunán. Ott sokáig négy vagy öt hétig állt a harc.

Addig Akasztó volt az oroszok éléskamrája. Innen hordták a vágó állatot, marhát, disznót, baromfit és elhordták a bort is. Összeszedték a mozogni képes embereket, ha öreg volt, vagy gyerek nem számított, kellett a hídépítésnél.

Ami igavonó állat volt ló vagy ökör, az mind kellett oda. A csellengő ruszkik meg a faluba a nőket hajkurászták. Ha idős nagypapa vagy fiatal fiú védeni próbálta lá- nyát vagy testvérét, annak a mellének szegezték a fegyvert, úgy tartották sakkba. Nem lehe- tett ellenük semmit sem tenni.

Az volt a legbiztosabb, ha elbujkáltak a nők, hogy mégiscsak ne lássa egy ruszki se. Nehéz volt az is. Bújtak is a nők, minden lehetséges és lehetetlen helyre. Szalmaka- zalba vájt lyukba vagy kukoricaszárral körülrakott gödörbe, amit bunkernak hívtak.

Vagy kamrasarokba állított sütőteknő mögé és kaminba, a szénvonó és a kemence söprésére használt seprő mögé. A szüret idején használt fakád alá is leborítottak két-három lányt.

Mi is bujkáltunk előlük, hogy ne is tudják hogy vagyunk.

A testvéremet befalaztuk az ólpadlásra.

Volt úgy, hogy egy éjszaka és egy nap ott kucorgott, mert nem sikerült leengedni, olyan nagy volt akkor a forgalom nálunk ruszkikból. Akkor már anyámnak is el kellett menekülni, ott hagyni a házat.

Mi akkor az újszőlőbe, egy düledező gunyhóban éjszakáztunk, egyszál ruhába, ahogy el sikerült lépni. Vizes szárkévéket terítettünk a földre azon gugyorogtunk.

A kicsi gyermekem még szopott, csak az volt a baj, hogy nem ettem, tejem sem volt. Nem volt mivel tisztába tenni, a kötényeinket tettük alá. Reggel mikor megvirradt a nagynéném sült tököt küldött az unokatestvéremmel, s azzal etettem meg a gyereket is.

Csak másnap estefelé sikerült anyámnak hazamenni akkorra elment a banda.

És akkor leengedte a húgom a padlásról.

Összeszedett a gyereknek néhány holmit és némi élelmet és bejöttünk a faluba a nagymamához, aki az egyik nagybátyámmal lakott együtt. És akkor anyám szomorú hírrel jött, hogy mindenünket elvittek a ruszkik, a ruháinkat mind egy szálig, a koca bárányt, malacot.

Másnap délután anyám újra kiment, akkorra a két fiatal ökrünket agyonlőtték az istállóba, meg a kis borjút. Két tehén volt még, meg voltak nagyon rémülve, azokat átvezették a nagynénémhez. De utóbb onnan is elvitték őket. Két éjszakát töltöttünk a nagymamánál, de oda is bezörgettek éjjel a ruszkik.

A földön pokrócokon, nagykendőkön feküdtünk sorba, két pici gyerek volt, mert a nagybátyámnak is volt egy akkora, mint az enyém. Zseblámpával ránk világítottak végig. A nagybátyám gyereke nagyon tudott bömbölni szerencsére, így elmentek.

Sajnáltuk, féltettük a nagybátyámat, mert ő egy rokkant, sánta ember volt, így jobbnak láttuk, ha elmegyünk onnan. A Fő utcán azt a házat, aminek az elejét bevágta az ágyú, az András bácsi odaadta, menjünk oda lakni.

Az egyik szoba nem sérült meg, azt lehetett használni. És ő nem ott lakott, s hogy ne hurcoljanak el mindent, így örült, hogy oda mentünk.

Picinyke szoba volt. Egyik sarkát elfoglalta a búbos kemence és falból épített tűzhely. Mi teleraktuk fekhellyel és sokan oda költöztünk. Voltunk tizenegyen gyerekek, s nők. Az unokatestvérem megsebesült az orosz fronton, ő olyan lábadozó volt, ő volt velünk férfi.

Egyszer oda is bezörgettek az oroszok éjjel, s ahogy ajtót nyitott nekik az unokatestvérem, valami nyolc vagy tíz nagy, magas katona benyomult. Fekhelyek szélére, kemence padkára leültek. Zseblámpával körülvilágítottak bennünket, vizet kértek, a nagynéném kiszolgálta őket vízzel, elszívták az unokatestvérem cigarettáját, kicsit megmelegedtek és elmentek.

Nagy volt bennünk az ijedtség. Nem tagadom, nagyon féltünk tőlük.

Ez a kis ház a Fő utcán volt, a Fő út mellett, ahol most a Művelődési ház van, azon a részén a falunak. És sokszor éjszakánként ott vonultak az oroszok a front után.

Az egyik éjjel órák hosszat gyalogosok, másik éjjel ponyvás teherautók tele katonával vonultak a falun keresztül a frontra. És a front még sokáig tartott Soltnál, Földvárnál.

A ruszkik pedig garázdálkodtak tovább. A temető megetti utcán az egyik ember védte volna a lányait, a ruszki fegyvert fogott rá, az ember nem ijedt meg a fegyvertől, elkapta, el akarta venni tőle. Dulakodtak és a fegyver elsült és a golyó az oroszt találta el, meghalt.

Jöttek az oroszok százával, összeszedték az embereket a szomszédból is és vallatták őket.

De az a szegény ember megmondta, hogy egyedül ő a bűnös más nem. És akkor őt összeverték félholtra, meg a kamasz fiát is és elhurcolták őket. Az ember az biztosan meghalt. A fiú sok idő múlva hazakerült. De még a házat is büntették a ruszkik. A bútorokat összetörték és tüzet raktak belőle a házba, a ház is leégett. Az asszony és a lányok elmenekültek, nem találták meg őket, pedig keresték.

Főleg a falu szélén és a tanyákon garázdálkodtak legjobban, ami messzebb esett a parancsnokságtól.

Mi sem tudtunk a tanyán megmaradni semeddig, pedig többször is próbálkoztunk. Anyám meg a nagynéném többször is ki-kimentek élelemért, tüzelőért. Kenyeret is ott sütöttek. Akkor már estefelé kimentek, és ha csend volt, akkor elővették az elrejtett kis lisztet és este bekovászoltak és hajnalba kisütötték a kenyeret, s hozták be a faluba.

Hát igen a saját hazánkba és falunkba is menekültek voltunk, és nem voltunk biztonságban. Az orosz katonákkal meg volt a kalandunk, mind a hármunknak külön-külön is, de a Jó Isten megőrzött minket, megmentett tőlük, nem gyaláztak meg egyőn- ket sem.

A front még mindig ott állt Soltnál és úgy ért ide a Karácsony.

A karácsony szomorú volt, mint a háború. A falu tele volt orosz katonával. A népek nem mertek az utcára menni és főleg a nők nem. Így templomba sem ment senki. Karácsonyra hazajött a férjem. Tokajnál voltak már, a Kárpátoktól idáig hátráltak.

És akkor már a Szálasi átvette a hatalmat, és úgy mondták, hogy jobb sora lesz ezután a magyarnak. De a kilátások nem azt mutatták. Indult a csapat Tokajról is tovább nyugatra. Már akkor felbomlott a hadsereg. Többen is úgy gondolták, hogy nem mennek nyugatra, ott se lesz jobb, a háború ott is utoléri őket. Ami igaz is lett. És így az én férjem is hazafelé vette az irányt. Két hétbe tellett mire gyalog hazaért.

Anyámnak egy kicsit jobb lett, nem neki kellett a ruszkikat kiszolgálni a borral. Volt férfi a háznál. Az igaz, hogy akkorra már bor nem sok volt. De mi a húgommal továbbra sem mertünk mutatkozni. A férjem nem sokáig volt itthon, mert neki is el kellett menni Révbérre a hídépítésre közmunkába. Ott is volt két hétig. És onnan se lehetett másként eljönni, csak úgy, ha elszökött.

Az volt a jó, hogy akkor is nagyon enyhe tél volt. Fagy alig-alig volt, és a csapadék is inkább csak eső volt. Hó csak valamikor január végén volt, és csak kevés.

Negyvenöt, január vége, február eleje volt már, mikor a front megmozdult, az oroszok átkeltek a Dunán. Mi is kimerészkedtünk a tanyára, úgy tűnt, hogy már nincs olyan nagy mozgás, csavargás. Mert hát nem is volt már semmi, amiért azelőtt jártak ide. Elvitték már a lovainkat, a marháinkat, a bort mind egy szemig. Egy százhúsz lite-

res kishordót ástunk el a szőlő közé, az maradt meg. És mivel, hogy már nem volt semmi, így ritkábban jöttek.

A szomszédunkba lakott az egyik unokatestvérem a családjával. Ekkorra ő is haza jött a katonaságból. Az én férjemmel együtt fogadták a ruszkit, ha jött. Ebben az időben még két csavargó katona ott tanyázott az egyik idős gazdánál, aki tudott velük beszélni, mert az első világháborúban hét évig volt orosz fogságban.

Az egyik, egy alacsony, sötét bőrű, mongolos kinézetű gyerek, hozzánk is eljött sokszor. De fegyvere nem volt, így nem volt veszélyes. Mi nők eltűntünk a szeme elől azért. A két férfi – a férjem meg az unokatestvérem – előzékenyen fogadták, leültették az asztal mellé. De ha valamit fölvett az asztalról, például az ottfelejtett bicskát, vagy cigarettatárcát, azt szép gyöngéden kivették a kezéből. És mivel mást nem tudtak oroszul, elmondták párszor, hogy „hárásó", „szpaszíba". Így a ruszki hamar megunta a társalgást és elment.

De nem így máshol.

Az egyik tanyánál fölmentek a padlásra és a rozsot összekeverték napraforgóval és telerugdosták kukorica-csutkával. A nagy lakodalmas cserépfazekakat összetörték. A rézlemez permetezőkannát tőrrel összeszurkálták.

A másik tanyába terhes volt az asszony, azt este kicimbálták és levetkőztették meztelenre, hogy megnézzék tényleg terhes-e.

Úgy hogy az emberek megsokallták, bementek a faluba a parancsnokságra, bepanaszolták őket, a csavargókat.

A két ruszki ekkorra már lovat, szánkót szerzett és éppen beállt nálunk az udvarba, hogy még mit akartak, azt nem tudtuk meg. A három vagy négy ember is éppen akkor ért oda a faluból, csukták be a kaput, hogy innen sehová sem mehetnek, mert jön értük a készültség.

De a kis mongol megtáltosodott és előkapta a tőrt és ment neki az embereknek. A Török Pali bácsinak – akinek a feleségét levetkőztették – a karjába belevágta a tőrt, azt nagyon megszúrta, erősen vérzett.

És ment neki a többi embernek is, de azok sem hagyták magukat, védekeztek és utóbb leütötték, ártalmatlanná tették.

Az egész dolog pillanatok alatt történt, mi csak álltunk földbe gyökerezve, kétségbeesve, mi lesz most. Mert a másik sarkon fordult árkon-bokron át menekült, itt hagyta társát.

Mi könyörögtünk az embereknek, nehogy agyon üssék itt nekünk, mert akkor nekünk is végünk. Hát nem is ütötték agyon szerencsére, csak egy kicsit lett véres a feje. Saját lábán vitték befelé a falu felé a parancsnokságra.

Ez délelőtt történt, délután átjött az egyik szomszéd, jó ittas volt. Figyelmeztetett, hogy meneküljünk, mert jönnek az oroszok sokan, szedik össze az embereket, akik az oroszt megverték.

Könyörögni kellett a férjemnek, meg az unokatestvéremnek, hogy menjenek valamerre, ne találják itt, mert elviszik őket.

Nagy nehezen, mert hát ők nem ütötték.

De ezt nem tudjuk nekik megmondani, rábeszéltük, elmentek.

Nem sok idő múlva, látjuk ám, hogy csakugyan jönnek a ruszkik, de annyian, mint égen a csillag. Mint mikor a hangyabojt megpiszkálják, és gomolyognak a hangyák, futkosnak, olyan volt. Minden tanyába, minden helységbe, még a kútba is belenéztek.

És már mi is meg voltunk nagyon rémülve, mi lesz most. Mi is menekülésre fogtuk a dolgot. A ház takarásába elindultunk. De nem jutottunk több mint kétszáz métert, már ott is voltak. Utánunk lőttek és kiabáltak:

– „Sztoj!"

Megálltunk, mit volt mit tenni, megindultunk visszafelé.

– „Davaj-Davaj!" – kiabáltak.

Ahogy ballagtunk vissza, a ház sarkánál négy-öt ruszki között ott állt a kis mongol is. A fején kötéssel. Mikor én odaértem, rám mutatott, s valamit mondott, engem megállítottak, a többieket beterelték a lakásba, az ajtó elé fegyveres őrt állítottak, és még az ablakon sem lehetett kinézni, mert a fegyver csöve mindjárt ráirányult.

Engem pedig két fegyveres bekísért a kis kamrába.

Ez azelőtt apám műhelye volt. Ott szokott fúrni-faragni.

Mikor én beléptem már négy-öt ember ott volt. Az is, akinek a karját megszúrta a mongol. Nekem a hátamon batyuba ott volt a kisfiam.

Egy kis idő múlva szóltam a Török Pali bácsinak, hogy tényleg tud velük beszélni. Azt mondta:

– Igen.

– Hát akkor legyen, szíves szóljon nekik, hogy legalább a kisgyereket engedjék meg bent letenni, mert itt van a hátamon.

Ahogy a Pali bácsi megnyitotta az ajtót, fegyverek csövei irányultak ránk.

Mondta nekik mire kértem és kiengedtek.

Akkor már az egész udvar tele volt orosz katonákkal. Körülfogtak belenéztek a batyuba és sopánkodtak, csodálkoztak. Nagyon sokan voltak. Már akkorra jól beesteledett, egészen sötét volt. És akkor beengedtek a lakásba. Jöttek utánam sokan, ami csak befért a lakásba, voltak vagy húszan.

Köztük volt a bekötött fejű is és volt velük tolmács is.

Ez egy kicsit megnyugtató volt. Anyám levette a hátamról a gyereket, letették a heverőre, és bontogattam ki a párnából, nagy kendőből, s ahogy megfogtam a kezét, kipirulva felpattant és rájuk nevetett, a ruszkikra.

Kilenc hónapos volt akkor. És az oroszok is mosolyogtak a gyerekre.

Halkan beszélgettek. Mosolyogtak. Tőlem azt kérdezték: – Van-e férjem és hogy hol van?

Mondtam, hogy:

– Van, de katona.

– És mióta katona?

Mondtam, hogy:

– Fél éve.

És még azt kérdezték:

– Miért bujkáltam én is a mongol elől?

– Hát mert féltem tőle, csak azért.

És akkor a katonák mind a bekötött fejűhöz fordultak, úgy éreztem macerálják, csúfolják, kinevetik.

Majd lassan kivonultak a szobából.

Egy darabig mozdulni sem mertünk. Nem is bírtunk, mert az ijedtség most ütött ki rajtunk. Reszkettünk félelmünkben. Szó nélkül hallgattuk a kintről beszűrődő zajokat. Teherautó érkezett, arra pakoltak. Zörögtek, zajongtak jó sokáig.

Majd egyszer csak csönd lett.

Anyám lassan kimerészkedett, kinézett, és szólt örömmel, hogy elmentek.

Az egész udvar, s a kiskamra is üres volt. Elvitték az embereket is, akiket összeszedtek. De a Török Pali bácsin kívül a többi mind ártatlan volt. A Pali bácsinak meg a karja, s a karján a szúrás volt a bizonyíték, hogy az orosz kezdte a veszekedést. Így aztán másnap elengedték őket haza.

De nekünk újra menekülni kellett.

Nem mert anyám sem kint maradni a tanyán. A férjem sem maradhatott, mert hátha még keresik őket.

Alig vártuk, hogy reggel legyen és mentünk. Anyám meg a testvéreim vissza a faluba, a picike szobába. Engem a férjem elvitt Tabdira a nagynénjéhez. Tabdin nem volt olyan nagy ruszki járás, mint nálunk.

Ott voltam a kisgyerekkel több, mint két hétig. Tabdin a rokonok este levetkőztek, nyugodtan ágyba feküdtek, nem úgy, mint mi. Mi azóta, hogy a ruszkik bejöttek csak ruhástól mertünk lefeküdni, mindig menekülésre készen legyünk.

Egyszer a szomszédba ruhástól feküdtem le a kisgyerekek közé, a szomszéd emberrel bejött egy ruszki váratlanul a lakásba. Engem fölismert, hogy nem vagyok gyerek és kiszúrt magának. Mondtam a szomszédnak (tudott kicsit tótul), hogy elmegyek vele, várjon, majd felöltözöm. Közben az egyik kisgyerek zárja ki az ajtót, s hagyja nyitva, a többivel ne törődjenek, lesz, ami lesz. És amikor az ajtó már nyitva volt, kezembe vettem a csízmámat, kiosontam a ház takarásába. Futottam, futottam mezítláb a bokáig érő, kis, fagyos hóban egy kilométerre a nagynéném tanyájáig.

Ott húztam fel a csizmámat, és fene tudja, nem is fázott a lábam, nem éreztem. Tabdin a rokonok nyugtatgattak, ne féljek. Egyek, igyak, aludjak nyugodtan, nem kell félni.

De hiába az idegeimbe benne volt a félelem nagyon, nagyon.

A férjem nem volt mindig velünk Tabdin, csak néha meglátogatott. Az ő szülei is egy mindentől távol eső tanyán laktak. Elment hozzájuk, megnézte, hogy ott mi a helyzet.

Ott sem volt olyan ruszki járás, mint nálunk. Ott még maradt tehén is és ló is. Így az egyik rokon fiúval befogtak egy lovat szánkóba, mert régen volt egy kis hó, és elindultak értem Tabdira.

Útba ejtették Döbrögecen a mi tanyánkat is, hogy mi a helyzet. Mikor az udvarba értek lövés dördült a lakásba, de már az ajtóban meg is jelent egy katona, nyakába géppisztollyal és egy sorozatot megeresztett a szemben lévő melléképület elejébe, porzottak a lövedékek.

A férjem leugrott a szánkóról és futott be a lakásba, mert nem tudta, csak sejtette, hogy valami baj van. És anyukám reszketett, mint a nyárfalevél. Mikor meglátta a férjemet, kitört belőle a zokogás, és mondta, hogy édes fiam, de jó, hogy ideértél az utolsó percbe, mert nem tudom mi lett volna velem, és mutatta a falba a golyó nyomát, amit a feje felett lőtt és a következőt lehet, hogy nem a falba lőtte volna. Mert mérges volt, hogy nem bírt el vele, anyámmal.

Anyám kiment azon a napon, mert úgy gondolta nincs már veszély, és egy csavargó orosz katona váratlanul meglepte.

Hát csak nem lehetett még megmaradni a tanyán.

A feltört, magára hagyott tanyából, gonosz emberek, tolvajok mindenüket elhordtak. Elvitték az új zománcos sparheltüket, a lisztes ládát, a káposztás hordót, tele savanyú káposztával, és apám szerszámait a műhelyéből, baltákat, fűrészeket, gyalukat, ráspolyokat, reszelőket, még a polcról a kaptafákat is. Pedig azokat nem gondolom, hogy az oroszok vitték volna el.

Anyám kicsinyke, sovány asszony volt, de nagyon erős.

Az egész család gondja, baja mind az ő vállát nyomta. Az ő gondja volt az élelmezésünk is. Én azt sem tudom még ma sem, hogy miből s mivel éltünk és mit ettünk. Ő mindent elintézett és mindenkit eligazított. Mindnyájunkra gondja volt. Azon kesergett, meg mi is, hogy Apám még mindig nem került haza, és nem tudtunk róla semmit. Pedig már a februárnak is vége volt. Márciusban már a szőlőben megkezdődött a munka. Ha az idő jó volt, a férjem a gyümölcsfákat tisztogatta, a szőlőt metszegette. Anyám is kiment hozzá és segített neki.

Egyik nap Anyám ment ki a tanyára reggel korán, nekem is mondja, hogy én is kimehetek, már napok óta nem láttak ruszkit, és már sokan vannak a határba, dolgoznak a szőlőbe mások is.

– Jó, majd ha a gyerek fölébred, majd megyek.

És mentem. Hátamra vettem a batyut, benne a gyerek és ballagtam kifelé. Az idő jó tavaszias volt, a nap langyos melegen sütött. Mikor már közel jártam a tanyához látom, hogy egy féderes kocsi, hintó, előtte két ló, a bakon egy katona vágtat be a mi tanyánkhoz. Megálltam a bokrok között, a szalmakazal mellett, hogy megvárjam, míg elmegy.

És egy kis idő múlva lármát, kiabálást hallottam, majd lövést, majd zörgést, csörömpölést és újra lövést, egy sorozatot. És egyszer csak látom, hogy amott megy a kocsi a katonával a szőlőkön keresztül.

És akkor sietve mentem be az udvarba, hogy lássam mi történt.

Akkor húzták ki a Kis Jani bácsit a kamrából félájultan, az alkarját átlőtte egy golyó, és az idős sógorunknak a lapockáját súrolta. Két sebesült lett.

Kiderült, hogy négy vagy öt ember összejött. Egynek, valakinek megmaradt egy ökre és azon tanakodtak, hogy kellene befogni, és egy-egy kis földet megszántani, s krumplit vetni lehessen.

És akkor ért oda az orosz.

Valami kellett volna neki, ment a kamrába, az emberek utána, ettől megijedt, visszalépett, lekapta a válláról a fegyvert rájuk fogta, az embereket bezavarta a kamrába,

azok becsukták az ajtót, és az orosz lőtt az ajtóra. Majd a kocsira lépett és a szőlőn keresztül elment egy kétszáz métert, ott megállt és még egy sorozatot visszalőtt a géppisztolyból. Az ajtó iránt állt a két ember így sebesültek meg.

És a Kis Jani bácsi karja nagyon sokáig fájt, mert fertőzést kapott, megfeketedett, begyulladt. Orvos nem volt akkor a faluba. Később menekült ide valahonnan egy orvos, az gyógyította meg.

De majdnem úgy járt, hogy le kell vágni a kezét.

Az orosz pedig elvágtatott a szőlőkön keresztül az iskola irányába.

Az iskola szomszédjába, a nagy út mellett egy tanyába lakott egy fiatal asszony a tizenöt éves lányával, s a lány tizenhét éves barátjával, az Ujvári Gabival.

Mikor meglátták a vágtázó oroszt, az asszonyok elrejtőztek. A Gabi az udvaron téblábolt. Az orosz, mikor odaért, megállt, odahívta magához a Gabit, és a géppuskából beleeresztett egy sorozatot, és mint aki jól végezte dolgát, elvágtatott a kövesút irányába.

Anyám éppen arra járt, ő hozta a hírt, hogy a Gabi azonnal meghalt.

Döbbenten álltunk az események hatása alatt, és azt hittük már soha nem lesz vége ennek a háborúnak.

Hát egyszer csak vége lett.

Lassan teljesen kitavaszodott a szőlők újra megteltek emberekkel. Ment a nyitás, metszés, dolgozott a nép újra.

Sokszor láttunk kisebb csoportokat két-három embereset, amint szökelltek hazafelé, otthagyva a katonaságot. Nem volt már gazdája a katonáknak. A parancsnokok léptek le elsőnek. Így aki nem esett fogságba, az iszkolt haza, ki erre, ki arra.

Mi is kiköltöztünk akkor már a tanyára végleg.

Megköszöntük az András bácsinak, hogy egész télen megtűrt bennünket. És mentünk.

Lassan közeledett a Húsvét. Kis darab földet a tanya körül, s a szőlő végén megástunk, hogy egy kis krumplit tudjunk vetni.

Nagyszombat volt, Anyám az ünnepre készülődött és a kisgyerekkel meg a tízéves öcsémmel otthon maradt, mi hárman elmentünk krumplit vetni, kicsit távolabb.

Mikor megjöttünk anyám azzal fogadott, hogy itt járt a Miklós. Az a kis mongol, akit az emberek nálunk leütöttek.

– Ó, hát mit akart, hát már csakugyan nem lesz soha vége?

Kisült, hogy azért jött, hogy elköszönjön, mert vége a háborúnak és mennek haza. Úgy látszik, miránk nem haragudott, azért, hogy ott ütötték le, de mi nagyon megittuk annak a levét.

Elmúlt a Húsvét.

Szomorú és szegényes volt. Nem éreztük az ünnep kellemes hangulatát. Azelőtt békeidőben Akasztón nagyon nagy ünnep volt a Húsvét. A színtiszta katolikus falu apraja-nagyja ott volt a feltámadási körmeneten. Egy jó nagy kört került a körmenet és azon mindenki ott szeretett lenni.

A nagylányok lobogókat vittek és vitték a húsvéti gyertyát. És szállt az ének, több száz torokból, hogy:

„Aleluja örvendezzünk, Krisztus Jézus feltámadt…

De most csend volt és szomorúság. Talán pap sem volt a faluba. És még majdnem minden családból hiányzott valaki. Apa vagy fiú, vagy sógor, koma, jó barát.

És még a rémület is nagyon benne volt a népeknek az idegeibe.

Nem volt kedve senkinek sem énekelni, hogy: „Alleluja, örvendezzünk". A Húsvét elmúlt.

A melengető napsugár virágba borította a gyümölcsfákat. Millió méh, s bogár döngicsélt rajtuk. Békák koncerteztek a Nagylaposon. Megjöttek a gólyák is, és rendet vágtak a koncertezők között.

És végre megjött Apám is. Hazaért. Ő az osztrák határról fordult hazafelé, és gyalog jött. Egy keceli emberrel a Jónás Miska bácsival. Gyalog nagyon messze van az osztrák határ Akasztóhoz. Főleg úgy, hogy hidak nem voltak. Le kellett menni Kalocsáig. Ott Kalocsa iránt jöttek át a Dunán és még Kecelig eljöttek. Onnan apámat a Misa bácsi fia hozta haza kocsival. Ő már nagyon rosszul volt a lábaira. A talpa meg merő egy vérhólyag volt. Nagyon megörültünk, hogy végre hazaért. Ő meg nekünk, mert nem tudta, hogy mit talál itthon.

Örültünk egymásnak, hogy mindnyájan megvagyunk épségben.

Hogy mindenünk odalett, az nem baj, majd lesz minden.

Fő, hogy a két karunk megvan, s dolgozni tudunk.

A háború után

1945-ben május volt már, mikorra vége lett a háborúnak.

Hosszú teherautó sor, orosz katonákkal megrakva vonult át a falun. A katonák boldogan daloltak. Cseresznyefa ágakkal, rajta a pirosló cseresznye, és fülig érő szájjal integettek és kiabáltak a járókelőknek.

– Vojna kaput, pasli domó. Vagyis a háborúnak vége, megyünk haza.

Így hát a háborúnak vége lett. De az ország romokban hevert. A vasút bombák által fölszaggatva. Az állomásépületek helyén hatalmas bombatölcsérek éktelenkedtek. Nagyon sok, alig volt olyan, ami épségben megmaradt.

A városokban, Pesten is a pincékből vánszorgott föl az elcsigázott nép. Éhesek voltak. Élelmet kerestek, de élelem az nem volt. Esetleg itt-ott egy-egy döglött ló, ha volt. Mert a sok katonaság a hosszú idő alatt mindent fölélt. Főleg a városok és a környéke volt kifosztva élelemből.

Így aztán a pesti ember felkötötte a batyut a hátára, beletette az utolsó gatyáját is és elindult vidékre, gyalog, mert hát semmilyen jármű nem közlekedett. Hoztak ők pénzt is, zsákszámra, de a pénzért nem kapott semmit. Így aztán kifordította a pénzt az útszéli árokba. A szél hordta, fújta a Millpengőt, meg a Billpengőt az árok szélén. De nem kellett senkinek, nem hajolt le érte senki.

Cserevilág volt akkor, így mondták.

Akasztó száz kilométerre van Pesthez, de még idáig is eljutottak a batyusok. Jó volt nekik a krumpli, sárgarépa, zöldség. De ha egy kis lisztet, zsírt vagy szalonnát kaptak, azért mindent odaadtak. Bor, pálinka, szalonna ez volt a valuta akkor. Hozták a batyusok, ami erre hiányzott. Románia felől sót, petróleumot. Csehszlovákiából hozták az élesztőt, és a lúgkövet is onnan hozták, amivel főztük a szappant.

Nekünk is éltek Rákospalotán rokonaink. Ők is jöttek. Befogtak két frontharcos szegény, sovány lovat egy szekérbe. Fölpakoltak rá néhányan és jöttek. Reggel indultak és este ideértek. A pesti rokonok hoztak nekünk pálinkafőző alkalmatosságot, réz üstöt, réz csővel. És valahogy felszereltük. Ki tudtuk főzni az ősszel elrakott törkölyt, amit a permetes kádakba beletapostunk. És a hordók alján ott maradt borseprőt.

Így indult meg az élet nálunk is lassan és keservesen. Mert hát ez se volt, meg az se volt.

Pálinkáért vettünk egy öreg tehenet. Aki eladta úgy tudta, hogy meddő. Egy kis tejet még adott, a kis gyereknek kellett. És dolgoztunk sokat, munkáltuk a szőlőt. Előszedtük, amit el tudtunk ősszel rejteni. A krumplit, a zöldséget a földből.

Anyám meg a férjem egy-egy kosárral a hátukra vettek krumplit, zöldséget és vitték Kőrösre a piacra. Így hoztak Kőrösről egy kotlóst néhány kis csibével, egy pár kiskacsát. Pálinkáért két kis malacot.

A férjem a juhásztól kapott egy kis bárányt, az ikerbárányok egyikét. És tejjel, cumival neveltük.

Így hát már volt néhány kis bogarunk, amit nevelgethettünk.

Sok minden hiányzott. Nem lehetett rézgálicot kapni, amivel a szőlőt permeteztük volna. És mész sem volt. Az is a permetezéshez kellett. Néhány ügyes ember azt is tudta, hogy kell gálicot főzni. Réz csövekből, mindenféle rézdarabokból, sósavval, nem

tudom még mivel főzték a rézgálicot. Így jutott nekünk is gálic, a férjem egész nyáron permetőt érte.

Valaki, egy döbrögeci ember a kiskőrösi piacon megismerte a lovunkat, amit az oroszok elvittek. Valahol a kőrösi tanyavilágban hagyták, öreg ló volt, hamar kifárasztották és nem bírtak vele vágtázni, elengedték.

Egy ember megfogta, megetette és élt vele, hajtogatta a háború végén. Apám, meg a férjem és megismerték, csakugyan a mi lovunk volt. Nem csak apám ismerte meg a lovat, a ló is megismerte apámat. Érzelmes apró kis röhögéssel jelezte, hogy ő az és, hogy örül a régi jó gazdájának. Az ember elmondta, ha pakszust viszünk, igazoljuk, hogy a mienk, akkor visszaadja. Hát mi vittük a pakszust és hoztuk a lovat.

Akkoriban hallatszottak olyan hírek, hogy az osztrák határon sok lovat szélnek eresztettek a katonák. Ott lézengtek, csavarogtak a gazdátlan szegény állatok. Aki akarta megfoghatta, beköthette, és ha megetette, volt lova. Nem kereste rajta senki.

Erre mifelénk is hoztak néhány ilyen lovat. Mink is vettünk egyet pálinkáért. Valami sebesülése volt neki, az egyik hátsó lábát fájlalta néha. Így már volt két lovunk.

Harta-Kékesen, a nagy papi birtokon bérlők gazdálkodtak és most a háború miatt nem bírták ősszel a nagy tábla kukoricáikat betakarítani. Amit aztán az idő, a hó meg a vadak megrongáltak, letörték. Így a gazdák kiadták, feléből lehetett kukoricát szedni tavasszal.

A férjem meg az unokatestvérem kimentek a két kis lóval, egy rossz kocsival és vállaltak egy nagy táblát és szedték, felezték és hozták haza. Volt már a lovaknak abrak. Meg is javultak, megerősödtek. Kigömbölyödtek, mintha csikók lettek volna.

A nyár meleg, száraz volt akkor is. A tehénnek a legelője is jól megszáradt, elfogyott. Egyre kevesebb tejet adott. És az is olyan furcsa volt, nem akarta a kisgyerek meginni. Mondom anyámnak, ez a tej olyan sűrű és sós.Önts hozzá egy kis vizet, mondja anyám. Nem hagyhatjuk abba a fejést, ha öreg is a tehén, mert akkor meg semmilyen tej nem lesz. Így ebbe maradtunk.

Akasztón élt egy ember, aki az első világháborúból maradt itt, úgy hívták csak, hogy Ruszki Antal. Ez az ember ügyes kezű bognár volt. Kijárt hozzánk a tanyára.

Apám szokott neki munkát adni. Megjavította a hordódongát, kármentőt, tötikét csinált. Sőt még egy komoly szőlőprést is. Apám adta a fát, és ott helyben megcsinálta, szállást, kosztot is kapott a fizetésen felül.

Ha nem is volt munka, akkor is ki-kijárt hozzánk a tanyára. Apám mindég megvendégelte étellel, itallal megkínálta.

Most is megjött hozzánk ez az ember, de apám éppen nem volt otthon. Anyám mondta neki, hogy sajnos most nem tudjuk megkínálni sonkával, kolbásszal, sőt még borocskával sem, mert sajnos, de nincs.

– Hát tej van-e? – kérdezte.

– Az van – mondtuk, de az is öregfias, nem olyan jó. Nem baj, azt kér. Öntöttem neki fél liter tejet egy bögrébe, ő azt kérte, forraljam fel. Odatettem forrni, és a sűrű tej, mire felforrt, jó leragadt, odasült a bögre aljára. Az ember, ahogy iszogatta, mondogatta, hogy kozmás. De azért megitta, és akkor látszott, csakugyan hogy kozmás. Az ember nevette-nevette, hogy a Kozmala, megérezte a kozma szagot. Mert, hogy Kozmala Antal volt a neve.

A nyár perzselő, forró volt akkor is, mint általában. A mező jól megsült, kiszáradt. A tehénnek csalamádét adogattunk, hogy valahogy jól lakjon. És kezdte is szaporítani a tejet. És már nem is volt olyan furcsa, sűrű és sós.

Arra gondoltunk, hogy a csalamádétól van.

Egyik este anya megfejt, és örömmel mutatja, nézzük csak mennyi tejet adott ez a bolond öreg tehén, tele volt a sajtár, friss habos tejjel.

Ez volt este, éjjel ki kellett mennem. Csodálatos holdfényes, augusztusi éjszaka volt. A tiszta, derült égbolton sziporkázva ragyogtak a csillagok. Egy éppen lehullott a horizonton. A ház előtti eperfák sűrű lombja között tücskök cirpeltek, egymással versengve. Lenyűgözve álltam ott, csodálva ezt a nagy békességet.

És ahogy ott álltam, az istálló felől furcsa zörgés hallatszott. Szalmazizegés, kis puffanás és a tehén halk nyöszörgése, mintha segítségért nyöszörögne.

Megrémültem. Istenem, csak nem hogy valami baja van a tehénnek.

Beszaladtam, mondom a férjemnek, kelj hamar fel, az istállóba valami baj van. A tehén úgy nyöszörög. Vigyél lámpát.

Fölkelt, kiment a lámpával, de abba a perce már jön is vissza. De nem oda énhozzám, hanem a másik szobába a szülőkhöz.

Halk beszéd, zörgés, keltek föl apám, anyám.

– Hát mi lehet a baj, édes istenem? – keltem én is, megyünk mindnyájan az istállóba. És amit ott láttam, egy csoda. Egy kócos, sovány kis borjú kecmergett a szalmába.

Megellett a tehén. Nem tudtuk, hogy vemhes. Álltunk ott csodálkozva, sajnálkozva, szeretettel simogattuk az öregnek hitt tehenet, ezért az ajándék borjúért.

Anyám korpás csávát kevert neki, azzal kedveskedett, azzal itatta meg.

Lassan a vége felé járt a nyár, az éjszakák hosszabbak és hűvösebbek voltak. A tavasszal hozott kiscsibék felnőttek, gyönyörű piros tarajos jércék, kakasok lettek. Örömmel szemléltük, milyen szépek, lesz belőlük magnak tyúk, kakas.

Ám egyik nap, minden átmenet nélkül megbetegedett az egész állomány. Krákogtak, tátogtak, cihákótak, hogy rossz volt hallgatni. Mintha fuldokoltak volna. Pár nap alatt elpusztultuk, mind egy szálig.

Anyámnak unokatestvérei éltek körülöttünk tanyáikban. A Lajos bácsi legközelebb és annak testvére a Bözse néni, aki csak nyáron lakott kint a tanyán, mikor munka volt a szőlőben.

Éppen a baromfi tetemeket ástuk el a kertbe, egy nagy gödörbe. Beleraktuk, mészszel leöntöttük s így temettük be.

Odaszalad a Bözse néni egyik gyereke anyámhoz kétségbeesve, hogy menjen gyorsan, mert a Lajos bácsi kisfia beleesett a vonyigóba, s az beleszúródott a hasába, nem tudják kivenni.

A vonyigó, a szénahúzó horog volt, ami a szalmakazal oldalához volt támasztva, hegyével fölfelé. És a gyerek fölmászott a kazal tetejére, s az oldalán lecsúszott, mint valami csúszdán, mert az olyan jó mulatság volt.

Nem először csinálta már és még eddig nem volt semmi baj belőle. De most sajnos az életével fizetett érte.

Mert az átkozott horog beleszúródott a hasába, és csak úgy akart kijönnni, hogy egy marék belet is hozott volna kifelé.

A szülők nem voltak otthon. A gyerekek készítették az istállóba a lónak a takarmányt és almot. Mire megjönnek, rend legyen. Anyám átment, orvost is hívtak, az is kiért Akasztóról biciklivel, de nem mertek hozzányúlni, senki.

Az orvos azt javasolta, vigyék be Kiskőrösre, majd ott az orvos kioperálja. Így hát föltették a szekérre, befogták a Bözse néni lovát és lassan, hogy ne nagyon rázzon, elindultak Kőrösre.

Anyám a szekéroldalon ült, fogta a horog nyelét, mert nem lehetett elengedni, akkor nagyon szúrt. A hét éves gyerek végig észnél volt. Fele úton jártak, mikor meghalt.

Az orvos kijött a szekérhez, megállapította a halál beálltát, de a horoghoz ő sem nyúlt.

A nagymamájához vitték Kőrösön a kis halottat, egyik bácsikája lefűrészelte a horog nyelét.

A horgot magával vitte a sírba.

Mire a szülők hazaértek, a Jancsi már fel volt ravatalozva a Mamókánál.

Anyám sokáig nem bírta elfelejteni azt a szörnyű délutánt.

Különben is nyugtalan idők jártak még akkor, törvények nélkül, jó pénz nélkül.

Az ember úgy érzi, mintha várna valamire, de ugyanakkor félne is tőle, ami majd jön még.

Akik a front elől külföldre menekültek, most szállingóztak hazafelé. Egyik nap mihozzánk is betoppant egy ember. Apámnak a parancsnoka volt. Apám vitte, lovas kocsival menekítette nyugatra némi kis motyóval és a terhes feleségével. Aki a legnagyobb harcok közben meg is szült Kapuváron.

Ez az ember bujkálásra kényszerült, és azért kereste meg apámat, hogy mivel mi tanyán lakunk, ott jól el tud rejtőzködni.

Nem sokáig, mondogatta, mert ez még meg fog változni. Amerika nem fogja eltűrni, hogy az orosz itt maradjon.

Apám jószívű ember volt, nem tudott nemet mondani.

Én akkor már a terhesség utolsó stádiumában voltam. Apám azt mondta az embernek, addig itt lehet, még a baba nem jön, de ha a baba megjön, tovább nem maradhat.

Egy hónapig lakott nálunk az ember. Megosztottuk vele szegényes ételünket, szűkös lakásunkat.

Mikor elment, aztán tudtuk meg, hogy egy gonosz, németbarát, zsidó üldöző, jelentgetős ember volt, aki, ha Kecelre hazament volna, s ott megfogják, hát agyon is csapják. Nem sokkal később, ahogy tőlünk elment, Dunántúlon valahol agyonszúrták.

November huszonhatodikán született a kislányom. Nagyon szép kis hajas babám, búzavirág kék szemét, tágra nyitva nézelődött, nagyon keveset aludt. Azon az éjjelen leesett a hó. Napokig esett, sok hó lett, és kemény hideg. A párom szánkóval hozta ki a bábát, de csak két nap, azt mondta tovább nem jön, de az egy hektó bort, azt meg kellett neki fizetni.

Mikor ott volt, mondtam neki, hogy nagyon fáj a hasam. Azt mondta, második gyereknél ez úgy szokott lenni, legalább két napig fáj.

Vizes ruhát kell rárakni, mivel tovább nem jött, nem tudtam neki mondani, hogy a hasfájás nem szűnik, sőt erősödött.

Akkor nem tudtam, később tudtam meg, hogy a placentából leszakadt valami, és az okozta a rettenetes fájdalmat.

Kilenc napig a kínok-kínját szenvedtem el, és akkor a szervezet gennyes alvadt vér kíséretében kitúrta magából az idegen anyagot.

És akkor kicsit megkönnyebbültem.

Orvost hívtak, aki jeges borogatást rendelt, és gyógyszert, mert nagyon nagy gyulladást talált, negyvenegy fok lázat.

Sokáig beteg voltam akkor.

A drága jó anyám gondoskodott rólam. Rakta rám a jeges borogatást, és gondozta a két pici gyerekemet is. Mert én tehetetlen voltam. Betegségem miatt az orvos még párszor kijött hozzánk. Nagyon tetszett neki a szép kis hajas babám, elgyönyörködött benne.

Egyszer még a terhes feleségét is kihozta, hogy csodálja meg ő is a szép kis babát, hogy néki is ilyen szép kis babája szülessen.

Eközben az egyik hozzánk közel eső tanyában fiatalok laktak, négy kicsi gyerekkel. A legnagyobb öt éves volt, a legkisebb hat hónapos. És a legnagyobb megbetegedett. Fuldokolt.

Orvost hívtak.

Torokgyík. Mondta az orvos, és semmi gyógyszer nincs rá.

Pár nap alatt meg is halt a gyerek.

Mire eltemették a másik is beteg lett, és ő is meghalt.

És a harmadik is.

Tíz nap alatt eltemették a három kis gyereket.

A negyediket, aki még szopott, gyorsan elvitték a másik faluba lakó rokonhoz, így az megmaradt.

Az orvos oda is járt, hozzánk is jött, én arra gondolok, hogy áthozta a betegséget hozzánk. Mert az én kisfiam is beteg lett. A torkát fájlalta és fuldoklott ő is. Kétségbe voltam esve, hogy meghalnak az én gyerekeim is. Bár az orvos azt mondta, ez nem olyan, mint azok voltak.

Hideg borogatást rakatott rá, de javulás semmi.

Semmi más gyógyszer nem volt a borogatáson kívül.

Se injekció. A testhőmérséklet már a legalsó szinten volt, már a végkimerülés határán volt.

Egyik éjjel a petróleumlámpa világánál virrasztottunk mellette, mert már nagyon rosszul volt. Odatettem magam mellé az ágyba, nagyon fuldokolt, felültettem, fölkeltettem, mert ha ébren volt nem fulladt úgy.

Csakhogy már nem bírt ébren maradni.

Sírt, nyöszörgött és aludt el.

Csikorgós hideg, zúzmarás hajnalon hozták az orvost újra.

De nem csinált vele semmit.

És akkor megkérdeztem tőle.

– Doktor úr, ha már hideggel nem tudtuk eloszlatni a gyulladást, ne próbáljuk meg meleggel meggyüleszteni? Hátha kifakadna, ha meggyűlik.

Vállat vont és azt mondta:

– A jobbik fene se tudja.

Hajnali hat óra volt, mikor elment.

Anyám gyorsan tüzet rakott, krumplihajat tett egy lábosba és főzte. Mikor már jól forrt, meggőzölte vele a gyereket, majd kendőbe rakott, és jó forrón a gyerek nyakára kötötte.

Kétszer-háromszor megismételte.

Nyolc óra felé jött anyám testvére, Örzsi néni.

– Jó, hogy jössz – mondta neki anyám – majd segítesz, mert az gondoltam, bele kellene nyúlni a gyerek torkába. Ha valami tályog féle van benne, kifakasztani.

És úgy is lett. Örzsi néném segített, a férjemmel megfogták a gyereket, fakanál nyelével lefogták a nyelvét. Anyám az ujjára tiszta fehér ruhát tett, azt belemártotta pálinkába, majd porcukorba és így nyúlt bele a gyerek torkába.

Elsőre nem sikerült.

Újra megmártotta az ujját és kicsit jobban ledugta, és sikerült kifakasztani a tályogot.

A fehér ruha véres-gennyes volt.

Így mentettük meg a kisfiamat a megfulladástól.

E műtét után lefektettük, elaludt. Nyolc órától délután három óráig egyfolytában aludt, most már nyugodtan, jóízűen.

Abba a háborús időbe nem tudom, hogy ojtották-e a kis gyerekeket, negyvennégyben, mikor az én kisfiam is született. Nem emlékszem már rá. De hogy negyvenötven gyógyszerhiány is volt, az biztos.

Az ügyesek a feketepiacon szerezték be azt is, ha kellett, szalonnáért, lisztért, élelemért. Az volt a fizetőeszköz.

Nagyon sok minden hiányzott akkor.

Szörnyű dolog a háború, aki nem élt át ilyent, az nem tudja. De higgye el, hogy nagyon rossz.

Nem csak az a négy év, amikor bombák hullottak az országunkra, és a fiaink a poklok kínját szenvedték el a más érdekéért, messze-messzi távol a hazától. Hanem még utána is az a sok megtorlás, büntetés, amit nekünk az ártatlanoknak kellett eltűrnünk, elszenvednünk az idegen hatalmaktól hosszú-hosszú évekig.

Nem törődött mivelünk Amerika, hiába reménykedtek némelyek, hogy majd segít.

Lassan múlt el az a tél, betegségek és nélkülözések közepette. De csak elmúlt.

Negyvenhat tavaszára megszületett az új pénz is, a forint.

Az igaz, hogy nekünk nem nagyon volt belüle. De mindegy, azért csak jobb volt, mint a csere.

Akkor már alakult valamilyen rendőrség is. Itt a faluban is előszedtek néhány szegény embert, felöltöztették őket egyenruhába, rámás csizmába, fejükre nyomták a nagy fene tányérsapkát. Volt olyan köztük, aki még a nevét sem tudta leírni, mert iskolába sem járt. És ilyen volt a jó, mert ez a parancsot szó szerint teljesítette, ha a pallást

kellett lesöpreni, vagy akár valakit becsukni, sitre vágni, vagy megverni. A rendőr címér, a szép ruháér, mindent megtett.

Eladta volna még a tulajdon anyját is.

Ilyen világ volt akkor.

Ahogy kitavaszodott, osztották a földet. Lehetett igényelni, kérni, akinek nem volt.

Erre Akasztó határában nem volt olyan nagy birtok, amit osztani lehetett volna, így aztán Szentkirályon, Miklán és Kékesen osztottak az akasztóiaknak, akinek kellett. Soknak.

Nekünk is jutott Kékesen tíz hold föld, azon a tavaszon már vetettünk is bele, kukoricát egy részébe, nem az egészbe. Az idő jó rájárt, lett sok szép kukorica, malacokat tartottunk, hizlaltunk vele.

Fizetni való akkor is volt nagyon sok. Felajánlásokat követeltek, rekviráltak, békekölcsönt erőszakoltak ki tőlünk.

Nem nagyon lehetett gyűjtögetni, pedig már akkor nagyon szerettük volna a magunk kis életét élni, külön a szüleinktől. Akármilyen kis gunyhóban meglaknánk, már a két kicsi gyerekünkkel. Sopánkodtunk magunkban, csak mutathatnánk már meg, hogy mire vagyunk képesek.

Nagyon nehezen akart sikerülni.

Egyszer aztán csak sikerült. Találtunk Kékesen egy kis házat. A nagy úri lakás és a hosszú cselédlakás közé beékelve, az úri lakástól alacsonyabb, a cselédlakástól magasabb volt. Két kis szoba és eresztett gang volt hozzátoldva, amit befalaztak, lepadlásoltak deszkával, és ebből lett a konyha, kamra.

Nagy öröm volt számunkra. A szülők önfeláldozó segítségével megvettük és negyvenhét tavaszán kiköltöztünk Kékesre.

Most kezdődött igazán meg a kis életünk. Hat éve már, hogy összeházasodtunk, de a két szép kicsi gyerekünkön kívül nem volt semmink. Még ruhánk sem volt, mert azt is elvitték a ruszkik.

Első évben nagyon szegények voltunk, de nem törődtünk vele.

Pénzünk az végképp nem volt.

Abban az időben a Hartáról elüldözött sváb családok hullároztak visszafelé Harta közelébe. Így került hozzánk is egy család Kékesre. A szomszédunknak volt ismerőse, és a szomszéd megkért, hogy fogadjuk be őket. Csak kis időre, mert egy tanyát visszakapnak, és csak addig még ezt elintézik.

Így egyik szobát átengedtük nekik. Négy gyerek volt, a legnagyobb kilenc éves, a legkisebb négy éves volt. Ők is szegények, mi is szegények. Sóra, petróljómra nehezen jutott. A falba rakott sparhelton rőzsével, napraforgószárral főztük a vacsorát.

Akkor már a kertben termett borsó, zöldbab, petrezselyem, és ezeken megvoltunk. A kenyerünk az megvolt nekünk is, nekik is. Őnekik pénzük is jobban volt, mint nekünk. A János bácsi nagyon jó ember volt. Napszámba is elment, részaratást is vállalt.

És egyszer hozott egy tehenet valahonnan és a sok gyereknek legalább volt tej.

Nyár volt, sok dolog, és ha estefelé már nyűgös volt a pici lányom, a János bácsi fölvette, megdajkálta, míg én a napraforgószárral raktam a tüzet, főztem a vacsorát. A

napraforgószárnak nem volt parazsa és hamar ellobbant. Őrözni kellett. A kislányom csak másfél éves volt akkor, a fiam három éves. Két csecsemő.

Kékes egy jó kis hely volt. Mintegy hatvan család lakott benne.

Volt két tantermes iskola, egy tanító házaspárral. Egy kis kápolna egy fiatal, kezdő pappal. És hát nekik lakás az úri lakból.

Volt hat nagy, hosszú cselédház. Kettő azokból olyan, hogy mind a két oldalán lakások voltak, középen volt elválasztva, mint a társasház.

Volt három nagy istálló a lakók marháinak, lovainak. És külön volt a bikaistálló, benne a közösen tartott két bika.

Nyáron reggel, mikor a nap bíborszínt festett az ég aljára a gulyás belecsördített kancsikájával a reggeli, álmos csendbe és ébresztette a majort. A lakók engedték a teheneket, s a gulyás hajtotta őket a legelőre.

Alighogy az utolsó tehén is elhagyta a majort, a kanász is megfújta az ökörszarv tülköt. Akkor már a kocák és a malacok, bekapták a reggelire kapott korpás csávát és futottak ki a kanász elé a legelőre.

Így aztán a jószágokra estig nem volt semmi gond.

Lehetett menni a határba dolgozni, aratni, kapálni.

Nekünk a majortól nem messze volt a földünk, egy kilométerre. A kubikos taligába beleültettem a két kis gyereket és beletettem a kőkorsót a vízzel, a hátamra felkötöttem az elemózsiás tarisznyát és mentem a határba dolgozni.

A birtok közepére csináltunk egy nádgunyhót, olyant, mint a pásztoroknak szokott lenni. Ez esőtől, erős naptól megvédte a gyerekeket. S ott eljátszottak a gunyhóba. Mi pedig dolgozhattunk.

A majorba volt egy kis bolt is, ahol mindent lehetett kapni, ami egy háznál szükséges lehetett. Kapanyelet, vasvillát, szöget, láncot, sót, petróljomot, élesztőt, cukrot, lisztet, sőt még aszpirint is árult a Krisztina. Egy szem tabletta ötven fillér volt. Kettőt, hármat lehetett venni, ha fájt a fejünk vagy torkunk.

Volt a majorba egy kovács is. Ha leesett a ló lábáról a patkó vagy a kocsikerékről a sín, ott helyben meg lehetett csináltatni.

Volt egy kis torony is, benne egy harang is és egy ember, aki délben és vasárnap a misére harangozott szépen, pontosan.

A Miska bácsi volt a harangozó, egy sváb ember. Őt is kiüldözték a hajlékából. A szakmája műbútor asztalos volt.

Szép volt az élet Kékesen.

Jó lett volna, ha úgy marad, hogy élhetünk boldogan, még meg nem halunk. De nem így történt.

Az ingyen kapott földért hamarosan megváltási árat kellett fizetni, jó busásat. És adót is. De ez még mindig nem volt elég.

Beszolgáltatásnak mondták. Azt kellett fizetni.

A tíz hold föld után harmincöt mázsa búzaegységet, amibe volt minden. Mindenre már nem pontosan emlékszem, de azt tudom, hogy búzát, árpát zabot, tizennyolc kiló élő baromfit, tizennyolc kiló tojást. Százhúsz kiló hízót, hatvan kiló marhahúst, és akinek volt szőllője, annak bor beadás, a tehén után tej beadás.

A hízóra vágási engedélyt kellett kérni, és egy hízó után hat vagy kilenc kiló zsírt kellett beadni, attól függött, hány tagú volt a család. Aki mindezt nem bírta teljesíteni, oda jöţtek a rekvirálók, és amit találtak, mindent elvittek. Lesöpörték a padlás, kiürítették a kamrát és elvitték az ólból a malacot. Ha már véletlen levágta, akkor elvitték a húst és vele elvitték az embert és becsukták, mert levágta a saját malacát.

Nem törődtek vele, hogy az asszony mit ád enni a négy-öt gyerekének, akikkel egyedül maradt, semmi nélkül.

Hogy meg nem bolondult szegény.

És így elkezdődtek az eldugdosások. Eldugták az élelmet, takarmányt, amit csak el tudtak.

De arra is ráfizettek sokan.

Egyszer, egy vasárnap az egyik kissé dilinkós ember, a dilinkós lányával égő szalma csóvával akarta leperzselni a szalmatetős ól faláról a bolhákat. Nagyon sok bolha volt a majorba. Sikerült nekik leperzselni az ólat is a bolhákkal együtt, sőt még a szalmáját, szénáját, szárkúpját is, amibe el volt rejtve egy hordó bor. A hordó vége is megperzselődött.

Összeszaladt a major népe. Oltották a tüzet, mentették a menthetőt. A házat is locsolták, hogy az ki ne gyulladjon. És, ami el volt rejtve, azt is mentették. Csakhogy egy rendőr Hartáról éppen ott volt vendégsében a katona komájánál. Ő is ott volt tüzet oltani és mindent látott. Látta az eldugott hordót, vöndölt, zsákot a búzával, és Hartán jelentette, hogy mit látott.

Másnap megszállták a majort a rendőrök, finánc ok, sok, sok.

A kovácccsal hosszú vasvesszőket csináltattak, kihegyeztették és azzal szurkálták végig a kazlakat, szárkúpokat.

Végigkutatták az ólakat, kamrákat, fölmásztak a padlásokra.

Kisgyerekeket, az én kisfiamat is faggatták, hogy mondja meg, hol van az apja puskája eldugva. Nála volt fegyver és a gyerek meg volt rémülve tőle. Egész éjjel turkáltak és szurkáltak a rendőrök, finánc ok. Sok mindent megtaláltak.

Hartáról kirendelt, közmunkára kikényszerített szegény emberek lovaskocsijára felpakoltatták és elszállították.

Olyan volt a major, mintha vásár lett volna.

Zörgés, zajgás, kiabálás a holdvilágos hideg éjszakában.

Sok minden elvittek akkor, és másnap a postás meg hozta a bírósági idézést a tárgyalásra.

A fél majort becsukták akkor.

Kit két hónapra, háromra, négyre.

Nagy megtorpanást idéztek ezzel a szorgalmas, igyekvő emberekben. Megkezdődött a semmivel nem törődöm állapot. Ami igazán nem volt jellemző a magyar emberre.

A gabonát elvitték, a lisztet, kenyeret úgy kellett venni. De azt is jegyre adták és nem annyit, amennyit meg bírt volna enni egy-két éhes kamasz gyerek. Voltak, akik ezután mást se tettek, mint a kenyeres kocsit lesték, ami sokszor csak délre ért ide, vagy délután. És sajnos a kenyér olyan volt, hogy csak a nagyon éhes bírta jó étvággyal megenni. Több volt benne a hajdina, mint a búza. Ragacsos, rossz fekete kenyeret adtak. Pedig errefelé azelőtt olyan búzakenyeret sütöttünk, hogy majd elszállt. Foszlós finomat.

Hát bizony úgy éreztük, hogy mindennek vége.

Nagyon halovány kis reménysugár éltetett bennőnket, hogy majd csak jobb lesz, ha kiheverjük a háborút.

Sajnos ez nem akart ideérni.

Közbe a szüleinket kulákká tették. Becsületes, munkába megrokkant idős embereket megalázták, meggyalázták, mindenükből kiforgatták.

A férjem édesapja, aki már özvegy volt, őt be is csukták. Mert egy túlbuzgó rendőr pénzt kért tőle, és mikor adott neki, följelentette, hogy meg akarta vesztegetni. Két és fél évre ítélték, egy évet le is töltött.

Nyílt tárgyalást csináltak neki, vasra verve hozták a tárgyalásra a saját falujába, ahol mindenki ismerte és szembesítették a rendőrrel.

Istenem, ilyen megaláztatást, hogy is lehetett kibírni.

Nekünk is nagyon fájt. Az én szüleim is kulákok lettek.

A keserves, nehéz, kézi erővel telepített szöllőt felszorozták és így estek bele ebbe a körbe.

Még a háború pusztítását ki sem heverték, itt volt az újabb megaláztatás.

A zaklatások és megalázások hatására még éhezniük is kellett, mert az utolsó falatjukat is elvették.

Az lett az eredmény, hogy édesanyám megbetegedett. Szervezete megunta az állandó stresszt, súlyos beteg lett. Majd ötvenhárom márciusában elhunyt. Két héttel élte túl a sztalint.

Mikor az elpatkolt, akkor mondta anyám, majd meglássátok, most már jobb lesz. Valamivel csakugyan könnyebb lett, de nem sokkal, mert a komonisták kitaláltak mást, amivel zaklatták a népet.

Következett a tszcs agitálás.

Akkorra a major népe eladósodott itt Kékesen is.

Nem bírta a teméntelen adót fizetni. Hogy? Mikor mindent elvittek!?

A nagycsaládosok tizenöt, húsz, huszonötezer forint adósságot felhalmoztak. Abba az időbe ennyi pénz nagyon sok volt.

És nem törődött senki semmivel.

Így az agitálók könnyen behajtották a népet a tszcsbe, mert az adósságokat elengedték. Alakultak egyre-másra a csoportok. Nekünk nem volt adósságunk, mi nem akartunk belépni, így elvették a földet, amit már jól megmunkáltunk és máshol adtak gondozatlan, elhagyatottat.

Édesanyám halála nekem nagy lelki törést okozott. Nehezen tudtam elfogadni, hogy nincs többé.

Én akkor még csak harminc éves voltam és nagyon, nagyon hiányzott. Okos, bölcs tanácsai mindég eligazítottak minden ügyeimbe. Nagyon, nagyon szerettem és most nagyon, nagyon hiányzott.

És a férjemnek ugyanúgy fájt, hogy az édesapja börtönbe került. Egy évet letöltött és a sztalin halála után hazaengedték. Amnesztiát kapott.

Egy megroggyant öregember lett.

Hívott, hogy menjünk haza, mert ő már nem akart gazdálkodni. Szétosztotta a földjét a négy gyerekének és a tanyáját nekünk szánta. Mi pedig menekültünk a tszcs elől és odaköltöztünk.

Ez a tanya mindentől messze volt, sáros vidék utak nélkül.

Azt hittük, hogy itt úgysem csinálnak tszcsét.

Tévedtünk.

Tévedni emberi dolog.

A gyerekeknek ott is volt iskola, két tanító. És volt egy kis kápolna is, vasárnap mindég jött a pap, misézett.

A Kíjós kanális mentén, mintegy két kilométer hosszan szétdobálva negyvenkét tanya, ez volt az Örjeg. Szorgalmas, dolgos emberek, sok jószág, marhák, lovak minden háznál.

Velünk párhuzamosan a tanyáktól csak pár száz méterre húzódott egy veszélyes lőtér. A csornai lőtér. Itt állandóan gyakorlatoztak a katonák. A magyarok is, ruszkik is.

Télen, nyáron, mindég tele voltunk katonákkal.

Nyáron, ha megjöttek sátortábort ütöttek, két-három hétig ott voltak. Mikor elmentek, már másnap ott volt a másik banda. És ez így ment.

Télen, akkor rövidebb ideig voltak és akkor beszállásolták őket a tanyákhoz. Hideg, fűtetlen nyári konyhába, kamrába kaptak helyet. Sőt még a lovaikat is beszorították a mi jószágaink közé az istállóba.

Mert akkor még a tüzérek lóval húzatták az ágyúkat. Négy-hat ló volt befogva az ágyú elé. És még nagy lánctalpas harckocsik is itt gyakorlatoztak. Csornapusztán ástak egy hatalmas tófélét és ott bugdácsoltak, röfögtek a hatalmas kétéltű harckocsik. Mikor azok megjöttek, akkor azok megrendezték az utakat. Mert azok eső után, vagy az őszi esős idők vagy tavasszal mikor még sok volt a talajvíz, akkor jöttek.

Az ablak alatt három-négy méterre az úton vonultak olyan robajjal, hogy rengett bele a ház. Mire elvonult tizenöt, húsz harckocsi, a lánctalp az utat kétfelé széthánta, nyomukba két-kis kanális keletkezett, amibe a víz szépen összecsorgott és kész volt a kanális az úton. Lehetetlen volt utána a közlekedés.

A katonák a szabad idejükbe bejártak a tanyákra, udvarolgattak a tanyasi szép kislányoknak. A tanyasi bögrecsárdában megittak egy-két deci jó borocskát, vagy tejet, melyik mit szeretett, és süttettek maguknak tojást vagy sonkát, kolbászt.

Az oroszok nem. Ők nem kólászolhattak a tanyákra, nekik tilos volt a civilekkel érintkezni. Ha véletlen egy be mert menni egy tanyába, azt nagyon megbüntették. Úgy megverték, mint a szódás a lovát.

És a katonák áskáltak a legelőn, ami persze lőtér is volt, keskeny, mély futó árkot, keresztül-kasul a legelőn. És szűk, mély gödröket, úgy mondták tankcsapdát.

Egy ilyen gödörbe az egyik embernek a tehene beleesett, a szarva belefúródott a gödör oldalába és meg sem bírt mozdulni, csak este kezdték keresni, mikor a csordáról nem ment haza. Mire megtalálták elpusztult.

Nekünk meg egy vak lovunk esett hanyatt bele a keskeny futóárokba, úgy, hogy a lábai az égnek álltak. Szerencsére észrevettük, mert a csikaja kétségbe volt esve, futkosott körülötte. Alig bírtuk kiemelni.

Hát így telt az élet Örjegen, nehezen, sok-sok küzdelemmel.

Ötvenhat őszén jó meleg, száraz volt az időjárás. Olyan igazi vénasszonyok nyara. Pedig már október volt. A katonák segítettek a termények betakarításában. Félmeztelen szedték a kukoricát, répát. Jól érezték magukat egy kis borocska hatására.

Az udvarunkba volt felállítva a tiszti konyha, egy civil ember volt a szakácsuk. Sütötte nekik a finom pehelykönnyű fánkot, és főzte a nagy kondér marhagulyást.

Az út szélén, a ház iránt álldogált egy-két teherautó és utána akasztva az ágyú.

Egyik este készülődtek, menni kell, mondogatták a tisztek. A segítségért egy-két pohár bort kaptak, ami jó kedvre derítette őket, dalra fakadtak.

Az egyik tiszt, egy hadnagyocska megkért, hogy nyissam ki az ablakot, mert el akar búcsúzni. Nem tudtam mire vélni a dolgot. Hát kiderült, búcsúzóul levegőbe lőttek az ágyúval.

Csak úgy repültek az eperfa levelei.

Elmentek a katonák és nem jöttek másikak.

Sokáig csend volt a lőtéren.

Később hallottuk meg, hogy Pesten forradalom volt. 1956-os forradalom híre jutott csak el a tanyákba, mégpedig úgy, hogy az akkumulátorral működtetett rádióba napokig csak egy keserves gyászinduló volt hallható.

És később is, csak néha megszakítva a gyászindulót, ezt vagy azt keresik, hazavárják, vagy üzenetet mondtak be a rádióba. Édesanyja üzeni, adjon hírt magáról, ez vagy az.

Néma döbbenet ült a szíveinkben, abban az időben. Kétségek között hallgattuk a rádióból hallható kétségbeesett üzeneteket.

Halvány reménysugár csillant előttünk, hogy talán e küzdelem hatására változik valamit az élet az országban. Az elkeseredett küzdelembe nem segített senki a nagyhatalmak közül. Nem nyújtott segítő kezet Amerika. Pedig elvártuk volna.

Igaz Kádár az oroszoknak adott el bennőnket végleg. Már-már kimentek volna az oroszok az országból és akkor a Kádár János visszahívta, fegyverestől tankostól.

Így lett vége egy maroknyi magyar ember hősies küzdelmének 1956-ban.

A forradalom hatására változott egy kicsit a helyzet.

Most nem üldözték a kuláknak nevezett szerencsétlen éltes, dolgos paraszt embereket.

Egyelőre.

Akik be voltak csukva, azok kiszabadultak. Akiket internáltak, azokat is szélnek eresztették. Mehetett ahova tudott, ha volt hova. A tszcsésítés is megtorpant egyelőre. A megalakult csoportok is szétszéledtek. De ez csak egy pillanatnyi engedékenység volt a vezetőség részéről.

Nagyon nehéz helyzetbe került Magyarország népe újra. Nagyon sok fiatal meghalt, mások sokan börtönbe kerültek. A börtönbe kerülteket kínozták, verték. Koholt vádak alapján kivégezték őket, és a rengeteg menekült a szélrózsa minden irányába.Külföldre mentek. Hosszú-hosszú évekig nem jöhettek haza. Csak a sóvárgó, fájdalmas sóhajtásuk hallatszott versben, dalban, a rádió kívánságműsorában, aminek az volt a címe: Mit üzen a rádió. És jött az üzenet, hogy:

– Ne sírjon édesanyám, szerencsésen kiértem Kanadába.

De kifelé is ment az üzenet:

– Itthon minden rendben van, csak te hiányzol kisfiam, kislányom, csak gyere haza!

És kicsi gyerek szólt bele a rádióba:

– Apukám, gyerek haza várlak! Szeretlek!

És szóltak a rádióba szívet szorongató fájdalmas dalok, hogy:

Oly távol, messze van hazám,
Bár csak még egyszer láthatnám…

És még a vándorfelhőktől is azt kérték a dalban, hogy:

Álljatok meg az alvégen, édesanyám házát keressétek,
Ott ahol a vén eperfa halkan sóhajt fel az éjszakába,
Vándorfelhők, ott van az én édesanyám nádfedeles háza.

Nekünk nem volt senki a rokonok közül menekült, de nekünk is nádfedeles volt a házunk, és vén eperfák sóhajtoztak a ház előtt, úgy, hogy ha ezt a dalt meghallottam, mindég muszáj volt sírnom.

Szörnyű, borzasztó idők voltak azok az idők. Szomorú, lehangoló.

És szálltak a rádió hullámhosszán a szomorú dalok még sokáig oda-vissza, és a kétségbeesett üzenetek, mert akik elmentek, azokat a honvágy nagyon kínozta. Akik itthon maradtak, azok meg attól féltek, ha nem bírja és hazajön a hozzátartozója, itthon lecsukják vagy kivégzik. Mert ilyen is történt.

És ez évekig tartott ez az állapot, vagy talán nem is múlt el soha.

És eltelt egy-két év így. Talán 59-60 lehetett, mikor újra nagy erővel megkezdték az agitálásokat, a tszcssítést. Nálunk is.

Emlékszem 1960-ban, február elseje volt, fehér havas volt a határ, sok hó volt. A nap ragyogott ugyan, de sugarai nem melegítették a fagyos fehér világot. Elég dermesztő hideg volt.

És akkor a nagy szikrázó fehérségben, a messzeségben feltűntek a lovaskocsik, öt vagy hat. Megpakolva agitálókkal, jó nagy tagbaszakadt emberek, egy kocsin öt-hat. Ezek az emberek nem a szorgalmasságukról volta híresek, hanem a másik megkínzásáról, megveréséről.

Mihozzánk is bejöttek öten.Én éppen nagymosást végeztem teknőbe a pici konyhában. Hogy alig fértek be a nagydarab fekete emberek.

Rögtön rátértek a jövetelük céljára, hogy milyen jó dolog a tszcs, be kell lépni. Már a látványuktól meg voltunk rémülve.

A férjem szabadkozott, hogy nem tudjuk milyen az, még majd gondolkodunk rajta.

De egy nagy fekete gyerek beszorította egy sarokba, rálépett a lábára és az orra előtt ököllel hadonászva magyarázta milyen jó a tszcs.

Én nagyon meg voltam rémülve, hogy megüti, megveri.

Könyörögtem, hogy írja alá inkább, lesz, ami lesz, csak meg ne verjék. Így történt, hogy váratlanul, nagyon gyorsan egyik percről a másikra tszcs-sek lettünk.

A tanyavilág le volt sújtva, le volt lombozódva. Mert más is úgy járt, mint mi. Hogy belépett kényszerből önként. Hét évig voltunk tszcsések. A hét év alatt egyszer kaptunk Karácsonyra egy liter bort és egy kiló húst, de pénzt azt soha egy fillért se.

A földet harmadába adták ki, de nem a mienket, azt másnak adták. Nekünk meg a másét. Gazdálkodni nem tudtak. Későn szántottak, vetettek, alig kikelt a kukorica, már meg is sült, mert akkorára már az esők elmaradtak.

Három évig nem volt termés, szinte semmi.

A három év alatt föléltük azt a kis tartalékot, ami még volt, egy kis takarmány, egy kis jószág, egy kis pénz, és aztán semmi.

A lovainkat is le kellett adni, ami fájdalmasabb volt mindentől.

Főleg a férjemnek, aki majdnem belepusztult a kedves lova elvesztésébe.

De lovat nem tarthatott a tszcsés. Pedig hát innen még egy forint ára élesztőér is tíz kilométert kellett menni sarakon, vizeken keresztül Kiskőröse vagy Akasztóra sokszor.

A kerékpár beragadt, kereke nem forgott. Kilométereket kellett vállon vinni sáron, vízen át.

Közben a gyerekeink kamaszok lettek, továbbtanulni szerettek volna, de sehol nem találtam nekik kollégiumot, ahol lakhattak volna. Pénzünk sem volt albérletre, meg jóformán semmire sem.

Nagy nehezen a fiam géplakatos inas lett egy maszek, idős gépésznél. Gépeket már nemigen javítottak, csak lyukas edényeket forrasztottak, és öreg tűzhelyeket javítgattak.

Így telt el másfél év és akkor az állami gazdaságba indul egy géplakatos műhely, oda átment és onnan szabadult, így lett géplakatos.

A lányom meg az állami gazdaságba baromfinevelő iskolába járt, eltöltött két évet és akkor megszűnt a tyúkászat, őneki így nem lett meg a vizsgája. A lányom az állami gazdaságba a kertészetbe is dolgozott.

Sötét hajnalokon indult hat kilométerre a kertészetbe, zsombós réteken át, felriasztva őzet, rókát, nyulat. Velük versenyt futva érkezett mindennap a munkahelyre.

Egy középkorú ember volt a kertész, akinek megtetszett a szép fiatal lány, szeretett volna vele komázgatni, és mivel ez nem sikerült, ott ártott neki, ahol tudott. Úgyhogy mikor megkapta füzetést, egy hónapra valami kétszáz forintot, hát csak sírni tudtunk elkeseredésünkbe.

Ilyen volt az életünk, mikor tszcsések voltunk. Nehéz, komisz, lenézett. Úgyhogy mai napig nem tudom megmagyarázni még magamnak sem, hogy tudtunk mégis megélni.

Egy kis darab szőlőt adott apám, azt nem tudták elvenni, mert nem a mi nevünkön volt. Így abból éltünk.

Így adtam férjhez a lányomat.

A fiam két évig katona volt.

Egyedül tartottam a lelket a páromba, aki nagyon padlót fogott.

Közben a katonák visszatértek. Újra elfoglalták a legelőt, a lőteret. Most még veszélyesebb volt, mint azelőtt. Szinte állandóan éles lövészet volt.

Az őrök kiálltak az utakra és nem engedtek át senkit, akármilyen sürgős lett volna a dolga, nem mehetett át senki. Reggel hat óráig lehetett átmenni, és este hat után lehetett visszajönni. Vagy megkerülni a lőteret, ami plusz tíz kilométert jelentett. Így aztán nem tudtunk a tszcs-be járni, dolgozni.

Mert a dolgunk mind túl volt a lőtéren.

Aki akaratuk ellen átment, azt jól megijesztették, körüllövöldözték ágyúval. És a terepjáróval a tisztek már ott is voltak, jól lehordták, megszidták, hogy merészelt átmenni.

Egy-két tanya nagyon közel esett a lőtérhez. Tapasztalatlan kiskatonák, ha lőttek, veszélyben voltak az ott lakók.

Az egyik tanyához olyan közel lőttek, hogy a kamasz fiú megsebesült, szilánkot kapott. A terepjáró azonnal ott volt és kórházba vitte a fiút.

A tisztek kezdeményezték, hogy a honvédség vegye meg azt a néhány tanyát, amelyik veszélyben volt.

Így aztán megkezdődött a költözködés. Öt tanyát vett meg a honvédség. Azok szerencsések lettek, mert tudtak érte venni vagy építeni máshol, érte, amit kaptak.

De mi, a többiek, akik nem kaptunk semmit, nem bírtunk már ott megélni. Nekünk is gondolkozni kellett, merre, hogyan meneküljünk el onnan.

A kisgyerekesek is kénytelenek voltak elköltözni, mert közben már az iskola is megszűnt. Így aztán nem az elsők voltunk, nem is az utolsók, de mi is elköltöztünk onnan.

Nagyon nehezen kapartunk össze egy kis pénzt és vettünk egy rossz kis házat. Akasztón, a falu szélén volt ez a kis ház. És más is így volt.

A negyvenkét család nagyon gyorsan elköltözött a szélrózsa minden irányába, Kalocsára, Kiskőrösre, Akasztóra és néhányan Dunapatajra.

A tanyákat szétszedték, lebontották.

A használható dolgokat elszállították, és alig múlt el egy-két év és az Örjegből még hírmondónak sem maradt egy picinyke rom sem.

Mert az állami gazdaság, ami birtokba vette, eldózerolta, széttúrta a negyvenkét tanyát, az iskolát, a kis templomot. Betúrta a tisztavizű, ásott kutakat, kitúrta a tanyák körül lombosodó sok, szép, jó gyümölcs és eperfákat. A miénket is. Hogy majdnem a szívünk szakadt belé.

Most, amikor e sorokat írom, kétezernégy utolsó hónapját pergetjük. Megvolt a nyolcvankettedik születésnapom. Együtt volt a család, a drága gyerekeim, unokáim és a gyönyörű két dédunokám. Az egyik tizenkilenc, a másik tizenhat éves.

Nagyon jó gyerekeim s unokáim vannak. Tisztelnek, szeretnek, én is őket nagyon. Ez az igazi boldogság.

Sajnos a párom másfél évvel ezelőtt elhunyt. Nagyon hosszan betegeskedett. Kórház, orvos, gyógyszer tartotta tizenöt évig életben. De bár még most is élne. A betegségeit mind a háború, a Don-kanyar, és az állandó stressz okozta sajnos.

Mi rosszkor születtünk, rossz helyen.

De így is kibírtunk együtt hatvanegy és fél évet, egymást tisztelve, szeretve. Kevés jót, sok rosszat megélve, egymást támogatva, őrözve, féltve, úgy ahogy azt hitünk, eskünk megkívánta.

Most azért nem panaszkodhatok, mert a megélhetésem megvan. Van fedél a fejem felett, jó kis lakásom, ami télen kellemes meleg, nyáron hűvös.

És vannak barátaim, akik nem hagynak búslakodni. És ha betegség ér, ajtót nyitnak rám. Még el bírok járni a templomba, és ki a temetőbe.

Így éldegélek.

Raffai Sarolta

Mottó

„Elfogultabb ember nincs nálam, ha szűkebb hazámról kell valljak. Bács-Kiskun megye hatvan-nyolcvan kilométeres körzetéből való csaknem minden eddigi élettapasztalatom, emberismeretem. Itt élnek írásaim szereplőinek megfelelői, helyesebben egy-egy figurának több megfelelője. A táj nyelvén beszélnek, s jószerint minden megesett velük, ami emberrel megeshet, s láttam mindent, amit egy ember az élet hosszán láthat. Megéltem jómagam sok mindent, örültem, szenvedtem – voltam elképzelhetetlenül boldog és elviselhetetlenül boldogtalan.”

(Raffai Sarolta: Ennyi az egész.)

RAFFAI SAROLTA
(Fotó: Szép versek, 1973.)

Csitri

Amíg anyám motoz még a konyhán,
kiszökö a néma fák alá.
A hold ezüst-kék, könnyű kendőt fon rám,
s mitha testem rugó nyújtaná,
érzem, felnövök a sötét lombig,
egyre karcsúbb lesz a derekam,
hajfonatom két vad fürtté bomlik,
s bódultan átölelem magam:

Itt domborul csípőm lágy harangja,
megduzzadnak mellem halmai...
A szomszédból hadd lessen a bamba
kisdiák, úgysem mer vallani –
Pedig mélyen nézek a szemébe
s elfordulok újra, szótalan,
sokáig áll szívütötten – s vége.
Jaj, de nagyon szeretem magam!

… Miért is vágyom másmilyenné lenni,
amint néha lopva álmodom?
Komoly és bús – nem lesz ebből semmi –
fekete hajsátor vállamon…
Sápadt lennék, mint az elefáncsont,
mélyfekete kút a két szemem,
gyűrűm zöld kő, ruhám vajszín bársony,
s mint beteggel bánnának velem…
mert vágy marad, mikor úgy kívánom:
be sajnálom magam, istenem!

A szűz

Magam se tudom, mi kél mélyen bennem,
ha könnyű ruhám kapkodva levettem
az ágyban fejtől talpig reszketek.
Riadtan érzem, keblem mint feszül,
s egy lebegő árny gerincemen ül,
iszonyodom tőle, mert nem az enyém.

Idegenné vált, rajzos, furcsa oszlop,
csontburokra és lágy velőre osztott:
idegen főt hord rendületlenül.
Koponyájában a gondolatok
örvénye másé, bár itt kavarog
és izzik olthatatlan ragyogással.
Az éj fülel: különös suhogást hall,
mely életre bennem kél szüntelen.

És napról napra kékebb lesz szemem –
Elveszett magam sohasem találva
visszamenekszem a megvetett ágyba,
hol csitít s lázít gömbölyödő vállam,
s az ismeretlen erősebb lett nálam…
Hogy amint mozdul ernyedő kezem,
krátert tapint görcsös ritmusba esten:
nem akarom, nem tudom – s nem menekszem.

Rabság

Az éj fekete, alattomos, lomha,
nagytestű állat,
rám les meglapulva.
Még vár, de támad
s lassú derengéssel
felenged, mint harag, a sötét …
idegen, hűvös, kék-ezüst folyam
dajkálgatja az ablak négyszögét,
és finomművű vasráccsá meredve
védekezni elébe hull a csipke.

A kertben most kankalin fürtje sarjad,
virágpamacsok habja puffadoz,
bolydul a csend – nyújtózó, puha talpak,
nyitódó zöld foncsortól csuszamos…

A lakásban egy kilincs engedett.
A kádfalon embertest-pára gyöngye –
– lent sakktábla. Nyolc talp nedvezte össze.

Kint feltámad a szél.
Ha útra kél,
meging a föggöny ódon rácsa,

az ég tépett rongyait rázza –
Tépett, gyűrt, dugdosott titok:
vasalatlan ránc fintorog,
foszlása nyüszítő torok –
a szekrény vemhes öble ráng.

Tompán dörög.

Ti nyáréji börtönök,
jól megformált kalodák,
vasszeggel, súlyos kalapáccsal
összeácsolt cellasor!
Asszonyok, mi elveszettek,
bennünk az őr, másutt sehol …

Messzi morajlás – háborog.
A konyhánkon apró dobok,
fakanalak és csinnadratta,
mosgatónk kicsije-nagyja –

Most megeredt.
Azelső felcikázó fényben
magasra tartja szirt-keményen
intő ujját a buzogány.

Tanyára szakadtan

Hold udvara a tanyában: kis iskola, egy marok láng.
Tűzkígyóit dűlőutak dülöngélve szertehordják.
Kis iskola, egy marok láng.
Egyszeregy áll össze, hull szét, már csak zsongás döngicsélget.
Viráglepkék, szűzfehérek az akácon fürtbe tértek,
viráglepkék, szűzfehérek.
Tárt ablakok keresztrácsán fennakadnak, ottrekednek,
szétszórva az olajszagban megcsomósult vaktürelmet.
Fennakadnak, ottrekednek.
Hátra dől. A fal aranylik, bársonyt bolyhoz most a tábla,
krétasápadt csillag porzik szétterülő, nagy hajába –
bársonyt bolyhoz most a tábla.
Lassan nyíló szem fehérén kék árnyékok összecsapnak,
tíz év roppan lakkos hátán kékben fürdő bogaraknak –
kék árnyékok összecsapnak.
Tíz év, s hány nap, mennyi óra, értelemmel, vagy anélkül…

megnyilt szája fogainak fehérétől kifehérül.
Értelemmel, vagy anélkül?
Horgad a láng – mind szelídebb – már csak eszmélésért gyúlna –
mint a barlangos sötétség szakad be a magány kútja.
Láng csak eszmélésért gyúlna.
Viráglepkék, szűzfehérek, százszor száz kis fürtbe tértek.
Szűk ereken vérsejtecskék ugratnak a zárt sövénynek.
Haj, százszor száz fürtbe tértek.
Szikkad a nap. Hömpölyögve megtért gulya hosszan kongat.
Széthull a csend – széthullt árkán meddő mellek ágaskodnak,
meddőn, meddőn ágaskodnak.

Mindig vérrel

Embervérrel főtt a kása,
ki teheti, meg ne lássa.

Hogy ne lássa, megvakuljon,
süppedékes kínba hulljon,

hínárszagot lélegezzen,
ködhalálból ébredezzen,

moszatsúllyal evickéljen
mindig mélyben, mindig mélyen,

amíg emberré nem válik:
így jusson el önmagáig.

Számvetés

Senkitől se tartózkodtam,
mindenkinek lánya voltam.
kinek lánya, kinek anyja,
kinek arca másolatja.

Mindig adni, sosem kapni,
mindenkiért szívszakadni,
mindenkivel együtt égni,
sorsom gonddal megcserélni:

mire volt jó, mire mégis?
Belereszket a nagy ég is,
embergyilkos fény hullása
csak rám szakad, soha másra.

Hogyha szakad, hadd szakadjon,
csak a lányom megmaradjon!
Minden anyám mindig éljen
s bírja el, hogy fényességben.

*

Raffai Sarolta Döbrögecen született verseit kerestem, vagy a döbrögeci élmények későbbi megfogalmazásait. Be kell vallanom, hogy nem találtam, pedig tudom egyik tanítványától, akinek felolvasott a nagy spirálfüzetből, igenis írt Döbrögecen verset, de hát sajnos, amint férjétől megtudhattuk, elégették.

Csitri. Első verse, 1944-ből. Férje, Angeli Tamás közlése. Először a Kalocsai Néplapban jelent meg 1944-ben. Az első vers mindig jelképes; abban tükröződik a leendő költő első küzdelme a zártformával, melybe bele kell törnie a végtelen élményt.

A szűz.Vajon döbrögeci élményből született ez a vers?

Rabság. Vajon döbrögeci élményből született ez a vers? Valószínű.

Tanyára szakadtan. Így ír egy tanyasi tanító a tanyasi iskoláról – ha van hozzá költői tehetsége. A vers Döbrögecen megélt élményből fakadt, ez vitathatatlan.

Mindig vérrel. Vajon döbrögeci élményből született ez a vers? Valószímnű. Vágtató lovak vitték lőcsös kocsival Saroltát az orvoshoz Kiskőrösre, s onnét már nem is tért vissza.

Számvetés. „…embergyilkos fény hullása / csak rám szakad soha másra. / Hogyha szakad, hadd szakadjon, / csak a lányom megmaradjon!” – Mit is akar mondani ezekkel a drámai sorokkal a szerző? Itt életről s halálról van szó – félreérthetetlenül.

Kiss Benedek

Mottó

„Tépdess, szél! hazám ez,
viharok-nyilazta Duna-Tusza-táj”
(Kiss Benedek: Létem, teremtőm)

„Megáldalak földem, a néniket
s a bácsikat, a gyerekeket,
mi életem volt: Isten veled,
hazám, szerelmem, csoda-országom!”
(Kiss Benedek: Búcsúzás csoda-országtól)

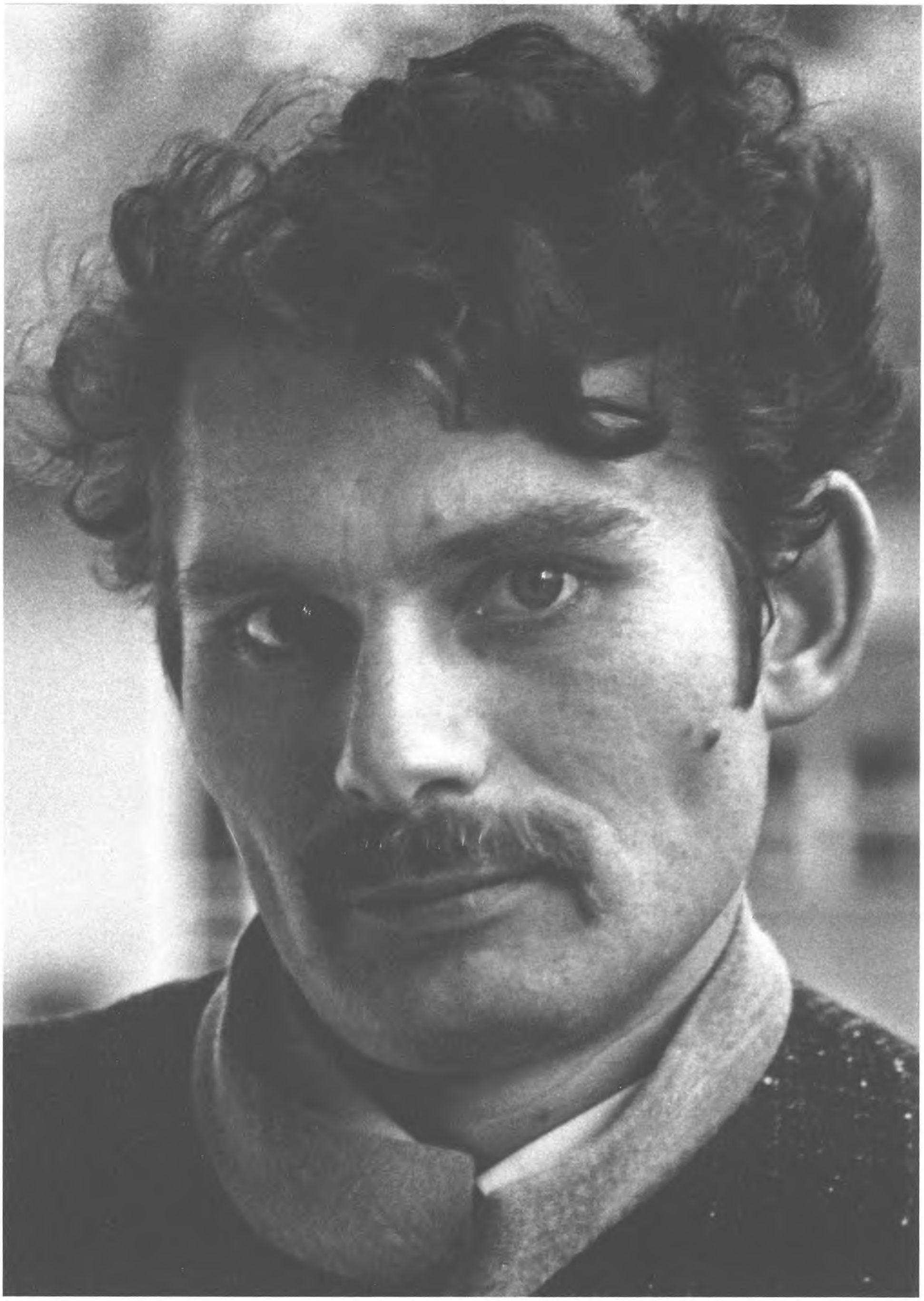

KISS BENEDEK
(Fotó: Balla Demeter, 1970.)

Szüret 1955

Megüli a por fákat,
kondor hajat, szempillákat,
megüli a pocsolyákat,
leveleket, levélszárat.

Piszkos az ég, piszokszürke;
lomha ezüstpók bemássza;
roggyan ló és ember lába;
hálót vet a menny fejünkre.

Vénasszonyok, vénemberek
szőlőtőkéket tojóznak,
bütykösen fogják a földet
a gyökerek. Meglapulnak.

Ám azért nóta is kerül,
vicc is csattan, mint az ostor.
Goromba élet ez, komor,
tücsök mégiscsak hegedül,
de újra csak kiforr a bor.

Etruszk szobrok mozdulása

Dűlőszél füvén félkönyéken
hűsöltük délben a hangyálló hőt,
hasaszalonnát falatoztunk,
eszegettünk savanykás meggyet:

pucér bőrünkön sikonkázott
a levélrések közt benyüzsgő fény,
ujjaink közül szökkentett meggymag
egy akác-cserjét rakétázott:

katapultáló szöcske zizzent,
ellipszis-ívvel kötötte össze
a kis akácot egy szőlőlevéllel,
köztük meg szemünk egyenest húzott:

volt már nyilunk is, kézbe kaptuk,
s rálőttünk a hamis istenre,
ki vérünkön vett gyémánttal fönt
épp az ég üvegét hasogatta.

– Döbrögecen szőlőt horoltam, megpihentem Zsuzsa néni meggyfája alatt, ami tőszomszédságban volt. Május elseje volt, minden május elsején ott permeteztem vagy horoltam. Akkor írtam ezt a költeményt, körülbelül harminc évesen.
Kiss Benedek szóbeli közlése 2012 őszén.

Március, perzselt mezők

Március, felperzselt mezők,
pernyeszag.
Március – nullásra vágott fák, mankó-ág,
vedlő mundérban dudvahad.
Március – dunnából bújó menyecskék,
arcuk korom-álca:
szőlőtökék.
Dunna-lágy trágyaszag.
Március – trágya lágy bunkerében
nyápic selyemhadak,
nyaknyújtogató gyomkukacok,
s vércseppek is,
katicabogarak.
Március – felperzselt mezőkről
száll, száll a pernyeszag.

Március perzselt mezőin
ki jár? ki jár?
Szanitéc varjú és vezérkarával
Dogmadux, a télkirály.

Március, felperzsel mezők, pernyeszaggal
az érett trágyagőz egybeszakad.
Március – dühöng a felszél,
homokból töviskes gallyat ragad,
homoktüskékkel
szemet szúrat.

Március – aknákat rak még
a fagy, –
ám a romokból
vitaminüzemét
építgeti
újfent a Nap:
fedezékben, csatornaparton
klorofill-tűzben kardokat hajt

s lesz maga is fedezék a sás:
gúnársziszegés,
zöld suhogás,
és langy suhogás-zászlók alatt
párzanak, tolonganak
csészealj-teknősök, rebbenő,
robbanó vadmadarak.
Március – felperzselt mezőkön
tél-tavasz összecsap.

Március perzselt mezőin
ki lesz úr? győztes ki lesz?
Tanyaudvaron páva rikolt –
mint tavaly: új tavasz ez!

Az én földem

Magyar föld! suhogó jegenyék ostorhegyét
szalagozó szelek hazája! milyen szépek
meggyfa-mennyasszonyaid, rózsaszín virágos
kajszibarack-koszorúslányaid a torlódó
sudár tavaszokban! mikor a csitri
őszibarackok is kart karba fonva
lakodalmasdit játszanak, s hajcsatjaik
méhek, szitakötők és lepkék! mikor
nem kormítja le rügyeiket s a zárt szárnyú
virágbimbókat a serénykedő gazda hajából
reájuk rettenő dér-ezüst, s fogai közül
a dermedt káromkodás.
Szőlők rekenyői kapaszkodnak a napba
savanykás, kecses kacsokkal, s szüreti bálok
csőszlegényei: nyargalásznak karikást kieresztve
a felhők… Ez az én földem, ez az álmom,
az okos, termő fáradozás, amely égig
emeli sátrát, hogy beleférjen egy ország:

a násznép! Haj, fiatalság,
ne halj ki belőlünk, mint egy ritka madárfaj,
ne szűnjek soha gyönyörködni
meggyfa-mennyasszonyaidban, tavasz,
ne szűnjék bennem soha a zokogás
a fagy-gyalázta kajszi-koszorúslányok
meddő sorsa fölött!

Utak keresztje

Buda Ferencnek

FUTÓ, KIRÁLYNŐ,
tolonganak
az utak portábáláin paraszt,
ritter és báró –
készül a sakk.
Lelkünk tájait sanyargatják.
Játszanak.
Hát csak
hadd játsszanak!
Hej komák,
végváriak,
vegyük számba mi reánk maradt:
fillér,
picula,
fabula-ország!

A TENGERRŐL MIT MONDJAK ÉN –
esőcsepp a fogyó felhőt mondja.
Tipródik, legel a víz a dűnén.
Új falka nyomul a régi nyomra.

Kiskunság! avarok, rácok,
kunok, cigányok, bunyevácok,
ködménesen mély rézkolomp!
Kiszáradt, fehér lókopnya,
birkakoponya, homlokcsont:
Alföld! virágos csonttanya!

ÖKÖRHUGYOZÁSOS
makadámok mellől
ellopták Jézust
a rozzant kersztről.

Hej, puszta, Állampuszta –
véres köpés a homokon!
Lóg, törött a nyárfák szárnya.
Kőcsontököl a víztorony.

Virágzik a teamező.
Hej, könnyű szöcskelábak!
Szikes arcomon évelő
tüske és kamilla-bánat.

SZÉL HABZIK, NYAKAMIG ÉR,
hulláma rajtam átcsap.
Mindig szélein járok én
e szögletes világnak.

Utak köves keresztje!
kézfogás-csillag!
hazám ráteregetve
petrenceként szikkad.

Kiszikkad a sorsom,
szemem kiszárad.
utak keresztjét hordom,
szorítom arcomra ezt a tájat:
kendő! könnycsipkés vérmonogramos
kendője szép magyar Veronikánknak!

Kadarka

Gyermekkorom bora,
tinta-piros kadarka,
hogy feledkezhetnék meg rólad?
Bizony, kadarka-szőlőnk volt nekünk
gyermekkoromban!
Légy áldott, nagyapám pincéje,
te bújtattál a bombázások idején,
mikor még alig tipegtem,
s tebenned találtam menedéket
legelső ifjúi viharaim közben.
Kadarka-bor!
habzó és vörös, akár a vérem:
rejtettünk szárkúpba, ástunk földbe
végrehajtók és finánccok
mohó szeme elől,
hisz te voltál nekünk
az egyedüli forrás,
téged váltottunk vastag

bivalytejre!
Emlékszem édes-csípős murci-ízedre:
hosszú nádszálon át titkon
mily gyönyörűséggel szippantgattalak,
míg pattogva rózsaszín habbal
baba-nyugtalanságod nem csillapult,
hogy aztán, zimankó jöttén,
tuskó-hasogatás közben
egy-két korty érett cseppeddel
magunkat megerősítsük: én és a nagyapám.
Mert erőt adtál te, milyen erőt!
somolyogtam csak, hogy nagypapa,
aki volt csendes kis töpörtyű-ember,
estére kelvén némelykor hogy nekibátorodott:
ki akarta szórni tüzelve
az egész pereputtyot,
legelébb ingerkedő nagyanyámat.
Micsoda hangja kelt estére tőled
a kisembernek!
Én előbb remegtem,
majd somolyogtam,
végtére is kezét
kamaszerőmmel csendben lefogtam,
ágyát megbontottam…

S nem feledhetem döbbenetét.

A mindennapi pohár

Töltitek, okkal,
oktalan,
mivel feneke van.
Megtelik gyorsan a pohár,
s máris
üresen áll.

Van, kinek temetése van,
újszülött fia van,
ennek meg
lakodalmasan
taktust verek magam.

Egyik mind névnapot idéz,
cimborákat keres,
másik
az életére néz,
mint örök alperes.

Van, aki a semmire lát,
van, ki
még arra se,
emezt meg
- bár nem volt galád –
megcsalta kedvese.

Más meg azt mondja:
mi soha,
soha meg nem halunk!
(Bár Platón s Szókratész oda,
s oda
Jézus urunk.)

Oktalan mégsem telt tehát,
mert mindig van
valami,
amivel a sors úgy megáld,
hogy nem bírjuk
kimondani,
némán kell hordani,
borba kell fojtani!

Anyámmal hajdan a szőlőben

Édesanyám, jaj de vidáman
faltuk hajdan a zsíros juhtúrót
zöldpaprikával és kárminszín
üvegmeggyel!
Nagyokat kortyoltunk a friss vizű
bádogosvödörből, aminek karimáján
kör-körös horpasztások voltak.
A szőlőkacsok úgy hajladoztak
kötetlenül a tavaszi szélben,
mint ahogy – később láttam –
tengermélyben a korallok.
Rendje volt itt mindennek,

a rafiakötegeknek a derekunkon,
a szerelmesen átnyalábolt
szőlőbokroknak, mik már
fürtjeiket hányták,
s a madarak röptének felettünk.
Édesanyám, lecsupált szőlőtőke,
már őszbe fordulnak a napok,
s csak egyszer hallhatnám még
felcsattanó nevetésed.
Hogy tudtál vinni
bennünket deréksajgásunk ellenére is!
Kantündértáncnak
tűnik előttünk ma a szoknyás bokrok
előtti topogás a forró homokban!
Édesanyám, ez éltetett téged,
amikor a májusi szellők
új bogot sodorintottak úgyis bogos
hajadba, amikor eggyé gyűrődött a
millió szálú teremtés a hőben,
amikor kétszer beporzott nemi szerved is
mintha katicák csiklandozták volna.
Én meg mit szóljak? Barbármód
ráléptem a kis katicára, mert nagyon csípte
pucér nyakamat a veríték.
De hát legtöbbször ártatlanoké a kínpad.

Öreg tőkék közt

Öreg tőkék közt fiatalodva
ülök a Szent György-hegyen.
A Szent György-hegyen
mindig fúj a szél,
hogy aki dolgozik sajogva,
melege ne legyen.
S a zöld kendőjű hegyek is körben
– Szigliget,
Badacsony,
Gulács –
hűsítenek, mint a pásztoróra hevében
egy ismeretlen lánykacagás.
Még csak reggel van.
A völgyek metszett
gyümölcstáljait harmat fürészti.

Harsog a Nap, és
egyszerre
én is dalolni kezdek,
mint a kút vize, számon
pogány kedv ömöl ki.
Éneket választ ki a lélek,
miként a testem
verejtéket.

***

Mint japánok,
ha pálcikahegyre
veszik a párolgó rizsszemet –
csipkedi föl sugaraival egyre
a Nap a harmatcseppeket.

Térdeltem tavaszban tőkék előtt
metszőollóval:
teremjetek!
s ím, térdig serdülve térdelnek ők
előttem –
bérmálkozó sereg.

Savanykás mosolyú levélre, kacsra
szenteltvíz –
permetlé pereg.
Sikkantva egy-egy oldalra csapja
csiklandós nyakát,
hol elmegyek.

S mint japánok ha
pálcikahegyre
veszik a párolgó rizsszemet:
csipkedi föl sugaraival egyre
a Nap
a permetcseppeket.

S arcomat közben tenger mossa...

***

Isten szabad ege alatt
a légben

balettozgatnak a madarak,
fellegek
paravánjai magaslanak,
szőlő virágzik,
illatként leng életem.
Szőlővirág-illatot hordoz a szél,
hogy kormos szívem beléremeg,
bozsgatja lebírhatatlan vágy
a szerelem.

Ó, Istenem,
aki vagy s nyilvánvaló vagy most
mint a fény:
érezlek, s érzem magamat is –
én vagyok – én.

Érzek és gondolkodom,
s feléd lök minden áram,
bár hiúság vásárán
nyalókát árulok,
s nem több,
mint por,
mi marad utánam.

Ám azt szeretném,
ha ez a pillanat is
megmaradna,
amikor boldog voltam
megpernyésedetten is,
s hittem,
hogy nem hagytál –
nem hagysz magamra!

Mikor a prés fölszakad

Ó, az a mámoros pillanat,
amikor a prés fölszakad!

Mikor az egymásba sajtolt szemek
az utolsó csepp mustot is kihabozták,
mikor a csavarok meglazulnak,
s boldog szisszel tágul ismét

a préskosárba nyomorított
szőlőfürt-ország!

Ó, az a mámoros pillanat,
amikor a prés fölszakad,
mikor az egymásba sajtolt szemek
az utolsó csepp mustot is kibabozták!

Ropognak az áttételek,
ekkor már húzni nem lehet,
nem szabad,
pattognak a kemény akácfa-présfák,
hiszen az egymásba sajtolt szemek
a végső csepp mustot is kisajogták,
a legédesebb nedvet leadták,
ekkor már húzni nem szabad,
nem lehet,
repednek a kemény akácfa-présfák.

Ó, az a mámoros pillanat,
amikor a prés fölszakad!
s boldog szisszel nyújtózik ismét
a préskosárba nyomorított
szőlőfürt-ország!

Az ősz udvarán

Emberek, hová rohantok?!

Bukik a Nap, ám e zsivajos
ősz udvarán
települjünk a kifakult porcfű
pokrócára – még
langyos a Föld! préselgessük el
szívünk borát,
szánk csurgóján
csobogjon habzó ének,
csepegjen bánat, fohász,

vagy csak üljünk meg,
egymás csendjét
hallgatva, akár egy
bennünk robajló,

narkotizáló
vízesés-morajt, –

hová rohantok?!

Szőlőből, bőrig ázva

Villámok tűzijátékát
láttam én gyakran
kölyökkoromban
s nemigen érdekel,
ha a Duna felett
mesterséges fénycsóva lobban.

Az volt az igazi –
szőlőből bőrig ázva
trappolni hazafelé!
Egy kisgatya volt az öltözék,
s a keréknyomból
fröccsent a kovászos fekete lé.

Mert a Jóisten sütötte –
dagasztotta ott
világraszóló nagy kenyerét:
jutott belőle karéj nekünk is –
rozstábla, búzatábla
lesúnyta szöghajú, fürtös fejét.

Kerékpárokon,
hátukon permetezővel
munkából kivert parasztok siettek.
Nem volt flaszter ott –
tengelyig kellett
járni a táncot a kocsikerekeknek.

De hazaértek, s a világ
másnapra újból kimájusodott.
Ott voltam?
Benne voltam?
Tarló szúrt?

– Mintha nem is lettem volna
sohasem ott!

Isten szőlője

Szőlővel álmodom éjjelente.
Uram, ez csak Tőled lehet.
Így szeret,
aki szeret.

Te nem vagy ott, csak a fák,
a tőkék.
Mindig rakottak,
bár
megraboltak.

Lehet, hogy nem is enyém,
de hagytak rajta fürtöt.
Megcsócsált fürtök
mustjában
fürdök.

És olyan édes, s az egész életet
visszaadja.
Mintha kibomlik újból
a barka.

S olyan is van, hogy a must elcsorog.
Olyankor enyém a szőlő.
És boldogtalan vagyok.

Járom a határt,
mesgyéken járok, s ámulok.
Téged nem látlak,
maradj is
szent titok.

Ha majd végső stációm után is
szőlőkaró magaslik,
hiszem – Istenem,
eljutok addig a partig,
ahol a legszebb szőlővessző
hajlik.

Szavalóverseny Akasztón, Mikuláskor

1.

András-nap múltán az óra
keményen kongat,
hámba fogják ilyenkor és
megzabolázzák
a gyerekek
a Holdat,
így repülnek messzi
Olümposz-tájra,
Akasztón béke ül,
és kiül
szemükben versek varázsától
viola, mályva!

2.

Alszik a mackó,
ömlik a hó,
roppan a kacsatollú
jégtakaró –
hol vagy, fütyörögi
sárgarigó?

Hol? biz a könyvtár
termeiben,
párosan, egyedül,
rengetegen:
sárgarigókkal teli a padok,
avagy széken kuporogva csak
verseket mondanak
kicsik-nagyok!

Sóhaj

Van egy falu,
Akasztó.
Mellette egy halastó.
Potyka, kárász, keszeg benne –
ott
(hon?)
lenni de jó lenne!

Kérés Istenhez

Akasztón születtem –
vajon hol végzem?
Kárpitozott, szép,
zöld karosszékben
csücsülök, s konokul
egyre azt kérem
Istentől: jelenjen meg
láng-fehérben…

Akasztón születtem –
nomen est omen?

Rázd fejed, Istenem:
ó, nem, nem, ó nem!

Háború volt éppen –
háború viszen el?

Rázd fejed: nem úgy lesz! –
s megnyugszom, Istenem.
Bűnös vagyok, Uram,
mégis azt kérem:
ágyban… és párnák közt…
s ha lehet: még nem…

Egy szatyor cseresznye

Elhagytam már a tanyákat, a kerékpárt áttoltam a csatorna karfa nélküli rozoga deszkahídján, s a túlsó parton, a víz és a kis nyárfa-liget között kígyózó gyalogösvényen újra gépre szálltam. Nem is volt egyszerű: hátamon permetezőgép, a kormányon súlyos terhű táska, a gyep alá süllyedő keskeny gyalogútra meg sűrű, magas fűsövény hullott le két oldalról. Láthatóan ritkán járnak már erre, még kerékpárral is.Inkább kerülővel, mert autón, motoron mennek. Nagyapám, szegény, a mostoha, még sokat nyekergette erre a talicskakereket, nyakában lépésütemre laffogott a hevederszíj, és ritkán jött meg úgy, hogy valami gyereknek-valót ne hozott volna. „Madár-láttát". Ha mást nem, saját ebédje részét, a kenyeret, ami nagy kincs volt az ötvenes évek elején.

Alig küzdöttem előrébb magamat kőhajításnyival, balról, a csatorna sásos-kákás mély árkából suhogva, nagy zajjal rebbent föl egy szürke gém. Nyakát sértetten a hátára S-betűzte, és súlyos szárnycsapásokkal úszott el a szelíd alkonyatban. Vagy kétszáz méternyire leszállt. Leszálltam és is tipródó paripámról újra, pendülve simultak ki az ülésrugók.

Megszaporodott erre a gém. Igaz, régi telephelyeikről sokhelyütt elkényszerülnek, „nomáddá" teszi őket a mind jobban háziasított világ, a szokatlan civil környezet. Meg aztán jól meg is szaporodott a vad, különösen a közvetlenebben értékesülő. Soha annyi fácánt is, meg nyulat. Vagy őz sem volt erre például gyermekkoromban, most meg? Nem győzik hajtani a kutyák a tanyák alól. Persze, úgy mondják, a háború űzte el, az ritkította meg őket annak idején.

Rágyújtottam egy cigarettára. Jól esett álldogálnom most itt egy kicsit. A vázhoz dőltem, néztem a békanyálas, halzsírfoltos vizet, az ezerféle vízinövénnyel burjánzó kanálist. El is felejtettem a fáradtságot, hogy legalább húsz kilométeres gyaloglás van mögöttem, forró homokban, hátamon az egyre döglöttebben kapaszkodó permetezőgéppel. Hogy missziós voltam egy nagy sivatagban, és zöld pigmeusok vég nélkül sorjázó seregének osztottam napon át áldást, gyógyszert, védő szérumot. Néztem most megkönnyebbedve a kéken párásodó tájat, fújtam bele a magam füstjét, álltam jóleső békességgel szülőfalum határában. Föntebb a kotró dolgozott még. A csatornákat, amikből a környéken szép számmal akad, időnként ki kell tisztogatni, mielőtt teljesen benőné a békalencse, s elrekesztené.

Szívok még egyet a cigarettán, aztán elpöckölöm a végét, le, a békalencse szőnyegére. Nem merül el, füstölög egy kicsit.

Cseresznyével van degeszre rakva a kormányon a táska, most abból ropogtatok. Spriccolom magját a kanálisba, ijesztgetem vele a kecskebékákat. Némelyik nemhogy elugrana, egyenesen utána kap. Vérrel szívódott szúnyognak nézik talán? Ostoba népség! Kamaszok előttük lengetett, akár levélfoszlánnyal fölcsalizott horgaira is kimért pontossággal, bekalkulálható, kitűnő tempóérzékkel ugranak, hogy megnyúlt testtel rángatózzanak aztán ég és föld között…

– Jófajta ropogós cseresznye ez, mint a miénk is volt régen, a másik szőlőben. Ahonnan jövök, a döbrögeci szőlőből, ott nincs cseresznyefánk, tanyás szomszédunktól akartam hát venni, mivel családdal vagyok itthon. Délben beszélgettünk egy jó sort, s míg borral is megápoltuk a kedélynek nála mindig virágzó bodzafáját, hallottam a kato-

náéknál egy huzamban eltöltött nyolc évéről újra, s hogy tizenegynéhány kimutatott csonttörése ellenére kórházban még – hál Istennek! – csak látogatóban járt eddig.

– Ők bizony cseresznyét el nem adnak – szabadkozott élénk gesztusokkal, mikor szóba hoztam. Megeszik azt a gyerekek is! Majd meggyet – az más!

– Mikor aztán kiszórtam az utolsó géppel, és hazafelé készülődtem, intett, hogy menjek csak be még egy pohárra.

Szőlőjük szomszédos volt a miénkkel, tanyájuk meg a túlsó oldalon, a tanyasi úton. Az ő közeli meggyfájuk alatt szoktam ebédelni, ott állt kitámasztva a bicikli is. A gazda Ujvári Béni bácsi volt, felesége Sztraka Zsuzska néni. Ebéd után láttam, hogy Zsuzska néni kijön, és szedegetni kezdi a cseresznyét a fáról. Nem sokat törődtem vele. Aztán az esti pohár bor után előrukkoltak és úgy megpakoltak egy nagy szatyor cseresznyével, csak úgy, vidd-haza-bírod módon, hogy saját holmimat már alig tudtam fölmálházni a kerékpárra. Alig jutottam szóhoz. Aztán meg azt mondták:

– Mért arra megyek a tanyáknak, át a *Nagylaposon*, rossz arra az út…

Igen.

– Mért járok én erre haza, toronyiránt, a rosszabb úton, ha néha itthon vagyok?

És mért mondom azt:

– Itthon vagyok, ha már húsz éve máshol? (Pedig utána gondolva is, rá kell jönnöm: csak így tudom mondani. Nem itt, hanem: itthon.)

Ropogtatom a cseresznyét, spriccolom a magját a kanálisba. A kotró dolgozik még.

Nézem, megváltozott a *Nagylapos* is, alaposan. Jó rész szép füvű kaszáló, már csak nyoma van szinte a gyermekkoromban annyira szeretett vízi-világnak, sírva kerengő sok bíbicéből is alig. Az utolsó nagy dunai árvíz hagyhatta, s velem csaknem egyidős, és lassan, úgy tűnik, eltűnik, ki is szárad. Vagy csak az én szemem aránya más? Lám, pacsirtái és pipiskéi is ugyanúgy futkosnak a kukoricások rögei közt, ugyanúgy lebegnek a gabonatáblák fölött.

Hát ti tudjátok-e, magasba nyújtott vékony kislibanyak-szárakon zizegve bókoló tenger virágok, mért szeretek és járni errefelé? Lennék veletek pipacs-vércsepp a búzaföldek kicsókolt szája szélén, kék-küllős gomb a blúzán, a melle fölött! Jó itthon lenni, jó itt most állni az alkonyatban. Rám ismertek-e? Itt nőttem és is. Szeretem nézni, ha zöld tenyerekkel tapsoljátok az esőt, napot, harmatot, szellőt.

Kékes füstben izzik már a Nap, éppen falum fölött, mögötte a templomtoronynak. Égalji felhők üllőjén kovácsolódó korong. Kondul az esti harang is – vagy talán édesnagyapám, a hajdani híres kovács és gépész-ezermester kalapácsa cseng? Formálja már a holnapi napot, veri le a mairól a rozsdát? Még 1914-ben szegődött mennyei szolgálatba.

Kalapáld meg jól, nagypapa! – De megyek már, nyeregbe szállok: egyre falánkabban rajzik rám a féreg. Nyekeregj haza hát, acélrugó!

(1976)

Árpás Károly

Mottó

„megátkozott fügefa lettem
pedig nincs füge-érés ideje
sátáni kacajjal emberfia
életem felébe törte”
(Árpás Károly: Epigramma)

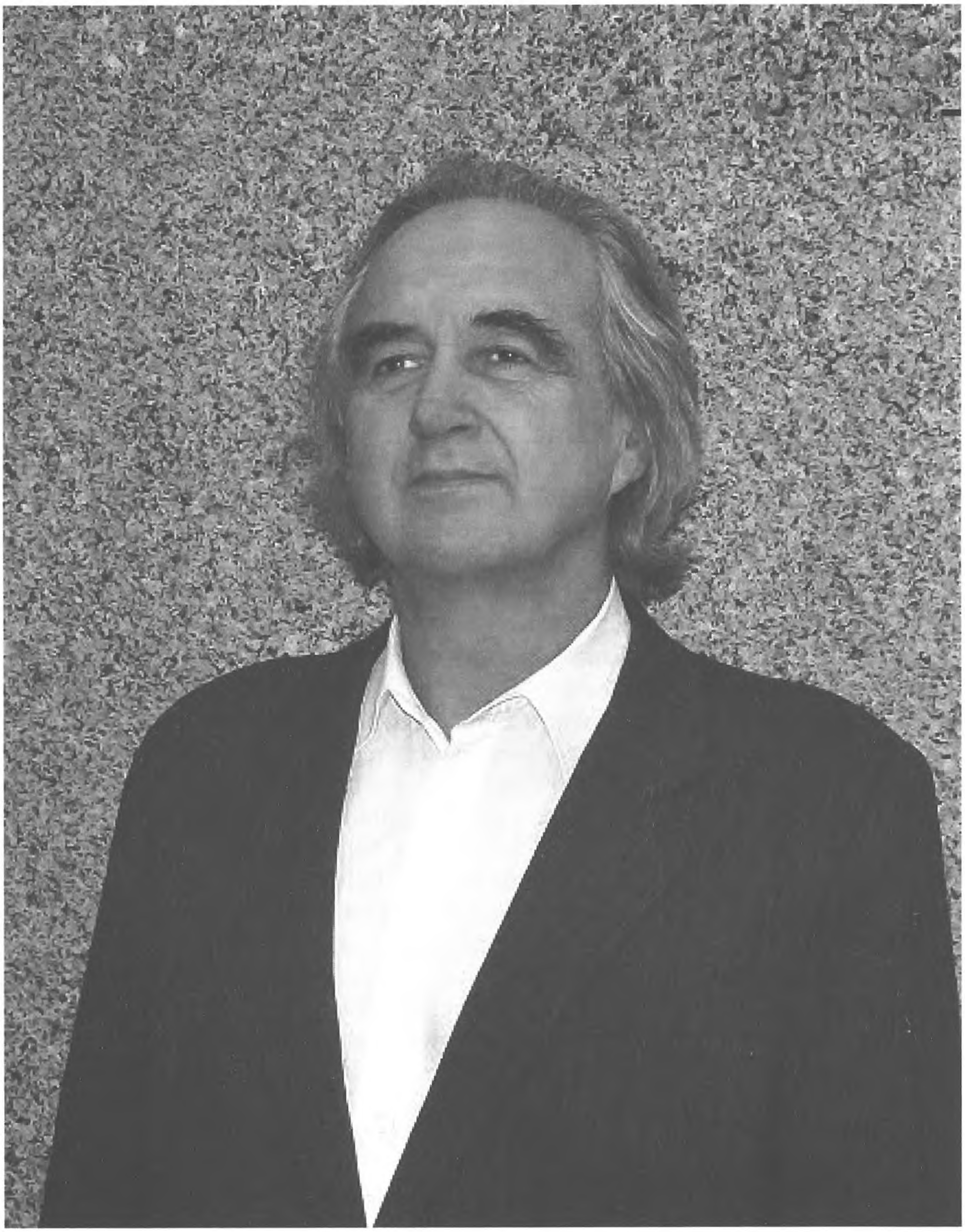

ÁRPÁS KÁROLY
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Szüreti kaland

Szeptember utolsó szombatjának délutánján a szakoktató a hálóból kivitt minket kombikocsijával Kunka Béla présházába és pincéjébe. A kocsiban kicsit duruzsoltunk, hiszen fél órája értünk a diákotthonba az állami gazdaságból. Jó lett volna pihenni, mert már három és fél hete minden nap dolgoztunk.

– Jó napot, Béla komám! Meghoztam a kért gyerekeket!

– Jó napot kívánunk, tanár úr! – mondtuk hatan, amikor kiszálltunk a kombiból.

– Szervusztok! Vegyétek fel a gumicsizmákat – mondta a gazda.

Miközben levettettük a cipőinket, a szakoktató már elment a kocsijával. A présház oldalánál volt egy polcrendszer: oda tettük a cipőinket, meg a tarisznyáinkat. Majd felvettük a gumicsizmákat.

Közben hallottuk az énekhangokat. Napszámosok, meg diáklányok szedték a szőlőt, és hordták ládákba a leszedett fürtöket.

– Sziasztok! – kiáltottunk nekik, ám nem válaszoltak. Már lefelé tartott a nap.

– Ide figyeljetek! – szólt hozzánk a gazda. – A két másodikos iker darálni fogja a szőlőt! A harmadikos fiú, meg a termetes elsős tapossák a kádban a szőlőt, levetkőzvén gatyára! A két elsős jön velem, és előkészítjük a prést!

– Tanár úr! – szólalt meg Gyuris István, az akasztói harmadikos. – Ki vannak mosva a hordók?

– Természetesen, Pista fiam! Mihelyt rendbe hoztuk a prést, akkor Árpás meg Ádám hordani fogják vödrökben a darált szőlőt. S majd ők viszik a mustot a hordókba is. Am amikor kibontjuk a prést, akkor a törkölynek valót elhordják a cementkádakba.

– Az is ki lett mosva, tanár úr – kérdezte az öregcsertői elsős. – Nem abban szokott lenni a permetezőlé?

– Czár, ne akadékoskodj! –felelte a gazda. – Minden permetezés után tisztára mosatom a cementkádakat.

Még melegen sütött a nap. A vörös és barna Balogh trikóra vetkőzve hordozta a ládákat a darálóhoz. A hatalmas kádban a daráló mellett volt annyi hely, hogy a harmadikos Gyuris és az elsős Czár taposhatta félmeztelen gatyában a darált szőlőt.

– Ádám Gyuszi, időnként nyisd meg a csapot és a kifolyó mustot ne egy hordóba töltsed, hanem majd mutatom, hogy melyikekbe!

Lassan kezdett lefelé tartani a nap. Megint megjelent egy kisteherautó, meg egy lovas kocsi. A napszámos asszonyok meg az iskolatársaink be- és felszálltak és elmentek. Hiába recsegett a daráló, hallottuk a harangszót.

– Ez az evangélikus vagy a katolikus templom harangja? – kérdeztem a házigazdát.

– Nem mindegy? A döbrögeci határig alig hallatszik olyan tisztán, hogy meg lehessen állapítani.

– Tanár úr! – szólt hozzá a harmadikos fiú, - nem kehet, hogy az akasztóit halljuk?

Szürkülni kezdett, már vége volt az alkonyatnak.

– Tanár úr, kérem – szólalt meg a barna Balogh. – Már csak tíz láda szőlőt kell ledarálni!

A gazda bement a pincébe, és egy vékony szál bottal megnézte, hogy mennyire teltek meg a hordók.

– Tanár úr, kérem – szólította meg Ignác osztálytársam, a taposó. – Nem méri meg a must cukorfokát?

– Czár gyerek – felelte a gazda, – látod azt a játék kis prést? Délben készítettem egy mintát, azt megmértem: tizennyolc fokos volt a must. Tudod, hogy hány fokos bor lesz ebből?

– Ugyan tanár úr, az elsősök még ezt nem tanulták – vágott közbe a harmadikos fiú.

– Taposssátok tovább! – mondta a szaktanár.

– Befejeztük a darálást – mondták az ikrek.

– Menjetek el a gémes kúthoz, hozzatok vizet és tisztogassátok meg a darálót – felelte a gazda.

– Tanár úr, kérem – szóltam a gazdához. – Hiába nyitom a csapot, már alig csöpög a kádból a must.

– Pista, Ignác! Szálljatok ki a kádból! Öltözzetek fel, mossátok meg a csizmát, és gyertek préselni!

– Tanár úr – szólt Ádám Gyula társam, - egyikük visszamehetne a kádba, mert hiába hajolok le, nem tudom megtölteni a vödröket.

– Ignác! Ha felöltöztél, akkor menjél vissza a kádba, hogy segíts a két elsős osztálytársadnak! Nagyon alacsonyak. Pista, te meg gyere a préshez.

A Balogh-ikrek befejezték a tisztogatást. Lassan homályosodott. A gazda bement a pincébe és kihozott egy steklámpát és meggyújtotta. Már lement a nap. Utoljára töltöttük meg a prést a darált szőlővel.

Miközben Gyuris Pista meg Ádám Gyuszi csavarták a prést, a gazda odaszólt a másodikos ikrekhez.

– Baloghok! A pince mögött találtok rőzsét. Itt a gyufa, meg két újság – gyújtsatok tüzet!

A gazda bement a présházba.

Vége lett az utolsó préselésnek. Én behordottam a mustot a pincébe, Gyuszi meg Pista elvitték a törkölytartóba a préselvényt. A vörös Balogh hozott vödör vizeket és megmosták a prést.

A gazda kijött, és volt a kezében egy oldalnyi szalonna.

– Mossátok ki a kádat is! Egyikőtök vágjon mindenkinek két-két szelet szalonnát! Kenyeret majd mindjárt hozok.

Miután mindent elrendeztünk, akkor elmentünk a tábortűzhöz. Barna Balogh vágott hat nyársnak való pálcát, és meg is faragta őket. Mire mind felszúrtuk a szalonnát, addigra a nagy lángolásnak vége lett. Ám nem volt sötét, mert feljött a hold.

Megjelent a gazda.

– Pista fiam! Itt van egy kis vöröshagyma is. A présházba leterítettem három birkabőrös vasutas kabátot, meg odakészítettem három plédet is. Meg odatettem két demizsont, melybe tavalyi bor van. Ott fogtok aludni, majd reggel találkozunk. Nekem haza kell bicikliznem. Köszönöm a segítségeteket! Jó éjszakát kívánok! Vasárnap a mise után visszajövök. S ha elrendeztünk mindent, akkor eljönnek majd értetek.

Azzal elment.

Gyuris István odament a tarisznyájához, és kivett belőle egy csatos üveget.

– Cimborák, társaim! A nagyapámtól kaptam ezt a pálinkát, igyatok belőle!

Megpirultak a kenyérszeletek, megsült a szalonna is, megdinsztelődtek, megpirultak a hagymakarikák.

– Jó étvágyat!

Miután megettük a vacsorát, a vörös Balogh hozott két vödör vizet és teljesen eloltotta a tüzet. A Hold eltűnt a fellegek mögött.

– Majd bent isszuk a bort – mondta a harmadikos fiú. – Hogyan fogunk aludni?

– Mi ikertestvérek vagyunk, édesanyán hasában is elfértünk – szólt a két másodikos.

– Én Árpás Karcsival jártam egy osztályba nyolc évig, meg amikor Kiskőrösre jöttünk, akkor vele aludtam a Martinovics nagyapja konyhájában a kórházi vaságyon – jelentette be Ádám Gyula.

– Akkor én meg veled alszom – mondta Czár Ignác a harmadikosnak.

– Kicsit nagyobb vagy, mint az öcsém – felelte Gyuris. – De be kell mennünk, mert távolából állandóan dörög az ég.

– Jó, hogy vége van a szüretnek – szólalt meg a vörös Balogh. – De jobb lenne a Luther téri hálóba aludni.

Suhogni kezdett az eső. Az eresz alóli polcokról bevittük a holmijainkat a présházba.

– Aki akar, az igyon akár bort, akár pálinkát – mondta Pista. – Ha valaki cigarettázni akar, az menjen ki az eresz alá, mert az ajtót be akarom csukni, ugyanis hűvös lesz. A füst meg zavarná a pihenésünket.

Az ivás után a párok leheveredtek. Az ajtórésen látszott a villámlások nyoma. A dörgés már nem zavarta a fáradtakat – mindenki elaludt.

Döbrögeci emlékek

villoni keretbe foglalva, törve
kapcsolom tudást élményhez

Ismert: Döbrögec Dunához vivő út
Jobbján Akasztó meg Kiskőrös és Tabdi
Háromszögében; Kiskőrös Csengődi út
Jobb oldali részén található, fekszik.
A homok mellett nemcsak a szik vagyon,
Hanem erdei savanyú föld, árkokkal,
Vizes rész is. Kérés: Isten esőt adjon!
A sívó homokot ember-áldozat
És szorgalom alakította termővé.

Breinik Magdolna, a két Martinovics
Özvegye Bajáról jőve birtokos lett.
Gyalogművelésű szőlő, gyümölcsös –
Ebből ház Kőrösön Rákóczi utcában.
Gyermekeinek osztott a földjéből,
Köteles fiának csak a házat adta.
Így kapcsolódtam ehhez a helyhez…
A sívó homokot ember-áldozat
És szorgalom alakította termővé.

Anyai nagyapám sokszor mesélte,
Hogy apai rokona nagybirtokos volt.
A rét mellé a filoxéra után
Telepített szőlőt. Sokat kártyázott,
Veszteségei miatt nemcsak fogyott,
Egyik házát eladta egy Társaságnak.
Így lett otthonommá a Petőfi-ház.
A sívó homokot ember-áldozat
És szorgalom alakította termővé.

Kőrösi diákként szakmai gyakszin
Nemcsak szőlőbirtokokra jártunk, hanem
Gyümölcsösökbe, kukoricásba is;
Megtanulva mezőgazdaságból mindent.
Közös munka barátságok talaja…
Bár szakmát váltottam, de az emberi
Értékeket őrzöm; adni kötelesség.
A sívó homokot ember-áldozat
És szorgalom alakította termővé.

Ajánlás

Olvasó! Döbrögec nemcsak anyaföld,
Hanem megtartó tér: értsük meg Vörösmarty
Üzenetének jelentését! Költöz'?
Az országot nem hagyd! Éljen a közösség!
A sívó homokot ember-áldozat
És szorgalom alakította termővé.

Tavasz

Lassan a szőlő is fakad.
Úgy nyílnak szét bolyhos, zöld
levelei, tárva csepp virágukat,
mint kedvesem testéről bontotta
le tétován kezem ruháit.
A föld barnán sugározta
rügyduzzasztó hevét a napnak.

S lám! A kis hajtások csak
fütyülnek a fénylő fagyra,
a szélben lágyan ringanak.
Végig futnak az ereken
a cseppek, ha esik. Majd napra
ragyognak vissza, fény pereg.
Hetek, évek... múlnak-telnek

Árnylugasban pihenek.

Levél 12

Szonettet írni jó. A rendre bízni
Életem. Alkotni művet remény:
Maradhat lét belőlünk több, mint íznyi,
Amíg olvasóm felüti a fedélt.

De építhetsz házat, műveljed kerted,
Vagy bármit tehetsz, ami hagy nyomot:
Enyészik, tűnik az időben minden,
A jégből víz lesz, hegyből homok.

Hiába szándék a teremtés mása,
Csak a gyermek, a mag a jövendő.
Akarat és munka! Nemcsak tudása

Kell annak, hogy mi most a teendő.
Ki meg nem tett, mit lehetett, kellett
Volna mindent: az boldog nem lehet.

Újra tücsökszó

Ha hajnali fagytól
Dér üt is fűre,
És orgona-jégcsap
Ereszt koronáz;
De ágakon ágas
Rügysereg duzzad,
S vakondtúrással
Ekevas komáz.

Ünnepre trilláz a
Rigónk is hetykén,
Szilva, barack, birs
Havazni várnak –
Hímes árok partján
Égi bojtár cselleng,
A fák levelén már
Int a vasárnap…

Buszon dúdolós

lóherében csak hanyatt
vakondtúrás párnám
hálóm a csillagos ég
megfognám a márnám

hold- folyóként egymásba
olvad át a testünk
világ csendje csilingel
varázsló az estünk

(Ha vers a szó, meddig az?
Valóság a ritmus?
Se menny, se föld, se pokol –
helyem vár: a limbus.)

lóherében csak hanyatt
minek ide kétség
a teret most borítja
sötétnél sötétség

Hajnalcsillag Vénuszom
szemem horizontján
csillagos ég a hálóm
megfogom a márnám

Ez esztendőben

Nyárfapihétől kamasz az erdő,
Akácgallérját kihajtva hordja.
Harmat, eső, könny hull, megered tő,
Lombok zúgása tavasz heroldja.

Pástra szólít. A rét lesz majd a sík,
Hol küzd, ki után harang az „amen" --
Orozva sejtet, mint zsákot, hasít...
Való a szó:... non est medicamen.

föl-föltekintvén sehol semmi kék
bolyhok penésze lepi el mi zöld
halál vizével szentel be az ég
utánunk talán megújul a föld

Utazás

Nézd!
micsoda infláció
nyomát őrzi a föld,
eltékozolva aranyát
sírrá mélyül az öl.

Retinát vés az ablakon,
míg zúg a busz tova –
sötétből fényre negatív
lenyomat lesz a fa.

Gladiátori hálóként
– szikrás szigonyhegyek –
borul havazás rája:
el- bekövetkezett.

Csonttáj körül, mit szemed ér,
tüze holddá békül... –

ám a szélfútta laposon
vetés feje ékül,

megannyi lándzsa – eget tart,
bízón fejet emel:
megérkezel, mert megjöhetsz,
mert jöhetsz: érkezel!

A képbe lépve

eljön az ősz is
tarlósávok gyűrűzik
hiába hivalkodik
címerével a tengeri

a megperzselt levelek
tavaszi zsendülést
idéznek – de kinek
nekik nincs több nyár

vércsöpp csügg vesszőkön
méhek, darazsak mézes
körtén gyűlnek esett szilván
füstös a paprika

hurkod ökörnyál hullik
bozótba köd veszi magát
a harmatból hamarost
dér lesz – keleti gyász

Márciusi panoráma

Köhécsel a kopott kémény,
Roskadozva horpad,
Szabadkonyha hamujában
Fürdeti a holdat.

Bedeszkázott ablakokon
Eső ha dorombol,
Sóhajtoznak eresztékek
Észrevétlen romból.

Nekik tavaszt, nyárt nem ígér
A felragyogó nap,
Nincsen őszük, nincsen telük:
Küszöb alatt holnap...

Roggyant kapu, tört kerítés,
Vadkender övezte —
Ösvénye sincs, kaszálatlan
Fű nő a kövekre.

A gépeket, szerszámokat
Árnyékuk ha tartja,
Nádtetőn vagy zsindelyesen
Disznóparéj sarjad.

Káva jelzi a kút mélyét,
Gyom csüng oldalárul:
Vize nem víz, vödre sincsen,
Nem öl, sír, ha zárul.

Fénykép őrzi, amíg fakul,
Enyészet uralja;
Alattomos szél kerüli,
Volt lakóit falja.

Nem Trója volt, noha domb lesz,
Mohácsot se vesztett —
tégla, panel vagy fa: mindegy.
így pusztul egy nemzet

Meggyszedés

Bujkál a fény, vakít: meg ha találom,
A zöld levél más-más színt vet elém;
A rubin-meggy /hallom/ cseng a fákon,
Magja áttetszik, ring ága is felém.

Kőrisbogár zúg el – kopott az álom –,
Sáska köröz, míg megtartja levél...
Elnyúlok, magam is fa, az ágon:
Fölöttem zöld raj zúg és ég a fedél.

Szövőlepkés csúcs, parázsolt részek,
meggyből mag felhőből kibukik a nap:
sugár, vér, rongy, tűz, lé. Hús – csak részek!

Lent bárányok isznak, a kutyánk ugat,
meggy csendül vödrömben – tört igézet.
Fa töviben tyúkok, fent gólyák húznak.

„meddig a szem ellát…”

üszkös varrakkal lepett
a kukoricás meghasadt
tökök záp-agyukat vetik
megfeketül a levél

a köd köd-e igazán
foltjai bokrokba gyűlnek
futni kell hogy ragad a rög
a csizmán így marasztal

csörtetés fojt az ökörnyál
rezdül a megérintett
cső szeme levél harmat hull
száraz kaccsal nyúlna a bab

feltisztul torony kékellik
házakig gyászol a szántás
hant magra, halottra -
havazni kezd takaród lesz
magyarország

Számvetés

Gyom és gaz savanykás, fojtó fehér füstje
szétterül, oszlik - araszolnak napok,
hernyóként rágják a nyarat és a tavaszt,
csak az ősz meg a tél: az nem változik.

Hova tűnt a gyerekkor? Csak a kajla fülek
ránca őrzi tarkóra tűző napját,
nem futásra, rogyásra készek a lábak,
csak a szem ha villan, sejteti néha.

Hol van a régi kamasz? A sutasága
  bénító ma is: egy rosszkor nyúló kéz,
az alkalmatlan szó – és szíved emészti
  a kifosztottak hittelen bánata.

Honnan támad az ifjúságot elnyelő
  árnyék? Készületlenül talál, mikor
játszó gyermekeid őrzi tekinteted:
  ráncok, visszerek hálóját veti rád...

Túl a krisztusi koron kárpit nem hasad,
  nincs betlehemi csillag, utad lejtő...
(emlékezz, hogy' kell a hegynek le menni!)
  „Ha lovasnak nem vagy, jó leszel lovásznak."

A levél összecsavarodik, penderül.
  A szél fölfűzi ökörnyál-fonálra.
Füstben, ködben ez koszorú babér helyett,
  térded rogy, deresedő vizet ha érsz.

felhők

tűzfoszlányok rongyos ibolyapárák
őszsárguló magasztos napbíbor-
palást sötét magvú anyagforgatag
játsznyifehér hólepeldarabok

foltok úszókék égen zöld árnyalat
rezdülése fodrozó vízen egy moz-
dulatra szétszórt árnyalat ecsettel
ejtett pacasorozat halk szél-bánat

platinás ezüstfény áttetsző szórt fény
dermedt fényképtűz csillanó gondolat
csend nyugalom béke mindenütt tükör

álomfelhők: nem tudom leírni
látszólagos árnyképeim bámulok
nézek felhők felhők felhők felhők

Pasztelben

mint andalító
régi mese,
hullik alá
mélán,
sötéten és némán
az ég kék szőttese.

kidugják fejüket a léten
a csillagok
fényük még kese

valahol már
lent a réten
cirpell a tücskök együttese;
mellé békák ungnak kimérten

langy szellő lenget levelet
a mély
árnyékok felett
a hold fényében felragyog

örömből szőtt napok

a lonc fehérje illatoz
igét ingó ágak
akácfa méze rám csurog
csenkesz rejti lázam

a tűztől bújva szédeleg
fejem szívem árad
elnyúlok nézek réveteg
betölt ó-imádat

fejed fölött csillag megáll
szemedben ül a nap
a világ rendje helyreáll:
felemnek mondalak

videóklipp

Itt az este (van, ki féli),
ködbe vész az utca vége…
Lámpa fénye el nem éri –
nő az árnyak menedéke.

Most az úton senki, senki;
kásás vízen rezeg a fagy.
Deres pókháló belengi,
hó súlyától reccsen a gally.

Zene vagy zaj nem kíséri.
Sötétséget hoz a nyirkos
hajnal ködje, mintha téli
álmát vigyázná a gyilkos…

Párosvers

A séta

Nézett a csontvázdió rácsán túlra,
Számba vette a fagyborzolt virágokat…
Vadlibák húztak a magasban krúgva.
Enyhelyt keresett, fogta a kereszthuzat.
Bántotta és átment a garázs elé,
Összekarolta testén a fürdőköntöst,
Egy pillantást vetett az ablak felé –
Kint a kutya csaholt, egy nagykapu döngött.
Lassan megfordult, átment az udvaron,
A lépcsőkön föl óvatosan lépkedett…
Megingott. megállt egy kicsit a teraszon:
Szaggatottan és hangosan lélegzett.
Aztán még visszanézett, mintegy búcsúzott…
Az ajtó utána csöndesen csukódott.

A tér

Hóért könyörgő diófa árvul,
Dermedt bokrok a bejáró oldalán;
Boltozatát vesztvén ég homályul,

A kamrák mellett a szél ráz csatornát.
A festék-vedlő garázs kinyílna,
Ha a küszöbön nem támasztná fatönk.
Izinkes sár, hullott diós járda…
Az őszi kertben néhol élettelen zöld.
Körbe' mindent vaskerítés ölel,
A vörös lépcsőt rozsdalevél lepi –
Terasszal szembe szomszéd ház, öreg
Zsák, vasketrec, tuskó; szárad tengeri.
Beomlott raktár, már teteje sincs…
Lábtörlő, függöny – mattul a kilincs.

mélázni télen

porka havak esedeznek kásásodnak
szavak a hó a tótakaró az idő ím
kivirágzik lehetett-volna ölekből
szivárgó indák befonják egybemosódik

a víz hósúlytól nehezülten is maga alá
gyűrte kövem keltette hullámait
ereszen jégcsap álom szempillámon

kásásodó hótótükör esedező porka havak
tó tükör szem vakuljatok fövenyen írni
nevelni jégvirágot kő nem rakódik

kövem után hol a harang brongása
vagy cserépcsengő csengése is
csak jól-rosszul illesztett szavak
esedező porka havak vadliba-vonulás

Hazafelé

Zugokban a dér meglapul,
kopaszra vált a fűz.
Vizet fagy nyelve hogy ha ér:
jégvirág lángja tűz.

Perzselten hullik a levél,
tisztáson pára leng;
a híd vasa arcomba süt,
varjú szól fenn, kereng.

Platánok kékje gyertyaláng…
Iszkolni úton át.
Aki érkezik: megjöhet –
házat lel vagy honát.

dal óezüstben

az őszi lepkeház-liget
midőn tapadva lángja hull
a pőre ágak karja int
parázsos égnek lángja gyúl

kéken párázó alkonyat
vigyázban állva haldokol
szilánkos ösvény elvezet
rigókat váltva varjú szól

e tájba lenne visszaút
torony-őrség sem tart vissza
habok tükrében múlt időm
jövőmmé vált Maros, Tisza

telőben ragyog rám a hold
szélverte fák csúcsa ing
virrasztó lámpás őszi éj
egybefonódó tagjaink

*

A magányos alkotó hitvallását **Komjáthy Jenő** fogalmazta meg
– nemcsak önmagának, a szerkesztőknek is –
A homályból
című versében
(részlet):

Ki fény vagyok, homályban *élek*,
Világ elől elrejtezém;
Nagy, ismeretlen messzeségben
Magányosan *lobogok* én.

…

De mostan szívem szerteárad,
Gátját szakítva szétömöl,
Keresve égi-földi társat,
Kire borulni szent gyönyör.

…

Rohanj a lelkek tengerébe,
Lelkem, te büszke nagy folyam!
Szakadj a boldog összeségbe,
Hova minden világ rohan.

…

Ölelni vágyom a világot,
És sírni milliók szívén;
Beoltani e tiszta lángot
Vágyom milljók szívébe én.

…

Szívembe hordom én a lángot,
Szívembe hordom a napot;
O, gyújtsatok rokon világot!
Én látok; ti is lássatok!

*

Életrajzok, tanulmányok, jegyzetek

ZALAI SZALAY LÁSZLÓ

Élete.

A Szalay-családról Kiskőrösön az Evangélikus Egyház krónikájában olvashatunk. Szalay József 1834-ben Csíktarcsáról (ma Nagytarcsa, Pest megye) került a községünkbe, s az egyháznak 12 éven át volt tanítója.

Leszármazottaik Kiskőrös életében jelentős szerepet töltöttek be. Családjukból több tanító, jegyző, ügyvéd és jómódú földbirtokos került ki. De akadt köztük néhány jótollú írogató ember is.

Közülük a legkiemelkedőbb tehetségű Zalai Szalay László volt, aki 1879. november 26-án született Kiskőrösön.

Apja: Szalay Imre városi jegyző, anyja: Nagy Hermina.

Az elemi iskola négy osztályát a helybeli evangélikus iskolában végezte, majd tíz éves korában beiratkozott a kiskunhalasi Szilády Áron Református Reálgimnáziumba. Sikeres érettségi vizsgát tett.

Jogi tanulmányait Kecskeméten és Kolozsvárott végezte.

Már középiskolás diák korában szívesen írogatott, dolgozataival több ízben sikerrel szerepelt a gimnáziumi önképzőkörben.

Az irodalom és az újságírás iránt érzett vonzalma Kecskeméten bontakozott ki. Közreműködött a kecskeméti újságok szerkesztésében, cikkeit országos lapok is közölték.

A Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzik hagyatékát, egyik kéziratában felsorolja saját publikációit.

Az újságíráson és a szerkesztésen kívül figyelemreméltó szépirodalmi munkásságot, a kor ízlésének megfelelő, és a polgári körök igényeit kielégítő írói tevékenységet is folytatott.

Írói élményanyagát Kiskőrös és környéke életéből, az alföldi városok és falvak lakóinak hétköznapjaiból merítette. A nyári vakációkat rendszeresen otthon, Kiskőrösön és a családi birtokon töltötte. Ezek az ismert adatok.

Szalay László gyermek- és ifjúkora jószerével kiolvasható írásaiból, ha nem is bizonyosan.

Már idéztük fentebb ezt a fontos részt a *Vakáció*-ból:

„Mi pedig vakációzó és rakoncátlan diákgyerekek voltunk, és ott laktunk a tanyán, Akasztó mellett...

Egyszer, hogy, hogynem, eszünkbe jutott …, hogy elfogyott a cigarettánk. Nincs immár mit tenni, mint beballagunk Akasztóra cigarettát venni… És beballagtunk, – akarom mondani beloholtunk – Akasztóra…"

E pontos helymegjelölés világosan igazolja, hogy az író Döbrögecen töltötte gyermekkorát, vagy annak egy részét, legalábbis a nyári vakációkat, csupán az időpont hiányzik mellőle.

Az bizonyos, hogy gyermekkorában sokat kószált, csámborgott, nézelődött a határban, a mezőn, a pusztán a testvéreivel, barátaival. A puszta számára nem fogalom, hanem az élet valósága volt: állatok és növények sokasága, fajgazdagsága, a növénytársu-

lások sokfélesége, életmódja, röviden a természet világa számára sokszínű élmény, tapasztalat forrása volt.

Nyitott szemmel, érdeklődéssel szemlélte a környezetét, a szép látványt, érezte, tudta élményét tovább kell adni, mert csak akkor nyeri el igazi értékét a Szép, ha közös, ha megosztottuk mások tetszésével. S volt hozzá tehetsége.

Nagyon érdekelték a helynevek, általuk köti a történetet, az elbeszélést a valósághoz:

„Beláthatatlan ősrét közepén terül a birtokunk, melyet csak egy keskeny földgát köt össze a világgal. Ez az ősrét valahol Budapest alatt kanyarodik ki a Dunából, s Balázsi, Ács, Ökördi, Belágh, Meleghalom, Zöldhalom, Csukás, Örjeg rétek neve alatt végigkígyózik az egész Pestmegyén, s valahol Kalocsa alatt a Sárközben, a rettenetes Vörös-mocsarak neve alatt szakad vissza a Dunába.

A magyarországi őshalászat, s a pásztorélet nagynevű megörökítőjével, Herman Ottóval, sokat bolyongtam azokban az ősmocsarakban, s később olvastam műveit, melyekkel átadta ezeket a titokzatos helyeket az örökkévalóságnak.
Akkor én siheder, diákgyerek voltam." (A birkák)

Egy bekezdésben 12 helynév!

A családját is beleszövi elbeszéléseibe: „Az én nagymamám született Viczián Zsuzsánna, lakik itt a Lőcs utca kilenc…" (Az ürge)

Megfigyeléseit és élményeit népies tárgyú elbeszéléseiben, novelláiban anekdotázó stílusban írta, eleven képet festett az alföldi puszták, rétek, mocsarak világáról.

Elbeszéléseiben, regényeiben és színdarabjaiban sorra megjelennek a helyszínek: Akasztó, Csengőd, Kiskőrös, Fülöpszállás, Szabadszállás, Tázlár, Izsák, Orgovány, Kiskunhalas (és így tovább) nevét rendre megemlíti. Mondhatjuk, az egész Duna-Tisza köze megjelenik. A táj és az embe, aki lakja a tájat.

Szeretettel, sőt féltéssel ír a tájról. A puszta beragyogja a lelkét. *A puszta balladája* című sajátos műfajú prózai, elbeszélő műve – tiszta ballada. Miért vette fel műve címébe a *ballada* szót? Talán hallott Szalay László az akasztói emberek szájából igazi balladát, amit az emberek énekeltek szívből jövő fájdalommal? Valószínű, de hogy lejegyzett volna belőlük, arról nem tudunk ez ideig.

Alakjai: gazdák, pásztorok, pákászok és nincstelen parasztok.

Írásainak gyakori főhőse, központi figurája az öreg Szuhay. Elbeszéléseit, élményeit ízes, anekdotázó stílusban fogalmazta meg.

Munkái igen népszerűek voltak, színdarabjait sikerrel játszották a fővárosi és vidéki színpadok egyaránt. Utolsó éveiben már inkább csak a fővárosban élt, és teljesen az irodalomnak szentelte életét.

1944. február 15-én halt meg Budapesten.

Irodalom:

Birck Edit összeáll.: Bács-Kiskun megyei sajtóbibliográfia. 1-2. Kecskemét, 1986.
Emlékfüzet. A kiskőrösi evangélikus iskola megépítésének 100 éves évfordulója alkalmából. Kiadja a Kiskőrösi Evangélikus Egyház. Kiskőrös, 1936.
Kiskőrös és Járása „Petőfi" nagy képes naptár 1910. évre. Kiskőrös, 1909.
Meskó Sándor szerk.: Kiskőrös helytörténeti monográfiája. Kiskőrös, 1989. 630-632.

Zámbó Aurél szerk.: A Kiskunhalasi Ref. Szilády Reálgimnázium Öregdiákszövetségének Emlékkönyve. Kispest, 1934.
Új Magyar Irodalmi Lexikon. 3. Budapest, 1994.

Művei:
A zsidók története (tanulmány, 1924); Szuhay (elbeszélések, 1925); Ez a föld (regény, 1928); Sallangos acskóm ... (elbeszélés, 1928); Mihály bácsi (Pusztai rajzok, 1928); Aranyos város Jeruzsálem (regény, 1928?); A puszta balladája (történetek, rajzok, 1930); Zörgessetek (regény, 1930), Olmos eső (elbeszélések, 1939); A legendás Szuhay (regény, 1941); Az utolsó nagyúr (regény, 1941); Öreg Szuhay (elbeszélések, 1942); Szuhay a tanyán (novellák, 1944) stb. Szuhay (1933) és Farsangi esküvő (1939) című színdarabjait sikerrel játszották a fővárosi színpadok. – Új kiadás: dr. Szalay László / zalai Szalay László Öreg Szuhay. Junior Kontinens Kiadó, Budapest, 1990. 334. o.

Az elbeszélések forrásai a közlés sorrendjében:
Forrás: Szuhay, 3-6.; A puszta balladája, 227-234.; A puszta balladája, 267- 274.; A puszta balladája, 341-348.; Sallangos acskóm, 164-170.; A puszta balladája, 369-374.; A Puszta balladája, 205-212.; Mihály bácsi, 33-37.; Mihály bácsi, 58-64.; Szuhay, 248-253.; Szuhay, 129-135.; Szuhay, 180-184.; Sallagos acskóm, 208-213.; Mihály bácsi, 65-68.; Mihály bácsi, 80-85.; Mihály bácsi, 86-90.; Mihály bácsi, 152-158.; Mihály bácsi,159-165.; Mihály bácsi, 182-187.

Megjegyzés *A kocsis álljon fel* c. elbeszéléshez:
Az író hagyatékából: Petőfi Irodalmi Múzeum. Jelzete: V. 3665/4/1-5.;
A szöveg az eredeti kézirat betűhű másolata, bár néhány szót a mai helyesírással közöltünk, pl. eviczkélt / evickélt, gunyás / gúnyás, épen / éppen, melkasát / mellkasát, előről / elölről, hazuról / hazulról, halotvirrasztó / halottvirrasztó, gunyosan / gúnyosan, vijogó / vijjogó, csufondárosan / csúfondárosan, toloncz / tolonc, cz / c stb.
Talán nem csökkent az apró módosítások miatt az élőnyelvi, kiejtés szerinti írás zamata, mely a szerző kedvelt stíluseszköze.
Kása Lehőcz Pista, ez a fura nevű hős, bizonyára nem kitalált figura, hanem – több mint valószínű – élő személy volt, történetét Modok Sándor és Mészáros István nyomán Gózon István közléséből Nagy Czirok László és Zalai Szalay László is megírta.
Kása Lehőcz, Szennyes Vak Gyurka, Sörke Jóska neve ill. alakja más elbeszéléseiben is megjelenik. (A Puszta balladája, 206-207. old.). Sörke: földrajzi név, domb birkahodályokkal, a Solti út mellett fekszik, Akasztó határában.
Nagy Czirok László: Pásztorélet a Kiskunságon. Budapest. 1959. 304-306.
Idegen szavak:
e Turteltaube: német szó, jelentése: gerle, gerlice: családnév is.
Schumann: gyakori német vezetéknév.

Megjegyzés a *História* c. verses meséhez. Az író hagyatékából: Petőfi Irodalmi Múzeum. Jelzete V. 3665/4/12. A sorok tördelése az eredeti kézirat szerint, de átírtam a cz-t

c-re a porcióval, cincogó, lócára, Göncöl, célozza, Murci szavakban. Az író sok valóságos helynevet vagy stilizált változatot használ, gondoltam az Inoka puszta is valóságos földrajzi név itt Akasztó-Kiskőrös-Kiskunhalas-Miske körzetében, de első nekifutásra nem találtam, csak a Tisza bal partján, Tiszakécskével szemben, Tiszainokát.

Róla:
Négy bírálat Zalai Szalay László műveiről (rövidítve).

Nagy Lajos: Szalay László: *Szuhay*…

… A kötet kisebb rajzokból, anekdotákból, első személyben elmondott történetekből áll, műfajilag csak néhány darabja emelkedik a novella magaslatára. Hangja valamennyinek derűs, kedélyes, sőt kedélyeskedő, nekem úgy tűnik föl, hogy anakronisztikusan kedélyeskedő.

Régebbi jeles magyar írókra emlékeztet, akik naivabb időben őszintén vagy már akkor is mondvacsináltan eleve árkon-bokron át eltökélten igenlői voltak az életnek különösen a mások komisz életének, infantilis részvétlenséggel, a magyar életnek, elkerülték a problémákat (bár kétséges, hogy az ember „elkerüli"-e azt, amiről nem is tud!), elnéztek a „rút" fölött és dupla honoráriumért sem írtak volna le valami „szomorút". Csak vidáman! …

Idézek egy jellemző kis részletet a Szuhay-ból: „Szuhay sokat tartott magáról. De mink is Szuhayról. Mert kor, tapasztalat, huncutság, tanács, mind kéznél volt őnála. A torokgyulladást petróleummal, a fájós, szuvas fogat vitriollal, a nyakmerevedést meleg korpával, a csömört kenéssel vagy tiprással, a hátfájást tirpanccsal, a szaggatást kámforos golyóval kezelte ő…"

Ha ebben a jellemzésben lenne egy árnyalatnyi szatíra, rendben volna. De szatíra nincs, hanem van benne tudattalan azonosítási tendencia, ha talán nem is azzal a bizonyos Szuhayval hanem az akkori „mink"-kel. Ez az a bizonyos, nem egészen ártalmatlan „magyarosság" a szó eötvös-károlyi értelmében…

De hát Szalay László elhatározta, hogy neki aranykedélye van az Úrnak 1925-ik esztendejében és Magyarországon s ez az aranykedély mindent megaranyoz s még a szörnyűséges Kara féle történetből, ebből az égbekiáltóan dokumentumos borzalomból is vidám novella lesz. Méghozzá nagyon ügyesen megcsinált vidám novella. Szinte azt mondhatnám, hogy kár érte. Igen, ebben a „kedély"-ben, ebben s az ebből folyó életlátásban van a hiba, de ez nem tisztára az író hibája, hanem a fölényeskedőn diktáló kor, a ma hibája.

Szalay László novellái nem mélyek, nem nagy gondolkodó, vagy nagy emberi szolidaritás érzésében vívódó lélek, nem éles szemű lélekbúvár megnyilatkozásai, – de a maguk szórakoztató, gyönyörködtető igényeinek keretén belül sokszor csakugyan kedvesek, folyamatosak, néha valóban mulatságosak…A könnyebb műfaj kedvelői joggal mondhatják, pompásak…

Mindez írások, ez az író főkvalitása, kitűnő magyar nyelven készülnek, a leíró, elmondó, érzékeltető képesség határozott adományával, perdülnek egyenletes tempóban, zökkenés nélkül, sok és szép magyar szóval, valami lenyűgöző, leszerelő, mondhatnám,

bocsánatkérő egyéni kedvességgel. Mert azért ez a Szuhayt szerző Szalay László jobb író néhány mélységes gondolatokat – inkább gondokat – nagy szomorúsággal, komor konoksággal feszegető, de hengergetni ugyancsak nem tudó, toll próbálgatónál.
Nagy Lajos: Nyugat, 1925. 12-13. sz.

Illés Endre: *Sallangos acskóm*

Sújtásos anekdota, cigányos cifrázás, innen-onnan levágott ólompityke Szalay László kötetbegyűjtött termése.

Anekdoták? – miért ne!

Ha az írónak el-elandalodó anekdotizálásában telik a kedve: tegye ezt csak bátran önmaga s olvasói gyönyörűségére. Senkinek semmi beleszólása. A *Sallangos acskóm* azonban nem egyszerű, színezetett anekdotagyűjtemény. Ez a kötet dokumentum. Műfajának kisigényszerűsége mellett is példa s bizonyság magyarul is lehet nevetséges figurát (Mikoscht) rajzolni, a humort szolgálni…

Az olajnyomatos világnak lantosa, dicsérője, visszakívánója szép adomaszóban – Szalay László.

Amennyire azt számtalan utalás, jelmez s kellék mutatja, a kor, amelynek freskóját, de legalább is kulisszáit ezek a történetek aláhúzott ambícióval s hangsúlyozott műfaji elmélyítéssel fel szeretnék vázolni: népies külpolitikában a Garibaldi, belpolitikában a kiegyezés utáni korszak. A magyar föld s a magyar középosztály addig viszonyának tragikus felborulása. Minden akkori káromlásban s mosolyban, ünnepen és hétköznapban ott már az eljövendő napok jele. Szalaytól azonban kívánni sem lehet, hogy ezt meglássa s meg is látassa. Az ő történetei bizonyos szög alatt – igaz! – elhajlanak a csattanóra kihegyezett anekdotától, (bár ilyenből is akad elég). De a problémái mégis csak ilyenek: ‹‹Dicsőséges egek, – hát hol a hiba az ökörben?›› Ünnepe: ‹‹De minő marhapörkölt! ›› Lírája és mosolya: megcsípni a piruló kislány arcát – ‹‹Öszöm azt az ártatlan lelködet!›› Az elhajlás – az anekdota könnyedségét a retorika nehézkességével felcserélő sallangos stílus irányában történik…

Eötvös Károly nyomán alakult ki az a sajátos világkép, amelyben a számadó juhász feltétlenül súlyosabb tudományú egyéniség az egyetemi tanárnál, izsáki Rácz Laci az igazi zeneiség kifejezője Bartók Bélával szemben, a pápai kollégium természetesen a magasabb grádus holmi oxfordi mellett, s általában Magyarországon kívül nincs élet.

Ezzel az eötvösi szemlélettel tart balkézi rokonságot Szalay László is. Balkézit. Mert nem Eötvös igaz s mérleget billentő magyar tehetségével rokon, csak annak külsőséges, önmaga faji nagyszerűségébe és elmaradottságába bezárkózó, etnográfiai magyarosságával. De még ezen is túltesz. Ha Eötvös csak szereti a magyaros sújtást, Szalay mindjárt kettősen cifrázza.

A szó sohasem elég magyar s népies az ő mérlegén. A strázsál helyett így használ *istrázsál*-t, passzió helyett *paxió*-t, zacskó helyett *acskó*-t, az ámbátor helyett meg éppen a zavaró *bátor*-t. Így az egyes szavak.

Továbbgyűrűzésük azután már a humor, a jellemzőerő s az anyagszerű anekdotastílus hullámkarikáit fodrozza. Ebben a nomenklatúrában: a golyós fegyver – vasmaggal

töltött flinta, a tyúk – tojások anyja, s az Isten nem a magas égben, – de a magas hólyagban trónol.

Csakhamar fárasztóvá válik ez a hang, egyhangúvá erőszakolttá is; amellett, hogy humorát már rég nem érezzük. De éppen ez az első akkorddal leütött, s azután mindvégig megtartott hang a fáradhatatlan ismétlésben szerzett rutin formaépítő s formamegtartó zártságával erősítője s úgyszólván egyetlen erőssége ezeknek a történeteknek. Néha lehetetlen feladatokat is megold, éppen anyagszerűsége segítségével.
Illés Endre: Nyugat, 1930. 4. sz.

Illyés Gyula: *A puszta balladájáról*

„Negyven rövidebb prózai írásmű abból a nehezen definiálható műfajból, amelylyel a napilapok tárca vagy irodalmi melléklet címen ismertették meg a közönséget. Sz. L. tárcái nemcsak terjedelemre nézve bámulatosan egyformák, de mintha témájukat, hangulatukat, stílusukat is előre kiszabták volna az irodalomra áldozható hely s az ilyen helyen irodalmat szomjazó közönség ízlése szerint. Témájuk a betyárvilág, hangulatuk a múltat sirató kuruc-kesergés, amely visszasír mindent egész az Ázsiából való kijövetelig, sőt azon túl. A stílust, amelyről az embert meg lehet ismerni, ezekben a tárcákban a hárompont, a minden mondat, de legalább is minden bekezdés után elnyúló hárompont képviseli, a ki nem fejezett gondolatok jele."
Illyés Gyula: Nyugat, 1930. 9. sz.

Hollós Korvin Lajos: Az „öreg Szuhay" emlékezete

Húsz éve, 1944. február 15-én halt meg zalai Szalay László, az azóta méltatlanul elfelejtett, kitűnő elbeszélő. Elfelejtett? Ami a korosabb olvasókat illeti, semmiképpen sem az. Hiszen akik könyveit, különösen a húszas években megjelent „Szuhay", „A puszta balladája" s a „Sallangos acskóm" című elbeszéléskötéteit, meg „Ez a föld" című regényét olvasták, sohasem felejtik el a századforduló körüli paraszti sorsot ábrázoló népi-realista történeteit, kesernyés zamatú humorát, ízes-zengzetes nyelvezetét. A régi alföldi puszták krónikása volt, alakjai javarészt gulyások, pásztorok, tanyai emberek, cselédek, de betyárok s pandúrok is. S közben művészi erővel örökítette meg a hajdanvolt buckás-szélmalmos-csárdás kunsági tájakat.

Ő maga a birtokos történelmi középosztály ivadéka volt, ki azonban szenvedélyesen hirdette, hogy osztályának vissza kell olvadnia a parasztságba, s azzal együtt kell újra fölemelkednie. E sajátosan naiv utópisztikus szemlélete azidőtt nem mondott ellent a haladó törekvéseknek –, Szalay nem volt narodnyik, nézetei inkább a felvilágosodott, demokratikus szellemű értelmiséghez közelítették. Erre mutat az is, hogy írásai nagyrészt a Világban, a Magyar Hírlapban s az akkori Magyar Nemzetben jelentek meg.

Szalay László – akit főalakjával azonosítva „öreg Szuhaynak" neveztek –, a Tömörkény-Móra iskolához tartozott, noha hangja jellegzetesen egyéni volt. Említésre méltó érdekessége, hogy „őskeresztény" létére behatóan foglalkozott talmudisztikával és megírta a „Zsidó nők történetét", mely, mint egy egyetemes nőtörténet első kötete jelent meg. Ennek ellenére 1943-ban Szálasi követségbe küldte hozzá – mint a „legnagyobb

magyar íróhoz" – alvezérét, Csia Sándort, hogy megnyerje „eszméinek". Szalay kidobta a követet, s mint szenvedélyes németgyűlölő és antifasiszta, saját kezűleg pofozta fel az útjába kerülő nyilasokat. Halálának dátuma ennél fogva szerencsésnek mondható: így menekült meg attól, hogy az egy hónappal később bevonuló németek elhurcolják.

Illendő volna, hogy kiadóink se feledkezzenek meg róla: Szalay László nem egy könyve a mai olvasónak is tanulságára és gyönyörűségére lenne.

H. K. L. [Hollós-Korvin Lajos]: Az „öreg Szuhay" emlékezete. Élet és Irodalom, 1964. 7. 2. oldal.

UJVÁRI BENJÁMINNÉ SZTRAKA ZSUZSÁNNA

Élete.

A szülei 1929-ben költöztek Kiskőrösről Döbrögecre.

Zsuzsa néni egyedüli gyermek, Döbrögec-pusztán született 1931. február 23-án.

Apja Sztraka Pál, anyja Opauszki Zsuzsánna, földművesek. Nagyszülei még tiszta szlovák ajkúak, szülei már kétnyelvűek. Ő szlovákon cseperedett, hatéves koráig csak szlovákul beszélt, de az évek során magyarrá lett. Ám a tudata közel sem egynemű.

Iskoláit Akasztón kezdte. Egy évig bejárt a faluba a tanyáról sok társával. Első tanítója Bakay Mária volt. Öt osztályt Döbrögecen végzett, ahol közben megszervezték az iskolai oktatást. A hat elemi után szeretett volna továbbtanulni, de az apja nem engedte.

A háború megviselte őt is, mint a legtöbb védtelen lányt és asszonyt.

1944. december 8-án a tanyájuk előtt lőtte agyon egy kóbor szovjet katona az udvarlóját, Ujvári Gábort (1926-1944).

1947. március 20-án férjhez ment Farkas Pálhoz. Négy hónap múlva elváltak.

1947-ben tért haza orosz fogságból Ujvári Benjámin, 1948-ban élettársi kapcsolatba lépett vele. Nem esküdhettek meg, mert nem vált el tőle első férje törvényesen.

1949. július 31-én megszületett első gyermekük, Benő; 1951. július 29-én második gyermekük, Mária; 1953. március 28-án harmadik gyermekük, Gyula.

1954-ben örökbe adták fiukat férje testvérének, mert nekik nem lehetett gyerekük. Ezzel elkezdődött egy életfogytig tartó lelkifurdalás.

1961. április 21-én meghalt az édesapja, akinek árván maradtak második házasságból született gyermekei. A családi helyzet drámai, még ha féltestvérekről is van szó. Az élmények hatására Zsuzsa néni megírja első versét.

1971-ben megnősül a fiuk, '72-ben a lányuk megy férjhez.

1980. Az apajpusztai élmények hatására faliképeket varr.

1990. szeptember 12-én meghalt a férje.

1991. március 24-én találkozunk először. Ekkor kezdődik alkotó és kutató termények kapcsolata.

1992-ben megjelenik a *Rákóczi kis úrfi* c. balladáskönyv, benne Zsuzsa néni *Síneken az alvó ember* c. balladája.

Tanyán született, ott nőtt fel és ott is élt 1994. december 16-ig, amikor is hosszú vívódás után beköltözött a faluba.

1997-ben megjelenik a *Titkos jelek a porba* c. verseskönyve, melyet saját képei illusztrálnak.

Ezzel mondattal be is fejezhetném e tanulmány írását, mert két verseskötetben, *Titkos jelek a porba* és a *Rejtett rímek* címűben már részletesen elemeztem alkotó személyiség és költészet kapcsolatát. Az e kötetben nem található hivatkozott verseket, ama két műben megtalálhatja az érdeklődő.

Zsuzsa néni munkái azonban több szempontból is érdekesek, mély összefüggések feltárására adnak lehetőséget, s ezért kitérek a legfontosabb szempontokra a már megjelent művek, elsősorban a *Titkos jelek a porba* című műve alapján.

Réthey-Prikkel Miklós
Zsuzsa néni – az ember és költészete

Zsuzsa néni – az ember.

Zsuzsa néni alacsony termetű, olyan kis Duci.

A tanyán élő ember személyiségére talán az a legjellemzőbb, hogy „gazdaságilag érett". Küzdeni tud a megélhetésért, és ő már ebbe született bele.

Tudjuk: a tanya gazdasági tér és élettér egységét jelenti. Ott él, ahol termel a parasztember. Ez az egység bizonyára nem tűnik el nyom nélkül a tanyasi gyerek, ill. felnőtt személyiségében. Ennek a ténynek önmagában nagy egységesítő szerepe van személyisége szerkezetében. Röghöz kötött személyisége jól tükröződik az Egyszerű paraszt asszony vagyok és a Kirándulás című versekben. Az utóbbiban írja: *Nem jártam én sok városba / Akasztó döbrögecz tájékába / Kiskőrösön már eltévednék / Amióta átujult nem jártam én.*

Az a legmegfelelőbb, ha az ember a külső valóságnak megfelelően élvezettek és rugalmasan észlel, gondolkodik és cselekszik. Helyesen érzékeli a valóságot és jó kapcsolatban van vele.

Zsuzsa néninek szoros kapcsolata volt a való világgal: környezetét, a tárgyakat, rokonait, olyannak látta, amilyenek valóban.

Érett életszemlélete, életfilozófiája fogta össze többi tulajdonságát. Szinte mindenre reagál környezetében.

Sokkal könnyebb az én-t éreznünk, mint meghatároznunk, hiszen az ember sohasem teljes: létezése a valamivé válásban rejlik.

Az embert, az élő és alkotó személyiséget, több forrásból ismerhettem meg: az élő embertől, az ő igaztörténeteiből, életrajzi elbeszéléseiből; verseiből, rajzaiból, fekete-fehér és színes grafikáiból, és egyéb kézimunkáiból, hímzéseibő, életképeiből. De: ezzel ellentétben, nemcsak a megélhetés gazdasági feltételeit látta és használta ki Zsuzsa néni, sőt, nem azt látta elsősorban. Csak a legszükségesebbet termelte, amelyre a családjának szüksége volt az élethez.

Ugyanakkor igyekezett tudatosan elszakadni ettől a környezettől.

A röghöz kötöttség nem jelentett nála földhöz ragadtságot. Érezte, tudta, függetlenítenie kell magát, ha értékes maradandó alkotást akar teremteni bármely területen. Ő ezt úgy hajtotta végre, hogy bár tiltotta a férje a versírástól, ő megírta a verseit, és mint féltett kincset eldugta. De, ha valaki érdeklődött irántuk, azonnal elővette, ahogy nekem is megmutatta, bár előtte nem ismertük egymást.

Arról faggatom Zsuzsa nénit, miért ír egy tanyasi parasztasszony verset?

– Mikor kezdett verset írni?

– *Mikor apám meghalt, akkor kezdtem el. Ott maradtak az árvák. Én azt mondom, mi lesz avval a két gyerekkel? A kislányt elvitték örökbe, a gyerek meg ott maradt. Ez nagyon szomorú. Mit csináljak?*

– De mért kellett ezt magának leírni?

– *Mert ez, ez, egy, egy fájdalom volt. Na! Ez énnekem fájt, hogy az apám mire hagyta magát, és ott maradt a két gyerek. Akkor jött rám olyan versírás.*

Minden költő igyekszik válaszolni a kérdésre, miért kell verset írnia. József Attila szerint *„Az ember azért ír verset, mert a szó szoros értelmében sürgősen szüksége van reá”.*[1]

József Attilát és Sztraka Zsuzsannát hasonló okok kényszerítették versírásra!?

Mivel az írás oka a mindennapi élet eseményei, ebből az is következik, hogy az alkotó sorsa tükröződik verseiben. A versek tehát személyes dokumentumok is, amelyek elemezhetők a tudomány(ok) eszközeivel.

Zsuzsa néni életútja nagyon egyszerű: nem ment sehova, kivéve azt az egy évet, amikor a falusi iskolába járt a társaival együtt, mert közben felépült a döbrögeci iskola. Egyszer elvitték, már felnőtt korában az apajpusztai lovasnapokra és néhány alkalommal Kiskőrösre. Olyan ritkán ment el hazulról, hogy az mai ésszel elképzelhetetlen.
Ebből következik, hogy az ő világa tanyai világ: a ház, amelyben született és lakott hatvannégy éven át és a környéke. Ennyi! Ebből építette fel lírai és képi világát.

Zsuzsa néni – az alkotó.

Zsuzsa néni sok verset írt, s emellett ügyesen rajzolt és hímzett is. Saját képei, grafikái díszítik e kötetet. Egy-egy határozott vonallal alkotja meg a figurát, az alakot: embert, lovat, kocsit, virágot. Karakterisztikus és kifejező képei azonnal hatnak és jól visszatükrözik, nemcsak az ábrázolt valóságot, hanem az alkotó gondolkodását, szemléletét is. Rajzai iskolapéldái a vonalrajzoknak. A művész ott kezdődik, amikor az alkotó valóságot fogalmazza meg, ill. fogalmazza *át* a rajz, grafika, tempera, olaj vagy egyéb ábrázoló technika eszközeivel. Külön említést érdemelnek varrott faliképei, melyeket ő maga rajzolt és hímzett hamis töltött öltésekkel.

Nem könnyű eldönteni, hogy melyik önkifejezési eszköz volt számára fontosabb: az „első”, időben a rajzolás volt, verset felnőtt fejjel kezdett írni.

Született tehetség, akit az apja odaláncolt a tanyához, és később a férje mellett sem változott az élete lényegében:

Mi van ebbe rejtelem ha férj félig intelem
Mindent csinálni dugva vétkezem
Megál az eszem ha rágondolok mily az életem
Szeretném eldobni de nem lesz vége sohasem
(Gyermekeimhez)

Versei, versnyelve.

A költőt alkotásai minősítik: miről és hogyan ír. A téma: felkínált lehetőség, a hogyan: a megoldás, a vers szövege. A téma bármilyen jelentéktelen dolog vagy esemény lehet. Tudjuk, Tóth Árpád egy kis lángról írt halhatatlan költeményt (*Láng*). Zsuzsa néni az életéről, az apjáról, az édesanyjáról, első szerelméről, anyósáról, a fejésről, a tanyasi életről, az ujjairól, a gyermekkoráról, a játékairól, a képeiről stb. De nemcsak „kis” témákról ír, hanem „nagyokról” is. A közösségről: a tanyavilág történetéről *(Döbrögecz kezdete)*, a tanyasi iskoláról, ahol Raffai Sarolta is tanított, amit ő is emleget versében. Különösen érzékeny mások sorsa, tragédiája iránt *(Karóval tanított fiú, Szűcsi erdő,*

Francba küldött szerelem, Garambó). Epikus alkat, de van egy-két verse, amely balladába hajlik.

Epikus, kitárulkozó hajlama gátolja őt abban, hogy röviden, dalformában írjon, de érzi a dalformát, ezt igazolja a *Felszántom az akasztói temetőt*, és a *Cigány vagyok árokparton születtem* kezdetű dalok képi megfogalmazása is.

Stadler Jóska külön téma, együttérzése kétségtelen, két versben is szól róla, bár ezek még nincsenek publikálva. A közerkölcs szintén izgatja *(Nyitott szerelem, Csukott szerelem, Lopott csók, Akasztói bicskások, Akasztói legények, Repettsarkú hableány)*. Hazájának sorsa különösen fontos számára: félti az alkoholtól, bizonyára keserű tapasztalatai voltak róla *(Berúgott Magyarország)*, de félti az angyalcsinálástól *(Ne dobd el gyermeked, Földes Emma, Kicsi leányka)*.

Ember, aki nem mozdul ki a házából, mégis szívén viseli hazája sorsát. Azt hihetnénk, hazafi az, aki száguldozik az országhatárok között, aki belakja az országot. Az egyik lélekbúvár tényfeltáró munkát írt arról, hogy milyen ellentétes tulajdonságok építik fel egy ember személyiségét.[2]

Úgy tűnik, Zsuzsa néniben is vannak ellentétes személyiségjegyek.

Nyelv, tudat, közösség: Létezés a szlovák-magyar nyelv, közösség és tudat határán. E tényre is rá kell villantanunk, mert Zsuzsa néni az egyetlen a faluban, aki így élte meg a nemzetiségi „átállást". Szlovák származásúak többen is vannak, de egyiküknek sem okozott ilyen nagy traumát az anyanyelv felcserélése a magyar nyelvvel. Nem tudhatjuk pontosan, mi történet a többiekkel, mert senki sem írta le, milyen gyötrődést okozott a nyelvi átállás neki.

Dulai Sándor bácsi is hasonló sorsot ért meg, de ő sokkal „simábban" átállt a szlovák nyelvről a magyarra. Ő gyerekkorában, 14 évesen, még szlovák (tót) nyelven költött, sőt rögtönzött versben adta ki a parancsot az öccsének. Rá néhány évre, 22 évesen, már folyékonyan verselt magyarul.[3]

Zsuzsa néni azonban megrekedt e tanulási folyamatban félúton, valahol a két nyelv határán. Sok tanulságot rejt magában e jelenség. Lelki okokra visszamenő, nyelvlélektani folyamatokat elemezhetünk Zsuzsa néni versei, versnyelve alapján. Mi már megteremtettük az elemzés feltételeit: publikáltuk a verseit.

A költők valóságos küzdelmet folytatnak a nyelvvel. E jelenségre Bahtyin is felfigyelt, ő fogalmazta meg nagyon szabatosan: *Annak a megfeszített küzdelemnek, amelyet a költő a nyelvvel vív, mindig a nyelv legyőzése a célja, ugyanis az esztétikai objektum a szavak szélső határain, a nyelvnek mint olyannak a mezsgyéin születik; de az anyag legyőzése teljesen immanensen megy végbe: a művész nem úgy szabadul meg a nyelvészeti meghatározottságában vett nyelvtől, hogy azt tagadja, hanem úgy, hogy immanens úton tökéletesíti: a művész tehát a nyelv saját fegyvereivel gyűri maga alá a nyelvet, rákényszeríti, hogy nyelvészeti kvalitásának tökéletessé finomítása révén túllendüljön önmagán.*[4]

Küzdelmét a nyelvvel ő maga élte, tudta, szenvedte – és fordította végül is maga javára s a mi javunkra. Joggal idézhetjük Apáczai Csere Jánost, aki „szükségből erényt és dicsőséget faragott": Zsuzsa néni akaratlanul is az ő nyomdokain járt, amikor a szlo-

vák és a magyar nyelv szókincséből és nyelvtanából költői képeket „faragott", s ezekben vallotta meg a saját életét.

Magamról vallom c. versében írja: *Tót szülők sarjadéka vagyok / Tótul beszélni mégsem tudok ...Tört magyarral beszélek / Lassú gonddal ítélek / Meg kell gondolnom, forgatnom, / Mert még hozzá balos is vagyok.*

Meghatározta életét: a szlovák és a magyar nyelvből maga „fabrikált" költői nyelvet, ún. keveréknyelvet, ami két nyelv szókészletének és nyelvtani rendszerének keveredéséből született *új nyelv*. Ő maga mondja: „*kevert világi*", másutt „*csavart világi*" nyelvnek.

Megkérdeztem tőle:

– Mit jelent ez a sor?: *Élvezetet sújt és kínoz benünket*. (Szerelmeséhez)

– *Néha az eszembe hamarább jut az az egy szócska tótul. Hamarább jut eszembe, mint a magyar, hogy na, most hamarjába, gyorsan, mit is jelent. Akko hamar kimondom tótul. De így összeszedni a tót szavakat nem tudom.*

– Maga nem használ sok tót szót.

– *Ezt is, azt se rendesen. Tudom. Rágyüttem, de nem tudok nélküle élni, csak így. Tudom, észrevettem, hogy nem rendesen tudok magyarul se. Se így, se úgy! Én már csak ez a csavartvilági vagyok. Be vagyok csavarva.*

A szlovakizmusok.

Ennek az új nyelvnek a fő sajátossága, egyedi jegyei, virágai a szlovakizmusok. **Zsilák Mária** vizsgálta meg Zsuzsa néni verseit és gyűjtötte csokorba ezeket az egyedi jegyeket: a nyelvtudomány eszközeivel elemzi e költői nyelvet.

Az továbbiakban őt idézzük.

Amikor a tisztelt Olvasó kezébe veszi Zsuzsa néni verseit, költői nyelvének számos érdekességével találkozhat. Köztük olyan jelenségekkel, amelyeket szokatlannak talál, vagy amilyenekre elhalványult irodalmi élményei alapján emlékezhet. Például Mikszáth tót atyafiainak beszédét színesítették, vagy Jókai szólaltatott meg derék tót férfiakat valahogy így:

– Tudsz magyarul?

– Tudom.

– Látod-e azt a fát?

– Látok.

A költő, akinek verseit fogatja az Olvasó, Döbrögecen született, szlovák anyanyelvű. A szlovák nyelvet hatéves koráig használta aktívan igazodva a környezetéhez, azóta magyar nyelven beszél.

Nem ismeretlen a tisztelt Olvasó számára az a közhely sem, hogy a versírás kegyelmi állapot. E kifejezés arra utal, hogy versíráskor a költő különleges lelkiállapotba kerül, amely olyan lelki és szellemi tartalékokat is mozgósít, amelyek más helyzetben nem nyilvánulnak meg. Ez történet a költővel is, kétnyelvűsége került felszínre verseiben, s ez sok szép *szlovakizmusban* öltött formát.

A magyarországi szlovákok magyar nyelvű megnyilvánulásaiban számos szlovakizmus fordul elő. Zsuzsa néni verseiben olyan elemeket kerestem, amelyek kortársai,

a 20-as, 30-as években születettek mind írásbeli, mind szóbeli kötetlen megnyilvánulásaiban előfordulnak.

A **hangtan** területéről – hajdanvolt nyelvtanórák néhány fogalmát is kénytelen lesz felidézni a kedves Olvasó – élő beszédből hozhatók inkább példák szlovakizmusokra, de némelyeknek írásbeli vetületei is lehetnek.

Így például a szlovákok a **hosszú mássalhangzókat** magyar beszédükben is egyszerűsítik, pl.: villany, hozál nekem, ad ide, bujál stb. Ez a magyar nyelvben is előfordul, vetheti ellen az olvasó. S nyilván az sem kerülte el a figyelmét, hogy a költő gyakran úgy ír le szavakat, ahogy ejti, fonetikusan. Ilyen esetekben, egybeeső jelenségek esetén, a két nyelvben meglévő tendenciák felerősítik egymást. Néhány példa tehát a mássalhangzók egyszerűsítésére a költő verseiből. Pl.:

…. Enyit mondot, töbet nem csinál… (Nórika malac),
… Visza térnek… (Imátkozunk),
… Hová let anyai… (Anyám hűtlensége),
… Sok gondal jár … (A tanyán élni),
… Nem lesz ki meghalgasa… Koporsód melet… (Édes anya).

Az **alaktan** területéről első helyen az alanyi és tárgyas keresztezésére hozok példákat. Pl.:

… Értet minden szavamat… (Nórika malac),
… Elvonták tőle mindent (Örökbe fogadot gyermek 5 évesen),
… Az autót szétfürészeltek holtakat kiszedjék… (Garambó),
…Legények háznál / szerenádot adják… (Tanyasi élet),
… Ha gyermeke ajtaját nem talál… (Édes anya),
… Nézek rajtatok, mi hová tehető… (Drága képeim).

Némely esetben a névelő használata feloldaná a kétfajta ragozás kereszteződését:

… Árván neveli valaki / három gyermeket, otthon… (Hasba szúrt ember).[!]

A magyarországi szlovákok magyar beszédében a leggyakrabban előforduló szlovakizmus az **a, az** határozott névelők elhagyása. Erre a jelenségre szép számmal található példa a szerző költeményeiben. Be kell mutatnunk még akkor is, ha számolunk azzal a ténnyel, hogy némelykor ritmikai okokból hagyják el a költők a szövegből a határozott névelőket. Pl.:

… Nem megy a hajulás / nem megy ballagás … (Fáradok),
… Csavargás nem zsánerem… (Fáradok)
… Anna francba küldte hejete (Francba küldöt szerelem),
…Értem könyvnek célzását / Kritikusok bírálatát… (Válasz),
…Tanyám élni sok gondal jár / Tanyát sokan már it hagyták / Tanyán élni nem tud mindenki / Tanyasi életetélvezni… (A tanyán élni),
… Már csak sírhalmot könnyezik mindörökre … (Garambó),
… Felszólítás törvényből érkezett… (Gyors esküvő),
… Így jár, aki alkohollal nagy barát… (Az én apám),
… Sebes fülikéje óra szája… (Nórika malac).

Gyakoriak a **tükörfordítások**, a birtokos és visszaható **névmások** használata szlovák hatásra: Pl.:

…*Tied* az élet csak enyi… (Hely tanyasi) /tvoj/,
…Csak *nékem* munkám a vesztes…(Elhagyom) /moja/,
… Szigorú tantó a sors *nekem*… (Anyám hűtlensége) /mne/mi/,
… Egyre joban *engem* elfelejtesz… (Anyám hűtlensége) /mňa / ma /,
… Ezerkilencszáznyolcvanban emlék ötlet jöt *nékem* (Drága képeim) /mne /mi/,
… A két asszony megismerte ő férje ruháit (Gyors esküvő) /svojho/,
… A féfiakat *hozzád* várod… (Repetsarkú hableány) /k sebe/,
… Vegyen *hozzá* kegyelmébe … (Anyám hűtlensége) /k sebe/.

Többes szám használata szlovák hatásra.

A szlovák nyelvben a **pártos testrészek** elnevezései – eltérően a magyar nyelvtől – többes számban használatosak. Vannak továbbá olyan főnevek, amelyeknek nincs egyes számuk, csak többes számú alakjuk létezik. Pl.:
…Lábaim nehezen visznek /Kellene nékik sok pihenések… (Csavargás nem zsánerem),
…Könnyes szemekkel tekintek végig (Elhagyom),
… ki olykor nyitogassa ajtaidat… (Édes anya)

Az **egyes és többes szám egyeztetésének** hibás használata más esetekben is igen gyakori a magyarországi szlovákok magyar beszédében. Nem sikerült eddig megfejtenem, mikor melyik nyelv szabályai érvényesülnek, illetve ezek milyen törvényszerűségek szerint keverednek. Hasonló esetekről van szó, mint a következő idézetek Zsuzsa néni verseiből. Pl.:
… Testvér többé nem vagytok… (Anyám hűtlensége),
...Mikor egy sorozat kész volt / igen foglalkoztatot / Igy az én drága képeim megsokasodot…. (Drága képeim),
…Nem tréfálkodó ezek a szavak… (Szereted a valásod),
… El el nézem kicsiny parányi hangyákat / Mily szorgalmas álatok kicsiny útjában / Futkosnak… (Mániás vagyok).

Jelzős szerkezetek tükörfordítása – ez a jelenség már a mondattan területét érinti. Pl.:
…Most élhetnénk nyugodt *öregségi életet*… (Elhagyom) /starecky zivot/.
Nagyok lettek *nevelő gyerekei* (Örökbe fogadot gyermek 5 évesen) /chované deti/.

Segédige, ill. igehasználat, bár nem túl gyakori. Pl.:
… *Adjad* őket szabadon repülni (Öcsémhez) /Daj im/…
… Pihenés után felálni *nem tudok birok*… (Fáradok) /nev iem, nev ládzem/.

Számos **igevonzat** esetében fordul elő tükörfordítás:
… *Nézek rajtatok* mi hová tehető… (Drága képeim) /pozerám na vás/,
…Még a *pénzből tartot*… (Az én uram) / kým z peňazí trvalo/,
…7 éves *let halot játszásér*…(Két onokatestvér) /zomrelo pre ihru /,som za nič /,
… Nem sajnáltam *mennyiért is kerülhetett*… (Drágaképeim) /za čo boli/,
… Folyton *rólad gondolok*… (Anyám hűtlensége) /o tebe myslím /,
… *Jöt fizetni* ötezer forint… (Gyors esküvő) / prislo platit'/,
… Válásunknak *mégsem írt alá*… (Gyors esküvő) /nepodpísal sa rozvodu/.

Szlovák hatások a **szórendben**:
… Az is volt mindég ideges… (Az én apám),
…Többet nem csinál ilyet ha csak berugik… (Nórika malac),

… Ha el is foglalt voltam beszédben… (Kozma),
…Őtet sem házat sem kifizetni nem tudják… (Örökbe fogadott gyermek 5 évesen),
…De nekem legszebb a kisálat (Nórika malac),
… Látásom se sokáig nem bírja … (Fáradok),
…Széjjelszedni akarta jó hiszeműleg őket… (Hasba szúrt ember),
… Ugye jó anyának semmit tudni… (Harag),
… Aztán szökéssel határon próbálkozott… (Gyors esküvő),
… Úgy tekinted mint mostohának… (Anyám hűtlensége).

Stilisztikai pontatlanságok:

Gyakori jelenségek közé tartozik az is, hogy a magyarországi szlovákok torz szóalakzatokat használnak magyar beszédükben, amelyeket azonban helyesnek vélnek. Ezzel a jelenséggel is találkozunk a szerző költeményeiben. Pl.:
… De tudom szíved zsugorog… (Szerelmeséhez),
… Elhagyok mindent amit zsugorogtak rám… (Elhagyom),
… Ne tréfázz ezzel soha… (Öcsémhez),
… Még mindig szeretem ha valaki csodálkoz… (Még mindig),
… Nem tréfálkozó ezek a szavak… (Szereted a vallásod),
… Hamarosan távozult… (Gyorsesküvő),
… Ne feszelegjünk a jóba… (Nagymama terhes let),
… Az ő élete pártolatlanul lerogyott… (Az én apám),
… Kettő lány, kettő fiú ami betér… (Garambó),
… Mégis a félést felidézte bennem… (Gyors esküvő).

Különösen a **melléknevek**, a folyamatos és a múlt idejű **melléknévi igenevek használatában** mutat bizonytalanságot a költő. Pl.:
… Egyre bizonytalan a termésünk… (Elhagyom),
… Nem nyerő nem kifizető…, …Kinek igája nincsen nem megfizető… (Elhagyom),
…A hibáitokkal is nékem megfelelő… (Drága képeim)
… Nagyok lettek nevelő gyerekei… (Örökbe fogadott gyerek 5 évesen).

Helyenként bizonytalanság jellemzi az **igekötőhasználatot** is. Pl.:
… 1947-ben ismerkedtünk első férjemmel… (Gyors esküvő),
… Úgy egyeztek régi jegyesével… (Gyors esküvő),
… El kel hogy földem elhagyom… (Elhagyom),
… Széjjelszedni akarta jó hiszeműleg őket… (Hasba szúrt ember),
… Gondolataimban fordultok hogy eladnám őket…, Hogy a töbire pénz és újra töbit készítsem… (Drága képeim).

A fiatalabb olvasók talán még emlékeznek arra, hogy iskolai dolgozataikban kijavította magyartanáruk, ha az elbeszélt eseményről egyszer múlt időben, majd jelen időben írtak. A szlovák nyelvben sokkal inkább elfogadott az ún. prézens historicus (elbeszélő jelen) használata. Nem akarom azt állítani, hogy ez a jelenség a szerző verseiben kizárólag szlovák hatásra fordul elő, azonban ez sem zárható ki teljességgel. Néhány példa:
…Gondolataimbam fordultok, hogy eladnám őket… (Drága képeim),
… Kezdték mondani mért jöttek/ Mindjárt megmutatom férjem ruháit / a két asszony megismerte ő férje ruháit...(Gyors esküvő),

...Ahová beköszöntek jóreggelt kívántak /Szülők ida rohanva gyerekeket még láthassák... (Garambó).

De volt iskolája emlékének szentelt versében is végig követhető az idősíkok változása.

Remélem, hogy miután feltártam a kedves Olvasóknak Zsuzsa néni költői nyelvének titkait, nem fogja a kötetet a sarokba hajítani azzal a gondolattal: Hogy van bátorsága ilyen „nyelvi hibákkal" írni! Sokkal inkább szeretném, ha ezeket úgy értékelné, mint a költő személyiségéhez tartozó egyedi jegyeket, mint legmélyebb, legrejtettebb énjének megnyilatkozásait.[5]

Versei, költői képei.

Egy költői alkotást sok szempontból ítélhetünk meg. Mindenki a maga tudása, érzelmei, sokszor elfogultságai alapján ítélkezik. Ám ez a nézőpont sohasem egy műalkotáson kívülálló stabil archimédeszi pont. „Ez a pont nem a saját álláspontunk… Amikor a műalkotás bűvkörébe von, eltűnik minden saját vélekedés és gondolat. Ugyanez érvényes, ha költészetről van szó."[6]

Néhány példa, milyen nyelvi, költői eszközökkel fejezi ki Zsuzsa néni saját érzéseit, gondolatait, személyiségét, világát. A stílus a költői eszközök összefoglaló neve. Egyik fontos költői eszköz a *szókép*, amely egy jelenség vagy fogalom nevének átvitele egy másik jelenségre vagy fogalomra köztük fennálló valamilyen kapcsolat alapján. Ilyen pl.:

a hasonlat: Házam, mint síró gyermek (Régi rokonság)
a metafora: Gondolkozás rímszava / Az ihlet hódolója (Az ihlet)
a megszemélyesítés: Döbrögecz rég születél tudom (Döbrögecz kezdete).

A *ritmus* szabályos ismétlődés: testi és szellemi létünk nagyon fontos jelensége. Szívünk ritmikus dobogásától a napi életritmusunkon át a ritmikusan ismétlődő nyelvi és zenei elemek világáig mindenütt jelen van. Az életfolyamatok gerincét alkotja, központi szervező erő.

Zsuzsa néni gyakran használt kifejező eszköze: verseire éppúgy jellemző, mint grafikáira, képeire. Van olyan verse, melyben csak egy kérdés ismétlődik a versszakok első sorában:

Nem tudom mért akadozom szavamon (Nem tudom)

Másokban egy egész sor ismétlődik versszakonként: Hallod-e te Jankó… (Hallod-e Jankó)

Némelyik versben a versszak első és harmadik sora ismétlődik:

Hű de jól érzem magam
Mikor tragacson tolnak
Hű de jól érzem magam
Mikor lábaim imbolyognak. (Jól érzem magam)

Van olyan verse is, amelyben négy sor tartalmaz ismétlődő elemeket:

Hol vagy ha kereslek téged
Hol vagy ha beszélek néked
Hol vagy ha várlak téged
Hol vagy ha üzenek néked (Hol vagy)

„A vers varázslat, a lélek kiragadása a szürke valóból a közönségesnél zengőbb, ritmikus beszéd segítségével" – mondja Gáldi László.[7]
Zsuzsa néni költészete telis-tele van gondolatritmussal, különösen a *párhuzamos gondolatritmus* gyakori.
Kétsoros:

Így jár, aki magára nem vigyáz
Igy jár aki alkohollal nagy barát (Az én apám)

Háromsoros:

Innen várja most már a halált
Innen nem megy többé sehova már
Innen akar végleg megpihenni
Örökké csendben békén maradni (1994 esztendő)

Négysoros:

Szigorú tanító az élet nekem
Szigorúan neveltek ithon engem
Szigerú let gyermek álom
Szigorúan kezdet szerelmi valóságom (Első szerelem 1944)

Ellentétes gondolatritmus:

Hallode te Jankó
Kelle neked faló
Nem kel nekem faló
Kinőtte már Jankó (Hallode Jankó)

Ha a szavak eleje cseng össze, *alliterációnak* hívjuk:

Csalódás csabdába ne esetek (Fekete lány)

A *megszólítás* a költő érzelmi viszonyát fejezi ki a megszólítottal szemben. A közvetlenség eszköze, mely különböző formában nyilvánulhat meg: lehet vallomás, felhívás, kérés, kérdezés stb.:

Óh! te áldot kicsiny ház
Hogy te árván maradtál
Nincsn gazdád, asszonyod!
Kicsiny árvák hol-vagytok! (Az én apám!)

A *költői kérdés* olyan mondatalakzat, amely a nyelvtani formája szerint kérdés ugyan, de a szerepe nyomatékosított állítás. Felfokozott érzelmek, vágy, meglepetés, parancs, felháborodás stb hatásos kifejezése. Akkor vetődik fel, ha sem a kérdező, sem a kérdezett nem ismeri a választ:

Óh, te döbrögecz hová lettél
Mikor még 45 gyerekel diszelegtél
…
Hová letettek nyiló kis viragok
Hová letettek legényektől nótás dalotok
Hová lett téli csikorgó havas esték
Kártyázó emberek szórakoztató mesék (Döbrögecz kezdete)

A *párbeszéd* (dialógus) összetett jelenség, mely csak az irodalomban is a legkülönbözőbb funkciókat tölti be: műfajmegjelölés, a drámai, lírai és epikai műnem kifejező eszköze. Zsuzsa néni költészetében is fontos szerepet tölt be.

Értede komám megfordult a világ
Nem értem komám miért forog ez a világ (Értede komám)

Költői *elhivatottsága* határozott:

Írnom kell amig élek
Amig elnem jön értem a végzet

Sorsom tanított legyek költő
Sorsom tette engem legyek döntő
De nehéz minden szavam
Irom tentával egy oldalra. (Életem napjai)

Isten súgja nekem,
Írásban tevékenkedj.
Bűneidet csendes hittel
Magadban őrizd meg.

Isten súgja nekem,
Folytassam, amit elkezdtem
Megáldott széppel, jóval
Éljek egyszerű szavával (Isten súgja)

Mi a tanulsága Zsuzsa néni verseinek, rajzainak, hímzett életképeinek, grafikáinak?

A szülőktől örökölt testi-lelki adottság, amely a szerény családi-társadalmi körülmények ellenére is megtalálta az alkotás egyedi, személyes útját.

Egyszerűnek látszék a kérdést megválaszolni, hiszen olyan „szűk", „zárt" lélektani és környezeti „teret" kell a kíváncsi kutatónak bejárnia, hogy csábítja őt a „megoldás" lehetősége, valószínűsége. Amint megvillan a kutatodó elme előtt a lehetőség, olyan gyorsan le is kell mondania a „megoldásról", ám az „összképről" azonban nem mondhatunk le.

Elkészítettük Zsuzsa nénivel a Fa-tesztet. Ebben nem a művészi erények, hanem a személyiség megfogalmazódásait elemzi a pszichológia.

Zsuzsa néni Fa-tesztjében egy ceruzához szokott ember bontakozik ki, aki törésekkel, veszteségekkel terhelt úton megtalálta saját módját ahhoz, hogy lereagálja a vele történő, feszítő dolgokat, a nagy tragédiáktól az olyan mindennapi eseményekig mint pl. a sündisznók zaaró megjelenése a kertjében.

Az, hogy az ő általa írt versek őszinte sorai, s rajzainak egyszerű, festőileg tanulatlan, ősi „primitiv" vonalvezetése az olvasónak, szemlélőnek esztétikai élményt nyújt, másokban saját lelkük rezonanciáját váltja ki – ez bizonyítja, lehet, hogy van valahol egy ősi, kollektív tudattalan, melyről Jung beszél és amelynek nyomát álmainkban, szorongásainkban lelkünk megérzi.[8]

Árkádia.

A görögországi Peloponnészosz-félsziget középső része, az antik irodalomban az ártatlan pásztorélet és a költészet hazája. A 19. században nálunk is az idilli szépségek hazájának lett a jelképe.

Döbrögec: Árkádia, Kiskőrös és Akasztó között, a Kiskúnságban. Senki nem tudná rövidebben és mélyrelátóbban megragadni Döbrögec Árkádia-képét, mint Varga Rozi néni – már idézett szavaival:

Döbrögec jó, szép kis tanyavilág volt. Nem messze a falutól, Akasztótól. Fával szegélyezett, nyílegyenes dűlőutak mentén gondozott, szép szőlők, tele gyümölcsfával. Illatos akácok és lombos eperfák árnyékába megbúvó rendezett, szép tanyák voltak. Testvérség, rokonság volt mindenki mindenkivel. Szorgalmas, dolgos emberek éltek ott békében, szeretetben.

Béke és szeretet – az emberiség megtartó erői.

Ebbe a világba született bele Rozi néni és Zsuzsa néni.

Hát lehet csodálkozni, hogy „megfogta" őket az élmény? – a hely ihlette élmény és írásra késztette őket.

Szalay Lászlóval is ez történt: őt is megigézte a hely, és nem tudott kitérni az igézet elől, mert a puszta beragyogta a lelkét. Ezért épített tanyát Döbrögecen.

A görögök birkákat és kecskéket legeltettek az árkádiai legelőkön. Döbrögecen is legelésznek birkák szépszámmal, kecske is volt néhány, de az a szegénység jele a magyar ember hite szerint, ezért mellőzik – amíg lehet.

Az Árkádia görög költészet szimbóluma, jelenti: a helyet, a környezetet, az üde rétet, csörgő patakot, virágzó, lombos fákat, juhnyájat; a rímes verset tele költői képpel, a daloló, furulyázó pásztort – és a másik embert, aki látja, hallgatja mindezt, és gyönyörködik a látványban.

Ezt az idilli képet a görög költők fogalmazták meg. Az ő műveikben olvashatunk ma e rég múlt érzelmes, derűs, bensőséges életről. Márai Sándor fogalmazta meg a jelenség lényegét tömören*: „A költők voltak azok, akik a legelőből később hazát csináltak. Mindig a költők csinálnak hazát a legelőből.”*[9] Ez a ítélet telitalálat! Mintha Döbrögecről írta volna.

Zsuzsa néni életművének magyarázata, lényege, egyetlen kézzelfogható mozzanata, kitapintható ütőere: hagyta érvényesülni az ihlet hatalmát. A szó s a fogalom ere- detét nem tudja: „Az ihlet szót nem tudom, honnan eret”, de érzi hatalmát, s kénytelen behódolni, tehát ír.

Fentebb már olvasható, de megismétlem a vers perdöntő részletét, mert fontos alkotáslélektani pillanatot villant fel:

Megtámadott az ihlet
Alvóhelyemből kelni kell
Fogd a papírt írdle
Rímszavaid szépen teddle

Megtámadott az ihlet
Kezedből tegyéle mindent
Gondolkozzál egy kicsit
Meglesznek rendben soraid

Ha nem írom le azonnal
Elveszítem a jó fogalmam… (Az ihlet, 1995)

Ugyanerről Arany János szól:

Reszkess az égit így elveszteni!
Ha ő jelen, ha őt mosolygni látod:
Akkor, akkor ne múlassz költeni! –

Egyszerre, mint árny tűn el az imádott,
És mint a rózsafelhő, nem sajátod; –
Perc a tied, egy perc, az isteni! (Az ihlet perce, 1855)

De mi az ihlet?

Amire nincs magyarázat: na, az az ihlet. Talán: isteni adottság, mely egy váratlan pillanatban érkezik felülről, vagy isteni belső adottság , amely megérzi a felülről érkező sugallatot?

A másik kérdés, mely választ vár: írjak vagy ne írjak?

Arany János szerint az írás örök elégedetlenséggel járó, kételyekkel gyötrő, vívódó tevékenység: „Írjak? ne írjak?... Egy istencsapás: Szólnom kisebbség, bűn a hallgatás."[10]

Az Írjak? ne írjak? c. versből nagyobb kétségeket olvas ki a halandó, mint azt egy Arany Jánosról gondolta volna. Még neki is voltak kétségei? Érdemes? Nem érde- mes? Hát akkor hogyne lett volna egy tanyán született, tanyán nevelkedett, még nyelvileg is zárt viszonyok között felnőtt, balkezes, „egyes" leánygyereknek kétsége a tiltott önkifejezés hasznos vagy haszontalan voltáról?!

Arany János persze írt, és Zsuzsa néni is írt: ebben egyek voltak.

Meghajoltak az ihlet hatalma előtt.

De az írás újabb kételyt támaszt: szabad-e hazudni? Arany János erre így válaszolt:

„Költő hazudjj, de rajt' ne fogjanak".

Zsuzsa néni is megélte ezt a váteszi kérdést és a választ:

Ezelőt pár évvel nem tudtam én ezt,
Mire döntöt a sors, azt jegyezhetem:
Tanít, csitít, bátorít, kérelget,
De hazudni is megtanít engemet. (Életem napjai)

Elgondolkodtató, hogyan jutott el ő is ugyanahhoz a két alkotáslélektani problémához, mint Arany János. O, Zsuzsa néni, akinek a „világa" egy kőhajításnyi távolsággal körberajzolható.

Zsuzsa néni személyisége és a nyelvlélektan.

Hogy is mondja Vico? *A költői beszéd a nyelv szegénységéből és a kifejezés szükségletéből született meg*. Nagyon találó ez a megállapítás, és jól illik Zsuzsa néni költői nyelvére. De nemcsak őrá! Minden valamirevaló költő panaszkodik a nyelv szegénységére, amikor az élménye gazdaságához viszonyítja: szavakba szeretné önteni élményeit.

Zsuzsa néni lényegében jól beszéli a magyar nyelvet, kisebb hibákat nem számítva. Köznapi beszédében nem fedezhetők fel a szlovák nyelvtani elemek használata olyan mértékben, mint költői nyelvében. Lényeges különbség van a kettő között. Miért? Ezt a jelenséget a személyiség tudatos és tudattalan rétegének funkcióival próbáljuk bemutatni, magyarázni.

Ahhoz, hogy megértsük a nyelvlélektani tanulságokat, tudnunk kell, hogy Freud szerint a személyiségnek három rétege van: az ösztön-én, én és a felettes-én. A három rész viszonylag jól elkülöníthető, ám szoros kölcsönhatásban vannak. Az *ösztön-én* a magunkkal hozott, öröklött szükségletek kielégítését célozza meg; az *én* feladata az élet fenntartása, a külső veszélyek és a szorongás kiküszöbölése; a *felettes-én* pedig az ösztön-én kielégülésének visszaszorítására, korlátozására törekszik.[11]

Amikor beszél, megfelelően működnek a mentalis műveletek: Jól jár a nyelve, bár nem hibátlanul. De ha verset ír, az alkotás érzelmileg túlfűtött állapotában, „visszavált"

a tudattalanba süllyedt szlovák nyelvtanhoz. Ezt igazolják a verseiben szép számmal előforduló *szlovakizmusok*. Vagyis a szlovák nyelv *nyelvtani* szabályai lényeges szerepet játszanak gondolatai, élményei kifejezésében. A szlovák *szókészlet* (szó- kincs) nem, pedig tud jó néhány szlovák szót. Természetesen nem tudjuk hányat. Sőt, néha hamarabb eszébe jut a szlovák szó, mint a magyar a köznapi beszédben. A nyelvtani elemek *jelentése* igazolja, hogy a tudattalanban rejtőzködő adatok, tapasztalatok is résztvesznek az alkotás folyamatában.

Csakhogy, amíg a *saját nyelvén* alkotó költőnek csak a már *jól birtokolt anyanyelvből* kell a saját költői nyelvét megalkotnia, addig Zsuzsa néninek *először* az anyanyelv nehézségeivel kell megbirkóznia és csak *utána* a költői nyelvvel. Neki tehát „kettős akadályt" kell legyőznie. A két akadály olyan „közel" esik egymáshoz az alkotás folyamatában, hogy lényegében egybeesnek.

Ezt látszik alátámasztani a *nyelvi relativitás* elmélete, melyet Bernstein állított fel. Szerinte az alacsonyabb osztályhoz (munkásosztáy) tartozók az ún. *korlátozott nyelvi kódot*, a középosztálybeliek a *kidolgozott nyelvi kódot* használják. Zsuzsa néni nyel- ve, úgy látszik, az előzőhöz sorolható, bár nem minden feltételnek felel meg, amelyet Bernstein felállított.[12]

Mechanikusan szemlélve és gondolkodva azt hihetnénk, hogy a kidolgozott nyelvi kód közelebb áll a kölői nyelvhez. Biztos ez?

Zsuzsa néni szlovakizmusai és főként, hogy a szlovák nyelvből csak a nyelvtan elemeit használja, s a még birtokolt szókincset egyáltalán nem, Chomsky elgondo- lását látszék igazolni, amit ő a *nyelvtan függetlenségének* tételében fogalmazott meg. Eszerint a nyelv, ezen belül a nyelvtan, a fejben külön modulként (működési egység) létezik, amely eredendően önállóságot mutat a gondolkodással, az emlékezettel és az elme egyéb funkcióival szemben.

A *költeményben* természetesen együtt jelennek meg, de a működés során, esetünkben a vers írása közben, teljes a függetlenség. Lehetséges ez?[13]

Az alkotáshoz, a gondolatok kifejezéséhez idő kell. De az élmény „türelmetlen", igyekszik minél hamarabb „kitörni", hogy magát megmutassa. *„Minden, ami a tudattalanban zajlik, eseménnyé kíván lenni és a személyiség is ki akar bontakozni tudattalan feltételei közül, hogy önmagát mint egészet élje át"* – írja Jung.[14]

Az alkotás folyamatának kivitelezési szakaszában azonban, amíg a tudattalanból „felmerül" az alaktalan élmény, érzés, információ súlyos küzdelmet kell vívnia a költőnek. Összetorlódnak a szavak a túlfűtött érzelmi energia miatt, és mert a kommunikáció nem tud lépést tartani a felgyorsult tudatos és tudattalan folyamatokkal, szétfeszíti a saját rendszerét, melyet pl. a nyelvtan jelent számá-ra.

A költőnek a nyelvvel folytatott küzdelmét fentebb már jellemeztük
Bahtyin szavaival. Itt csak megismételjük a gondolat magvát, mert ebben a két mondatban mondja ki a döntő érvet: „*...A küzdelemnek, melyet a költő a nyelvvel vív, mindig a nyelv legyőzése a célja... A művész nem úgy szabadul meg a nyelvészeti meghatározottságában vett nyelvtől, hogy azt tagadja, hanemn úgy, hogy immanens úton tökéletesíti: a művész tehát a nyelv saját fegyvereivel gyűri maga alá a nyelvet*".[15]

Zsuzsa néninél a kifejezés szükséglete és kényszere nem csak a szójelentés megváltoztatása, hanem a nyelvtan módosítása irányába is hatott.

De nem csak nála. Ez a jelenség gyakori és ismert a költészet világában századok óta, de a költők különböző módon éltek vele.

Nálunk már Erdélyi János feltette a kérdést: *„Ki nem volt különc és erőltetett nyelvű, ha újat is merészelt?”*[16]

Illyés Gyula a „mondattan újraszabásáról” beszélt, az izmusok pedig valóságos „nyelvtani korlátdöntést” jelentettek, s jelentenek mind a mai napig.[17]

A külföldiek közül egy költőt és egy filozófust idézünk. A múltból szól hozzánk Shelley a következőképpen: A *„grammatikai szabályok a legmagasabbrendű költésztben is megváltoztathatók anélkül, hogy a költészet jellege sérelmet szenvedne”*[18]

Heidegger a közelmúltban fogalmazta meg ezt a jövőbe mutató célt*: „a nyelvet kiszabadítani a grammatikából és utat nyitni neki egy eredendőbb lényegeszerkezet féle, ez a gondolkodásra és a költésre vár”.*[19]

Jegyzetek:

1. József Attila: Irodalom és szocializmus. Bp. 1967. 61.
2. Halász László: Mi fér meg az emberben? Bp. 1987.
3. Rejtett rímek Akasztó, 2001. 1.166-190.
4.. Bahtyin, M. M.: A szó az életben és a költészetben. Bp. 1985. 125.
5. Zsilák Mária: Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna költői nyelvének egyedi jegyei: a szlovakizmusok. In: Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna: Titkos jelek a porba. Életem, verseim, képeim. Akasztó, 1997. 315-320.
6. Gadamer, H.-G.: A szép aktualitása. Bp. 1994. 252-253.
7. Gáldi László: Ismerjük meg a versformákat. Bp. 1961. 124.
8. Laczaí Gabriella: Fa-teszt értékelése. Bp. 1966. In: Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna i. m. 288-290.
9. Márai Sándor. Id: Füzi László: Az irodalom helyzettudata. Pécs. 1993. 230.
10. Alföldy Jenő: Irodalmi fogalomtár. Bp.1994. 115-116.
11. Pélei Bernadette: A pszichoanalízis. In: Bernáth László-Révész György szerk.: A pszichológia alapjai. Bp. 1995. 53-57.
12. László János: Nyelv és kommunikáció. In: Bernáth László-Révész György szerk.: A pszichológia alapjai. Bp. 1995. 273.
13. Ülkei Zoltán: Pszicholingvisztika In: Bernáth-Révész szerk. 242. Ellentábor is van. Vö. Terts István: A nyelvész szóra bírja a nyelvet. Bp. 1976.111-112.; Kelemen János: „A nemes hölgy és a …”, Bp. 1984. 208-214.
14. Jung, C. G.: Emlékek, álmok, gondolatok. Bp. 1987. 15.
15. Bahtyin, M. M.: A szó az életben és a költészetben. Bp. 1985. 125.
16. Erdélyi János válogatott művei. Bp. 1986. 868.
17. Id. Szabó Zoltán: Kis magyar stílustörténet. Bp. 1982. 284.
18. Horváth Károly vál.: A romantika. Bp. 1978. 211.
19. Heidegger, M.:Költőien lakozik az ember.Válogatott írások. Bp.–Szeged, 1994. 118.

Munkái:
Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna: Síneken az alvó ember (műballada). In: Réthey Prikkel Miklós: Rákóczi kis úrfi. Akasztó, 1992. 396-399
Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna: Titkos jelek a porba. Életem, verseim, képeim. Akasztó, 1997.
Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna versei. In: Réthey-Prikkel Miklós: Rejtett rímek 1. Akasztó, 2001. 2017-240.

Versein kívül fontosak rajzai, grafikái, hímzett életképei:
1996.12. 9-ig írt 296 verset,
2000. 3. 13-ig írt + 43 verset = 339 vers
2000. 7. 18-ig írt +1 verset = 340 vers
Összes verse: 340 verset írt. (2014. 11. 25.)

Képei, rajzai: színes, fekete-fehér grafika, hímzett színes fali/kép:
Grafika (nincs fényképezve): 48 db.
Grafika (fényképezve van): 33 db.
Grafika (másik irattartóban, lényegében ugyanolyan képek): 84 db.
Grafika (külső. RPM ötlet, könyvek nyomán készült): 37 db.
Életfa (személyiség elemzéshez készült): 1 db.
Összes képe: 203 db.

Róla:
Réthey-Prikkel Miklós: Döbrögeci múzsa. (Személyiség és vers). In: Titkos jelek a porba. Akasztó, 1997. 261-314.
Uő.: Magyar rímek szlovák bölcsőben. In: Eperjessy Ernő-Grin Igor Krupa András szerk.: Az együttélés évezrede a Kárpát-medencében. (A Duna-medence népei együttélésének tükröződése a néphagyományban) / VI. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia. Békéscsaba, 1996. október 2-4. / Békéscsaba-Debrecen, 1998. 489-498.
Zsilák Mária: (Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna) Zsuzsa néni költői nyelvének egyedi jegyei: a szlovakizmusok. In: Titkos jelek a porba. 315-320.

Verseinek forrása: Titkos jelek a porba. Életem, verseim, képeim. Akasztó, 1997.

KRIZSÁN GYÖRGYNÉ VARGA ROZÁLIA

Életének fontosabb eseményei.

Akasztó Döbrögecz pusztán született, a nagyszülők házában 1922. november 28-án.
Kétéves lehetett, amikor telket osztottak a faluban (meg az országban) és felépítettek egy házat Újfaluban (ma Rákóczi utca).
Az iskolát az Újfaluból kezdte, innét járt három osztályt.
Az iskola a Fő utcán volt, régebben csendőrlaktanya, mozi is volt az épületben, ma óvoda. Csak egy évet járt ide.
A második évben már a Kanizsai-iskolába járt. (Ma már nem létezik.)
1930-ban elkészült az új iskola, a környék legszebb iskolája, a harmadik tanévet már ebben járta ki.
Az édesapjában bujkált az elégedetlenség. Nem érezte jól magát az új házban, mert nem tudott beállni a megrakott szénásszekérrel az udvarra. Szűk volt a porta és a kút is ott állt az udvaron, a jószág meg az istállóban, és azoknak takarmány kellett.
Egyszer csak gondolt egyet és eladta az új házat, de úgy, hogy azonnal ki kellett belőle költözni.
Azt tervezte az édesapja, nyáron majd építenek kint, Döbrögecen másikat.
1932-ben nem készült el az új ház, csak egy gunyhót építettek gyorsan, ahol meghúzódtak. A gunyhónak vályog fala volt két kis ablakkal, a teteje szalma, ajtaja pokróc. Esős nyár jött, próbára tette a családot, mert gyakran beázott a szalmatető. Itt csak ezen a nyáron laktak, ősszel beköltöztek egy melléképületbe.
Rozi néni kilenc éves volt, amikor visszaköltöztek Döbrögecre, a tanyára. Ezután innét, a tanyáról járt a falusi iskolába: a negyedik, ötödik és hatodik osztályt bejáróként végezte el.
1934 októberében megszületett az öccse, László, akkor költöztek be a már elkészült szép, új gangos tanyába.
1935-ben befejezte a hat osztályos elemi iskolát.
Az idő múlásával egyre több gyermek született Döbrögecen, felmerült a szülők fejében, hogy kellene egy iskola ott helyben.
Először béreltek egy tanyát, majd építettek egy igazi iskolát.
Az új iskola egyben imaház is volt.
A szép, új épületében ifjúsági estéket tartottak a fiatalok minden kedden rendszeresen.
1941-ben férjhez ment Krizsán Györgyhöz: Dunapataj-Őrjegre költöztek az apósáékhoz.
Az ifjú házasok egyetlen szép boldog évet éltek együtt, máris jött a háború, férje megkapta a SAS-os behívót, mennie kellett.
1943-ban visszaköltöztek Döbrögecre.
1944-ben megszületett Döbrögecen, a tanyában, a fia, György,
1945-ben ugyanott Rozália.
1947-ben Kékesre költöztek, mert ott kaptak 10 kataszteri hold földet a földosztáskor.
1953-ban visszamentek Őrjegre az apósáékhoz, közben az apósát, idősb Krizsán Györgyöt az új rendszer kulákká tette.
Rozi néni verselgetett, de sokszor költöztek, s a versei elvesztek.

1961-ben már Őrjegen szorították be őket a tszcs-be: 40 pár lovat, meg vagy 80 db 50 kg-os süldőt hajtottak el az őrjegi tanyákról a közösbe: „Hogy legyen valami a tszcs-nek!" – mondták az agitálók, szervezők.
Rozi néni így foglalta össze a tszcs-ben eltöltött éveket: – Hét évig voltunk a tszcs-ben: egyszer kaptunk 1 liter bort, meg 1 kg húst karácsonyra, meg talán 1000 Ft-ot.
1967-ben házat vettek itt a faluban Pacsirtán, a Tavaszmező utcában.
1978. május 1-én költöztek a Dózsa György utca 31. számú házba.
Beléptek a szakszövetkezetbe: itt adták le a bort, meg a hízott disznókat (amiből lefogtak 10 %-ot), előnyös volt. Itt kaptak nyugdíjat is: Rozi néni 65, Gyuri bácsi 70 éves korában lett nyugdíjas.
Gyuri bácsi 2003. április 20-án, 88 éves korában hunyt el, 61 évi boldog házasélet után.
Rozi néni nem él egyedül: gyerekei, unokái itt vannak körülötte, naponta meglátogatják.
Emlékei vissza-visszatérnek és papírra kívánkoznak.
Érzi, sőt tudja: amit megélt s megírt hasznára válhat az utódoknak.
Életbevágó mozzanat. Rozi néni is azok közé tartozott, akiket a tehetségük tanulásra jogosított. Jó tanuló volt, de az apja nem engedte tanulni, dolgoznia kellett. Édesanyját, aki Laci fiával volt terhes, nagyon óvta munkától, így az édesanyja helyett kellett dolgoznia. Nem tanulhatott. A tehetsége nem bontakozhatott ki, nem vált valóra.

Réthey-Prikkel Miklós

Néhány szó az elbeszélésekről

„Mintha az Olümposz tetejéről szárnyas lovon röppent volna le."
Benedek Elek

A férje, Gyuri bácsi kezdte egyszer csak úgy a maga kedvére, a fontosabb dolgokat feljegyezni a naptárba. Rozi néni is írt hozzá, kiegészítette ezzel-azzal, lassan rákapott az írásra. Később úgy érezte, hogy életük érdekesebb eseményeit le kellene írni.

Rozi néni ezt a címet adta életrajzi elbeszéléseinek: Igaz történet. Tudatosan használta e két szót, ami arra utal, hogy ragaszkodik az élmények valóságához.

Igaz történet az olyan elbeszélés, melyben maga a cselekvő személy mondja el: mikor, hol, hogyan történt az esemény, s kik voltak a résztvevők. Az ilyen történeteket többször is *elmondják* az emberek, hisz sokszor nagyon fontos, életbevágó eseményekről szólnak.

Van, aki *leírja* a történeteket. A kétféle előadásmód (elbeszélés és leírás) nem ugyanaz. Az egyik ember úgy beszéli, meséli el, hogy az elbeszélése magával ragadja a hallgatókat, de nem tudja ugyanolyan szépen (stílusosan) leírni.

Rozi néni azok közé tartozik, akik szép, kerek történeteket tudnak írni az eseményekből, és van hozzá szókincsük. Egy példa:

Hogy érzékeltessem milyen lelketlen volt akkor is az, aki parancsolt, elmondok egy esetet.

Az egyik fiatal katonának, aki Fehérvár környékére való volt, szült a felesége. Kérte a följebbvalóját engedje el, hogy meglátogassa a gyermekét, mielőtt kimegy a frontra.

Nem engedték.

Szegény fiú elszökött. Reggel ébresztőre már vissza is jött.

Valaki elárulta és rögtön elítélték és felakasztották, a laktanya udvarban. A többieknek meg kellett nézniök. Így jár, aki elszökik.

Lelketlen, kövér, dölyfös papok voltak a bírák.

Ilyen igaz történetek alkotják az emberek gondolkodásának az alapját. Ezekből építi fel mindenki a világképét, és az így kialakított világképben helyezi el a maga életét.

Jó megfigyelőképesség és spontán elbeszélő készség jellemzi írásait. Amit ír: életszerű, főleg arról beszél, amit átélt személyesen. A nőíróknak általában az apró részletek megragadására való fogékonysága jellemző, ami nála határozott ítélőképességgel, átfogó valóságlátással párosul.

A költő és író eszköze, fegyvere a nyelv. Az olvasó figyelmét elsősorban a szókincs ragadja meg, az mutatja, mennyire van birtokában ez az eszköz. A mű hatásának nagy része a szókincs gazdagságán vagy szegénységén, a fordulatok közös nemzeti ízén és ugyanakkor eredetiségén épül fel.

Rozi néni szókincse gazdag. Felsorolok néhányat abban a formában, ahogy ő használta elbeszéléseiben: lelketlen; dölyfös, kövér papok; csoszogjál; karézta a kenyeret; terigettük a ruhát; gugyorogtunk a földön; megetti; egyőnket; kicimbálták a terhes asszonyt; krákogtak, tátogtak, cihákótak a tyúkok; vonyigó; meggyüleszteni / meggyűlni; pallást; sitre; eresztett gang; hullároztak; petróljomot; ád / ad; dilinkós ember; vöndölt; napfőkőttre; zsombós, mély rétek; püfölték; akkorjában; kólászolhattak; padlót fogott; pislákoló, elemózsia stb. Részben tájnyelvi szavak, de szinte mindegyiknek van valami személyes alakja, jelentése, „vonása", „varázsa", mellyel harmonikusan illeszkedik az elbeszélésbe.

A magyar igében gazdag nyelv, az igék éltetik a magyar nyelvet, s Rozi néni ösz tönösen érzi, és nagyon ügyesen kihasználja nyelvünknek ezt az erényét, gazdagságát. A látott és átélt dolgok, események és cselekvések, a történések az ő tollán életre kelnek.

Vegyünk ki egy kis részletet az egyik elbeszélésből:

Abban az évben 1941 tavaszán kiöntött a Duna. És az Örjeget is elsöpörte a jeges ár. A tanyák víz alá kerültek. A népek állataikkal felhúzódtak a dombosabb részre, amit ők hegynek hívtak. Az árvíz három hétig volt vendég ezen a tájon. A tanyák közül több össze is rogyott, s amelyik állta is a sarat, az is megrogyott, a fala meggörbült, csak épphogy állva maradt. Mire az ár levonult a búzája mindenkinek kiázott, azon a nyáron nem volt aratás azon a vidéken.

Az árvíz elvitte a hidakat, átszakította a töltéseket, völgyekben, laposokon megmaradt a víz. Ott aztán maradt vissza hal is, ezért aztán ellepték a vízimadarak, ezért lett olyan szép vadvízország formája, ami olyan romantikus szép volt.

Ha tavaszi hajnalon kiléptünk az ajtón a vízi világ koncertje fogadott, s elragadtatott. A békák kunkogtak, a teknősök fütyültek, a bíbicek sírtak, a szárcsák csipogtak, a vadkacsák lármásan veszekedtek, s a nap első sugaraiban, ahogy verték szárnyukkal a vizet olyan volt, mintha egy marék ezüst gyöngyöt dobtak volna fel s hullott volna vissza.

A történet telis-tele van cselekvést-történést kifejező igékkel: kiöntött, elsöpörte, összerogyott, állta a sarat, megrogyott, épphogy állva maradt, levonult, kiázott és így tovább.

Folytatja a „vízi világ koncertjének" szemléletes leírásával: sugárzik belőle a közvetlen hang, az érzelmi töltés – az ötvenkét évvel azelőtt megélt élményből, a hangutánzó szavak kavalkádja tárul szemünk és fülünk elé: mintha nemcsak látnánk, hallanánk is az eseményeket:

A békák kunkogtak, a teknősök fütyültek, a bíbicek sírtak, a szárcsák csipogtak, a vadkacsák lármásan veszekedtek – a hangutánzó és hangulatfestő igék halmozása.

És a folytatása: a sok ige egy képet készít elő, annak egyik fele: *A nap első sugaraiban, ahogy verték szárnyukkal a vizet* – olyan volt, mintha…, és a kép, a hasonlat másik fele: *egy marék ezüst gyöngyöt dobtak volna fel s hullott volna vissza*, – és össze-

áll a hasonlat két fele egy egésszé, mint egy ragyogó reggeli szertartás örömteli, szívet gyönyörködtető eseménye.

A napsugár, a szárnyak és a gyöngyök: érzelmektől és jelentésektől gazdag szavaink, ékkövek, melyek ilyen mondatokba foglalva gyönyörű képet alkotnak az olvasó lelkében.

Fontos kifejezőeszköze a *megszemélyesítés*. Úgy beszél a tárgyakról, eseményekről, mintha emberek volnának. Ennek egyik szép példája az árvíz leírása. A mindent pusztító, romboló árvízről, mint kedves vendégről szól: *Az árvíz három hétig volt vendég ezen a tájon.*

Az árvíz, mint vendég: költői kép, metafora – költészet. A távlatokban gondolkodó bölcsesség olyan foka, mely nemcsak a kárt, pusztítást látja az árvízben, hanem a rossz után következő jót is: a káosz után a békét, a pusztítás után az életet. Ez a költői kép önmagában mutatja, sőt igazolja Rozi néni költői tehetségét; ebből is sejthető milyen verseket írt kislány korában.

A kapcsolat, ami a fiút és a leányt, a férfit és a nőt összeköti egy életre, köznapi és az irodalmi élet középpontjában áll. Nem mondja ki a szót, de az olvasó végig sejti, miről is van szó: talán szerelemről?

Tavaszi vasárnapokon beleültünk a férjemmel a ladikba, a ház előtt a Kijós kanálison. A fejünk felett összeboruló, virágzó illatos fűzfák alatt lecsorogtunk a köröszt kanálisra és át a Keceli erdőbe. Az erdőbe is víz volt. Vagyis a nyárfa, fűzfa, s rekettye bokrok vízben álltak. Az erdő-széleken, s tisztásokon sűrű vízi repce virágzott. Sárga, illatos virága tele volt méhekkel, bogarakkal, s közte egy-egy zsombó tetején a repce letörve sátornak megcsinálva. Ott volt a szárcsafészek.

Sok madártojást összeszedtünk és szép sárga tarhonyát csináltunk belőle. Az erdő közt kis szigetecskén kikötöttünk, elfogyasztottuk a magunkkal vitt elemózsiánkat. Megfigyeltük a fekete varjút, hogyan építik a varjúvárost. Megbámultuk a vadcsibét, hogyan fut a víz tetején. Egy nyaláb virágot szedtünk és indultunk haza. Mire hazaértünk este lett.

Ez az *életkép* tavaszi kirándulásról szól érzékletes szavakkal: tavaszi vasárnap, ladik; fejünk felett összeboruló, virágzó illatos fűzfák; köröszt, sárga, illatos virága tele méhekkel; sűrű vízi repce virágzott; madártojás, szigetecske. Megfigyeltük a fekete varjút, hogyan építik a varjúvárost; szárcsafészek, vadcsibe fut a víz tetején – mindmind az élet keletkezését, indulását idézik elénk ezek a szárnyaló szavak, szerelmes szavak.

Rozi néni nem versben, hanem prózában vallott ifjú házas éveiről – ötvenkét év után – s olyan lírai töltéssel, hogy joggal vethetjük össze elbeszélését a magyar költészet közismert vallomásával. Lássa az olvasó: az ember lelkében született élmény prózában és lírában egyaránt – bár nem egyformán – kifejezhető.

Kétféle szerelmes vers van: az egyik közvetlenül, nyíltan, egyenesen szól a szív érzelmeiről, például Petőfi Sándor így: *Szeretlek kedvesem, / Szeretlek tégedet, / Szeretem azt a kis / Könnyű termetedet…*; a másikban burkoltan, közvetve szól az érzelméről a költő: másról beszél, mindenféléről, de a bűvös szót nem mondja ki; ám abból, amit

mond, kiderül, hogy szerelmes, mint Petőfi *A négyökrös szekér*-ben. Először a tájékról beszél, amelyen át utaztak, azután az ökrökről, hogy milyen lassan cammogtak, s végül, hogy milyen szépek voltak a csillagok.

Rozi néni sem kettejük kapcsolatáról beszél: saját érzelmeiről, Isten őrizz!
A Tájról beszél és benne az Emberről, két emberről; milyen kapcsolat fűzte össze őket, az ifjú házasokat. A külső tényezők, a szituáció árulkodik a két ember lelki kapcsolatáról. Gyöngéd, érzelmes, derűs, bensőséges jelenetben mutatja be az emlékezetes kirándulásokat.

Kosztolányi Dezső illette az egyik novellista stílusát így: „tündéri realizmus". Ez a jelző jutott eszembe, amikor Rozi néni elbeszéléseit olvastam.

Reggel a pusztán.

Figyeljük meg, hogy emeli ki egy kis tanyai közösség legjellemzőbb tulajdonságait: a családok száma, iskola, tanító, kápolna, pap és a lakásuk; utánuk az istálló, mint a gazdasági élet alapját képező állatok, jószágok „lakása". A termőföldet, a határt nem is említi, az nem tartozik a tárgyhoz, a képhez:

Kékes egy jó kis hely volt. Mintegy hatvan család lakott benne.

Volt két tantermes iskola, egy tanító házaspárral. Egy kis kápolna egy fiatal, kezdő pappal. És hát nekik lakás az úri lakból.

Volt három nagy istálló a lakók marháinak, lovainak. És külön volt a bikaistálló, benne a közösen tartott két bika.

Nyáron reggel, mikor a nap bíborszínt festett az ég aljára a gulyás belecsördített kancsikájával a reggeli, álmos csendbe és ébresztette a majort. A lakók engedték a teheneket, s a gulyás hajtotta őket a legelőre.

Alighogy az utolsó tehén is elhagyta a majort, a kanász is megfújta az ökörszarv tülköt. Akkor már a kocák és a malacok, bekapták a reggelire kapott korpás csávát és futottak ki a kanász elé a legelőre.

Így aztán a jószágokra estig nem volt semmi gond.

Lehetett menni a határba dolgozni, aratni, kapálni.

Gyermekkoromat idézi, ahogy a major közepén nagy lendülettel kanyarít a gulyás a feje körül a kancsikával: háttérben a bíborszínű ég alja, körül a csend, benne az ostor csattanása. A reggeli kép, pontos, lényeglátó, zárt, kerek és mozgalmas; a sok cselekvést kifejező ige teszi mozgalmassá: belecsördített, ébresztett, elhagyta, megfújta, bekapták, futottak.

Ezt olvasva, még Illyés Gyula is csettintett volna a nyelvével.

Olyan, mint Petőfi leíró költészete. Az alföldi táj, amelyet leír, nem „van", hanem történik, mégpedig nemcsak az ő, az író lelkében történik, hanem az olvasó lelkében is. Ugyanis a világnak lelkünkben tükröződő képe gazdagabbá, teljesebbé válik a képzelet segítségével.[1]

Mikor este vezettem haza, ott kellett elmennem a nagynéném tanyája előtt, s bekiabáltam az unokatestvéreimnek:

– Jó éjszakát!
És ők vissza:
– Jó éjszakát, szép álmokat, páros csókokat! Vagy:
– Jó éjszakát, kilenc bolhát, csípje meg a kend derekát!
Vagy volt, hogy utánam szaladt valamelyik, s kicsikét rám veregetett s mondta:
– Estéli málé süljön rád!
És nevettünk, nevettünk. Boldogok voltunk.

Esténként ismétlődött a gyerekek életében ez a kis egyszerű *életképet* tükröző, érzelmesen derűs, bensőséges családi *jelenet*. Lényege a *párbeszéd*:

– Jó éjszakát! és a válasz:

– Jó éjszakát, kilenc bolhát, csípje meg a kend derekát! – rigmus, tréfa, humor, játék – boldogság.

A ráveregetéssel járó szöveg: *Estéli málé süljön rád!* – varázsige, rontás. A varázsige, olyan értelmes vagy értelmetlen szó, mondat, mondóka, amelynek a babona vagy naiv hit bűvös, csodatévő hatést tulajdonít. Itt persze gyerekes, játékos. Eszköze: a testi érintés és a dallamos rigmus. Múltját, eredetét ki tudja?

Pillanatfelvétel a háborúról, egyben példa a hit erejére:

Volt a férjemmel egy bugaci fiú. Bukócki Miska, ez akkor nősült. Három napja volt nős, mikor megkapta a behívót. Neki is eljött a felesége és ő is három napig volt ott. Ez volt az egész. Az a fiú nagyon el volt keseredve.

– Hej, komám, mink nem jövünk onnan haza.

Mindig ezt hajtogatta. Csináltassunk fényképet, hogy legyen az asszonyoknak emlék rólunk.

– Nem, én nem csináltatok! Én visszajövök! – mondogatta az én férjem. Én visszza akarok jönni!

Talán ez segítette haza, ez az erős akarat. Onnan a pokolból. De a Miska nem jött haza tényleg.

Rozi néni elbeszéléseinek értékét, társadalmi szerepét, mondhatnám küldetését Németh László gondolata világítja meg:

„Egy valamire való műalkotás társadalmilag sohasem lehet közömbös. A művész nem húzódhat úgy vissza képei, színei mögé, hogy műve társadalmilag csakugyan közömbössé váljék. Az irodalmi alkotásban annyi előszeretet, közöny és megértés kristályosodik ki következetes optikai rendszerré, hogy aki egyszer ennek a kristálynak a közepén helyezkedett el, a művön kívüli világot is a mű fénytörésében látja...” – írta egyik tanulmányában.[2]

Az írásról beszélgetek Rozi nénivel.

Évekkel ezelőtt (2005-2008 között) a helyi újság – *Akasztói Hírmondó* – közölte emlékiratainak részleteit. Szívesen olvasták az emberek.

– Most éheznek rá, az ilyen dolgokra – mondta Rozi néni. Megengedem, csináljon vele, amit akar, de nekem nincs rá pénzem.

– Egyszer leírtam a gondolatmenetemet, ahogy jött. Én nem tudok fecnikre írni, mint a nagy írók, hogy leírják, aztán másnap, ha eszükbe jut valami, kijavítják. Mikor az iskolát építették, akkor verset írtam. Az iskolában három-négy oldalt is teleírtam. Azt mondta a pap, írjak prózát, de nem tudtam. Most meg verset nem tudnék írni. A Bakay Teréz tanító néninek adtam a verseket.

Később Mária néni, a testvére mondta:

– Lehet, hogy a padláson meg is találnánk.

– De hol van már az. A tanító néni nemsokára beteg lett, meg is halt.

Jegyzetek:

1. Benedek Marcell: Irodalmi hármaskönyv, Bp. 1966. 54.
2. Id: Füzi László: Az irodalom helyzettudata. Pécs. 1993. 116.
3. Kosztolányi Dezső: Barbárok. Nyugat. 25(1932) 5. 237.

Művei:

1. Rozi néni életrajzi írásának több részlete megjelent egy helyi kiadványban:
Akasztói Hírmondó. Felelős szerkesztő: Csehi Zoltánné.
Kiadja: 1-4. sz.: Társadalmi Szerkesztő Bizottság; 5-13. sz.: Delta Produkt Kft.; 14-18 sz.: Akasztó Község Önkormányzata:
Időszakos kiadvány. Megjelent: 1. szám: 2005. április, utolsó szám: 2008.április.
Krizsán Györgyné Varga Rozália írása a 9-18. számban jelent meg.
Címe: Igaz történet. Akasztó története.
2. Krizsán Györgyné Varga Rozália: Igaz történet. h. n. [Akasztó], é. n. [2003 előtt]. 38. oldal. Családi kiadvány. Nyomtatta a család 10 példányban, 2003 előtt.

RAFFAI SAROLTA

Élete.

Raffai Sarolta (Kecel, 1930 – Kalocsa, 1989), az ismert író, költő, pedagógus, országgyűlési képviselő Kecelen született. Apja érsekuradalmi bognár. Kalocsán nő fel, ott is végzi iskoláit, a tanítóképzőt is.

Férjes asszonyként érkezett a 1949 szeptemberében Döbrögecre, mint tanítójelölt: négy év elméleti után az első gyakorlati évet Döbrögec-pusztán töltötte el.

Férje Lakatos Géza volt, aki előtte Ökördin tanított. Találkozásukról, egybekelésükről nincs adatunk.

A következő évben, mint végzett tanító érkezett vissza, de ez a tanév már talán csak novemberig-decemberig? tartott számára. Váratlanul beteg lett (méhen kívüli terhesség), s vágtázó lovak vitték kocsin a kórházba, a gyógykezelés után már nem tért vissza.

Kalocsa után Döbrögec – nem nehéz elképzelni a különbséget.

A döbrögeci másfél évről rendre megfeledkeznek az lexikonok.

Életének e sorsfordító szakaszát a következő, bizonyítványból kiolvasott adatsor világítja meg:

Libor Imre 1949-ben kezdte az iskolát Döbrögecen:

1950. 01 vagy 02. hónapban a félévi értesítőjét *Lakatos Géza* írta alá, mint osztályfőnök.

1950. 06. hónapban, tehát a tanév végén, *Lakatos Gézáné [azaz Raffai Sarolta]* írta alá a bizonyítványt, mint osztályfőnök. Nyilvánvaló, hogy már előtte megvolt az esküvőjük, és a férje nevét használta, nem a saját leánykori nevét, ahogy akkor törvényes volt.

1951. 01 vagy 02. hónapban *Dömök József* írta alá a bizonyítványt, tehát ekkor már nem volt Döbrögecen Raffai Sarolta.

A *Feljegyzések a Akasztó-Döbrögec-pusztai alsótagozatos? evangélikus iskola történetéből* című forrás viszont azt tartalmazza, hogy 1949 őszén jött az iskolához *Lakatos Gézáné* (áll. ttó) általános iskolai tanító. Eszerint már férjes asszony volt *Raffai Sarolta*, amikor Döbrögecre érkezett 1949 őszén?

Osztálynaplóból kitűnik, hogy Akasztó-Döbrögecen az 1949-50. iskolai évben 35 tanuló volt az iskolában.

Sarolta Döbrögecen tette meg az első önálló lépéseket mint kezdő tanító és fér- jes asszony. Második férjétől, Angeli Tamástól tudjuk, hogy menekült a családtól, mert édesanyja állandóan zaklatta, hogy ő mindig csak olvas:

„Ha több gyerek van, és a gyerekekkel való bánásmód… ő rengeteget tanult ebből a saját életéből. Ő [Sarolta] volt az a személy, akire az anyja [mondta], valamilyen oknál fogva, mért csinálta, ma se tudom: *A rossz gyerek...*

– Mert ez mindég olvas! Mert ez… A másik szobában a három gyerek, szerzett egy zseblámpát és paplan alatt is olvas. Ebből kifolyólag minden munkát rásózott. Ez volt az oka annak, hogy a feleségem első házasságánál azt mondta:

–Mindegy, hogy kihez, férjhez megyek, csak el hazulról.

Ő kezdettől fogva tudta, hogy akihez hozzáment, az nem az, amilyennek ő a férjét elképzelte. Ő, amint lehetett, férjhez ment. Férjhez ment ehhez a bácskai fiúhoz, akinek a gondolkozásával, magatartásával egyáltalán nem értett egyet. Bácskából fölkerült, diákkorában belépett a pártba, és hiába magyarázta a feleségem neki, hogy nézd, ez történik, nem érdekelte."

Ez az elhamarkodott döntés rányomta bélyegét egész életére: menekült az egyik családból a másikba, azután a harmadikba. A családi élet, az asszony sorsa vitathatatlanul irodalmi munkásságának egyik alap élménye.

*

Akasztó után Páhin 1954-ig tanított, majd Kecel, Császártöltés, Uszód községekben 1950-1968-ig. 1968-1972 között könyvtáros Kalocsán. 1971-1985 között országgyűlési képviselő. 1972-1978 között a *Forrás* folyóirat versrovatát vezette. 1975-1980 között az országgyűlés alelnöke. 1979-1981 között a Petőfi Irodalmi Múzeum igazgatója volt. 1983-ban nyugdíjba vonult.

1978-ban látogatóba jött Döbrögecre, kereste az emlékeket. Ekkor írt fiatal koráról, tanyasi élményeiről a *Falu és város között* című írásában. Itt szólt a Döbrögecen eltöltött időről. A pályakezdés nehézségei, élményei, gondjai egy életen át elkísérték.

Lakatos Géza a férje, igazgató (is) volt a falu iskolájában, naponta járt be tanítani kerékpárral Zsuzsa néni háza előtt.

Ő maga így emlékszik vissza a Döbrögecen eltöltött időre:

„Akasztó-Döbrögecz puszta Kiskőrös környékének egyik tanyacsoportja. 1950-ben még alig épült ott öt-hat ház egymás kurjantásnyi közelébe, az iskola közelébe, ahol felnőtté válásom elkezdődött, ahol önállóvá lenni kényszerültem. Nyolc osztályt tanítottam egyedül s rögtön kezdőként. Akadt olyan fiúcska is tanítványaim között, aki öt kilométernyi távolságból járt iskolába. Talán ha egy évet töltöttem ott, mégis az ragadt reám a tanyai tanítónő elnevezés azóta, s főként az irodalomban, holott a jelzőt épp ezért aligha érdemeltem.

Így romantikusabb? Nem tudom.

Nos, kalocsai létemre mindaddig csak a vendégmarasztaló sarat ismertem, ott találkoztam először a vendégmarasztaló homokkal. Amelyben bokáig merül a láb, s amelyen olyan nehéz a járás, mintha tizenkilenc-húsz évesen is hetven- nyolcvan esztendő terhét cipelné vállain az ember. Hasztalan esik, semmi az, minden mennyiségű csapadékot elnyel a föld, hamar párologtatnak el az egymáshoz nem kötődő, maguknak való, fáradtsárga homokszemcsék. És kerékpárral tán még keservesebb, mint gyalogosan. A tüdő, a szív majd kiszakad, mire áterőlteti a testet s a könnyű gépet a süppedékes homokfúvásokon.

Autóbusz akkor még alig járt: jött egy hajnalban öt óra körül Kiskőrös felől, ment Akasztóra, vissza ugyanaz, ugyanazon az útvonalon, este. Hogy pontosan mikor, nem emlékszem már.

Szombaton heti dolgom végeztével anyámékhoz igyekezvén gyalogosan mentem a kiskőrösi vasútállomásig, s vasárnap este vissza hasonlóképpen. Úgy rémlik, nyolc kilométer volt a távolság, lehet, valamivel több, de míg az ember olyan igen fiatal, s különösen, ha a visszaúton szép holdvilág fényessége kíséri, ennyi meg se kottyan igazán.

Ott [Döbrögecen] szerettem belé az olajfákba. Lakásom előtt állott jó néhány, gyorsan terebélyesedőn, ezüstzölden. „A leghaszontalanabb faféle" pittyegtek a tanyasiak, ám én az illatuktól megrészegedtem, borzasztóan szépeket álmodtam, s a májust azóta is a virágzó olajfák illatáért várom legfőképpen, holott attól, hogy szépeket álmodjam, régen leszoktam öntudatlanul, akaratlanul. De akkor még éjjel-nappal tárva volt minden ablakom szédelegtem a felejthetetlen és utánozhatatlan gyönyörűségtől, amely, és nem mellékesen, a petróleumlámpa igencsak kellemetlen és számomra teljesen új szagától is megszabadított.

Három fontos dolgot köszönhetek a nyúlfarknyi rövid [másfél tanév] tanyai múltnak.

Ott ébredtem rá egyik alapvető tulajdonságomra, azt hiszem, máig a legértékesebbre, egyúttal a legtöbb veszélyt jelentőre is: hogy soha, semmilyen körülmények között nem tudok félni, s nem félek senkitől, semmitől azóta sem. Hogy másokért rettegek, a hozzám közelállókért, de értük nagyon az egészen más ügy.

Még egy fontos dolgot tanultam én ott, az emberemlékezet óta pusztaságban élőktől, az akkor még igen-igen magukra hagyottaktól, nevezetesen: mennyi mindent képes az ember saját két kezével megteremteni, összeügyeskedni, s hogy végszükségben miből mi készíthető, ha éppen úgy hozza sora. Később, az ötvenes évek elején-derekán igen nagy hasznát láttam ennek. A gyerekeim sosem éheztek, sohasem fáztak, lábbelijük, ruhájuk mindig akadt.

A legfontosabb mégis: olyan emberek életét, gondolkodásmódját, gyermekded szokásait s általában csak a gyermekektől elfogadható, vagy gyermekeknek megbocsájtható, már-már kegyetlenül durva, mégsem rosszindulatú tréfálkozásait ismerhettem meg, amilyennek létezéséről még csak nem is álmodtam. De olyan fokú segítőkészséget, együttérzést ugyanakkor, amilyet más ember elképzelni sem tud. Én ezt a sajátos kettősséget annyira ellentmondásosnak éreztem, hogy tanyai emberekről írásaimban mindeddig szó sem esik, természetesen tanyai parasztságra gondolok s ma már, ennyi év után félek, aligha tudnék ismét olyan közel kerülni hozzájuk, mint annak idején.

Huszonöt esztendő elteltével merészkedtem el újra arrafelé a fiammal, férjemmel s már nem gyalogosan.

Autóval milyen jelentéktelennek tűnt a távolság Kiskőrös és az én tanyám között! Csak a kilométeróra igazolt, érzékeink már nem. Az út megváltozott – nem tudtam, ugyanott járok-e, merthát nagyközségből város lett, új térrel, új épületekkel, ismeretlen elrendezéssel. De Kiskőrösről az országútra fordulva, az igazira, a régire, már ismerősként köszöntött a táj, s amikor a két még mindig élő kiserdőhöz értünk, mintha hazataláltam volna. Mennyi otthona lehetne az embernek, ha minden szívének kedves helyre vissza-visszajárna?

A tanyára vezető dűlőutat azonban alig találtuk meg, s bár a házakra még ráismertem, de gazdáik neve már sehogyan sem jutott eszembe. Melyik a Lengyeléké? Maczkóéké?

Az iskoláig eljutottunk könnyen. A fák azóta igencsak megnőttek, alig láttunk az épületből valamit. Idegen, ugyanott otthont lelt embereket háborgassunk? Bekopogtassak? Milyen jogcímen... s mi végre?

A legközelebbi tanyaház udvarán magot szórt az aprójószágnak Opauszky néni – messziről is látni lehetett, hogy meglassúdott azóta a mindig fürge, gömbölyű asszonyka.

Látnivaló volt: a fiatalok jobbára elköltöztek már onnan, nagyközségekbe, városba, ahol könnyebb, kényelmesebb, kevésbé fárasztó az élet. A tanyát pedig megtalálta és meghódította a rádió, a gáztűzhely és villanyáram – minden áldásával -, az öregeket pedig az árvaság.

Páhi, Kecel, Császártöltés: a következő állomáshelyek. Róluk nem szívesen beszélek, mert ezekben az években már elszántan, tudatosan és keményen készültem íróvá lenni, és mert mindegyik helyről beloptam néhány figurát, szituációt még ott kelt, vagy későbbi írásaimba: novellákba, regénybe, drámába. Mentségemül szolgáljon: még nem tudtam, milyen kegyetlen mesterség az íróé, ahogy akkor is mély sebeket ejt, ha nincs szándékában, azokat is megsebzi, akiket nagyon szeret.

Ma már nincs mentségem, ma már pontosan fölmértem, mit teszek.

Kecelről talán ennyit: mert húgomék ott éltek, tanítottak, s mert ott élnek ma is, és mert valami véletlen folytán, amit elmondanom túl hosszadalmas lenne, magam ott születtem, szívesen telepedtünk volna le ott és véglegesen, férjem is, én is. De szolgálati lakás nem volt, tanácsi még kevésbé, se égen se földön nem kaptunk egy albérleti szobát a faluban. Szegény hely volt az akkor még, csak fejlődőben, fél falu azóta épült. Tágas, nagy, olykor hivalkodóan gazdag családi házakat ajándékoz a lakosságnak a ma már korántsem vendégmarasztaló, sokkal inkább aranyhomok, amikor szőlőt, gyümölcsöt érlel.

A Kiskunságon éltem át az ellenforradalmat és a mezőgazdaság kollektivizálását, a két nehéz időszakot, amikor az egy öbölből kiszakadtakat is már-már gyilkos indulattal láthattam egymásnak nekifeszülni s láttam a parasztok embertelen gyötrelmeit, a bizonytalanságot, a rettegést – s gyakran bujkáló árnyakat is a késő őszi éjszakában.

Majd a hivalkodóan virágos falusi utcákat, a háziállatok piszkától megtisztítottat, amely a parasztot úgyszólván teljesen megfosztotta az aprójószág tartásának gyönyörűségétől s a bizonyosságtól, hogy városban élő gyermekeihez még sem kényszerül üres kézzel beállítani.

A szélsőségek rendre eltűntek már, háborúság sehol: a paraszt ma ugyan inkább mezőgazdasági munkás, mint a természettel saját vackáért, kis földecskéért folyton hadakozó gazda, de jómódban él, és nem kívánja vissza, ami elmúlt. Napjai nyugalmasabbak, jövedelme magasabb, mint a városi munkásé.

A homoki világ énnékem mégis, mindvégig idegen maradt. Tíz éven át nem láttam a Dunát s az ártéri buja zöldet tavasz idején. A nyárfák, jegenyék, fűzek sokadalmát, a gazdag aljnövényzetet, s mindig úgy éreztem egy-egy kisebb szél kerekedtével: engem megfojt a homok, telerakódik véle a gégém, szájpadlásomra az von lepedéket, fogam, ha csikordul, apró szemcsékkel teli.

Pedig dehogy a homok fojtogatott, dehogy. Sokkal inkább a hazakívánkozás."

Raffai Sarolta: Falu és város között. Lobogó, 20(1978)49. 17-19.oldal. (részlet).

Réthey-Prikkel Miklós

Raffai Sarolta nyomában – Kalocsán

Raffai Sarolta 1949 szeptemberétől 1950 május-júniusáig, majd 1950 szeptemberétől bizonytalan ideig Döbrögecen tanított. Sokat hallottam róla tanítványaitól.

Szerettem volna a családjától többet megtudni a Döbrögecen töltött időszakról, ezért megkerestem a férjét, Angeli Tamást kalocsai otthonában. A kötetlen beszélgetést magnetofon szalagra rögzítettem, Tamás bácsi tudtával és beleegyezésével.

Az beszélgetés nyílt volt és párbeszédes formát öltött: ha nem értettem valamit, megkérdeztem, s ő szívesen válaszolt. E módszer nem engedi szabadjára az emlékező gondolatait, de, minthogy nem ismertük egymást, az adatok pontos értelmezése megkívánta a dialógust.

Első verseinek egyike, *Csitri* a Kalocsai Néplapban jelent meg 1944-ben, első verseskötete 1966-ban: *Részeg virágzás*. Közben tanított Döbrögecen. Nem tudjuk, de bizonyára sok döbrögeci élmény vált költészetté s került bele e műveibe.

Ő maga is vallotta a kötet fülszövegén: *Magamra és a világra eszmélésem első idejétől, kisdiákkoromtól foglalkozom irodalommal, állandó rendszerességgel és tervszerűen képeztem magam.* Tehát Döbrögecen is? De hogyan?

Tőle tudjuk, s fentebb olvashattuk is, első munkahelye volt döbrögec. Fiatalon, 19 évesen került ide, mindjárt a középfokú kalocsai tanítóképző után, de az oklevél átvétele előtt. Ekkor szakadt ki a szülői ház melegéből, önálló lett. Városból nem is falura, hanem tanyára került. Elképzelhetjük, mennyire új volt ez az élethelyzet számára. Az összevont egy-nyolc osztály sem lehetett könnyű a kezdő tanító néninek.

Tanítványaitól tudjuk, sok gonddal küszködött, bár a tanyasiak nyitott szívvel és ajtóval fogadták, mint mindenkit, aki jó szándékkal közeledett hozzájuk. Gyakran meghívták őt esti beszélgetésre, disznóvágásra. Ezek a családlátogatások legtöbbször vidám hangulatban zajlottak le.

Szerettem volna megtudni, írt-e verset Döbrögecen?

Írt. Az egyik tanítványa, Varga László, a nagyobbak közül, elmondta, hogy egy nagyalakú spirálfüzetből olvasta fel neki a tanító néni a verseit. Tetszettek neki. Mások nem nagyon emlékeztek ilyen versolvasó együttlétekre. Ez arra enged következtetni, hogy titokban tartotta verseit, és csak egy-két tanítványát avatta be titkaiba:

„Mert én fiatalon különösen szertelen voltam mindenben, következetesen és tántoríthatatlanul, 3-4 órákat aludtam akkortájt. A fürdőszobában volt egy sarok, ahol kisszéken üldögélve, ölembe tartott füzetbe írtam. Ez a szokásom megmaradt, ma is nagyméretű füzetbe fogalmazok meg először mindent."[1]

Közel kerültem a földhöz, a természethez, s mint pedagógus, az emberekhez is. Szeretnék mindennapi életükről, érzéseikről, gondolataikról, az asszonyok benső, egyéni világáról vallani hitelesen, mindig csak annyit, amennyit értelmem hiánytalanul igaznak ítél.[2]

Szerettem volna felkutatni fiatalkori verseit, elsősorban azokat, amelyeket Döbrögecen írt, hogy közölhessük a *Rejtett rímek* című antológiában. Meglátogattam a férjét, Angeli Tamást, aki megértette és belátta szándékomat. Verseket kerestem, de alkotásokról ritkán esett szó, inkább csak az alkotói háttér került szóba, az életkörülmények: esztétika helyett szociológia.

– Mikor elváltunk, akkor abban állapodtunk meg, hogy tegezzük egymást, emlékszel? szervusz!

– Tamás bátyám, köszönöm szépen, igazán megtisztelsz, köszönöm, elfogadom, természetesen.

– A természeted után ítélve olyan ember vagy, akit tisztelni tudok.

– Köszön, köszönöm. Ahogy telefonáltam többször is, készültem nagyon erre a találkozóra. Én úgy hallottam, hogy a Sarolta néni – szabad legyen így mondanom –, amikor ő Akasztón Döbrögec pusztán élt, írt verset is.

– Ezt akarom megbeszélni, mert amikor itt voltál, visszafogott voltam, és nem mondtam el mindent. Ne értsd félre: nem tájékoztattalak félre, de nem mondtam el mindent. Érted?

Azért mondtam, hogy gyere el, mert úgy állok egészségileg, hogy volt két szívinfarktusom… van egy átkozott bajom, érszűkületem van. Ezzel a bajjal nem megyek kórházba…

A feleségem halála előtt elmondott egy pár dolgot, és azt mondta:

– Úgy halok meg, hogy a fiamban nem csalatkoztam.

Nagyon rendes gyerek: minden áldott nap eljön, hogy mi kell, hogy van… Hogy a lét elviselhető legyen ilyen állapotban, ezt a fiamnak köszönhetem…

Sok mindenről nem beszéltem. Nem beszéltem a feleségem családjáról. Most már olyan a helyzet, hogy…

– Bekapcsoltad?

– Igen. Tamás bátyám, ezek fontos dolgok nekünk a faluban, hadd vegyem fel…

A feleségem családja bácskai volt, egy jómódú bácskai család. Megbeszélte a felségem nagyapja, nagyanyja, nem maradnak Bácskában; otthagyják az egész birtokot, házat és följönnek Magyarországra. Mért csinálták? A családnak, azt hiszen öt gyereke volt, hat, és mindet taníttatták. Nagyon jó fejű gyerekek voltak a Raffaiak: mérnök, főjegyző, pap, [ő] ide került az érsekséghez. Egy kicsit furcsa emberek is voltak. Szögletesek, pl. a pap Akasztón volt káplán…

– Igen? Hányban?

– A Grősz-per idején. Őt valamilyen oknál fogva, mint a Grősz pártolóját is be akarták fogni, akkor az érsekség eldugta, úgy került Akasztóra. Nem tudták hol van. Ez abban az időben volt, amikor a feleségem Döbrögecen volt.

Az öreg, öreg, hát… állandóan járt ki hozzá, de mániája volt, hogy úri ember vagy kocsival vagy gyalog, de biciklire nem ül. Mindig gyalog ment ki oda hozzájuk. Nagyon megértette magát vele. Remek, gerinces ember volt.[3]

A feleségem apja volt a családban a legfiatalabb. Mindenkit taníttattak, erre itt már nem volt lehetőség: pénzhiány; remek, jó fejű csodálatos ember volt a feleségem, a

képességeit az apjától örökölte, Raffai Sándortól. A feleségem rajongásig szerette az apját.

Az apja szinte megérezte a lányában ezt a tulajdonságot, és iszonyatos sokat dolgozott. Bognár volt, három műszakot vállalt, a Margit malomban vállalta éjszaka a zsákolást, hordta föl a zsákokat a magtárba. Csodálatos ember volt…

Megalakultak a ktsz-ek…

– Sokat beszélek? akkor rövidebbre…

– Nem, csak tessék, nyugodtan mondd csak, dehogyis, nagyon kérlek, így jó…

– Akkor voltak ezek a gépek…

– Behallatszik az utcáról a zaj, nem lehetne az ablakot becsukni?

– Dehogynem…

– Beteszem, mert behallatszik…

– …voltak ezek a fűrészgépek, és az egyik munkás nem bírta tartani a rönköt, és kiabált: Sanyi segíts! Az öreg odaugrott, és ráejtette a nagy rönköt a lábára. Ez olyan sérülést okozott nála, hogy nagyon sokáig nem tudott lábra állni… Abban az időben nem sokat törődtek az emberekkel. Letelt a táppénz ideje, sehonnan nem kapott semmit. Akkor mi már Császártöltésen laktunk… Kalocsán volt egy gyűlés a papoknak. Imre ekkor már Baján volt, az SZTK főnöke nagyon jó barátja volt; ő intézte el apja nyugdíjazását, két hét múlva nyugdíjba küldték…

Az első verseskötetében írt az apjáról csodálatos verset, megvan a kötet majd, elővesszük… az van benne, hogy: *Fáknak mestere sose kapaszkodtál…*

…

Ha több gyerek van, és a gyerekekkel való bánásmód… ő rengeteget tanult ebből a saját életéből. O [Sarolta] volt az a személy, akire az anyja [mondta], valamilyen oknál fogva, mért csinálta, ma se tudom: *a rossz gyerek.*

– Mert ez mindég olvas! Mert ez… A másik szobában három gyerek, szerzett egy zseblámpát és paplan alatt is olvas. Ebből kifolyólag minden munkát rásózott. Ez volt az oka annak, hogy a felségem első házasságánál azt mondta:

– *Mindegy, hogy kihez, férjhez megyek, csak el hazulról!*

Ő kezdettől fogva tudta, hogy akihez hozzáment, az nem az, amilyennek ő férjét elképzelte. Ő, amint lehetett, férjhez ment. Férjhez ment ehhez a bácskai fiúhoz, akinek a gondolkozásával, magatartásával egyáltalán nem értett egyet. Bácskából fölkerült, diákkorában belépett a pártba, és hiába magyarázta a feleségem neki, hogy nézd, ez történik, nem érdekelte.

Lakatos Géza, ott tanított Akasztón, onnan emelték ki uszódi igazgatónak. Fodorné [Kiskőrös] volt a művelődési osztály vezetője. A Fodor volt a bíróság elnöke. A Fodor volt a járásbírók közül az, aki szabad kezet kapott, és aki halálos ítéletet is hozott valamelyik parasztra Kiskőrösön.

A felségem megszülte a gyermeket, Éva lányát és remélte, hogy valami változás lesz, már Páhin lakott és Kecelen szülte meg, 1953-ban.

…

A feleségem látva helyzetet, képzeld el: egy nő, a gyereke hat hónapos, fölpakol és otthagyja a férjét. Teljes bizonytalanságban, úgy, hogy a férj masszív párttag, a Fo-

dorné kedvence, és ebbe belevágott. Ezt csinálta. Bement [Kiskőrösre], közölte a Fodornéval:

– Eddig, és ne tovább! – Az ő élete, elmegy Kecelre, a húgához…

Fogta a gyereket, és elment Kecelre a húgához. Mihály László keceli tanár, tanfelügyelő is volt sokáig, oda költözött, ő volt Sarolta húgának a férje.

Próbáltak enyhíteni, de Fodorné nem engedett, utálta a Sárit, hogy borzalmas.

Én Páhira kerültem '52-ben, nagyon nehéz körülmények között. Meg kell mondani miért: az apám császártöltési sváb, meglehetősen vagyonos ember volt, rettentő tanulékony, és öt gyereke az apjának, ő volt a bíró az első világháború alatt, jöttek hozzá, hogy van itt egy család, meghalt az apa, meghalt az anya is, maradt itt két gyerek, mi legyen velük, akkor még nem volt árvaház vagy ilyesmi, az öreg gondolkozott: Van otthon öt, vigyék haza hozzám a két gyereket, majd fölnő az öt gyerek mellett.

Milyen remek ember volt! Jött a 19-es kommunista forradalom, hazament dolgozott. Jött a 19-es változás, szóltak, hogy jöjjön be. Jöttek, hogy:

– Na, kik ugráltak, kik voltak itt a kommunisták?

– Itt senki! Itt nem volt semmi különösebb!

Hagyják rá, ez az ő faluja, ő, ha panaszkodik, akkor igen, de ha nem, nem. Nem engedett bíróság elé állítani senkit. Úgy tudom, hogy azt csinálta, hogy amelyik nagyon ugrált, azt bevitte a községházára, ráhúztak hármat a fenekére, és azt mondta: Menjél haza!

Magamról annyit. Apám ebbe a családba nőtt föl. Ő volt a legfiatalabb. Kérdeztem tőle, mikor már diák voltam:

– Papa, hogy lehet, hogy minden testvére olyan magas, maga meg ilyen alacsony maradt. Kifakadt az öreg. Miért? Azért, mert odarakták az ételt, mindég megették előlem. Ez a gyermek vitte a legtöbbre a családban.

…

A feleségem próbálkozott nemcsak Pest felé, hanem Szeged felé is. A *Tiszatájnak* a főszerkesztője az Ilia Mihály volt…

– Ismered őt?

– Igen. …

…annak rettentően tetszettek az írásai. Mindig kért írást. Olyan csodálatos ember, feleségem születésnapjára, névnapjára, újévkor, mindig írt. Nemcsak akkor, most is. Ő tanszékvezető is az egyetemen, az irodalom tanszék vezetője.

Egyszer lent voltunk, és feleségem mondta, hogy prózát ír. Igen. Mi a címe? *Egyszál magam*. Ha kész, küldje el neki. Akkor elküldte a regényt, amit legépeltem neki. Az Ilia elolvasta. Két nap múlva írt, hogy csodálatos a könyv, beadta a regényt a Szépirodalmi Könyvkiadónak.

Nejem rögtön írt neki: Ne tegye, adja vissza, mert ő még javítani akar rajta. Ilia nem szólt semmit. Vártunk három hónapot. Nem tudtuk, hogy úgy megy, hogy elfekszik hónapokig. Egyszer kaptunk egy levelet, amelyben – tudtam a nevét, de most már nem kapcsolok úgy – sajnos a regénye olyan, hogy nem adható ki. Nejem rögtön írt az Iliának Szegedre, hogy hát ezt a választ kapta. Rögtön válaszolt, hogy ekkorát ő nem csalódhat. Azt mondta, hogy megvan a másolata a regénynek, rögtön postára adom a Magvető Könyvkiadónak. Odaadta a Magvető Könyvkiadónak.

Ez egy érdekes dolog megint.

A Magvető Könyvkiadónak a főszerkesztője egy magyar ember volt, a helyettese egy zsidó származású férfi, úgy hívták, hogy Jólesz László.

Állítólag úgy kapta a nevet, hogy a háború után mondták, hogy hagyják a zsidó nevet, vegyenek föl valami magyar nevet. Bement a belügybe, és akkor olvastak ott nevet, és a Jólesz azt mondta, hogy jó lesz. Mi az, hogy jó lesz? Az, hogy jó lesz. Miért, maga úgy akarja nevét: Jólesz? Így akarom. Így lett a neve Jólesz László.

A Jólesz Lászlónak adták ki a Magvetőben az *Egyszál magam*-at. Ez elolvasta, és mondta a közvetlen főnökének, hogy akivel jóban voltak, hogy:

– Te, találtam egy olyan remek regényt, hogy ilyen még nem fordult elő.

Az elolvasta, a magyar koma, fordított belőle és elküldte egy hamburgi lapnak, és a Jólesz László onnét tudta meg, hogy ez a pasas fordított belőle. Akkor a két koma összeveszett. A Jólesz elmondta, akkor már a Kardos volt a Magvető igazgatója az esetet a Kardos Györgynek, s a Kardos azt mondta, hogy adják már oda a regényt neki, hadd olvassa el ezt a nagy vihart kavart regényt. A Kardos elolvasta. Másnap bement a Magvetőbe, írt egy levelet a feleségemnek: *Jöjjön fel, mert a regényét nyomdába adja.*

Akkor mentünk föl Pestre busszal. Gratulált neki. Nagyon tehetséges, vigyázzon magára és írjon. Így került kiadásra az *Egyszál magam*.

Éppen a nyári szünetbe utazunk boldogan, megkapjuk a példányokat, s mit gondolsz kinek vittük először, Tóth Sándornak. Boldogan. A szerkesztőség alatt volt egy kávéház, ott találkoztunk. S mi történik? Az én Sándor barátom, akivel hát annyi ideig olyan barátságban voltam, azt mondta:

– Sári, megmondtam neked, maradj a versnél. Ne csellengj a prózában, mert, látod, ilyen hibát követsz el, hogy úgy lejárattad a pedagógus társadalmat ezzel a regénnyel. Te áruló vagy!

Nem hittünk…[a fülünknek].

– Hát Sanyi, nem érted meg ennek a mottóját? Az a regény mottója, hogy egy ember hogy tehet tönkre egy közösséget. Ez az irodalmi mondanivalója. Ezt nem érted?

Maradj a versnél! Verseid jók, a prózád semmit nem ér.

Megjelent a Népszabadságban egy kritika, amelyik lehúzta, hogy milyen pártellenes az *Egyszál magam*.

Akkor az történt: megjelent az első kiadás a Kardos rögtön nyomdába adta a második kiadást. És amint hivatalos népszabadsági bírálat megjelent, Kardos mindég újra nyomtatta. Mi lett belőle? Ötször adták ki. Ötször.

Így robbant be az irodalomba, így lett belőle ismert író.

…

Ha valaki segített a feleségemnek – ő volt, Kardos György.

Mindég akarta, hogy a feleségem elkerüljön innen. Nem volt hajlandó.

Ha valami munkát küldött be, akkor a Kardos rögtön írt. Azt mindég elolvasták, két nap alatt. A feleségem amilyen vidám hangon mindég írt neki, akkor keserűen, pár sort írt neki. Kardos fölhívta telefonon:

– Saci, mi baj van? Az írásából látom, hogy valami baj van. Lemegyek, meglátogatom.

Hóvihar volt. Írta, hogy jövök. Nem így voltunk akkor itt. Nem tudtam befűteni a kályhát. Jött a Kardos, nem kért csak egy kávét.

– Saci, mondja el, mi van?

Mondta neki, hogy baj van. Megint úgy állok, mint az előző helyemen. Annyit piszkálnak, hogy nem tudok írni.

– Elviszem Pestre. Ezt nem lehet csinálni. Keresek egy helyet, és tavasszal költözzön.

Így került a feleségem nem szerkesztőségbe, hanem a Petőfi Irodalmi Múzeumba. Ezt a Kardos intézte el.

…

– Azokból az írásaiból, amit Akasztón írt, Páhi előtt, tudnál-e mutatni valamit.

– Amikor mi Páhira mentünk, otthagytuk [Császár]töltést, egy, egy nagyon furcsa helyzet alakult ki, ötvenhat után közvetlenül.

…

Mennyire szerette a Kardos.

Volt egy nő a Magvetőbe. Úgy hívták, hogy Hegedős Mara. Ez volt a Magvető párttitkára. Milyen oknál fogva … Én többször beszélgettem a nejemmel, mondtam, hogy semmi más az oka, mint az irigység. Mert neki nem adatott meg, és ott ül benn, látja…

Ez a Hegedős Mara, amikor beadta a második verses kötetét, akkor… nem is, novellás kötetét adta be, akkor annak osztották ki szerkesztésre. Akkor itt laktunk mi [Kalocsán]. Írt a Hegedős Mara. Átnézte a novellás kötetét, és bizony van kifogása. Még pedig az a kifogása [közben keres valamit], hogy van egy novella abban; hogy írhatsz te olyat, hogy a temetőben lopják a virágot.

Lemegyek a szerkesztő társammal, elbeszélgetünk veled.

Jöjjenek!.

Tél volt. A kis szobát fűtöttük, beültünk és elővette. Az volt a novella címe: *Legyen krizantém*. Ez abból az élményből fakadt, hogy meghalt az apósom, anyósom, Sárika édesapja, édesanyja. Először ő járt ki a sírt megmunkálni. Akkor fogadott valaki, aki megmunkálja. Fizetett neki. Megbeszélte, hogy mi hova kerüljön.

Rá egy hétre jött a koma, és azt mondta: Asszonyom, ne haragudjon, ellopták a virágokat a sírról.

Ugyanis azt csinálták, elvállalt egy sírt, beültette, megmutatta. Ezeket a virágokat elvitte egy másik sírra. Mondta nejemnek, valami mást, most már jön az ősz, és akkor azt mondta:

– Legyen krizantém, amit maga akar.

Ezt írta meg egy novellában. A Hegedős Mara nem tudott másban belekötni:

– Hogy írhatsz te le ilyet?

Nejem bement a Kardoshoz:

– Hol él ez a nő?

Hagyja itt a kötetet. Elolvasta, és tudod mit csinált? A kötet címadó novella lett a *Legyen krizantém*.[4]

…

A Kardos … hányban volt, nyolcvanegynéhányban, borzalmas sokat dolgozott. Olyan figyelmes, meg minden, és akkor jött az évvége, Szilveszter napján is benn volt még, hogy mindenkinek egy kis ajándékot, egy kis italt [adjon], elment haza, (hörgő hangot ad) szippantott, hanyatt vágódott, szívinfarktus, meghalt.

Akkor a feleségem már igen beteg volt pszoriázissal, mindenképpen el akartunk menni [a temetésére], Hartán túlig eljutottunk, azt mondja:

– Kimegyek a temetőbe és nem tudok állni, gyerünk haza.

Eljöttünk haza, és akkor írt a feleségének, hogy mi történt. Megértette, mert a felsége orvos volt, most a Sári halálakor is írt a felesége, nagyon aranyos:

Milyen nehéz az írók élete. Magyarországon ez egyedül az Aczélnak köszönhető. Az Aczélnak volt egy olyan fölfogása, hogy az írónak munkába köll állni. Mert ha nem dolgozik, akkor az csak a kávéházban ül és politizál. Úgy, hogy az Örkényen, meg egy pár írón kívül, persze az Örkény nemcsak abból élt, nem volt író, akit ne vett volna munkába.

A Kardos nagyon jót akart, hogy az Irodalmi Múzeum főigazgatója [legyen]. Csak mikor odakerült, te, én még ilyet nem hallottam. ha elmondták volna, nem hiszem el.

…

Hogy került a Sári a politikába?

Esze ágában se volt soha. Ezt is csak utólag tudta meg az ember.

Az Írószövegségben két csoport volt. Egyik a népies irányzat, Fekete Gyula és a többiek, a másik a […..] kommunista irányzat, akiket urbánusoknak neveznek.

Amikor sorban a Parlamentben meghaltak azok, akik képviselők voltak, minden gondolat az Aczéltól indult ki, azt mondta:

– Olyan valakit teszek oda, aki se nem urbánus, se nem népies, hanem sehova nem tartozik. Így szemelték ki a Sárit.

Emlékszem rá, egy szép napon csöng a telefon. Jelentkezik a járási párttitkár, jóban voltunk vele, s mondja, hogy:

– Jövök látogatni magához, Sarolta, egy vendégemmel.

Akkor már tudtam, hogy, ha valaki jön, akkor valami ital köll. Rohantam ide a sarokra italért.

Bejön…a városi fickó, bemutatkozik, és mondja, hogy a pártközpontból van. Úr isten, mi az isten bajuk van velünk. Leültünk.

Töltöttünk, hogy van? Megvolt a napi munkám, aztán rátért.

– Azért vagyok itt a pártközpontból, hogy fölkérjem képviselőnek.

– Minek? Ne hülyéskedjen! Én azt se tudom, mi az a kb., mert nekem a kb. *körülbelült* jelent. Hogy akar maga belőlem képviselőt csinálni?

– Majd megtudja. A pártközpont ezt határozta el.

Nejem azt mondta, hogy:

– Nem adok választ. Hagyja itt a névjegyét, majd írok. Nem, nem, annyira idegen tőlem, hogy nem.

Fölmentünk Pestre, állati rossz idő volt. Elhagyott valamit a villamoson. Mentünk a Magvetőbe a Kardoshoz. Mondja:

– Főnök, olyan nagy zavarban vagyok, nem tudok mit csinálni. Mondja, mit csináljak.

Nevet. Tudom: képviselőnek kérik.

– Honnan tudja? Együtt ültünk a börtönben.

– Sarolta, bármennyire szeretem az írásait, ne utasítsa vissza, mert egy sor írását nem tudom megjelentetni.

Így lett képviselő.

– Megjelent az életrajza valahol nyomtatásban? Elolvasnám. Tudnál nekem mutatni valamit?

– Mutatok, de nem adom oda: *Ennyi az egész*.[5]

Így kezdődött . Ő és én. Fénykép, Császártöltésen van. Holt ág.

Meghalt a Kardos, ki lett a Magvető igazgatója? – Hegedős Mara. A férje irodalmár, azt hiszen K…..nak hívják, egyetemi tanár vagy mi.

Beadott egy regényt. A szerkesztője nagyon értelmes nő, okos, ért hozzá. Egy mániája volt, mindent jónak talált, csak a címet nem. Azt mondta:

– Az a jó regény, amelyiknek a címében ez a szó – szerelem – benne van. *Megtartó szerelem*, [regény, 1987] meg ilyen. Ő adta a címet. Hát meg kell őrülni.

– Emlékszel mi volt az eredeti cím?

– Nem tudom.

Megint adott le egy regényt. Rögtön írt, nagyon jó a regény, de a címe nem, majd én adok, és valami szerelem szó szerepel megint. És nem adják ki. A Hegedűs Mara lett az igazgató.

– Azóta sem adták ki?

– Nem. Az utolsó regénye, és ott fekszik.

– Mért nem kéred vissza? Neked jogod volna visszakérni.

– Fiam elment be hozzájuk, azt mondák, hogy nem találják. Azt mondta:

– Írják le, hogy nem találjuk. Kész. Még ilyet nem értem.

– Nincsen a kéziratból másolat?

– Lehet, hogy van, de én képtelen…, majd a fiam megcsinálja.

– Értem.

– Én az egész regényt tudom. Az a története: van egy férfi, aki megnősül, építész, töri magát, építészmérnök lesz, és csodálatos szép épületeket tervez…

Az ötletet tudom, hogy a…, aki a Kardos kedvence volt a titkárságon, ez vitte el a nejemet egy budai látogatásra, olyan házak vannak, hogy ő olyat még nem látott

Az egész képviselőségnek az volt az értelme: *Megváltoztatom az oktatást*…

Én ismertem az ipari képzés minden szakát. B. Z., szegény gépészmérnök, egyszer föl-ordít: Gyerekek, ez nem igaz, ami itt van. Nézzétek ezt a tankönyvet. Ezt a példasort, amit itt le kell adni, ezt nekünk az egyetemen ez és ez a prof adta le.

Összehordtak annyi értelmetlen hülyeséget, hogy a gyerekek nem tudják megtanulni.

Erre álltunk rá, ez volt a célunk.

…

Újra rákérdezek:

– Van- e valami kézirat az akasztói korból. Versek?

– A nagy szanálás Császártöltésen volt. Elégettünk mindent. Kanadai haver jött, hát mért:

– Nem vagyok hülye! Lecsuknak öt-tíz évre, ha ott valamelyik rosszindulatú…
A másodikat Uszódon hajtottuk végre. Azt mondtuk: Csak ami most van, azt tartjuk meg.

– Nemcsak jegyzeteket, verseket is elégettétek?

–Mindent! Mindent!

– Tudod évszámhoz kötni, mikor történt Uszódon ez az égetés?

– ’62-’63-ban.

…

Engem az akasztói dolgok érdekelnek.

Van-e valaki abból a korból, akivel Sarolta kapcsolatban volt.

Volt egy-kettő, de mind meghaltak.

…

Akarok még mondani valamit. Zseniális tehetség volt a lányunk. Végig minden osztályt kitűnően végzett. Jött a pályaválasztás, ez-az, végül a jognál kötött ki. Cum laude doktorált. Óvtuk mindég: Vigyázz, kihez kötődsz. Döntő.

Volt egy pasas, aki első éves korában megjelent karácsonykor, hogy itt volt katona, erre járt, meglátogatta az Évát.

– Te, ez udvarol neked? – én beszélgettem vele. Nejem főzött. Ez olyan mamlasz, hogy ilyen ritkán van. Te ehhez kötődsz?

A pasas évfolyamtársa volt.

…

Átok a tehetség…

Az emberi tulajdonságok vészesen öröklődnek. Ez a gyerek örökölt tőlem egy nagyfokú reálszak iránti érzéket. Ugyanakkor az anyjától is örökölte az irodalmat. Mindég a maga feje után járt. Elkezdte a gimnáziumot...

…

– Nem tudtam megadni Saroltának, hogy azt csinálhassa, amit szeret.

Képviselővé választása. Őt az Aczél és a Kardos javasolta, ajánlotta, a MSZMP központi bizottsága által, de javasolták Kalocsáról a tanácselnököt is, aki kiesett, azért nagy ellensége lett Saroltának.

A garázsépítési történet. Öt évig vártak rá, hogy egy kis Polski Fiatnak garázst építhessenek, deszkából építették meg, ellenségeskedés miatt vállalta Sarolta a Pestre menetelt, de csöbörből vödörbe esett: ott még rosszabb lett.

Az Irodalmi Múzeumban négy évig volt, a többi igazgató fél évig se bírta.

14 évig volt képviselő.

Egyet hagytak volna neki, hogy írjon. Nem!

Ilia Mihályról van szó, most tüntették ki, az Aczél valamiért nagyon megharagudott rá, Tiszatáj főszerkesztője volt, közölte a pártbizottsággal, hogy az Iliát mondassák le és jelentsék neki, nem indokolta döntését, rettentően bántotta Sárit, Ilia megírta neki, akkor ő [Sarolta] még az országgyűlés alelnöke volt azt mondta:

– Miska, kérek az Aczéltól kihallgatást. Bejössz velem a Parlamentbe, megkeresel, bemegyünk együtt. Én még senkiért nem szóltam, ezt az Aczélnak is megmondom, de ez a lépése rossz. Én ezt kerek perec megmondom neki.

Ilia azt mondta, hogy rendben van Saci. [Meg]írta neki, ekkor délelőtt tíz órakor jelentkezem.

Sarolta várta a parlamenti szobájában. Pontosan tíz óra, nincs az Ilia. Tizenkettő, nincs. Kiment a kapu elé, hátha elküldi a kapuőrség. Érdeklődött. Nem jött senki. Hát, nem tudja. Még várt délután négyig, az Ilia nincs.

Hazajött, s itthon várta már a levél. Ilia azt írta: Elmentem a Parlament elé, begyalogoltam a térre, a tér felénél hátat fordítottam és hazautaztam.

Mi lehet az oka?

Sokat tárgyaltuk a Sárival.

Egy lehet az oka. Valaki a besúgók közül azt mondta az Iliára, hogy antiszemita. Ez az egy szó, amire az Aczél bárkit kirúg. Pedig nem az! Ez lett az Iliával.

Sári rettentő jól ismerte az embereket és rettent átlátta. Azt mondta, hogy az Aczéllal úgy kell bánni: soha, még tréfából sem szabad vitába ereszkedni vele. Ha énhozzám szól valami olyat, akkor tréfával elütöm, de én soha semmi komoly dolgot nem tárgyalok vele. Döbbenetes.

Nézem a tévét, az Aczél kiment Bécsbe. Bécsbe meghalt, és kérte, hogy Izraelbe a … nem tudom milyen falba temessék el.[6]

…

Első kötete: *Részeg virágzás*.

– Van olyan verse, ami nem jelent meg kötetben?

– Olyan nincs…

…

A Kardos György mondta neki:

– Sarolta, maga ne írjon verset, csak prózát. Olyan átütő a prózája, azt írjon. Közlöm és a verseket is, de prózát írjon.

Közben a polcon keresgél Tamás bácsi.

– A *Ne félts, ne félj*-ből nincs fölös példány?

– Nincs. Az *Egyszál magam*-ból tudok adni.

– Köszönöm, abból már kaptam tőled.

– A *Didergő ének*-ből van több is.

– Tanított-e tanyán, máshol, Döbrögecen kívül.

– „Anyukának és apukának – szeretettel” – dedikációt olvas Tamás bácsi.

Ez kell az unokáknak.

…

Tamás bácsi, köszönöm szépen a beszélgetést. Igazán kedves vagy, és kitartó voltál és erős.

– Sokat dumáltam.

– Tamás bácsi, azért gondolkodjál rajta, hátha van még olyan verse, ami nem jelent meg a kötetben…

– Nincs.

– …korai versei, ami folyóiratban jelent meg, tudnál-e olyat, ami folyóiratban jelent meg, nem kötetben. Melyik folyóiratban jelent meg az első verse?

– A Kortársban, aztán az Új Írásban.

– Azokból nincsen?

– Például a Csitri, az volt az első verse, ami megjelent. Az első kötetben van.

– Már nézem is. Itt van mindjárt a második vers.

– Az első verse a Sárinak, tizennégy éves diák volt, amikor megjelent. Ez a háború alatt volt, amikor megjelent. Eltettem, de nem tudom, hova. Ez ilyen békevers féle volt: Ha az Isten ezt a háborút valahogy elküldi, akkor béke lesz újra a földön, valami ilyesmi volt. A Kalocsai Néplapban jelent meg, '43 vagy '44-ben.

– Sarolta néni könnyen írt, úgy látom.

– Menj el a gyerekekkel! Elmentem, visszajöttem – kész volt egy novella.

– Igen. Látszik a szavain, egyértelműen látszik, hogy könnyen írt.

– És ha irodalomról volt szó, akkor ragyogott, és ezt nem engedték meg neki.

– Mi volt az ő szakja?

– Tanítóképzőt végzett, utána Szegedre beiratkozott, volt ott egy párszor, azt mondja: Amit ezek magyaráznak, az nem köll neki.

– A tanítóképzőt Kalocsán végezte, a középfokút, ugye?

– Igen. Jellemző: volt olyan apáca, akinél az számított, hogy a szülei kik. Volt viszont olyan is, szerencsére az irodalmat tanító, aki meglátta a tehetségeket, és az egészben az az érdekes, hogy megtudta, hogy ezek a [tanító]nők hova kerültek. Amikor az első könyve megjelent, akkor ez az apáca, aki az irodalmat tanította írt neki: Sárikám mindig tudtam, éreztem benned a tehetséget. Gratulálok. Nagyon büszke vagyok, hogy taníthattalak.

– Hogy hívták ezt az apácát?

– Nem tudom. Arra gondolok, hogy Európában a kulturális fölfogás, meg irányzat, meg minden: Miért tudják megcsinálni a franciák, hogy ha valakinek egy könyve megjelent, akkor annak fizetést biztosítanak, dolgozzon.

– Ez így van Franciaországban?

– Így!

– Ne haragudj Tamás bátyám, ezt nem tudom elképzelni.

– Ez így van!

– Dolgozzon, írjon, és csak valamennyi idő után vonják meg, ha nem …

– Ezt nem hallottam még.

– Csak néztem, ezek a kurva franciák megint…

[Egy Franciaországban élő magyar nő kutatja a Raffai-családot …]

– Olvasd csak el – szól Tamás bátyám, miközben egy levelet mutat, címzett: … Angeli Tamás; ez valami más lehet…

– Mit tudok a Raffaiakról mondani? Volt a Raffai Imre, a pap, akit mondtam, csodálatos ember volt. Amikor itt voltunk Kalocsán, minden héten egyszer meglátogatott.

– Ő nem írt verset?

– Nem.

– Biztos? Nincs hagyatéka?

– Nincs. A Grősz-perben perbe fogták, akkor eldugták Akasztóra. Ott volt a plébánián, mindig járt ki a Sárihoz. Mindig gyalog. Amikor kerestük, akkor már nagyon beteg volt. Sári beszélt a főorvossal, voltunk benn a papi otthonban. Ezek a papok, semmit nem törődtek a másikkal. Volt egy főpap ebben a micsodában… Mondtam neki,

hogy milyen remek embere volt. Hát, igen, de voltak neki nagy hibái. Mondom: Mi? Mondja már meg, legalább hadd tudjam meg. Nem mondott semmit.

Bevitték a kórházba, bementem látogatóba hétköznap, tiszta …

– Hát, Tamáskám, látod, nem törődnek velem.

Fogtam magam, bementem a főorvoshoz. Mondtam neki:

– Azért kértük, hogy jöjjön be, nézze meg, hogy néz ki. …

Rögtön intézkedett, hívatta nővért, lebaszta ott előttem rettentően, de nem sokat használt. Ott is halt meg a kórházban. Látogattuk, mert nagyon rendes ember volt. 1900-ban született, olyan idős volt, mint az apám.

…

– Tamás bátyám, igazán köszönöm a beszélgetést még egyszer, sokadszor. Én csak nem mondok le róla, hogy találok olyan verset, amit akkor írt Sarolta néném, amikor Akasztón élt.

– Mikor jelentek meg az első versei? – kérdezem ismét.

– Várjál, ’62-ben vagy ’61-ben, ’61-ben inkább.

– Eszedbe jut-e még valami búcsúzásképpen? Egy szép verset fölolvashatnánk ennek a hosszú beszélgetésnek a zárásaként. Szívesen fölolvasnék neked valamit. Mit kívánsz?

– A fáradtságáról tudok, leírja egyszer, oly fáradt vagyok… mindig annyit dolgozott, hogy nem igaz.

– Hagyjuk…

…

Sarolta haláláról.

Ma is, ha visszagondolok… egyet mondok még: Mindent megtettem, amikor megtudtam… Mikor jött ki a röntgenestől, kérdeztem:

– Rák?

– Az.

Nekidőltem a falnak. Mondtam neki, hogy kórházba nem mész! Otthon ápollak. Mindent elkövetünk, akármit kell fizetnünk az orvosoknak. Mindennap jöttek injekcióval. A kórházigazgató belgyógyász, nagyon rendes volt, nagyon. Kérdeztem:

– Mit…?

– Ugyan, hát hogy képzeled!

Akkor építették itt a betonutat, nem tudott bejönni, gyalog jött mindennap. Akkor már úgy nézett [ki], hogy javul. Tudtam, hogy menthetetlen, ő is tudta, csak kihúzni az időt.

– Mit ennél? Amit mondott…

Megcsinálták az utat, akkor kocsival… egyik vendég, a másik, a harmadik, a negyedik, amit kért hoztam. Szeptemberben már alig tudott két-három kanál levest…

– Sárikám, egyél, addig élsz, egyél!

A végén dühös lett rám.

… Nem megy!!

Kivittem az ételt, aztán megmelegítettem, újra behoztam. Rettentően letolt, hogy mit erőlködsz.

Az irodalmi lexikontól kértek tőle adatot, erre az Új Irodalmi Lexikontól. Nem tudom megvenni, nincs annyi pénzem …

– Háromezer forintot…kérnek érte…

– … darabja?

– Nem, összesen a három kötet. Nem tudod, mi van benne a Sarolta néniről?

– Nem.

– Nahát, akkor én ezt hozom legközelebb vagy elküldöm.

– Másold le, és küldd el. Azt még meg tudta írni. De mondtam, hogy:

– Ne írjál, majd én leírom. – Dühös volt rám.

– Te ne írjál nekem semmit!

Jött a fiam, üljél le, diktálom. Érted? Azért haragudott, mert kértem, hogy egyen.

Ez már a vég felé volt. A kis kanapén feküdtem, amennyire lehet, de ott voltam végig vele.

…

Akkor, amikor a feleségemnek a második drámáját játszották, akkor a Radó, a színházigazgató azt mondta:

– Sarolta, elviszem magát Kecskemétre. Ez bűn, hogy maga ilyen helyen él. Ekkor jöjjön, akkor együtt bemegyünk a Madarászhoz.

Ment a Radó, meg a Raffai a Madarászhoz, leültette őket, mondják el, hogy mi a panaszuk. A Radó azt mondta, hogy:

– Azt szeretném, hogy lakást, a színháznál állást biztosítson a Raffainak, mert föl akarom hozni ide.

A Madarász azt mondta ott a nejem jelenlétében, hogy:

– Alsó tagozatos pedagógusra nincsen szükségem.

A Radó fölállt, azt mondta:

– Köszönöm. Jöjjön.

Kijöttek Azt mondta:

– Ha így könyörögnek magának (Imára összetett kézzel mutatta), hogy jöjjön Kecskemétre, ide ne jöjjön, mert ez nem ember!

Mit tesz Isten?

Elmúlik egy pár év. Eszünkbe se jutott, hogy Kecskemétre menjünk. Egyszer kap a nejem egy ajánlott levelet. A feladója M. L. tanácselnök. A kecskeméti kórházból írta.

Azt írta a nejemnek, hogy minden kecskeméti írót segítettem, egyedül magát nem, de most, hogy halálomon vagyok, mégis magához fordulok. Itt küldöm az írásaimat. Rákos vagyok, meghalok, de arra kérem – egyedül magában bízom – javítsa ki őket, és halálom után jelenjenek meg.

Szólj hozzá!

Így nem kerültünk Kecskemétre.

– Megcsinálta Sarolta néni, amit kért tőle M….?

– Nem, dehogy! Hát, hogy…

– De mért fordult hozzá M…? Ez érdekes dolog.

– Mert látta, hogy a többi dilettáns…

– Igen, ő viszont… Őt sértette meg, és most ezzel akarta őt kiengesztelni. Ez bonyolult lelki folyamat, hogy mért pont hozzá fordult, életének utolsó heteiben, hónapjaiban.

– Nem tudom. Szemét ember…

– De valahol megtért, Tamás bátyám, valahol ez az ember megbánta azt, amit elkövetett. Ezt valahogy tisztelnünk kell nekünk.

– Most mondjam azt, hogy az ilyen emberekhez képest jól megúsztuk…

A költő hagyatéka.

Szerettem volna a költő hagyatékát (is) felkutatni. A Petőfi Irodalmi Múzeumban kerestem, 1979-től 1981-ig az igazgatója volt, de kiderült, nincs ott az irodalmi hagyatéka.

Hogy-hogy? Az irodalmi múzeum főigazgatója, író, költő, országgyűlési képviselő, a *Forrás* szerkesztője nem hagyta írói hagyatékát az Irodalmi Múzeumra?

Miért? – merül fel a kérdés azonnal. Okai valószínű az ott eltöltött nehéz évek, és a távozás körülményei között keresendők.

Megkerestem a család még élő leszármazottait, fel akartam venni velük a kapcsolatot, de elzárkóztak.

Nem meglepő a család döntése, ha meggondoljuk: mit éltek át a Rákosi korszakban:

„Feleségemnek sok írása volt, amit látott, amit hallott, azt papírra tette." – mondta Tamás bácsi.

Amikor Töltésen ezek a piszkálódások mentek mindent elégetett. Amikor Uszódra kerültünk, K.-nak fölhívták a figyelmét, hogy ez a Raffai milyen veszedelmes nő. Nézzen utána. Akkor, ami létezett írása, aznap este a vaskályhában eltüzeltük. Semmi a múltról, se Akasztóról, se Uszódról, se Töltésről nem maradt meg. Semmi!

Amit most hallok a rádióban. Műegyetemi docens valami csekélyér hét évet ült. Azt, hogy én egy korban megírom, hogy viselkednek az emberek, nem lehetett megtartani. Maradt az *Egyszál magam*, maradtak az azóta írott dolgok.

Állati precíz volt a nejem. Így írt.

Nem lehetett más!

Olyan nagy volt a veszély – vonja le a végső következtetést a férje, és ha végiggondoljuk Raffai Sarolta 1979-ben írt összefoglalóját, megértjük őt:

„Nem jártam keresztül-kasul be a világot, jó néhány országba eljutottam, más földrészre is. Mindegyik felé nagy várakozással indultam, s minden esetben alig vártam, hogy hazamehessünk végre. Hogy melyik út nyújtott nagy élményt, melyik csak látványt, más kérdés. Itthon a legszebb, a legjobb, nem tudnék máshol élni, s minél többet látok a világból, annál inkább így érzem. De mindenütt minden látnivalót megnéztem, fölkerestem, talpaltam, ha kellett, szinte az összeroskadásig.

Hálás vagyok jósorsomnak, hogy mindehhez hozzásegített engem.

Fényképeket azonban sem ezekről az utakról, sem a családi életemen kívüli, igen érdekes és izgalmas „másik" életemről nem teszek közzé. Lehet, csak ennyi az okom: maradjon utánam valami majd, aminek összességét rajtam kívül senki nem ismeri, most még jelentőségét sem. Vagy: mert… nem akarok a nagy nyilvánosság előtt magam mel-

lett felmutatni senkit, akinek igazán bensőséges kapcsolata nem volt velem – s ha volt, hát azért nem." [8]

Fogadjuk el az utolsó mondatot tőle és nyugodjunk bele: személyiségünk legmélyebb élményei saját titkaink – s legalább azok maradjanak nekünk s mindannyiunknak.

Életművét így méltatja Kabdebó Lóránt: „Tragikus sorsa ellenére utókora fel kell hogy figyeljen az általa megfogalmazott jajkiáltásokra, nemcsak történelmi tettként, hanem értékként is megmaradó legfontosabb írásaira." [9]

A hallgatás a felejtés melegágya, szó élteti a legendát: Raffai Sarolta legendája a döbrögeci homokban gyökerezik.

Jegyzetek:

1. Raffai Sarolta: Ennyi az egész.. Új Írás, 1979. 5. 126.
2. Uő.: Részeg virágzás. Bp., 1966. Fülszöveg.
3. Raffai Imre [Mohol,1900-Kalocsa,1983] az egyik testvére R. Saroltának.
4. Raffai Sarolta: Legyen krizantém (Novellák) Magvető, Budapest, 1979.
5. Uő. Ennyi az egész.. Új Írás, 1979. 5. 123.
6. Álhír, sírja a Farkasréti temetőben van.
7. Beszélgetés Angeli Tamással (1923), Raffai Sarolta férjével. Helyszín: Kalocsa, Malom utca 17. Időpont: 1995. július 16.
8. Raffai Sarolta:Ennyi az egész. i.m. 128..
9. Kabdebó Lóránt: Raffai Sarolta, költő. www.napkut.hu/naput_1999/1999_10/107.htm

Forrás:

Tasnádiné Mártonfalvi Éva: Az alsófokú oktatás kezdetei Akasztón. Az akasztói Római Katolikus Elemei Népiskola története 1948-ig. Akasztó, [1992]. 78. o. (Szakdolgozat – Eötvös József Tanítóképző Főiskola, Baja.)
Csehi Zoltánné: Akasztó község iskolatörténete. Akasztó, 2004. 168. o. (Szakdolgozat – Eötvös József Tanítóképző Főiskola, Baja.)

Munkái:

Részeg virágzás. (versek) Budapest, 1966.
Egyszál magam. (regény) Budapest, 1967.
Egyszál magam. (dráma) Budapest, 1968.
Diplomások. (dráma) Budapest, 1969.
Rugósoron. (novellák) Budapest, 1971.
Utolsó tét. (dráma) Budapest, 1972.
Morzsa hegyek. (regény) Budapest, 1974.
Ne félts, ne félj. (versek) Budapest, 1975.
Egyszeri kaland. (elbeszélés) Budapest, 1975.
Vasderes. (összegyűjtött drámák) Budapest, 1977.
Jöhetsz holnap is. (regény) Budapest, 1978.
Legyen krizantém. (novellák) Budapest, 1979.
Menekülők. (regény) Budapest, 1981.

Föld, ember, folyó. (regény) Budapest, 1983.
Didergő ének. (versek) Budapest, 1985.
Megtartó szerelem. (regény) Budapest, 1987.
Asszonyok a Virág utca négyben. (regény) Budapest, 1988.
Versei a *Szép versek* című antológiákban többször megjelentek.

Róla:

Mezei András: Mérce és út. Élet és Irodalom, 1966. 35. sz.; Kiss Ferenc: Kritika? 1966; Farkas László: Új Írás? 1967; Juhász Mária: Három írónő – három kisregény, Kortárs, 1967; Juhászfia Ferenc: Bukott diplomások. Raffai Sarolta drámáiról, Alföld, 1970; Bata Imre: [cím?] Kritika, 1972; Olasz Sándor: [cím?] Alföld, 1974; Annus József [cím?], Tiszatáj, 1974; Gách Mariann: 20 kérdés Raffai Saroltához, Film-Színház-Muzsika, 1976. 13. sz.; Kabdebó Lóránt: Raffai Sarolta: Ne félts, ne félj. Forrás, 1976. 4. 84-86.; Bella István: Búcsú: Raffai Saroltától. Élet és Irodalom, 1989. szeptember 29.

Verseinek forrásai:

Részeg virágzás. Bp. 1966. 8-9., 10., 27-28., 37-38.,30., 32. oldal.

Farkas László

„Egyszál magam”
Raffai Sarolta arcvonásai leveleiben

Nem ismertem nála vívódóbb, szenvedélyesebb, önemésztőbb, szókimondóbb, lelkiismeretesebb, kételyesebb, hálásabb, igazságszomjasabb, racionálisabb alkotót. Egy tucat jelzőt sorolhatnék még kedélye és etikája megközelítésére, de hitelesebbnek és érzékletesebbnek gondolom, ha a saját szavaival jellemzem őt. Leveleiből idézek, kiemelő hangsúlyokkal.

Levélkapcsolatunk akkor kezdődött, amikor első verseit gépelte az uszódi tanári szobában és eljuttatta az Új Írás szerkesztőségébe, amelynek munkatársa, versgondozója voltam ekkoriban, 1963-ban. A munkalevelezés baráti levelezéssé változott, a kapcsolat családi barátsággá szilárdult, s amikor a lírától elkalandozott az epikába, megírta első regényét, megtisztelt a bizalmával: olvassam el szigorúan, és széljegyzeteljem a kéziratot. Az alábbi levélrészletek ennek a regénynek, az Egyszál magamnak a történetét idézik fel, a korral és a körülményekkel együtt, s talán megérzékeltetnek valamit ennek a szikrázó, színes kedélyű írónőnek a természetéből és küzdelmes sorsából.

„...a <regényem> nagyszerűen halad az utolsó konfliktus felé.” – írja 1964. június 10-én. A szerény idézőjelet nem kell túlértékelni, a maga s munkája megítélésében a józan önismeret éppen annyira jellemezte, mint a viszolygás a túlértékelő gőgtől. Ugyanilyen szerénységgel küldi el a kéziratot: *„A kisregénnyel kapcsolatban: mivel első komolyabb próbálkozásom a prózában, és csinálni is akarok belőle valamit, nagyon kérem, őszintén széljegyzeteljen, nem baj, ha később kapom is meg, és az sem baj, ha odamondogat jó vastagon – szóval a szerző tiltakozik a kíméletesség ellen, mert abból a világon semmit nem tanul... Persze magamnak is megvannak már a hibajegyzeteim, érdekes lesz összevetnem, ha ugyan nem túlságosan nagy teher Magának ezt velem végigcsinálni...”*

A bírálatot és a változtatási javaslatokat hálásan köszöni. *„...kiderült, hogy én sokkal szigorúbb kritikusa vagyok önmagamnak...nekimentem teljes mellel a munkának...amikor elkészülök, újra Magának szeretném küldeni: szabad? Sejtelmem sincs, mit kell kezdeni egy kisregénnyel, ha már megvan...- Még mindig nincs cím!”*

Két hónap múltán jelezte, hogy *„...ma feladom a regényt – pillanatnyilag nem tudok egyéb változtatni valót, hanem ha megint hozzáfognék, soha be nem fejezném... Nagyon kérem, vegye pártfogásába...*

Amíg csináltam, rettentő boldog voltam... most vettek elő a kétségek... Megszeppenve várom a különböző villámlásokat, ebből ugyanis kaptam már ízelítőt a nyá- ron, mégpedig éppen Tóth Sanyitól /Somogyi Tóthról van szó, baráti támogatójáról /, *aki óriási hangerő kíséretében skizofrén pasasnak becézett, mert ugye én csak nekiülök az isten háta mögött egyszál magamban, és azt képzelem...és így tovább...a költőt féltette bennem, tudom én...*

... ha Annámmal / a hősnővel / *nem ért egyet, azt is kérem, írja meg. Bár egy kicsit közös gyerek, ugye tudja?”* – Ez kedves játéka volt később is, azzal köszönte meg a segítségemet, hogy egyenrangúsította a szülőanyát és a bábát.

Talán biztattam, hogy egy részlet az Új Írásban is megjelenhet, *„... úgy látom, hogy a 45. oldaltól a 177-ig bármelyik fejezet érthető lenne."* Erre nem került sor, még az elutasításra is várnia kellett. Ő a Szépirodalmi Kiadóban reménykedett, éppen ekkor szerkesztették a verseskötetét. *„Horváth Zs. akarja megnézni a regényt – majd meglátjuk."* Ekkor írja, hogy *„az Egyszál magam címre gondoltam".*

Más sem kapkodja el a döntést. *„A Szépirodalmi hallgat, Mátyás Ferenc is hallgat a* /vers / *kötetről..."* Hónapok múltán jön a hír. *„...a közös gyerek sorsa egy időre megpecsételődött, a Szépirodalmi elmarasztalta...Indulatosan írtam, epikailag nem végiggondolt...Engem ők sokkal jobban szeretnek annál, semmint kitegyenek egy politikai vesszőfutásnak!"*

Természetesen megviseli a visszaadás. *„...nagyon szépen kérem, ne erőltesse az Új Írásban sem...Nem érzem, hogy rossz lenne a regény... jó dolgot mindig csak indulatosan tudok írni – talán ez a baj? Higgadtan és kiszámítottan kellene gyártani az optimista műveket – de hát az már nem lennék én...Útálom a megerőszakolt magyar nyelvet, a húsz szófűzésből összeokádott egyetlen vég nélküli jelzőt, a holdvilágkanalazást és a hülyék nyálas mosolyát..."* A következő levélre megnyugszik, a maga módján*: „A Szépirodalmitól a magánlevél után jött egy hivatalos is, éktelen dorgálással, amint el- olvastam, megnyugodtam: hát ennyire sikerült kimondanom, amit akartam? Akkor semmi hiba: fel a fejjel!". – A regénnyel várok egy ideig, talán elküldöm Iliának, lega- lább a véleményét halljam. Ő biztosan őszinte lesz. Nem tudom, hol van benne a politikai bukfenc, inkább az egész az..."*

Júniusban a regényt elküldi a Tiszatájba, *„...majd meglátjuk, ők is vészterhesnek találják-e, bár közlést nem is kértem, csak hadd maradjon Maguknál, amíg valami nem adódik..."„...A Kortársban nem bízom, nem voltam náluk öt éve, valahogy nem tudok tolakodni...Mikor indultam, Garai nagyon jó volt hozzám: elkerült az És-től. Tolnai is, Diószegi is pártfogolt, rövidesen elmentek a Kortárstól."* Ilyenféle vigasza van*: „Képzelje, lehet, sőt, majdnem biztos, hogy június 30-án Moszkvába megyek, a járási tanács csinál itt ilyen repülőutat egy kisebb csoportnak, vagy hat pedagógust visznek jutalomként. Mit szól hozzá? Soha sehol nem voltam, még csak a Balatonon sem. Jó, igaz? De ezt ne nagyon mondja el senkinek / már hogy ilyen földhözragadt János vagyok. / De most már boldog, és ez a fő, nem igaz?..."*

Ősz lesz, november vége, mire megint jó hírt küldhet a regényről. *„...emlékszik, egyszer megbeszéltük, hogy küldjem el a Tiszatájhoz is a regényt. Nos, Ilia Mocsár Gábornak adta tovább...Mocsár Gábor írt nekem, hogy...szeretné a Tiszatáj Magvető keretében kiadni..."* Két hét múlva izgatottan, lázasan leírja ugyanezeket, a félreértésekkel együtt, hogy Mocsár azt hitte, már Pesten elfogadták a regényt, sajnálkozott, hogy lemaradt róla, mert hogy *„mostanság nőtől ilyen erős sodrású írást...meg hasonlók".*

Verseket ír és küld, novellákat ír, sokáig megint nem esik szó a regényről. Megjelenik viszont a levelekben egy sötét árny, a betegség, egyre többször. *„Nem vagyok jól és alig látok, örökké szédülök"* – mondja mellékesen, s később is ilyen szűkszavú- an. Három hét múlva: *„Ha nem javulok, rövidesen kórházba megyek. Nincs nagy baj."*

A verseskötet még mindig nem készült el a Szépirodalmi Kiadóban. Mint a

veterán katonák a háborús élményeiket, mesélhetik az akkori költők, milyen tortúra, halogatás, bizonytalanság szenvedtette meg akkoriban szinte minden kötet megjelenését. Raffai Sarolta leveleiben is főszereplő ez a gyötrő huzavona. A lektor új, pozitív verseket kért, kivett kettőt, újakat kért, s a költőnek legkedvesebbeket hagyta ki, óvatoskodott… Megérteni ma ezt nem lehet, csak találgatni: talán csak sorban állás volt, ki kellett hordani a gyereket, mert egy évben csak ennyi s ennyi könyvre volt pénz, papiros /!/, és a sor hosszú volt, ki kellett tölteni a várakozási időt, ha mással nem, kínzó hallgatással vagy hitegetéssel. Ez a kihordási idő Raffai első versköteténél három év volt, a regénynél négy.

„Irgalmatlanul fáradt vagyok, irgalmatlanul hajtom magam – még súroltam is. Egy óriási szobát. Komolyan, az a munka ment mostanában a legjobban, és rögtön meg is hozta a maga gyümölcsét, leülök egy székre és nézem a ragyogó, szép padlómat… Még bevasalok egy padlás ruhát, aztán nekilátok a regényünket utolszor átfésülni, hogy az a nő mégse beszéljen egészen úgy, mint egy mosónő, vagy mint én." Később jobban beleláttam az életébe, akkor még csak ezekből a fél mondatokból sejtettem, hogy ennek az öngyötrő munkás életnek a tempóját nemcsak a körülményei diktálták, hanem a természete is. Rengeteget vállalt. A napi rabszolgás tanári munkája mellett / heti 26 óra az iskolában, ezt a pedagógusoknak mondom /, a gyerekek nevelése mellett /*„napi két-három órát ülök velük*" /, a példás háztartás minden gondja is, felső fokon. *„…ez a húsvét-dolog nem megy, mégpedig azért, mert éppen három hetesek lesznek a kiscsirkéink… a kicsiket 2 óránként etetni kell, fűteni rájuk, szóval egész nap lefoglalnak egy embert… A baromfitartásról lemondani nem lehet, nincs hentes, nincs közért, mit esztek, ha eljöttök? Még csak egy zöldséges bolt sincs. Ma délután kezdünk veteményezni…".*

Készülnek hozzánk Ecserre, családi látogatásra, de közbeszól megint a betegség. *„…begörcsöltem teljesen váratlanul, a szokásos kísérőjelenséggel, de olyan mértékben, hogy ez már ijesztő – képtelen vagyok mozdulni… A főorvos már novemberben szanatóriumba akart küldeni, és megjósolta, hogy ez lesz…de én félévi munkát nem akartam a más nyakába varrni. Szanatóriumba meg sehogy sem mehetek, mi lesz a gyerekekkel? Nálunk nincs nagymama… állítólag ki vagyok merülve - / tíz éve ki vagyok merülve, marhák ezek mind! /…"* A férje, a kedves, nyugodt, segítő Angeli Tamás lábjegyzetet ír a levélhez, korholva Sárit a hajszoltságért: *„25 kellene a fenekére!".*

Tíz nap múlva Szegeden van, viszi a dédelgetett, tisztába tett „gyereket". Tudósít Mocsár Gábor apostolkodásáról: már le is adta a kiadónál a könyvet, szerkesztik. *„… most aztán ott a lányka a Magvetőben kócosan… Biztosan elolvasták a lektori véleményeket, na, bezsonghattak, félek nagyon, hogy a Tiszatájék túl-túl-túlozták a dolgot. Bata Imre, meg Ilia ilyenekkel javasolták: Kaffka Margit óta asszony regényt ilyet nem írt – vagy: az önelemzésnek és önszemléletnek olyan foka van meg itt, hogy az élő irodalomból hozott példák csak Raffai Saroltára nézve lennének degradálók… Meg hasonlók. Na, gondolhatja, még most is pirulok, bár én ott is magára kentem a dolog jó részét, hogy bizony segítség kellett hozzá…Maga azt hinné, odáig vagyok, pedig nem vagyok odáig. – Sőt, senki másnak nem mondom: iszonyúan félek… ha visszadobják, sokáig nem tudok majd dolgozni, az hétszent, indulhatok vissza a bús magyar*

éjszakába, egyszerűen nincs tovább... ez az elutasítás még jobban megtörne, mint a Szépirodalmié, elhiheti...”

Két hét múlva, a moszkvai út után ugyanitt tart, a szorongásnál. A folyóiratközlés sem sikerült: *„A regénnyel kapcsolatban: igaza van, részlet-kiválasztásra alkalmatlan, én is bogarásztam, én is így látom. Hanem a jelek szerint másra is...A kötetről sem tudok semmit, pedig megkértem Mátyást, hogy értesítsen, ha tudja, mikor jön...”*

Aztán február végén kisüt a nap: *„...őrült örömhírrel jelentkezem: a regényt kiadják, a regényünket, képzelje, Kardos Györgytől kaptam levelet... fel kellene mennem, hívnak, de a fizetés-rendezés óta forintosított tanítás folyik, az istennek se engednének el, még akkor sem, ha levonják...Így marad a tavaszi szünet...* /másfél hónap múlva.../ *...Kardos György azt írja, neki nagyon tetszett, olvasta, meggyőződése szerint jó mű, tisztességes alkotás. Na tessék. Alkotás, mit szól hozzá? Én csak melózni szoktam, nem alkotni, de ez maradjon köztünk...”*

Elküldi az átdolgozott regényt, majd egy új novellát. *„...ha nem tud vele semmit csinálni, nagyon kérem, küldje vissza, egyetlen példányom sincs...”* /Nem tudok vele semmit „csinálni”, visszaküldöm. Az Új Írás sem regényrészletet, sem novellát, semmi prózát nem közölt Raffaitól tíz éven át... Kritikát, amiket én írtam, s egy portrét Kabdebó Lóránttól. /

„Jövő héten megpróbálom összefoltoztatni magam, talán rendbe hoznak, most már kutyául vagyok, nem húzhatom tovább. De én mindig gyorsan felépülök, igazi igavonónak készültem.” – írja kétségbe esés nélkül.

A visszaadásra nem reagál, beadja a megigazított regényt a Magvetőbe. *„... túl vagyok a műtéten. Sikerült, csak nagyon gyenge vagyok még. Máris jobban vagyok, mint előtte, de dolgozni még képtelen. Fájdalmaim alig vannak, a tehetetlenség öl meg, tudja.”* S a következő levélben, május elején, boldogan: *„...ma kaptam értesítést Matolcsynétól, hogy a gyerek szerkesztésével elkészültek. Ez azt jelentené, hogy karácsonyra még kijöhet?... Értem meg ne aggódjék, írtam, hogy igáslónak születtem. Hál' Istennek, igaz is. Már dolgozom, hétfőtől tanítok is, nem kényszer, saját kérés. Három hetem maradt ismétlésre! Mindegy, hagyjuk az iskolát... Egy másik regény gyűlik bennem: Diplomások. / Falusi diplomások, gondolhatja. / Jó rohadt kis írás lesz, ha megcsinálom. Most kipihentem magam, már hallom a figuráimat beszélni.”*

Terjed a Magvetőből az Egyszál magam híre, kezdenek érdeklődni a szerkesztők. *„...a rádió Gondolat rovatában műsorra tűzték a regényünk valamelyik részletét – aztán elmaradt...A TV-től / Ascher Gabriellától / kaptam egy levelet, Kardos jóvoltából olvasta a regényt – valami novellákat kért. Gyorsan legépeltem kettőt, elküldtem* tetszett, *kaptam egy forgatókönyv mintát – írjak nekik azt... De ez a tény azt is jelenti, hogy a regényt talán csak nem szedik ki a nyomdából!* Fotós keresi őt, maga Gink Károly, a Körkép 67-be kerül be egy írása...És *„...kerek hatvan perce robogott el tőlünk Sándor Zsuzsa.”*

Vannak a sikerek mellett kudarcok is. *„Hanem a regény körüli dolgokat kicsit sem értem. Maguknál nem megy – ez rendben. Miért nem? Kardos nem egyezett bele? Meg sem kérdezték?...S miért vitték ki a filmgyárba?...Kérte valaki? Maguk akartak már szabadulni tőle?...Nagyon kérem, írja meg, mi a csoda a helyzet, látja, semmit sem tudok, csak itt vagyok egy dögnagy frászban, egészségileg megint jobban valamivel.*

Azt hiszem, engem ketrecbe kéne zárni, de hangfogósba, akkor nem lenne semmi hiba…"

Betegsége nem akar múlni, rosszulléteit idegi eredetűnek vélik, fáradtsággal magyarázzák. *„Két hét alatt eldől, megúszom-e kórház nélkül a dolgot… Különben addig maradhatok betegszabadságon, amíg én nem jelentkezem munkára, azonban az engedéllyel visszaélni sem akarok, tudjátok, hogy van."* Meg-megújuló betegségei mellett született meg ez a legkedvesebb első regény, majd amikor állandó, kíméletlen betegsége, a pikkelysömör is gyötri őt, írja meg legjelentősebb regényét, a *Föld, ember, folyó*-t.

Marad az izgalom az ujszülöttért. *„Kardos mindenféle támadásra előkészített… Gondoljátok, hogy az Anna után ideggyógyba kerülök? Kardos talán nem hagy megölni…Februárban jön az az átok regény…azóta semmit nem tudok. Magunk között azért bevallhatom: soha kedvesebb könyvem nem lesz." „A regényünk még mindig sehol. Februárról volt szó! Vagy ráérek kikapni érte?"* - aggódik 67 márciusában. *„Jólesz* / László / *kórházban van, értesített, hogy a regényünk megjelent. A Holdban!* – kesereg áprilisban.

Majd a hó derekán, szelíden ujjongva: *„…íme a közös gyerek, végre megvan, alig kaptam, a környéken egy nap alatt elfogyott…megünnepeljük, mindent elkövetünk, hogy május 1-re felmehessünk…ugye szép lett?"* S mint az anya a szülés után: *„Kicsit félek a következőktől, de…csakhogy megszületett! Nagyon boldog vagyok. Dolgozom, mint egy őrült, majd elmondom, miért…"*

Jönnek a tiszteletpéldányok szép izgalmai, meg hogy *„Ekkora példányszámról nem tudtam, hanyatt estem!"*. Jó kritikák, ősszel pedig *„Jólesz a hamburgi rádióban ismertette a regényünket, 3 flekken, ebből talán fordítás lesz…", „Jogvédő kért egy példányt a regényből, mert nem tudják sehol megszerezni, egy milánói cég érdeklődik iránta… Bízó írt, hogy a Madách Színház lekötötte a darabot a jövő évre…"*

Mert közben *dolgozik, mint egy őrült,* írja a regényt színpadra, Kecskeméten fogják bemutatni hamarosan, és írja a verseket, a novellákat, és neveli a csirkéket, és metszi a barackfákat, neveli a gyerekeit és a másokéit, és betegszik és gyógyul – alkotja a műveit és az életét.

Farkas László: „Egyszál magam". Raffai Sarolta arcvonásai leveleiben. Forrás, 2005. május. 97-100.

KISS BENEDEK

Élettöredékek

No, Isten nevében! Kezdjünk hozzá… Sok mindenről kellene beszélnem, amiről eddig nem beszéltem, és sok mindenről, amiről tán sokat is. Életem tiszta könyv, amiről nem beszéltem, azzal is, s ezt leginkább Garai Kati, egyetlen feleségem tudja (bár ő jobban szereti, ha Kiss Katinak nevezik), aki 47 éve tanúja ennek az életnek, mondhatnám sorsnak is. Titkaim, miként előtte, a világ előtt sincsenek.

Háborúban születtem, 1943. március 19-én, s édesanyám, Pusztai Mária hajdani cselédlány, majd varrónő, a körülmények ellenére is sokat énekelhetett (mit nagyon szeretett és tudott is), és ennek lelkiségét, szíve alatt a vérlökéseket – a tudomány ma már igazolja – a benne mind erőszakosabban élő jeleket adó magzat is érezte és fölfogta. („Szeretetben fogantattak mindenek” – írtam egy versemben). Ráadásul 6 ujjal születtem a bal kezemen, s a hatodikat rögtön eltávolították. Ez azonban véletlenül más következményekkel is járt. Ványadt, gyenge kis csecsemő voltam. Családunk viszont, kivált édesanyám bigott katolikus volt. Nem remélték, hogy megélem a keresztelésig tartó időt, s hogy ne „pogányként” haljak meg, házilag sürgősen megkereszteltek. Ez viszont balul sikerült. Ugyanis – emlékezem rá későbbről – a keresztvíz és az ecet két egyforma üvegben állt a konyhaszekrényben, s nagyanyám a nagy kapkodásban az ecetet kapta le. Csak nézték, mért vinnyog az a kisgyerek, amikor arcon legyintették az ecettel. Aztán szaglászódni kezdtek, s rájöttek a tévedésre, s gyorsan kijavították a hibát. És pár nap múlva következett a templomi keresztelő is, úgyhogy alaposan meg lettem keresztelve.

Nagyanyáméknál laktunk a kis utcácska leggangosabb házában, (valóban szép, széles és fedett gangja volt), de azért paraszthház volt az, használatlan tisztaszobával, a konyha jött utána, majd a lakott hátsószoba, utána a kamra földbe ásott borospincével, nyári konyha és műhelyek, majd hátul istálló, ólak. Igaz, a szobák padlósak voltak, a konyha meg a kamra és a műhelyek kövesek. (Anyámnak is műhelye volt és nevelő suszter-nagyapámnak is.) A hátsó udvarban juharfák, akácfák, szilfák, gesztenyék, és persze hátul a szalmakazal. (Itt játszottam másfél évesen, mikor egy repülőgép repült fölénk váratlanul – ekkor volt nálunk a front –, s meggéppuskázott. A család a kis utca népével a pincében tolongott, nagyapám szaladt ki értem a golyózáporban.)

(Az oroszok bejövetele nálunk nem volt rettenetes. Családomban beszélték, hogy egy orosz tiszt és tiszti szolgája, Iván lakott egy ideig nálunk, mert megálltak a Dunánál a harcok. Iván olyan volt, mint nagyapámék fia, aki szintén a fronton volt pilótaként, tüzelőt vágott, fűtött, mindenben segített. Azt mondta, hogy mivel árvafiú, senkije nincsen, ha véget ér a háború, visszajön, és a mi fiunk lesz. Aztán megindultak a harcok és ekkor Iván a menetben vagy 2 kilométeren át, a csatornáig vitt a karjaiban. Csak akkor adott át kétségbeesett anyámnak. És nem jött vissza. Dunaföldvárnál nagy csaták voltak azt átkelésnél. Nagymamámék sokáig várták és beszéltek róla – szegény Iván, biztosan elesett.)

Apám nyírségi származású volt, s útmesterként a környékbeli útépítéseket vezette. Görög katolikus papneveldében tanult előtte, mígnem a felszentelést meg nem várva,

megszökött az intézet ablakán keresztül, és bizonyos vizsgák után az Útépítő Vállalatnál helyezkedett el.

Soltszentimrén és mellette a Kullér nevű tanyavilágban dolgozott, s ott ismerkedett meg anyámmal, aki gyakori látogatója volt két tanyás nagybátyjának. Hej, sok szép napot töltöttem náluk én is később! Persze, kuláklistán voltak, de azért rangos lakodalmakat tudtak rendezni fiaiknak, lányaiknak. (Itt kaptam első komoly könyvemet, a Vörösmarty összesét, ha igaz, 1905-ös kiadást. Hol vannak már! Kihalt a két népes tanya, többen öngyilkosok lettek. S Akasztón se maradt közeli rokonságom.)

Szüleim először Soltszentimrén laktak, én ott fogantattam, de aztán anyám hazament szülni Akasztóra, nagyanyámékhoz. Született még egy öcsém, aztán szüleim elváltak. Nagy volt pedig a szerelem, de hamar kiderült, hogy tűz és víz nehezen fér meg együtt. Nagyanyám nagytermészetű kun asszony volt, s hamar kiadta apám útját, aki iskolái ellenére drasztikus parasztlélek maradt, szemben anyám túlfinomult, érzékeny természetével.

Anyám sokáig nem ment később férjhez, hogy bennünket akadály nélkül nevelhessen. A '40-es, '50-es évek fordulója idején hagyták egy ideig maszekolni. Volt úgy, hogy 3-4 lányt is tanított. Ehhez az időhöz kapcsolódik talán legelső emlékem. A Markó lányok közül 1947 táján ketten is anyám tanítványai voltak, és nagyon szerettek, sokat játszottak velem. Első labdázásaimat is hozzájuk tudom kötni. Ebédidőben többször vittek haza magukhoz – a közelben laktak. Egy ilyen alkalommal, aranyos őszidőben, kint játszottam náluk az udvaron.

Betévedtem a nyári konyhába, ahol a nyitott kemencébe rakva sok köcsög szilvalekvárt találtam. És bizony bemásztam, s nagy pusztítást vittem végbe a hűlő szilvalekvárban. Amikor befejeztem a lakmározást és újból az udvarba mentem, szembe találkoztam, úgy maszatosan, a gazdasszonnyal. – Bencikém, mit csináltál?! – csapta össze a kezét. Vera néni, van elég! – válaszoltam nagy okosan. (És csak később találkoztam az „Egyszer volt egy kemence, belebújt a kis Bence" kezdetű gyermekmondókával. Mintha rólam írták volna, s mintha mindent meg kellett volna élnem.)

Utcánkban a környéken akkortájt sok velem egykorú gyerek volt. Ahogy csoperedtünk, együtt bandáztunk. Ezt az iskola sem akadályozta meg – nemigen tanultunk. Közel volt a futballpálya és a falu széle, oda jártunk birkát legeltetni, labdázni, tüzeket gyújtani, csibészkedni. Nekem libáim voltak. Ó, az a zöld-füvű, sárvirágos és búzavirágos szabadság!

De ugyancsak összeálltunk télen betlehemezni is. Utcánk és a Tubán, a templom és a főutca között lápos – csatornás – halastavas nagy nádas terület ígérte a korcsolyázás lehetőségét. Illetve kínálta volna, de korcsolyám csak nekem volt (egy régi-kori szerkezet, a nagybátyámtól örököltem), a többiek „sarkaztak", azaz mindenki bakancsára patkó volt verve, s azt élére fordítva szép 6-osokat, 9-eseket lehetett a jégbe vágni. Különösen, ha szél is volt! Csodahely volt ez számunkra. Olyan volt ez a falu gyomrában lévő, régről maradt nádas világ, mintha a falu tüdeje lett volna.

Elég hamar megtapasztaltam az „isteni gondviselést" is, bár akkor csak anyánk nevezte így. 7-8 éves koromban eshetett. Nagyapámnak volt 2 kateszteri hold szőlője, tulajdonképpen ő azt művelte, a mesterséggel és a szántókkal nem igen törődött. Az egyik szüreten, mikor a család már rég kiment a szőlőbe szedni, mi öcsémmel az egyik

szomszéd fuvaros kocsiján mentünk utánuk, vivén hordókat, lugzókat, miegyebet. Mi öcsémmel egy elöl álló lugzóban álltunk (lugzó: régi hordóból alkotott félfenekű kád).

Mikor kiértünk, s a mi parcellánkba akartunk fordulni, egy gödrös-árkos részben szerettünk volna utat nyerni. Ám a lovak után a kocsi előrebillent, mi meg kirepültünk a lovak farához, mint az angyalok, kitárt karral. A lovak megijedtek, s a kocsit egy pillanat alatt átrántották a gödrösön. Anyánk a szőlőből látta az egészet, és magán kívül rohant hozzánk. És láss csodát, mi öcsémmel egymás vállát karoltuk, ahogy átment felettünk a kocsi, éppen a kerekek közé estünk, s hajunk szála se görbült.

A mi falurészünket Kisgátnak hívják, és valóban egy kis gáton keresztül kellett a faluba és az iskolába menni. Az út fele zöldbokros sövénnyel volt szegve, úgy, hogy a biciklisek alig fértek el, ha gyalogos is ment rajta. Ó, hányszor végigimádkoztam ezt az utat iskolába menet, hogy láthassam szívem szerelmét az udvaron! Én hetedikes voltam, ő hatodikos. De azon túl, hogy együtt játszottunk főszerepet egy iskolai színdarabban, szinte megszólítani sem mertem. Jaj, de szép idők is voltak! Pedig '56-ba torkollottak ezek az évek, s Akasztó, melynek vasútállomása sem volt, hagyományaiba, babonáiba temetkező helynek számított a környéken, mely az időben Csipkerózsika álmot alszik, s nagyon utálja a kommunizmust.

Ezzel együtt a forradalom nem rázta meg nagyon a lakosságot, a csillag leverésén, a tanácsházi akták szétszórásán kívül nagy események nem voltak. Jöttek Pestről az autók, hogy ami van, vigyék „magyar testvéreinknek". Egy alkalommal előttünk is megállt egy teherkocsi, két forradalmár jött be, leültek, anyámék, amink volt, mindent elébük tettek, nagypapa hozta az üveget, és jóízű beszélgetés kezdődött. Nekem arról emlékezetes, hogy akkor tudtam meg, hogy a Fradi, Ferencváros, FTC ugyanaz a csapat, márpedig én ennek a háromnak szurkolok – mondtam.

Emlékezetesebb volt számomra 1957. Egyrészt akkor fejeztem be az általános iskolát, s Kalocsára kerültem kollégiumba és gimnáziumba. Másrészt volt egy kitűnő magyar tanárunk.

Petkó Jenő, aki vette a bátorságot és mivel minden évben bemutatott az iskola egy színdarabot, ebben az évben a *Pál utcai fiúkat* rendezte meg, vagyis a Vörös ingesek és a Grundvédők harci történetét. Nemrég a pesti srácok is a „vörös ingesekkel" harcoltak, de ott komolyra ment a „játék", amiben nem győzhettek. Hatalmas sikerünk volt, szabadtéren játszottuk és magunk talicskáztuk össze színpadnak a nem is kis dombot. Én játszottam Bokát.

Petkó Jenő különben, ahogy később kiderült, maga is kacérkodott az írósággal – verseket és diák-jeleneteket írt, ki másnak mutattam volna első zsengéimet, mint neki? Mert elsős korom óta az iskola szavalója voltam, versenyeket nyertem, többek között a Csillebérci Nagytáborban is, Arany János V. Lászlójával, 1955-ben. Sok verset tudtam, a legelsőket édesanyámtól, aztán egy barátom Petőfi összeséből. Egy emlék, harmadikos koromból: drága szomszédasszonyunk áthozta nyolcadikos fiának magyar könyvét, hogy benne van Ady Endre 3 verse, olvassam el. Akkor hallottam Ady nevét először, s az a tévképzetem volt, hogy ennek a költőnek csak 3 verse van. Bezzeg hamarosan nagy rajongója lettem, s megismertem a többit is. Igaz, hogy rajongójaként, hiszen érteni nemigen értettem, csak borsózott a hátam.

Hogyan, hogyan nem, a faluban már akkor költőpalántának tartottak. No, de a legtöbb: jó hanggal voltam megáldva, s a környék népdalait (iskola, lakodalom, névnap, stb.) faltam, és ezeknek nemcsak dallama, hanem szövege is úgy átitatta fiatal lelkemet és eszméletemet, mint a víz a szivacsot.

Szemlélődő, de nem hamvábahótt gyerek voltam, s ötödikes, vagyis 11 év körül lehettem, mikor megpróbáltam magam is rigmusokat, kis rímes szövegeket írogatni a környezetemről. Az elsők közül egyre emlékszem: „Nézd az ürgét, / azt a fürgét, / nézd csak sima-barna szőrét, / úgy áll ottan, mint a bot, / meg sem moccan, / úgy áll ott."

Édesanyám biztatott, édesapám kétségbeesett. Amikor hetedikes korú lettem, bátorságot vettem magamnak, hogy megmutassam Petkó tanár úrnak, akivel valahogy ekkora barátias kapcsolatom alakult ki. Nem lepte meg, de még közelebb kerültünk egymáshoz. Az első kritikákat – jókat – tőle kaptam.

De hohó, majd elfelejtem: 1954-ben (vagyis inkább 55-ben) nagy úttörő találkozó volt Pesten, s egy másik „egyéb" – minősítű jóbarátommal együtt képviseltük Akasztót. Zászlót is vittünk. Pesten (vagyis Budán) a XII. kerületi Jókai iskola fogadott vendégül bennünket, vagyis családokhoz kerültünk. Betereltek bennünket a tornaterembe, s a fogadó gyerekek szüleikkel együtt választották ki, hogy ki menjen hozzájuk. Láss csodát: engem a Jókai-villa akkori lakói, Hatvani Györgyék választottak ki. Az öreg Hatvani mérnök volt, a kis Gyuri is az lett. Kicsi? Ő nyolcadikos volt, s egy fejjel magasabb nálam. Ő is csapattanács elnök volt iskolájában, én is az enyémben. Ott ettem először vajas zsemlét párizsival. Nagyon kedvesek voltak, s hazautazásomkor megajándékoztak a Jókai-villa balkonjának dedikált fényképével.

(Érdekesség, hogy később nagyobb unokám ugyanebbe az iskolába járt.)

Azt mondják, hogy amit az ember gyermekkorában, 14-15 éves korig megél, az határozza meg jellemét, sorsát. Én 18-20 évre tolnám ki ezt a határt, különösen korunkban, amikor a felnőtté válás időszaka kitolódik. Legalábbis a Kalocsai Szent István Gimnáziumban töltött 4 évemet is ide sorolom.

Akasztó 40 kilométerre van Kalocsától, s ha előzőben a falu társadalmát ismertem meg, Kalocsán a tipikus magyar kisvárosét, sokkal több sznobbal és középosztálybelinek indult kispolgárral. A híres-hírhedt Szvétek-kollégiumba kerültem, ami szervezettségében és habitusában nagyon hasonlított az *Iskola a határon* című Ottlik mű világához. Havonta egy hazautazás – ha nem vagy büntetve a szigorú házirend megsértése vagy rossz tanulmányi eredmény miatt. 30 fős hálótermek, 30 fős tanulószobákkal. Este tízkor takarodó, reggel 6-kor ébresztő. Tisztacipő-ellenőrzés. Sajtó-félórák. Kollégiumi önkormányzat. Spicli-rendszer és makarenkói fegyelem, önfegyelem. Én legtöbbször kimenő-megvonáson voltam, ami azt jelentette, hogy rövid szabadidőnkben sem mehettem ki a városba (sőt, előfordult, hogy haza is a szeptemberi bevonulás után csak karácsonyra engedtek).

Pedig legörömtelibb szórakozásunk volt tanítás és ebéd után az Érsekkertbe menni – azaz akkor a Beloiannisz kertbe. Itt találkoztunk a lányokkal, bóklásztunk a kavicsos ösvényeken. Nagy és titkos (vagy nem is olyan titkos) szerelmek szövődtek itt, gyönyörű andalgásokkal.

Én nagyon peches voltam, mert az első iskolabálunkon beleszerettem a város legszebb, legizgalmasabb lányába, de ő szabad akart maradni, s nem sokkal jelentettem

többet a számára, mint a többi széptevő. Ez megakadályozta, hogy bárki más is érdekeljen 4 éven át, s romantikus epedéssel vágyakoztam utána. Írtam hozzá gyermeteg verseimet, amit ő persze kinevetett. Igazából még évek múlva is ő volt számomra a nő.

A kollégium szocialista jezsuitizmusát ellensúlyozta a gimnázium. Patinás tanáraink voltak többnyire, még a háború előttről. De a fiatalabbak is beilleszkedtek abba a patriarkális rendbe, ami az iskola szellemiségét meghatározta. Elsőben az első öt felelet jeles volt. Pedig majdnem rosszul kezdődött. Történelemből Taxi bácsi (Takács tanár úr) engem hívott ki felelni először. Az általános iskolás összefoglaló anyag volt a téma. Hosszú percekig meg sem tudtam szólalni. – Készült? – kérdezte Taxi bácsi. – Igen, tanár úr! – Akkor mondja. – Nem tudom elkezdeni… – Akkor folytassa! – szólt biztatóan, és ahogy később is szokta, lehunyta fáradt szemeit. És végre elkezdtem. Olyan felelet lett belőle, hogy félbe kellett szakítania.

Aztán Cziráky Imre bácsi, aki magyar tanárunk volt, s egy ideig osztályfőnökünk. Ő is íróember volt, Szabadkáról került Kalocsára. Hamar felfigyelt rám: megnyertem két szavalóversenyt és pluszban a gimnázium irodalmi pályázatát. Ezentúl neki mutattam meg verseimet, és ő nagyon komolyan, nagy szeretettel foglalkozott velem. Ettől kezdve a Gimnáziumban is költőként kezeltek. Tanulmányaim skálája viszont érdekes képet mutat: jelessel kezdtem, négyesekkel folytattam, mígnem az érettségi kitűnő lett. Ugyanis akkor 3 hetet egyfolytában lehetett készülni (ugyanez a vonala egyetemi eredményeimnek is).

Uramisten, eközben mentek az elbukott forradalom utáni kegyetlen megtorlások! Nagy Imre és a többi hős kivégzése! Tanáraink nagyon féltettek bennünket, s hagyták, hogy inkább a Luxemburgi Rádió zeneműsorait hallgassuk. Pedig, ha nem akartuk is, szívtuk mi azért az ötvenes évek végének politika bűzét. Elmondom a bátyai és foktői bejáró társaink esetét példaképp. Mikor reggelente bejött a buszuk, kabalából, hogy ne feleljenek aznap, megrugdosták a szemközti ház előtt lévő régies kis sárkány szobrot. Igen ám, de abban a házban szovjet tisztek laktak családjukkal. Valakinek feltűnt, hogy fiatal gimnazisták megrugdossák előtte a szobrocskát. Egy nap a rendőrség megleste őket, s a szertartás után „rajtuk ütött". Berugdosták őket az őrsre kihallgatásra. A pofonoktól kipirulva déltájban jelentek meg az iskolában, s egyet közülük ki is csaptak.

De a hatalmi rendszerrel egyébként is nap mint nap találkoztunk. Ugyanis a Kalocsai Gimnázium épülete össze volt építve a neves kalocsai női börtönnel. Ahogy kiléptünk az épületből, 20 méterre szembe találtuk magunkat az őrtoronnyal, benne a szolgálattevő fegyveres őrrel. A fizika teremből pedig átláthattunk a rab nőkre, s integettünk egymásnak.

(Ide tartozik, hogy anyám vett olcsón egy kerékpárt, s egy idő után azzal közlekedtem Akasztó és Kalocsa között. Az egyik útvonalam Dunapataj, Harta felé vezetett. Harta és Dunatetétlen között helyezkedett el Állampuszta. Későbbi lelki barátom, Buda Ferenc abban az időben ott raboskodott.)

Érettségi elnökünk, a Kunszentmiklósi Gimnázium Igazgatója (ha jól emlékszem, Majoros Józsefnek hívták) ebben a posványos, pocsék, hazaárulós időben is így biztatott bennünket: – Fiúk, sohase felejtsétek ezt el: emberség és magyarság!

Érettségi után az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem magyar-újságíró szakára jelentkeztem, aztán mivel éppen akkor szüntették be az újságíróképzést, magyar-

filozófiára. A felvételin Juhász Ferencet égre-földre, dicsértem, ugyanis nemrég jelent meg nagy versgyűjteménye, a Tenyészet országa, amit én Kalocsáról már ismertem. Későbbi jó barátom, Békési Imre fiatal tanár benne élt kora irodalmi életében, s neki megvolt, hozta haza a „városból". Válogatott könyvtára volt, s kulcsot adott szobájához, hogy bármikor menjek és olvassak. Nemigen éltem vele, de Juhász lírája felbolygatott. Ekkor találkoztam először modern költészettel. Erről adtam számot a felvételin – nem sok sikerrel, bár én meg voltam elégedve, s azt hittem brillíroztam. Filozófia-felvételim is jól sikerült, de a végén azt a kérdést kaptam, hogy elemezzem nyelvtanilag azt a mondatot, hogy öt meg négy, az tíz. Nekiálltam: alany, állítmány – nem is olyan egyszerű. Bólogattak, de azt mondták nézzem meg újból a mondatot. Ugyanarra az eredményre jutottam, mikor végül kibökték: nem volna helyesebb úgy, hogy öt meg négy az kilenc? Nagyon elröstelltem magamat, s kioldalogtam a teremből. Utánam jöttek, s azt mondták: most indul a magyar-népművelés szak, ígéretes a tanterv, fogadjam el – azt is előfelvettként, vagyis 1 év múlva. Elfogadtam. (Mikor diplomáztunk, kezembe került véletlenül a felvételi lapom, s magyarból négyes, filozófiából jelesre értékelték produkciómat. Nocsak!)

Közben családunkat illetően nagy változások következtek be. 1959-ben meghalt nagyapám, s vad erővel (erőszakossággal) megkezdődött újból a téeszesítés. Anyámék nem várták ki a végét, eladták a házat és a földekből, amit még lehetett, és Pestszentlőrincre költöztek egy szoba-konyhás, de kertes házba. Öcsém Pesten folytatta a tanulmányait, én – 1 év volt még hátra – Kalocsán maradtam. Érettségi után a kitűnő bizonyítványommal ott álltam, hogy most hogyan tovább, hiszen számomra egy év múlva kezdődik az egyetem? Minden nyáron dolgoztam, míg lehetett, permeteztem a szőlőket, dolgoztam állami gazdaságokban, kőművesek mellett, a Déli vasútnál, a Kistexben, újságnál. Végül segédmunkásként a Kőbányai Könnyűfémműben kötöttem ki. (Ha már Fémmű, legyen könnyű!)

Először bujtatott adminisztrátorként kezdtem, de mivel nem volt sok dolgom, elkezdtem az irodában gépírást tanulni, no meg spanyolul. A főnök, egy gyorstalpalós munkáskáder belém kötött, és lezavart a műhelybe. Ott lett aztán jó dolgom: a szakik szerettek és kíméltek; Pali bácsi, másik segédmunkás társam azt mondogatta: – Maga Bence, csak üljön oda az esztergapad mögé, és tanulja azt a spanyolt – bírom én egyedül is! – szóval megtapasztaltam a munkászolidaritást is. Senki nem buktatott le.

Az egyetemen csakhamar kiderült, jó csapat jött össze. Különösen a kollégiumban, ahova kértem a felvételemet. Mindannyian az '56 utáni nemzedékhez tartoztunk, hasonló élményekkel. Hamar kiderült, többen írnak is. Találkoztunk az un. Alkotókörben, amit akkor Koczkás Sándor vezetett, s ahol egymás írásait vitattuk meg. Akkor jelent meg Nagy László *Himnusz minden időben* című nagy kötete, hosszú idő után, s a költő jelenlétében én mutattam be egy Czine-szemináriumon. Akkortájt kezdett újra publikálni az akkor magyar írók java. Zömmel falusi gyerekek voltunk, hasonló élményekkel, szociális, társadalmi és „politikai' érdeklődéssel, vagyis egészen mást képviseltünk, mint az előttünk futtatott Tűztáncosok. 1956 szerintünk forradalom volt, majd szabadságharc. És nemcsak írtunk, szervezkedtünk is.

Önálló antológiát és folyóiratot akartunk, mert fiatalságunk mintha bélyeg lett volna a hatalom szemében – nehezen jutottunk közléshez. Jártuk a szerkesztőségeket –

Kortárs, Új Írás, ÉS – nemcsak kopogtattunk, egyre inkább dörömböltünk. S versenyeztünk, ki jelenik meg előbb. Példaként elmondom történetemet a Kortárssal, ahol azidőtájt tanárunk, Török Endre volt a versrovatvezető. Már hosszú ideje jártam hozzá verseimmel, s mindig dicsérte őket és ott fogott belőlük egyet-kettőt. Már a fél kötetem nála volt, mikor egy alkalommal elvesztettem türelmemet. Éppen akkor, mikor végre egy versemet kiválasztotta közlésre. – Közlöm egy versét, Benedek – mondta kenetteljesen. A kisördög fölágaskodott bennem, s azt mondtam neki: – Nem egyet, hármat, tanár úr! – Nehéz elmondanom azt a fölháborodást, ami ezután következett. Elém lökte ott lévő 20-25 versemet, s ordítva kidobott.

A hatalom is egyre nehezebben viselte a feszültséget, s mikor mi, későbbi Kilencek, odáig jutottunk, hogy mivel minden kiadó visszadobta magunk szerkesztette antológiánkat, az Elérhetetlen Földet, saját kiadásban jelentetjük meg, valami megindult. Ugyanis jog szerint létezett magánkiadás, csak nem volt még rá példa. Hirtelen két állami kiadó is szerveződni kezdett a sorba álló fiataloknak: a Szépirodalmi reprezentatív formában kiadta a Költők egymás közt című könyvet (ebben én is benne voltam Juhász Ferenc bevezetőjével, mivel kötetem volt leadva a Szépirodalmihoz, s ebből válogattak antológia anyagot!), meg Mezei András szerkesztésében az Első ének című gyűjteménye is megjelent vagy 40 fiatallal. S ezután jöhettünk mi, annyi lábon keresztül bukdácsolva. Vagyis Oláh János, Utassy József, Mezey Katalin, Rózsa Endre, Konczek József, Győri László, Péntek Imre, Kovács István és én. Az Elérhetetlen Földnek már nagy híre volt, szinte mítosz lett akkorra, több ezren várták megjelenését. A Kiadói Főigazgatóságon csak úgy neveztek bennünket, hogy Oláh és bandája, mert Oláh János és a szerkesztő Angyal János volt a tárgyalónk.

De közben még történt egy s más. Harmadéves korunkban mindnyájunkat áttettek az Eötvös Kollégiumból a Rádayba. Kiszúrásnak szánták, de mi jól jártunk a cserével – ez koedukált diákszálló volt, 2 személyes szobákkal. Utassyval természetesen együtt mentünk egy szobába. Bár már korábban is jó barátok voltunk, csoporttársak, ettől kezdve szinte elválaszthatatlanok lettünk. De itt voltak a többiek is, kivéve Kovács Pistát, aki fiatalabb volt nálunk, és Mezey Katit, aki otthagyta az egyetemet és Tatabányára ment tanítani, persze általános iskolába. Nem messze volt tőlünk a Híd borozó, s ekkor már oda is bátorságosan jártunk. Egy alkalommal többen is összejöttünk, s akkor született közös versünk, ami még nem kapott publicitást. Íme:

NAPPIAVÓTA
Poshatt sört vedelünk heherészve a Híd borozóban,
nadduma közt a Joe adjaja bambafijút.
Itt van tökvakaró Filoszunk is a vad hacacárén,
s közben Kiss Benedek szidja az isteneket.
Ittónk s épp eleget hogyozánk eme randa hodályban,
kaptassónk haza hát, nem fizetőnk kapupénzt.

Mert akkor még kapupénz dukált a későn hazaérkezőktől a portásnak.

Persze, ha gimnazistaként megperzselt bennünket a szerelem, egyetemista korunkban lánggal égett. Én se maradtam akkor már a régi szerelem rabja, a Nefelejcs

presszóban sokszor kávéztam együtt az egyetem szépeivel. Egyikből majdnem házasság is lett, de fölöttes erők megakadályozták. Különben Bella Pista, Rózsa Bandi ekkor már házas volt, egyetemi társnőt vettek el. Negyedikes korunkban aztán a népművelő csoportunk a szombathelyi főiskola hasonló szakosaihoz ment őszi kirándulásra, s ez megpecsételte sorsomat. A programok miatt szinte véletlenül ismerkedtem meg egy okos és mutatós lánnyal, s ő lett hamarosan a feleségem.

Ez pedig úgy történt, hgy levelezni kezdtünk, s mivel gyakran jött haza a XII. kerületi lakásukba, gyakran is találkozhattunk. Egy szombati találkozásunk alkalmával felvetődött, hogy ezek után talán össze is házasodhatnánk. – Mikor? – kérdeztem. – Hétfőn – válaszolta.

Hazamentem anyámhoz, s még aznap tudattam vele, hogy hétfőn megházasodom. Boldogságot kívánt. Kati szüleivel csak ezután közöltük, mint közös elhatározásunkat, hogy másnap megesküszünk. Nagyon megrökönyödtek, s próbáltak a nagy sietségről lebeszélni bennünket, de kitartottunk. Ekkor hazamentem a kollégiumba. Utassyval is megbeszéltem a dolgot, hogy ő fogja kölcsönözni fekete öltönyét, mert ő lesz az egyik tanú. Kati is megkérte egyik szomszédját a tanúskodásra, s másnap a megbeszélt időben megjelentünk mind a négyen a XII. kerületi házasságkötő előtt. Kérdezték, mikorra szeretnénk az esketést? – Most, ha lehet – válaszoltuk. 1 órát kellett csak várnunk, hogy szabad legyen a terem, s akkor összeadtak bennünket. Fényképet csináltattunk, a Kiss János utcai vendéglőben ettünk egy resztelt májat, s azóta is boldog házasságban élünk. Először apósomék 2x3 méteres cselédszobájában laktunk, Virág lányunk ott született.

Az egyetem befejezésekor, 1967-ben már eldöntöttem, hogy bár mindjárt újságíró lehettem volna, bármi más legyek, csak az ne. Tanítani nem akartam, mert az élő beszéd mindig nehezemre esett. Így kerültünk mi, végzősök, és néhány barát, többnyire a Kilencek tagjai a Várna utcai szakmunkásképző kollégiumba nevelőtanárnak. Persze, hogy Utassy is köztünk volt, aki közben albérletlakó lett.

Ez a kollégium munkásszálló-szerű intézmény volt, főként szabolcsi munkástanulók számára. Ők zömmel kőműves tanulók voltak. Az igazgatója egy levitézlett katona volt századosi rangban, a párttitkára munkásőr, aki határozottan adta elő nekünk, hogy hogyan kell lábra lőni, mert ő bizony lőtt szabadságharcosokra. Persze ő ellenforradalmároknak nevezte őket. Másfél évet bírtam ki. Ekkor megjelent az első kötetem Nagy László közbenjárására – Kormos István a Móra Kiadónál velem indította az első kötetes fiatalok sorozatát. Sok közöletlen anyagom is volt, s a családdal megbeszéltük, hogy szabadúszó leszek. Feleségem ekkor már régen dolgozott, könyvtáros volt az akkor induló marketing-kutatóknál.

Közben megismertem Buda Ferit, aki 2 hónapos ösztöndíjat kapott Bulgáriába, s mivel ezt magának sokallotta, 1-1 hónapra megosztotta velem. Nagy László indított útra bennünket, jó címeket adva.

Szép csillagos estén érkeztünk meg, s a repülőgépet falumbéli pilóta vezette, aki nagybátyám példájára lett repülős. Harmadnapon „lejelentkezésünk" után, találkoztunk véletlenül Gencso Hrisztozovval, aki Magyarországon volt fordító ösztöndíjas. Este indult haza Haszkovóba, szülővárosába, s invitált bennünket, menjünk mi is vele. Minden engedélyeztetés nélkül felszálltunk mi is a vonatra, s otthagytuk Szófiát. Nem volt tervezve, de gazdag programunk akadt, még lakodalomban is voltunk. Mikor visszafelé

mentünk Ferivel, észrevettük, hogy az étkezőkocsiban figyelnek bennünket. Tolmácsunk s az elöljáróság nagyon letolt, mert közben volt november 7-e, és a felvonuláson a tribünre akartak ültetni, mint díszvendégeket, de mi sehol sem voltunk.

Aztán később többször is jártunk Utassyval, majd Rózsa Endrével kibővítve Szófiában ösztöndíjjal. Nyelvet akartunk tanulni, s közben megismerkedni a kortárs bolgár költőkkel. Ez nagyon jól sikerült is, hamarosan elkezdtünk fordítani őket, s ők viszonozták. Az Írószövetség éttermében volt a törzshelyünk, ott is étkeztünk és sok érdekes és jó íróval találkoztunk. Többször elvittek bennünket országjáró körútra kocsival, ahol általában a tengerpart volt a végállomás. Itthon közös kötetet is adtunk ki, sőt, nekem három mesekönyv-fordításom és több verseskötet-fordításom is megjelent. (Sajnos Utassy hamar megbetegedett, s Rózsa Bandi is korán halt meg.)

Itthon nyaranta Utassyval gyakran voltunk az Írók Alkotóházában Szigligeten. Később jött a család is. Nagy élet volt akkortájt ('70-es, '80-as évek) az Alkotóházban, tekintélyes írók jártak oda. Nagy László, Szécsi Margit, Pilinszky, Vas Istvánék, Komoróczy Gézáék, Orbán Ottóék, Somlyó György, Tatay Sándor, Lázár Ervin, Ágh Pistáék, Bella Pistáék nem utolsósorban Takács Gyula, és sokan mások, fiatalok, mi is. Ebéd, vacsora után nagy beszélgetések zajlottak, tréfálkozás, az öregek meséltek. Esténként a gyerekek indiánosdit játszották az arborétum öreg fái alatt.

Annyira megtetszett ez a környék, hogy amint egy kis örökséghez jutottam, a család támogatásával vettem a Szent-György hegyen egy kis magyar hold szőlőt, öreg, de alápincézett présházzal, felszereléssel. Anyámnak nemrég bizonygattam, hogy Pestről Akasztón szőlőt művelni milyen ráfizetés – és íme, én is beleestem ebbe a verembe. Két három év alatt letermeltem az öreg szőlőt, kibővítettem, újjáépítettem a présházat, majd új szőlőt telepítettem – zöld veltelinit, ezerfürtűvel lágyítva. És elkezdtem – gyerekkorom óta csináltam – a szőlőművelést. Kezdetben az Alkotóházból jártam ki, ahol megvolt az ellátásom. És már nemcsak Tatay Sándor bácsi és Takács Gyula bácsi hozta be – szintén szőlősgazdák – kóstolónak a borát, de én is. Az adagokban azonban különbségek voltak. Takács Gyula bácsi bambis üvegben hozott, Tatay Sándor bácsi demizsonban, én pedig 10 literes karniszterrel.

A szüreteket népünnepély módra szerveztem, 20-25 fős csapattal. Jöttek többen még Akasztóról is, meg persze Pestről (alig él már közülük valaki).

Ez az egész vállalkozásom azt a célt szolgálta, hogy csekély honoráriumomat kiegészítsem a „gazdasággal". Egy ideig sikerült is, míg kocsink volt és bírtam a munkát – persze segítséggel. Ladámmal 200-250 liter bort is fel tudtam hozni Pestre, ahol viszonylag jó árat adtak érte. Szűkösen, de megéltünk. Kaptam többször is ösztöndíjat, könyveim is viszonylag könnyen megjelentek – összesen kb. harminc. Ebben persze benne vannak a gyerekvers-köteteim is, mert azt is írtam.

Ez egy kis magyarázatot kíván, ugyanis Akasztóról sok mondókát hoztam magammal, de sokáig nem gondoltam rá, hogy gyerekverseket írjak. Először barátaim jelezték, hogy mivel áttetszően tiszták a verseim, képeim szemléletesek, meg kellene próbálkozni a gyereklírával. Kis idő után rábólintottam, s elkezdtem olvasni Weöres Sándort. Közben megszülettek gyermekeim is (Virág 1967-ben, Balázs 1970-ben), s az ő kedvükre is tehettem. Rá kellett jönnöm, hogy ez ugyanolyan kemény munka, mint felnőtteknek írni. De hála Istennek, ráállt a kezem, s az illusztrációkat is zömmel neves

művészek készítették. Mikor nagyobb lett, Virág lányom is beszállt, még mielőtt az Iparművészetit végezte volna. Utolsó két, összegző gyerekverskötetemet a nagy mester, Kass János illusztrálta. (Nemigen fogok már gyerekverseket írni, de ha igen, készen áll az utánpótlás: Sára unokám remekül rajzol, s az Iparművészeti Egyetem hallgatója).

És közben megöregedtem. Az 50-et, 60-at még gyanútlanul ünnepeltük, de hogy 70, az már kicsit sok. Mint ahogy ehhez a korhoz illik is, 3 éve megjelent összegyűjtött verseim kötete, az *Utak keresztje*, az idén, 2013-ban pedig bő válogatás *Isten csavargója* címmel.

Van még egy kiadatlan kötetem, s ha az megjelenik, tulajdonképpen „kész a leltár".

Különben köztudott, hogy cudar világban élünk, s féltem a jövőt, köztük unokáimat.

Szent György-hegy, 2013. szeptember 2.

Kiss Bendedek: Élettöredékek. *(esszé)* Parnasszus, 19(2013)3. 5-14.

Falusi Márton

A világ névtelen névadója

Vázlat Kiss Benedek költészetéről

A magyar költészet tanúhegyei között ékesen magasodik Kiss Benedeké. S mivel működő tűzhányó, nem pusztán elaggott göcsörtök-bütykök fensége, annál kevélyebben. A vulkáni láva még meg sem keményedett, a hamu el sem tufásodott, kérgesedett, mégis mintha már rárakódott volna a föld- és irodalomtörténeti patina, és benőtte volna dúsan a növényvilág. Természetes metaforája e poézisnek a szőlőkacsokkal fölfuttatott és panorámájában ábrázolt Szent György-hegy, azért is, mert a költői szubjektum körültekintően választ magaslest a szemlélődéshez, álláspontot a megszólaláshoz; méghozzá félúton a földhözragadt gondok és az égövi emelkedettség, a „befejezetlen dolgok" és a „tűnődés szigetei" között.

Felütéseit könnyűvé teszi az a mély lélegzetvétel, ami a zárlatig bőségesen kitart, gördülékenyen és olvadékonyan formálva a hangokat. A versek bölcsessége a Gondivelés szándékában megnyugvó patriarcha sajátja: higgadtsága a zűrzavaros valóságból a hierarchikus, valóságosabb valóságba áttelepült szerzetesé, veretessége az antik epigrammákét, a bibliai példabeszédekét és a templomfeliratokét idézi. Csakik egy terebélyes diófa tövébe tudom elhelyezni a beszélőt, szemében idilli kilátással, gyónáshoz megtisztított lélekkel legbelül, készen arra, hogy a lét végső kérdéseivel vessen számot. Kiss Benedek lírája nem bukolikus, de Vergilius terelgeti együvé szavait. Nem melankolikus, de a reneszánsz gyötrődés telíti szellemmel, miként az alkímiában Szaturnusz féme, a vörös ólom arany ötvözése révén a mundi principiumot hozza létre. Ám a költő egyebet is örökül kap a reneszánsztól, a geometriát, amiért úgy tagolja a – javarészt – középre igazított sorokat, akár valamikor az architektonikus díszkertek növényeit. A nyelvi precizitás kimetszi a beszélő helyét az univerzumból: az ősi toposzok az otthonosság élményével ajándékozzák meg, fényt vetnek a mulandó, változékony természeti jelenségekre és a tárgyi valóságelemekre: ahogyan a Nap vagy a Hold fényében csillannak meg a jó gazda szerszámai s a betakarított termény.

Kiss Benedek énje azonban nem hajt semmit sem az uralma alá, nem száll szembe semmiféle erővel, nem nagyítja fel azt a mítoszi lupé; csupán ráhagyatkozik a törvényszerűre, engedelmeskedik a genius locinak. Költői beletörődése mégsem bárgyú vagy együgyű, hanem békülékeny: alázattal elfogadja a teremtményi kiszolgáltatottságot a megváltás reményében. Ebből következik, hogy túlzott leegyszerűsítést lenne dalköltőnek nevezni, hiszen egyetlen gránittömbből vésett életműve egyöntetű, bár mégsem egynemű, egyszólamú, egysíkú. Szerteágazó filozófiája és szálfatermetű hite van. Ez a filozófia ízig-vérig gyakorlati, hisz abban, hogy ugyanaz a *locus* , a költői birtok végében felállított lóca kétszer nem tárhatja szemünk elé ugyanazt a kilátást: panta rhei! Nem csak hitet tesz a költő, bizalmat is szavaz, mer támaszkodni a nyelvre; rá meri bízni a szubjektum kiteljesítését, a pontos fogalmazás, a kimondás útján való megismerést. A megtalált szó nem esetleges, hanem felcserélhetetlen, mert minden pillanat egyedülálló, az igazságot juttatja érvényre, ha eredendően éljük át. Úgy látszik, Kiss Benedek nem vívódó alkat, nem perlekedik, nem korhol, nem ágál, hanem felszínre hoz, tapasztal:

megéli az elrendelt fátumot, belesimul a kozmikus harmóniába. Hogyan éri hát el elementáris hatását, a verseiben lüktető feszültséget hogyan tartja magasan, ha alig-alig lépi át a dalforma határait, a hagyományos költői eszközökbe vetett hite nem rendül meg, s egyáltalán: nem váltogatja folyton művészi nézőpontját, elhelyezkedését? Milyen az a költő, akinek ismeretelméletét nem a radikális kétely határozza meg, hanem a metafizikai irányultság? Hogyan maradhat korszerű és újszerű az efféle látásmód a mai olvasó számára, aki világától réges-régen elidegenedett; sőt ezt a dekadenciát nem is észleli, mert emlékeiben sem él immár a magasztosság? Van-e még természeti rend és kulturális rendezettség, amelybe a költő beilleszkedhet?

Kiss Benedek lírájának színtere, metaforáinak forrásvidéke a népdalok absztrakciós síkja, természeti környezet, ám a beszélő lelki keszonbetegségét már a bartóki nehézbúvárkodás idézi elő. A picassoi és bartóki folklorizmus szintézisteremtő logikája e költészetben letisztultabb, mint a nagy úttörők esztétikájában: Sinka István nyersen archaikusabb és balladisztikusabb, Nagy László csokonaisan előkelőbb, mitikusabb és monumentálisabb, Bella István rapszodikusabb és többet zsonglőrködik a hangzással, Csoóri Sándor szürreálisabb, bizarabb és elégikusabb – hogy csak néhány, markánsan különböző versvilágot említsek. Hozzájuk képet Kiss Benedek hangvétele közvetlenebb, személyesebb, a keresetlenséget ad absurdum viszi, de úgy, hogy motívumkincse másokénál általánosabb; bátrabban épít a hagyományos toposzokra és elvont fogalmakra, szüzséje az emberi létezés örök titkainak csúcstámadása. Félve írom le a nyilvánvalót: egyik utolsó nagy formátumú költőnk azok közül, akikhez a népi kultúra még anyanyelven szól, s akik az autentikus népi kultúrán keresztül kötődnek a természethez és az egyetemességhez. Leltárt készítve e poézis jellemvonásairól, mardosni kezd valamiféle rossz érzés: mintha bizony megállapításaimmal lefokoznám, miközben méltatom, s nem rideg, pályatársi rokonszenvvel, hanem visszafogott, tanítványi szenvedéllyel. Miért bizonygatom a veretes líra korszerűségét? Mi szükség erre az úrhatnám hajbókolásra?

Kicsit saját magamat keresem és magyarázom, szorongatott helyzetemen enyhítendő. A költészet mára ugyanis kötelesség-teljesítő buzgalommal agonizál és onanizál. Nem így Kiss Benedeké, amely „a világ örökbefogadását, örök befogadását" hirdeti: „ami az ujjaim közt átfolyik, / észre sem veszi, / és kezemmé lesz". Más, bensőségesebb ontológiai viszony ez annál a teremtésmítoszi programnál, amit Illyés ekképp fogalmaz meg: „csak az a való, mit én látok". Az érintés, a tapintás, az anyag kézbe vétele és érzékelése – lásd: „porszemet égig én emeltem" (Csoóri) – a bibliai szőlőműves és a krisztusi szőlőtő paraboláját juttatja eszünkbe: a teremtmény a művelés, a gyarapítás által talál vissza teremtőjéhez. „S ha már vén este lesz, / két tenyerem / lassan / összecsukom, / mindüket / helyére hempergetem, / s hogy ne fázzanak az árvaságban, / mivel nevüket / nem is tudom: / nevemmel őket is / betakarom." A porból vétetett és porrá leendő ember így válik eggyé a mindenséggel, ahogy fokozatosan tenyerébe veszi, megismeri a dolgokat, felismeri a velük való egyneműséget, és azonosul tartalmaikkal: nevet ad nekik és általuk kap nevet, megszólítja őket, hogy létezzenek, és ők megszólítják, hogy létezzen. A költő: kézműves. A világ névtelen névadója.

Valamiképpen erről a magától értedődő, természetes költői habitusról kellene szólunk, ha Kiss Benedek poétikájához kívánunk közelebb férkőzni. Természetes? Hiszen a természetesség sohasem elsődleges vagy kézenfekvő, ugyanúgy kulturális, azaz

származékos, megalkotott, mint a mesterkéltség. A létbe vetett egzisztencia nem ismer rá a természetre anélkül, hogy gondjaiba venné, körülkerítené, művelné. Alkotás nélkül nemcsak az alkotó, a creator spiritus, de az anyag, a materia prima sincsen. Hol nyugszik e költészet lényege? Mostanában építészelméleti tanulmányokat olvasgatok, hogy a tér esztétikájából is megértsek valamit, s talán nem véletlenül jutott eszembe Peter Zumthor svájci építész esszéje Kiss Benedek költészetéről. A poéta szintúgy a konkrét (Szent György-hegy) és az imaginárius (a költő birtoka) teret hasítja ki a tagolatlan mindenségből, amely határmegvonás nélkül nem egyéb, mint a semmi. Az építész Italo Calvino írót és Giacomo Leopardi olasz költőt idézi, akik „az irodalmi alkotás szépségét a homályosban, a bizonytalanban és a nyitottban határozzák meg, mivel így a forma nyitott marad a tartalom sokrétűségének befogadására". Ezzel a követelménnyel azonban egyenrangú Carlos Williams költőé: „maradjunk sziklaszilárdan a tárgynál, a megalkotandó dolgok lényegénél […], nincs szükségünk művészies körítésre, elég, ha szabatosan, jól kigondoljuk helyüknek és rendeltetésüknek megfelelően". Ha a dolgokat kézbe, s rendeltetésszerűen használatba vesszük, e gesztussal több értéket tárunk fel, számukra mélyebb jelentéseket tulajdonítunk, mintha eszméket, díszítő ornamenseket, utalásokat, műveltségelemeket kívülről erőltetnénk rájuk. Mindezt Italo Calvino ekként summázza: „a homályos, a határozatlan költője csak a pontosság költője lehet", az építész Peter Zumthor pedig így: „nincs más eszme, mint ami a dolgokban van". Kiss Benedek egyszerre pontos és lebegtető, s mielőtt szememre hánynák, hogy hiszen minden nagy művész ennek az egyensúlynak köszönheti nagyságát, lássuk be, miként veszít érvényességéből e tétel a kortárs költészetben. Emiatt pedig a költészet kezdi érvényességét elveszíteni. Hiszen például a konkrét költészet vagy az automatista szövegirodalom se nem pontos, se nem határozatlan, ellenkezőleg: formátlanul szétesző és eszme nélküli, amiért nem emeli magához a dolgokat, nem ismeri meg őket, csak számba veszi, majd rögvest megszabadul tőlük. A szerepszétírások, a céltalan játszadozások, a cinikus stílusparódiák fecsegnek-locsognak a befogadó fülbe, ideig-óráig a bennfentes cinkosság illúziójával kecsegtetnek: ám valójában lenézik tárgyukat, fölötte állnak, nem lényegülnek át objektumukká, s így a szerző nem is mutatkozik meg, sőt meg sem születik.

Semmi sem idegenebb Kiss Benedektől, mint a dekoratív halmozás, legyen szó akár az ötletek, akár az azonos mondatrészek burjánzásáról. Miben rejlik alapvetően verseinek hatása? A hangulatfestő szinonímák, a pompás ritmusváltások expresszivitásában, és a szeretettel óvott „dolgokban": a kozmikus létezők képi megjelenítésében, az állatok és a virágfajták sokszínűségében: de mindig csak annyi fény derül egy-egy jelenségre, amennyi érzékelteti anélkül, hogy leírná, elbeszélné: „áll ez az éjszaka, hasa alatt / lekonyul feje a pozsgás örömnek / s mint az estike, illatozik / mese és illúzió". Egy-egy a jelentést épphogy árnyaló-színező, a köznapi beszédtől szokatlan vagy a mindennapos nyelvhasználatot enyhén módosító szóalakkal, szókapcsolattal képes Kiss Benedek kifordítani a világot sarkaiból. A fent idézett strófában például a „hasa alatt" kifejezés nyit egészen merész jelentésmezők, képzettársítások felé.

Ehhez hasonló a következő sorok eljárása: „hogy borzongom a levegő testét, / ahogy súrolja vállamat, / ölem megfeszül és szeretnék / elvágódni a fűvön hanyatt: / a bozontba mi csapást vernék, / míg rám terpeszt az alkonyat!" A toldalékokig figyelmes

takarékossággal éri el a költő, hogy a „bizonytalant" (a sejtelmeset) a „pontossággal" (választékosság) elvegyítse, a „csapást vernék" és a „rám terpeszt az alkonyat" meghökkentő szintagmái, valamint a bozót-bozont hangalakok kicserélhetősége nemcsak az erotikus értelmezési lehetőséggel gazdagítják a verset, de az elmúlás és a tetterő, a végesség-tudat és a szakadatlan életösztön ellentétét is felszikráztatják.

Kiss Benedeknél példásabban fogalmazó, nála teljesebb nyelvi kompetenciával bíró kortárs magyar költőt aligha találunk. „Csillagaival az ég már elfordul, / dér csípi lassan a dinkatököt, / pincék ajtaja / ércesebben csikordul, / rozsdás a vonatfütty is / Badacsony fölött." Íme, újabb bizonyíték arra, hogy valamely, a hagyományból jól ismert toposz és ismerős allegória hogyan válik egyedivé, novummá e költészetben. A csillagos ég, a dinkatök, a pinceajtó s a vonatfütty nemcsak a kozmikust és az emberit kapcsolják össze, de alaposan csomózott – Arany János és József Attila verslogikáját követő! – motívumhálója a „fentről" és „lenten" át visszavezet a „fentig", ezzel néhány sorban alkot teljes világképet, létfilozófiát. Ahogy az építész Henri Lefebvre fogalmazna: az ember megtermeli saját terét, akárcsak hálóját mirigyeiből a pók, s a beszélő itt sem cselekszik másként; nemcsak a művelt szőlőtőkék, a pince és a vonat a teremtmény alkotása, de a kozmosz is keze és szava nyomán boltozódik föléje. S bizony a Szent György-hegy is elválaszthatatlan Kiss Benedek topofiliájától, a költő és emléke örökké az anyagtalan kultúrtájban él.

Két invenciózus szóösszetétel („vadkácsamítosz", „halzsírzománc") egy bagatell képsort szervez remekművé: „Billeg aranyló vadkácsamítosz, / halzsírzománcát / töri a tónak. / Pipiskedik felé a sás, / buzogányfejek / köré hajolnak." A vadkacsa így már nem puszta élőlény, s a tó sem természeti képződmény többé, hanem sorsmetaforák, atavisztikus történelmi szimbólumok. Utalnak a költő magyarságképére, nemzeteszméjére is, akárcsak szerepversei, a Giordano Bruno-dalok, vagy egyéb, merészen szabadszájú művei. Külön elemzés tárgya lehetne Kiss Benedek rímtechnikája, melynek alapjairól *Rímek kavargása* című versében maga is vall, tanúságot téve, kitől mit és mennyit lesett el. Mai költőink s a poétika angyali doktorai ugyanis alig-alig ismerik el, hogy a Nyugat első nemzedékének csengő-bongó, tiszta rímei és a „rímtelenség" között vannak legitim választutak: Kiss Benedek gyűjteményes köteteiből bárki elkészíthetné a magyar rímfajták afféle tarka kódexét: belátva, hogy a rím is funkcionalitás kérdése, a kifejezésre juttatott tartalomhoz idomul, s az asszonáncok széles palettáját kínálja fel annak, akinek van füle a hallásra. De ugyanígy egyetlen, még oly vázlatos, a költő portréjához egy-egy színt hozzáfestő iromány ból sem hiányozhat annak nyugtázása, hogy a *Kenyeret anyám úgy eszik* című vers a legnagyobb anya-versek közé tartozik: a *Kései sirató* vagy az *Anyám fekete rózsa* színvonalához mérhető. Na, és a borversek? A magyar földön elterjedt szőlőfajták ihletett bemutatása nemcsak a művelődés- és líratörténet megkerülhetetlen eseménye, de a nagy sommelier-k is okulhatnak belőle: miként, milyen nyelven lehet találóan jellemezni a bort mint ízt és kultúrát.

Kiss Benedek lírája úgy dalszerű, hogy polifón; úgy épít a népi kultúrára, hogy a bartóki disszonancia és az archaikus szimbólumrendszerek értékeit is magába olvasztja; úgy kontemplatív, hogy lélektanilag kíméletlen (gondoljunk öregkori szerelmes verseire!), szókimondó és groteszk, ha a téma megkívánja. A természetet, mint anyaölt, a nőiség princípiumát hol Erosz, hogy Thanatosz húzza magához. Mindkét erő természetes és

egyszerű, ha a költészet nyelvén szakralizálódik: „Az vagyok én csak mi ezután jön / s váratlan nem jön bármi jöjjön / nyelvemre sárgult levelet tépek / megáldozok az esti földön – / én az vagyok csak mi ezután jön." Ám nem jön, még ne is érkezzék a várt, a meghirdetett, gyarapodjon tovább az életmű, az egyetlen létező, mely örökké befogadható, míg világ a világ!

Falusi Márton: A világ névtelen névadója. Vázlat Kiss Benedek költészetéről. *(esszé)* Parnasszus, 19(2013)3. 24-27.

Kemsei István

A költő, akiben angyal lakik

Könnyű azoknak, akik egyik kezükön hat ujjal jöttek a világra. Könnyű a táltosok dolga. Könnyű – Parancs János idézte sokszor, egy, éppen hosszabb alkotói válságtól szenvedő kiváló költőnk mondását (már nem emlékszem, kiét) –; könnyű annak, aki tehetséges.

Könnyű annak, akiben angyal lakik. Az angyalság esetünkben nem rangsor, még csak nem is megjelenési forma, hanem a költő mivolt, ősi, alaktalan alapképlete. Valahonnan jövő, folytonos ének, amelynek mögöttese maga a létezés zenéje. A témában örök téma, mondandója pedig az elmesélt elmesélhetetlen. Az angyalok, ha földi megjelenést öltenének, nem tudnának verset írni, mert akkor világban botladozó, esendő, borissza férfiakká kellene változniuk; arra csakis emberi gazdalényük segítségével képesek. S mi sem természetesebb annál, hogy az angyalok alkatuknál fogva értelem nélkül tekintenek a verstermések mérhetetlen tömegére, azt sem tudják saját kútfejükből kifejteni, mi fán terem is az, amit a világ dokumentumhalmokba feltornyosult költészetként tart számon. Nem is csoda, hiszen ők maguk vannak a versből (is). Az angyalok nem születnek, nem halnak.

Egykoron harsányan
azt kérdezgettem:
ki él
helyettem?

A kérdés
ma is kemény:
ki helyett élek
én?

Annak számára, aki e kérdéseket megfogalmazta, a: „ki vagyok én?” kérdésnek megválaszolási lehetősége ezek után fel sem vetődhet. Nem tudjuk, ki is valójában ez a kitüntetett lény, hiszen az idézett vers tanúsága szerint a költő, az angyal kinevezett „íródeákja” sem lehet egészen tisztában ennek a különlegesen egyedi küldetés-kitüntetettség mibenlétnek minden alkotóelemével. Máskülönben nem kérdezne rá kétféleképpen. Természetes tehát, hogy a költő minden versíró halandótól megkülönböztető „személyisége” is eltűnik abban az egyetemes nemtudásban, amit köznapi értelmünkkel a vers születése titkának nevezünk. Hiszen, ahogy a gyermekek sem képesek meglesni az álom érkezését, a költők sem vehetik észre, hogyan születik a vers. Meg aztán mindezek a sajátossá emelhető jegyek a Kiss Benedek-líra létrejöttének szempontjából különben sem fontosak. Más a fontos. A mindennapos, ünnepi készülődés az angyal által sugallt költemény érkezéséhez és az ünnephez illő, alig csipetnyi pátosz, mely egyben a magas tartás gesztusa:

Sikáljátok az utakat, szelek,
dörzsöljétek a felhőhomályt
lelkemről is: meg akar látogatni,
útban van felém a vers, mehessek
elébe illőn fogadni,
fogadjam illendőn majd,
mert jön az északi ibolyától,
melynek a neve: Grönland.

S miféle, a lélek ünneplőjébe öltöztető, „készen kapott" vers ez a javarészt ismeretlen, messzi mitológiák felől érkező? Hol, a mélytudat hányadik bugyrában lelhető a különleges élvezeti értéke ennek a nagyon is hétköznapi, csillogó képek nélküli szófűzésnek, mások által is több ezerszer megverselt tematikáknak? Mert valljuk be, hogy amivel az angyal kínálja a költőt: jegenyefás, vízpartos, szőlőhegyes, boros, istenes stb., nagyon is körülhatárolt tematikájú versekkel, csak a magyar költői termésekből akár több kötetet is meg lehetne tölteni külön-külön. És mégis… A titok nem a szójelentések mögé helyezett gondolatban, nem az érzelmi viszonyulásban, a hangulatban, képi áradatban, hanem valami más, atavisztikus ősvilági tudásfölöttiben rejtezik. Évtizedek óta ezen töröm a fejemet, mióta Kiss Benedek költészetét ismerem és szeretem.

Angyal, mint tudjuk, kifejezetten sokaságban létezik. Nekünk, esendő halandóknak leginkább az őrangyalokról van tudomásunk. Például a részegek őrangyalairól, akik nem engedik autó alá keveredni a hazafelé tántorgókat, hanem óvó kézzel átemelik őket az ellenséges úttesteken. Ám, amíg az előbbiekből számtalant, a költészet angyalaiból igen keveset teremthetett maga köré az Ur, aki belát még arra a harmadik emeleti gangra is, ahonnan fölnézve éppen tenyérni téglalap-formára zsugorodott az égbolt, aminek néven nevezhető óriáscsillagait rejtik a körülvevő falak, a kevésbé világlókat pedig a város fényfüggönye. A gang északi sarkában, a bejárati ajtó mellett, az eresz alatt, hóban, fagyban, esőben, napsütésben, de legfőképpen a termő éjszakában áll a költő széke, a tágasság kilátótornya.

Ám, ahol beszűkül az égbolt, ott kiterjed az Ég. Imára emelkedik a tekintet. Annyira irigylésre méltón gyönyörűre, hogy muszáj ideidéznem:

Ahogy
kutyám
elcsavarog,
Istenem,
én gyarló
csámborgód vagyok.

Nappalok,
éjszakák
bozótósában
kajtathatsz,
kutathatsz,

járhatsz utánam.

Magamat megvallom
mindenkinek,
csaholjanak
vagy
szeressenek.

Nálad kötök ki
megadón
vagy sértetlen.
Megadón vagy sértetlen
te ítélkezz, Uram,
felettem.

Kiss Benedek angyala ezt is tudja. Hogyne tudná! És még mi mást!

A Kiss Benedek-versben a világ nyers, valódi, megfoghatóan ismerős anyagból van. Ennek a „valódi" anyag-mibenlétnek szellőben lebegtetett tükörképe, minduntalan vele járó attributuma ez a költészet. Szilárd, kitapintható és magától értedően logikus szerkesztésű, egyszerre gyöngéd és maga-tartóan férfias itt kezdetektől minden hangütés, akárhová is lapozgatunk az életműben. Mondhatnánk felületesen azt is: az angyal csak ezeknek a mindennapias nyilvánvalóságoknak segítségével képes az önkifejezésre.

Tehát lapozom életmű-könyvét hosszasan, előre-hátra, véletlenszerűen: mindenütt ugyanaz a természettel összhangban intonáló hang, ugyanaz az egyenletes lélegzetvétel, időben alig rezdülő elmozdulás. Az embernek olvasás közben abbéli meggyőződése támad, hogy a költészet angyalai tökéletesen kifejlődve jöttek a világra, valamikor, jóval a kezdetek előtti előttben, mint kékes-fényes szárnyű szitaköt ők. Az a szó, hogy fejlődés vagy növekedés, nem sokat mond nekik, mert azonnal teljes gazdagsággal gazdagok. Mindent tulajdonolnak és mindent egyszerre és azonnal. Legfeljebb a helyek változnak és az állapotok. Ezek a finom elmozdulások jelzik szinte tapintatosan az eltelt évszázezredeket.

Valahonnan ezek felől hangzik ez a tanulság nélküli, tiszta ének:

Vadgalamb
veri a lombot,
veri a lomb
a vadgalambot.

Magas a nyárfa,
öt emelet,
peregnek tollak,
falevelek.

Magasabb a nyár,
sudarán tűzkorona –
hát odaszáll,
oda!

Lám, egy apró remekmű, majdnem a legigazibb haiku, de ami előtt a napkeleti költészet művelői is elismerően meghajtanák ecsetjüket.

A költő öregszik, kitartó beteg. A benne lakó angyal nem. A költő azt mondja keserűen a telefonba: – Nem írok több verset. Az angyal előáll egy kötetnyivel. A hetvenéves költő azt mondja Marsall László temetésén: – Meglátod, én következem. Én szeretném neki meggyőződéssel mondani: – Sokan vannak még előtted…

Kemsei István: A költő, akiben angyal lakik. *(esszé)* Parnasszus, 19(2013)3. 19-21. oldal.

Vasy Géza

Alföldi mese

Délutánonként az Úristen mindig megbeszélte Szent Péterrel az ügyes-bajos égi és földi dolgokat. Egy napon azt gondolta, hogy ideje volna ismét lemenniük a Földre, megszemlélni, hogy rendjén megy-e minden, vagy tényleg annyi a baj, vagy még több is annál, amennyi panasz felhallatszik a magasba. Igen ám, de Szent Péter nemrég elesett, és rettenetesen beütötte a térdét. Annyira fájt neki, hogy már néhány lépést is nehezen tett meg. Addig tanakodtak, hogy mit is tegyenek, míg az Úristen azt nem mondta Péternek:

– Édes fiam, mi így nem mehetünk. De válasszál magad helyett valakit, aki leláto-gatna. Méghozzá egy magyar embert keressél, mert mostanában folytonosan hallom a rossz híreket. Olyan politikusfélék harsognak Európa-szerte, de gyanúsak nekem. Sőt már a művészek sem férnek meg békésen egymás mellett, s ahelyett, hogy mívelné mindegyik a maga kertecskéjét, irigykednek arra, akinek szebb a fácskája, szebb a rózsabokra. Pedig nekem mindegyik ember kedves, ha szépet és igazat cselekszik.

– Már tudom is, kit küldök – válaszolta Szent Péter. A mi Sándorunkra gondolok, aki annakidején bejárta szinte az egész Magyarországot, tudod, Uram, azt a régit, s mindeki számon tartja ma is. Bár ő is csak ember volt, sok jót mondhatok róla. Megérdemli, hogy jó helyen eresszem útjára, s jó emberrel legyen első találkozása.

Így történt azután, hogy ez az egész égieknek is kedves Sándor egyszer csak ott gyalogolt két falu között, s ne lepődjön meg senki, mert bizony az alföldi rónaságon. Ünnepnap lévén teljesen kihalt volt az út, s dacára a tavasznak, hó borította a mezőket. A sűrűsödő ködben inkább csak sejteni lehetett, hogy merre is jár az ember, de hirtelen egy tábla bukkant fel, s rajta egy név: Akasztó. No, ez igazán jó jel, gondolta Sándor, örvendezve, hogy Kiskőrös nincsen nagyon messze. Tudta Szent Péter, hogy hol tegye le őt a Földre. Hát ahogy mendegélt a kutyaugatásban, lát az egyik kapuban egy kucsmás férfit, amint éppen rágyújt, s fújja füstöt, hogy még nagyobb legyen a köd. Illendően köszöntötték egymást, de mivel a férfi nem volt bőbeszédű, az utas kezdett el kérdezősködni. Szót szó követett, s csakhamar kiderült róla, hogy mi járatban, miféle felfedező-úton van. Afféle lelkes szociográfusnak látszott, a jobb fajtából, amelyik a népi írók munkáin nevelkedett. A jóval idősebb kinézetű helybéli, aki Bencének mondta magát, a hirtelen jött sötétedésben, rendes magyar emberként, behívta házába az utast. Ahogy a kucsma, bunda lekerült róluk, Bence gyanakodni kezdett.

– Édes öcsémuram – mondta –, mintha magát Petőfi Sándort láthatnám vendégül 2013 márciusában!

– Az bizony meglehet – válaszolta a vendég –, ha ismered a meséket, meg a költészetet, akkor nem fogsz csodálkozni azon, hogy engem maga Szent Péter küldött el, hogy nézzek körül Magyarországon!

Bence átérezte annak különösségét, hogy most legelső mesterét vendégelheti meg a házában. A kancsó ott állt az asztalon, poharak is kerültek. Szerénykedett volna, de ahogy egyre cifrábban kanyarodott a jóféle dohány füstje, mégiscsak bevallotta, hogy ezen a daltermelő tájon ő maga is költő lett.

Több se kellett Sándornak. Ilyen jó helyre vetette a sorsa! Tudta, hogy leginkább majd a szabadságról meg a szerelemről fog kérdezősködni, de ravaszkodva arra gondolt, hogy előbb meghallgatná ennek az alföldi embernek néhány versét. Bence szabadkozott, majd mégiscsak leemelt a polcról egy nagy könyvet, átadta, s engedelmet kérve ment ki a szobából, hogy újabb kancsó bort, harapnivalót hozzon.

A feleségével együtt tért vissza, aki szeretettel köszöntötte a vendéget, majd terülj asztalkámat varázsolt a férfiak elé. Az asszony valamiképpen megérezte, hogy abban a zord időben vendég érkezhet, s éppen megsült a pogácsa. Néhány korty ital után Sándor megszólalt, majd elkezdte hangosan mondani:

Kenyeret anyám úgy eszik,
mint aki folyvást éhezik,
s darabkájáért, ha lehull,
pokol jár irgalmatlanul.

Végigolvasta, majd lapozott:

Most kovácsolom életem
fegyvernek, vasruhának,
Döngicsélj csak szerelem,
tapogass meg, bánat!

Látszot rajta, hogy alig tudja letenni a könyvet. Mégiscsak megszólalt négy-öt vers után.

– Édes bátyámuram, vagyis hát öcsémuram… Bocsánat, egészen megzavarodtam, hol is, melyik évben, melyik évszázadban járunk éppen. Emlékezel ugye, miként köszöntöttem én Arany Jánost versben? Ilyesfélét érdemelnél te is, s meglehet, mire reggelre végigolvasom ezt a könyvet, egy újabb vers is megszületik. Látom én már, hogy hiába múlott el annyi esztendő Segesvár óta, derék magyar emberek teremnek manapság is. A magyar nyelv legyőzhetetlen ereje ragyogtatja a te verseidet. Tudom, egyetlen éjszakánál többet nem illene itt töltenem, de ha engedelmet nyerek, talán egy hétig is itt vendégeskednék nálatok, hogy minél többet megtudhassak rólatok meg a mai magyarságról, s aztán ennek a szellemében vándorolhassak tovább. A mai este alapján jó hírt máris tudok vinni magammal.

– Erre igyunk! S érezzed magad otthon! – szólalt meg Bence, majd rakott még néhány hasábot a tűzre. Kati pedig csöndesen kínálgatta a jövevényt.

– Ha a költők megértik egymást – lelkesedett Sándor, – akkor előbb-utóbb rendet lehet teremteni a világon. Látom, hogy ifjú korodban magadhoz illő társat találtál, fellibbent itt az asztalon egy papiros, s láttam rajta, hogy éppen most voltál hetven esztendős. Ma meg éppen Benedek napja van. Varázsoljál hát testünknek, lelkünknek melegséget. Gyönyörködj minél tovább feleségedben, családodban, és segítsen téged az emberi kor legvégső határáig a jóságos Úristen, akiről annyi szépet írtál verseidben.

Vasy Géza: Alföldi mese. *(születésnapi köszöntés)* Parnasszus, 19(2013)19. 3. 39-40. o.

Ködöböcz Gábor

Pannon derű, életszépség és szakralitás Kiss Benedek bordalaiban

Az emberiség kultúrtörténetében, kiváltképp a filozófiában és a művészetben mindig központi szerepet játszott az idő, illetve a hozzá való viszonyulás. Megannyi festői, zenei és költői alkotás mellett jó pár bölcselő is a 'múlik az idő' és a 'telik az idő' különbségére hívja föl a figyelmet. A kettő valóban ég és föld, hiszen a múló idő öregít, a telő idő pedig megérlel. Az idő múlása nyugtalanítja és szomorúvá teszi az embert, az idő telése pedig megbékéltet és vigasztal. A múló időben a halál az életünk vége, a telő időben azonban a halál csak a mulandóság vége, és az örökélet kiteljesedése. Ha szépen öregszik az ember, akkor nem múlik, hanem telik az idő. Ezért aztán nem kiüresedik, hanem beteljesedik a lélek. Nem besavanyodik, hanem – akárcsak az aszú – megnemesedik és megérlelődik, sőt kitüzesedik a lélek.

A bor és a kulturált borivás sokat segíthet abban, hogy vékonyka földi jelenlétünket a múló idő helyett a telő idő határozza meg. A bornak az emberi életből való kiküszöbölhetet-lenségére a Nobel-díjas tudós, Teller Ede is figyelmeztet: „Aki nem szereti a bort, a nőt és a nótát, az élete végéig szamár marad."

Kiss Benedek összegyűjtött verseinek kötete (*Utak keresztje*, 2010), illetve válogatott verseinek gyűjteménye (*Isten csavargója*, 2013) is azt mondatja velünk, hogy az életörömök, életszépségek és életértékek legnagyszerűbb és legtalányosabb foglalatát tisztelhetjük a borban. „Mielőtt ezen a világon kert, szőlőtő és szőlő létezett volna, a lelkünk megrészegült a halhatatlan bortól" – írja a talán legnagyobb szufi misztikus költő, Jalal-od-Din Rumi.

A bor szimbolikájáról és szakralitásáról értekező Hamvas Béla az isteni eredetű nedű kivételes fontosságát és üdvtörténeti jelentőségét hangsúlyozza: „A bort én csak egyik legmagasabb kegyelmi aktusként tudom megérteni.(…) A bor az embert a megzavarodott világból kiemeli, hogy az aranykori rendbe visszahelyezze.(…) A bor visszahozza eredeti életünket, a paradicsomot, és megmutatja, hová fogunk érkezni a végső világünnepen.(…) A bor hieratikus maszk, a bornak isteni arca van. Valamennyi bor egyetlen istenség alá tartozik, de minden egyes bornak külön géniusza van."

A hagyomány újítását az újítás hagyományával ötvöző Kiss Benedek líravilágában sok-sok emlékezetes szépségű versben jelenik meg a múló idő és a telő idő paradox párhuzamossága, a belső békét és külső harmóniát feltételező szép öregedés művészete. A személyesen kozmikusan és kozmikusan személyes versek sorából most az egyazon élmény-, gondolat- és hangulatkörben fogant boros tematikájú műveknek szentelünk figyelmet. Az ominózus vers-vonulat a 2005-ben megjelent *Októberi tücskök* című kötetben olvasható. A címével is transzparens és telitalálatos ciklusban (*Szép magyar boroknak dicséreti*) a lírai alany nem kevesebb, mint kilenc remekbe szabott költeménnyel magasztalja és dicsőíti a különféle tájegységek reprezentatív borait.

„Mennyi fickós tűz lobog boraidban, / Szent György-hegy elfekvő elefántja! / Mily szárnyalásra / készted a lelket, / tüzes olaszrizling, / Szent György-hegy első bora!" (*Szentgyörgyhegyi Olaszrizling*); „Szomorú férfiak itala, / Száraz Szamorodni, / te feloldod a cseppköves bút is, / fel a megcsökött csüggedtséget, /mi-mindent oldasz fel

te, / foglalsz magadba, / szomorú férfiak aranyló itala: / Száraz Szamorodni!" (*Száraz Szamorodni*); „Papp Jutka szájának kislányos ízeivel / emlékszem rád most, / régi italom, / Villányi Oportó! / Amikor csitri vagy, / akkor vagy magad is a legjobb, / s akár a déli nők, / hamar öregszel. (…) Rubin-csillogásod kigyújtja vérem, / testes vagy, fűszeres, savaid / bársonyosan elomlók…" (*Villányi Oportó*); „Gyerekkorom bora, / tintapiros Kadarka, / hogy feledkezhetnék meg rólad? (…) Kadarka-bor! / habzó és vörös, akár a vérem: /(…) (*Akasztói Kadarka*); „Bor, / te nemes ital, / mit tettél vélem? / Szépnek látom a jövőt újra. / Ha van… / De mért ne lenne? / Hányszor mondták már ki a végszót / atyafiak, / s hányszor szüreteltek azóta / Szekszárdon / atyafiak?! // (…) Igyunk hát, cimborák, vörösbort, / szekszárdit lehetőleg, / s ne feledjük, / sőt bízzunk a Mindenhatóban, / hogy mi mind / derék legények vagyunk!" (*A szekszárdi vörös*); „Egri Bikavér – / kiveszik tán belőled végül / a tüzes-nemes kadarka? / Papok pincéi / őrzik még ízeidet! / (…) Egri Bikavér, / én hiszek benned, / mint a szénszemű palóc menyecskék / erkölcsében, / mint a nagyfütykösű palóc legények / virtusában, / és nagyra tartalak téged, / nagy bor vagy te / a nagy borok között, / de a világ is úgy ámul rád, hidd el, / ha kadarka is tüzesít-nemesít, / s fölszikráznak tőled újból / a lebecsült régi lándzsák, / Balassák kardja, / s Dobó Katica tébolygó szemei!" (*Egri Bikavér*); „Hallottad, pajtás, mit én hallottam? / Hogy édes soproni Kékfrankost ittam! / Ha hallomás is – még ilyen szégyent! / Igyon csak édeset Hernádi – / meg a német! // Bezzeg Sopronban nem azt isszák! / Nem csak nem isszák – tudva tudják, / a Kékfrankos biz' szilánkos-karcos, / ilyet kért, ilyet kapott már / Jurisics Miklós." (*A soproni Kékfrankosról*); „Csóró életem ajándéka, / nagyravágyó, de / kisemmizett szerelmem, / te világszépe! / Kemény vagy, mint Áron / vesszeje vala, / miként az Írás, / s oly ritka is vagy, / mint ama vessző! / Nem hiába neveztettél / Bécsben / a ruganyos matracokon / gyerekcsináló bornak! / (…) hisz vetekszel te / a legjobb Rajnai borral, / de hozzám, / csóró imádódhoz / mindétig jó szívvel légy. / Én ingyen is imádlak!" (*Somlói Juhfark*); „Mandulás ízedtől immár / halálig hiába menekülnék, / te pedig gömbölyödsz, szépem, / ezer-fürtűvel kicsinyég meglágyítva, / harmonikusan, évről évre, / torkom nagy gyönyörűségére." (*Zöld Veltelini*)

Kiss Benedek teljesítménye művészileg és emberileg is egyedülállónak számít, hiszen nemcsak verseinek tárgya és ihletadója a bor, hanem mindennapjainak is állandó kísérője, életének is egyik legfőbb gondűzője és örömszerzője az isteni nedű. Hamvas Béla klasszikusa, *A bor filozófiája* nyomán költőnk is bízvást magáénak vallhatja az alapmű két tételmondatát: „Végül is ketten maradnak: Isten és a bor"; „Igyál, a többit majd hozza a bor." Egy közelmúltbeli interjúban (Magyar Napló, 2013. március) erről Kiss Benedek így beszél: „A nehézkes rajttal együtt én elég gyorsan írok. Egyébként éjszaka jön rám, általában bor mellett, és ha jó passzban vagyok, ilyenkor akár három-négy vers is megszülethet."

A bor mágiáját a költői megragadottság alapján, az áhítat, a kontempláció, a mámor és egzaltáció jegyében megéneklő s fentebb már idézett opusok az élmény- és érzékenység-formák gazdagságával, kivételes nyelvi erővel, az archaikus életrend lebírhatatlan szépségével szólaltatják meg a boros tematika személyes és egyetemes tartalmait, a borhoz és szőlőhöz kapcsolódó konnotációk kifogyhatatlan bőségét. Közülük azokat a költeményeket emelem ki (*Szentgyörgyhegyi Olaszrizling*; *Akasztói Kadarka*; *Zöld*

Veltelini), melyek a költői személyiséget a bensőséges élettények relációjában, szerettei és barátai körében mutatják föl.

A Badacsonyi borvidékhez tartozó Szent György-hegy Kiss Benedek magán-mitológiá-jában az Éden hívószava. A sokat emlegetett genius loci, a hely szelleme teszi azzá, ami táj, ember, kultúra varázslatos egységét jelenti. Valóban rendkívüli szépségű, egészen különleges adottságú, ősi kultúrtájról van szó, melynek pompás panorámáját és összetéveszthetetlenül karakteres borát a közelmúltban magam is megcsodálhattam. A Tapolcai-medence tanúhegyé-nek bazalt orgonákkal ékes, „elfekvő elefánt"-ra emlékeztető látványa meditációs objektum-ként is szakrális képzeteket kelt, ha pedig ehhez a régióból származó kevéske olaszrizling, kéknyelű vagy szürkebarát is társul, az már maga a Kánaán.

Isten – sokkal inkább, mint bármi másban – ott van a borban. Ott van az illatban, a harmonikus aromában, a savgerincben, a gyümölcsös-mandulás ízekben, a fenséges olajokban. És mindenekfölött ott van a bormámorban születő, önmagunk fölé emelő, csöppnyi öröklétet kigyöngyöző gondolatban. Végtére is ott van a köznapi józanságnál határtalanul magasabb rendű állapotban, amit jobb híján éberálomnak mondunk. Hamvassal szólva „a borból tanulhatjuk meg, mi a mámor, mi a magasabb józanság, mi az illuminált élet.(…) A vita illuminativa kulcsa itt van a kezünkben, jobban mondva itt van a hordóinkban és üvegeinkben."

Mindezt ki tudná jobban, mint a Balassi és Nagy László nyomán költő- és borvitézként jeleskedő Kiss Benedek, aki cikluskezdő darabjában a *Szentgyörgyhegyi Olaszrizling* apoteózisát adja. Az életszentséget komplex módon kifejező emblematikus-ikonikus költemény méltán lehet a pannon derűvel áldott életszépség és szakralitás hiánytalanul teljes foglalata. Az egy tömbből faragott s vélhetően a címbeli megszólított jótékony jelenlétében született harminc sornyi bordicséret az Isten által teremtett világ legfőbb csodáját a bor misztériumában véli fölismerni. Azon belül is a zöldesfehéren csillámló, a lelket szárnyalásra késztető, tüzes Olaszrizlingben, melyet „Szentgyörgy-hegy első bora"-ként aposztrofál a szerző. A sokak által kedvelt, Hamvasnál is szent áhítattal emlegetett zászlósbor a lehető legnagyobb ajándék, hiszen az önfeledt együttlét, az örömittas jókedv, a felhőtlen barátság, a jóízű humor és a csillámló játékosság legfőbb záloga. „Barátom boltíves pincéjében / munka után ha / hersegő testedet harapjuk jó fogakkal, / hogy szikrázik tőled az élc, a szellem, / hogy harsan pajzán történetekre / legyőzhetetlen, szilaj nevetés!" Az Olaszrizling áldásos jótéteménye az is, hogy a fentebb említett pannon derű a verszárlatban – „a csillagokkal kivert éjszaka" s a táj varázsa révén – kozmikus bukolikával egészül ki, a boros öröm pedig – metafizikai távlatban feltétlenül – az időtlen mámor esélyét kínálja. A pragmatikai kontextus és a versbéli előzmények ismeretében mélységesen motivált, hogy a lírai alany „úgy nézi szemközti fényeidet, Badacsony, / mint aki e tájat immár / el sose hagyja, / mint aki örökkön, / s örökkön mámorban él."

Az *Akasztói Kadarka* az otthon hangulatával, a szülőföld emlékeivel, a tájhaza atmoszférájával teljes bor, mely ízével és erejével is a gyermek- és ifjúkort idézi. Azt a tizenhét évet, amit Kiss Benedek szűkebb pátriájában töltött. A költő vallomásában Akasztó 'imago mundi'-ként, vagyis abszolút viszonyítási pontként és a létezés centrumaként jelenik meg. „Így utólag nézve aranyéletünk volt. Bandáztunk, betlehemeztünk,

fociztunk, birkát legeltettünk, zöld barackot loptunk. Akkor még voltak ott gyerekek – mára sajnos kiürült az a kis utca, szinte teljesen halott rész: öregek, maradék családok lakják. (…) Gyerekkoromban is szőlőművelő család voltunk, ismertem és szerettem ezeket a fizikai munkákat. Jó borunk volt, borozgattunk is nagypapával: téli favágáskor, amikor húztuk a keresztfűrészt, nagypapa egyre többet mondta: 'Na gyere, Bencikém, nézzük meg a pincét…' Nem kellett nagy szoktatás, hogy megismerkedjek a borral – persze csak minimálisan fogyasztottuk, annyira, amíg jól érzi magát az ember."

A „tinta-piros", „habzó és vörös" *Akasztói Kadarka* – mint afféle biztonságot és bátorságot adó enigmatikus értékjelkép – az élet természetes keretéül szolgáló bensőséges mikrovilághoz, illetve legfőbb fogyasztójához, az amúgy „csendes kis töpörtyű-ember"-ként jellemzett dolgos nagyapa alakjához kötődik. Akárcsak a pince, amely alig tipegő, piciny gyermekként Kiss Benedeket óvta a háború idején, illetve a szárkúp, amely a bort rejtette a végrehajtók elől.

A lírai alanyt először a még forrásban lévő Kadarka íze kísérti meg: „Emlékszem édes-csípős murci ízedre: / hosszú nádszálon át titkon / mily gyönyörűséggel szippantgattalak", majd a télvíz idején kortyolt, a már kiforrott bor dicséretét zengi: „hogy aztán, zimankó jöttén, / tuskó hasogatás közben / egy-két korty érett cseppeddel / magunkat megerősítsük: én és a nagyapám. / Mert erőt adtál te, milyen erőt!" Eladdig, hogy a „kisember" nagyapa „estére kelvén némelykor hogy nekibátorodott: / ki akarta szórni tüzelve / az egész pereputtyot". A verszárlat ábeles / lúdasmatyis leleménye egyszerre mutatja a hagyományos paraszti világ archaikus jellegét, s Janus-arcúságában is emberre szabott, életes természetét: „Én előbb remegtem, / majd somolyogtam, / végtére is kezét / kamaszerőmmel csendben lefogtam, / ágyát megbontottam… // S nem feledhetem döbbenetét".

Kiss Benedek egykori Szent György-hegyi szőlősgazda a fentebb már hivatkozott, Csontos János által készített interjúban a következőket mondja: „Nagyon beleszerettünk abba a tájba, bennem pedig, látva a szőlőhegyeket, fellángolt a nosztalgia a szőlő iránt. (…) A terepszemlét az alkotóházból (Szigliget) kijárva meg tudtam csinálni, s amikor a szentgyörgy-hegyi szőlőt megláttam, azt mondtam, hogy ne tovább: ez az, ami érdekel. Egy kis emelkedőn van, és előtte Badacsonyig lapály. Benne van a róna, meg a dimbes-dombos vidék is: annyira megkapott ez a jó fekvésű telek, hogy rögtön megvettük. (…) Beleszeretett az egész család, s nemcsak a család: nagy társasági élet folyt a hegy szoknyáján. Jöttek a cimborák és barátok, s vidáman éltük ott a napjainkat. Egy kötetnyit összeírtak a poétatársak a zöld veltelinimről. Egy barátom tanácsára ugyanis zöld veltelinit telepítettem, ezerfürtűvel meglágyítva. Ezek a fajták együtt érnek, s a táj tipikus borához, a rizlinghez képest akár két-három héttel is korábban. Nekem ez fontos szempont volt: ha bejönnek az őszi esők, hogy csináljam meg akkor a szüretet? (…) Nem volt mindegy, hogy az őszi esők előtt vagy után van-e ez a nevezetes alkalom. Mert mindig megadtuk a módját".

A *Zöld Veltelini*t megéneklő remeklés – sok szempontból Csokonai *Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz* című versét megidézve – rögtön az elején szíven üti az embert: „Feleségem-bor – / az vagy, / az lettél nekem, Zöld Veltelini! / Monogám sose voltam, / de benned találtam állandóságot, / akihez minden kicsapongás után / meg-visszatérek".

A „feleségem-bor" versindítás azért telitalálatos, mert a szószerkezet mindkét tagja (a feleség is meg a bor is) úgy képviseli az állandóságot a költő életében, hogy sohasem kellett egyikben sem csalódnia. A feleség (Katika) és a bor (Zöld Veltelini) metaforikus egybe-rántása emocionális elkötelezettségen nyugszik, hiszen a versben ismétlődő „életem társa" megjelölés mindkettőre érvényes. A feleség és a bor közötti interferenciát, a kettő közötti mély és lényegi azonosságot a „benned találtam állandóságot"; a „szerelemben vársz rám"; az „akkor kelsz életre, ha megcsókollak"; a „melegíts az egyre hűlő világban" típusú szöveg-részek érzékeltetik, s mindezt anélkül, hogy a versvilág artisztikus eleganciája és sok irányú nyitottsága bármiféle kárt szenvedne.

Alighanem a mozarti derűvel megkomponált, minden ízében istenközeliséget recitáló, szívet-lelket gyönyörködtető partitúrában rejlik e csoda-vers hatásmechanizmusának legfőbb titka.

Nem véletlenül ihlette meg a Zöld Veltelini (a bor és a vers) a pályatársakat, közöttük a jóbarát Utassy Józsefet két alkalommal is. „Bizony mondom nektek, / nem apad el soha / a zöldveltelíni: / Kiss Benedek bora!" (*A Zöldveltelíni*); „Vedelem a veltelínit, / ne szólj rám, Te Örök Asszony, / azért költő, ha ki költő, / hogy vedeljen, hogy virraszszon!" (*Vedelem a veltelínit*)

Az életörömöt és életszépséget pannon derűvel és Dsidára emlékeztető bájjal, sőt szakralitással megéneklő Kiss Benedek kvalitásait mutatja az is, hogy Tokaj legendás aranyáról alighanem ő írta meg minden idők legszebb költeményét.

Ha létezik a hungaricumok között nagybor, akkor az mindenekelőtt a Tokaji aszú. És ha létezik a kortárs lírában a borok királyának mondott isteni nedűt méltóképpen megéneklő nagyköltészet, akkor az leginkább és legelsősorban Kiss Benedek lírája.

Az ominózus vers (*Tokaji aszú*) a boros tematikájú vonulat legragyogóbb ékköve és abszolút viszonyítási pontja. Olybá tűnik, hogy a bor géniuszát és a borban rejlő életszentséget korábban is emlékezetes szépségű opusokban dicsőítő Kiss Benedek eme 2010-es keltezésű darabjában alkotta meg a bormisztika, a borlegenda és bordicséret szintézisének legmaradandóbb érvényű, kultúrhistóriai szempontból is legteljesebb, legtökéletesebb alakzatát. A textus finom nyelvi strukturáltságát, összetett jelentésvilágát, személyesen kozmikus és kozmikusan személyes beállítottságát csak egy gondosan körültekintő, aprólékosan tüzetes, szeretetteljes elmélyültségen alapuló értelmezői módszerrel tárhatnánk föl.

A verscímmé emelt etalon jellegű értékjelkép (*Tokaji aszú*) a magyar géniusz legmarkánsabb, legkifejezőbb és legismertebb foglalata. A magyar és világirodalomban könyvtárnyi előfordulással bíró Tokaji aszú nem csupán egy a borok között, hanem maga a BOR. Ebbéli minőségében lehet ez az isteni eredetű nektár a bor csodájának és misztériumá-nak transzparens kifejezője, a vékonyka földi jelenlét talán legtitkosabb és leguniverzálisabb értékjelképe, ember és Isten párbeszédének leginkább szakrális szimbóluma.

Az evangéliumi esztétika és modern bukolika szerves egységét példázó harmincnégy soros kompozíció az utóbbi évek egyik legtüneményesebb, poétikai és világképi szempontból is legfigyelemreméltóbb borapoteózisa. Gondosan fölépített architektúrája, belső arányrendje, pannon derűvel stilizált képvilága, nyelvi szépsége és emberi mélysége teszi azzá. A hős-költemények retorikáját idéző mitizáló, heroizáló eljárás

mindvégig fontos vivőereje a vers-nek, de a szöveg algoritmusát, a vers geometriáját leginkább meghatározó tételmondatokról külön is szólnunk kell. A szuperlatívuszokban is bővelkedő, kitüntetett szöveghelyek nemcsak tagolják a művet, de öt alkalommal árnyalják s teszik teljesebbé a borlegenda Tokaji aszúról alkotott képünket. Először rögtön a vers kezdetén („Folyékony aranyrögökként gördülő / magyar könny!"), majd pár sorral lentebb („Pápák, császárok serlegeiben égő / foghatatlan nedű"), aztán egy különösen archimédeszi pozícióban („Édes hazám, / te gyöngyözöd ki ezt a csodát"), utána egy aranymetszésre való helyzetben („Ünnepek remegő kézzel csurgatott bora"), végül pedig a verszárlathoz közelítve („Mert nem bor ez csak, hanem jelkép").

Nem lehet nem észrevenni, hogy Kiss Benedek borhimnuszába beépül egy a genius locit magasztaló haza-himnusz is. A vers partitúráját és értékvilágát igencsak domináns módon színezik az olyasféle szövegelemek, mint például „magyar könny"; „Berzsenyi bús sorai"; „Édes hazám"; „halhatatlan gerezdek"; „ez a föld"; „a Kárpátok medencéje". Mindezt pedig alapvetően szakrális kontextusba, az életszentség fénykörébe vonják azok a magyarság-jelképek és keresztényi képzetkörök, melyek a transzcendencia és az ars sacra felé mozdítják el a versvilág szemléleti és szemantikai rendjét. Mindenekelőtt a latin nyelvű vendégszöveg („resurrexit vulnera inclitae Gentis Hungariae" – fölhorgadnak a magyar nemzet metszett sebei), továbbá „Mária"; a „kisded"; „istenszülő nagyasszony". Az egyetemes jelentések, idő- és nemzetek fölötti tartalmak kiterjesztését a mitológiai képzetkör olyan toposzai szolgálják hatékonyan és atmoszférikusan jelentéses módon, mint például „istennők"; „tüzes görög szűzek"; „Zeusz". Feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy az „ünnepek" szövegszerűen kétszer fordul elő, a vers végén pedig utalásos formában jelenik meg („egyszer jókedvünktől is dörgő lesz még / a Kárpátok medencéje!"), s ezáltal a Tokaji aszú ünnepi idejét időtlen ünneppé avatja a költő.[5]

Ködöböcz Gábor: Pannon derű, életszépség és szakralitás Kiss Benedek bordalaiban. *(tanulmány)* Parnasszus, 19(2013)3. 30-34. oldal.

*

Élete.

Kiss Benedek Akasztón született, 1943. március 19-én. Gyermekkora a Kiskunsághoz köti, általános iskolai tanulmányait szülőfalujában végezte. Kalocsán, az I. István Gimnáziumban érettségizett. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen folytatott felsőfokú tanulmányait (magyar-népművelés szak) 1967-ben fejezte be, diplomamunkáját Nagy László költészetéből készítette.

1967-69-ig nevelőtanárként dolgozott. 1969-től szabadfoglalkozású íróként és műfordítóként van jelen az irodalomban.

Budapesten él és alkot, de a szíve itthon dobog.

A 80-as évek második felétől „őstermelőként" szőlészetből egészítette ki jövedelmét, betegsége súlyosbodásáig Szent György-hegyen gazdálkodott.

1969-ben az *Elérhetetlen föld* című antológiában jelentkezett a Kilencek költői csoport tagjaként, és ugyanebben az évben bemutatkozott a *Költők egymás közt* című antológiá-

ban is. Első önálló kötete Kormos István szerkesztésében jelent meg a Móra Kiadónál, amelyet napjainkig mintegy 30 önálló kötet követett. Többször járt Bulgáriában, a bolgár költészet szakavatott fordítója.
Boldog házasságban él, 2 gyermeke és 2 unokája van.
Fontosabb díjai, kitüntetései:
Radnóti Miklós díj (1971), József Attila díj (1979, 1998), Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikereszt polgári tagozat (1994), Akasztó község díszpogára (2003), Balassi Bálint kard (2003), Horizont díj (2007), Péterfi Vilmos díj (2008), Bethlen Gábor díj (2009), Quasimodo életműdíj (2011), Arany János díj (2011).
A Magyar Írószövetség tagja, a Választmányban 1974-től 2009-ig tevékenykedett; a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, akadémikus.

Művei.
Önálló kötetei:
Gazdátlan évszak (1970 – Móra Kiadó: Kozmosz Könyvek), Békesség nektek, utak! (1973 – Szépirodalmi Könyvkiadó), Szemem parazsa mellett (1982 – Szépirodalmi Könyvkiadó), Napok és szemek (1985 – Szépirodalmi Könyvkiadó), Március perzselt mezőin (válogatott versek – 1989, Eötvös Kiadó), A világ örökbefogadása (válogatott versek – 1989, Anonymus Kiadó), Szűkülő szemmel (1994 – Felső Magyarország Kiadó), A havazás mögött (2000 – Littera Nova Kiadó), Nyáresti delírium (2003 – Széphalom Könyvműhely), Októberi tücskök (2005 – Széphalom Könyvműhely), Szomorún és boldogan (2007 – Holnap Kiadó), Apokrif litánia (Püspöki Kiadó – 2009), Utak keresztje (összegyűjtött versek, Holnap Kiadó – 2010), Napi gyász, napi vigasz (Széphalom Könyvműhely – 2012), Isten csavargója (válogatott versek – Hitel Könyvműhely – 2013).

Gyermek-könyvek:
Csiga, csiga, facsiga (1976 – Forrás könyvek, Kecskemét), Korong Matyi álma (1980 – Móra Könyvkiadó), Zene-bona (1982 – Móra Könyvkiadó), Fütty úrfi (1986 – Móra Könyvkiadó), Dimbes-dombos-madaras (1996 – Lord Könyvkiadó), Nap-hal-nap (1996 – Zrínyi Kiadó és Kreatív Média Műhely), Sára könyve (1999 – Littera Nova Kiadó, 2000 Littera Nova Kiadó), Négy évszak (2005 – Százhalombatta, Fazekas Alapítvány), Színek vándorlása (2007 – Holnap Kiadó), Kata könyve (2008 – Széphalom Könyvműhely), Fénnyel, füttyel (2009 – Holnap Kiadó)

Bolgárul megjelent könyvek (válogatás):
Kripta pod ezika (fonetikusan) ford. Ivan Canev (2003, Szófia, Magyar Intézet)

Fordításkötetek (bolgárból):
Karalijcsev-Todorov: A Gólya Szilján (bolgár mesegyűjtemény; 1984 – Móra Ferenc Könyvkiadó), K. Sztanisev: Mesék a híres vándorcirkuszról (1981 – Móra Könyvkiadó), Ivan Canev versei – 1985, Petar Alipiev versei 1997, Önrekviem – bolgár poémák (1988, Littera Nova Kiadó), Az én Balkánom – szemelgetés a kortárs bolgár költészetből (2003 Bolgár Országos Önkormányzat)

Fontosabb díjai, kitüntetései:
Radnóti Miklós díj (1971), József Attila díj (1979, 1998), Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikereszt polgári tagozat (1994), Akasztó község díszpolgára (2003), Balassi Bálint kard (2003), Horizont díj (2007), Péterffyi Vilmos díj (2008), Bethlen Gábor díj (2009), Quasimodo életműdíj (2011), Arany János díj (2011).

Róla:
Az itt közölt tanulmányokon kívül sok-sok tanulmány elemezte gazdag költészetét, monografikus feldolgozását Ködöböcz Gábor végezte el: Kiss Benedek. Budapest, 2014. Magyar Művészeti Akadémia.
Parnasszus, 19(2013)3. 3-40.

Versek forrásai:
Mottó1: Búcsúzás Csoda-országtól. In: Hitel, 23 (2010)3. 3-4.
Mottó 2: Létem, temetőm! In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 160.
Szüret 1955. In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 14.
Etruszk szobrok mozdulása. In: Utak keresztje. (2010.Holnap Kiadó) 192-193.
Március, perzselt mezők. In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 251-152.
Az én földem. In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 159-160.
Utak keresztje. In: Békesség nektek, utak! (1973. Szépirodalmi Könyvkiadó) 45-47.
Kadarka. In: Utak keresztje. (2010.Holnap Kiadó) 371-372.
A mindennapi pohár. In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 393-394.
Anyámmal hajdan a szőlőben. In: Napi gyász, napi vigasz. (2012. Széphalom Könyvműhely) 55-56.
Öreg tőkék közt. In: Nyáresti delírium. (2003. Széphalom Könyvműhely) 14-16.
Mikor a prés fölszakad. In: Szűkülő szemmel. (1994. Felsőmagyarország Kiadó) 20.
Az ősz udvarán. In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 347.
Szőlőből bőrig ázva, In: Napi gyász. napi vigasz. (2012. Széphalom Könyvműhely) 24-25.
Isten szőlője. In: Napi gyász, napi vigasz. (2012. Széphalom Könyvműhely) 48-49.
Szavalóverseny Akasztón. In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 383.
Sóhaj In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 384.
Kérés Istenhez. In: Utak keresztje. (2010. Holnap Kiadó) 384.

ÁRPÁS KÁROLY

Kapcsolódásom Döbrögechez

Mi közöm lenne a helyi világhoz?

A családi legendák szerint anyai üknagyapám Martinovics György (182?-186?) már Kiskörös környékén élt. Földművesként szerzett birtokot.

József fia gazdálkodó lett; János fia kötélgyártó, Antal fia szűrszabó, István fia köteles. Az elsőszülött József fia részben kártyán, mulatással, fogadásokkal eltékozolta az örökölt vagyon egy részét, s ő adta el a Petőfi házat a Petőfi társaságnak. Antal fia feleségül vette a bajai sváb Breinik Magdolnát (1866-1960), de alig egy éven belül elhunyt. Ekkor a menye feleségül ment István fiához.

Miután elhunyt az após, meg az elsőszülött sógor, meg a másodszülött sógor, így Breinik Magdolna lett a Martinovics birtok gazdasszonya. Óriási döbrögeci szőlőbirtok volt ez, a tékozolt vagyon ellenére. Gyerekei a következők:

Martinovics Péter (1898-1982) köteles; István (1900-1958) gazdálkodó, Ferenc (1901-1970) köteles, Julianna (1907-1978) aki Moravcsik Ferenc (1899-1964) felesége lett.

Az édesanya a Rákóczi utca 7. szám alatti családi házat elsőszülött fiára hagyta, a családi birtokot négy részre osztotta, de a végrendeletében a negyedet átruházta három gyermekének a családjára, a családi házat pedig az elsőszülöttjére. Öt éves koromig sokszor beszélgettem vele. Sajnos anyai nagyapám halála után a házat eladták, lebontották, emlékidéző elemeit eltüntették – ezért ha elmegyek Kiskőrösre, akkor azért megyek a Petőfi házba, mert családi emlékhely is.

1969-ben édesapám tanácsára, kívánságára a kiskőrösi Petőfi Sándor mezőgazdasági szakközépiskola szőlész-borász tagozatának tanulója lettem. Minden tanév őszén négy-hat hetet a betakarításban dolgoztunk: elsősorban az állami gazdaság, és vagy a téeszek meg néhány magángazdálkodó területén. Így juthattam el Döbrögecre, mert 1948 után részben téeszesítettek, részben államosítottak. Emellett három tanév nyarán kötelező volt egy hónapi gyakorlaton részt venni. Ekkor is dolgozhattam itt.

Volt sok olyan osztálytársam, iskolatársam, kollégista társam, akik kötődtek ehhez a világhoz; voltak közöttük akasztóiak is. Ráadásul harmadikosként ősszel, tavasszal munkabrigádot alakítottunk, s a gazdák kocsival kivittek a földeikre dolgozni. Ez azért is volt nagyszerű, mert a délutáni munkákkal esetenként 20-30 forint napszámot is kaptunk, meg élelmet is!

Majd az új évezredben Réthey-Prikkel Miklós és Gyuris György barátom megteremtette a lehetőséget, hogy szellemi kapcsolatot is létrehozhassak családi múltam és kamaszkorom világával. Bízom abban, hogy az olvasók emlékezetét, élményvilágát segítem!

A szépíró Árpás Károly

(Réthey-Prikkel Miklós kérésére elkészítettem egy önbemutatkozást)

I. A KÖLTŐ MUNKÁSSÁGA

1. Általános iskola

A versírói tehetségemet alapozta, hogy énekkaros voltam.

A jánoshalmi felnőtteknél, Gyukity Márk karnagy vezetése alatt már 5 évesen énekelni jártam. Majd az általános iskolai énekkarba 10 évesen kapcsolódtam be. Az ütemérzékenység kialakításban meghatározó jelentősége volt a dallamnak!

Emellett nagy jelentősége volt az olvasási élménynek is! Csak első osztályosként tanultam meg olvasni, ugyanakkor 7 éves koromtól könyvtárba járó lettem. A bizonyítványom jelzi, hogy jó magyaros voltam olvasásból és fogalmazásból.

10 éves koromtól lettem versíróvá. 1965 első félévében versengtem osztálytársaimmal – Répás Balázsné osztályfőnököm, magyartanárom pályázatokat adott. Igaz, nem voltam első. Ugyanakkor 1966-tól úgy meg tudtam fogalmazni az élményeimet, hogy nem csak családom, de osztálytársaim is figyelemmel voltak irántam.

2. Szakközépiskola

1969-től Kiskőrösre kerültem; ám az volt az óriási jelentőségű, hogy Araczki László gimnáziumi magyartanár tanított bennünket – ez megalapozta későbbi bölcsészeti, kulturális érdeklődésemet.

A művészetnek azért volt jelentősége, mert elköltöztem otthonról. Szükséges volt idézni az élmények jelentőségét! Mert nem csak én voltam kollégista – bíztam abban, hogy társaimban kíváltom az élményeket, emlékeket, gondolatokat, ötleteket!

1970 őszén még csak másodikos voltam, de a DIÁKÉLET című iskolai újságban megjelentek az első publikációim!

Nem dicsekvésről van szó, de fontosnak ítéltem az életélmények rögzítését. Ugyanakkor gond lehetett személyiségi különlegességemmel: hiába küldtem kéziratokat a korabeli újságoknak, folyóiratoknak! Soha nem közölték postázott alkotásaimat, s ami nagyon problémás volt: nem is válaszoltak leveleimre, pályázataimra.

Ugyanakkor 1972 őszén követtem a 19-20. század fordulójának alkotóit: önképzőkört alapítottam. Nemcsak fiúk és lányok, nemcsak gimnazisták és szakközepesek, hanem még kollégisták, bejárók és helybeliek is tagjai voltak a művészi körnek; Ádám Károlyné magyartanárom és kollégiumi igazgatóm vállalta a tanár-elnökséget. Ám nem csupán az volt a célom, hogy ki-ki adja elő a műveit, hanem szükségesnek ítéltem a verstanok és rímelméletek megismerését – szinte tanítója lettem.

3. Részleges eltávolodás

Mivel 1973-ban nem vettek fel a szegedi bölcsészkarra, ezért a Kádár-rendszer törvénye szerint el kellett mennem dolgozni.

A jánoshalmi borpince munkásaként szinte nem volt időm az alkotásra. Főleg azért, mert készülni kellett a második felvételire. Mivel megkaptam kollégista társaimtól a gimnazista tankönyveket, ezért sikeres lett a felvételim 1974-ben.

Előfelvételis katonaként Hódmezővásárhelyen alig volt szabad időm – szinte olvasni sem lehetett (pedig létrehoztunk egy kultúrcsoportot).

4. Egyetem

Szegedi bölcsészként nagyon erősítettek a tanulmányok. Nemcsak a szakközépiskolai olvasottságom volt példás, hanem eleget tettem a tanulmányi elvárásoknak.

1978 októberében megjelentek első költeményeim a SZEGEDI EGYETEM újságban. Ezen kívül hozzákezdtem kéziratos verseskötetek kialakításához: Jankói Károly – ***Versek*** (kézirat) Szeged, 1978.; Árpás Károly - ***Ha rejtezel.. Versek*** (kézirat) Szeged, 1979.

Legnagyobb jelentősége az volt költői munkásságomnak, hogy az Eötvös Kollégiumban volt egy költészeti bemutatóm: Szigeti Csaba barátom, egy évvel idősebb kollégista társam jó beszélgetést tartott.

Ám hiába voltak jelzett kötetterveim: nemcsak a kiadókkal nem tudtam kapcsolatot teremteni, de a szegedi egyetemi antológiákba se kerültem bele. Valószínűleg azért, mert drasztikusan különböztem a kortárs költőktől (fontosabbnak ítéltem a tanulást).

5. Felnőtt költői tevékenységem

Korábban általános, majd később szakközépiskolai oktatóként növekedett a szabadidőm – magyartanárként jelentősen kapcsolódtam a szépirodalomhoz.

1983 decemberétől az országos Jókai vetélkedőn ismertté váltam. Megtehettem a publikálást. Olyan jelentősége lett az alkotónak, hogy valóságos kötetet is készítettem: ***Ha rejtezel... Versek*** (gépirat) Szeged, 1984., majd később megjelent az első kötetem is: **AZ ÍGÉRET IGÉZETE** Versek Bakacsi Lajos illusztrációival Vedres István Építőipari Szakközépiskola Szeged, 1986.

Nem csupán a kötött verselés elfogadását tartottam fontosnak. A tanított, tanult verselés, rímelés, kompozíciók, hagyományos műfajok számomra mindig jelentősek voltak. Kialakítottam újabb tervezeteket is: ***Arcálarc Versek*** (gépirat) Szeged, 1987.; ***Ikerajándék Versek*** (gépirat) Szeged, 1988., 1993.; ***Tükörkép – tükörként Versek és fordítások*** (gépirat), Bakacsi Lajos képeivel Szeged, 1991.; **A KÉPBE LÉPVE** Versek Magyar Csaba illusztrációival Deák Ferenc Gimnázium Szeged, 1992.;

Ám a nagy problémám az volt, hogy hiába alakítottam ki a verseskötetet. A kiadók soha nem kerestek és nem fogadtak el. Csokonai Vitéz Mihály példáját követve részben egyéni támogatással és mások segítségével sokat jelentettem meg. A következő művekről van szó: **ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS** Versek Szeged, 1997. ; ***sorhaikuk*** in Dr. Apró Ferenc Születésnapi Lap 2001.X.29. 9. o.; ***VENUS JÁTSZADOZÁSA A SZÍVED$^{M}{}_{K}$BEN (minuscula-apocrif)*** – Bakacsi Lajos képeivel Bába és Társa Kiadó Szeged, 2005.; **VERSSÉ LETT VERS-ÉLET** (Szonettkísérletek) Pataki Ferenc tusrajzaival Bába Kiadó Szeged, 2010. ; **A VOINOVICH-FÜZET** (Versek) Pataki Ferenc illusztrációival, az utószót írta Praznovszky Mihály Kráter Kiadó, Pomáz 2012.; **HARANG ÉS KERESZT** (versek), Brzózka Marek és Szántó Cecília illusztrációival – Hungarovox Kiadó Budapest, 2013.; **borzongoló** (haiku-kísérletek) – Hungarovox Kiadó Budapest, 2013.; **KAMASZ VILÁGOM** (Gyűjtemény) Hungarovox Kiadó Budapest, 2014.; **HITVESI KÖLTÉSZET** (Versek) Hungarovox Kiadó Budapest, 2015.

Számos antológiába is bekerültem; verseim megjelentek egyedi kiadványokban is. Ám ezeket nem szeretném mind felsorolni.

II. AZ ÍRÓ MUNKÁSSÁGA

1. Szakközépiskola

Az epikus szerzői létet a hatalmas olvasmány-ismeretem alapozta meg. Készült jegyzetei szerint hetente átlagosan 18-20 könyvet olvastam.

Fontosnak ítéltem az életélmények, a fantázia és képzelet, meg a tanult, elfogadott emberi értékek példaszerű alkalmazását! Ekkor készült novelláim kiváltották olvasótársaimból az élményeket, gondolatokat és ötleteket.. Ám ahogyan verseimet se, novelláimat se fogadták el a szocialista állami kiadók, szerkesztők publikálásra.

2. Felnőtt világom

Egyetemen nem tudtam sokat írni, mert korábbi szakközépiskolásként a három szakos egyetemistának sokat kellett tanulnia.

Miután már önálló, részben szabad egyéniséggé lettem, fontosnak tartottam az újabb kísérleteket a líra mellett.

A történelmi témák igen jelentősek voltak számomra. Különösen nagy jelentősége volt a vallásos személyeknek! Ezért írtam regényt Szent Imréről (**ÁRPÁDHÁZI SZENT IMRE** Példaképed, védőszented – sorozat, miniregény Magyar Csaba illusztrációival AGAPÉ, Szeged, 1994; **HAJTÓVADÁSZAT** Regény Magyar Csaba illusztrációival AGAPÉ, Szeged 1994.), Szent Gelllértről (**SZENT GELLÉRT** (folytatásos tárcaregény) 1. Felső-Bácska 1995; **A KERESZT JELÉVEL** (Regény Szent Gellért haláláról) AGAPÉ, Szeged, 1996.), majd később Boldog Bajor Gizelláról (**GISILA ABBATISSA**. Regény Boldog Bajor Gizelláról Agapé Kiadó Szeged, 2009.).

Nagy volt a jelentősége a filmnovelláknak! Első alkotásom Mátyás királyról szólt (**A KIRÁLYSÁG ÚTJA** Magyar irodalmi koszorú a Mátyás-évfordulóra Bába és Társa kiadó Szeged, 2008.) – 2002-ben jeligésen (!) 1. díjas lettem. Csak az volt a baj, hogy a FIDESZ választási bukása miatt nem készült el a film. Később készítettem pályaművet a kamasz György Józsefről, de nem válaszoltak rá. Jelenlegi tervem, hogy a szentté avatandó Márton Áron püspök életéről készítsek filmnovellát.

Ugyanakkor meghatározónak tartottam a családi eseményeket! Megírtam az apai nagyapám élettörténetét (**ZEGZUGOS EGY-ÖSVÉNY** Hungarovox Kiadó Budapest, 2014.), meg édesapám katonai naplója alapján egy II. világháborús regényt (**BÉKE PORAIKRA** (regény) United pc. Kiadó Neckenmarkt, 2013.).

Jelenlegi vágyam készíteni emléknovella-ciklust – követve a jeles kortársak: Spiró György, Eszterházy Péter, Bereményi Géza, Vári Attila, B. Hrabal műveit. Azért is tartanám az ifjúkor idejét, mert addig még nem éltem férfiélményeket.

Tervezem a kamaszkor: életeseményeinek közzétételét – tervem egy ifjúsági regény készítése a kollégiumi létről. Ezzel mintegy versengenék Ottlik Gézával, Szabó Magdával, Móricz Zsigmonddal és Czakó Gáborral.

Öregedvén van egy újabb tervem: a jelen az új világát szeretném ütköztetni a múlt emberi értékeivel: célom egy novellaciklus formájú életregény.

III. A DRÁMAÍRÓ MUNKÁSSÁGA

1. Alapozás

Noha nem végeztem dramaturgia-szakot, de munkásságom alapjának azt tartom, hogy tagja voltam óvodai, általános meg szakközépiskolai színjátszó csoportoknak, de egyetemi színpados nem lehettem.

Általános iskolában nem csak tagja voltam Lovrity Endre oratorikus csapatának, hanem 1969 tavaszán nyolcadikos osztálytársaimmal rendeztem egy komédiát is.

Másodikos szakközepesként tagja voltam Kelemen Tamás színjátszó körének, de emellett készítettem jeleneteket, oratóriumot és drámát is: VAK ÉS A LÁTO=FABULA. Ezt a művemet bemutatták 1975 januárjában Kiskőrösön egy szalagavatói eseményként, rendezte ma Takács Gáborné Stalter Judit.

Előfelvételis katonaként, egyetemistaként készítettem ünnepi műsorokat.

Később magyar szakos tanárként lettem alkotó és rendező. Elfogadtam a színjátszási hagyományokat: nem csak megismerkedtem a színjátszással, hanem követtem William Shakespeare, Molière, Katona József, Henrik Ibsen példáját is.

Először 1969 tavaszán nyolcadikosként voltam rendező, majd 1984-től a Vedres István Építőipari, Műszaki szakközépiskolában létrehoztam színjátszó-kört. Írtam ide drámákat is.

1989-től volt színjátszó csoportom a Deákban is. Nekik is készítettem drámai alkotást, meg ünnepi műsorokat.

2. Kortémák

Műveimben törekedtem a diákok és a potenciális nézők számára elfogadható alkotások létrehozására.

Készítettem egy építőtábori komédiát, meg jeleneteket.

Tom Stoppard példáját követve leegyszerűsítve átdolgoztam a jeles műveket: *Bánk bán* tragédia + *István a király* musical.

Az 500 éves évfordulóra készítettem egy Dózsa-drámát. Ám hiába jelent meg a Napkút kiadónál (LÉLKPRÓBÁLÓ IDŐK), de előadás nem lett belőle, noha számtalan színháznak és amatőr színjátszók rendezőjének is elküldtem.

Van egy elképzelésem: Bene Zoltán alkotótársam példáját követve a jeles epikus műből készítenék drámát (GISILA SORSA).

IV. A FORDÍTÓ MUNKÁSSÁGA

Aki ismer engem, az tudja, hogy már tíz nyelvből fordítottam.

1. Általános iskolás

Alsótagozatosként a szentáldozás után dr. Udvardy József jánoshalmi plébános tanácsára megtanultam latinul ministrálni. Ötödiktől meg kötelező lett oroszul tanulni.

Sajnos, a szakközépiskolában gyengült az orosz tudásom; más nyelven nem volt szándékom tanulni.

2. Egyetemista eredmények

Leendő finnugor szakosként elsajátította a tudatos nyelvtanulást!

A leíró nyelvtanok megértése után a szótárak segítségével tudtam olvasni észtül, finnül, nyenyecül vogulul (de több nyelvet már nem akartam tanulni).

Nyelvvizsgám csak egyetemi alapfokú van: részen oroszból (1977) és németből (1979). Történelem szakosként kötelező volt latinul tanulnunk. Ugyanakkor az Eötvös kollégium tagjaként megismerkedtem a franciával és a lengyellel

Később a Deák Gimnáziumban tanultam angolul is.

3. Versek fordítása

Kosztolányi Dezső javaslatát és példáját követtem.

Ismerni kell az idegen nyelvű szövegek nyers fordítását. Szükséges tudni a nyelvtani szabályokat, és törekedni kell az eredeti kiejtés követésére!

A magyarítás lényege, hogy el szabad szakadni az idegen nyelv logikai szabályaitól – a magyar nyelvű gondolkodás szabályait kell követni!

4. Epikus művek

Lettem epikus fordító is.

Ez annyival könnyebb volt, mert nem kötött a ritmus. Ugyanakkor ügyelni kellett a közös, emberiséghez kapcsolandó emberi értékekre. Volt ez akár mese, akár szónoki beszéd.

5. Dráma

Ha nem verses alkotáshoz kapcsolódik az ember, akkor az epikához hasonlít.

Fordítottam latinból részleteket a GISILLA ABATISSA regényember.

Ám önállóan, sikeres észt nyelvből.

Megjegyzés

Tanulmányom kevés adatot tartalmaz, mert nem volt szándékom terhelni a kiadványt. Ugyanakkor a kíváncsi olvasó megtekintheti a www.org.wikipedia.hu honlapon munkásságomat.

Sajnos hiába pályáztam háromszor József Attila-díjra: a politikai kormányok nem vették figyelembe alkotói munkásságom súlyát.

Kívánok az olvasóknak befogadói élményeket!

ÁRPÁS KÁROLY A „TUDÓS TANÁR" MUNKÁSSÁGÁRÓL

A tudás jelentősége általános iskolás koromban

A leendő értelmiségi létemet megalapozta, hogy miután elsős korom után beiratkoztam a jánoshalmi nagyközségi könyvtárba, utána nem csak szépirodalmat olvastam.

Jó tanáraim voltak; felső tagozatos tanulóként: 6., 7., 8. osztályosként rávettek arra, hogy vegyek részt tanulmányi versenyeken. Az iskolai teljesítményeim alapján járási versenyekre jutottam irodalomból, matematikából, történelemből.

Ráadásul megnövelte a tanulás jelentőségét, hogy hatodikosként eljutva Jugoszláviába: Bács-Kossuthfalván (Stara Moravicán) megismerkedtem a jugoszláv tananyagokkal.

Ám ballagásom után elfogadtam édesapám tanácsát, és így lettem gimnazista helyett szakközépiskolás.

Középiskolai alapozás

A kiskőrösi Petőfi Sándor Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskola tanulójaként nem csupán a szőlőtermesztő, borkezelő szakmával ismerkedtem meg.

Voltam másodikosként megyei matekversenyen is! A szépirodalmi olvasmányok mellett kedveltem a filozófiai műveket: az egzisztencializmust és a filozófiatörténeteket.

Kedvenceim voltak nem csak a történelmi alkotások, hanem fontosnak tartottam az irodalomelméleti és -történeti tanulmányokat.

1972 őszén létrehoztam negyedikesként egy önképzőkört; ám nem csak társaim alkotásaival ismerkedtem meg, hanem szinte tanítottam és köteleztem őket arra, hogy ismerjék meg és fogadják el a verstani, rímtani, poétikai tudást!

A pályaválasztásom eltérés lett: nem akartam szőlőtermesztő és borkezelő lenni, noha volt szakmunkás bizonyítványom. Csak először nem vettek fel 1973-ban, mert 16,5 pont volt a határ (a 20-ból), de én csak 16 pontot értem el szakközepesként.

Ám utána Jánoshalmán a napi borpincei munka után megtanultam a gimis anyagokat, és 1974-ben felvettek a szegedi JATE-BTK-ra.

Egyetemi létem

A múlt évezredi egyetemi elvárások szorosabbak voltak a jelenleginél.

1975-től magyar-történelem szakosként eleget tettem az elvárásoknak: soha nem kaptam elégtelent nyelvészetből, irodalomelméletből, irodalomtörténetből, történelemből, filozófiából.

Harmadévesként 1978-ban finnugor szakos is lettem – ez megkövetelte az idegen nyelvek tudatos megismerését. A korábbi kötelező orosz, latin, német mellett tanultam észt, finn, nyenyec(szamojéd) és manysi(vogul) nyelvet, kollégistaként meg franciát és lengyelt is.

Az öt tanév alatt sikeresen eleget tettem az elvárásoknak, de tdk-versenyen nem vettem részt, ezért publikációm se volt.

Magyar-történelem szakos középiskolai tanár, finnugor előadó nyelvész lettem (JATE, Szeged, 1980.06.21.)

Kapcsolódásom a felsőoktatáshoz

Bár nehezen sikerült Szegeden általános iskolai tanári állást szereznem, de korábbi teljesítményeimre támaszkodva lehettem szerződéses munkatársa a szegedi felsőoktatási intézményeknek.

Nagy jelentősége volt annak, hogy a Bölcsészkaron is dolgozhattam! Több félévben előadó voltam a Finnugor Tanszék megbízásából. Két félévben az Egyetemes

Történelmi Tanszék kérésére szemináriumi vezető voltam – itt gyakorlati tudásra készítettem az egyetemistákat középkori egyetemes történelemből.

Roppant örömemre a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Magyar Tanszéke is megbízott szeminárium vezetéssel: három félévben magyar irodalommal, egy félévben világirodalommal foglalkoztam.

Később részt vettem posztgraduális képzésű tanfolyamokon: szövegtani ismeretek, retorika és közoktatási szakértő. (Meg voltam Észtországban egy fordítói tanfolyamon is.)

Tudományos munkám alapján megszereztem az egyetemi doktori oklevelet – „Summa cum laude" minősítéssel 1983.06.18-án.

Részben erre, és tanítási tapasztalataimra támaszkodva szerettem volna a felsőoktatásban elhelyezkedni! Először pályáztam a JATE történelem szakmódszertanos állására, de egy másik szakközépiskolai tanár kapta meg. Ez után meg pályáztam a JGYTF főiskolai adjunktus állásra – ám hiába javasolt a bíráló bizottság: az igazgató nem akart kinevezni, csak tanársegédnek (csak ezt nem fogadtam el).

Voltak sikeres pályázataim, amelyeket a sikeres televíziós és rádiós versenyeredmények alapoztak. Részt vettem a Jókai kritikai kiadás készítésében, de vidéki szakközépiskolai tanárként nem volt elég időm (ezért abbahagytam). Gimnazista tanárként nyertem a minisztériumtól esélyt a Jókai kompozíció vizsgálatára.

Katonai pályafutásom

Ezt a tevékenységet is fontosnak tartottam.

Először Hódmezővásárhelyen voltam a Magyar Néphadseregben előfelvételisként gépesített lövész. A képzés sikeres volt, mert lettem őrvezető 1975.03., majd szakaszvezető 1975.08.

Még általános iskolai tanárként bekerültem a tartalékos tisztképző tanfolyamra. Első szakaszban a Magyar Néphadsereg tiszthelyettes képzését teljesítettem jó eredménnyel: lettem törzsőrmester Nyíregyházán 1981.05.23-án.

Utána elvégeztem a tartalékos tiszti tanfolyamot jó eredménnyel: de csak alhadnaggyá neveztek ki 1981.09.02-án. (A kalocsai Forradalmi Ezred parancsnoksága kritizált, mert nem semmisítettem meg egy fegyelmi eljárást a lövöldöző honvéddel.)

A szegedi Hadkiegészítési Parancsnokság figyelembe vette tartalékosi tevékenységemet: hadnaggyá léptettek elő 1987.04.04-én.

Noha nem akartam hivatásos tiszt lenni, ennek révén megúsztam a rendszerváltás utáni állásvesztést. Csak hogy azóta nem foglalkoztak velem.

A tudós tanári létem

Mint említettem: 1986 óta nem voltam felsőoktatásban dolgozó, de munkásságom alapján minősítettek „tudós tanárrá".

Példásak voltak a kutatói vizsgálataim! A következő szerzőkkel foglalkoztam:
a) észtekkel: Anton-Hansen Tammsaare, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Arvo Valton;
b) magyarokkal:Jókai Mór, Baka István, Zalán Tibor, Gion Nándor, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Petőfi Sándor, Bene Zoltán.
Több előadást is tartottam róluk, több cikkem is megjelent.

Tanári munkásság jelentőségét bizonyítja, hogy készítettem digitális tananyagot; hatosztályos tankönyvpótló jegyzeteket. Ezen kívül három évben (2002-2004) bölcsészkari felvételi teszteket magyarból csináltam magyarból. Készítettem internetes versenyek tesztjeit a Mozaik Kiadónak 2007-2014 között. Tanítottam művészettörténetet a szegedi színészképzőben és művelődéstörténetet is. Voltam még filozófia tanár is 2012-ig; tanítottam kommunikációt egy magániskolában. És én szerveztem meg Magyarországon először városi, majd megyei, sőt országos szónoki versenyeket középiskolásoknak!

Publikációim

Tanulmányaimat egyenként nem jelzem, csak a köteteimet. Noha rengeteg cikkem jelent meg újságokban, folyóiratokban, szaklapokban, antológiákban.

a) nyelvészet

MAGYAR NYELVTAN II. Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium második osztályosainak (Kertész Józsefnével, Nagy L. Jánossal és Palotásné Nagy Évával) Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1994.; MAGYAR NYELVTAN IV. (Szövegtan) Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium negyedik osztályosainak Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1994.; SZÖVEGTANI GYAKORLATOK Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium negyedik osztályosainak Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1995.; SZÖVEGTANI GYAKORLATOK Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium negyedik osztályosainak TANÁRI PÉLDÁNY Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1995.; MAGYAR NYELVTAN V. (Stilisztika) Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium ötödik osztályosainak Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1996.; MAGYAR NYELVTAN VI. (Rétorika) Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium hatodik osztályosainak Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1997.; NYELV - SZÖVEG - JÁTÉK 17 ÉVESEKNEK (NAGY L. JÁNOSSAL) MOZAIK Kiadó Szeged, 1997.; EGY MADÁCH-BESZÉD ELEMZÉSE Madách szűzbeszédének hatásvizsgálata Madách Könyvtár – Új folyam 36. Madách Irodalmi Társaság, Szeged-Budapest, 2004.; GONDOLATOK A NYELVÉSZET TÉMAKÖRÉBŐL Madách Irodalmi Társaság Szeged, 2011.

b) irodalom

A JÓKAI-KOMPOZÍCIÓ KÉRDÉSEI (kézirat - Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium pályázata) Szeged, [több példányban - diszken is <kedit szövegszerkesztővel készült>] 1992.; KIEGÉSZÍTŐ IRODALMI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY I. A hatosztályos gimnázium első osztályosainak Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1994.; IRODALOM II. Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium második osztályosainak (Kertész Józsefnével) Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1993.; KIEGÉSZÍTŐ IRODALMI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY II. A hatosztályos gimnázium második osztályosainak Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1994.; IRODALOM III. Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium harmadik osztályosainak Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1994.; IRODALOM IV.

Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium negyedik osztályosainak (Varga Magdolnával) Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1995.; KIEGÉSZÍTŐ IRODALMI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY IV. A hatosztályos gimnázium negyedik osztályosainak (Szűcsné Körmendi Évával) Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1995.; IRODALOM V. Tankönyvpótló jegyzet a hatosztályos gimnázium ötödik osztályosainak (Varga Magdolnával) Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1995.; KIEGÉSZÍTŐ IRODALMI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY V. A hatosztályos gimnázium ötödik osztályosainak (Szűcsné Körmendi Évával) Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1995.; Egy verskompozíciós elvről. Kísérlet a verskompozíciós verstípusok rendszerezésére in Szemiotikai Szövegtan 8. Szerkesztette Petőfi S. János, Békési Imre, Vass László Szeged, 1996.; KETTŐS TÜKÖRBEN Cikkek, tanulmányok, verselemzések BAKA ISTVÁN életművéről (Varga Magdolnával) Illyés Gyula Megyei Könyvtár Szekszárd, 1998.; KÉT CSENGETÉS KÖZÖTT Egy irodalomtanár kísérletei Bába és Társa Kiadó Szeged, 2003.; MESSZE VAN ÉSZTORSZÁG… (Válogatott finnugrisztikai dolgozatok) Folia Estonica Tomus IX. Berzsenyi Dániel Főiskola Savariae, 2003.; A magyar irodalom története in A magyar történelem és kultúra1000 éve. Magyar nyelvű multimédiás DVD-ROM Felelős szerkesztő Barna Gábor Poszt-Art Bt. – Bar-So Kft. Cégcsoport Tudományos Kulturális Iroda Szeged, 2008.; AZ ÉPÍTŐ-TEREMTŐ EMBER Gion Nándor életművéről Bába és Társa Kiadó Szeged, 2008.; A CSENGETÉS UTÁN (Egy magyartanár műhelyéből) Bába és Társa Kiadó Szeged, 2012.; PILLÉREK (DvD-tanulmánykötet) in „Örökség-Kultúra" Oktatási E-Könyvtár w3.sulinet.hu/ /oroksegtar Bar-So Kft Szeged, 2012.; AZ EGYKÖNYVŰ SZERZŐ (Madách-tanulmányok) [Dvd-tanulmánykötet] „Örökség-Kultúra" Oktatási E-Könyvtár w3.sulinet.hu/ /oroksegtar Bar-So Kft Szeged, 2014.; A XIX. SZÁZAD LEGENDÁS ÁBRÁZOLÓJA (Jókai-írásaim) [Dvd-tanulmánykötet] „Örökség-Kultúra" Oktatási E-Könyvtár w3.sulinet.hu/ /oroksegtar Bar-So Kft Szeged, 2014.; A MÚLT ÉS JELEN KAPCSOLATA: PETŐFI SÁNDOR SZEMÉLYISÉGE ÉS MUNKÁSSÁGA [Dvd-tanulmánykötet] „Örökség-Kultúra" Oktatási E-Könyvtár w3.sulinet.hu/ /oroksegtar Bar-So Kft Szeged, 2015.

c) történelem

JOGRA SZERETNÉK MENNI! Felvételire előkészítő feladatsorok és megoldásuk történelemből (Varga Magdolnával) MOZAIK Stúdió Szeged, 1993.; NYOMKÖVETÉS Művészettörténeti vázlatok – internetes terjesztés – Szeged, 2005.; KRISTÁLYSZILÁNKOK Művelődéstörténeti vázlatok (kézirat) Szeged, 2005.; TÖRTÉNELMI LECKE NEM A FIÓKNAK! A történész műhelyéből Bába és Társa Kiadó Szeged, 2010.

d) pedagógia

SEGÉDKÖNYV A HATOSZTÁLYOS ÁLTALÁNOS KÉPZÉSI TERVŰ GIMNÁZIUM MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANTÁRGYÁNAK TANÍTÁSÁHOZ Tankönyvpótló jegyzet Deák Ferenc Gimnázium Iskolaszövetség Szeged, 1994. ; SULINET CD-ROM in MOZAWEB I.0 Mozaik Kiadó Szeged, 1999. [Hungarodidact 1999 bronzdíja - 1999.10.26.] – Himnusz; Szövegek és stílusok; A polgári

Magyarország születése; Szerelem; Vér.; RÉSZLETES ÉRETTSÉGI VIZSGA-KÖVETELMÉNY ÉS VIZSGALEÍRÁS MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM Munkaanyag Szerkesztette Horváth Zsuzsa Másokkal (Andor Csaba, Antalné Szabó Ágnes, Árpás Károly, Bárányné Nagy Erika, Czifrik Balázs, Cserhalmi Zsuzsa, Forgács Anna, Görömbei Andrásné, Gurka Dezső, Hajas Zsuzsa, Jakobsenné Szentmihályi Rózsa, Jankay Éva, Jobbágy László, Jobbágyné András Katalin, Kovács Sándor Iván, Liszka Gábor, Máté József, Mónok Mária, Szabóné Fricska Anna, Turcsányi Márta) Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény Vizsgafejlesztő Központ Budapest, 2001. szeptember; A SZÖVEGTAN TANÍTÁSÁHOZ Előadások a szakszövegek írásáról (kézirat – internetes terjesztés) Szeged, 2005.; Fejlesztő Feladatok Tanári és tanulói kézikönyv Szövegértés 7. és 9. évfolyam CD-ROM Szerkesztette Horváth Zsuzsa és Lappints Eszter A feladatsorok összeállításában közreműködtek: Árpás Károly, Bíró Mária, Czecze Enikő, Felvégi Emese, Gémesi Ildikó, Hegedűs Judit, Kalina Katalin, Karner Judit, Kovács Géza, Lappints Eszter, Palkó Gábor, Péntek Klára, Pergéné Mankovics Anikó és Sípos Mária OKI Bp., 2006.

e) filozófia
TŰNŐDÉSEK, VÉLEKEDÉSEK Madách Irodalmi Társaság Budapest-Szeged, 2010.

Díjazásaim
Nem akarom zaklatni az olvasókat, de a minősítéseim nem csak az előadásaimhoz, tanulmányaimhoz, meg az antológiákhoz , önálló köteteimhez kapcsolódnak, hanem elő-adói tevékenységemhez, meg a versenyeken, rendezvényeken való részvételemhez is.

a) Kulturális tevékenység:
Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatának plakettje – 1984.05.21.; Kultuszminisztérium Szocialista Kultúráért kitüntető jelvény – Budapest, 1985.01.29.; MTV Szivárvány Oklevél – Budapest, 1985.02.01.; Szeged Emlékérem Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata – 1997.05.21.; Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatának Kölcsey-érme – Szeged, 2004. 01.22.; Szenttamás Város Önkormányzatának Díszoklevele – Szenttamás, 2013.10.19.; Emléklap: „Márai nyomdokán – a színésznő" költői pályázat – „Klárika 100" alapítvány Budapest, 2014.06.04.; Oklevél: „Márai nyomdokán – a színésznő" költői pályázat Különdíja – „Klárika 100" alapítvány + Parnasszus folyóirat Budapest, 2014.06.04.; Oklevél: „Mindentudás Egyeteme Jánoshalma" nagy sikerű előadásért 2014.08.22.; Emléklap Magyar Tolkien Társaság a J.R.R. Tolkien 123. születésnapjára rendezett dalpályázatáról Budapest 2015.01.03.; Oklevél Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Faludy György Irodalmi Műhely Csongrád 2015.01.23.; Emléklap a Tusnádfürdő Város Önkormányzatától – Tusnádfürdő, 2015.06.13.; Jánoshalma Város Tiszteletbeli Polgára 2015.08.20.

b) Pedagógusi létem:
Diákközösségek Segítéséért Oklevél KISZ KB Középiskolai és Szakmunkástanuló Tanácsa – 1987.05.31.; Emléklap az alapító tagnak 10 éve végzett munkájáért Deák Ferenc Gimnázium – Szeged, 1998.10.21.

c) Tudományos elismerések:
Magyar Tudományos Akadémia Szegedi területi Bizottsága II. díja – Szeged, 1994.12.13.; Hungaro-Didact Bronz díja Mozaik Oktatási Studió Mozaweb 1.0 Multimédia programjáért [a 6 anyagból négyet én készítettem] – Budapest, 1999.10.26.; Emléklap: A barokk korszak Magyarország történetében – 2001.02.19. Kecskemét; Magyar Tudományos Akadémia Kutató Pedagógus Pályadíj – Budapest, 2001.12.; Magyar Tudományos Akadémia Szegedi területi Bizottsága Dicsérő oklevele – Szeged, 2001.12.12.; Magyar Tudományos Akadémia Szegedi területi Bizottsága II. díja – Szeged, 2002.12.16.; Magyar Tudományos Akadémia Szegedi területi Bizottsága III. díja – Szeged, 2003.12.10.; Magyar Tudományos Akadémia Szegedi területi Bizottsága I. díja – Szeged, 2004.12.15.; Emléklap Németh István szépírói munkásságáért – Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége Szegedi tagozata – Szeged, 2007.05.11-13.; Magyar Tudományos Akadémia Kutató Pedagógus Pályadíj – Budapest, 2008.12.; Oktatási és Kulturális Minisztérium és az Anyanyelvápolók Szövetsége Dicsérő Oklevele – Budapest, 2009.06.04.; Tanári Toldy Ferenc-díj Magyar Irodalomtörténeti Társaság – Budapest, 2011.03.23.; Emléklap a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 100. éves évfordulója kapcsán – Kecskemét, 2011.11.12.

Közvetítő vagyok
Alapelvem és életcélom: továbbadni a hallgatóknak, a tanítványaimnak, az olvasóknak és a befogadóknak a megszerzett életélményeimet és tudásomat.
Első generációs értelmiségi vagyok, mert szüleim, nagyszüleim, dédszüleim és őseim sosem foglalkoztak tudás-kérdésekkel és tanításokkal. Vagy mezőgazdászok, vagy kézművesek voltak, édesanyám meg irodai alkalmazott.Úgy vélem, hogy voltam példás tanár is. Tisztelettel kérek mindenkit, hogy fogadja el a munkásságomat! Részletei nem csak a www.org.wikipedia.hu honlapján olvasható, hanem a 2015-ben megjelent életmű-összegzésemben: EMLÉKKÖNYV TISZTELETES GYŰJTEMÉNY HATVANADIK SZÜLETÉSNAPOMRA [Dvd-tanulmánykötet] „Örökség-Kultúra" Oktatási E-Könyvtár w3.sulinet.hu/ /oroksegtar Bar-So Kft Szeged, 2015.

*

Versek forrásai:
Levél 12. : Hitvesi költészet Hungarovox Kiadó Budapest 2015. 76-77.o.
Szüreti kaland: EMLÉKKÖNYV TISZTELETES GYŰJTEMÉNY HATVANADIK SZÜLETÉSNAPOMRA [Dvd-tanulmánykötet],„Örökség-Kultúra" Oktatási E-Könyvtár w3.sulinet.hu/ /oroksegtar Bar-So Kft Szeged, 2015.
Döbrögeci emlékek: kézirat.
Tavasz: KAMASZ VILÁGOM. Hungarovox Kiadó, Budapest, 014.363.o.
Újra tücsökszó: ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS Versek Szeged, 1997.26.o.;

Buszon dúdolós: HITVESI KÖLTÉSZET (Versek) Hungarovox Kiadó Budapest, 2015. 58-59.o.
Ez esztendőben: ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS Versek Szeged, 1997. 26. o.
Utazás: HITVESI KÖLTÉSZET (Versek) Hungarovox Kiadó Budapest, 2015.61.o.;
A képbe lépve: ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS Versek Szeged, 1997.17-18.o.
Márciusi panoráma: ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS Versek Szeged, 1997.7.o.;
Meggyszedés: ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS Versek Szeged, 1997.8.o.
„meddig a szem ellát" :- - in ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS Versek Szeged, 1997.90.o.;
Számvetés: ISTEN SZÁJÁBAN KAVICS Versek Szeged, 1997. 90-91.o.
felhők: VERSSÉ LETT VERS-ÉLET (Szonettkísérletek) Bába és Társa Kiadó Szeged, 2010.; 33.o.
Pasztelben: VERSSÉ LETT VERS-ÉLET (Szonettkísérletek) Bába és Társa Kiadó Szeged, 2010. 172.o.
örömből szőtt napok: VERSSÉ LETT VERS-ÉLET (Szonettkísérletek) Bába és Társa Kiadó Szeged, 2010.; 171.o.
videóklipp: Szegedtől Szegedig Antológia 2008 Tisza hangja I. k. Főszerk.: Tandi Lajos, Kiss Ernő másokkal Bába és Társa Kiadó Szeged, 2008.181.o.
Párosvers A séta / A tér: VERSSÉ LETT VERS-ÉLET (Szonettkísérletek) Bába és Társa Kiadó Szeged, 2010.161-162.o.
mélázni télen: VERSSÉ LETT VERS-ÉLET (Szonettkísérletek) Bába és Társa Kiadó Szeged, 2010. 165.o.
Hazafelé: Szeged effekt Szerkesztette Bene Zoltán Illusztrációk Pusztai Virág Szeged, 2011. 113.o.
dal óezüstben: HITVESI KÖLTÉSZET. Hungarovox Kiadó Budapest, 2015.102-103.o.

*

EPILÓGUS

A nép szava. Három *ige* egymás mellett és egy ráadás.
Gondolkodásra serkentő kijelentések.

Varga Ignác:

– Akkor már kulák voltam és szegény, nagyon megkínoztak. Minden áron tönkre akartak tenni. Elég jól tönkre is tettek, legazemberestek, leköptek, mindenféle piszkosnak elmondtak. Mindennap jelentkezni kellett.

*

Zsellér György meggyőződéssel állítja:

– Soha nem volt olyan sorsa az akasztói parasztnak, mint a Kádár-korszakban.

Fentebb már idéztük, de fontos, mert nemcsak az ő véleménye, többen is vallják a faluban.

*

Varga Rozália:

– Azt nem tudom a rohadt komonistáknak megbocsátani! Hiába kérem a jó Istent, vegye el tőlem ezt a gyűlöletet, de nem!

– Rozi néni, közölhetem ezt a mondatot?

– Csak nem csuknak be érte most már, meg magát se!

*

És egy negyedik, csak az egyensúly kedvéért:

Bogár László:

„1972-74 körül az látszik legvalószínűbbnek, hogy Kádár is és kísérlete is megbukik… Az egymással riválisnak párttársadalmak – »pénzügyi szakértők« diszkrét támogatásával – relatíve a világ egyik legeladósodottabb országává alakítják át Magyarországot.” [1]

*

ÜZENET AZ OLVASÓNAK.

A versíró, életrajzíró és bibliamagyarázó Bözsi néninek megmutattam egyszer Zsuzsa néni verseit. Kicsit félve, nem riad-e vissza a szlovák-magyar kevert nyelvű versektől.

– Jók! – mondta határozottan, örömmel és megnyugodva.

Az öröm a hangjában, a másik ember, az alkotótárs iránti tisztelet, megnyugvás: Zsuzsa néni is tehetséges, elfogadom őt.

A megnyugvás annak szólt, hogy vége az évek óta tartó bizonytalanságnak: *„Vajon milyen verset írhat az a Zsuzsa néni?”* És miután beleolvasott: *„Jók, rendben van.”*

Hogy egy egyszerű köznapi ember, egy parasztasszony, aki életében először alkotott véleményt egy másik ember költészetéről, így fejezi ki magát, érthető.

De!

Ezt mondta Hans-Georg Gadamer is, a német filozófus, aki a világirodalom legszebb alkotásaiban gyönyörködött, és aki egy életen át kereste a végső választ a műalkotás lényegére: a szépre és az igazságra.

Miért szép egy mű?

„Amint a befogadás sem valaminek a puszta előállítása, úgy az alkotás sem az. Az alkotó számára művének sikeres lezárását jelenti. Nem tudja megmondani a befogadónak, mi az. ... Mindenesetre sikerült, ám helyessége megragadhatatlan. Ha művészetről van szó, nincs értelme az alkotót kérdeznünk, mit gondolt. De a befogadót is értelmetlen, ő sem tudja elmondani, mit mond neki tulajdonképpen a mű. Mindkét dolog túl van az alkotó vagy a befogadó szubjektív tudatának határain. »Jól van« – mondjuk, s ez túl van minden vélekedésen és tudáson. Ez mindkét esetben azt jelenti, hogy valami előjött." [2]

A megvilágosodás erejével hatott rám e két szó: Jól van! Két helybenhagyó ítélet, szinte szó szerint ugyanaz.

Hogy lehet ilyen egyforma a két ítélet: egy egyszerű, naív alkotó parasztasszony spontán megnyilatkozása és a tudós filozófus ítélete?

De vajon mit mondott volna a többi szerző műveire? Rozi néni elbeszéléseire, Raffai Sarolta, Kiss Benedek vagy Árpás Károly verseire?

Bizonyára csak ennyit: Jól van! Jók!

*

A parasztság: *Vánkos – a búzakereszt alatt.*

„A magyar természetnek a magyar parasztság a legdúsabb érce… A magyar népnek vannak lappangó sajátságai, amelyek keletkezés közben, a célokban s harcokban derülnek ki… Csak a múltjához hű nép csinálhatja erővel a jövőt." [3]

Igen. Volt. De hol van már az a parasztság!? A régi az „igazi" parasztság!
Azok az emberek, akik ismerték és szerették a földet, a jószágot, és a falu közössége szerves egységet alkotott a természettel, s életcéljuk az önellátás volt, és jószerével csak a saját termékeiket fogyasztották.

Az új parasztság számaránya lecsökkent; a termelés technikai feltételeinek megváltozása, a gépek és a vegyszer használata miatt, a régi, zárt világ kinyílt, új, immár kétlaki, globalizálódott szemléletű parasztság, gazdaréteg keletkezett, és a valaha zárt, önellátó faluközösség idegen terméket fogyaszt.

*

A parasztság ugyanakkor: *Papkéve – a búzakereszt tetején:*

„Akkora az ellentét Akasztó és a környező falvak közt, hogy a szomszédfalubeliek azt mondják: »***Akasztó háromszáz évvel később vész el a világ végén, mint a többi népek***.«"[4]

Erdei Ferenc 1937 előtt járt a falunkban, akkor még sokan meghaltak tüdőbajban, még a főjegyző is. Nem sok időt tölthetett itt, mégis meglátta *a magyar nép lappangó sajátságait, amelyek keletkezés közben, a célokban s harcokban derülnek ki.*

Látnoki képességei voltak vagy csak jó szeme?

*

Íme bizonyság Isten előtt, avagy a falusi élet áldása – a hosszú élet:
Varga Rozi néninek még *hat* osztálytársa él a faluban, *egy* pedig Budapesten:
Bíber Józsefné Tóth Ilona (Akasztó, 1922. 04. 16.)
Juhász Benjáminné Fenster Veronika (Akasztó, 1922. 11. 21.)
Kóbor Tiborné Csipkereki Magdolna (Akasztó, 1922. 09. 02.) Budapest.
Krizsán Györgyné Varga Rozália (Akasztó Döbrögecpuszta, 1922. 11. 28.)
Pavelek Lászlóné Vékony Veronika (Akasztó, 1922. 09. 17.)
Supka Jánosné Tóth Julianna (Akasztó, 1923.10.18.)
Szabó Pálné Szvetnyik Erzsébet (Akasztó, 1923. 07. 12.)

Mindannyian túl a kilencvenedik évükön, csak egyikük panaszkodott:
– Jaj, mért felejtett itt engem a Jóisten!?

*

Jegyzetek:
1. Bogár László: Lefelé a létezés lejtőjén. Bp. 2011. 237.
2. Gadamer, H.-G.: A szép aktualitása. Bp. 1994. 249.
3. Németh László: Szerettem az igazságot 2. Bp. 409.
4. Erdei Ferenc: Futóhomok. Bp. 1937. / 1977. 179. –
A *vánkos* a búzakereszt legalsó kévéje, erre fekszenek kalászukkal a búzakévék, így nem a földön fekszenek a kalászok, s nem lesznek nedvesek, nem rohadnak, ha eső esik aratás után; a *papkéve* a legfelső kéve, amely lefogja a keresztet, a széltől, vihartól, esőtől óvja a kévéket. E két kéve, a lent és a fent, jelzi a parasztember közelségét a terrmészethez; százados tapasztalat s bölcsesség egyben.

*

A könyv bemutatójával egy időben három emléktáblát avat a községi Önkormányzat.
Az emléktáblák szövege:

1.) Az Emlékházon:

E HÁZAT ÉPÍTETTE
ZALAI SZALAY LÁSZLÓ 1920
BENNE SZÜLETETT ÉS ALKOTOTT
UJVÁRI BENJÁMINNÉ SZTRAKA ZSUZSÁNNA
1931-1994
DÖBRÖGECEN SZÜLETETT ÉS ÉLT
KRIZSÁN GYÖRGYNÉ VARGA ROZÁLIA 1922-
AZ ISKOLÁBAN TANÍTOTT
RAFFAI SAROLTA 1949-1950
A SZŐLŐBEN DOLGOZOTT-ALKOTOTT
KISS BENEDEK 1953-1966
ÉS ÁRPÁS KÁROLY
KÖLTŐI, ÍRÓI MUNKÁSSÁGUK EMLÉKÉRE,
TISZTELETÜKRE
AKASZTÓ KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
2016

2.) A volt döbrögeci evangélikus iskolán:

EBBEN A VOLT EVANGÉLIKUS ISKOLÁBAN
TANÍTOTT
RAFFAI SAROLTA KÖLTŐ, ÍRÓ 1949-50-BEN.
AKASZTÓ KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
2016

3.) Kiss Benedek szülőházán:

E HÁZBAN SZÜLETETT KISS BENEDEK
JÓZSEF ATTILA-DÍJAS KÖLTŐ.
AKASZTÓ KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
2016

Mellékletek: Niké- Victoria szobrok forrásai, link-jei a Világhálón:

1. **Görögország**, Olympia: Niké: Paianosz, Kr.e. 420. körül:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Nik%C3%A9
2. **Magyarország**, Akasztó Döbrögec: Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum. Reprodukció.
3. **Magyarország**, Budapest: Millenniumi emlékmű: Zala György: A tudás és dicsőség allegorikus szobra kezében.
http://vilagbiztonsag.hu/keptar/albums/userpics/10009/thumb_tudas_es_dicsoseg.jpg
4. **Románia**, Arad: Szabadság szobor.
http://img2.indafoto.hu/7/3/6703_c236337b043acf93c7df397fdb9082b3/4880665_86cb627ca3ed24767545f7e8b93597b7_xl.jpg
5. **Magyarország**, Karcag: Viktória-kút.
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Karcag/pages/Fotoalbum/fotok/nagy/new_2.jpg
6. Ausztria, Bécs: Pallasz Athéné szobra a bécsi parlament épülete előtt, kezében Niké.
http://vilagbiztonsag.hu/keptar/displayimage.php?pid=13991
7. **Németország**, Berlin: Győzelmi oszlop.
http://www.berliniszallodak.hu/uploads/berlin/images/Berlin_siegessaeule.jpg
8. **Anglia**, London: Viktória királynő emlékműve. Amatőr felvétel.
9. **Franciaország**, Párizs: Louvre.
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Nike_of_Samothrake_Louvre_Ma2369_n4.jpg/250px-Nike_of_Samothrake_Louvre_Ma2369_n4.jpg
10. **Franciaország**, Lyon: Múzeum, Victoria bronzszobra.
http://mek.oszk.hu/01200/01267/html/img/nagy/03-093-2.jpg
11. **Olaszország**, Róma: Victor Emmanuel emlékmű.
Can Stock Photo_csp11754504: Victoria
12. **Spanyolország**, Madrid: Metropolis, Victoria szobor.
https://www.flickr.com/photos/sandorson/9307346002/
13. **Magyarország**, Pécs: Szabadság emlékmű / Szárnyas Niké, Makrisz Agamemnon, 1975.
http://i.ytimg.com/vi/d1TgCaKTLnQ/maxresdefault.jpg
14. **Ukrajna**, Kijev: Függetlenség tér
http://www.origo.hu/foto/interaktiv/20140220-a-kijevi-fuggetlenseg-ter-a-tuntetesek-elott-es-az-osszecsapasok-kozben.html
15. **Olimpiai érmek: Niké-Victoria**
http://www.kisalfold.hu/olimpia-2012-london/mennyi_penzt_er_az_olimpiai_aranyerem/2290313/
16. Magyarország, Hévíz**:** Gáll Gregor: Angyal. – Angyal? Nem Niké-Victoria? – A szobor adatait dr. Szántó Endrének köszönjük.
https://www.kozterkep.hu/~/6086/angyal_heviz_gall_gregor_2001.html#photo-25759

*

TARTALOMJEGYZÉK

Előhang 5
1278. AKAZTHOW / AKASZTÓ
IV. / Kun László oklevele – és a nyári események.....8
1291. OKOZTHOV / AKASZTÓ
Fenenna királyné oklevele 13
Akasztói legendárium 16
Legendárium 20
Akasztó Döbrögec 84
Hely – Szellem – Alkotás. Irodalmi alkotások. Döbrögec 93
Zalai Szalay László 95
A népdal 98
A puszta. A Duna-Tisza közötti Alföld növényvilága..... 101
A puszta poézise 105
A puszta. Alföldből sivatag 109
A határfák 113
Fári Jóska 117
Az állófa 120
A birkák 124
Fekete macska 127
Kísértet 131
Vakáció 134
Kút a pusztán 138
Vasárnap délután 141
A szentimrei harang 144
A gólyák..... 146
Birkalopás 149
Künn a pusztán.....151
Az örmény alkonya 155
Kurta kígyó 159
A kocsis álljon föl! 163
História 166
Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna 171
Kegyes Olvasó! 174
Életem napjai (részlet) 175
Az élet folytatása (részlet) 177
Egyszerű parasztasszony vagyok 177
Első szerelem 1944 178
Az én uram! 179
Döbrögecz az én helyem 180
Döbrögecz kezdete 181
Kicsiny gyermekkor 182
Döbrögeczi tanyasi iskola 184
Szűcsi erdő 184

Drága képeim 187
Válasz..... 189
Háború 1944 189
A tanyán élni 192
Isten súgja 193
Mire vártam én (részlet) 193
Magamról vallom 194
Szülőiház búcsúja.....195
Nézél falra, földre 196
Költözés 197
Nem tudom 198
Döbrögecz 199
Helyesírás 199
Mit látok 200
Az ihlet..... 201
Dugot vers 202
Barna legény 202
Felejthetetlen (részlet) 203
Magyarnak érzem magam 204
Bözsi néninek 204
Családfa 205
Nemzetiség 206
Csak egy anya 207
Festészet..... 208
Nem vagyok akasztói 210
Krizsán Györgyné Varga Rozália 211
Igaz történet. Akasztó története 214
Gyermekkori emlék 220
Gyermekkorom 223
Iskola Döbrögecen 230
Háborús évek 235
A háború után 252
Raffai Sarolta 269
Csitri 272
A szűz 272
Rabság 273
Tanyára szakadtan 274
Mindig vérrel 275
Számvetés 275
Kiss Benedek 277
Szüret 1955 280
Etruszk szobrok mozdulása 280
Március, perzselt mezők 281
Az én földem 282

Utak keresztje 283
Kadarka 284
A mindennapi pohár 285
Anyámmal hajdan a szőlőben 286
Öreg tőkék közt 287
Mikor a prés fölszakad 289
Az ősz udvarán 290
Szőlőből, bőrig ázva..... 291
Isten szőlője 292
Szavalóverseny Akasztón, Mikuláskor 293
Sóhaj 293
Kérés Istenhez..... 294
Egy szatyor cseresznye 295
Árpás Károly 297
Szüreti kaland 300
Döbrögeci emlékek 302
Tavasz 304
Levél 12. 304
Újra tücsökszó 305
Buszon dúdolós 305
Ez esztendőben 306
Utazás 306
A képbe lépve 307
Márciusi panoráma..... 307
Meggyszedés 308
„meddig a szem ellát…” 309
Számvetés 309
felhők 310
Pasztelben 311
örömből szőtt napok 311
videóklipp 312
Párosvers 312
A séta 312
A tér 312
mélázni télen 313
Hazafelé 313
dal óezüstben 314
Komjáthy Jenő: A homályból (részlet) 315
Életrajzok, tanulmányok, jegyzetek 317
Zalai Szalay László 318
Élete 318
Irodalom 319
Művei 320
Elbeszélések forrásai 320

Megjegyzések 320
Róla: Négy bírálat Zalai Szalay László műveiről (részletek):
Nagy Lajos 321
Illés Endre 322
Illyés Gyula 323
Hollós Korvin Lajos 323
Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna 325
Élete 325
Réthey-Prikkel Miklós: Zsuzsa néni – az ember és költészete 326
Jegyzetek 340
Munkái 341
Róla 341
Verseinek forrása 341
Krizsán Györgyné Varga Rozália 342
Életének fontosabb eseményei 342
Réthey-Prikkel Miklós: Néhány szó az elbeszélésekről 344
Jegyzetek 349
Művei 349
Raffai Sarolta..... 350
Élete 350
Réthey-Prikkel Miklós: Raffai Sarolta nyomában – Kalocsán 354
Jegyzetek..... 368
Forrás 368
Munkái 368
Róla 369
Verseinek forrásai 369
Farkas László: „Egyszál magam" Raffai Sarolta arcvonásai leveleiben 370
Kiss Benedek 375
Kiss Benedek: Élettöredékek 375
Falusi Márton: A világ névtelen névadója. Vázlat Kiss Benedek költészetéről 385
Kemsei István: A költő, akiben angyal lakik 390
Vasy Géza: Alföldi mese. Kiss Benedek hetvenedik születésnapjára 394
Ködöböcz Gábor: Pannon derű, életszépség és szakralitás Kiss Benedek bordalaiban 396
Élete 401
Művei 402
Fontosabb díjai, kitüntetései 403
Róla 403
Versek forrásai 403
Árpás Károly 404
Kapcsolódásom Döbrögechez.....404
A szépíró Árpás Károly..... 405
Verseinek forrásai 415
Epilógus 417
Üzenet az Olvasónak 417

Emléktáblák szövege 420
Mellékletek forrásai, link-jei a Világhálón 421
Tartalomjegyzék 422
Függelék 427
Melléklet 457

KISKUN HELIKON

7

FÜGGELÉK

Kincs a láda fenekén. Akasztó dalkincse.
Réthey-Prikkel Miklós: Akasztó Döbrögec.
Akasztó, 2016. 427-456. oldal.

Jelentem a *falumból*, emberek:
szitál ködből a hűvös permeteg,
remeg a szirma-hulló rózsa-sor,
borzong a nyír s a mogyoró-bokor.
Halkul a megmaradt madár-világ,
de hangoskodnak fenn a vadlibák,
s ahol szőlőt nevelt a napsugár,
éjjel falánk vaddisznó-csorda jár.

(Áprily Lajos: Jelentés)

KINCS A LÁDA FENEKÉN.
AKASZTÓ DALKINCSE

Jelentem a falumból emberek:
Kincs van a láda fenekén – Akasztó dalkincse.

Bevezető

A dal.

„»*Az emberek annyiszor emlegetik a népdalt, de senki nem tudja világosan, mit kell voltaképp rajta értenünk*« – mondja találóan Goethe, és e szellemes megjegyzése több szempontból még ma is időszerű. A népi líra és főként fő műfaja: *a népdal az újkori folklórnak kétségkívül leggazdagabb, legnépszerűbb és talán legköltőibb tartománya.* Rajta keresztül fedezték fel az egész népköltészetet, és csaknem két évszázad óta gyűjtemények, tanulmányok százai láttak róla napvilágot" – állapítja meg Katona Imre.[1]

A dal meghatározása nem is olyan egyszerű feladat, a szakemberek dolga. Nem vállalhatom fel meghatározását. Ha Benedek Marcell ezt írhatta a *Kis könyv a drámáról* című művében: „*Mire ennek a kis könyvnek az írásához foghattam, az egész tudomány kicsúszott a lábam alól.* Dramaturgia nincs többé. *Bármennyire igyekszem bevezetésül a dráma fogalmát meghatározni, nem jutok tovább ennél a közhelynél: a dráma színjátszó személyek párbeszédeiben emberi sorsokat ábrázoló játék egybegyűlt közönség számára.*"[2]

Nem azért idéztem e három klasszikus szerzőt, hogy kibúvót keressek a meghatározás alól. Épp ellenkezőleg: hogy megvilágítsam az Olvasónak, milyen nagy feladatot vállaltam, kezdetben öntudatlan, később annál tudatosabban.

A természetes, szerves közegre figyeltem, melyben keletkezik, és él a dal. A *szépnek* ugyanis mindig van *emberi*, azaz társadalmi *összetevője*, s ez a szempont a *dalköltészetben* különösen fontos. Talán fontosabb, mint maga a dal!?

A dal – maga a daloló ember.

Útmutató gondolatok Kodály Zoltántól.

„A magyar népdal tehát nem pusztán a mai falusi élet visszhangja, nemcsak a »falusi ember primitív érzéseinek« kifejezője (milyen különös, hogy a legáltalánosabb emberi érzések a legnagyobb költők lantján is a népdal »primitív« hangján szólalnak meg, annál inkább, mennél erősebbek!), hanem az egész magyar lélek tükre. Mint egy nagy gyűjtőmedencébe, századokon át belefolyt a magyar érzelmi élet minden patakja, nyomot hagyott benne a magyarság minden lelki élménye, bölcsőjétől fogva: mert kétségtelennek kell tartanunk, hogy a magyar dal a magyar nyelvvel egyidős."

„Minden nemzet azt tekinti klasszikus művészetének, amely legtöbbet fejez ki a nemzet lelkéből, a legtökéletesebb formában. Kik a mi zenei klasszikusaink? Nincs más

zenénk, amely a magyar lélekbe mélyebben világít bele, tömörebb, ércnél maradandóbb eredménnyel. **A magyar népdal a par excellence [a valódi] magyar klasszikus zene."** – mondta Kodály Zoltán 1929-ben.[3]

*

„A zenei néphagyomány nagy lelki egységről beszél. Eddig nem tudunk külön kun, besenyő, palóc, matyó stb. zenét kimutatni. Egy-két tucatnyi székely és dunántúli dallam bizonyult eddig helyhez kötöttnek. Egyébként mindenfajta dallam közös az ország minden részében. Meglepő egyezések akadnak a legtávolabbi vidékek között. Naiv tudatlanságból néha „székely dalok" címén szerepelnek országszerte ismert dalok. Hogy a székelyek, sőt a moldvai, bukovinai magyarok is tudják, amit az egész ország tud, azt bizonyítja, hogy mily nagy a centripetális erő a magyarság legkülönbözőbb eredetű, egymással nem is érintkező összetevőiben [csoportjaiban]." [4]

*

„A népdal vokálszöveg [énekelt szöveg], igazi élete csak az énekben van, szöveg dallam nélkül nem teljes mű. A két alkotó elem közül még a dallam a fontosabb, mert eredetibb és állandóbb. Régebbi gyűjteményeink meg éppen a változó elemre, a szövegre helyezik a súlyt. A népdaltanulmány, elsősorban a ritmikai, csak énekelt dalokon alapulhat."[5]

*

„És mint az **ékszer is holt a láda fenekén**, életet akkor kap, ha viselik: a népdal is, mennél többeké lesz, annál nagyobb lesz világító és melegítő ereje."

*

„Nem súlyos betegség tünete volt-e, hogy a legszebb dalokat, amelyeket a magyar zenei géniusz ezer év alatt termett, már csak cselédek és öreg parasztok tudták? Nem volt-e sürgős kötelesség azokat tőlük megtanulni és újra az egész magyarság kezébe letenni? A falu most búcsúzik a régi hagyománytól. A fiatalsága már nem veszi át. Rajtunk a sor.

A tűznek nem szabad kialudni." – Írta Kodály Zoltán 1925-ben. [6]

De sok mindent adtak azóta a magyar zeneművészek a Világnak!

A dal fogalma, ahogy én értelmezem.

A *dal – gyűjtőfogalom*, a legtágabb értelemben véve, de a fogalom ilyen tág jelentésköre csak e Dalkincsre vonatkozik.

A szövegek és dallamok szépségének, esztétikai értékének meghatározása nem tárgya e dolgozatnak, bár mindig iránytűm volt a gyűjtés folyamán. A dal – mint alkotás – terjedelme egyetlen sortól, a kezdő sortól (cím) több sorig terjedhet, s ezeket mind értékhordozó szövegegységnek tekintettem, melyek sok *formá*-ban vannak jelen, élnek a mindennapi életben, – a népköltészetben. A *népdal* fogalma nem azonos a *dal* fogalmával. Ez utóbbit használom, mert jelentéskörébe szélesebb, szinte „minden" belefér.

*

1962 óta gyűjtöm a dalokat. Kezdetben alkalomszerűen, később, Akasztóra érkezésem (1971) után, 1973-tól (mondhatom) rendszeresen. Ahogy belekerültem a falu szerves közösségébe, és egyre jobban megismertem az embereket, szinte elmerültem a

daltengerben. Az idősebbek, akiket megszólítottam, tudnak-e történetes nótákat, már énekelték is a balladákat.

Mellbevágott a népköltészetnek ez a gazdagsága, ugyanis én nem faluban, hanem tanyán születtem, és nem volt élő kapcsolatom daloló közösséggel.

Sávoly-tőzegtelepen, a Budapest-Nagykanizsa-i vasútvonal egyik megállóhelyén születtem, a Zala-Somogyi-határ árok mellett, de Somogy megyében. Csak ha valami dolgunk akadt, akkor mentünk Sávolyra, Szőkedencsre, és Nemesvidon át anyám szülőfalujába, Nemesdédre.

Sávoly-tőzegtelepen maroknyi közösség élt. Két szép épület, a tőzegbánya vezetőinek szolgálati lakása, egy cselédház, egy vasútállomás: megálló szolgálati lakással, kicsit távolabb egy bakterház; ahol összesen hat, közülük öt vasutas és egy parasztcsalád lakott. Három idősebb gyermek és négy nagyjából egykorúak voltak játszótársak. Ekkora volt a közvetlen emberi közösség, de naponta jártunk Nagykanizsára iskolába, városi környezetbe.

Egy kilométerre volt tőlünk, de már Zalában a Kápolnapusztai Állami Gazdaság (ma bivalyrezervátumáról híres) ötven-hatvan emberrel, szinte már sokadalom volt számunkra.

Itt éltem tizenkét éves koromig, de Nagykanizsára jártam iskolába, naponta, vonattal. Bizonyára innét ered világszemléletem: egy tanya a végtelen természettel, néhány emberrel és állattal; ezzel szemben: kötetlen, szabad városi élet, iskolai kötelességekkel terhelve.

*

Szertelen, mindent oltalmazni vágyó alkatom az apró részleteket is meglátta: előbb rácsodálkozott, aztán ízlelgette, végül értékelte: *Ez szép, fel kell jegyezni, meg kell őrizni!*

A magyarnótákkal kezdtem a gyűjtést, mert többnyire magyarnótát daloltak körülöttem az emberek, például hallgató társaim a nagykanizsai kollégiumi szobákban a fülem hallatára. Később igyekeztem nemcsak magyarnótát, hanem *minden dalt* feljegyezni, műfaji határok nélkül. Kodály Zoltán a zenei hagyományban rejlő *nagy lelki egységről* beszél. Gondolom, ez nemcsak a régi stílusú népdalokra értendő, hanem *minden zenei alkotásra*. A nagy lelki egység, a *néplélek* nem válogat. Vagy mégis!?

Iskoláim: Nagykanizsa (1950-55, elsőtől az ötödik osztályig, naponta bejáró); Répceszentgyörgy (MÁV Nevelőintézet: 1955-56, hatodik osztály); Vác (1956-58, hetedik-nyolcadik osztály); Csurgó (1958-62, gimnázium), Nagykanizsa (1962-64, felsőfokú technikum), Buzsák (1964-65, üzemi gyakorlat, néhány hónap), Martonvásár (1965-66, üzemi gyakorlat), Sávoly (1966-67), Martonvásár (1967-71, ifjúság, család, aktív szellemi élet a Mezőgazdasági Kutató Intézet klubjában és a környéken, Székesfehérvár és Budapest vonzásában, Tordas, Érd, készülődés a tanári pályára, könyvek, népdal, magnetofon, közben kényszerből szerzett agrármérnöki diploma), Akasztó (1971-től napjainkig: tanítás, egyetem: történelem tanári szak végzése, szőlő, család, a helyi népköltészet gyűjtése teljes erővel). Végül abban mélyedtem el, amit szerettem: egyetemi doktori fokozat szereztem a népköltészetben, az irodalmi / néprajzi tudományban (1986).

Később a rokoni és a baráti kapcsolatok révén, szinte akaratom ellenére, kiterjedt a gyűjtőköröm Nyírbátor, Kraszna (Románia), Miskolc, Budapest, és Bács-Kiskun megye falvaira, (Nagy Ferenc lelkipásztor gyűjtései révén az ő szolgálati helyeire), és így tovább, ahogy alább a Dalkincsben olvasható.

*

Emlékezetes élmények az életemben.

Zenei „végzettségem" a nagykanizsai zeneiskolához kötődik. Pasqualetti tanár úrhoz jártam egy évig, de az év végi vizsgára már nem mentem el, mert nem volt rá apámnak pénze.

Bár, lehet, hogy csak elhallgattam a vizsgát, apámat meg se kérdeztem; a pénztelenségre meg könnyű volt hivatkozni, az állandó vendég volt nálunk. Az is lehet, hogy a döntést magamra vállaltam, hogy ne okozzak gondot a szüleimnek, vagy csak menekülni akartam a zenétől? Nem volt tiszta az ügy, mert lelkifurdalásom volt, amikor visszagondoltam rá. (Pedig a szüleim komolyan vették a zenei képzésemet, mert már meg is vették a hegedűt, a csehszlovák gyártmányú Stradivari-t!, amit évekkel később nagykabátra cseréltünk az Ecserin, Pesten.)

Vizsga után találkoztam a tanár úrral, rám szólt:

– Mért nem jöttél vizsgára?

– Nem volt pénzünk. Ebben volt egy kis csúsztatás, akarom mondani füllentés.

– Akkor is eljöhettél volna!

Talán látott a tanár úr bennem valamit? – ezzel vigasztalom magam utólag.

Zenei élményeim persze voltak: én vittem, a tejet a tanár úr népes családjának, mert ugyan mi is nagycsalád voltunk, négy gyerekkel, de náluk még több gyerek szaladgált az asztal körül reggel, amikor megérkeztem a meleg konyhába a friss tejjel. A kép kitörölhetetlen. Nem kell magyaráznom: a zenész tanár családi *közössége* fogott meg.

A zeneiskola tantermében ott volt a zongora mellettünk, de soha nem használtuk. Nem értettem. Kodály Zoltán *333 olvasógyakorlat* című tankönyvéből tanultunk, utána még sokáig őriztem.

Apám nótaestjei inkább elriasztottak, mint megragadtak, pedig ő szeretett nótázni, amint sok évvel később kiderült, gyűjtötte is a nótákat a laktanyában. Felszólításra kellett nótáznunk, körülbelül úgy, mint a laktanyában, vezényszóra: Nótát! (Apám hét évet húzott le Budapesten a gróf Andrássy-laktanyában, tüzér volt, kiképző, tudott parancsolni, de mindig emberséggel.) Mi, hárman-négyen még kicsik voltunk a rögtönzéshez, de elkezdtünk valamit, ami egy-két hang után elakadt.

Nemesdéd: *Piros alma kigurult, piros alma kigurult a kosárból…*

A nemesvidi dalkör szerepelt Nemesdéden a kultúrházban, és egy korunkbeli kislány énekelte ezt a dalt, s a végén bedobott egy piros almát a közönség soraiba. Azt a hatást, soha nem felejtem.

Csurgó: *A bolhási kertek alatt, Kata….* Bolhás Csurgó mellett van, a gimnáziumban teli torokból énekeltük, hisz a „miénk" volt a dal, és Bognár János tanár úr garantálta a tiszta forrást.

1962. Újra Nagykanizsa: Felsőfokú technikum, a gazdászfiúk egy része ontotta a dalt, nótát, ekkor kezdtem följegyezni a dalokat, nótákat.

Akkor mégiscsak volt valami rejtett vonzalmam a zenéhez? Hiába, nincs tiszta képlet, nincs tiszta jelenség, nincs egynemű közeg. Az irányított zenei élmények uralkodó forrása mégiscsak az iskola volt?

*

A kettős cím kettős jelentést hordoz.

KINCS A LÁDA FENEKÉN: az egész gyűjteményre vonatkozik, nemcsak akasztói, dalokra, hanem távoli falvak dalaira is.

A dalkincs itt van Akasztón, tehát: **AKASZTÓ DALKINCSE**.

*

A ***gazda*** szó közszájon forog a magyar nyelvben, sokféle összetételben: aratógazda, bacilusgazda, bandagazda, falugazda, béresgazda, borgazda, házigazda, kisgazda, mezőgazda, mintagazda, nagygazda, orgazda, parasztgazda, szőlősgazda. Miért ne élhetne ez a szó is: *dalgazda*. Zökkenő nélkül illeszkedik a sorba, és olyan jelentésköre van (és remélhetőleg lesz), melyet a fenti szóbokor egyike sem jelöl. A dalgazda olyan daltulajdonos, akinek sok dal van a birtokában: a fejében és a szívében, és azzal tetszés szerint gazdálkodik: *éli*, azaz *énekli* és azzal, hogy *énekli*, el is *veti*, átadja másnak, egy újabb dalgazdának, aki kóstolgatja, ízlelgeti, énekli, egyszóval használja, és továbbadja egy harmadiknak.

A *dalgazda* szót támogatták tudatom alatt Sebő Ferenc szavai: *„A zene azé, aki megműveli!”* Világos: a gazda műveli a földjét, a dalgazda *műveli, énekli, dúdolja, fütyüli* a dalt, a saját dalát. Amit saját fejében és szívében hordoz, az a sajátja, saját szellemi tulajdona. Ezt a ”tulajdont” még szűk körben is tiszteletben tartják: *Ez a dal a Bözsi nénié* – mondják a dalkörben, csak azért, mert ő szokta énekelni.

A *dalgazda* szót itt írtam le először, s az *adatközlő* helyett ajánlom.

A *dalgazda* szó a dalos Akasztóhoz való viszonyát jelöli, több jelentése van: jelenti annak az személynek a dalkincsét, aki itt született, élt és halt meg, (a legtöbb); itt született, itt élt és énekelt, de elköltözött; nem itt született, de itt él/t, s dalol/t; nem itt élt, de ránk hagyta, különböző okokból a dalkincsét, pl. Máté Marcziné Krasznáról, Molnár Pál Kaskantyúról, Kovács Antal Nyírbátorból stb.

A **gyűjtés** helye mindig az énekes lakhelyét jelöli, elsősorban Akasztóra és néhány környékbeli falura vonatkozik. Ez a szempont a dalok eredetére utal, amit az egyes dalgazdák anyagában mindig rögzítek, ha tudomásom van róla. Előfordult az is, hogy másik faluból származik a füzet, de itt Akasztón kaptam meg.

*

A dalkincs.

AKASZTÓ DALKINCSE viszonylag **teljes anyag**: *minden dalt, népdalt, magyarnótát tartalmaz*, melyet emberileg (értsd: képességeim s időm keretein belül) lejegyezhettem az elmúlt 53 év alatt, ebből 42 éve Akasztón.

E gyűjtemény viszonylag *teljes*, *egész*.

Miért nevezhetem *teljesnek* a gyűjteményt?

Két munkára hivatkozom. Teljes abban az értelemben, amilyen értelemben teljes a *Rákóczi kis úrfi* című balladás kötet, melyet tizenkilenc évig gyűjtöttem Akasztón és 209 balladát és balladás dalt tartalmaz 419 oldalon; és a *Rejtett rímek 1-2. Akasztó verskincse* című antológia, melyet huszonkilenc évig gyűjtöttem és 113 alkotó verseit tartalmazza 817 oldalon. És most itt van a *Kincs a láda fenekén. Akasztó dalkincse* mintegy 3.300 [!] oldalon. Ebben az értelemben teljes.

Erre utal egyértelműen a gyűjtés időtartama, amelyből ugyan nem következik törvényszerűen a teljesség, de a gyűjtés „sűrűsége", módszere utal rá, mintegy előfeltételezi.

És teljes a gyűjtés *módszere* és végül *eredménye* miatt is. A módszert a *gyűjtés folyamán* alakítottam ki a következő szempontok szerint:

a.) *Abban a közösségben élek*, amelyben gyűjtöttem és gyűjtöm a dalokat.
b.) Ha tehettem mindig *dallammal*, azaz magnetofonnal gyűjtöttem, s ha nem,
c.) a *szöveget magában* is följegyeztem cédulákra, füzetbe, pl. társaságban; ez a gyűjtés lehetett alkalomszerű (rövid ideig tartó) és módszeres (hosszabb ideig tartó, amely kiterjedt a baráti összejövetel időtartamára, s amelyre készültem). Az előbbi szinte játék volt, az utóbbi hosszantartó figyelmet kívánó, már-már nyűgös, nehéz feladat volt, akkor is csináltam, ha a társaság kicsit hitetlenkedve fogadta.
d.) Akkor is jegyzeteltem, ha csak az *első sort* (címet) tudtam feljegyezni;
e.) Akkor is, ha *töredék* volt (pl. első egy-két sor) vagy annak tűnt.

f.) A szükségből kovácsoltam erényt: *zenei képzettségem* (mondjuk) általános: iskolai énekkarban nem énekeltem, hangszeren nem játszom, dalolás közben könnyen hamis = fals hangot „fogok", ugyanakkor észreveszem, ha más nagyon eltér helyes hangmagasságtól. Lehetséges?

g.) „Kiművelt zenészfülem" (Kodály Zoltán) – nincs. Mint *befogadó* élem a zenét, nemcsak a „tiszta", a nép- és klasszikus zenét, hanem, ha mozgással (tánc), cselekvéssel (munka) társul a zene, akkor is, sőt akkor igazán: tánc közben inkább élem a zenét, mint „önmagában". Azt hiszem, a *ritmust* érzem s tudom követni legjobban a táncban s a zenében. Szerettem táncolni.

Nézetemet igazolják Kodály Zoltán szavai: *A ritmus egyfelől a táncból ered, onnan hozza magával az ősi, ösztönös mozdulatok időbeosztását, hangsúlyait.* [7]

A Bartók Rádióban hallottam Meixner Mihály szavait: „Azért van olyan óriási fontossága a zenei nevelésnek, mert a ritmus és a dallam hatol be legjobban a lélek belsejébe és ragadja azt meg hatalmas erővel. Azt, aki a helyes elvek segítségével nevelkedik, rendezett lelkű ember lesz. Csak az erős lelkű ember érti meg a szeretetet, csak a szeretet érti meg a szépséget és csak a szépség teremt művészetet." Fontosnak tartom a sorrendet: ritmus és dallam; nemcsak én, már Platón is ebben a sorrendben értékelte.

h.) Nyitottságom a zenére. Sütő András költői nyelven kéri: *Engedjétek hozzám jönni a szavakat.* Én a hangokkal vagyok így s kérem: *Engedjétek hozzám jönni a dallamos szavakat.*

Az álmatlanság: nincs összhangban a test és a lélek Álmatlan éjszakáimon a Bartók Rádió *Notturno* műsorát hallgatom, sokszor fáradtan, álmosan, kimerülten, de Némethy Attila útbaigazító szavai helyre teszik a legnehezebb dallamokat is. A klasszikus zene harmóniája elandalít, altat, s tudat alatt talán még gyógyít is?

A *Hajnali* (Népzene korán kelőknek) ellenben felvidít, talp alá való, mozgásra, táncra ingerlő zenét ad, mely arra ösztökél, hogy kiugorjak az ágyból, és friss lélekkel kezdjem új napomat.

i.) A *módszer* maga a munka folyamata. Gyűjtés közben igyekeztem felnőni az önként vállalt feladathoz: így jutottam el a spontán lejegyzéstől a kötelesség diktálta következetességig, a módszerig. A dalkörök tagjainak füzeteket osztottam ki ezekkel a szavakkal: – Írják le a dalokat, amiket énekeltek fiatalon, és szóljanak, ha tele van a füzet!

j.) A *Szépség* foglya vagyok. Nemcsak élem s gyönyörködöm benne, kutatom is, munkáim igazolják.

k.) Figyelmem kiterjedt a dal *keletkezésére*, s ha a tárgy meghaladta képességeimet, szakemberekhez fordultam: pszichológushoz, zeneesztétához (Jelentés a balladáról, Dalol a rőzseláng).

l.) Szöveg és dallam közül a *szöveg felől* közelítettem meg a dalt. A szöveg érthető, felfogható (tudatos sík). (A Dalkincs anyaga bőven szolgáltat példát.) A *dallam*, a melódia varázsa érzelmi húrokat penget (tudattalan sík). Ehhez zenei ismeretek is kellenek, de azok is csak bizonyos határok között segítenek:

„A zene annyira sui generis megnyilatkozása az emberi léleknek, hogy azt más nyelven tolmácsolni nem lehet. A zene nem képes logikai fogalmakat kifejezni, ezért az emberi nyelv, amely a logikán alapul, hiába próbálkozik azzal, hogy a zene tartalmát, szubsztanciáját érthetővé tegye… A képzőművészethez, tartalmához mégis hozzá lehet férni emberi kifejezésekkel, fogalmakkal, de a zenéhez nem.” [8] „A nemzeti jelleget különben is könnyebb művészi alkotásokban *megéreztetni*, mint elemző szóval *megközelíteni*.” [9]

m.) Most, hogy próbálom gondolataimat rendszerezni, veszem észre: amikor a *daloló, nótázó embert* figyeltem, valójában a *felszabadult embert* figyeltem: ellenállhatatlan erővel törtek fel a dalok, a maguk komplex teljességével az énekesek szájából, spontán eszközeivé voltak a személyiség kifejezésének. *A daloló ember kinyit egy kis kaput, melyen át a lelkébe lát a másik, s ő hagyja.*

n.) A dalos ajkú lányok és legények egyike csak dalt, népdalt, magyarnótát írt a füzetbe, másika emlékverset is, és más rokonfajú szöveget. *Kiválogathattam* volna a dalokat, de nem tettem, mert erőmet meghaladó nagy munka lett volna; másrészt akkor a dalos ember saját egyéni arculatát, ifjúkori, féltett szellemi kincsét csorbítottam volna meg, profilíroztam – méretre szabtam volna ilyen vagy olyan szempont szerint. Más szóval: átírtam, meghamisítottam volna akkori személyiségképüket. *A füzetek úgy egészek, ahogy vannak.* Nem válogattam ki az *egészből* a *részeket*. A dalok mellett lévő más szövegek

alkotják azt a szerves közeget, amelyben él a dal. A *szerves közeg*: a különböző *műfajok* és a műfajon belül a különböző *típusok* végtelen sok *változata*. De nem is vállalhattam volna fel azt a szakismeretet kívánó, hatalmas válogató, minősítő munkát! Majd elvégzik az utánam, utánunk érkezők.

Azért is írtam fentebb: A dal – maga a daloló ember. Nemcsak az az egy dal, amit adott pillanatban énekel: alatta ott izzik a sok száz, rokon fajú érzés, élmény, dallam és szöveg, mint háttér.

Összefoglalva: módszerem lényege holisztikus szemléletemből fakad: az „értékre" figyeltem, nem az „értéktelenségre", a „hibára". Nem a kirekesztésre törekedtem, épp ellenkezőleg: igyekeztem megmenteni minden apró, rejtett értéket, dallamot, sőt dallamtöredéket, szöveget, vagy szövegtöredéket, helyi vonatkozást, személyes kötődést a dalhoz, a dalgazdához vagy az alkalomhoz, mert a dal megjelenése pillanatában nagyon is alkalomhoz kötött alkotás, a hagyományozás stabilizáló, rögzítő hatása ellenére, erősen kötődik a szituációhoz, az előadás hangulatához. A dal közismert és hangsúlyozott közösségi karaktere ellenére (vagy mellett), igenis magán viseli az énekes személyiségének, hangjának akusztikai egyben fiziológiai (organikus) jegyeit. Szervezett dalkörökben vagy alkalmi közösségekben mindig jelen van egy (két?) nótafa, aki felvállalja az adott alkalommal összejött személyek (dalolók) irányítását, amelyre épp azért van szükség, mert mindenki *más „hangnemben*" énekel. De jelen van egy-két kritikus is, aki jelzi, ha nem is teszi szóvá, ott a helyszínen: Ennek nem ez a hangja! Sőt, továbbmegyek: még a gyűjtő személyisége is tetten érhető a gyűjteményben.

A műsorok felépítését, a dalcsokrainak szerkezetét, az előadások alkalmainak közlését is fontosnak tartottam, mert a Dalkincs *őrzésének, fenntartásának és újjáélesztésnek* folyamatát dokumentálják.

Útmutatók a Dalkincshez.

1.) A füzetek anyagát 70 db dobozban tárolom, ami összesen 3,5 könyvtári folyóméter; 70 személy, ill. csoport, közösség, dalkör, baráti kör stb. anyaga A/4-es papír alapon.
2.) Magnetofonkazetta gyűjtemény, amely a ma (2016. 01. 11.) 546 kazettát tartalmaz.
3.) Egyéb adathordozók: hanglemez, *CD-k*, is vannak, ezek a gyűjtött anyag újabb tárolási módja, ill. külön csoportot alkotnak még a *publikált* anyagok.

A **Dalkincs használatát** különböző **mutatók** segítik, melyek a papíralapú és számítógépalapú (digitális) anyagban egyaránt rendelkezésére állnak az érdeklődőknek. A mutatók egy része **teljes**: a munka be van fejezve az adott időpontig; más részük **félkész:** nincs befejezve, vagyis a munka folyamatban van.

• Dalgazdák (és mások) a gyűjtés során megszólaltatott személyek adatai papíron, katalóguscédulán is nyilván vannak tartva: 475 db. (dobozban).
Hangarchívum-1
• Dalgazdák és mások adatai, a katalóguscédulák számítógépen, 36 oldal.
Hangarchívum-2

• Magnetofonkazetták sorszámaik alapján: elöl a szám utána a név: pl. 1. Martinkovics Sándor, sorrendben, 1-203-ig számozva, kék füzetben, 19 oldal.

Hangarchívum-3

• Magnetofonkazetták sorszámaik alapján, az előbbi adatok (kék füzet anyaga) számítógépen, 9 oldal.

Hangarchívum-4

• Magnetofonkazetták 8 fiókban, 1-203-ig számozva: hangfelvétel összesen 239? személytől 546 kazettán, ill. ezek a tételek>

Hangarchívum-5

• számítógépen, 36 oldal. Fontosabb adatok: a gyűjtés helye, ideje, a jelenlévők neve, lakhelye, képzettsége, foglalkozása.

Hangarchívum-6

• A feldolgozás lényeges része a kazetták (hangszalagok) lejátszása, a szövegek lejegyzése, mely két lépésben történt:

1.Hangszalagról papírra 330 oldalt jegyeztünk le, s ebből 70 oldal van számítógépen (digitalizálva), amely

2. a számítógépen 39 oldal.

A hangszalagokat folyamatosan használtam, de soha nem tudtam egy-egy kazetta *egész* anyagát lejegyezni, ezért szinte biztos, hogy mindegyik kazettán van fel nem használt, ill. le nem jegyzett szöveg: dal, ballada, ének, elbeszélés stb.

A hangszalagokon található szövegek folyamatosan vagy csak vázlatosan, vagyis az elhangzó témakörök, elbeszélések stb. csak tartalomjegyzék-szerűen vannak lejegyezve, egy-egy vezérszóval, lényegre mutató szóval utalva a szöveg lényegére.

Hangarchívum-7

•Az összes dal betűrendben. Ez a legegyszerűbb mutató, mert pontosan megfelel az előbbi szóhasználatnak: minden dal első sorát tartalmazza, csak félkész.

Csak a teljes dalok kezdősorait tartalmazza kimutatás.

A teljes? állomány számítógépen: 111? oldal.

Kinyomtatva: 1-33. oldalig egy példányban, az utolsó dal, a 33. oldal alján: *Esteledik a faluban, haza kéne menni.*

A feldolgozás jelenlegi szintjén! (2015. december.)

*

A DALKINCS (ARCHÍVUM). A 70 doboz anyaga 90? %-ig digitalizálva van, az egyes dalgazdák dalkincsét tartalomjegyzék teszi áttekinthetővé.

A számadatok tájékoztató jellegűek és a 2016. 01. 11-iki állapotot tükrözik.

A Dalkincs anyaga: a dalgazdák és dalaik.

1.) Akasztó. Kósa Istvánné Madácsi Etelka (1937).

Gyűjtés: 1992. 04. 01.

1. füzet: Borító nélkül. Számítógépen: 57 oldal, 193 dal.

2. füzet: Borító nélkül. Számítógépen: 43 oldal, 104 dal.

3. füzet: Borító nélkül. Számítógépen: 23 oldal, 68 dal.
Hangszalag: 3/1; 99/1 hangszalagon van tőle néhány dal.
Összesen: 123 oldal, 365 dal, 3989 sor.
Pontosan vezetett füzetek: oldalszám, évszám, hó, nap, dalok számozva, nótá-nak nevezi a bejegyzett alkotásokat. (Amikor még mechanikus írógéppel gépeltük a dalokat, mindig két, sőt három példányban másoltuk le őket. Etelka néni anyaga két példányban készült, de erre a adatra a továbbiakban nem térek ki.).

2.) Akasztó. Nagy Istvánné Újvári Erzsébet (1904):
1. füzet. [Dalok]. Adtam Bözsi néninek egy üres füzetet, abba írta a dalokat: 1976. 3. hó 10-től - 1976. ápr. 1-ig. Dalok, balladák, szép régi anyag. Sokat szerepelt a Páva kör fellépésein dalokkal, balladákkal.
Gyűjtés: 1976. ápr. 1.
Számítógépen: 22 oldal, 82 dal, 846 sor.
Hangszalag: 4. sz. kazetta; 7/1/1/37,39; 7/1/2/28.

3.) Akasztó. Dalok. Vegyes: szöveg, dalok, balladák és dallam (nem minden szöveghez), gépelt példányok.
Számítógépen: 43 oldal, 125 dal, 1208 sor.
Gyűjtés: folyamatos, de egyre ritkul.

4.) Akasztó. Népdalok 1.: több énekes.
Hangszalag: 80/1,2,3,7,5,6,7 kazettákon stb.
Lejegyezte: Juhász Mária, hangszalagról: szöveg + dallam (szöveg után feltüntetve a dallam helye), gépelt példányok.
Számítógépen: 58 oldal, 138 dal, 1708 sor.
Gyűjtés: több énekestől 1993 előtt.
Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

5.) Akasztó. Népdalok 2.: több énekes.
Hangszalag: 31., 35., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 44., 45., 47. kazetta.
Lejegyezte: Juhász Mária, hangszalagról: szöveg + dallam, szöveg után feltüntetve a dallam helye, gépelt példányok.
Számítógépen: 44 oldal, 107 dal, 1310 sor.
Gyűjtés: több énekestől 1993 előtt. Szöveg + dallam.
Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

6.) Akasztó. Népdalok 3.: több énekes.
Hangszalag: 47., 48., 49., 51., 52., 54., 56., 62., 68., 71., 72., 76. kazetta.
Lejegyezte: Juhász Mária, hangszalagról: szöveg + dallam, szöveg után feltüntetve a dallam helye, gépelt példányok.
Számítógépen: 61 oldal, 159 dal, 1791 sor.
Gyűjtés: több énekestől 1993 előtt. Szöveg + dallam
Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

7.) Akasztó. Pál Ferencné Bengő Ilona (1939.): Dalos [és egyéb] füzet.
Gyűjtés: a füzetét testvérétől Csatai Jánosné Bengő Juliannától kaptam. Címlap és az első oldalak hiányoznak:
Számítógépen: 22 oldal, 69 dal, 571 sor (2-2 gépelt példányban, ezt nem mindig írtam ki!).

8.) Akasztó. Túrú Istvánné Szvetnyik Erzsébet (1930).
Gyűjtés, hangszalag: 1991. 12. 03. 45/1-es kazetta; 1992.02. 21.45/1/1-2. és 45/2-3 kazetta; 1998. 02. 26. 45/1/2/50.
Számítógépen: 22 oldal, 56 dal, 521 sor.
Dallam: ld. a szöveg után a kazetta számát. Hangszalagról lejegyzett szöveg és dallam.

9.) Akasztó. Bengő Margit, Herczeg Ilona (14 évesek): Dalok, balladák, emlékversek.
Gyűjtés: 1973. június 22-től, a nyári szünetben, miután befejezték az iskolát, mint volt tanítványaim segítettek.
Dallam: nincs.
Számítógépen: 7 oldal, 7 dal.

10.) Akasztó. Népdalkör.
Gyűjtés: Népdalkör próbáján a művelődési házban kék vonalas füzetbe, és hangszalagra szóló és csoportos énekek 1994. 01. 09-től 1994. 02. 13.-ig.
Hangszalag: 114/2/2/jel-től; 114/3/1/0;
Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

10.1. Szöveg + dallam.
Hangszalag:114/1; 114/2 kazetta.
Számítógépen: 24 oldal, 65 dal.

10.2. Szöveg + dallam.
Hangszalag: 114/3 kazetta.
Számítógépen: 10 oldal, 26 dal, 285 sor.

11.) Akasztó. Varga Albertné Gubán Anna (1949): [Vegyes: dalok, nóták, táncdalok]
Táncdalok 1-34. oldal, Magyarnóták, csárdások 35-94. oldal.
Kézirat keletkezése: 1964. febr. 20-tól.
Gyűjtés: 1993. 12. 23.
Dallam: nincs.
Számítógépen: 26 oldal, 56 dal, 806 sor.

12.) Budapest. Réthey-Prikkel Gyula (1904-1986): Nótásfüzet. Dalgyűjtés kaszárnyában: gróf Andrássy Gyula laktanya, Budapest, 1932. A dalokat, a katonák jegyezték füzetbe saját kezűleg, néhány kivételtől eltekintve, melyeket apám írt.

12.1. Nótásfüzet 1.: Számítógépen: 33 oldal, 89 dal.
12.2. Nótásfüzet 2.: Számítógépen: 30 oldal, 61 dal.
2-2 példány gépiratban.

13.) Nyírbátor, Akasztó. Kovács Antal (Beregszász,1885.– Nyírbátor, 1958.).
Versek, elbeszélő költemények, emlékversek, dalok, drámák és más művek nyolc füzetben, ill. fűzött lapokon. Az 1., és 2. füzetben vannak a költemények, elbeszélő költemények, dalok s egyéb, gyakran elbeszélő jellegűek alkotások.
1. Füzet.
1. Kovács Antal: *Költemény füzet.* 100 vers.
Dal vagy népdal formájú vers: Kinyílott a … (99. old. 24 sor), Ejnye hallod…, (108.old., 4 sor).
2. Füzet.
Versek. II. füzet. [Keménytáblás, a címlapra tintával írva]
Kovács Antal: Elbeszéléseim és verseim ifjú koromban. Írta Kovács Antal. 'és verseim' – utólag beszúrva. Verset, prózát egyaránt tartalmaz a füzet. Próbálgatta szárnyait a költő-jelölt, három-négy álnév variációt is próbálgatott. A füzet négy részből áll:
1. Rész: 1-63 oldalig elbeszélések, monológok. A 61. oldalhoz csatolva: *Az öreg Balázs* (Hitrege) 5 fél-lap (A/5).
2. Rész: 64-68 oldalon: Tíz levél.
3. Rész: II. Füzet. Versek. 1-100/6 oldalon 102-202-ig számozva a versek.
4. Rész: II. *A szerelem statiója,* 101-121 oldalon.
Dal vagy népdal formájú vers: Árvaságom (7-8. oldal, 28 sor), Kislány, kislány (11.oldal, 8 sor), Mi búsít… (12-13. oldal, 16 sor), Nini amottan…(30. oldal, 16 sor), Tűz, tűz, tűz (33-34. oldal, 20 sor), A mezőn (35. oldal, 12 sor), Az útban (36. oldal, 12 sor), Szöllős kertek alján… (53. oldal, 16 sor) stb.

14.) Akasztó. Népdalok dallam nélkül: kézírás, gyűjtötték a tanítványaim, nevük a dalok után.
Gyűjtés: 1978. 11.-1979. 1. hó.
Dalgazda: 15 fő, 58 dal, 546 sor.
Dallam: nincs.
Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

15.) Nagykanizsa, Akasztó. Réthey-Prikkel Miklós: Magyarnóták, népdalok:
15.1. Népdalok és magyarnóták. Kézirat, 11. oldal, 348 sor. Csak kezdősorok!
15.2. Népdalok és magyarnóták. Kézirat, 9. oldal, 20 dal, 162 sor. Csak kezdősorok!
Gyűjtés: 1962-1964.

16.) Akasztó. Zaletnyik Lászlóné Almási Mária (1953): [Dalok].
Hangszalag: 44/1.
Gyűjtés: 1997. november 26.
Gépirat, kézirat 44 oldal.
Számítógépen: 60 dal, 607 sor.

17.) Akasztó. Oravecz Andor (1909-1996): Halotti búcsúztatók.
1-280 búcsúztató. Nagyon szép anyag!
Kézirat keletkezése: 1949. október 4-től 1981. március 27.-ig írta Bandi bácsi, aki kántor volt.
Gyűjtés: A halála után, 1997. április 17-én kaptam a lányától az anyagot.
Szöveg + dallam: a dallam egyházi énekek dallamára, lásd a gyűjteményben.
Számítógépen: 331 oldal, 280 dal.

18.) Pat, Akasztó. Horváth Dezső (1933-201?): [Versek, kották, ballada] Vegyes anyag.
Gyűjtés: 2006. június 21. v. 22.; 2006. 03. 31.
1.) Hangszalag:183/1/1/10: *Az én öreg Sajó kutyám ki szokott a faluvégre járni…* dalt énekelte: szöveg + dallam (lejegyezte: Gál Gyuláné):
Számítógépen: 4 versszak, 16 sor.
2.) Hangszalag: 183/1/1/18. Kádár Kata: *Gyulainé, édesanyám…* 1 dal (ballada), 10 versszak, 39 sor (egy sor hiányzik)? szöveg + dallam (lejegyezte: Gál Gyuláné). Lásd a jegyzeteket az irattartójában.
3.) Nála találkoztam Horváth Miklós, prímás, cigányzenésszel, aki sok éven át muzsikált Budapesten. Tőle kaptam: *Eredeti népdal Tompa Mihály költeményeire. 14 dal Énekhangra zongora kísérettel szerzé Hoós János, zenetanár. Táborszky és Parsch. nemzeti zeneműkereskedők bizománya. 23. szám.* [Bp] é. n. Nyomdai termék.
4.) Egyéb anyag: Nincs számítógépen!

19.) Akasztó. Dalok kazettáról. Vegyes anyag.
Több énekes énekel..
Hangszalag: 89/1,2,3; 94/1,2; 95/1; 96/1; 98/1; 102/1; 103/1; 106/1,2.
Szöveg + dallam (helye a szövegek után). Hangszalagról lejegyezte: Juhász Mária a szöveget, két gépelt példányban.
Számítógépen: 132 dal, 1314 sor.
Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

20.) Akasztó. Petkó Jenő (1933): [Maroknyi népköltészet].
Gyűjtés: 1955-1963-ig Akasztón, magyartanár.
Személyes találkozás Akasztón és Pécsett (ellenőrizni).
Először: …
Másodszor: Pécs, 2000. 01. 31. Hangszalag: 167/1, 2, 3.
Harmadszor: Felvétel: 2000. 08. 06. Hangszalag: 167/4.
Számítógépen: 32 dal, 493 sor, (dalok, balladák, mondák is).
Maroknyi népköltészet = A cím RPM-től. A balladák sajnos kimaradtak a *Rákóczi kis úrfi* c. kötetből!

21.) Akasztó. Csatai Jánosné Bengő Julianna (1941):
Gyűjtés: 1993. július 16. Hangszalag: 110/1.
21.1. füzet: Emlékversek: 18 oldal, 76 dal, 323 sor, két példányban.
21.2. füzet: Emlékversek, egyebek: 15 oldal, 68 dal, 296 sor, két példányban.

21.3. füzet: Magyarnóta, népdal: 45 oldal, 100 dal, 1059 sor, két példányban.
21.4. füzet: Magyarnóta, népdal: 47 oldal, 158 dal, 1158 sor, két példányban.

22.) Akasztó. Barna József (1922): Magyarnóta, népdal.
Gyűjtés:
1995. 12. 31. Hangszalag: 148/1.
1999. 09. 21. Hangszalag: 148/2.
2000. 05.04. Hangszalag: 148/3, 4.
2000. 05. 21. Kaptam meg a Magyarnóta, népdal gyűjteményét. Beszélgetést lásd: hangszalag: 148/3,4.
2000. 12. 11. Hangszalag: 148/5.Néhányat eljátszott saját citeráján.
Számítógépen: 100 oldal, 206 dal, 2259 sor.

23.) Budapest? Akasztó. Martos János (?), lakhely ismeretlen: Népdalgyűjtemény.
Gyűjtés: 2001. november 8.
A kézirat eredete: Dr. vitéz Judák Sándortól kaptam a feleségének családi hagyatékából.
Dallam: nincs.
Számítógépen: 18 oldal, 42 dal, 941 sor.

24.) Nagy Ferenc (Akasztó, 1920. 10. 13. – Székesfehérvár, 2013. 09. 26.) P. (Pater) SDB / Societas Don Bosco) szalézi szerzetes, katolikus lelkipásztor.
A gyűjtés Bács-Kiskun megye falvaiban történt, ahová Ferenc atyát helyezték az évek során.

24.1. Nagy Ferenc gyűjtése: gépiratos, számítógépen: 15 oldal, 24 dal.
24.2. Nagy Ferenc gyűjtése: hangzó anyag, magnetofon kazettákon az alábbiak szerint:
a.) Az eredeti 24 db. magnetofon kazetta Nagy Ferenc hagyatékában volt a Szalézi Rendházban (Budapest, Aschner Lipót tér 10.), de elhunyta után elkerült onnét, sőt, rendtársa szerint még ő maga adta át egy vallásos énekeket gyűjtő kutatónak (talán Erdélyi Zsuzsannának?). Itt abbahagyom a kutatást. (2016. 02. 111.)
[Eredetileg 24 kazetta volt, amit én átvettem Ferenc atyától Budapesten a Szalézi Rendházban, (Aschner Lipót tér 10. sz.) 1995. július 4-én. Évekig nálam volt, vigyáztam rá, mint a szemem, sajnos egy mégis elveszett. 23 kazettát másoltunk 26 kazettára (a 2., 9. és 17. kazetta csak két kazettára fért fel).
A kazettákra kézzel írt adatokat sajnos nem másoltuk át.]
b.) Egy másolatuk az MTA Zenetudományi Intézetében van, Budapesten; Németh István másolta át.
c.) Másik másolat Réthey-Prikkel Miklós Hangarchívumában van Akasztón a következő jelzetekkel:
N/1, N/2/1 old., N/2/2 old., N/3, N/4, N/5, N/6, N/7, N/8, N/9/1 old., N/9/2 old., N/10, N/11, N/12, N/13, N/14, N/15, N/16, N/17/1 old, N/17/2 old., N/18, N/19, N/20, N/21, N/22, N/23 = összesen 26 kazetta.
Az anyag, a gyűjtő hivatásának megfelelően, valószínüleg vegyes: dalok, egyházi énekek stb. száma ismeretlen, mert nem hallgattam le az anyagot.

24.3. Réthey-Prikkel Miklós gyűjtése Nagy Ferenc atyától:
1994. szeptember 10. Akasztó, Hangszalag: 121/1,2.
1995. július 4. Budapest, Szalézi Rendház, Aschner Lipót tér 10.
Hangszalag: 121/3, 4, 5. E napon kaptam meg a 24 kazettát másolásra.
1995. december 4-6. Budapest, Szalézi Rendház.
Hangszalag: 121/6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 (jelig).
2000. 09. 11. Hangszalag: 121/13, 14.

25.) Népdalok, vegyes.
Gyűjtés: az egyes cédulákon: pl. 1996. július 9. és 2005. szeptember 6. között.
Szöveg + dallam: Lajkó Józsefné Csigai Mária (Nyírbátor, 1935) 2003. 03. 18.
Hangszalag: 182/1/1/0.
„Dalverseny" Akasztó és Kiskőrös között: négy akasztói + négy kiskőrösi személy „ki tud többet", alkalmi, baráti vetélkedője: csak az eseményt jegyezhettem fel utólag az egyik részvevőtől, nótafától, a dalok, nóták hiányoznak!, de az időtartam: egy éjszaka.
Számítógépen: 17 oldal, 43 dal.
Szórvány adatokhoz is sorolható az itt lévő néhány dal, vagy/és összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

26.) Akasztó. Podmaniczki Sándor: Dallos könyve.
Örkény, 1940. október 10. Spirálfüzet, kézírás, gyönyörű munka. 80 oldal.
59. oldalon, az eredeti kéziratban idegen nyelvű, szlovák? dal.
Dallam: nincs.
Gyűjtés: 1990-es években.
2 gépelt példány.
Számítógépen: 50 oldal, 158 dal, 1323 sor.

27.) Akasztó. Gyuris Ferenc (1923-1992): Népdalok, nóták.
Gyűjtés:
1989. 10. 17. Hangszalag: 84/1, 2.
1991. 05. 11. Hangszalag: 28/1, 2, 3, 4, 5. Vacsora, nótafa: Kiss András (1948).
1991. 12. 18. Hangszalag: 84/3, 4.
Számítógépen: 54 oldal, 142 dal, 1265 sor.

28.) Akasztó. Turu Ignácné Juhász Margit (1920): [Dalosfüzet]
Hangfelvétel készült vele, lásd: 'Gyűjtőfüzet. 1991. 4. 27': 149-156. oldalán. Jegyzetelem éneklés közben.
Saját népdalgyűjtéséből, füzetből énekel. A lejegyzés nagyon eltér a köznyelvtől. A füzetet nem kértem el tőle, szokásomtól eltérően, halála után érdeklődtem a lányától, de már nem volt meg.
Gyűjtés:
1991. 05. 14. Hangszalag: 41/1.
1996. 01. 09. Hangszalag: 41/2.
1996. 01. 25. Hangszalag: 41/3,4

Gyűjtőfüzet. 1991. 4. 27: 149-156. oldalán jegyzeteltem éneklés közben.
Számítógépen: 47? dal. Csak kezdősorok!
Nincs számítógépen! Lejegyezni a teljes szöveget és a dallamot!

29.) Akasztó Döbrögec. Gombár Mihály (1934): Dalos füzet: vegyes anyag, trágár költészet is.
Gyűjtés: 2000. július 16-án. 63 számozott lap. Minden második lap van számozva, tehát egy lapnak A és B oldala van. Ez a számozás eltér a többitől, de használható.
Dallam: nincs.
Számítógépen: 62 oldal, 104 dal.

30.) Kalocsa, Akasztó. Csanádi Lászlóné: Népdal gyűjtemény.
Kalocsai pingáló asszony. Gyűjtés: 1993. 09. 12.
Számítógépen: 45 oldal, 140 dal, 1008 sor

31.) Akasztó. Dalkör: kettő dalkör, a dalkörök száma változott az évek során!:
Gyűjtés: a dalkörök próbáin gyakran, de nem minden alkalommal.
Akasztói asszonykórus fellépései:
Somogyvár, 2000. április 30-án; 2001. július 15.; 2001. szeptember 9.
Kiskunhalas, 2003. április 26. 2003-ban 12 fellépés volt.
Soltvadkert, 2004. 05. 15-én és 08. 20-án.; 2005. 08. 20. és 10. 06.
Akasztó, 2004. 06. 26-án és 10. 16-án., 2005. 06. 25. és 09. 10.
Tabdi, 2004. október/november?
Csengőd, 2005. 02. 19-én (Hangszalag: 114/4/1/0-tól).
Fülöpszállás, 2005. 04. 23. stb.
Számítógépen:
31.0. névsor. Mozgáskorlátozottak asszonykórusa 15 fő, Nyugdíjas klub dalköre 7 fő.
31.1.: 69 oldal, 152 dal.
31.2.: 13 oldal, 25 dal (műsorban).
31.3.: 13 oldal, 42 dal (műsorban ismétlődnek).
31.4.: oklevelek.
Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

32.) Akasztó. Jónás Gáborné Ujvári Julianna (1923): Dalosfüzet.
(Rosszul) fénymásolt példányunk van, sötét lapokon nehezen olvasható. Ezért is ellenőrizni kell!
Gyűjtés: Dalosfüzetét átadta 1991. 04. 23.-án. Visszaadtam: 1992. 03. elején.
1991. május 25. Hangszalag: 31/1.
1992. 03. 15. Hangszalag: 31/1/1/53-tól.
1992. 04. 06. Hangszalag: 31/1/2, 31/2.
Számítógépen: 92 oldal, 204 dal, 1960 sor.

33.) Akasztó. Egy társaság, egy „dalcsokor”:
„Teljes” dal- és nótakincs. Vagyis: egy társaságban egy alkalommal énekelt összes dal és/vagy nóta kezdősorainak gyűjteménye. Három társaságban tudtam feljegyezni a kezdősorokat, (szinte) mindet.
Gyűjtés:
33.1. Borsai József, 1993. december 10. Névnapi, baráti összejövetel. Gazda: Borsai József és Gyuris Ferenc. Kék vonalas füzet: 1-27 számozott oldal (a többi üres). Az elhangzott dalok kezdősorai. Az értéke az anyagnak, hogy a 11 fős társaság által elénekelt minden (!) dal kezdősora fel van jegyezve. A névsort lásd a füzet címlapjának belső oldalán.
33.2. Béleczki Ákos, Tabdi, 2001. április 21. Családi kör (6-8 fő) baráttal.
12 összetűzött cédulán.
33.3. Gyuris György az ünnepelt, György nap. 2010. április 24. (körül) (Az időpont megjelölése utólag: 2012. 02. 24.) A szakszövetkezet tárgyalóterme. Jelen van 30 fő (?). Egy dal (Ha kutba, kutba, kutba…) különösen tetszett, ez utólag telefon által rögzítettem. (Egyedi eset!)
A három társaságban: 140 + 61 + 47 = 248 dalt énekeltünk.

34.) Akasztó. Fehér Jánosné Kalapos Ilona (1931):
34.1. Dalos füzet 1.: 16 oldal, 28 dal, 551 sor.
34.2. Dalos füzet 2.: 23 oldal, 50 dal, 717 sor.
34.3. Dalos füzet 3.: 25 oldal, 75 dal, 836 sor.
34.4. Dalos füzet 4.: Duplum! 1-2 dal kivételével.
34.5. Dalos lapok: 2 db. Kezdősorok.
Kézirat: Már 1944. március 30-án, 13 éves korában leírta a nótákat egy füzetbe, és utána még sokat lejegyzett. Ilona néni annyira szíván viselte a dalokat, hogy amikor az 1., 2., és 3. füzet elveszett, újra leírta a dalokat emlékezetből. Vesd össze az 1., 2.,3. füzet dalaival! Ilyen bejegyzések olvashatók a füzetekben: Sláger 1945-ös (34.1. 6. old.); Hallgató 1945; 1973-ban Népdal, repülj páva nóták (34.4. 1. old.) stb.
Gyűjtés: 1997. 02. 03-ától, 2011. 07. 30-án másoltam le az eredeti füzeteket, majd visszaadtam. Hosszú személyes kapcsolat eredménye!
Hangfelvétel: 2010. 10. 13. Hangszalag: 196/1.

35.) Akasztó. Pávakör, citerazenekar, műsorok, fellépések, vegyes anyagok. A műsorok hasonlóak, hiszen ugyanabból a dalkincsből válogattuk őket, a műsor-változatok, variánsok mégis mutatnak bizonyos változatosságot.
Pávakör, műsorok, fellépések: dal, citera, asszonykórus stb.
1.Névsorok, 7 oldal.
2.Pávakör:
2.1.Pávakör története, 19 oldal.
2.2. Pávakör műsorai, 31 oldal.
3.Citerazenekar:
3.1. Citerazenekar története, 8 oldal.
3.2 Citerazenekar műsorai. Tóth János hagyatéka, 5 oldal + egy füzet.

4. Dalok szövegei 29 oldal.
5. Szomszédos falvak (népdalköreinek műsora): Kecel + Csengőd, Soltszentimre, Kiskőrös, Kaskantyú, Bócsa: 18 oldal.
6. Függelék: Dr. Kálmán Lajos (Kecskemét): által összeállított népdalcsokor: 3 oldal + mások 3 oldal = 6 oldal.
   Palotás Istvánné ének-zene szakos ált isk. tanár kettő db. szerződése 2 old.

Aki szeretne betekinteni Akasztó község vázlatos történetébe (1-2 oldal), és a Pávakör megalakulásába, működésébe, szerepléseibe, ebből az anyagból átfogó képet kaphat. Összevonható a 3., 4., stb. állománnyal.

36.) Akasztó. Domján Erzsébet (1959): Magyarnóták.
Kézirat: eredeti nagyalakú kézzel írt spirálfüzet, 1-60. oldalig számozott lapokkal; csak 'A' oldalon írt, ezért újra számoztam a lapokat.
Kaptam: 1979. október 14-én.
Számítógépen: 35 oldal, 72 dal.
Dallam nincs.

37.) Akasztó. Tompai Klára (1954): Népdalgyűjtemény, emlékversek stb. Vegyes.
Kézirat: Akasztó, 1967. XII.5. - 7. á. osztály.
Forrás: Nagyalakú spirálfüzet, 1-66. számozott oldal.
Gyűjtés: 1980-as (?) években.
Számítógépen: 28 oldal, 61 dal, 690 sor.
Dallam: nincs.

38.) Akasztó. Máramarosi Jánosné Szabó Mária (1944): Nótás füzet.
Kézirat keletkezett: 1976. április 4-től 1979. január 21-ig.
Megkaptam: 2012. 01.11., fénymásoltam.
Számítógépen: 19 oldal, 54 dal.
Dallam: nincs.
Ő gyűjtött és rendezett több száz fényképet a falu életéről. Köszönet érte!
Kezelése, gondozása külön feladat.

39.) Akasztó. Martinkovics Teréz: Emlékeim. Vegyes szövegek.
Nagyon szép! Eredeti spirálfüzet és fénymásolt példánya is itt van. 112 + 1= 113 oldal. Martinkovics József, Szvetnyik Jánosné Rácz Anna és Szvetnyik Anna is a család körébe tartozott. Anna a tanítványom volt 1971-73? -ban. Általa kaptam meg a füzetet az 1970-es (?) években.
Kézirat keletkezése: kerestem a füzetben időpontot, de nem találtam.
Számítógépen: 56 oldal, 184 dal, 1204 sor.

40.) Akasztó. Klajkó György (1911): Nótás füzet.
Kis alakú: 15 x 12 cm, 30 oldal, elfért a katonazubbony zsebében.
Kézirat keletkezése: a második világháború idején.

Gyűjtés:
1979. 01. 06. Hsz.: 3/1., 3/1/1/25; 3/1/1/47 stb.
1991.12. 07. Hsz.: 56/1.
2005. aug. 10.-én kaptam meg a kis füzetet, melyet katona korában írt.
Számítógépen: 12 oldal, 27 dal, 438 sor.

41.) Akasztó. Gregor Mária: [Dalok] 1886. (lásd a gyűjtőfüzet 38. oldalán)
Kis alakú (11 x 17 cm) cérnával házilag fűzött füzet: 45 lap, 78 számozott oldal.
Számítógépen: 24 oldal, 56 dal.
Dallam: nincs. A szöveg olvasatát ellenőrizni kell!

42.) Akasztó. Turu Jánosné Laki Lajkó Rozália (1930):
1. füzet: [Vegyes szövegek: Dalok, nóták, gyermekversek, imák] Kiadott füzetbe írta Rozi néni a dalokat.
Számítógépen: 11 oldal, 33 dal.
Dallam: nincs.
2. füzet: [Dalos füzet]:
Számítógépen: 20 oldal, 45 dal, 560 sor.
Dallam: nincs.

43.) Akasztó. Szabó Istvánné Laki Klára (1926): [Dalos füzet]. 62 old. + cédulák.
Gyűjtés: 1992. február 17. Kiadott füzetbe írta Klári néni a dalokat.
Számítógépen: 31 oldal, 73 dal, 825 sor.
Dallam: nincs.
Vesd össze: 67. állománnyal: Ponyvanyomtatványok. c. gyűjteménnyel.

44. Akasztó. Turu József (1921): [Nóták]
Gyűjtés: 44. Füzet. 1990. 12.27. 25 old. Kezdősorok, de van ahol leírtam a következő sorokat is, ha szépnek találtam, néha az egész dalt, ezt a lejegyző hűen követte, de külön írta a *kezdősorokat*, és külön az *egész* dalokat.
Gyűjtés: 44.1. lapok (4 oldalon) 1991.01. 11?
Gyűjtés: 44.2. lapok (16 oldalon) 1990 előtt, mert 'Lenin utcát' írtam a gyűjtőlapra, tehát rendszerváltás előtt volt.
Számítógépen: 21 oldal, 98 dal.
Vigyázz! Külön vannak:
Csak kezdősorok!
Egész dalok!

45.) Akasztó. Gulyás Pálné Endrődi Teréz (1918): Három füzete van:
45.1. Füzet. Balladák. Gyűjtés: 1983. 07. 02.: 16 oldal, 11 dal, 265 sor.
45.2. Füzet: Dalos füzet. 40 oldal, 47 dal, 415 sor.
45.3. Füzet: Dalos füzet. 1983. május15.: 15 oldal, 5 dal, 108 sor.

Hangfelvétel: 1991. 02. 09. Hangszalag: 49/1.
Hangfelvétel: 1992. 03. 22. Hangszalag: 49/1,2.
Számítógépen: 45.1. + 45.2. + 45.3. = 31 oldal, 63 dal, 788 sor.

46.) Akasztó. Oroszi Imréné Tompai Mária (1925): [Énekes könyv]
Sok egyházi éneket tudott, énekes füzetét sajnos nem adta át, amíg élt.
Hangfelvétel: 2003.07. 28 Hangszalag:184/1 (Madárka, madárka…)
Gyűjtés: 2010. 10. 19. Kézírásos énekeskönyve van. Másolni kellett volna, énekelni már nem tudott. Madárka, madárka kezdetű dal változatát szépen énekelte, ezért felvettem. Emiatt, az egy dal miatt, tulajdonképpen a szórvány dalokhoz kellene tenni.

47.) Akasztó. Kiss András: Nóták, dalok. Kezdősorok!
Gyűjtés: 1991. decemberben kaptam meg a Kiss András által lejegyzett kezdősorok listáját, azóta tervezzük a dalok felvételét.
Számítógépen: 14 oldal, 304 kezdősor.
Vö. a 27. állománnyal: Gyuris Ferenc (1947) és Kiss András jó barátok, bizonyára sok azonos dal van a két állományban.
Szöveg és dallam a 27. állományban (is).

48.) Akasztó. Hudi [Chudi?] Júlia: [Nóták].
Gyűjtés: 2012. 08. 07.
Számítógépen: 8 oldal, 16 dal, 208 sor.
Dallam nincs.

49.) Akasztó. Juhász Judit: Száz szál piros rózsát:
Juhász Judittól 6. b. osztályos tanulótól kaptam, de nem ő írta.
Gyűjtés: 1980?-as évek.
Számítógépen: 26 oldal, 75 dal, 883 sor.
Dallam: nincs.

50.) Madaras, Akasztó. Palásti Pál: Halottas énekes könyv:
Készült: Madarason 1889-ben február hónap 15dikén.
Gyűjtés: Jónás Gábornétól kaptam 1993. 04. 03-án. Fő utca 13. Az ő birtokába hogy került, azt nem tudjuk. Gondos, szép, kézzel írott munka. Gyönyörű örökség!
Dallam: nincs.
Számítógépen: 43 oldal, 43 dal.

51.) Ismeretlen, Akasztó. Faragó Elek: [Halotti énekek].
Keletkezés: ismeretlen a helyszín, Akasztóra hozta valaki, valamikor.
Gyűjtés: Valószínűleg Jónás Gáborné Ujvári Juliannától (1923) kaptam.
Időpont: 1993?
Szöveg: az eredeti kézirat, keménytáblás füzet, 134 oldal.
Dallam: az egyes énekek előtt vagy után, pl. 96 oldalon: *Dallama világi gyarló ág.*
Számítógépen: 75 oldal, 64 dal.

52.) Kraszna (România), Akasztó. Máté Marcziné: [Dicsértessék a Jézus Krisztus] Vegyes szövegek: imák, dalok, énekek, balladák stb. Kézirat. [Kraszna, 2004.]
Gyűjtés: Krasznán kaptam, 2004. 09. 05-én, vasárnap délután, amikor a vendégszereplésből indultunk hazafelé, és szálltunk fel a buszra, ekkor lépett hozzám egy idősebb úr, és nyomta a kezembe a kézirat köteget ezzel a megjegyzéssel: „A tanár úr tudja használni!" Keresem az ajándékozót, de egyelőre nem találom. (2015.12. 06.)
Számítógépen: 176 oldal, 255 alkotás. Nagyon szép szövegek!!!
Dallam: „Vízkereszti ének", „Karácsonyi ének", „Lengyel himnusz ének" stb. megjelölések utalnak a dallamra.

53.) Homokmégy, Akasztó. Romsics Károly Bandi: Halotti énekes könyv. Homokmégy, 1929-1930. 26 oldal. Vigyázz: Az utolsó lap, 25-26. oldal megfordult!
Keletkezés: Belső címlapon: Ezen énekes könyvet írta Romsics Károly bandi 1929. dik évben Deczember hóban; az utolsó lapon: Ezen énekes könyvet írta Romsics Károly bandi 1930 évben Január hónapban.
A forrásra vezető bejegyzés a 26. lapon: Király István, Homokmégy,
Petőfi út 16.
Számítógépen: 14 oldal, 13 ének + 2 oldal, 4 ima.
Dallam: nincs.

54. Dunatetétlen, Akasztó. Dulai Sándor (1926-2002): Kéziratok.
1.1. „Munkaszolgálatos koromban". Napló. Helyszín? 1944. 1-32. oldal.
1.2. Magyarnóták 33-69. oldal, kézirat, 1995. 11. 8.
2. [Bevonulás… 1944. október 1-én] Naplójegyzetek. 30 oldal, kézirat.
3.1. Költeményei. Dunatetétlen. 36 oldal, kézirat.
3.2. Költeményei. Dunatetétlen. 53 oldal, kézirat.
4. Centenárium: 1948. március 15. Vers. Röplap.
5. Megjelentek versei: Rejtett rímek 1. 166-190.
A kéziratok mind fénymásolt példányok, készültek: 1995. 11. 8.
Nincsenek a számítógépen! (kivéve a Rejtett rímekben 1-2. kötetben megjelent verseket és Sanyi bácsi életrajzát), de (mechanikus írógéppel) gépelt példányokon van a szöveg egy része.
Fénykép: 2 db. róla és feleségéről.

55.) Miskolc, Akasztó. Szabó Ferenc: Nótagyűjtemények. Keménytáblás füzetek.
Gyűjtés: Az anyagot munkatársamtól Tóth Istvántól (1946) kaptam, 1994. 01. 28-án. Sajnos az anyag eredete és a dalgazda számunkra ismeretlen.
Számítógép en van:
55.0. Tartalomjegyzék: 28 oldal, a nóták első sora A-Z-ig.
55.1. Nótagyűjtemény: 91 oldal, 1-266 dal.
55.2. Nótagyűjtemény: 42 oldal, 274-388 =114 dal; A 267-273. számú nóták hol vannak?
55.3. Nótagyűjtemény. Hiányzik!
55.4. Nótagyűjtemény. Hiányzik!

55.5. Nótagyűjtemény: 115 oldal, 663-992 = 329 dal.
55.6. Nótagyűjtemény. Hiányzik!
Dallam: nincs.
Hatalmas, gyönyörű munka, sajnos hiányos!
Nem tudjuk, ki volt Szabó Ferenc, de dicséret illeti őt, hatalmas, rendszeres, szép munkát végzett, sajnos hiányzik három füzete.
Nem nyomtattam ki az anyagot terjedelme miatt!?

56.) Akasztó. Juhász Tiborné Domján Mária (1950):
Gyűjtés: 1989. 12. 7. Hangszalag: 35/1.
1992. 03. 18. Hangszalag: 35/2.
56.1. Dalosfüzet 1.: 67 oldal, 173 dal.
56.2. Dalosfüzet 2.: 19 oldal, 45 dal.
56.3. Dalosfüzet 3.: 14 oldal, 31 dal.
56.4. Dalosfüzet 4.: 11 oldal, 41 dal.
56.5. Kezdősorok: 3 oldal, 106 kezdősor.
Dallam: nincs.

57.) Akasztó. B. (Biri) Nagy Ferenc (1898-1978): [Egy akasztói baka naplójegyzetei]. Fodrász, kisgazda politikus volt Feri bácsi.
A napló elején van két dal, közismertek.
Dalok: Feri bácsihoz nagyon közel állt a dalforma, mint stílus. Vö. Rejtett rímek 1. Akasztó, 2001. 21-38. oldal.
Számítógépen: 16 oldal, 18 dal.
Ő nem csak énekelte, írta is a dalokat!

58.) Kaskantyú, Akasztó. Molnár Pál (1919-2008): Apró tüzek ködös éjszakában. Összegyűjtött versek. Kaskantyú, 2004.:
Megjelent: 14 dal a válogatás eredménye:
Könyvben / számítógépen kevesebb! 13 oldalon van 14 dal (csasztuska is).
Gyűjtés, hangfelvétel: 1997. 12. 20. Hangszalag: 159/1,2.
Gyűjtés, hangfelvétel: 2000. 07. 25. Hangszalag: 159/2,3.
Gyűjtés, hangfelvétel: 2003. 07. 17. Hangszalag: 159/4.

59.) Akasztó. Réthey-Prikkel Miklós: Rejtett rímek 1-2. Akasztó, 2001.:
Megjelent a két kötetben. A válogatás eredménye:
Számítógépen: 1. kötetben: 61 oldalon, 65 dal.
Számítógépen: 2. kötetben: 15 oldalon, 12 dal.
Összesen: 76 oldalon, 77 dal.
Dallam: részben dallam nélkül, részben dallammal, kottázva, lásd a két kötetben!

60.) Csengőd, Akasztó. Vén Antalné Turánszki Julianna (1931): Dalol a rőzseláng. Csengőd, 2002. Szerkesztette: Réthey-Prikkel Miklós. Öt kísérőtanulmány szól a dalok esztétikai és alkotójuk személyiségi értékeiről.

Számítógépen: szöveg + dallam 100 oldal, 100 dal.
Juliska néni sok verset írt (9 füzetbe): verseinek szerkezete, szókincse, stílusa stb. sokszor nagyon közel áll a dalformához.

61.) Akasztó. Németh Pál (1936): [Dalos füzet].
Kézirat keletkezése: Eger, Dobó István laktanya: 1957. 08. 11.- 1958. 05. 25.
Gyűjtés: 2010 körül.
A változat = a szöveg részben javított változat.
B változat = a szöveg betűhív másolat.
Gyűjtés: Hangarchívum: 46/1-17 kazetta.
Számítógépen: 18 oldal, 29 dal.

62.) Akasztó. Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet (1910-2002): Dalai, balladái megjelentek az alábbi kötetekben:
Égi anyámnak: 28 oldalon, 32 dal.
Eke szarván pacsirta: 7 oldalon, 7 dal, 62 sor.
Rákóczi kis úrfi: 15 oldalon, 8 dal.
Rejtett rímek 1.: 4 oldalon, 4 dal.
Dallamok, hangszalag: 21/2; 21/8; 21/10; 21/11;

63.) Akasztó. Réthey-Prikkel Miklós: Rákóczi kis úrfi. Élő népköltészet Akasztón – balladák és balladás dalok. Akasztó, 1992.: 318 oldal, 209 dal azaz 209 műből 160 balladának közöltük a dallamát, ezek (és egyebek) digitalizált változatát lásd: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet, Budapest, 1014. Táncsics Mihály u. 7.
Saját példányom: 22 db CD lemez.
63.1. Pótlás.
63.1. Akasztó. Pótlás. A Rákóczi kis úrfi c. kötetből kimaradt és azóta gyűjtött balladák és balladás dalok vannak ebben az állományban.
A kötet megjelenése (1992) óta gyűjtöm, veszem elő a kötetből kifelejtett dalokat: azaz balladákat és balladás dalokat. Egy részük megvolt már a kötet megjelenésekor, de úgy látszik nem voltam eléggé körültekintő és figyelmes, ezért kimaradtak. Lehet, hogy csak szigorú voltam?!
Más részüket azóta gyűjtöttem, játszva, csak úgy bal kézből, hisz a ballada él, virágzik, csak egy kis érzékenység és nyitottság kell hozzá. Önként úsznak a kezembe, mint a halak a varsába.
A 'Gyűjtőfüzet – 1991. 4. 27.' című füzetemben a 36-49. oldalig több alkotás van, melyeket nem vettem be a kötetbe. Meg kell vizsgálni, miért. Másoknál is találtam a már meglévő gyűjtésben szép balladákat, pl. Nagy Istvánné Ujvári Erzsébetnél: Dalkincs-2.
(Ezt a kódot 2015. 12. 21-től használom)

64.) Akasztó, Kiskőrös, Kecskemét, Budapest. Zalai Szalay László:
A munkásságával való foglalkozás közben találtam jó néhány dalt a műveiben. Kigyűjteni!

65.) Akasztó-Soltszentimre-Csengőd hármashatárhoz közel, a Csonka-torony mellett állt Blaskovich család úrilaka, ma már nem létezik. Blaskovich Sándor: [Dalai].
Gyűjtés: Jó tíz (vagy több) évvel ezelőtt kaptam a kottákat Csengődön. De kitől?
A kották mellé ezt a szöveget írtam egy cédulára: „A lapok sorrendjét ellenőrízni ill. azonosítani az eredetivel, amely(ek) Nagy Andrásné Sztranyák Ilonánál [vannak] Kecskeméten.
E pillanatban nem jut eszembe, kitől kaptam a kottákat. Művelt, polgári személy lehetett, mert volt zongorájuk, azért kellett nekik a kotta, de én már másodkézből kaptam.
Ma, azonnal hívtam a megadott telefonszámot, de vasárnap, délután, fél négykor nem vették fel a kagylót.
Szöveg, műdalok: Kisfaludy Károly és Czuczor Gergely megzenésített versei.
Eredeti kézirat illetve nyomdai termék fénymásolatában: 36 oldal, 20 dal. Nyomdai termék.
Nincs számítógépen! A műzene jelenlétére utaló adatok.

66.) Akasztó Döbrögec. Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna (1931): Dalai megjelentek az alábbi kötetekben:
Rákóczi kis úrfi: 3 oldalon 1 dal.
Titkos jelek a porba: Több alkotás, vers: dal-ballada határán. Kiválogatni!
Rejtett rímek 1-2. Nincs benne dal, de jól mutatják a versek a hátteret.
Zsuzsa néni szívesen és jól rajzolt, fiatalon is, idősebb korában is.
Füzetei már régóta nálam vannak. Három régi rajzfüzet még az 1950-es? évekből, 16 oldal van egy füzetben. Grafit ceruzával és színes ceruzával rajzolta a képeket 1947 körül, 17 éves korában.
3. Füzet: Nóták rajzban. 16 lapon, minden lap elülső oldalán, a füzetben nincs dátum.
Megjegyzés: A rajzok stílusáról ítélve az 1. és 2. füzet rajzai is 1947-ben? készültek.
16 színes rajzzal, + egy-két-három-négy sor dalszöveggel,
Összesen: 19 szöveg + kép (grafika). A dalnak nem csak szövege és dallama van, "képe" is lehet. Vonalrajzok, árnyékolva.
Gyűjtés: 1991-től napjainkig: hangszalag: 13/1-9-ig.
Életműve szöveg és kép viszonyának tanulmányozására jó lehetőséget nyújt.

67.) Akasztó. Ponyvanyomtatványok.
67.1. Szabó Istvánné Laki Klára: Ponyvanyomtatványok.
Gyűjtés: 1992-ben
Számítógépen: 62 oldal, 50 dal
Dallam: nincs.
67.2. Jónás Gáborné: Ponyvanyomtatványok. Nagy anyag. Nincs számítógépen.
67.3. Turu Ignácné: Ponyvanyomtatványok. Nagy anyag. Nincs számítógépen.
Vesd össze: 43. állománnyal.

68.) Kalocsa, Szolnok? Rádió- és hanglemez felvételek: A Pávakörnek és a citerazenekarnak több? rádió felvétele is volt, és egy alkalommal hanglemez felvétel is készült a Pávakörrel és a citerazenekarral Kalocsán, 1975? körül.
Lemezfelvétel, példányszám: ???
Ezek a felvételek is jelzik, milyen szinten énekelt és muzsikált az akasztói Pávakör és citerazenekar abban az időben.

69.) Akasztó. Pálfi János (1925): [Dalok].
Gyűjtés: 1986 .10. 14. Akácfa utca 21.
Szöveg: 1 oldal, 3 dal, 24 sor.
Dallam: nincs
2015. 12. 22.

70.) Akasztó. Szórvány adatok, műdalok, nyomtatványok, vegyes.
Általában egy-egy alkotást gyűjtöttem itt egybe, árvák ugyan, de szépek.
Számítógépen: 12 dal.

*

A **DALKINCS** áttekinthetőségét és kezelhetőségét segíti a *fenti* kimutatás, tartalomjegyzék vagy kataszter, az *alábbi* összesített adatok csak tájékoztató jellegűek.

Összesített adatok.

Az alábbi adatok számszerűek: egy-egy műalkotást tekintve *pontosak*, ha az alkotás *kerek*, *zárt*, *egész*; másrészt *pontatlanok*: az átmeneti formák zavarba ejtik nemcsak a számolással megbízott munkatársat, hanem magát a gyűjtőt, az kutatót is, sok esetben.

De ha pontatlanok, akkor mi végre állnak itt?

Az itt látható adatok annyit legalábbis igazolnak, hogy a **MŰ / A GYŰJTEMÉNY / A DALKINCS** *létezik*, a hiányzó adatok pedig arra utalnak, hogy *a munka folyamatban van*.

Oldalak száma: 3384. Az oldalak számát adtuk össze először, hogy legyen némi fogalmam a gyűjtemény nagyságáról

Dalok száma: 6513. Viszonylag stabil adatnak tűnt, amíg a csonka szövegek és egyéb átmeneti alkotások meg nem zavarták a számolást.

Sorok száma 35. 358. A Dalkincs felsorolásból is kitűnik, hogy nem mindenütt írtam ki a sorok számát, tehát ez az adat nem tartalmazza az összes sort. Kezdetben igyekeztem következetesen vezetni, de később lemondtam róla, ezért csak *hiányos* adat. Egy tollvonással kitörölhetném, mint használhatatlan adatot, de nem teszem, mert *minden megkezdett munka félig kész* – tartja a szólás, és remélem, hasznos lesz valaki számára.

Csak kezdősor: 1051. **Részadat!** Ez az adat viszonylag használható. A kezdősorok, mint címek, útmutatók – és további gyűjtésre sarkallnak. A kezdősor említése segít felidézni a dalt.

Nincs minden dal számítógépen, de kevés anyag vár digitalizálásra.

A **DALKINCS** különböző formában létezett és létezik ma is nagyrészt az emberek a.) fejében-ajkán, b.) papíron, c.) hangszalagon, d.) számítógépen és e.) egyéb elektronikus tároló készüléken.

Hivatkozás az egyes állományokra: Dalkincs-1, Dalkincs-2, Dalkincs-3, Dalkincs-4, Dalkincs-5 és így tovább… Dalkincs-70. E megnevezések célszerűek és használhatók e nagy gyűjtemény, kataszter egyes tételeinek azonosítására, ill. a hivatkozásra.

*

A dalok szövegét a kezdetektől, 1962-től magam jegyeztem le, majd segítettek a munkatársaim és mások 2015-ig, a következő személyek: Kisléghy Györgyné, Juhász Tiborné Domján Mária, Juhász Mária, Bisztyó Lívia, Lengyel Zoltánné Tkálácz Zsuzsanna, Kisléghy Ágnes, Szabó Annamária, Baki Bettina, Hangya Edit, Gilicze Anita, Balázs Brigitta, Horváth Éva.

A lejegyzés módjai: élőszóról papírra kézírással helyszínen; kéziratból, füzetből stb. gépírással (hagyományos írógéppel); füzetből elektromos írógéppel; füzetből számítógépre (digitalizálás); hangszalagról papírra kézírással / gépírással / számítógépírással (digitalizálás); hangszalagról számítógépre stb.

Van olyan szöveg, amit háromszor is leírtunk-átírtunk: kézzel, írógéppel, számítógéppel.

A dalok dallama: a Rákóczi kis úrfi, a Rejtett rímek 1-2. és a Dalol a rőzseláng c. könyvekben publikált dalok dallamát (stb.) Gál Gyuláné Fero Judit (Kiskőrös) jegyezte le hangszalagról.

Számítógépre vitte a Dalol a rőzseláng c. könyv dallamait Gelencsér Ágnes (Budapest).

*

Éppen azon gondolkodtam, mitévő legyek a gyűjteményemmel, amikor megkaptam a Magyar Néprajzi Társaság hirdetését. Ekkor döntöttem el, kilépek a nyilvánosság elé.

Úgy érzem, hogy a több mint fél évszázados munkával összegyűjtött anyag kivált bizonyos érdeklődést, és talán még segítséget is kapok a további munkához, netán lesz, aki folytatja, esetleg így vagy úgy hasznosítja.

A gyűjtemény haszna röviden: a sokféle műalkotás megmutatja azt a szerves társadalmi közeget, amely *termi és fenntartja a dalt, a maga műfaj- és típusgazdagságával együtt.*

Népdalok és magyarnóták együtt? Igen! **A magyarnóta virágföld, s benne tenyészik a virág – a népdal.**

A **III. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat** felhívása így szól:

A Magyar Néprajzi Társaság 2014. augusztus 20-án új pályázatot hirdet fő partnerével, a Néprajzi Múzeummal és társkiíróival. Egyéni és csoportos önkéntes néprajzi gyűjtők, néprajzkutatók, pedagógusok és gyermekek pályázhatnak a hagyományok és a jelenkori élő helyi kultúra dokumentálásával és gyűjtésével.

Fő célunk a közösségi és családi értékek tudományos és szakmai vérkeringésbe juttatása, a néprajzi tudást gyűjtési dokumentációval gazdagítók összegyűjtése és a legjobb munkákkal pályázók jutalmazással való elismerése, valamint a **Néprajzi Múzeum** nagy múltra visszatekintő **Etnológia Archívumába** való elhelyezése, és ilyen módon a

további néprajzi kutatások elősegítése. (Néprajzi Társasági Hírlevél, 2014. augusztus 20.)

Amikor gyűjteni kezdtem a dalokat, nem sokat tudtam róluk, csak *éreztem szépségüket és vonzottak.* A zene először csak megérinti, s ha kicsit is nyitott, lassan meghódítja az embert. Ma – több mint fél évszázaddal később – *tudom*, helyesen éreztem akkor.

Azért írom e **JELENTÉSt**, hogy vegye tudomásul, akit illet:
KINCS van a **LÁDA FENEKÉN – AKASZTÓ DALKINCSE**.

Nem csak a magam megnyugtatására írom ide J. W. Goethe szavait:
Egy munka tulajdonképpen soha nem kész. Késznek akkor kell tartania az embernek, ha az idő és körülmények szabta lehetőségeknek eleget tett.[10]

Úgy érzem, eleget tettem az IDŐ és KÖRÜLMÉNYEK szabta LEHETŐSÉGEKNEK.

*

Jegyzetek:

1.) Katona Imre: Líra. In: Voigt Vilmos szerk. A magyar folklór. Bp., 1998. 356.
2.) Benedek Marcell: Irodalmi hármaskönyv. (Vers, dráma, regény). Bp., 1966. 127.
3.) Kodály Zoltán: Visszatekintés 1. Bp., 1974. 34, 35.
4.) Kodály Zoltán: Visszatekintés 2. Bp. 1974. 247.
5.) Kodály Zoltán: Visszatekintés 2. 14.
6.) Kodály Zoltán: Visszatekintés 1. 35, 23.
7.) Kodály Zoltán: Visszatekintés 2. 244.
8.) Kodály Zoltán: Visszatekintés 1. 299.
9.) Kodály Zoltán: Visszatekintés 1. 75.
10.) A forrás legyen eredeti és tiszta! Csak a félreértések elkerülése végett idézem az eredetit is: „So eine Arbeit wird eigentlich nie fertig. Man muss sie für fertig halten, wenn man nach Zeit und Umständen des möglichste getan hat." Id. Halász Előd: Magyar-német szótár I. Bp. 1976. IX.

Hivatkozott és ajánlott irodalom:

Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet: Égi anyámnak (Válogatás egy parasztköltő életművéből). Debrecen 1994. 179. o.
Kísérőtanulmány: Réthey-Prikkel Miklós: Nézőpontok egy parasztköltő verseihez.155-173. o.
Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet: Eke szarván pacsirta. (Egy parasztasszony lírai vallomása). Debrecen, 1995. 256. o.
Kísérőtanulmány: Réthey-Prikkel Miklós: Az önéletrajz létélméleti, szerkezeti és stilisztikai elemei. 211-253. o.
Molnár Pál: Apró tüzek ködös éjszakában (Összegyűjtött versek). Kaskantyú, 2004. 88 o.
Kísérőtanulmány: Réthey Prikkel Miklós: Kit a kor ledöntött (Megjegyzések Molnár Pál költészetéhez). 63-83. o.

Réthey-Prikkel Miklós szerk.: Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet: Hit szárnyán az újjászületésig című műve. Kiskun Helikon, Akasztó, 2007. 350. o.
Kísérőtanulmányok: Réthey-Prikkel Miklós: Halljátok ezt mind ti népek! (Egy „szentasszony" személyisége, költészete, hite). 189-280. o.
Dénes Zoltán: A *Hit szárnyán az újjászületésig* című apokrif levelekről. 281-283. o.
Erdélyi Zsuzsanna: Egy alföldi „kiválasztott". 284-290. o.
Keresztesné Várhelyi Ilona: Az istenélmény lendületével. 291-297. o.
Nagy Ilona: Apokrif legendák a *Hit szárnyán...* című műben. 298-309. o.
Nagy Veronika: Fejkendős bölcsesség. Gondolatok a *Hit szárnyán...* című műhöz. 310-311. o.
Pozsgai József: *Hit szárnyán az újjászületésig*. Gondolatok a könyvről és írójáról. 312-313. o.
Szigeti Jenő: *Hit szárnyán az újjászületésig.* Néhány gondolat a kötethez. 314-315. o.
Vankó Zsuzsa: A bibliaolvasás haszna egy népi írásmű tükrében. 316-324. o.
Voigt Vilmos: Utazás a szöveg mélyére. 325-337. o.
Vörös Júlia: Betűkben a hit. Bözsi néni kézírásának grafológiai elemzése. 338-342. o.
Réthey-Prikkel Miklós: Rákóczi kis úrfi (Élő népköltészet Akasztón – balladák és balladás dalok). Akasztó, 1992. 419. o.
Kísérőtanulmány: uő.: Jelentés a balladáról. 7-30. o.
Réthey-Prikkel Miklós: Rejtett rímek. Akasztó verskincse. Akasztó, 2001. 817.o.
Kísérőtanulmány: uő.: Pacsirta vagy dal? (A rejtett rímek szociálesztétikája). 747-792. o.
Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna: Titkos jelek a porba (Életem, verseim, képeim). Akasztó, 1997. 324. o.
Kísérőtanulmányok: Réthey-Prikkel Miklós: Döbrögeci múzsa (Személyiség és vers) 261-314. o.
Zsilák Mária: Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna költői nyelvének egyedi jegyei: a szlovakizmusok. 315-320. o.
Vén Antalné Turánszki Julianna: Dalol a rőzseláng. Csengőd, 2002. 181. o.
Kísérőtanulmányok:
Réthey-Prikkel Miklós: Régi dallam, új szöveg, alkotó személyiség. 111-154. o.
Kálmán Lajos: A dallamkincs népzenei értéke (Az 1-20.dallam jellemzése). 155-157.o.
Fehér Zoltán: A dalok népzenei vizsgálata (A 21-100. dallam jellemzése). 158-170. o.
Szabó Csaba: Juliska néni személyiségrajza. 171-172. o.
Vörös Júlia: Akiben együtt él a vers és a dal (A grafológus töprengései Juliska néni kézírása fölött). 173-175. o.

Akasztó, 2016. 02. 14.

Melléklet

A magyar királyság a 13. században: Ugye milyen nagy volt!?
Akasztó: a „gerinc” mellett, ahol a szív dobog.

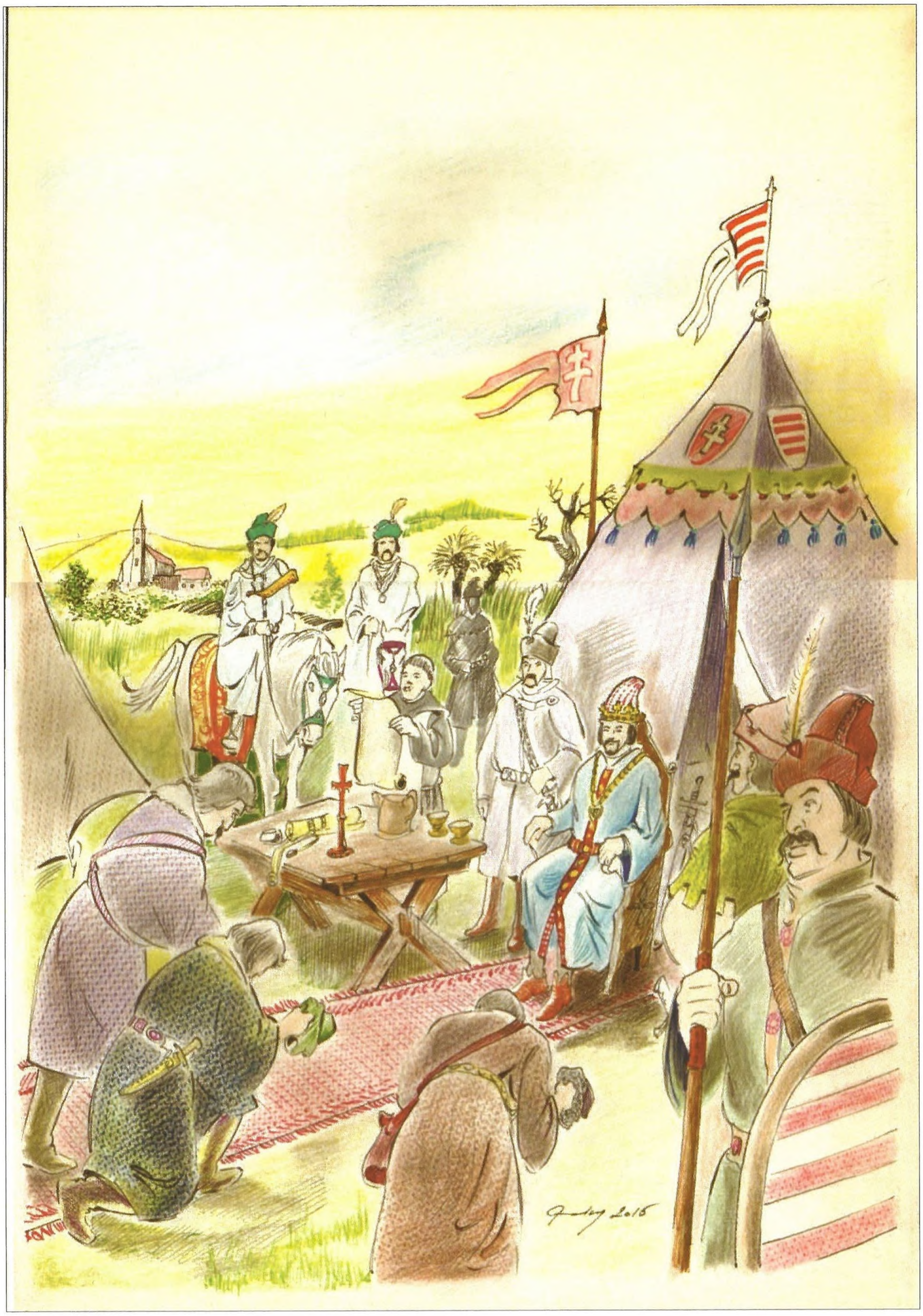

Podmaniczki Ferenc: Kun László Akazthow-n / Akasztón, 1278. június 2-án.
Színes ceruzával és -kihúzóval készült grafika. Kecskemét, 2015.

Than Mór: Kun László és Habsburg Rudolf találkozása a morvamezei csatatéren. 1873. olaj, vászon, 255x421,5 cm. Magyar Nemzeti Galéria.

Domonkos Béla: Kun László. Kiskunlacháza, 2000.
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Dürnkrut-Jedenspeigen-i csata emlékműve.
1278 / 1978.

8.

London

Amszterdam

9.

Párizs

Német

Frankfurt

München

Franciaország

10.

Milano

Velenc

Firenze

Monaco

Olaszor

Andorra

Barcelona

Róm

Madrid

12.

panyolország

Valencia

464

Granada

Algír

الجزائر

Tunisz

تونس

Lengyelország
Varsó
Kijev
Київ
Ukr
Bécs
Moldova
Kisjenő
Budapest
Nagyvarad
Szlovénia
mánia
Belgrád
Београд
Bukarest
Szarajevó
Szerbia
Szófia
София
Koszovó
Bulgária
Podgorica
Macedónia
(MVJK)
Tiraneo
Isztambul
Bursa
Görögország
Athén
Αθήνα
1.
2.
3.
4.
5.
6.
11.
13.
15.
16.

1. Görögország: Olimpia. Niké. Paianosz, Kr. e. 420 körül.

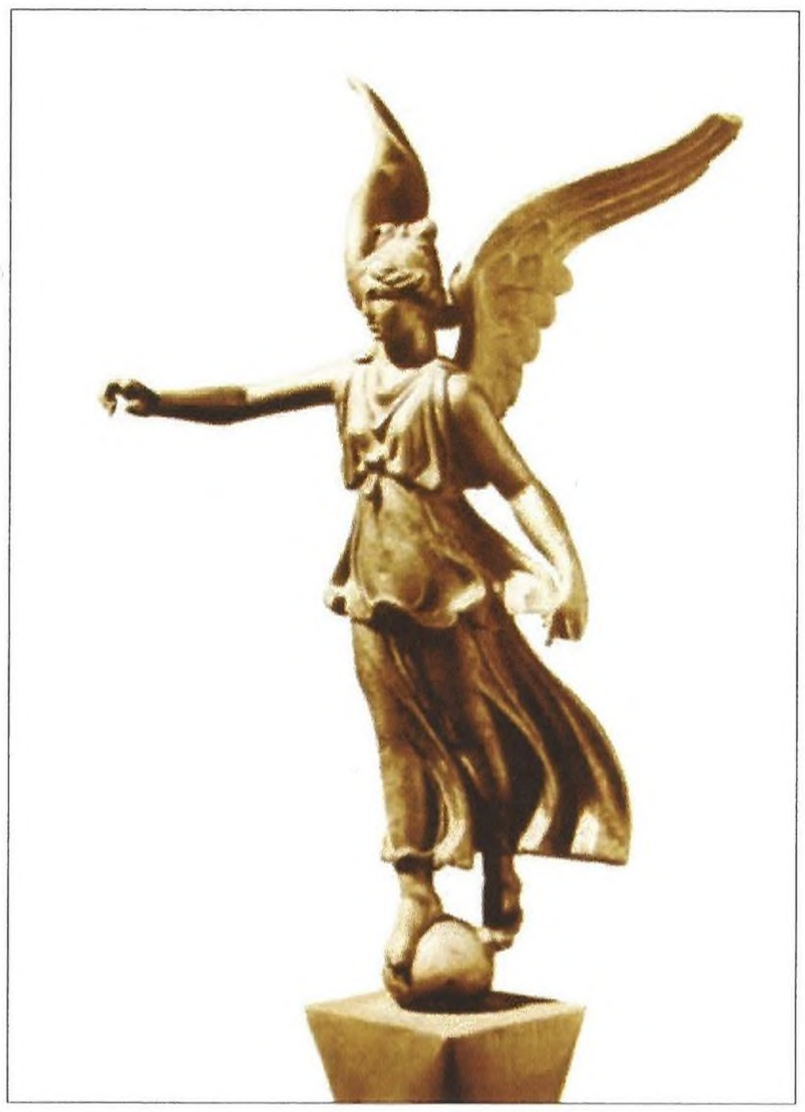

2. Magyarország: Akasztó Döbrögec. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, Victoria.

3. Magyarország: Budapest, Hősök tere. Milleniumi emlékmű, Zala György: A tudás és dicsőség allegorikus szobra.

4. Románia: Arad. Szabadság szobor.

5. Magyarország: Karcag. Viktória-kút.
Győrfi Sándor, 2001.

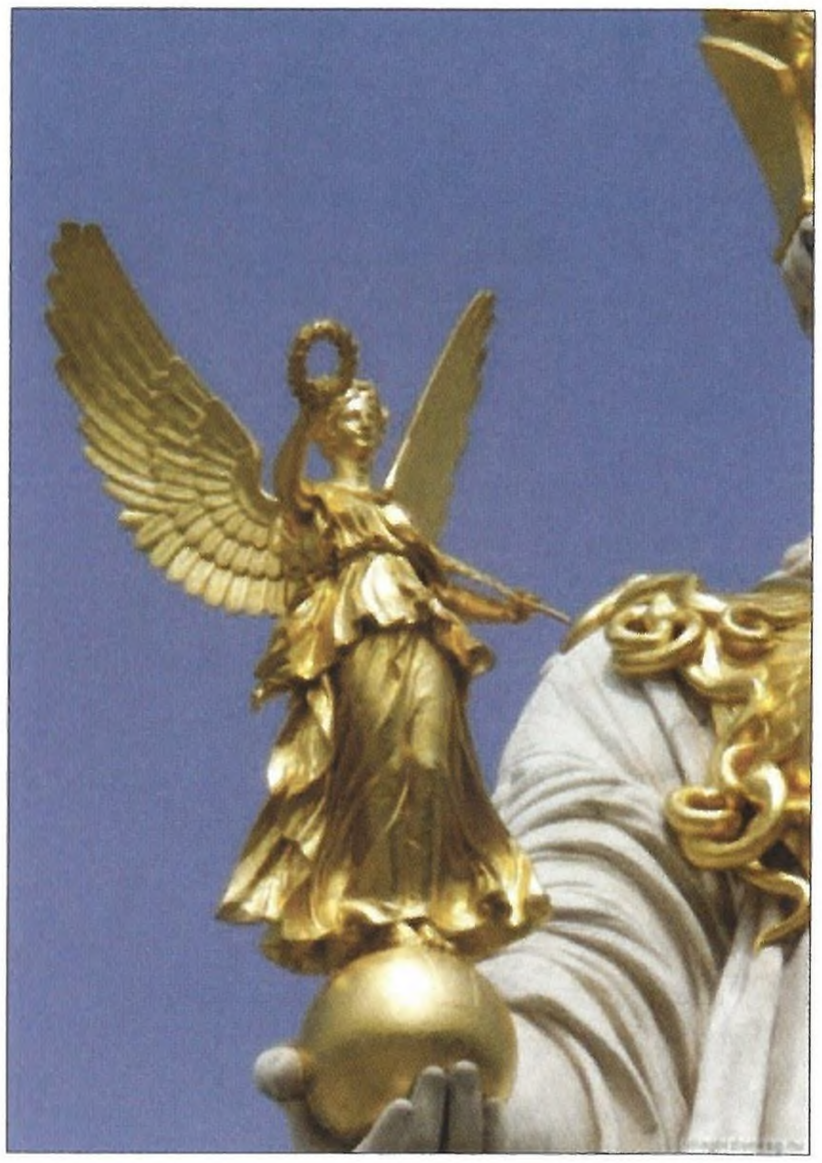

6. Ausztria: Bécs.
Pallasz Athéné szobra kezében Niké.

7. Németország: Berlin.
Győzelmi oszlop.

8. Anglia: London.
Viktória királynő emlékműve.

9. Franciaország: Párizs, Louvre.
Szamothrakéi Niké.

10. Franciaország: Lyon. Victoria.

11. Olaszország: Róma.
Victor Emmanuel emlékmű.

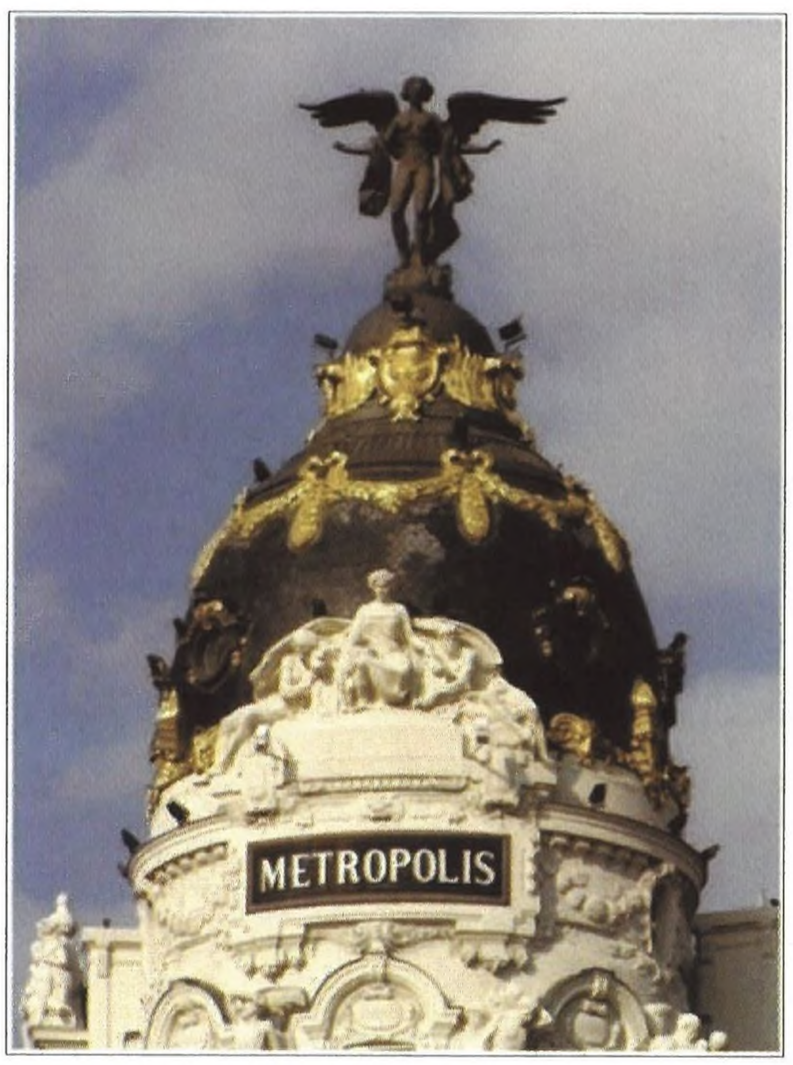

12. Spanyolország: Madrid. Metropolis,
Victoria szobor.

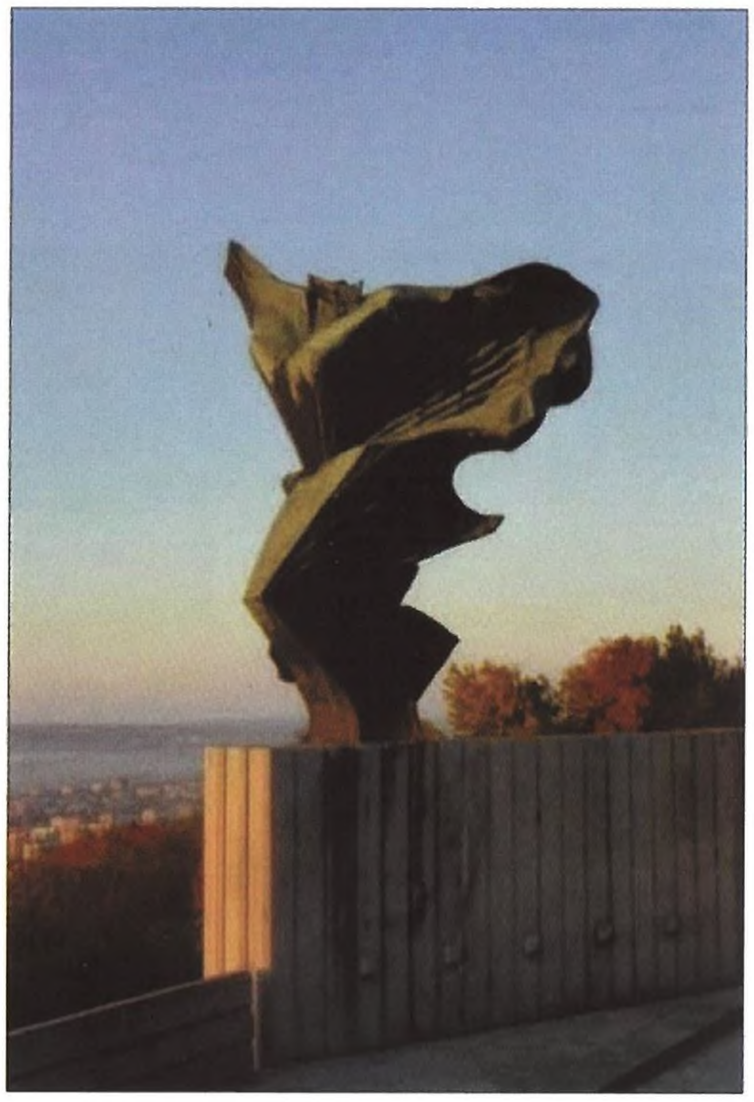

13. Magyarország: Pécs.
Szabadság emlékmű.
Makrisz Agamemnon:
Szárnyas Niké, 1975.

14. Ukrajna: Kijev. Majdan tér,
Niké-Victoria.

15. Olimpia érmek Nikével.

16. Magyarország: Hévíz.
Gáll Gregor: Angyal.
Nem Niké?

A tanya. Emlékház.
Építette Z. Szalay László, lakta Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna,
felújította és lakja Katzenbach Tibor.
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Döbrögeci evangélikus iskola. 1941.
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
SZ. ZS.: MULT A JELENIG, Útolsó lovas lakodalom. 1972-1985.
M. (munkaidő): 214. o. (óra). 22 m (a ház hossza). Hímzett életkép.
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Sz. Zs.: Szántás vetés. 1986. Hímzett életkép.
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Sz. Zs.: Kunoktol származot (varás). 1994. M.
(munkaidő) 155 ó (óra). Hímzett életkép.
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

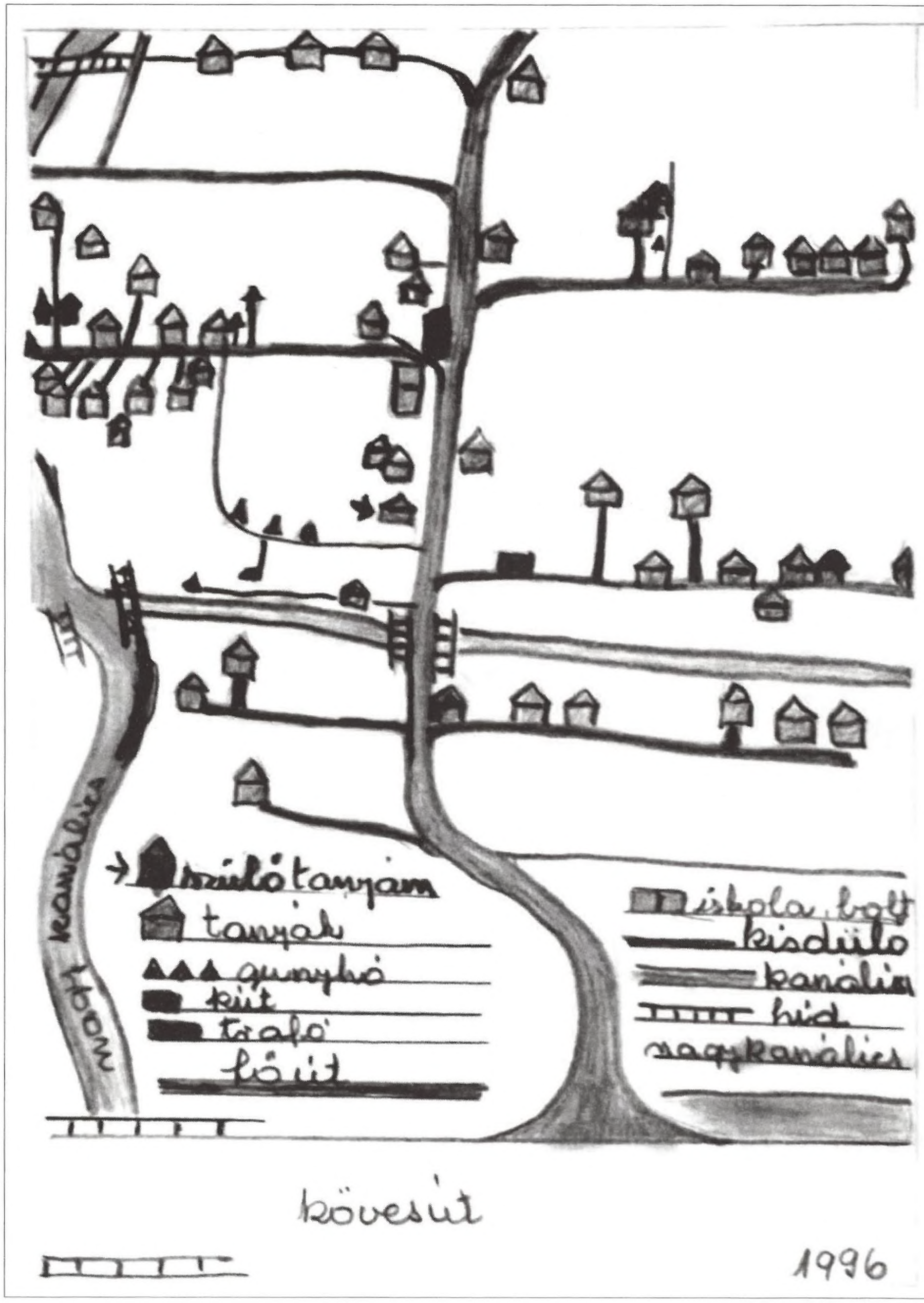

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Döbrögecz az én helyem 1.1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Döbrögecz az én helyem 2. 2000.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Kicsiny gyermekkor 1. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Kicsiny gyermekkor 2. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Döbrögeczi tanyasi iskola. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Szűcsi erdő. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna: Citerások.
Cefer István martinka János és társai cimbalom asztali-citera kanalasciteraés balalajka.
Kiskőrösi lakosok. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
A tanyán élni.1995.

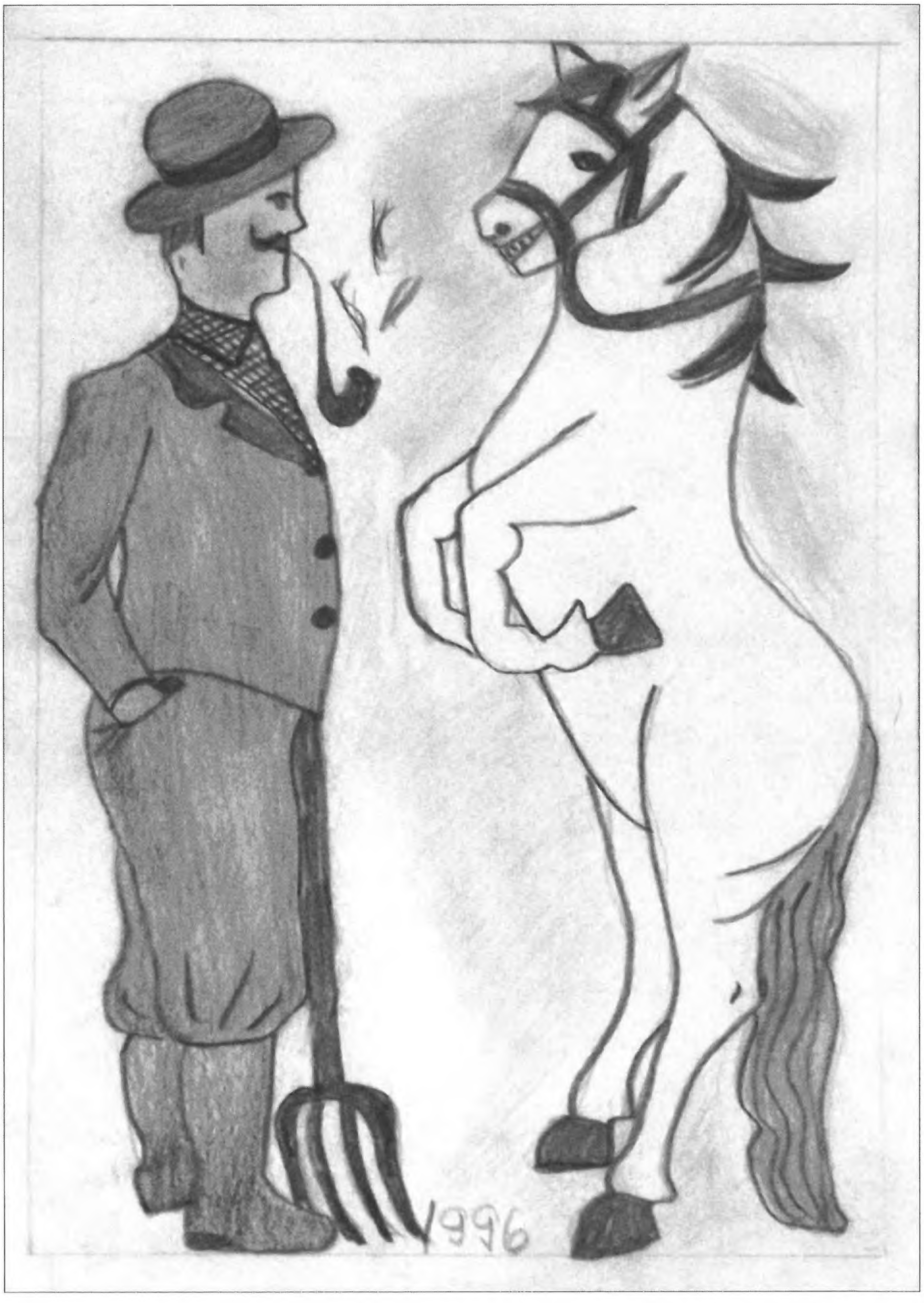

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Fehér lovunk. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Az ihlet. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Dugot vers. 1996.

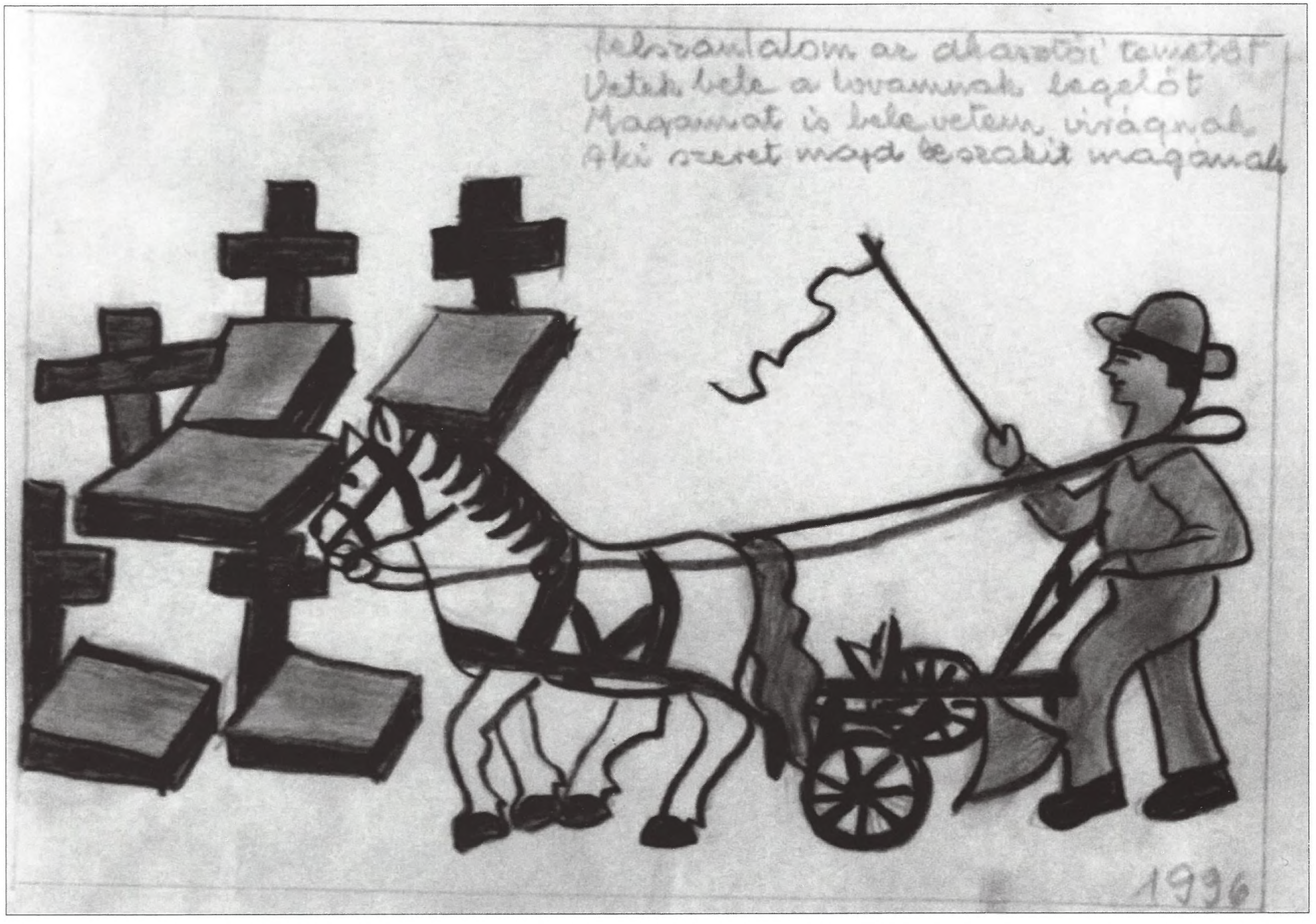

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Felszántom az akasztói temetőt. 1996.

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Cigány vagyok árokparton születtem. 1996.

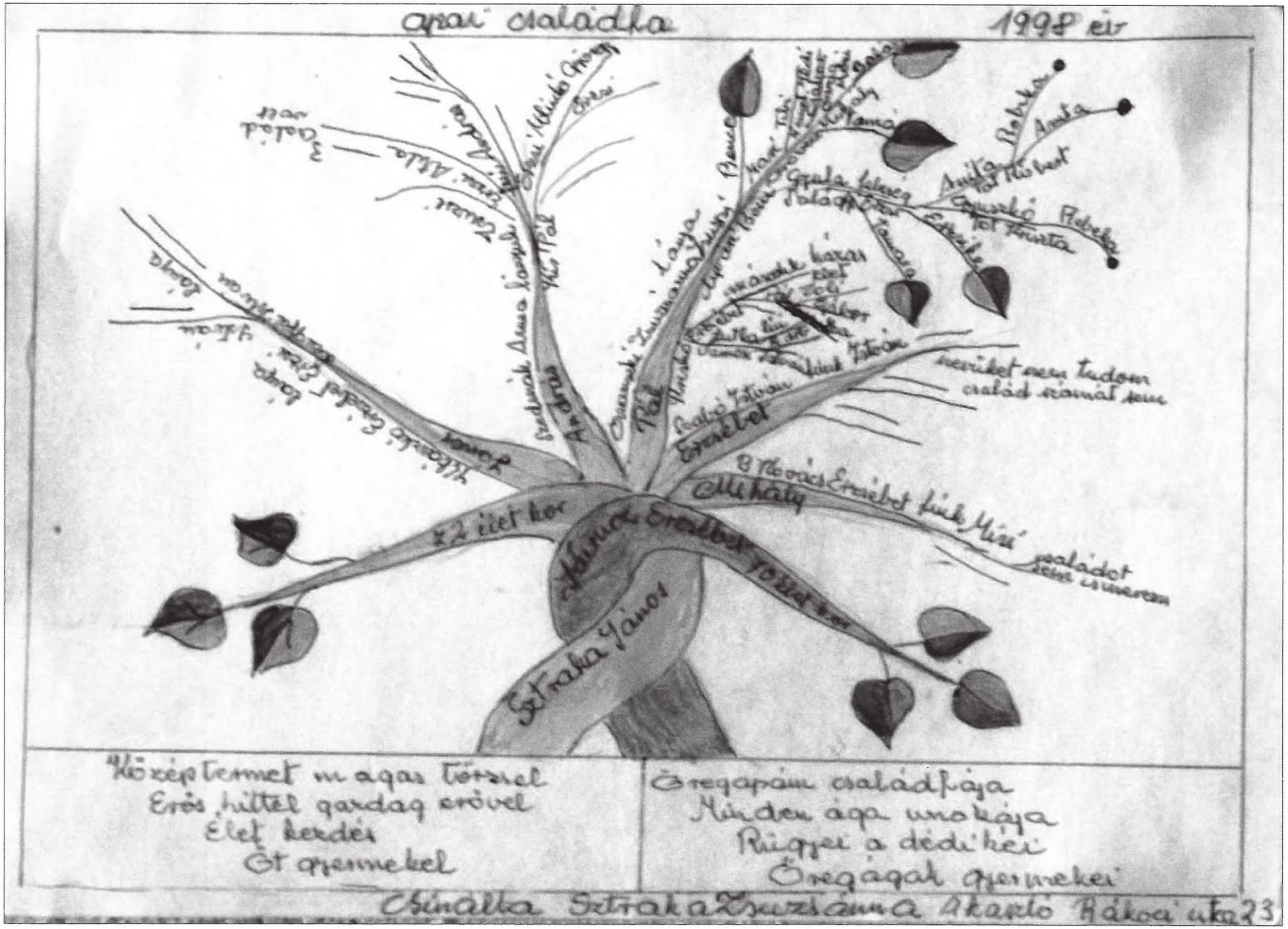

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Apai családfa. 1998.

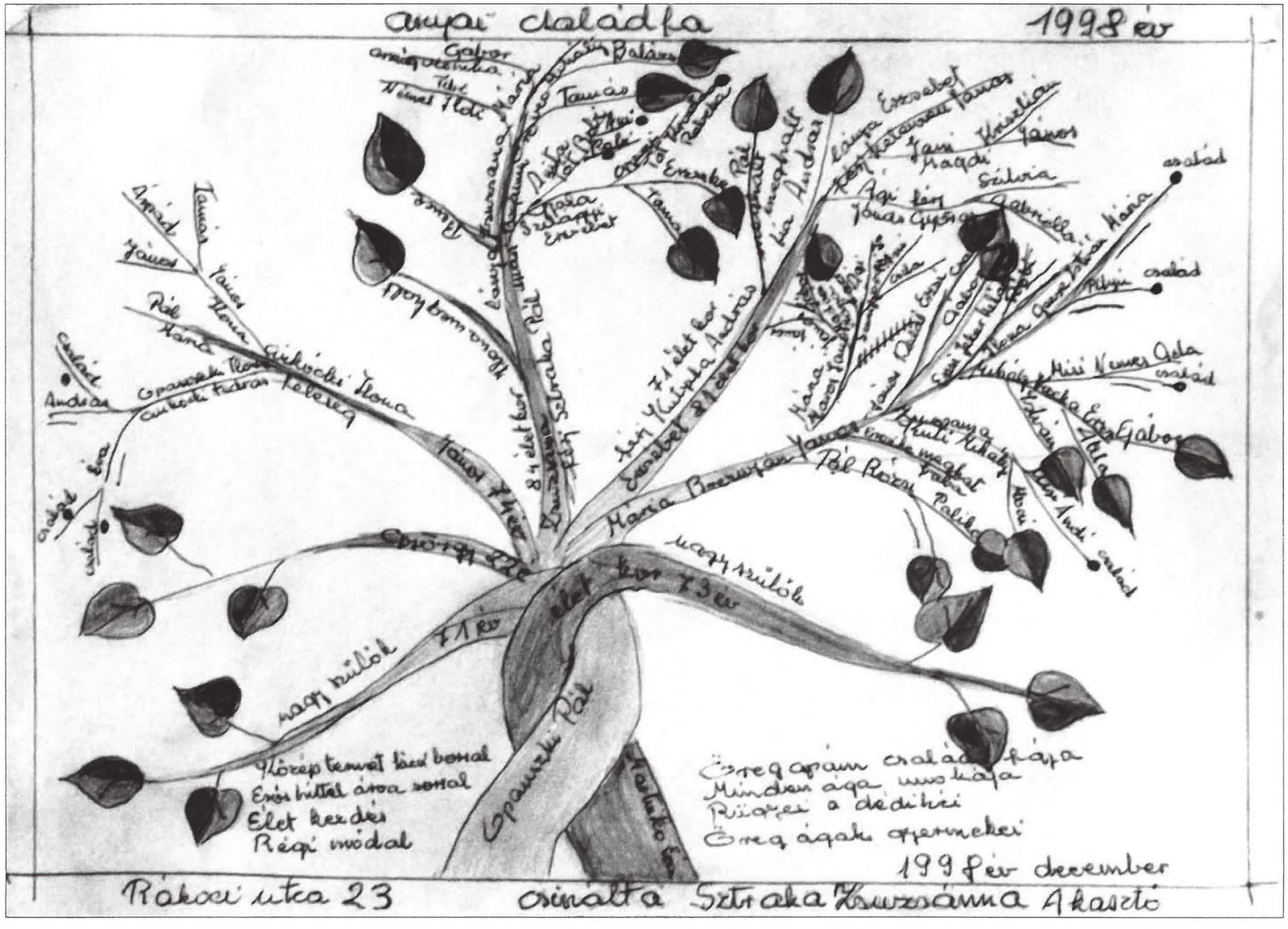

Ujvári Benjáminné Sztraka Zsuzsánna:
Anyai családfa.1998.

Stadler József a Stadionban.
Akasztó, 1995. április 29.
(Fotó: Medgyasszai Gy. Béla)

A Stadion avatása. Előtérben: Benkő László, az MLSZ elnöke (balról) és Stadler József
Akasztó, 1995. március 4., szombat, 14:30.
(Fotó: Farkas Tibor)

Akasztó – Fradi 1:1. Előmérkőzés: Öregfiúk.
Akasztó, 1995. június 24.
(Fotó: Farkas Tibor)

Rács mögött!?
(Fotó: Réthey-Prikkel Miklós, 2015.)

Stadler József: Hogyan tovább?
2011. augusztus.
(Fotó: Blikk)

AZ UJVÁRI CSALÁD

A.D. 2005.

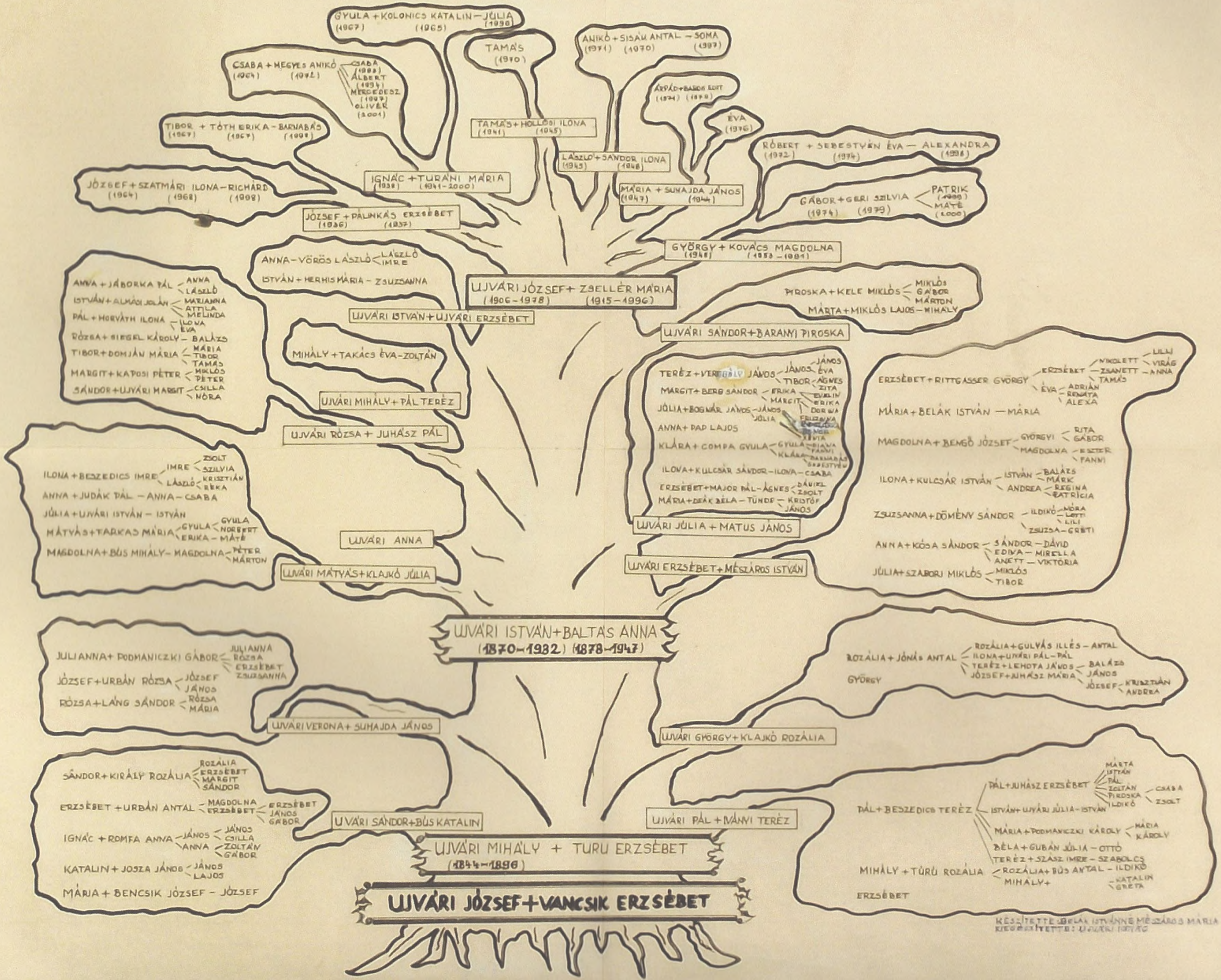

KÉSZÍTETTE: BÉLA ISTVÁNNÉ MÉSZÁROS MÁRIA
KIEGÉSZÍTETTE: UJVÁRI ISTVÁN

A ZSELLÉR CSALÁD

AD.2015.

MAGDOLNA+GARAMI ZOLTÁN /1957/ /1958/

ANETT+BENIK BALÁZS /1980/ /1979/

BENETT /2009/

BERILL /2013/

HELGA+NEMETH ATTILA /1983/ /1982/

TIARA /2012/

LIANA /2014/

GYÖRGY+OLCSKAI ERIKA /1963/

FANNI /1982/

VENESSZA /1984/

GYÖRGY+TURU ILONA /1929/ /1934/

LÁSZLÓ+TÓTHNÉ MÁRTA /1956/ /1967/

ZSOMBOR /1984/

GÁBOR+TÓTHNÉ EMESE /1955/ /1963/

GÁBOR /1976/

HANNA /2001/

OLIVÉR /2006/

MIHÁLY+TÓTHNÉ ILONA /1940-1997/

TÍMEA /1960/

TAMÁS /1989/

ANNA /2004/

MÓNIKA /1976/

ZSÓFIA /1998/

ROZÁLIA+TÓTH MIHÁLY /1912-1990/ /1924-2004/

KATALIN+TAKÁCS SÁNDOR /1943/ /1933/

IRÉNKE /1962/

LÁSZLÓ+ /2007/

DANIELLA /1993/

TIBOR /1966/

ANITA /2002/

JÓZSEF+PÁLINKÁS ERZSÉBET /1936/ /1937/

JÓZSEF+SZATMÁRI ILONA /1964/ /1965/

RICHARD /1985/

TIBOR+TÓTH ERIKA /1967/ /1967/

BARNABÁS /1998/

IGNÁC+TURÁNI MÁRIA /1938/ /1941-2000/

CSABA+MEGYES ANIKÓ /1964/ /1972/

CSABA /1993/

ALBERT /1994/

MERCEDESZ /1997/

OLIVÉR /2001/

GYULA+KOLONICS KATALIN /1967/ /1965/

JÚLIA /1986/

TAMÁS+HOLLÓSI ILONA /1941/ /1945/

TAMÁS /1970/

BLANKA /2012/

LÁSZLÓ+SÁNDOR ILONA /1946-2008/ /1948/

ANIKÓ+SISÁK ANTAL /1971/ /1970/

SOMA /1997/

NOÉMI /2008/

MÁRIA+SUHAIDA JÁNOS /1947/ /1944-2008/

ÁRPÁD+BABOS EDIT /1974/ /1970/

ÉVA /1975/

ZSÓFIA /2007/

RENÁTA /2009/

GYÖRGY+KOVÁCS MAGDOLNA /1948/ /1953-1994/

ROBERT+SZEBESTYÉN ÉVA /1972/ /1974/

ALEXANDRA /1998/

ANNA /2000/

GÁBOR+GERI SZILVIA /1974/ /1979/

PATRIK /1998/

MÁTÉ /2000/

ESZTER /2008/

MARGIT+NAGY IMRE /1968/

SEMJÉN ISTVÁN

IMRE /1991/

GERGŐ /1999/

ANDRIS /2006/

GYÖRGY+FLICK JÚLIANNA /1953/ /1955/

RITA+KUTYIFA PÁL /1972/ /1965/

DORINA+KOCSI KRISZTIÁN /1997/ /1981/

EMMA /2013/

PETRA /1994/

MÓNIKA+BOLEMÁNYI ZOLTÁN /1974/ /1971/

MÓNIKA /1998/

BIANKA /2001/

ISTVÁN+KISS IBOLYA /19..-/

ISTVÁN /1961/

ÉVA /1963/

CSABA+CSATAI MÁRIA /1971/

KIRA /2002/

ÁGOSTON /2008/

JÓZSEF+VÁLI GABRIELLA /1969/

GERGELY /1995/

SEBESTYÉN /1998/

BENEDEK /2000/

FRANCISKA /2006/

MÁRIA /1966/

JULIANNA+BESZEDICS ISTVÁN /1958/

HELGA /1986/

ÁGNES /1989/

MIKLÓS+PUSKÁS MÁRTA /1960/

DÁVID /1990/

KATALIN+ENDRŐDI JÁNOS /1926-1983/ /1922-2002/

ANDRÁS+SÁMEL ZSUZSANNA /1956/

ANDRÁS /1980/

BALÁZS /1981/

ILONA /1955/

PIROSKA /1963/

JÁNOS+ /1951/

KATALIN+TÓTH ZSÁMBOKI LÁSZLÓ+ /1947/

TAMÁS /1975/

KATALIN /1981/

GYÖRGY+SZABÓ MÁRIA+ /1949/

ANDRÁS /1978/

ZSOLT /1980/

FERENC+HELFRICH MÁRIA /1925/ /1935/

GÁBOR /1976/

GRÉTA /2009/

ÉVA /1981/

GERGŐ /2009/

ZSOMBOR /2009/

MÁRIA+BERVATH JÁNOS /1948/ /1947/

CSABA /1972/

CSABA

LAURA

ILDIKÓ /1982/

PÁL+BOGNÁR ÁGNES /1946/ /1952/

THEODÓRA /1974/

ANNA /1998/

FLÓRA /2001/

RÉKA /2005/

ÁGNES /1977/

ZSÓFIA /2006/

ESZTER /2009/

ANNA /1981/

BOBBÁLA /2009/

VERONIKA /2010/

ÁGOSTON /2013/

JÓZSEF+BÁLINT JÚLIANNA /1944-2006/ /1947/

LÍVIA+BABOS ZOLTÁN /1975/ /1972/

LEJLA /2013/

MÁRIA+UJVÁRI JÓZSEF /1915-1986/ /1906-1978/

JÓZSEF+DARABOS JULIANNA /1919-1995/1921-2001/

JÁNOS+ZSUBORI JULIANNA /1912-1985/ /1917-1999/

ZSELLÉR GYÖRGY+FABIÁN MÁRIA /1893-1960/ /1894-1981/

JÁNOS BÉHI JÓZSEF GYÖRGY JULIANNA MÁRIA ILONA

ZSELLÉR JÁNOS+NAGY ANNA /1853/ /1861/

KÉSZÍTETTE: UJVÁRI ISNÁC

MUNKAPÉLDÁNY

Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet

ÉGI ANYÁMNAK

Válogatás egy parasztköltő életművéből

Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet

Hit szárnyán az újjászületésig

Ujvári Benjáminné
Sztraka Zsuzsánna

TITKOS JELEK A PORBA

ÉLETEM, VERSEIM, KÉPEIM

Réthey Prikkel Miklós

Rákóczi kis úrfi

ÉLŐ NÉPKÖLTÉSZET AKASZTÓN~
~balladák és balladás dalok

2.
KISKUN HELIKON

Vén Antalné
Turánszki Julianna

DALOL A RŐZSELÁNG

Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet

EKE SZARVÁN PACSIRTA

-egy parasztasszony lírai vallomása-

DEDIKÁLT

Dedikált

KISKUN HELIKON

MOLNÁR PÁL

APRÓ TÜZEK KÖDÖS ÉJSZAKÁBAN

Összegyűjtött versek

FOLKLÓR ÉS ETNOGRÁFIA
58

RÉTHEY PRIKKEL MIKLÓS

AZ IGAZTÖRTÉNET

DEBRECEN, 1991

Réthey-Prikkel Miklós

A FORRÁS KÖLTÉSZETE: AZ ATTITŰDKÖLTÉSZET

Argumentum